ANTON HOLBAN

Jocurile Daniei
O moarte care nu dovedeşte nimic
Ioana

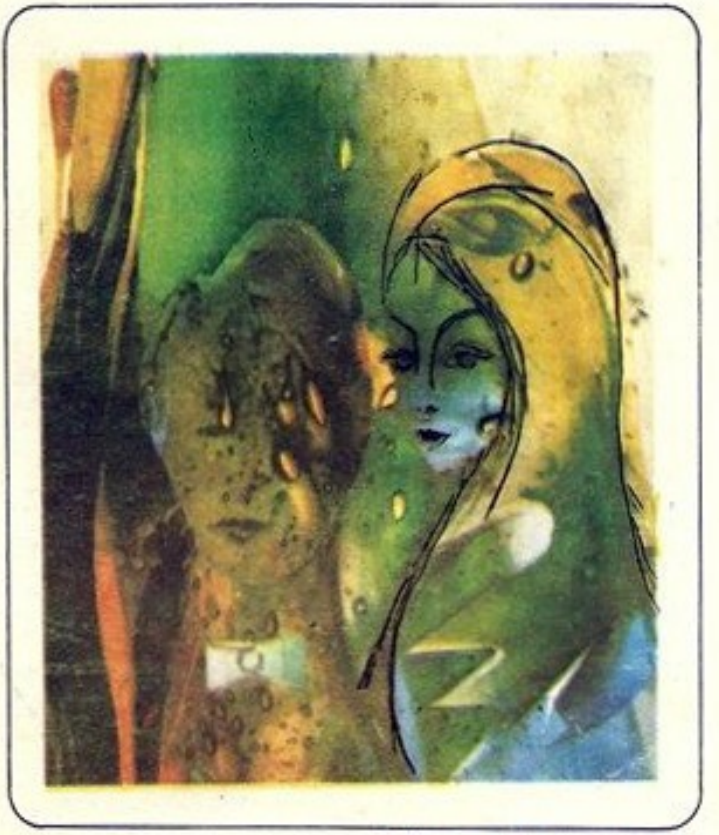

ANTON HOLBAN

Jocurile Daniei

•

O moarte care nu dovedeşte nimic

•

Ioana

212

EDITURA EMINESCU
1985

Cuprins

Testament literar_____4
JOCURILE DANIEI_____15
O MOARTE CARE NU DOVEDEŞTE NIMIC_____182
IOANA_____286

Testament literar

DISCUŢIA ASUPRA CĂRŢILOR ME-*le s-a încheiat cu multă vreme. Dar am pus în ele, în* Ioana *mai ales, tot ce am gândit asupra literaturii, de totdeauna, de când am început să citesc, copil, neobosit, tot ce-mi cădea în mână, şi până m-am obicinuit să judec, să compar, să combin lecţii venite din diferite părţi. Sunt probleme care m-au preocupat în timp ce scriam cartea ultimă, ascunse, desigur, căci nu puteam face aluzii la ele, dar la care mă conformam. Nu totdeauna am parvenit la o siguranţă. Poate altcineva va fi în stare să mă clarifice. Transcriu unele observaţii făcute cu ocazia celor ce am scris, voind să aduc unele lumini unor locuri care pot părea obscure, şi pentru a discuta câteva chestiuni de artă.*

O moarte care nu dovedeşte nimic *este un roman dinamic,* Ioana *este un roman static. Iată prima distincţie dintre ele. Bineînţeles, a doua oară voi avea mai multe calităţi de amănunt, profunzime, rezultatul experienţelor. Dar altceva mă interesează: ce e superior în literatură, dinamicul sau staticul? În prima carte: ce se întvmplă cu eroina? A murit? Îl înşeală pe Sandu? Oscilaţia între două bănuieli. Curiozitatea lectorului va fi susţinută până la ultimul rând. Şi mai departe* dacă *se poate. În* Ioana *se cunoaşte intriga de la început. Nicio surpriză. O temă* care *trebuie să capete, în diferite pasagii, cât mai multe forme.*

După cum Brahms, pe o temă a lui Händel, inventează o serie de variaţii. Subiectul nu mai are nicio valoare, numai lucrul. Pe care să aleg din cele două forme de artă? Lectorul mediocru va prefera dinamicul. Curiozitatea lui va fi satisfăcută. Staticul este obositor. Trebuie un efort pentru a observa că ai renunţat de bunăvoie la orice spectacol, că te mulţumeşte numai jocul amănuntelor. Staticul are şi un înţeles mai adânc pentru acei care nu socotesc literatura numai ca un divertisment, şi cred că este expresia vieţii celei mai intime. Nu mai inventezi nimic, căci orice evoluţie, combinare de fapte, presupune o invenţie. Jocul transformărilor noastre interioare este prea ascuns ca să-l sesizăm, după cum ştim cu toţii că îmbătrânim dar numai la distanţă observăm schimbarea, şi nu vom sesiza clipă cu clipă cum se îndeplineşte această schimbare. Când acţiunea este statică, avem o enumerare de observaţii de care suntem absolut siguri, că sunt înţepenite şi nu în devenire. Deci este o artă care prezintă garanţii de adevăr. Modele celebre se găsesc: în romanele lui Balzac, de la primele rânduri, de la descrierea oraşului, a străzii, a casei în care va trăi personagiul central ştim că vrea să ne dea un sentiment precis conturat: baron Hulot, Père Goriot, Grandet. La fel, în piesele lui Molière: Harpagon, Tartuffe, Mr. Jourdain. Intriga este întâmplătoare, menită numai să dea relief unui sentiment. Grandet, în toate scenele, în discuţiile cu fiica sa, sau cu cunoscuţii, înainte de moarte, va rămâne un avar. Şi Julien Sorel trăieşte o serie de aventuri, numai ca să-şi desăvârşească temperamentul lui de ambiţios. Adnotaţiile lui La Bruyère sunt făcute ca şi cum oamenii ar rămâne identici, oricât timp ar trece peste ei. Şi Proust studiază apropiat oameni care rămân cu aceleaşi caracteristice. Se descopăr deodată bătrâni, dar nu asistăm la clipele când se petrece această îmbătrânire. Mai limpede: o carte dinamică presupune că te ocupi numai de lucrurile exterioare oamenilor, căci numai întâmplările se pot petrece în salturi. O carte statică te

obligă a rămâne înăuntrul oamenilor.

Am spus: am vrut să mă prezint cât mai adevărat. Nu mai cred în artă pentru artă. *Viaţa este prea scurtă şi prea grea pentru ca să faci astfel de sacrificii. A căuta să te exprimi perfect, retrăgându-te apoi din esenţa operei tale: iată un gest greu de făcut. Într-o carte de istorie literară, scriitorii se înşiră ca mărgelele pe sfoară, se încadrează în câteva date, dar se omite faptul că au fost oameni. Vieţele romanţate vor să suplinească această omisiune. Dar vieţele romanţate inventează, sunt artificiale, şi vor să ajute numai pe lectorul grăbit.*

E mai normal să profiţi de literatură pentru a-ţi face portretul interior şi a căuta să-ţi prelungeşti existenţa. Aşa se explică opera lui Marcel Proust. Bineînţeles, poţi să te ocupi de tine fără să fii romantic de proastă calitate. La Proust, persoana întâia nu presupune un lirism pueril. Tot ce am scris (chiar dacă am văzut mai puţin dar la început) este rezultatul propriilor mele experienţe. Clasicii credeau că o producţie literară trebuie să pornească de la observaţie, dar renunţau să se arăte pe ei. Proust mă învaţă că la observaţia celor de primprejur, pot să adaug şi observaţia asupra mea. Sandu din ultimele două romane există adolescent sub numele de Mirel în Romanul lui Mirel, *sau copil, numit Coca, în* Oameni feluriţi *(d-l Şerban Cioculescu a observat în parte). Şi alte personagii se pot recunoaşte. Există Ortansa în* Oameni feluriţi şi *în* Romanul lui Mirel. *Cu toate* că *la început am crezut că e bine să ascund aceste lucruri. Stratagema: am dat acelaşi nume unor personagii diferite (Irina din* Oameni feluriţi *şi Irina din* O moarte care nu dovedeşte nimic; *Ioana din* Romanul lui Mirel *şi Ioana din romanul cu acelaşi nume.)*

Cărţile aceluiaşi autor se influenţează între ele. Recunoaştem pe acelaşi meşter care desăvârşeşte, mai bine sau mai rău, aceleaşi preocupări. E suficient un

roman al lui Balzac, ca să-i cunoşti şi celelalte romane. O poveste de dragoste impresionează, ia parte la toate peripeţiile ei. Te doare când autorul este îndurerat. Dar încă o poveste de dragoste! Şi încă una! Cum se poate! Nu mai poţi crede nici în cea dintâi. O moarte care nu dovedeşte nimic *şi* Ioana, *pentru cineva care le-ar citi împreună, ar avea accente mai puţin chinuite. Şi acum, când mă căznesc să înfăţişez* Jocurile Daniei, *un prieten mi-a spus: „O femeie pentru o carte! Ai putea întrebuinţa mai multe femei pentru o singură carte!“ Dacă toate cărţile ar fi apărut deodată, şi ar fi fost, ca la Proust, rezultatul unei vieţi care s-a terminat dureros, şi tot timpul cât ai trăit facil este răscumpărat (orice moarte răscumpără, dealtfel), poate că pentru cititor ai fi mai serios. Căci şi la Proust au fost prinse, în lungul timpului, diferite siluete care nu s-au amestecat între ele, n-au fost comparate, o amintire n-a folosit la chinurile noi. Poveşti de sine stătătoare, colorate diferit, având însă pe acelaşi erou: Gilberte, duchesse de Guermantes, Albertine. Odette e lăsată pe seama lui Swann, dar unele accente ne asigură că Marcel n-a fost numai un strein care a aflat o istorie a altuia. Şi apoi celelalte fete* „en fleur“.

Şi poeţii au mai multe muze. Ronsard:, Cassandre, Marie, Hélène.

Cred în valoarea observaţiei, ca primă sursă a literaturii, aşa *cum preconiza Boileau. Nu încerc numai să refac evenimente, anecdote, ci gesturi care pot caracteriza. Un exemplu: eram la operă, la un spectacol cu* Parsifal. *De-abia se ridicase cortina, şi, lângă mine, un domn desfăcea un pacheţel cu bomboane ca să mănânce el, şi să servească pe două doamne care-l întovărăşeau. Eram dezolat, căci trebuia să înceapă foşnitul hârtiei şi ronţăitul bomboanelor. Dar, printr-o mişcare greşită, o bomboană a căzut jos. Şi atunci domnul, în întunericul sălii, a căutat să găsească bomboana, aplecându-se şi cercetând cu mâna podeaua. Cu o mână, cu cealaltă, cu*

amândouă. Renunţare, şi apoi din nou cercetare. Bomboana – o caramelă – rămînea de negăsit. În dreapta scaunului, în stânga, pe dedesubt, prin faţă, în timp ce ochii domnului continuau să urmărească spectacolul. Aşa s-a întâmplat în tot lungul actului întâi din Parsifal, *care durează vreo oră şi jumătate.*

Uitasem de muzică, urmăream cu aviditate starea lăuntrică a vecinului meu. Era grotesc şi tragic, ca Charlie Chaplin. Când s-a aprins lumina, în timp ce se aplauda, primul gest al domnului a fost să se ridice şi să-şi caute bine bomboana, pe care, în sfârşit, a găsit-o.

Iată o observaţie. Pornind de aici, creezi un om. Cam caricatural poate, reduci pe om la o singură facultate, cum a făcut Molière sau cum cerea Taine. Nu se face astfel un om, ci numai un personagiu literar. Adică, un simbol. Dându-i încă o însuşire (Harpagon, avar şi îndrăgostit), iarăşi e prea puţin, chiar dacă admiţi unele contradicţii în erou. Trebuiesc cât mai multe aspecte. Nu te teme de confuzii. Nelămurirea ajută la profunzime (superbul Jude L'Obscur *al lui Hardy). Din pricina simplificării, modelele memoriilor lui E. Lovinescu au putut să protesteze (lăsând la o parte puerilitatea vanităţii jignite).*

Din dorinţa de a surprinde pe oameni a ieşit Oameni feluriţi, *şi mai târziu* Parada dascălilor. *Dealtfel, siluete s-au găsit şi în celelalte două cărţi. Proust, când se ocupă de alţii, nu creează. Găseşte o caracteristică nu totdeauna esenţială şi insistă pe dânsa la nesfârşire, ca şi cum un om ar avea o singură caracteristică. (La Caragiale se reduce până la „Aveţi puţintică răbdare".) Andrée e darnică, dar îi place să facă ea darul. Imediat ce altul face generozitatea, ea e nemulţumită. Atâta tot, şi de o sută de ori se repetă această trăsătură.*

Am renunţat la cei dimprejur, şi m-am ocupat de persoana întâia. De ce ar fi persoana întâia mai obositoare decât persoana a treia? Şi de ce persoana întâia presupune neapărat romanesc? Dealtfel, nu

utilizam o contrafacere, vreun caiet găsit. Eram mulţumit să mi se dea un prilej să mă ocup de mine, căci cu mine sunt obligat să trăiesc tot timpul, până ce comedia vieţii mele se va termina definitiv. Aveam şi putinţa să mă cunosc mai bine în felul acesta. Pe Sandu puteam să-l fac cât mai complicat. Trăsăturile cele mai potrivnice puteau exista în el. Deoarece luciditatea joacă un rol important, el îşi va permite toate confesiunile. Sunt contradicţii, n-are nicio importanţă. Tot ce se găseşte în sufletul lui pe care o intrigă întâmplătoare o pune în mişcare. Nu trebuie însă să se creadă că autorul şi Sandu se suprapun perfect. (Nici Marcel şi Marcel Proust.) Autorul a rămas stăpân pe destinele lui Sandu. El a lucrat să proporţioneze diferitele instincte ale lui Sandu. Şi poate s-a priceput uneori să inducă pe lector în eroare. Un om care este lucid tot timpul şi care exclamă pe neaşteptate impresionează, este neapărat crezut. Pentru ca Sandu să nu-şi facă mărturisirile la întâmplare, a fost munca mea cea mai grea, dar şi cea mai, subtilă. Cred că numai printr-o cercetare minuţioasă a textului aş putea arăta toate aceste intenţii. Dar cum nu mi-a pus nimeni nicio întrebare, e suficient numai să sugerez chestiunea.

Mi s-a atras atenţia verbal de cei care mă ştiu de aproape, şi recunosc personagiile transcrise de mine, că arta la care aspir este lipsită de fantezie. Desigur, dar Lilli şi Mary din Romanul lui Mirel *sunt complect inventate, şi sunt amatori de intrigă acei care caută persoane îndărătul acestor nume. (Indiferent dacă alte personagii din aceeaşi carte sunt apropiate de realitate.) Totuşi din* Romanul lui Mirel *trebuie reţinut mai ales Tololoi, ieşit numai din observaţie. Cred în el şi acum.*

Pentru un strein lipsa mea de fantezie nu poate constitui un defect. Şi dacă trăieşti lângă scriitori iluştri? Şi Orgon din Tartuffe, *în secolul unei arte abstracte, a avut un model... Termin cu o întrebare, care poate rezolva multe nelămuriri: Proust, exemplul meu veşnic, are fantezie sau nu?... Important este numai să alegi ceea*

ce este caracteristic din bogăţia de fapte care ţi se oferă. Fantezia constă să combini aceste detalii pregnante. Căci prin observaţie nu înţeleg fotografie. Şi Jean, eroul din Oameni feluriţi, *poate fi recunoscut în amănunte. Dar prin îndepărtarea a tot ceea ce e de prisos, el poate să-şi aibe viaţa lui proprie.*

Trăim, în literatură, sub semnul dificultăţii. Rezultatul concentrării, al meşteşugului care trebuie să joace primul rol. Sunt impregnat de această atmosferă. Lectura mea asiduă a spiritilui francez, clasic prin excelenţă, m-a ajutat să-mi alcătuiesc această personalitate. Poate că există şi ceva organic în noi, căci mi-aduc aminte că-l savuram pe La Fontaine înainte de a-l înţelege. Nu sunt sigur nici acum că pot să prind toate armoniile pe care le desfăşoară versurile lui Racine, sensibile numai pentru o ureche franceză, şi totuşi am citit de prea multe ori fiecare piesă, cu emoţie, ca să cred că Racine a fost pentru mine numai o sugestie De la clasici, la modernii, care vor să continue pe clasici. Mallarmé şi Paul Valéry. Nu m-au iritat ei decât văzându-i prefăcându-se spontani într-o operă care era rezultatul celor mai ascuţite combinaţii. Pe romantici, în schimb, i-am citit cu greutate. N-am reuşit să admir o poezie în întregime de Victor Hugo. Şi am avut bunăvoinţă. Cu atenţie am citit unele volume de el, dar fără nici un rezultat. Aceasta poate pentru că nu trebuie să examinezi fiecare vers al lui Hugo, ci să te laşi cuprins de mişcarea ansamblului. Dar nu pot fi un lector care nu ţine seama de amănunte, după cum savurez prospeţimea unui râu, dar mă depăşeşte un fluviu şi nu pot găsi puţină apă ca să-mi răcoresc faţa.. Nu-mi place Booz endormi.

Am prea mulţi potrivnici, ca să socot că am eu dreptate. Dar am parvenit şi am destulă siguranţă în mine, ca să-mi mărturisesc gusturile. Mă supără platitudinile (Oh! Acel „C’est Pheure quand les lions vont boire“!) şi *mai ales pentru că fiecare idee are nevoie de*

atâtea versuri ca să fie exprimată.

Marcel Proust nu mi se pare că este diluat. Bogăţia nu înseamnă diluare. Fiecare pagină conţine observaţii preţioase. Iar dacă sunt repeţiri (ex.: suferinţa lui Marcel, dacă mamă-sa nu-l sărută înainte de culcare), la fel nu le suport. (Studiul meu asupra lui Proust arată că admiraţia nu-mi este deplină.) Aceleaşi preferinţe le am şi în literatura românească. Poate pentru asta mai ales îmi place H. Bonciu. El îmi arată că valoarea primă a cărţilor lui este experienţa umană, pe care câţiva nepricepuţi o consideră drept proză. Şi îmi explică cum sub fiecare eveniment literar se ascunde câte o întâmplare adevărată, iar scriitorul n-a făcut decât să combine întâmplările şi să aleagă cuvintele. (Propun să se *facă paralela între H. Bonciu şi capitolul* Înmormântare cu armăsari *din* Icoane de lemn *de Arghezi.) Pentru această concentrare preţuiesc unele versuri de Eugen Jebeleanu. Distincţia între restrângere ca o necesitate organică, şi numai ca un joc de om deştept, mă pricep să o fac, după cum ştiu că o coardă la un instrument sună fals sau adevărat.*

Personal, nu sunt în stare să lungesc scenele. Observaţiile cele mai pline de sens le transcriu numai într-o singură pagină. Am frică de imagini, căci cred că o *imagine escamotează adevărul, aplică false ornamente. Dialogul mi se pare pueril, de aceea* Medelenii, *a fost pentru mine o carte ilizibilă. În tot ceea ce am scris, se observă o colecţie de fragmente, care la un loc trebuie să facă o atmosferă, dar care se pot cunoaşte şi separat. Căci fiecare brodează pe o altă nuanţă sufletească.*

De la clasicii francezi am învăţat că decorul este ceva suplimentar, şi deci el trebuie cât de mult simplificat. Numai cei mediocri aleargă după evenimente, adică vor ca lucrul care li se oferă să aibe relief, pe care să-l vadă fără osteneală. De fapt, şi diversele jocuri sufleteşti cu ocazia aceloraşi sentimente, sunt tot aşa de bogate în evenimente, dar sunt mai subtile şi ca să le notezi ţi se

cere o privire mai pătrunzătoare. Racine în prefaţa piesei Bérénice *spune că a vrut să facă o piesă din nimic. Aşa am aspirat să fac întotdeauna.* Bérénice *se poate povesti în câteva cuvinte: doi oameni care se iubesc, dar care trebuiesc să se separe.* Ioana *este la fel de simplă: doi oameni care nu pot trăi nici împreună, nici separaţi. Un scriitor român care şi-a dat osteneala ca să-l asculte pe clasicul francez.*

Aş vrea să scriu numai secrete personale. Totuşi a trebuit să fac multe concesii literaturii. Chiar şi un jurnal intim, scris pe când nu te gândeai să-l publici, trebuie refăcut. Căci nu poţi oferi lectorului o sută de pagini şi pe fiecare să scrie acelaşi lucru: am aşteptat o scrisoare de la iubita mea. Combini, dai la o parte, sublimezi o serie de procedee care pentru cei ce caută o oglindă exactă a vieţii poartă numele de trişare. E plictisitoare o înşirare cronologică a faptelor, o oarecare confuzie nu strică. Şi Mallarmé adaogă umbre la o poezie pe care o făcea la început limpede. Deci, să încurcăm capitolele. Să nu dăm niciodată toate explicaţiile, să sugerăm numai. Bineînţeles, procedeul trebuie să nu se observe. Sunt şi unele trăsături ale aceluiaşi personagiu care se vor repeta, sub diferite forme, pentru caracterizare, şi semnele grafice au rolul lor. Semnul exclamării e impresionant, când e întrebuinţat rar. Câteva puncte produc poezie.

Pentru a alcătui sufletul Ioanei, dau mereu definiţii noi. Dar dacă aş spune „Ioana e inteligentă”, aş fi didactic. Iar dacă spun „Ioana mea inteligentă”... definesc la fel, dar în acelaşi timp mărturisesc dragostea mea pentru ea şi poetizez atmosfera. Romanul care se încheie, se desface de cititor cu ultimul rând. Deci nu trebuie să facă impresia de terminat. Acel ultim rând trebuie să fie uşor confuz, să lase impresia că acţiunea continuă şi mai departe, să obsedeze şi după lectura cărţii. Aşa făcea şi Hérédia cu ultimul vers, ca să prelungească sonetul cu forma rigidă. „Poate a lunecat“ continuă la nesfârşire pe „O moarte

care nu dovedeşte nimic“. *La* Romanul lui Mirel, *la fel. La* Ioana *m-am temut să întrebuinţez acelaşi mijloc căci mi s-ar fi putut surprinde, şi n-aş mai fi impresionat. Dar îmi aparţine temperamental, şi l-am folosit încă o dată, cu orice risc. „Am visat pe Ahmed...” Ahmed, o pisică, apărând la diferite distanţe, nu ca un decor cum s-a crezut, ci ca un simbol al vieţii chinuite între cei doi eroi. În momentul când Sandu speră că fericirea între ei se poate face, Ioana visează un pisic mort; nimic nu se poate schimba, chiar dacă înlocuiesc decorul. Dealtfel, chiar slab psiholog, îţi poţi da seama că nu se pot vindeca Ioana şi Sandu imediat ce vor părăsi Cavarna. Dar cu surprindere am văzut că a fost neobservat efectul ultim, şi nu s-a dat nicio importanţă deosebită lui Ahmed pe care-l preparasem cu atâta migală.*

A amesteca trecutul cu prezentul, iată un nou mijloc de poezie. În practică, a alterna timpul trecut cu timpul prezent. În Ioana *se găseşte acest joc răspândit pretutindeni. Gândul la Ioana de altădată, aventura Ioanei cu* celălalt *(anume fără nume propriu), prezentul vieţii de la Cavarna, şi momentul când Sandu scrie toată povestea. În Proust se găseşte acest mijloc de artă, dar nu de la Proust am învăţat acum. Cu delicii am observat mai întâi jocul timpurilor În fabula lui La Fontaine* La laitière et le pot au lait.

Poate părea ciudat faptul că scriu cu atâta băgare de seamă şi îmi scapă totuşi atâtea neglijenţe. Dar nu mă pot deprinde cu gândul că tipograful român nu ajută deloc şi că ar trebui să vezi textul de zece ori ca să iasă ireproşabil. (Nu cunosc carte românească tipărită ireproşabil.) Poate uneori e numai vina mea că n-am răbdare până la capăt. Dar voi face o observaţie: mi s-a reproşat, cu ocazia Ioanei, *abundenţa de termeni bombastici, ca* dezastru, cataclism, nefericire *etc. Se poate ca efectul să fie prost, ceea ce eu nu mai sesizez, cunoscând prea bine fiecare amănunt. Dar cu luciditate*

am preparat aceşti termeni de-a lungul romanului. Voiam să redau sunetul unei dezolări care plana pe întreaga carte ca într-o tragedie greacă. Marea, gelozia, singurătatea, o moarte posibilă formau cadrul cel mai vast posibil, cred.

Deci mi-am urmărit cu luciditate traiectoria cărţilor. Şi Proust a avut veleitatea aceasta. Chiar în primul volum din Du coté de chez Swann *se începe şi se termină cu somnul, semn că a vrut să alcătuiască o armonie. Ciclul întreg trebuie să aibe limite precise,* A la recherche du temps perdu *şi* Le temps retrouvé. *Dar Proust întârzie oricât de mult, la întâmplare, la fiecare amănunt pe care-l descoperă în cale. Suntem departe de proporţiile geometrice ale lui Racine*

Am spus totdeauna că socot nuvela drept un gen superior romanului. Din ceea ce am scris, aleg mai întâi câteva nuvele Dar cuvântul nuvelă *este greşit ales. El presupune prea multe combinaţii, ca pentru un sonet. Spaţiul fiind mic, de data aceasta se vor vedea prea clar acele combinaţii, vom avea impresia de artificiu. Aş spune:* fragmente. *Adică, a-ţi îndrepta toate puterile tale de iscodire asupra unui singur punct, fără să fii nevoit să combini mai multe puncte împreună, ca la un roman.*

Toate observaţiile acestea pot servi de prefaţă romanului pe care îl prepar, Jocurile Daniei.

Mărturisesc că nu mă gândeam să-l scriu. Era inutil să fac o nouă încercare de acelaşi fel, înainte de a-mi fi schimbat vreun punct de vedere. O întâmplare m-a făcut s-o cunosc pe Dania a cărei psihologie am găsit-o interesantă. Timpul liber m-a ajutat să înregistrez câteva observaţii. Dar dacă aş fi avut ocazia să fac schi în vreun orăşel din Tirol, sau să vagabondez pe străzile Londrei, aş fi renunţat la astfel de ocupaţii...

JOCURILE DANIEI

CU FRENEZIE M-AM APROPIAT DE Dania. În definitiv, a trecut foarte puţin timp de când o cunosc, abia câteva luni, şi sunt între noi intimităţi foarte înaintate. Sunt întreprinzător. Mai ales, ţinând seama că întâlnirile noastre sunt rare. Totodată, ea este timidă, n-are nicio îndrăzneală; lasă timpul să treacă. Temperament oriental. Orele şi zilele lunecă peste ea fără să facă vreo reflecţie despre trecerea lor. Când îi atrag atenţia, o cuprinde o grabă, binefăcătoare pentru mine, dar nenaturală. Totuşi, pare ciudat, la început ea a avut curajul să se apropie de mine. Mă aştepta de prea multă vreme ca să mai fie timidă, aproape a pus pâna pe mine şi mi-a spus pe nume chiar la începutul cunoaşterii, atât de repede că am rămas pe gânduri, oricât ar fi părut ea de curată. M-a aşteptat înainte de a-mi cunoaşte chipul. Este fantastic ce lipsită de orice realitate e mintea ei. Existam pentru ea ca o fantomă. O impresionase cele ce scrisesem, cu toate că porneam de la o experienţă pe care n-o avea. De câte ori era liberă, rar, mă imagina. Odată a ieşit pe stradă... ca să mă întâlnească! La un concert, la fel. Bineînţeles, numai locul unde m-ar fi putut găsi îi era suficient, sau locul unde presupunea că m-ar putea găsi. Cred că aceste avalanşe sentimentale către mine aveau epoci. O obseda altceva un timp sau pleca în străinătate: atunci uita complect. Cine ştie ce eveniment neînsemnat mă readucea în mintea ei.

Cunoştinţa noastră se făcu straniu. Amicul Conitz îmi spuse: „Vrei să te duc în vizită la o duduie? Te admiră foarte mult, şi, fii fără grijă, nu-ţi va cere niciun volum.”

„Este amuzant!“

Peste două zile, la ora cinci. Conitz a fost exact, la întâlnire. Am luat un taxi care ne-a dus pe străzi necunoscute, dar am ajuns repede. Cine, la ce casă? Indiferent, nu-mi puneam prea multe întrebări.

Dania trăieşte într-o lume abstractă, inaccesibilă, şi realitatea o deziluzionează. O întâmplare mă va face mai explicit. A trebuit să plece la Braşov pentru două zile. Bineînţeles, despărţirea între noi, la *telefon,* s-a făcut cu multă tristeţe. Nicicând, prin spaţiu, n-au plutit cuvinte mai tragice. De la Braşov, Dania nu mi-a telefonat, căci „n-a putut rămâne deloc singură”. S-a întors cu trenul cel dintâi posibil. La întoarcere (Mady mi-a povestit, erau împreună), trepida ca să ajungă mai repede. La fiecare staţie întreba: „Voi putea oare să-l văd astăzi?“ Ceea ce era destul de complicat. Seara putea să mă primească, căci se găsea singură, dar era prea târziu. Nu ştia dacă o să mă găsească acasă când o să mă cheme la telefon, şi nici dacă telefonul meu va fi liber, ca să-mi vorbească. Aşteptare înfrigurată de fiecare moment. Imediat ce am fost chemat, am plecat la casa ei, fără să ţin seama dacă eram îmbrăcat bine sau bărbierit. Am găsit-o aşteptându-mă la fereastră, de nerăbdare, niciodată nu mi-a mai apărut atât de frenetică. Dar neînţelegerea creştea între noi pe fiecare clipă. Gândea probabil, chiar dacă nu era lucidă de acest gând: „Numai ăsta eşti tu?“ Îmi dam seama de ora târzie şi voiam să plec. Dania mă reţinea, dar parcă numai pentru că ştia că trebuie să mă reţie. Gândisem: singurul mijloc de a-mi ţine prestigiul în ochii Daniei e de a nu apare deloc. Puteam să mă mulţumesc cu atât de puţin? Şi cât timp ar fi durat starea ei de aşteptare a mea? Pricepeam că-i produsesem o deziluzie. Nu din cauza mea, oricât de puţină încredere aş fi avut în mine; din cauza structurii ei, care nu suporta realitatea. Eram ruşinat de ce neînsemnat îi apărusem. Aveam un gând consolator: poate că era obosită.

Tocmai pe când am cunoscut-o, Dania era pregătită să

plece în străinătate. Astfel, a trebuit să ne împrietenim repede, nu aveam timp. Chiar de la prima întâlnire erau fire invizibile între noi. Fiecare cuvânt avea un sens. Dania a avut curajul să puie mâna pe mine, într-un fel care mi s-a părut surprinzător când am reflectat de ce puţin timp ne cunoaştem. S-a scuzat, o secundă după ce a făcut gestul: „Dar eu te aştept de o eternitate!” Este aceasta o scuză? înţelegerea noastră s-a făcut imediat. Gândeam în acelaşi fel. Sau n-o surprindeau gândurile mele. Am descoperit imediat că avem poftă unul de altul. Şi a plecat. Au dus-o mulţi la gară. Eu singur n-am putut-o duce. Am reflectat chiar de atunci: „Parcă sunt o rudă săracă pe care o primeşti numai pe scara de serviciu”. A protestat, dar mai târziu am înţeles că nu trebuie să cred în această protestare: „Nu e adevărat! Dar ce puteam face?“ După ce a plecat (eu am cerut adresa din Tirol. Cum nu s-a gândit să-mi dea ea însăşi adresa?) i-am scris scrisori frenetice. Nu mă sfiam să-i fac declaraţiile cele mai aprinse. Niciun răspuns. Îi purtam ranchiun pentru uşurinţa cu care putea face o călătorie atât de frumoasă. Atunci concertul simfonic de la Bucureşti a fost condus de Molinari. I-am spus: „Orchestra devenise diafană, unduioasă, făcusem din sunete o rochie pentru tine”, îmbrăcasem *une june fille.* (Observasem ce însemnătate aveau pentru viaţa ei rochiile.) Niciun răspuns. I-am trimis imediat prima scrisoare, şi alta după câteva zile, şi alta după o săptămână. Nimic. Eram disperat şi umilit. O văzusem ameţită de bucurie că mă cunoscuse. La despărţire îmi dase o sărutare, ca ceva care nu îi este în obicei, arăta că totul va fi durabil. În lipsa Daniei am cunoscut-o bine pe vară-sa, Mady. Ne întâlneam la întâmplare, pe străzi umile, fără să ţinem seama de vreme, călcând uneori prin noroi. Îmi spuneam toată indignarea pe Dania. Mady mă încuraja cum putea mai bine: „Aşa este ea, nu trebuie să te superi. N-are obiceiul să scrie, este prea complicat pentru dânsa aşa ceva. Îşi iubeşte familia, totuşi, uneori este plecată pentru foarte

multă vreme şi nu scrie un rând. Trebuie să te deprinzi cu sufletul curios al oamenilor. Asta nu împiedică pe Dania să fie fidelă.“ Mă consolau pentru ziua aceea vorbele lui Mady. Dar a doua zi neliniştele reîncepeau. Nu mai aveam curajul să mai scriu. Parcă aş fi adresat scrisoarea lui Dumnezeu. Şi totuşi, aveam expansiuni către ea, eram gata să-i accept orice scuză. Am fost la un magazin de muzică şi am luat cântecul lui Brahms, *Gute Nacht, mein Kind.* I l-am trimis fără să scriu vreun cuvânt. Cât poate face până în Tirol? Când îl ia poşta de la cutia mea? Când va fi în mâinile ei? Aceeaşi hârtie care fusese la dispoziţia mea o invidiam văzând ce simplu, numai cu nişte timbre, poate face o călătorie atât de complicată. Azi o are! La ce oră? Se întreabă Dania de la cine poate să fie? Bănuieşte, desigur. Poate poşta merge mai încet? Să las să treacă mult timp. O vedeam pe Mady, căreia îi spuneam isprava ce mă calmase pentru câteva zile. Dar Mady mă anunţă: „Ştii că Dania nu mai este în Tirol. A plecat la Nisa de câteva zile.“ Şi notele mele muzicale? Ce s-a întâmplat oare cu ele?

Şi mult timp între noi, aproape două luni. Numai de la Mady puteam afla câte o noutate, pe care şi ea o ştia printr-o a treia persoană, nu de la vară-sa personal. Mă întâlneam de câte ori era posibil cu Mady. Ce admirabilă fată este Mady! Numai de 16 ani, şi atât de înţeleaptă, ştiind atât de multe lucruri! în stare să privească viaţa în faţă, fără nicio asemănare cu Dania. Când îi va da iubitul ei o întâlnire, desigur că nimic pe faţa pământului n-o s-o oprească să meargă. Cu orice risc! Ce minunat este acest curaj la o femeie: pentru o dragoste, cu orice risc. Având de pe acum sentimente cărora le rămâne credincioasă, oricât de mult timp ar trece. Dar, bineînţeles, scuza şi ea, ca toată familia ei, firea Daniei, prinţesa care poate pretinde orice, poti să-i dai oricât fără să-i ceri nimic în schimb.

Dania trebuia, în sfârşit, să se întoarcă. Dacă aş fi ştiut ce va urma, aş fi putut cu uşurinţă să mă consolez în

timpul lipsei. Căutam mereu o explicaţie pentru tăcerea Daniei, dar, după ce am revăzut-o, am ştiut că era normal să se întâmple aşa. Un telefon neaşteptat: „Eu sunt, Dania, m-am întors!“ Nu ştiam ce să spun şi nu se potrivea să fiu la telefon atât de încurcat. M-am scuzat mai târziu: „În momentul acela nu mă gândeam decât că sunt nebărbierit şi că nu pot să-ţi vorbesc aşa“. Preţiozitate nepotrivită între doi iubiţi care nu s-au văzut de atâta vreme. A răspuns bine: „Asta e tot ce-ai gândit când te-am chemat!“ Dar reflecţia mea se potrivea cu felul ei fals de a duce viaţa, cu parfumul mereu schimbat, cu toaletele nenumărate. Şi altădată, când am cunoscut-o mai de-aproape, prima oară când un bărbat s-a încumetat să se strecoare printre secretele ei cele mai ascunse, când s-a zbătut în prada celei mai puternice senzualităţi care îi acoperea orice sfială, după ce ne-am desprins unul de celălalt, ea a reflectat; „Şi tocmai astăzi nu eşti bărbierit!”

Dar povestea cântecului lui Brahms nu s-a terminat încă. Mai târziu Elisabeth Schumann a dat un concert la noi. Eram amândoi în sală. La urmă s-a aplaudat, s-a cerut „bis“. Eram în grupul care aştepta în picioare să se mai cânte o bucată, iar Dania era lângă mine. Şi Elisabeth Schumann a bisat *Gute Nacht.* Credeam că o astfel de întâmplare trebuia să ne lege pentru totdeauna…

O aşteptam fără încetare în tot timpul absenţei ei. Şi niciun semn. După câteva zile, când făcusem socoteala că trebuie să-mi scrie, m-am dus fără de nicio bănuială, surâzător de succesul meu sigur, la cutia de scrisori. Apoi la factorul următor şi la al treilea. Am început să-mi dau singur explicaţii: poate că numărasem eu greşit. Să cerem informaţii. Din prima zi nu-mi scrie, sunt prea pretenţios. Poate că nu mi-a reţinut bine adresa. Sau s-a pierdut scrisoarea… Sau… Nu înţelegeam. Plecase cu o nespusă părere de rău. N-avea nicio curiozitate? Florile pe care mi le lăsase ca o mângâiere nu se uscaseră încă de

tot, şi eu eram nelinişţit, căutând să pricep uneori indignat. Mady a spus: „Aşa e ea!“ Cum aşa? Adică este inutil să aştept un semn? în fiecare zi, inutil? Voi vedea factorul venind şi nu-i voi ieşi în întâmpinare?

Grămezi de zile. Ce făcea ea în momentul acela, când eu mă plimbam sub ploaie, în frig, prea zăpăcit pentru ca să-mi fi încheiat toţi nasturii de la palton? La un teatru? La un ceai? Invitată? în orice caz, nu chinuindu-se singură... Ceva elegant: are Dania destule rochii ca să se îmbrace pentru fiecare recepţie. Să poţi asista, cum numai la cinematograf se poate face, la două scene aproape în acelaşi timp. Viaţa mea şi viaţa Daniei. Ce ruşine! Obsedat în această măsură de o păpuşă! Şi iar o întâlnire cu Mady. Mergeam la întâmplare, fără frică să ne vadă cineva, orice timp ar fi fost. Mady se preta la frenezia mea, la întrebările care nu mai conteneau. Totuşi, suportam. Era miezul iernii, treceau zile scurte, întunecoase, meschine. Dar când a fost prima zi de primăvară, când soarele a strălucit pe frunze, pe drumuri şi pe oameni, atunci am socotit că tăcerea Daniei este haină, că denotă cea mai deplină uscăciune sufletească şi că mă voi răzbuna. Eu nu uit niciodată nimic. Oricât am fost mai pe urmă de prieteni, oricât de bine ne-am simţit împreună, ţineam minte că Dania mă umilise odinioară. Şi deseori, ca s-o pedepsesc, îmi treceam timpul cu o altă femeie, imediat ce ne sărutasem împreună (ştiam ce greu ar suporta aşa ceva), dar nu îndrăzneam să mă răzbun decât în ascuns, pentru satisfacerea mea. Apoi, Milly...

Uneori, chiar în faţa mea, Dania îşi organizează ziua următoare: să facă o excursie sau o vizită, sau să se întâlnească cu cine ştie care cunoscuţi. Era vădit că eu nu puteam face parte, ca strein, între prietenii ei vechi, sau între rudele ei. Dar Dania nici nu se gândea la mine. Discuta planul cu aprindere, îşi propunea toate bucuriile. Chiar dacă planul nu se îndeplinea mai târziu... Am făcut şi eu o excursie în munţi, iarna, ca să semăn puţin cu Dania. Eram numai eu, cu galoşi şi cu palton, observând

pe ceilalţi, invidios, căci îmi examinam neputinţa, neîntrerupându-mi niciun moment gândurile, ridicol. Dar la întoarcere Mady mi-a spus: „Dania nu mai e în Tirol. E la Nisa!“

Dania face sport, din cauza asta o duc iarna în Tirol. În localităţi de care eu nu am auzit, dar care trebuie să fie celebre pentru lumea elegantă care vine acolo. Această fiinţă delicată, fără energie, în voia tuturor influenţelor, este în stare să stea vreme lungă în aerul rece, cu urechile şi nările îngheţate. Şi trebuie să mi-o închipui scoborând pe schi pante periculoase cu multă dexteritate. Sporturile, sporturile de iarnă acum! Poate fi un duşman mai periculos pentru dragostea mea? Căci eu mă plimbam torturat, învârtindu-mă de o mie de ori împrejurul mesei, schimând nenumărate discuri de patefon, dar fără să le ascult decât foarte. Vag muzica, sau schimbând noaptea posturile de radio, fără de nicio alegere; mergeam pe afară fără să ştiu dacă e cald sau dacă plouă, nu mai recunoşteam oameni, sau îi priveam cu un surâs absent care-i ofensa; şi adormeam fără să bag de seamă dacă am mâncat, numai mestecând nişte bomboane sau nişte sâmburi de dovleac, o coajă de pâine, nu pentru că mi-a fost foame sau mi-au plăcut, ci pentru că erau la dispoziţie, îi găseam după ce făceam un ocol prin cameră. Şi schimbam gânduri, presupuneri, mă obseda câte o idee, renunţam la ea. Şi dincolo, Dania, în aerul sănătos, simplificându-şi preocupările, căci n-are rost în frig şi în peisagiul magnific să ai obsesii, nostalgii, să construieşti o amintire depărtată. Nu mai există nimic pe lume decât Dania pe drumuri halucinante, mereu în altă parte, cu alţi oameni, toţi prieteni buni, dar printre ei şi cu un acelaşi om care se întâmplă să nu lipsească. Şi apoi mâncările suculente, din care Dania mănâncă din toată inima (tocmai aşa!), vinul; şi gluma simplă a celor care se simt foarte bine, şi pe care o primeşti fără de nicio reflecţie şi fără de nicio sfială. Totul cu bani mulţi, fără de nicio economie. Atunci am fost la Noua, lângă

Braşov. În excursia aceea am priceput viaţa pe care o duce Dania, fără de nicio legătură cu mine, şi că nici măcar nu-i pot face un reproş, şi ar fi fără sens să intre în camera ei şi să-mi scrie. Pe colinele de la Noua lunecau pe lângă mine, îmbujoraţi de sănătate şi de fericire, cu gurile întredeschise, perechi de saşi, şi continuau să stea de vorbă în mers. La cabana de la Noua lumea intra şi ieşea, apărând pentru prima oară în viaţa mea şi dispărând pentru totdeauna. Am auzit câteva nume proprii, dar cine mai are răbdare să se gândească la ele? Sănătoşi, roşii, punând fără ezitare mâna goală pe zăpadă. Şi Dania?...

Un fluierat de tren. Dania pleacă. Aşa cum face ea, nefiind gata la timp, neştiind cum să-şi facă bagajele şi cu o lume de necunoscuţi care o conduc la gară, printre care eu nu am dreptul să fiu. I-am dat cu o zi înainte o carte la care ţin foarte mult, *Dominique.* Cu foarte multă greutate am găsit această carte la librăriile din Bucureşti. Din timpul ei de petrecere în străinătate, trebuia să păstreze puţin şi pentru mine. Mi-a spus mai târziu*:* „Am început pe *Dominique* într-un *Palace* de la Nisa. Îţi închipui ce înseamnă aceasta, ce atmosferă prodigioasă?“ Dar nu ştiu cât timp a avut Dania să-şi continue lectura atât de intimă acolo, căci cartea aceasta pretinde un decor mai firav. Am pus cartea într-un pachet şi am rugat-o să deschidă pachetul numai după plecarea trenului. Ştiam că o s-o facă curiozitatea să deschidă neapărat pachetul şi că va găsi şi câteva rânduri de la mine, un ultim rămas bun... „În momentul când citeşti, eşti mereu tot mai departe, auzi zgomotul trenului. Localităţile aleargă pe lângă tine, eu rămân tot mai în urmă. Dar nu fi de tot supărată, priveşte alături: m-am ascuns printre obiectele tale“... Pe atunci eram destul de naiv ca să cred că Dania trăia această plecare cu mare dispersare şi că eu trebuie s-o consolez. (Cât a lipsit, Dania n-a dat nicio veste. O dată a vorbit cu Mady la telefon, dar cred că o impresiona

mai ales distanţa de la care putea vorbi atât de uşor. N-a pus nicio întrebare care să mă privească. Mă consolam: poate că era cineva lângă dânsa şi nu putea să întrebe. Şi o carte poştală pentru Mady: „Inima mea tuturor acelora care-mi sunt dragi”... Mă plângeam lui Mady că aceste cuvinte se puteau adresa la prea multă lume. Mady mă consola: „Eşti un prost dacă nu pricepi că numai pentru tine au fost scrise!“)

Pe când era Dania în Tirol, am încercat să fac schi. M-am grăbit să cumpăr costum şi schiuri pe când nu ningea încă, şi multă vreme, spre amuzamentul tuturor vizitatorilor, aparatele de lemn inutile tronau în camera mea. Şi soarele mereu cald, în timp ce în Tirol zăpada acoperea spaţiul. Milly mi-a adus în glumă o păpuşă mică de pom de Crăciun, un Moş Crăciun aranjat pe nişte schiuri de chibrit. Dar la el totul se rezolva mai uşor. Barba albă imensă putea să-i servească drept zăpadă. Mi-am atârnat jucăria de lampă şi acum Moş Crăciun oscilează perpetuu, patinând pe aer. În timp ce schiurile masive de om mare continuă să fie rezimate de dulap.

În sfârşit, am putut pleca la Predeal. Câţiva prieteni pe care i-am întâlnit au vrut să mă înveţe, dar eram prea intimidat ca să accept pe cineva. Pe locul cel mai singuratec încercam să fac de o sută de ori acelaşi drum. Căzături la fiecare pas şi laşităţi când te înspăimânţi de cel mai mic obstacol. Unul dintre schiuri mi s-a desprins de la picior şi m-am căznit o mulţime ca să-l prind. Mă aşezam pe zăpadă, dar mă încurcam în cele două lemne. Îmi scoteam mănuşile, dar îmi îngheţau degetele. Împrejur, oameni mulţi, toţi mai pricepuţi decât mine. Iată ce organizasem ca să nu fiu de tot inferior Daniei! Hotărât, sufletul meu e prost construit. Cred că eram singurul care, cu tot frigul şi zăpada, continua să se examineze. Teama de a nu importuna pe cineva. Şi dacă veneam la vale, mereu găseam în drum o trăsură sau un om, căruia n-aveam curajul să-i ţip să se dea la o parte, în

timp ce eu, asemeni unei gelatine, aş fi continuat să cobor. Experienţa mea de sportiv... Iar renunţarea a fost tragică, parcă ar fi fost vorba de un fapt important. Şi avusesem răbdare, întârziasem destul pe colinele de la Predeal. Abia la Bucureşti, în drumul de la gară acasă, pe când lumea mă privea cu curiozitate, am redevenit sportiv. Dar încercarea mea a fost un faliment. Ştiam că nu mai trebuia să fac astfel de eforturi de care eu nu eram capabil. În cameră mi-am regăsit pe Moş Crăciun atârnat de lampă, care schia neobosit prin aer...

Are Dania în valiză rochi destule şi pentru Tirol, şi pentru Nisa. În grupul de schiori, un domn tocmai se pregătea să-şi dea drumul pe pantă, sigur de el, parcă neavând altă preocupare pe lume decât schiul. Tocmai pe când îşi privea drumul pe care avea să coboare, complect neatent la altceva, fluiera o temă din Beethoven. Temă rafinată, care m-a făcut să cred că n-a fost reţinută din întâmplare; domnul cunoştea muzică bună. Deci, chiar în toiul sportului, mai sunt reminiscenţe din viaţa noastră trecută? Aş vrea ca înainte de a porni cu schiul Dania să pronunţe involuntar numele meu.

Chiar înainte de plecarea Daniei în străinătate, am ştiut ziua şi ora când voi vorbi la radio. Un mijloc prodigios de a corespunde. Dania să-mi audă vocea, suflul, ideile, de la distanţă, din locul unde se afla, despre care nu ştiam aproape nimic, nici numele bine. Într-o cameră necunoscută, cu obiecte care pentru închipuirea mea luau în fiecare clipă altă înfăţişare, Dania avea să fie atentă la radio Bucureşti. Eu aveam numai să mă bucur că ea mă ascultă undeva, în timp ce ea putea să mă audă chiar, să discute cu surdul care va sosi pe unde în viaţa ei de departe. Dădeam eu mai mult, dar n-avea importanţă. Mijlocul acesta se potrivea cu temperamentul Daniei. În seara hotărâtă am vorbit cu mare emoţie, căci o simţeam pe Dania ascultând. Fiecare vorbă, fiecare intonaţie. Am

făcut chiar, în timpul vorbei, un semn, pe care Dania ar fi trebuit să-l înţeleagă negreşit, un dar preţios trimis prin aer. Dar am aflat târziu de tot, când Dania s-a întors şi când chestiunea radioului îşi pierduse orice actualitate, că ea nu m-a ascultat. Nu i-am cerut explicaţii, căci m-au durut motivele pentru care n-a fost în stare să mă asculte. Pentru că tocmai atunci n-a avut radio. Sau era cu alţii la un loc, şi s-a intimidat să caute postul Bucureşti. Sau tocmai atunci a trebuit să meargă într-o excursie. Sau n-a fost exactă la oră. Semănăm cu un om care se găteşte îndelung pentru un bal, se bărbiereşte cu nespusă băgare de seamă, îşi aşează fiecare fir de păr şi fiecare cută la haină, îşi face chiar, ca niciodată, unghiile cu oja. Şi, sosind la locul întâlnirii, constată că luminile sunt stinse, camerile pustii, balul amânat.

Dania are plicuri şi scrisori foarte elegante, aduse desigur din străinătate de la magazinul cel mai la modă şi cel mai scump. Hârtia este preţioasă, poartă un nume rar, pe care nu-l mai ţin minte, iar iniţialele (trei, căci Dania nu poate renunţa la numele din mijloc, scris cu un *y)* sunt lucrate cu mare artă. Scrisul ei este mare, cu litere ascuţite ocupă loc mult şi încape foarte puţin pe foaia de hârtie De fapt, i-am văzut puţin scrisul, căci a ezitat chiar de la început, când trebuia să-mi dea o adresă, şi apoi rândurile pe care mi le-a trimis au fost rare, şi s-au terminat repede. Nu din prudenţă, căci nu şovăie să-mi trimită cele mai mari declaraţii. Un „iubite”, începe. Din incapacitatea de a găsi hârtia, tocul, marca sau cuvintele, întârzie să scrie, cum întârzie să-şi aranjeze părul în oglindă, şi când, în sfârşit, se hotărăşte, o întrerupe cineva, şi hotărârea e lăsată pe o altă zi. Aceste domnişoare cu scrisorile foarte elegante scriu foarte greu. Şi niciodată nu s-a priceput Dania să-mi trimită câteva rânduri întâmplătoare, scrise pe prima hârtie care-i iese la îndemână, cu adresa incomplectă şi cu vorbele confuze, numai pentru că îi e dor şi nu mai are răbdare să aştepte.

Mă plâng: „Niciodată n-ai fost frenetică la fel cu mine, şi a trecut timpul peste tine fără să observi”. Azi, mâine, poimâine, nicio diferenţă. Şi totuşi, când stă lângă mine n-are niciun moment de repaos. Fruntea i se încruntă de mai multe ori, îşi agită mâinile, balansează picioarele. Dar altul este motivul: sângele curge, carnea strigă, adolescenţa Daniei s-a terminat, acum are nevoie de bărbat.

Dania este evreică şi eu sunt creştin; iată o problemă între noi. Am fost totdeauna incapabil să fac astfel de diferenţe. Mi-au displăcut evreii murdari, fricoşi, tulburi. Dar mi-au displăcut la fel şi românii superficiali, şmecheri. Dar n-am ştiut că la anumite momente se pune chestiunea şi pentru acei care nu se interesează deloc de ea. În casa Daniei nu se observă deloc că ea e evreică, şi aş fi observat imediat asta, căci mă dureau orice distanţe aş fi găsit între noi. Numai din pricina aceasta am căutat să-mi spun câteva păreri intime, la care dealtfel nu ţineam prea mult. „Ce nu-mi place la evrei este că sunt ascunşi, incapabili să se dăruiască total, cu naivitate. Cunosc explicaţia: au avut atâtea dezamăgiri, încât nu mai au nicio încredere, sunt prudenţi. Ar trebui totuşi, faţă de mine personal, de pildă, să nu aibe nicio teamă. Procedând altfel, demonstrează că sunt proşti psihologi.” Am pornit să discut aşa, numai ca să nu ne separe niciun subiect însemnat, pentru ca să mă conving că suntem destul de buni prieteni ca să n-avem îngrădiri în conversaţie. Dania nu m-a contrazis. A tăcut după obicei. Am renunţat eu la teoria mea, cum fac de câte ori Dania tace. Subiecte întunecate rămân astfel între noi. Dar Dania nu are nicio părere, căci ea este incapabilă să aibe ceva fix în mintea ei. Odată, când era îndrăgostită, m-a dus într-o biserică şi mi-a jurat sentimente eterne. Nu i-am cerut eu nimic, nu puteam avea astfel de pretenţii. Era atât de emoţionată, încât nu puteam presupune că îşi bate joc de mine. Nu înţelegeam nimic. Şi în orice loc

considerat sfânt, oricât de strein ar fi cel ce-l consideră, nu poţi face jurăminte mincinoase. Asta s-a întâmplat de două ori, şi nepregătit, numai pentru că ne ieşise o biserică înainte tocmai când Dania se simţea mai invadată de mine. Nu am avut numai bucurie, mă intriga uşurinţa cu care face astfel de gesturi, infidelitatea pentru religia ei. Astfel, nu puteam să am nicio încredere pentru tot ceea ce-mi promitea. Avuseseră loc transformări în ea? Lucruri importante, pe care nu le ştiam? Am descoperit-o într-o zi făcând o cruce catolică. Îmi povestise despre un prieten catolic. Era, pe când l-a cunoscut, foarte deznădăjduită, căci se făcea tocmai separaţia dintre părinţii ei. O îndepărtaseră, era la Viena. Petrecea în neştire, dansa, glumea, în voia ultimului care o ţinea de aproape (mereu cu succes la tineri). S-ar fi putut întâmpla orice. Şi atunci, un domn, un neamţ catolic, mai în vârstă, a înţeles-o fără vorbe şi i-a spus autoritar: „Du-te şi te culcă. Mâine vom sta de vorbă.“ A doua zi neamţul a ascultat-o şi i-a devenit un perfect prieten. Numai graţia lui Dania mi-a rămas întreagă. Odată, chiar în preajma mea, la sfârşitul unei scene de dragoste între noi, a primit Dania o scrisoare de la dânsul. A mângâiat scrisoarea, o săruta, parcă îi mulţumea trimiţătorului. Primele rânduri începeau: „Nu mi-ai scris de foarte multă vreme“... Obiceiul Daniei... Dar Dania a promis că va răspunde neapărat a doua zi. Normal ar fi fost s-o facă chiar mai înainte. A făcut-o a doua zi? Bineînţeles, n-a mai fost vorba de aceasta între noi. Dealtfel, probabil că n-am revăzut-o pe Dania decât după câteva zile, după o săptămână poate. Poate cu gândul la acel neamţ a făcut Dania crucea catolică. Eu am fost nemulţumit, am găsit o probă de uşurinţă.

Pe Dania am simţit-o rareori evreică. Odată, a vorbit de nişte cunoştinţe cu Mady şi a pronunţat numai nume evreieşti. Sau în felul cum pronunţă câteva cuvinte (foarte puţine), sau în cei câţiva pistrui de pe nas. Aş fi vrut s-o descopăr pe Dania rugându-se cu fervoare într-o

sinagogă. Aş fi crezut că iubirea ei pentru mine e temeinică.

Un alt prilej de a descoperi diferenţe între noi este vârsta. Nimeni nu poate să mă socotească bătrân, dar Dania are numai 19 ani. Ce va fi mâine? Dar ce mă interesează, când nu cred că aş putea construi din această dragoste ceva solid pentru mai târziu? Acum suntem egali. Daniei nu-i trece prin minte să mă creadă prea mare. Dar care este limita peste care distanţa între un băiat şi o fată nu poate trece? Deodată, gândul acesta mă nelinişteşte, ca şi cum n-ar mai fi alte motive de dezordine viitoare între noi. Mă plâng Daniei, ca s-o fac să protesteze şi să mă calmeze. Şi ea a găsit o vorbă minunată de consolare, care conţine în ea toată dragostea pe care o are pentru mine: „Tu n-ai să îmbătrâneşti niciodată!”

Dania este o fată foarte bogată. Prilej ca să mă consider mereu în inferioritate. Nu ţine nicio socoteală de banii pe care-i are mereu la îndemână. Trebuind să fac unele calcule, mă cred meschin. Mi se pare că sunt mereu ofensat. Sau găsesc la Dania ineleganţe. Caută ceva în poşetă şi observ o grămadă de o mie de lei. Mă gândesc cu deprimare că ea ar constitui leafa mea pe o jumătate de an. Nu-mi mai găsesc nicio valoare, mă doboară bogăţia ei, faţă de care mă simt atât de neînsemnat. Căci nu pot admite ca ea să fie fata de împărat amorezată de un om de rând, eu. Cu toate că m-a amuzat odinioară o istorie în felul acesta. O ceruse pe Dania, în străinătate, cu prilejul ultimei călătorii, un prinţ adevărat (are mulţi amatori). A refuzat şi a cântat toată ziua cu gândul la mine: *Iubitul meu nu este prinţ...*

Dania este cu uşurinţă generoasă. Uneori îmi soseşte de la ea un om cu un enorm buchet de flori sau cu bomboane. A pregătit această surpriză; aş putea să refuz? Dar aş putea să fac la fel? Mă simt umilit. Cum ar

trebui să procedez? Odată, eram amândoi în Parcul Carol. Mi-a arătat poşeta, elegantă, de care era foarte mulţumită. Scotocind-o, a găsit în ea mai multe monede de 100 franci francezi. Mi-a spus pe tonul cel mai simplu: „Nu vrei să iei şi tu?“ Am refuzat de data asta (de ce acum?), dar prin oferta ei nu se gândea să-şi găsească o superioritate. O ştiu că intră în magazine şi nu-şi face nicio limită pentru cheltuieli. Rochiile nu-i mai ajung. Acasă la ea trataţiile sunt bogate şi nu lipsesc icrele negre sau îngheţata, iarna. Nu refuză pe niciun cerşetor. Odată, din automobil (eram cu dânsa), pe timpul unei ploi teribile, a văzut câţiva copii săraci care se adăposteau lângă o fântână. Le-a aruncat bani, cu toate că nu-i cerea nimeni, şi copiii nici n-au priceput la început ce vrea această duduie elegantă cu ei. Eu trebuie să mă fac că nu observ nimic, după cum te faci că nu observi când eşti cu o domnişoară pe stradă şi îţi iese în calea ta o murdărie. Pe mine nu mă lasă să plătesc nimic. Mă simt tot timpul iritat, invidios, cu chef de răzbunare.

Mereu are o rochie nouă. Dimineaţa nici nu pot sta de vorbă cu ea (prin telefon). Este la croitoreasă. Mai ales, cu prilejul îmbrăcăminţii, face impresia de parvenită. Te întreabă dacă îţi place haina ei şi-ţi trage atenţia de la ce casă e, chiar de la una din marile case din Paris. Când îi fac reproşuri că prea multă vreme îşi pierde cu hainele, ripostează: „Numai pentru tine, iubite!” Poate că aşa crede. Dar e sigur că nu şi-ar întrerupe obiceiul dacă ne-am despărţi, dacă ar putea şti precis că nu-i voi vedea ultima toaletă. De altminteri, numai cu gândul la mine, şi-a mobilat camera, în care eu nu voi intra niciodată. Mâine, poimâine, la anul... Îi admir rochiile, toate făcute cu o simplitate de bun gust, dar din pricina lor simt distanţa între noi. Când o găsesc îmbrăcată la întâmplare, îi sunt recunoscător. (A fost asta de două ori?) Când o descopăr în aceeaşi rochie sunt mulţumit că pot s-o recunosc. Este îngrozitor pentru mine că de câte ori mă gândesc la ea, vreau s-o reconstituiesc, imaginea ei se

tulbură, că nu ştiu cum s-o îmbrac. Din infidelitatea ei faţă de rochii pot să cred în infidelitatea ei faţă de oameni. Ea se mai scuză: „Dacă ei vor!” Este atât de incapabilă să se împotrivească? Mereu va fi aşa, nimic nu se va schimba? Dar, desigur, asta îi face şi ei plăcere, şi găseşte scuze numai pentru neseriozitatea acestei plăceri. (Ea, care pretinde că e pasionată de idei oricât de grave). Când îi spun bună dimineaţa la telefon, o întreb în ce fel e îmbrăcată ca să pot vedea ceva, şi nu numai auzi, şi atunci ea întârzie, să-mi dea cât mai multe detalii. Şi dacă îmbrăcămintea ei nu este pusă la punct, şi s-ar mai putea vedea unele dedesubturi, colţuri de piele fierbinte, mi-o spune. Îşi face iluzia unei orgii între noi. Bineînţeles, când ajung acolo, trebuie să învingfiecare nasture.

Odată m-am dus chiar dimineaţa ca s-o văd. Era în pijama, picioarele erau goale în pantofi. Cât şi-o fi pregătit ea această îmbrăcăminte! Am vrut să mă apropii, dar m-a tinut la distanţă. Cu atât mai departe, cu cât s-a pregătit să stea mai aproape. Nu m-a lăsat să pun mâna pe piciorul ei gol. Bineînţeles, după plecarea mea, o fi fost dezamăgită că am ascultat-o prea fidel. N-am fost în stare să iau ceva cu forţa, oricâtă poftă aş fi avut. Şi s-o mai fi gândit că n-am niciun simţ de observaţie: n-am făcut nicio remarcă despre unghiile ei de la picior, făcute cu oja...

Cazul Daniei: toată familia ei se ocupă ca s-o facă cât mai elegantă, mai ispititoare. Sunt atât de mulţumiţi de opera lor, că mă întreb cum se vor decide să-i aleagă un bărbat. Dania e mulţumită să se ştie frumoasă şi nu rezistă la tot ceea ce se face dintr-însa. Daniei i-a plăcut să citească. Ştie că noile ei îndeletniciri de fată elegantă nu-i fac cinste. Şi atunci se scuză: nu eu sunt de vină, ceilalţi. Ca şi cum lipsa ei de împotrivire n-ar constitui o greşeală tot aşa de mare. Îi place să se ştie admirată, cu toate că timiditatea o face să se îndoiască asupra ei. Toată ziua e ocupată cu rochiile. Capitolul croitoreselor nu

este niciodată terminat. Familia ei poate fi încântată că au făcut din ea o minunată păpuşă. Dar, numai o păpuşă!

Chiar de la uşă m-a întâmpinat într-o zi:

„Sunt dezolată, mai este cineva la noi. Nu pot face nimic. Dar, te rog, vino. Pentru mine să cauţi să nu te simţi prea prost.“

Cuvinte care încurajează. Dar mai pe urmă, câteva ceasuri cât am stat împreună, Dania s-a purtat la fel cu mine şi cu tânărul care mai era în salon. Şi timpul trecea. Au dispărut chiar o bucată de vreme, şi mă întrebam dacă nu era mai bine să plec, dar dam în public necazul meu. Seara ne-am dus cu toţii în grădina din spatele casei. Am discutat mai mult cu Dania, şi eram încântat că rămăsesem numai cu ea, deoarece tovarăşul, desi prezent, nu se amesteca (probabil că nu-l persecutau astfel de preocupări) în discuţia noastră. Numai atunci am avut ocazia să vorbesc cu Dania câteva chestiuni mai importante. Era o lună superbă, dar Dania parcă nici nu-si da seama de ea. La un patefon se auzea *Ave Maria* de Schubert. (Dania m-a întrebat: „Auzi că acum se cântă *Ave Maria?“*... „Bucată proastă, Dania“..) Dar rămâneam un strein. La plecare, în faţa tuturor, Dania mă ruga: „Spune-mi un cuvânt“. (Adică „un cuvânt bun“, o declaraţie.) Eram stingherit şi am plecat fără să răspund. Puteam să spun „fereastră”, sau „balustradă”. M-aş fi răzbunat pentru ziua aceea stearpă. Dar efectele răzbunării mele ar fi durat multă vreme?

Dania este lipsită de realitate. Urmăreşte un vis, apoi altul, după cum are timp să viseze. Lectura a făcut asupra ei ravagii. Versurile tuturor poeţilor, din toate ţările. Îi urmăresc plimbările. Rilke este un poet mare, cel mai mare! Dar ştii, Dania, că Rilke a fost un om nefericit? Singuratec? Lipsit de agremente? Crezi că l-ai observa în viaţa artificială pe care o duci? Cum s-ar potrivi singurătatea lui Rilke cu telefonul la care te cheamă în

fiecare minut vreun admirator? Şi atunci ce înţeles are vorba pe care o spui cu atâta emoţie: „Rilke este cel mai mare poet“?

O! Dreptul de a te apropia în voie de orice om, oricât de profund ar fi, numai pentru că a avut naivitatea să-şi publice stările sufleteşti… Ireal ai trăit cu imaginea mea. Îmi ştiai fizicul? Vârsta? Un nume propriu, care te obseda, şi unele cărţi de ale mele. Dar nu o judecată lucidă asupra lor, ci hipnotizată de vreun rând întâmplător.

Obsesiile mele, pornite de la realitate, erau tot atât de prezente şi pentru ea chiar dacă anecdota le-o inventa pe de-a-ntregul. Telefonul era astfel foarte potrivit pentru firea ei. Seara, înainte de culcare, putea să-mi trimită toate neliniştile pe care dorinţele încă nu bine precizate n-o lăsau să doarmă. „Te aştept, iubite. Las uşa anume deschisă pentru tine. Toată lumea doarme, nu vom fi tulburaţi. Buzele mele sunt uscate pentru că nu eşti tu aici să le săruţi. Mă vei găsi goală în întuneric. Vino… Vei vedea ce sâni minunaţi am. Şi şolduri calde, şi coapse. Şi cu ce frenezie mă voi apropia de tine “

Spune astfel de vorbe cu exaltare şi oricât de mult timp. Minutele treceau peste telefon cum ar trece peste doi oameni alăturaţi. Odată, eram în grădina casei ei. Mi-a arătat o fereastră: „Aici e fereastra camerei mele! De câte ori nu te-am aşteptat să vii“… Cum s-ar fi putut face aşa ceva? Eram poate vulgar, voind ca visările ei să poată fi construite. Dar când trăiam în obsesia cărnii ei, a sărutărilor ei, a tresăririlor pe care le-aş putea găsi în ea, puteam să fiu fericit că mi se dă un rol de fantomă? Poate că această lipsă de realitate o face pe Dania să nu dea nicio importanţă gesturilor şi vorbelor. Au fost înţelegeri între noi care trebuiau să lege pentru totdeauna. Sau despărţirea ar trebui să se facă greu şi să lase în urmă cea mai amară deziluzie. Trebuie ca unele clipe să conteze mereu, să risipească melancolia de câte ori îţi aduci aminte de ele. Poate că susţinând aceasta, dezvălui mai ales o trăsătură a caracterului meu, imposibilitatea

de a mă desprinde de întâmplările prin care trec. Poate că nici nu e nevoie de pretexte puternice, orice amintire e suficientă pentru a produce nostalgii. Fapte mici, dar care mi se par pline de însemnătate. Odată, ne-am dat întâlnire la Parcul Carol. Dar era imposibil de vagabondat pe alei, căci se pregătea nu ştiu ce petrecere. Am pornit-o la întâmplare, am înconjurat parcul şi ne-am rătăcit pe străzi obscure, printre pietre rău aranjate, prin gropi şi noroaie. La urmă ne-am aşezat la o cârciumă umilă de periferie. Peisagiu strein pentru Dania, căci nu mai asistase la aşa ceva decât din automobil sau la cinematograf. Şi era desigur de văzut această fată frumoasă, îmbrăcată după ultima modă, rătăcind printr-un cartier obscur. Bineînţeles, Dania savura atmosfera, cu delicii asista la această viaţă nouă, peste care nedeprinderea ei şi cerul limpede lăsau cea mai nuanţată poezie. Mai târziu nu va reconstitui această plimbare unică, nu va retrăi aceleaşi emoţii numai aducându-şi aminte?

Dar ce minunată apariţie a avut odată! Venisem la dânsa şi o aşteptam după obicei în salon. Ea era în grădiniţa ei. (O grădină chiar mică are proporţii într-un oraş mare.) A sosit îmbujorată de aerul proaspăt şi cu două cireşe în mână. Nu apăruseră încă cireşele în oraş, ea făcuse această descoperire în grădina ei. Le-a cules pentru mine, amândouă pentru mine. (Căci n-a primit să împartă frăţeşte.) Cu ce transfigurare mă privea, întinzându-mi cireşele... Din pricina acestor două cireşe, am socotit, Dania, că sentimentele tale pentru mine sunt eterne. Clipe minunate, dar care au dispărut fără să mai lase vreo urmă. Nicio sărutare, nicio vorbă nu contează. Cum, după ce te-ai deprins cu unele sărutări, poţi să renunţi la ele? Îi plăcea gura mea, nu se putea schimba prea uşor. Şi vorbe calde, nespus de calde. Odată, m-a chemat la telefon. I-a răspuns portarul meu, Nicu. I-a fost recunoscătoare lui Nicu pentru că i-a răspuns politicos, pentru timbrul cu care i-a răspuns. Fără să-l cunoască, i-a

promis un post bun, la prima ocazie. Acum Nicu este tuberculos, pentru că telefonul casei mele, lângă care sta douăsprezece ore pe zi de pază, e în curent. I-am explicat eu că n-ar avea niciun rost să amintească domnişoarei de promisiune...

Orice fac cu Dania capătă o culoare de artificiu poate tocmai din cauza mea. Dacă îi iau braţul, o fac cu atâtea ezitări, cu panici, că ea are timp să presupuie că gestul meu este prea îndrăzneţ şi să se împotrivească. Nu sunt în stare să cânt fără să observ că e fals cântecul meu şi că sunt ridicol dacă îl continui. Nu râd niciodată din toată inima. Sau glumesc mai mult decât trebuie, numai pentru că sunt intimidat că am tăcut prea multă vreme. Nu spun cuvinte inofensive, căci ele conţin, cu toate că foarte ascuns, un vaiet, un reproş, o întrebare. Iar râsetul Daniei cu alţii nu ascunde nimic dedesubt.

Aşa sunt de încurcat că, dacă reuşesc în sfârşit s-o tutuiesc pe Dania, e destul să vie un strein între noi, să se schimbe decorul, camera numai, ca să reîncep să-i spun „dumneata". Pentru că telefonul a început să sune tocmai când am vrut eu să-i vorbesc. Sau Dania şi-a adus aminte că e frig în odaie şi a deschis portiţa sobei şi s-a uitat la foc. Glasul unui strein s-a auzit în camera alăturată... A apărut câinele... Am descoperit că în vasul de flori una dintre flori s-a uscat. Dania mă întrerupe nepotrivit... O mie de posibilităţi care-mi alungă curajul. (Îmi amintesc nepotrivit, fără de nicio legătură, de un cuvânt vechi, de un oraş, de o casă. Într-un tren nemţesc, în Austria, în perfect întuneric, am auzit: *„Hilda, du bist da?" „Ja Vater!" „Gut!"* Atât, şi de atunci au trecut 20 de ani...) Pentru că afară plouă sau pentru că e senin. Pentru că nu pot să uit lista morţilor necunoscuţi pe care am citit-o în ziua aceea în rubrica unui ziar. Pentru că înainte de a adormi aud pe cineva care râde, aud tot, de pe străzile îndepărtate, lătratul unui câne, fluieratul unui gardist, nişte apă care curge, mobilele din jurul meu care dorm,

aerul chiar, şi nu mă mişc decât cu infinită băgare de seamă, căci cel mai mic gest ia proporţii înspăimântătoare. Şi astfel, spaţiul dintre mine şi Dania nu se poate umple niciodată, mereu o iau de la capăt, şi nu pornesc mai departe de unde am rămas, truda lui Tantal în infernul care se numeşte „viaţa mea” (Luminile care se aprind sau se sting!).

La început, Dania a ezitat să-mi spuie pe nume. Erau familiarităţi între noi şi, totuşi, ea întârzia să mă numească. Desigur, timiditatea ei împărţea prost ceea ce trebuie şi ceea ce nu trebuie. Dar ea, ca să amâne, mi-a dat o explicaţie bună: „Numele este o cameră în care doarme şi mănâncă toată lumea. Toţi ţi-l întrebuinţează. Cele care au mai fost în viaţa ta înainte de mine s-au jucat cu el, l-au transformat cum au crezut ele că e mai graţios, l-au repetat la infinit, ca să arăte că le aparţine şi au dreptul să facă orice cu el”.

— Inventează tu un nume pentru mine!

— Atunci n-ai mai fi tu. Şi aş avea impresia că te umilesc. Ai semăna cu cucoana care s-a plictisit de părui ei veritabil şi şi-l oxigenează

Motive bune, dar constatam că eu sunt omul fără nume, cel pe care îl aştepta ea să se urce pe scara de mătase, la miezul nopţii, în timp ce ezita să-l primească în salon la ore potrivite din zi. Trebuia să mă bucur?

De câte ori mă plâng de caracterul confuz al Daniei cuiva care ar putea să-mi explice ceva, unui evreu de pildă, (unei evreice mai ales, lui Renee), mi se răspunde: „Nu cunoşti anumite medii sociale unde se procedează totdeauna aşa”. Adică se confundă sentimentele, se lasă timpul să treacă şi nu există nimic prea profund. Totul artificial. Dealtfel, i-am îndreptat Daniei cuvântul „artificial” chiar de la începutul cunoştinţei. A căutat să-mi demonstreze că nu-i adevărat. Dania nu se cunoaşte deloc. Aruncă de la ea orice cuvânt care nu e convenabil, după cum aruncă o rochie care nu mai e la modă. Cred că

sunt omul care şi-a permis să-i spuie mai multe adevăruri crude. Dar n-am transformat nimic, nici măcar n-am pus-o pe gânduri. N-am schimbat deloc temperamentul ei. După cum Dania nu cunoaşte oamenii şi lucrurile din jur, aşa nu se cunoaşte nici pe ea. Reacţionează la ultimul fapt, fără să facă vreo legătură cu ceea ce s-a petrecut mai înainte. Şi, dacă îi spun vreun adevăr neplăcut, văzând că nu-i produc decât supărare, o împac. Truda mea ar fi inutilă. „Nu eşti supărată pe mine?“ „Pe tine n-aş putea fi niciodată supărată!“ Vorbă încântătoare, dar nimic mai mult. Căci Dania ar proceda la fel cu toată lumea E incapabilă să aibe acelaşi sentiment multă vreme, nu-şi face un plan cum să procedeze cu cineva, nu ştie bine ceea ce e trecător şi ceea ce trebuie să fie permanent.

Nu spune nimic despre viaţa ei trecută, ca şi cum n-ar avea nicio nostalgie. Numai întâmplător a intercalat, între două vorbe: „Pe când eram la Londra”… Aşa aflu că a fost la Londra. Când, cât timp, de mai multe ori? Cu cine, ce a făcut acolo? A avut la Londra mai multă îndrăzneală? Căci aici se înspăimântă să traverseze singură o stradă. Pentru cea mai mică distanţă ia automobilul. Cum apare „Londra”, apar şi alte oraşe… „Eram la Viena“… „Ai fost la Viena?“… „De nouă ori“… „La Paris?“ … „Şi la Paris“… „Ţi-a plăcut Parisul? Dar Viena „Nu“… Gândesc: Dacă a văzut Parisul şi Viena numai din trăsură! Să fi mers, ca mine, pe sub copaci, păşind peste frunze, între Kahlenberg şi Leopoldsberg. Să stai de vorbă cu oamenii umili. Dar, desigur, ar trebui să scriu o carte fără sfârşit: de ce voi iubi până la moarte Viena şi Parisul.

„În schimb, îmi place enorm Londra!“

Vorbeşte cald, dar nu-mi dă prea multe explicaţii. Nici n-am încredere în seriozitatea acestei admiraţii. Ar trebui ca ea să fie obicinuită să trăiască altminteri, mai natural, fără artificii, fără geamul translucid prin care e obicinuită să privească realitatea. Şi trecutul ei sentimental?

„Cu tine încep toate!“ Apărea câte un nume propriu în

conversaţii, şi mă întrebam dacă el nu înseamnă ceva. Vedeam pe Dania ce influenţată este, mi se părea imposibil ca până acum să nu mai fi fost nicio ocazie ca cineva să aibe asupra ei puterea pe care o aveam eu. N-o cred atât de pricepută să mintă. Se consideră că e bună pentru că crede că bunătatea şi slăbiciunea înseamnă acelaşi lucru. Se amuză câteodată crezându-se perversă, dar e joaca unui copil. Mai bine închipuie o poveste de dragoste. O să vadă mai târziu cum o să se termine. Acum declaraţiile pot fi oricât de mari. Cunoaşte cuvinte cuprinzătoare de prin cărţi sau poate imaginează şi ea câte ceva. Dania este aşa de mică!...

Totuşi, când te sărut, sau când îmi strecor mâna pe sub bluză, pe carne, tot mai jos, te simt înfiorându-te ca o femeie deplină. S-a dus copilăria, Dania... Un om te aşteaptă ca să-ţi spuie treburile lui de peste zi. Să-ţi dea cheile casei. Să-ţi ceară părerea. Iar seara să-şi sature poftele pe trupul tău, să te facă să ameţeşti, şi tocmai acolo, în fund, unde te ascunzi tu de toată lumea, să primeşti rod.

Nu mai au rost jocurile, Dania..

La telefon ne sfătuiam să ne punem când ne vom vedea o mulţime de întrebări care ar fi făcut să ne cunoaştem mai bine. Dar apoi nu mă pricepeam cu ce să încep. Doi streini. Aveam dreptul s-o sărut, ţineam minte ce superbe fuseseră sărutările dintre noi, voiam să refac vechea atmosferă. Dar sărutarea mea era acum uscată, nu-i producea emoţie, n-o apropia. Îmi alegeam numai vorbele care puteau să alunge frigul dintre noi, dar eram mereu întrerupt: intra servitoarea, care servea ceaiul sau aducea vreo veste; soneria unui musafir (musafirul trebuia neapărat primit); sau cineva care aducea vreo vorbă pentru domnişoara, flori de la vreun admirator; mai ales ne întrerupea telefonul. Eram deprimat, sătul să mai continui. Până la urmă atmosfera se încălzea între noi. În ce fel, n-aş putea spune, n-aş putea explica exact

momentul Munca mea nu fusese inutilă. Înlănţuirea noastră era deplină.

Speteaza canapelei, peretele, orice era bun să-şi sprijine capul, pentru ca sărutările noastre să fie mai adânci. Momente superbe. Atunci fugea timpul. Constatam, în sfârşit, că trebuie să plec, trebuie s-o las pe Dania încă o sărutare, din drum, spre uşă. La cealaltă uşă, în antret, lângă uşa de intrare. Nu mai exista nicio sfială de nimeni, putea să intre oricine. Dania se ruga, pierdută: „încă o minută!“ N-avea nicio importanţă cât arăta ceasul, încă o minută! O lăsam dezolată, nici nu cred că mai putea face un pas ca să se uite după mine pe fereastră. Fusese dureroasă despărţirea, dar constatam că, mergând prin răcoarea serii, strecurându-mă printre trecători, mă refăceam. Căutam un telefon, să-i spun bună seara înaintea nopţii care se aşternea peste noi. Eram fericit, exultant, mândru de povestea mea. Dar un gând se strecura, îmi alunga calmul: „Cum nu s-a priceput să se gândească la o nouă întâlnire? Şi mâine va fi o zi stearpă ca şi cea de ieri, şi tot ce se întâmplă între noi nu ne leagă deloc?“

Dania nu minte niciodată: una din mândriile ei. Are,un alt obicei. La o întrebare mai precisă tace, sau răspunde printr-o altă întrebare, ca să depărteze discuţia. Şi aceste obiceiuri nu vor purta numele de minciuni? Cunosc stratagema. La început luam tăcerile ei drept aprobare, sau minunată sfiiciune. Savuram răspunsurile ei şirete. Conţineau graţie, vocea proaspătă a unei *„jeune fille”.* Mai târziu am priceput că din pricina acestor mijloace, pe care Dania le întrebuinţa fără îndoială instinctiv, nu putea înainta prietenia noastră. Atmosfera în care trăia era foarte împodobită, dar artificială. Sentimentele Daniei rămâneau la suprafaţă, era imposibilă o adâncire. Zâmbete, cuvinte fermecătoare, dar nimic venit deodată, fără niciun aranjament. O rochie cu foarte multe ornamente parcă. Mătase, fără îndoială. Dar mătasa

presupune luciu. Dealtfel, nu puteai pune greutate pe nicio vorbă de a Daniei. Din ce spunea, puteai să extragi numai bucurie pentru momentul acela. Mi-a dat jurăminte pe care nu i le-am cerut. Promisiuni, planuri. Ce s-a ales din toate acestea? Îmi aduc aminte de vorbe calde de la ea, şi au fost trimise cu atâta emoţie, că mă mir că n-au avut nicio durată. Acum îmi apar la întâmplare, ca cerul într-o noapte întunecoasă. Mi-a spus, de pildă: „Te iubesc mai mult decât orice pe lume, mai mult decât pe tatăl meu!“ Daruri pe care n-aş fi avut curajul să le pretind eu. Nu se pot admite glume sau perversităţi pe această temă. Dar colecţia de vorbe pe care mi-a dat-o Dania este foarte mare, am ales la întâmplare. Şi o fată de 19 ani este prea mică pentru ca să priceapă că astfel de jocuri nu sunt permise?

Dania parcă avea chiar frică de anumite vorbe. Nu pricep cum era în stare să citească unele cărţi mai crude. Nu erau elegante, nu se potriveau cu rochiile ei frumoase, pe care şi le schimba în fiecare zi. I-am spus: „Am impresia că ţi-e teamă să vorbeşti. Trebuie să te învăţ să vorbeşti. Spune după mine: copac... copac... masă... masă... fereastră... fereastră.” „Ce rost are asta?“ Nu înţelegea ce vreau de la ea. Dar nici eu n-aveam mai multă îndrăzneală. „Copac“, pe care o făceam să-l repete, era complect inofensiv. Şi regretam că ea nu este în stare să spună unele cuvinte pe care nici eu nu le spuneam tare.

Erau unele lucruri grave între noi, pe care le făceam pe ascuns, hoţeşte, ca să nu ştie nimeni, nici chiar noi. În conversaţii, nu făceam nicio aluzie la unele înţelegeri pasionate, pe care le trăisem, şi pe care ne pregăteam să le trăim din nou. Nu este obiceiul să exprimi, tot ceea ce faci, dar pentru Dania e caracteristic, trebuie să ţii seama de asta dacă vrei s-o defineşti.

Întâlnirile noastre obicinuite de la casa ei se petrec cam la fel. Mai întâi, la telefon: „Iubite, vrei să vii la mine?“ Mă

întreabă după o ezitare. Răspund: „Da? În cât timp? Într-o oră?“ „Mai curând, cât mai curând posibil. Acum cât e ceasul?“ Dania nu ştie niciodată cât e ora, cu toate că are un ceas la brăţară şi altul în faţa ochilor, pe perete. Vra să zică, ea nu se uită de o mie de ori la ceas, ca să vadă cât mai are de aşteptat până ce să poată vorbi cu mine! „E ora cinci. Voi fi acolo la ora şase.“ „Mai repede, iubite, mai repede!“

Ajungeam cât puteam mai repede. Eram primit în salonul de mijloc. Dar aveam mult de aşteptat, aproape o jumătate de oră. Scriam sau luam o carte şi citeam. Mă deprinsesem cu aceste aşteptări. Numai la început m-am întrebat cu îngrijorare, dar şi cu curiozitate, ce putea să facă ea în timpul acesta. Mă chemase cât mai repede, şi acum întârzia. În sfârşit, sosea. Se scuza convenţional de întârziere. Dar nu-i făceam nicio obiecţie, era inutil. Trebuia s-o primesc cum se prezintă, aşa absurdă, să nu mă împotrivesc cu argumente. Numai acceptând gesturile Daniei ca naturale nu eram umilit.

Începea conversaţia noastră stângaci, Dania nu mai păstra nimic din febrilitatea cu care mă chemase la telefon. Orice vorbă apărea de sine stătătoare, nu atrăgea nimic după ea. Dania nu mă întreba ce făcusem de când nu mă văzuse. Dar nu spunea nimic nici despre dânsa, ca şi cum n-aş fi avut niciun drept asupra vieţii ei de fiecare zi. Eu nu întrebam, căci mă jignea tăcerea ei. Sau, când întrebam, îmi răspundea ceva atât de ciudat, fără de nicio legătură cu închipuirile mele, încât renunţam să continui. În unele zile mi-era nespus de dor de ea. Îmi imaginam viaţa ei în camerele pe care le ştiam, între oamenii pe care îi cunoşteam puţin. Îmi făceam iluzia că e disperată că are mereu pe cineva în preajmă şi nu-mi poate telefona, nu se poate apropia de mine deloc, nici măcar pe calea aceasta aeriană. Casa ei călătorea în spaţiu, părea acum la o distanţă imensă. Părea neverosimil că aş putea ajunge pe strada aceea într-un timp foarte scurt. Eram nefericit. Îmi făceam iluzia că se

petrecea cu Dania o nefericire asemănătoare. Dar aflam: „Am fost cu nişte prieteni la cinema”. Cine erau acei prieteni? Cum s-a întâmplat? Căci cinematograful este rar în viaţa Daniei. Eu nu i-aş fi putut propune aşa ceva.

Plecările Daniei mai cu seamă mă deznădăjduiesc. Deodată, Dania plecată în lume! Locul unde merge capătă un semn pentru eternitate. Îi imaginez trenul ei şi, ajunsă acolo, casa ei, camera, oamenii. Vestea plecării ei îmi vine pe neaşteptate, fie că ezită să mă anunţe dintr-o dată, fie că nu şi-a adus aminte să mă deprindă. Acum m-am obicinuit să aflu aşa ceva, oricând, cu toate că nu fusese vorba cu o clipă mai înainte. Pe ce baze şubrede este rezimată fericirea mea... Şi aşa trebuie să urmeze la infinit? Până când? De ce aştept ziua de mâine, care nu poate să aducă nimic nou? Se va transforma Dania? Căci de transformarea ei depinde totul. Trebuie să-i pun o condiţie: dacă nu, să ne despărţim! Riscul ar fi mare, căci Dania nu s-ar opune nici în cazul unei despărţiri. O veste proaspătă: „Trebuie să plec la Vâlcov!“ Trenul, până la Galaţi, şi apoi vaporul. Valurile Dunării. Şi orăşelul acela atât de pitoresc, cu drumurile lui de apă. Seminţe de floarea-soarelui. Dania! Îţi vei aminti de plimbarea noastră de la Şosea. Vei cere seminţe, şi, în gestul tău, vei vedea un semn de fidelitate pentru mine. Această plecare a plutit în întreaga noastră întâlnire, chiar dacă, sfios, îi vorbeam despre altceva. În sfârşit, în ziua plecării m-am întărit:

— În definitiv, la ce oră pleci?

— Ori la ce oră ţi-aş spune, tot ai fi nefericit, ai broda...

Avea dreptate, n-am mai insistat. De ce atât de repede? De ce atât de târziu? N-are timpul să mă mai vadă... Pentru orice oră de plecare aş găsi motive să mă necăjesc. Să las mai bine să treacă timpul la întâmplare. Poate pleacă acum. Sau peste o oră. Sau deseară. Sau a amânat plecarea. Şi cu cine pleacă? N-o mai întreb. Îşi va lua o carte să citească pe drum ca să poată rămâne

singură? Cum să mă plâng: „Dania, atât de puţin depind plecările tale de mine!“

Nicio asemănare între Dania şi fratele ei, Raul. Dania rămâne delicată, fragilă, surâzând nevinovat. (Şi cu uimire constaţi la ea o oarecare forţă fizică. Mâna i-o deschizi cu greutate. Mi s-a spus că doarme perfect şi suportă oboseala Sporturile, începute poate ca modă – pentru că are costume elegante, iar instrumentele trebuitoare sunt aduse tocmai de la Londra, şi de ultimul sistem, – i-au şi folosit. O! Geanta de vânătoare îmbrăcată în piele de focă, pe care voia neapărat să mi-o dea!) Raul este numai de 12 ani, dar bondoc, bine înfipt în pământ şi cu o voce care mereu se aude pretinzând, de pe acum cu toane cu tendinte de a se îngrăşa, de a deveni mare, cu gropiţe în obraz, cu dinţii albi şi mititei un adevărat erou fericit. Lăsat în voie, se mişcă, ocupă loc, terorizează. Îndată ce sunt la Dania, în camera lor de primire, soseste, şi apoi începe o lungă discuţie între el şi Dania, care îmi distruge din timpul pe care l-am aşteptat atâta ca să stau numai cu fata. Dania îl imploră s-o lase, şi tonul ei vrea să fie de poruncă, de soră mai mare dar nu poate impresiona pe nimeni. „Dun-te de acum! Îţi ordon să te duci!“ Şi el: „Lasă-mă să mai stau... Mai stau încă cinci minute!“ Îl obsedează trataţiile pe care servitoarea le-a pus pentru mine, pe masa din mijloc, în servici elegant de porţelan. Prăjituri, îngheţată, bomboane, orangeadă în pahare speciale, în care un tub de sticlă delicat ţine locul paiului. La cea mai mică neatenţie din partea Daniei, Raul ia ceva de mâncare şi înghite deodată, ca să nu fie văzut (nu e lăsat să mănânce ca să nu se îngraşe), orice se găseşte, şi are timpul să puie pâna pe mai multe bucăţi de brânză, sau de şuncă, sau chiar pe pâine goală. Deşartă paharul de orangeadă fără să mai întrebuinţeze paiul de sticlă. Apucă un pumn de bomboane de şocolată şi îmi închipui că-i rămânea toată ziua mâna murdară, cleioasă. Pleca după o discuţie de o jumătate de oră, dar

curând revenea, căci uitase să spuie „ceva foarte, important“. Şi apoi, aceeaşi poveste: „Încă cinci minute!” Trebuia Dania să întrebuinţeze ultimul argument: „Te voi spune lui papa!“ Numai aşa îl putea alunga. Dar erau necesare aceste mijloace ca să se facă Dania ascultată? La plecare constatam că toate bunătăţile aduse pentru mine fuseseră mâncate, că toate farfurioarele erau goale, cu toate că fuseseră încărcate mai mult decât trebuia, şi mă temeam să nu-şi închipuie Dania că eu făcusem jaful care n-ar fi fost prea elegant.

Raul se agita pretutindeni, era mereu aşa de pretenţios. O scenă de la un concert se poate reţine pentru grotescul ei şi pentru explicaţia sufletului Daniei. Nu ştiu câtă impresie producea asupra ei muzica, nu ştiu dacă avea gust muzical. După prima noastră cunoştinţă, i-am trimis câteva discuri (şi *Malagueña* adus de Milly de la Barcelona). Cât le-a cântat? Şi valsul lui Debussy, care este totodată rafinat şi uşor de înţeles. Odată, când a trebuit să plec, am venit la ea cu braţele pline de flori, cărţi, discuri. Discuri multe, întreaga *Missa in si* a lui Bach. Mai târziu avea remuşcări că întârzia să mi le înapoieze, dar nu cred să le fi cântat pe toate. Pentru aşa ceva trebuie să trăieşti în singurătate şi să nu fii întreruptă la fiecare moment de oameni surzi pentru muzică... Dania având răbdare şi timp ca să asculte muzica gravă din 17 discuri, puţin probabil. Nu mi-a dat nicio părere Dar i-am spus: „Când nu ne vom mai vedea, şi de-ţi va fi totuşi dor de tinereţea ta, vino la un concert. Mă vei găsi cu siguranţă. Mă vei simţi fără să stai pe scaunul de alături.“ Trecuse mai multă vreme, şi am găsit-o la un concert. Nu găsise pe nimeni mai însemnat care s-o conducă şi luase cu ea pe Raul, junele. Îi zăream: ea, cu surâsul ei obicinuit, care o făcea să pară totdeauna emoţionată; iar Raul, grăsuţ ca de obicei, uitându-se la cei dimprejurul lui, făcând impresia că niciun sunet nu parvine până la dânsul, punând o întrebare sorii sale în mijlocul frazei muzicale celei mai fragile, stând cu greu

locului pe scaunul său de la stalul întâi (Raul la stal întâi, la Ateneu!), plictisit după cinci minute, fără rost în sala de concert. Îmi făceam socoteala: Dania a luat pe acest însoţitor numai pentru că a voit neapărat să vie. Nu mă văzuse de două saptămâni, poate că a voit să mă întâlnească. Dealtfel, la pauză, Dania s-a sculat ca din întâmplare, ca şi cum ar fi vrut să-şi aranjeze haina, şi a privit îndărăt, căutându-mă în sală. Totul a durat o minută, bineînţeles ea nu-şi permitea mai mult, dar sunt convins că acesta este înţelesul gestului ei. Neînchipuit de uşor am putut ajunge lângă dânsa, ceea ce, de obicei în public, se întâmplă anevoie. Raul mi-a spus, şi simplu mi-a alungat ezitările: „Ce? Nu vrei să stai lângă noi?“ Dar lângă ei nu mi s-a pus nicio întrebare deosebită. Dania nu avea nicio curiozitate. Şi atunci am început să aud vorbele lui Raul, care nu tăcuse în tot lungul concertului: „Vreau apă!“ E greu să găseşti în sala Ateneului un pahar cu apă. Dar era inutil să explici. Raul cerea mereu acelaşi lucru. Şi deodată Dania s-a sculat, trăgând pe Raul după dânsa, fără să se scuze faţă de mine, care abia mă aşezasem lângă ea, fără să se gândească nicio clipă că cheltuieşte un timp care putea să-l treacă alături de mine. Am rămas caraghios pe locul unde fusesem invitat.

Când m-am scoborât şi eu, am găsit pe Raul bând apă cu nesaţ, pe Dania dând diferite bacşişuri tuturor oamenilor care alergaseră s-o servească. Apoi, întorcându-se spre mine, Dania mi-a spus, mândră, ca şi cum şi-ar fi îndeplinit o înaltă datorie: „Îi era sete copilului!”

Sentimente false, fără durată, devenite importante din capriciu. Am părăsit sala concertului pe o uşă dosnică, fără să-mi iau rămas bun, nenorocit pentru că Dania n-a avut mai multă pătrundere pentru cazul meu, umilit.

Dar, uneori, când mă duc la Dania şi-o aştept, în camera de primire, soseşte Raul şi-mi ţine de urât. Ne considerăm buni prieteni şi jucăm ţintar. Punem amândoi cea mai mare băgare de seamă. Căci gândesc că dacă voi

bate pe Raul la ţintar, întâlnirea cu Dania va calma atîtea nelinişti, mă va face fericit pentru câtăva vreme.

Într-o zi, Dania m-a dus în camera ei. Întâmplare rară, căci ea pretindea că niciun strein nu-i calcă pragul acelei camere. Exagera desigur, totuşi, intrarea mea acolo a fost excepţională, şi nici acum nu pricep cum s-a hotărât Dania la aventura asta. Dar voia să aibe toate îndrăznelile; abia ajunşi, fără amânările obicinuite, a început ea însăşi sărutările. A fost o scenă nebună. Rochia Daniei se desfăcuse, ciorapii îi căzuseră, îmbrăţişările nu se mai opreau pe patul acela neînchipuit de moale. Dar brusc uşa se deschise (fără niciun zgomot de paşi înainte), şi îşi făcu apariţia Raul, cu silueta lui caraghioasă, dar grav, serios, om mare. Am găsit o scuză stupidă. Dania, după obiceiul ei, surâdea nevinovat, cu toate că genunchii îi erau goi. După câteva minute de nemişcare, a plecat Raul la fel de neprevăzut. Fără îndoială că meditase îndelung cum să ne surprindă. Un instinct de apărare a surorii sale, cu toate că nu ştia bine ce înseamnă o profanare. Dar, mai ales, curiozitate. Când i-am vorbit, după câteva clipe, în odaia de alături, n-am avut impresia că-mi păstrează vreo duşmănie.

Mă umileşte şi mă deprimă. Niciun plan nu pot face cu Dania care să-mi reuşească. „Te voi face să cunoşti cărţi minunate” sau „muzică bună“. Este încântată, va asculta ce-i voi spune. Dar niciodată nu se poate începe ceea ce am hotărât cu entuziasm. Niciodată! Nu o întâmplare fără noroc. În fiecare zi câte o deziluzie. Şi lupta mea naivă de a voi să schimb ceva. „E minunat, Dania, programul la radio Bucureşti peste două zile. Muzică veche italienească. Şi ce minunate sunt miniaturile italieneşti din secolul al XVII-lea. Şi ce necunoscută! Mereu ai surpriza să asculţi o bucată extraordinară pe care n-o ştiai. Vei asculta şi tu!“ „Ce bun eşti că-mi spui şi mie!“ „Şi ce minunată va fi tovărăşia noastră, prin spaţiu,

vibrând la aceleaşi sunete. Vom izbuti să alungăm distanţa dintre noi. Streinii care ne înconjoară, şi pe care suntem obligaţi să-i suportăm, vor dispare. Numai noi doi!“ „Ce frumos va fi!“ A doua zi îi reaminteam, chiar dacă mă durea că trebuie să-i reamintesc aşa ceva. „O, da! Concertul despre care mi-ai vorbit tu!“ Chiar în ziua concertului nu-i mai spuneam nimic. Vorbeam împreună o oră la telefon, dar Dania nu-mi făcea nicio aluzie despre sărbătoarea care ni se pregătea. Seara, eram, fireşte, fidel lângă radio. Ce face Dania, se pregăteşte să asculte şi ea în momentul acesta şi amestecă bucuria pentru muzica preţioasă cu dorul de mine? Să-mi închipui că în camera mea pustie nu sunt cu totul singur? Ce umilinţă, mai târziu, când voi vedea că m-am înşelat... A doua zi, aşteptam cu emoţie telefonul. Dar conversaţia începea ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Nu ştiam şi n-aveam curajul s-o întreb ce făcuse ea în timpul acela. O dată numai mi-a spus (s-au repetat de mai multe ori asemenea situaţii, până când am văzut că trebuie să renunţ la ele, oricât de îndrăgostită ar fi părut Dania), dar întâmplător, fără să-şi închipuie că trebuie să se scuze, fără să arăte regretul că a trebuit să renunţe la un plan drag: „A vrut tatăl meu să meargă la cinematograf”. Şi iubitoare: „Mi-am adus aminte de o întrebare de a ta, pe care mi-o pui adeseori: «*Est-ce un reproche*?» Am repetat-o de nenumărate ori, amuzată că nimeni dintre cei care erau cu mine nu mă putea înţelege.” Deci, altceva. Mă bucuram, totuşi. Dealtfel, Dania vorbea cu mine cald, îndrăgostită, – aş fi putut să fiu supărat multă vreme? Îi spuneam cuvinte entuziaste despre o carte, iar Dania se emoţiona odată cu mine. Dar nu mai aveam curajul s-o întreb dacă, după plecarea mea, a căutat ca s-o citească şi discuţia despre cartea aceea trecea complect, ca discuţia despre o ţară îndepărtată, pe care n-ai putea-o vizita cu uşurinţă. Mai ales planuri de întâlnire. Aveam curajul să-i mărturisesc: „Mi-e dor de tine”. „Da!” „Nu te-am văzut de o săptămână!” „A trecut o săptămână!

Mâine trebuie să facem ceva, să ne întâlnim.” (îmi spunea „mâine”, dar ar fi fost normal să-mi răspundă: „Mâine e prea târziu! Azi!“) „Fără îndoială că mâine!” Aşteptam ziua de mâine în fiecare minută. Dar când, în sfârşit, era timpul să-i vorbesc la telefon, aflam că nu puteam să ne întâlnim. Tocmai pentru ora aceea i se anunţase o vizită. Sau trebuia să plece. Sau... Sau... O mie de motive potrivnice, pe care Dania n-ar fi ştiut să le înlăture. Nici nu-şi închipuia că dându-mi explicaţii aş putea fi liniştit puţin. Mă simţeam umilit, în luptă cu morile de vânt. Nu mă pricepeam să imaginez singur ceea ce o oprea. Obiceiurile ei difereau complect de ceea ce ştiam. „A venit un cunoscut de la Viena!” „A trebuit să merg cu tatăl meu la o fermă de lângă Bucureşti.” „M-am dus la curse.“ Nu-mi sosesc cunoscuţi de la Viena, n-am vizitat nicio fermă şi nu mai ţin minte de când nu m-am dus la curse. În felul acesta, orice în viaţa Daniei era posibil. „A trebuit să scriu o scrisoare unor prieteni de la Danzig!“ Şi eu am fost la Danzig. Cunosc oraşul, cu împrejurimile, şi Marea Nordului, şi pe câţiva oameni de acolo. Cuvintele Daniei, mai simple, „am scris la Danzig”, căpătau un prestigiu mai mare decât faptele mele. Şi Dania nu se pricepea să-mi explice puţin din ceea ce îmi rămânea necunoscut, să alunge distanţele. „Şi mi se pare intolerabil că nu ştiu dacă dimineaţa tu iei ceai, cafea cu lapte sau ciocolată!“ Planurile mele de fiecare zi, puteam să renunţ la ele? Să-mi prepar o bucurie mare şi să nu încerc s-o împărtăşesc şi ei? Viaţa noastră începea numai din clipa când ne întâlneam şi se termina când trebuia să ne despărţim? Tantal, în încercarea lui de a umple cu apă un butoi gol. Şi azi, şi mâine, şi poimâine, în fiecare zi, pentru totdeauna?...

„Ce nostim trebuie să fie când te trezeşti cu părul tot încurcat!

Una din rarele împrejurări când Dania arată că se gândeşte la viaţa mea intimă. „Îţi voi aranja eu părul!“

Dania, când ţi-e drag cineva, îi ştergi transpiraţia de pe frunte dacă vine obosit. Îl cauţi, orice boală ar avea. Şi faci haz de vorbele lui cele mai banale. Şi dacă spune *a,* de o mie de ori *a,* tu găseşti un semn de inteligenţă, şi râzi, îţi pierzi capul de atâta râset. Nu e nevoie de cunoştinţe multe, de talente deosebite, de sforţări. Tu îl accepţi aşa cum e şi găseşti prilej să te bucuri de orice nimic ţi-ar trimite. Dacă fumează: „Ce nostim fumează!“ Şi îţi place mirosul de tutun care se desprinde din fiinţa lui. Şi dacă nu fumează eşti mândră: „Nici măcar nu se pricepe să ţie o ţigară în gură!“ Odată Raul a oferit ţigări celor mulţi care erau în camera ta. Ţi-a oferit şi ţie, dar ai refuzat. Ţi-a oferit, semn că uneori primeşti (cu cine eşti?), şi-ţi permiţi şi această eleganţă. Dacă el bea, te amuză vinul pe care îl soarbe, şi dacă nu bea, iarăşi faci haz. Dacă este bine îmbrăcat, reflectezi: „Nu iese niciodată din casă fără să-şi aranjeze perfect hainele.” Iar dacă e neglijent la îmbrăcăminte, iarăşi exclami fericită: „Nici nu observă cum e îmbrăcat. O să trebuiască să iau eu seama de hainele lui!“ Dar Dania e preocupată de îmbrăcămintea ei, nu ştie cât aş dori s-o găsesc îmbrăcată la întâmplare, numai ca să fie mai repede gata să mă întâlnească. S-o văd în acelaşi costum de mai multe ori aş socoti-o mai apropiată, aş putea reconstitui în absenţă. Într-o zi am surprins-o uitându-se la ciorapii mei: „Întotdeauna tu ai ciorapi foarte frumoşi”. Observase de mai demult asta? În orice caz, cu toate că i-am primit lauda cu satisfacţie, ştiam că nu pusesem nicio trudă în alegerea ciorapilor. A vrut numai să-mi arate că viaţa mea nu trece pentru ea neobservată, chiar dacă nu avea curajul să facă multe mărturisiri. Sau un fel de a-şi exprima gândurile ei ascunse de fată senzuală, cu toate că încă nu ştie bine ce înseamnă senzualitatea. Să poată să se uite în voie (tot câteva minute) la glezna piciorului, care o obsedează, sub pretextul ciorapului. Dar n-ar fi îndrăznit să-şi mărturisească faptul că ciorapul meu nu durează numai mica porţiune care se vede, ci se întinde

şi sub pantof, cuprinde cele cinci degete. Şi ciorapii ei. Am trăit cu ocazia lor o scenă fermecătoare. Eram amândoi, singuri în lume. Bineînţeles, evoluase de mai multe ori servitoarea, servind ceaiul cu diferite prăjituri, dar asta era obicinuit. Nu fuseseră prea multe întreruperi. Se lăsase seara. Şi atunci a venit Mady, întoarsă din oraş. Purta un pachet: „Ţi-am cumpărat ce m-ai rugat!“ Cu un instinct minunat Dania mi-a întins mie pachetul. „Desfă-l tu!” Devenisem omul care avea dreptul să-i cunoască intimităţile. Am desfăcut hârtia şi am găsit o pereche de ciorapi noi. Ciorapul Daniei! Care-i va cuprinde piciorul întreg! Degetele, pe care n-am putut pune încă mâna, arcul tălpii, călcau, gleznele strânse, pulpa, genunchii, genunchii ei… Jocul lor rafinat o dată cu fiecare mişcare… Şi mai sus, acolo unde încep secretele!… M-am jucat mult cu ciorapii Daniei, îi mângâiam, îi mototoleam, îi lăsam întinşi în întregime, ca să construiască piciorul tot, iar mătasea curgea ca o apă printre degetele mele; îi auzeam susurul. Aşa cum curge sângele în carnea Daniei, când îmi apropii piciorul de piciorul ei.

Este de neînchipuit de ce puţină libertate se bucură Dania. Orice gest, pe care l-ar face mai liber, se interpretează. Nu face un pas singură, pe trotuar, orice oră ar fi. Pretutindeni cu automobilul. A se opri la o cofetărie (alta decât aceea de la care cumpără ea de obicei) este ceva prea complicat pentru dânsa. Probabil că are magazinele ei de la care cumpără, elegante totdeauna, nu din fidelitate, cum îi place să creadă, ci pentru că n-are curajul să intre într-un loc necunoscut, cel mai inofensiv. A porni cu o prietenă pe jos e prea greu. A se duce la cinematograf cu acea prietenă sau a se aşeza cu ea la masa unei cofetării constituie o supremă voluptate. Anumite întâlniri, pe care mi le dă, cu oricâte ezitări s-ar face ele, o îndreptăţesc să creadă că venirea mea a transformat-o complect. Desigur că, în această frică de faptele cele mai simple ale vieţii, ea este prima

vinovată... Observaţiile familiei, de care ea vorbeşte cu uşurinţă de multe ori, n-ar putea-o opri să ia câteodată un tramvai, şi nu un taxi, sau să facă o bucată de drum pe jos. Odată ne-am hotărât să mergem la un cinematograf. Bineînţeles, un cinematograf obscur, spre care se merge numai pe străzi secundare, dar unde se ajunge imediat. Părea că e fericită de gestul ei eroic pe care îl făcea pentru mine. La plecare, am văzut că şopteşte ceva lui Mady, care era în casa lor, de unde voiam s-o iau. O ruga s-o întovărăşească până la cinematograf, căci numai cu mine n-avea curajul Mady, din aceeaşi familie şi mult mai mică, nu se gândea că e un păcat făcând aşa ceva, şi cei din familie protestaseră la început, dar se deprinseseră, şi acum nici măcar nu mai bârfeau prea mult. M-am plâns lui Mady de firea Daniei, care mă umilea la fiecare moment. Mady m-a încurajat: „Trebuie s-o consideri pe Dania de altă esenţă decât noi. Farmecul ei este cu atât mai mare.“

Sunt cu Dania întâlniri excepţionale, dar niciodată în acelaşi loc, cu toate că timiditatea ei ar trebui să nu admită schimbările. O aud la telefon: „Vrei să vii la conferinţa X?“ O conferinţă ciudată, pe care abia o observasem mai înainte, la care nici nu mă gândisem că aş putea să merg. Semn că preocupările ei aveau un alt drum decât al meu. În schimb, pentru un film de artă, pe care îl credeam absolut necesar, inutil insistam să-l vadă. Rugămintea mea rămânea neascultată, cu toate că fusese primită cu emoţie. O dată la un parc, o dată la altul. Ne-am întâlnit şi la grădinile de la Şosea. Minunată a fost acea întâlnire. Şi neprevăzută. Trebuia s-o vizitez, şi un telefon: „Ştii, că n-o să poţi veni la mine. Nu e nimeni acasă şi n-am voie să primesc.“ Am fost atâta de necăjit, că n-am mai păstrat nicio mândrie să mă plâng. Am impresionat-o, am făcut-o cu uşurinţă şi pe dânsa să creadă că mi s-a întâmplat o mare nenorocire. Şi a hotărât singură: „Să ne vedem undeva!“ „Unde?“ „La Şosea, lângă pavilionul muzicii.“ Am aşteptat-o, dar nu

eram sigur că va veni. Se putea totuşi ca în ultima minută Dania să fie reţinută de cineva. Sau să nu ne fi înţeles bine asupra locului întâlnirii. Sau ora întâlnirii. Poate că exageram temerile mele. Dar Dania putea să procedeze astfel, mă convinsesem de mult de aceasta. Din moment ce nu ştia niciodată ce oră era, ce zi era, ce promisese să facă, era natural să nu mă nimerească. Îmi mai dăduse odată o întâlnire. Aşteptasem o jumătate de oră zadarnic. Mi-a spus apoi: aşteptase la câţiva paşi de mine, deprimată că eu nu soseam. Un grup de cerşetori îi făcuse cortegiu, căci nu se pricepea să refuze pe nimeni! Chiar aceiaşi oameni mereu, – ţigăncile tânguitoare, cerându-i de mai multe ori. „Şi ce tristă eram că n-ai venit!“

Aşteptările, Dania, cu speranţele şi deprimările lor, le cunoşti tu?

La întâlnirea de la Şosea, totuşi Dania a venit. Am pornit pe alei, ne-am aşezat pe o bancă mai singuratecă, am mâncat seminţe de floarea-soarelui şi ne-am drăgostit; îmbrăţişări fără de nicio frică de oamenii care ne puteau vedea, de lumina care cădea pe noi. A observat deodată Dania ce mult timp trecuse, şi am alergat amândoi pe alei, în stradă. Cea mai mică întâmplare avea rezonanţe nesfârşite în noi, întâlnirea din ziua aceea a fost nebunească; o zi din viaţa ta, pe care trebuie s-o păstrezi vecinic. Dar a fost o singură zi, ca şi cum ar fi avut un preţ prea mare ca să se poată repeta. Un exemplar de artă.

Câteodată o luam şi pe Mady la întâlnirile noastre. (A fost greu să-mi dea prima sărutare în faţa lui Mady, mai pe urmă se deprinsese.) Rolul lui Mady era trist: să se prefacă streină de ce se petrecea alături, de îmbrăţişările noastre atât de pasionate. Un anunţ: „Ştii că am putea să ne întâlnim în astă-seară?“ „Admirabil! Unde?“. „Unde zici tu.“ „În parcul Ioanid.” „Nu, în altă parte.“ „La Şosea.“ „Nu acolo.” Orice loc aş fi ales o înspăimânta pe Dania,

căci căpăta contur un plan care trăia numai în închipuire. Am insistat deci pe prima mea alegere. „În parcul Ioanid, neapărat!“ „Da, dar mai trebuie ceva. Să rogi şi pe Mady să vie cu mine... S-o rogi tu... Eu nu pot“... Am rugat pe Mady la telefon, care, bună, a acceptat imediat. Ce minunate au fost umbrele noastre pe aleile parcului Ioanid, în timp ce pe cerul senin luna întreagă evolua. A trebuit să suporte biata Mady toate capriciile gurilor şi mâinilor noastre. Ceea ce n-a împiedecat-o pe Dania ca la o ocazie, când i s-a părut că Mady nu este destul de ascultătoare, cum ar trebui să fie o fată mică asupra căreia ai dreptul să ai autoritate, s-o certe, să se supere pe ea, şi chiar s-o ameninţe că o s-o spuie la cei mai mari. Niciodată Mady nu s-a gândit să atragă atenţia Daniei că ar putea fi mai prudentă în ameninţările ei... Dania e obicinuită să creadă că-şi poate permite toate glumele. Mady o admiră total, cum face toată familia, şi pentru fiecare slăbiciune găseşte o scuză. Socoate că Dania are toate drepturile, că gesturile ei, oricât de capricioase ar fi, sunt necesare, deoarece ea e cea mai frumoasă, cea mai inteligentă... Mai ales, o crede de o logică superbă, fără greş. Niciodată nu poţi discuta cu Dania, căci descoperi că are dreptate.

Mă îndoiesc de logica Daniei. Are poate intuiţii, şiretenii, nu spune unele observaţii decât mai târziu, uimind pe cei care socoteau că ea n-a observat nimic, câte o vorbă impresionantă luată din vreo carte. Şi despotismul ei instinctiv o face să-şi găsească argumente favorabile. Mady, dulce, suportă şi se lasă convinsă. Dealtfel o vede pe Dania chinuită ca să aibe dreptate, şi se grăbeşte s-o aprobe. Dar când judeci limpede, vezi că Dania este o răsfăţată, care îşi permite toate capriciile şi că trăieşte domol această viaţă, nici nu se întreabă dacă cumva nu este o privilegiată şi dacă viaţa lui Mady, mult mai umilă prin comparaţie, nu este destul de tristă. Dimpotrivă, eu pe Dania o consider foarte încurcată în gesturi, în fapte, în vorbe. Numai astfel se pot scuza

atâtea umilinţe pe care mă obligă să le suport.

Va telefona Dania astăzi? Căci telefonul e mereu semnul cel mai sigur dintre noi. La o anumită oră. Aştept să treacă restul timpului. Când se apropie această oră, nervii mei tremură cu fiecare clipă mai mult. Sunt atâtea încurcături! La ea acasă, lume multă. Nu poate să-mi vorbească având lume în preajmă. N-are curaj să-mi pronunţe numele în faţa lor. Dealtfel, ce voce indiferentă ar trebui să aibe în faţa altora! Nu poate să-mi spuie niciun cuvânt cald, prin care să recunoască că este încă a mea. Am încercat s-o învăţ un limbaj anumit, neînţeles de alţii, dar poate să servească numele unei cărţi, de exemplu să zicem: *Le livre de la jungle,* drept „mi-eşti drag“? „Nespus de drag?“ Sau micile mărturisiri de timbru le-aş socoti identice cu ceea ce trebuie să facă o fată binecrescută cu toată lumea. Am avut ocazia să vorbesc cu Dania fiind de faţă şi un strein. Am constatat-o la fel de politicoasă cu noi amândoi. Prin ce aş pricepe că vorba către mine „mai ia o prăjitură” conţine nu numai o invitaţie pe care o adresează oricărui alt invitat, invitatului de atunci de lângă mine în cazul acela, ci şi „iubite, îmi place când te văd mâncând“. Dar eu i-am sugerat: „Vorbind la telefon în faţa altora, eşti o streină. Mă întreb dacă nu e mai dureros decât dacă nu vorbeşti deloc, căci, auzindu-te streină şi nevăzând nimic, presupun că de ieri, de când erai nespus de îndrăgostită, te-ai schimbat, ai uitat, preocupări noi mi-au luat locul.“

I-am întins acest argument, mai ales pentru mine, ca să mă consolez, când, după o aşteptare de fiecare minută, timp de 24 de ore, telefonul nu mă mai cheamă. Vorbindu-i de această posibilitate, mi-am alungat în parte bănuielile ascunse. După cum aş spune: „Ştii că mâine n-o să ne vedem pentru că trebuie să fac o vizită la domnul K“. Şi suntem de acord, iar eu nu mai aştept. (Mai bine să moară cineva decât să se chinuie la infinit...) Dar e teribil când tu trebuie să faci o astfel de vizită şi nu te-ai gândit să mi-o anunţi mai dinainte. Astfel că nici la ora hotărâtă

se poate să nu-mi telefonezi. Şi mai sunt cazuri când eşti singură de vină! Tocmai atunci ţi-a sosit un musafir, şi nu te pricepi să-l întrerupi, să mă cauţi pe mine pentru oricât de puţin. Sau, tu trebuie să te duci undeva. Şi n-ai avut curajul să amâni cu o jumătate de oră, ca să poţi vorbi mai înainte cu mine. Sau, când te-ai înţeles asupra vizitei pe care trebuie s-o faci sau să ţi se facă, ai uitat că tocmai atunci puteai vorbi cu mine, şi trebuia să imaginezi o amânare. Nu ştiu, toate sunt de vină, nu pot trage nicio concluzie. Întrevăd telefonul tău, într-o cameră imensă, cu toate uşile deschise.

Şi telefonul meu e nepractic. Adică, telefonul hotelului meu. Toată lumea vorbeşte la el şi îl ocupă tot timpul. Este foarte rar să-l găseşti neocupat. Iar după ce eşti chemat, portarul trebuie să te caute în camera ta, de la cine ştie care etaj. Ascensorul nu merge nici el bine. Dania trebuie să-mi caute de multe ori telefonul meu liber, şi apoi să mă aştepte îndelung. Deci nu mă poate chema decât fiind sigură că n-o s-o întrerupă nimeni o bucată de timp. Când cobor, găsesc aproape totdeauna lume care s-a strâns la telefon cu treabă, până ce am putut eu să sosesc. Nu pot vorbi limpede în faţa lor. Chiar dacă am o cabină, mi se aud vorbele. Şi apoi am impresia că ceilalţi mă aşteaptă nerăbdători (aşa şi este) şi se enervează. Cu atât mai mult cu cât fragmentele conversaţiei mele, pe care ei le aud, îi face să li se pară că le ocup locul în chip neînsemnat, cu nimicuri, cu toate că aceste nimicuri constituie viaţa mea, şi le-am aşteptat o zi şi o noapte. Dar am ştiut precis că nu voi auzi nimic neobicinuit, şi mă voi găsi, după aceea, în faţa nopţii, la fel de singur şi deprimat. La ora telefonului (dacă ar fi măcar acea oră sigură, după atâta aşteptare!) am tot timpul urechea aţintită, aşteptând uruitul ascensorului, care să aducă pe portarul ce trebuie să mă cheme. Dar ascensorul nu se aude. Sau se opreşte la alt etaj. Sunt atâtea etaje la care s-ar putea opri! În fine, un pas la etajul meu. Se opreşte la mine? Se îndreaptă spre camera

mea? Sau mi se pare? Eu şi cu pisica de lângă mine ciulim urechile. Dar poate să treacă mai departe de camera mea, pe culoar. (Asta în cazul cel mai bun, – ce dureros! – când ascensorul s-a oprit la etajul meu. Dar se poate să nu vie nimeni până aici.) Bate cineva! Eu, în acelaşi timp, fac pasienţă, ca să văd dacă voi fi chemat. O! Pasienţa cea mai uşoară, care nu vrea să iasă!

Ce superstiţios m-au făcut aceste nelinişti! Mă simt cu atât mai ridicol cu cât nici eu, nici familia mea (bunicii mei de 80 de ani) n-am avut niciodată nicio superstiţie. Sunt zile în care trebuie să-mi meargă prost, altele bune, altele amestecate. Aceste zile nu corespund cu ceea ce se crede de obicei despre ele, şi nu ţin minte de ce am făcut eu alegerea asta la început. Astfel, lumea e bună, dar pe jumătate (o văd pe Dania, dar puţin, prost, pe stradă şi cu alţi oameni), marţea este o zi foarte bună, trebuie să mă satur din această zi pentru o săptămână (de câte ori am aşteptat zadarnic, marţea, cel mai mie semn!) miercuri, zi fără sens, joi, mai bună, vineri şi sâmbătă, neînsemnate, duminică, o zi goală, pot să plec într-o excursie ca să treacă mai repede. Cu unele haine n-am noroc, cu altele, da. Trebuie să pun şi vesta la hainele cu noroc? Şi uneori este atât de cald! Trebuie, tot atunci, să ascund bine hainele cele vechi (nici măcar ele să nu se vadă prin cameră?). Mă voi îmbrăca la anumite ore numai. Şi la anumite ore voi încerca pasienţa. (La ora 4,13 neapărat.) Sunt comice aceste mărturisiri şi aş putea să mai aduc o mie de amănunte. Dania, nu scoate din ele decât un semn de nefericire, pe care tu ai putea-o limpezi!

„Et pleurons jusqu’à à l’aube, ma petite fougueuse.”

N-am fost niciodată aşa. Desigur că, dacă ai vrea tu, aş redeveni acel de odinioară. Un om întreg, de care nu poate să roşească nimeni. Şi dacă totuşi mă găseşti numai amuzant să-mi iau un model ilustru, ca să-mi

salvez vanitatea şi mărturisirile: şi Cromwell a fost superstiţios!

Şi când, în sfârşit, mi se bate în uşă, apare altcineva! Şi Dania poate să se distreze în acelaşi moment. I s-a furnizat o distracţie. În cazuri de acestea, Dania spune: „Ce importanţă are, n-am putut să mă sustrag. Dar am fost tot timpul cu gândul la tine.“ Este aceasta o consolare? Căci te poţi consola la gândul că celălalt a luat parte la o distracţie, de care tu nici n-ai ştiut? Să-ţi descoperi iubita mâncând, la un restaurant, lângă nişte necunoscuţi. Nimic rău, chiar vezi şi nişte membri ai familiei ei. Totuşi, oricât ai şti că nu se petrece nimic grav, şi că e sigur că ea mănâncă în fiecare zi fără tine, te chinuie fiecare înghiţitură a ei. Sparanghelul pe care îl ţine în furculiţă capătă un sens adânc, toată viaţa te va impresiona mâncarea aceasta. (Eu, care n-am văzut pe Dania mâncând.) Deci, pretenţiile mele sunt foarte mari. Atât despotism? Dar aş vrea să ştiu: atât de rar este cazul meu? Uneori, eu renunţ la o distracţie de a mea ca să fiu la ora telefonului. Şi tocmai atunci ea lipseşte din pricina unei distracţii de a ei. Ce umilinţă! Cu toate că e normal: eu sunt băiat, deci nu dau seamă nimănui de timpul meu, pe când ea, fată, trebuie să asculte de cei de primprejur. Totuşi, ce umilinţă!

Minutele în care pot vorbi cu ea, cât le-am aşteptat! Ce chinuitoare sunt aşteptările! Să te uiţi de o sută de ori la ceas (vai, nicio exagerare), şi uneori să constaţi că, între două uitături, abia a trecut o minută! Ce lungi apar cinci minute! Te ocupi cu lucruri care nu te interesează, numai ca să treacă timpul, dar ele se termină îndată, căci nu eşti în stare să imaginezi ceva care să dureze mai mult. Şi nici nu ai avea răbdarea. Îţi înţepeneşti ochii pe aceeaşi mobilă, numeri arcurile unui scaun. În clipa când scriu acestea, mai am şase ore de aşteptat. (Când voi reciti, după ce vor trece câţiva ani!) Nu, mai puţin cu zece minute. Voi putea să-i vorbesc la 9 şi jumătate dimineaţa. Să vedem ce parcurge trenul în timpul acesta, ca să am

impresia că fac o călătorie. Voi socoti pe la ce oră ar trebui să se oprească trenul în diferite staţii. Cu astfel de împărţiri, trecerea timpului va fi mai uşoară. Dar a început să plouă. Dacă va ploua peste şase ore, şi nu vor mai pleca ai ei de-acasă, cum au obiceiul? Va trebui să aştept iar? Căci atunci aşteptarea nu se va mai sprijini pe nimic, şi orice oră, care se întinde în faţă, va fi la fel de nesigură. Poate că n-or să mai plece ei... Sau poate s-a dus ea... Sau poate...

Telefonul hotelului meu are şi un defect: se aude slab. Uneori, nici de acele puţine cuvinte, pe care vrea să mi le trimită Dania, nu sunt absolut sigur. De multe ori interpretez în rău vorbe de-ale ei care nu vor să fie rele, dar nu le-am auzit bine, le-am schimbat înţelesul prin escamotarea unei nuanţe. Ea îmi arată mai târziu că chinul meu a fost zădarnic. Am interpretat rău, din instinctul meu de a vedea rău pretutindeni, sau ea mă calmează din instinctul ei de fată bună, de a nu lăsa multă vreme un om chinuit din pricina ei. Orice vorbă spune Dania mai ales când nu se poate desluşi bine, capătă o importanţă capitală, parcă depinde de acea vorbă toată fericirea mea După încetarea convorbirii, orice calm este alungat până la o nouă convorbire, chiar dacă am reţinut unele semne binefăcătoare. (De fapt, în niciun caz calmul nu poate dura multă vreme.) Ah, cu ce vaiet trebuia să spun Daniei: „Nu se aude!“ Şi vorbele noastre, reproş sau declaraţii, mărturisiri dureroase, nu se pot spune de două ori. Nu e posibil:

— Mi-a fost dor!

— Nu se aude.

— Spun că mi-a fost dor!

Tandreţea acestor vorbe s-ar irosi. Şi atunci, schimbi mersul conversaţiei, tu te rogi zădarnic să ţi se spună aceleaşi cuvinte, celălalt te pedepseşte că nu i-ai auzit declaraţia (chiar dacă nu eşti de vină). Continui despre ceva indiferent prin comparaţie, despre o carte, şi acest subiect fără legătură cu nelinişte tale lungi, te doboară.

Cum să construiesc pe Dania din auz? Nu-i văd figura şi mâinile când mă ascultă. Cum s-o refac întreagă, numai după vorbe? Poate că ea are altă treabă şi nu se pricepe cum să încheie cu mine. Eu îi mărturisesc că ea este singura mea preocupare, iar dânsa (chiar dacă îi plac cele ce-i spun) se gândeşte cum poate să termine. Poate că a venit cineva în camera din care telefonează, sau trebuie să vină şi aude chiar paşi alături. Ce durere pentru mine, dacă va fi necesar să întrerup brusc, şi ea îmi va spune: „Ştii că trebuie să mă duc“, tocmai când eu îi trimit vorbele mele cele mal calde. Alături de mine pisica doarme. S-a trezit, s-a plimbat prin odaie, şi s-a culcat iarăşi pe plapuma mea. S-a făcut ora patru şi un sfert dimineaţa. Adică, şi 14. Ca să treacă o minută trebuie să numeri 60, şi destul de rar. La radio (de la căpătâi), nu se mai aude nimic pe tot cuprinsul lumii. Un automobil care trece. De ce? Cine o fi în el? Se întoarce cineva de la o petrecere. Dania uneori tace la telefon, ca şi cum ar avea nevoie de tăcere ca să reflecteze la cele ce-i spun, iar ce-i spun produce prea mare impresie asupra ei ca să mă întrerupă cu toate că tăcerile ei mă încântă, îmi demonstrează seriozitatea cu care sunt ascultat, ce tragice sunt ele! Ce pot să scot eu prin telefon din aceste tăceri? Mă descopăr monologând comic. Îmi dau seama că, închizând telefonul, eu nu voi rămâne decât cu propriile mele cuvinte, şi cu nicio consolare din partea Daniei. Şi câteodată, după ce-i mărturisesc mult timp dragostea mea imensă, fără leac, ca o boală, mă dezmorţesc şi o întreb cu disperare:

— Dania, eşti acolo?

Vine aproape sigur:

— Da!

De fapt, eu sunt aproape sigur că ea este acolo (Un telefon întrerupt răsună altminteri). O întreb numai ca s-o fac să spuie şi ea un cuvânt la toate jeluirile mele, e un fel de a-i reproşa că mă lasă să vorbesc singur. Voi păstra de la ea pe acest „da“, ca să am impresia că am vorbit

împreună şi n-am monologat, cum fac cu disperare, toată ziua.

De obicei, oricât de ciudat ar părea, închid eu telefonul. Atâta spaimă am ca Dania să nu se hotărască să-l închidă înaintea mea! Asta n-o face decât rareori, mai ales când este nevoită s-o facă. Am văzut bine, ea singură nu face aşa ceva. Să mă consolez cu ideea aceasta? Gând binefăcător. Dar ea este atât de binecrescută, că ar face la fel cu orişicine. (Am impresia că sunt în tren, care mă duce sigur la ţel, dar din care nu pot să ies şi nu-l pot face să depindă de mine. Poate că dacă trenul şi-ar încetini mersul, aş porni pe jos, să fug, să ajung mai repede, cum mi se întâmplă când sunt într-o trăsură).

Într-o zi, am trăit o întâmplare ce mă va urmări întotdeauna. Am coborât la telefon cu emoţia obicinuită. Mi-era atât de dor de Dania, că am început febril să-i vorbesc, fără să mă gândesc că s-ar putea întâmplă să fie altcineva. Telefonul se auzea prost, cea care mă chemase nu avusese timp să se identifice. Era Mady, deci o persoană prietenă, discretă, de care nu puteam avea niciun fel de teamă şi cu ea ar fi fost fără rost să roşesc prea multă vreme. Dar am spus: „Dania, îmi eşti dragă, nu mai pot trăi fără tine, despărţirile dintre noi sunt un sacrilegiu. Mi-e atât de dor de gura ta, că aş vrea să sărut receptorul. Sunt pustiu, asist la trecerea orelor, chinuit, nerăbdător, variind între speranţă şi deznădejde.“

Şi mereu astfel de vorbe, disperate, viaţa unui om singur. Un râset la celălalt capăt al telefonului. (Cum ar fi procedat cineva mai subtil?)

— Mă confunzi…

Cum am trăit clipa aceea, şi ce ridicol mă simţeam… Indiferent dacă Mady este o fată foarte bună. Dar nu păream eu un om care plânge în faţa unei oglinzi? A trebuit să schimb conversaţia şi timbrul vocii, să râd chiar de vehemenţa declaraţiilor mele elegiace de odinioară. (Mady mi-a spus mai târziu: „Eu am fost mai nenorocită”.) Dar de ce nu mi-a telefonat Dania în clipa aceea? După

plecarea lui Mady, am aşteptat iarăşi în van. Şi cum aveam să-i vorbesc? Nu subzista chinul de o zi şi o noapte care mă făcuse să încep astfel? Şi ruşinea nereuşitei mele, în plus. Sunt emoţii care nu se pot uita niciodată, şi desigur că o minută înainte de a închide ochii pentru totdeauna, în timp ce nu voi mai putea vorbi şi nici recunoaşte pe cei de primprejur (Cine va fi atunci în preajma mea? Alţi oameni decât acum? Dar Dania?), îmi va trece prin minte iarăşi scena oribilă, fie că mă voi deprinde cu ea şi voi accepta-o, fie că mă voi înfiora din nou.

Să deschid geamul, aerul rece îmi va face bine. A început dimineaţa de vară, e lumină afară. Păsările cântă în copacii răspândiţi în faţa hotelului meu. Să încerc să dorm. Cu aceste gânduri nu voi adormi niciodată. Trebuie să-mi aleg alte imagini, călătorii vechi, alţi oameni şi întâmplări, nişte flori de la Caen, primul liliac dintr-o călătorie de la Caen, pe care l-am descoperit în primăvara aceea. Dania, câţi ani aveai pe atunci? Gândurile pentru lucruri care nu mă interesează, cu toate că mă bucurasem atât pentru ele odinioară. Cum le voi susţine, până voi adormi, şi nu-mi va sosi, la fiecare minut, chipul Daniei, cu toate neliniştele pe care le aduce el? E dimineaţă de tot, nici măcar ora cinci…

Întrebuinţez şi alte telefoane decât cel de la hotelul meu. Vorbesc de la prietenii mei X, dar în preajmă e foarte multă lume. Cu toate că ei sunt discreţi, şi, pe cât pot, nu mă ascultă, cum pot fi îndrăgostit în faţa lor? Dar nu fac atâtea socoteli. Când nu trebuie să-i explic nimic Daniei, n-am nicio nedumerire, şi nu mă dor prea mult grijile pe care le-am avut de când n-am văzut-o, vorbesc degajat, stăpân pe mine, fac glume, insist pe întâmpâări indiferente, şi-i fac declaraţii deghizat, ca să nu mă înţeleagă decât ea. (Atunci vocea Daniei, dezolată: „De ce eşti un strein?“) Dar când sunt nenorocit, nu-mi aleg cuvintele, spun tot ceea ce mă doare. Îmi este egal orice ar gândi alţii de mine, după cum, pe un prieten bolnav,

fără pudoare îl îngrijeşti, orice boală ar avea, la locuri cât de acoperite de obicei, cu toate că altădată roşeai numai când vorbeai prea limpede cu el.

De obicei, vorbesc de la Poştă. O întreb pe Dania dacă are timp să mai aştepte ca să schimb telefonul meu incomod, şi fug la Poştă. Aşa cum sunt, cu capul gol, fără guler – ascunzându-mi gâtul gol cu mâna – nebărbierit, cu şireturile de la ghete desfăcute şi pocnind pe trotuar. Nu eram îmbrăcat perfect, pentru că mi-era teamă să nu spuie Dania: „N-o să am timpul să mai aştept". Şi atunci aranjamentul meu ar fi tragic. După cinci minute, să mă întorc în cameră, să mă dezbrac!) Telefonistele mă cunosc. Şi eu le cunosc pe ele. Oricât nu m-ar interesa, prea de multe ori le-am văzut. Ştiu cum mă va primi fiecare. Nu spun nicio vorbă, dar unele zâmbesc, altele sunt iritate, nu mă încurajează. Probabil că îmi ştiu numărul telefonului, înainte de a-l cere eu. Desigur că minţile lor simple nu pot broda prea multă vreme, dar ce hipnoză ar trebui să exercite asupra lor necunoscuta pe care o caut cu atâta perseverenţă!

„Est-elle brune, blonde ou rousse? Je l'ignore.."

Şi în timp ce telefonista construieşte o mie de feţe ca să vadă cum arată iubita mea, eu, la fel, pun iarăşi toată truda ca să-mi amintesc cum arată ea exact. Oricât ai cunoaşte pe cineva, nu poţi să-l construieşti exact, din memorie. Cei mai vechi prieteni pictori au nevoie, ca să te picteze, să se uite de o mie de ori la tine. Realitatea Daniei şi, în acelaşi timp, existenţa ei fluidă formează cel mai mare chin al meu. Cu toate că cunosc sărutarea Daniei, tocmai când sunt mai fericit de existenţa ei, mă scutur cu o imensă tristeţe de a fi fericit numai în imaginaţie. La fel după ce ai iubit pe eroina vreunei cărţi, ţi-aduci aminte că totul nu este decât literatură şi că trebuie să ştii că nicio minune nu se poate întâmpla cu tine.

Telefonul măreşte această impresie. A fi, în acelaşi timp, alături şi la distanţă. A auzi o vorbă, declaraţia de dragoste care palpită pe urechea ta, şi a întinde mâna, zădarnic, în aer. Ar trebui să închizi ochii ca să uiţi că eşti singur. A-ţi atinge mâna ta, obrazul, ochii, ca să simţi carnea iubitei. Dar poţi să uiţi complect? Poţi să fii destul de bun? Să fii mândru că eşti lucid? Ce prost poate fi mândru cu aşa ceva şi nu-i pare rău că nu se întunecă niciodată de tot?

De la Poştă pot vorbi mai multă vreme. Conversaţiile noastre diferă şi se aseamănă în acelaşi timp. Diferă, căci mereu improvizez o altă temă. Se aseamănă, căci sunt la fel de neliniştit şi de trepidant. În singurătate, mi-aduc aminte de o vorbă de a ei tulbure şi vreau s-o clarific, sau de o tăcere de a ei când nu trebuia să tacă, sau de un răspuns al ei întârziat, un minut după întrebarea mea, ca şi cum n-ar fi fost pregătită pentru răspuns, cu toate că eu îl socoteam esenţial, ca pe un semn care ne leagă pentru totdeauna... Şi aştept explicaţii. Inchizitorial, aştept explicaţii. Aş rămâne neconsolat dacă nu ar apare o nouă curiozitate, la fel de crispantă, care o înlocuieşte pe cea veche. Niciun moment de calm nu am. Şi mereu sentimentul că viaţa va trece imediat şi că n-am vreme de pierdut.

— De ce ieri ai început o discuţie şi n-ai vrut s-o continui? Mai bine nu începeai deloc. E incomparabil mai tristă o chestiune nelămurită decât cel mai crud adevăr

— N-am vrut să tulbur atmosfera dintre noi.

— Atmosfera a fost tulburată când m-ai făcut să pricep că ai un gând ascuns. Şi obiceiul tău care mă umileşte: nu vrei să răspunzi la întrebările mele atât de calde, ci schimbi conversaţia. Crezi că sunt atât de copil ca să nu sesizez intenţia ta, oricât de abilă ai fi? (Dar de ce tace Dania? Gândeşte la fel oare? Măcar în timpul plângerii mele?) În clipa când suntem împreună, uit, şi mă interesează la fel şi noul subiect care începe. Într-adevăr, mă socoţi un copil pe care îl conduci. Ce umilinţă! Şi cum

pot să mai ştiu care vorbe de ale tale sunt complect sincere? apoi însă – eu nu uit nimic – refac scena, şi stratagema ta devine o catastrofă. Nu mai pot să am niciun plan pentru viitor. Tu te gândeşti la ziua de mâine?

Îndepărtez eu însumi ceea ce reproşasem la început. Dar aş putea face altfel, la telefon, unde n-am timp de pierdut? Trebuie să concentrez, să încerc să uit o mie de gânduri pe care le-am avut între timp. (Şi în întâlnirile cu Dania, atât de rare, se petrece la fel). Astfel, subiectele se schimbă repede, înainte de a fi epuizate, şi cele mai diferite se alătură. O morală, o întrebare, o glumă, o întâmplare veche, toate alături, *de coq a l'âne.*

O! Clipa în care trebuie închis telefonul! Niciodată nu ne vom despărţi perfect buni prieteni din pricina acelei clipe Cine ştie cine vine şi trebuie să ne grăbim rămasul bun. Curajul de a pune la locul lui receptorul, şi fuga iubitei în lume, a fiinţei scumpe cu care ai vorbit! Cu câteva minute înainte pluteşte în aer: se termină convorbirea. Vorbele nu ne mai sunt naturale. Eşti fals, spui lucruri neînsemnate, ca atunci când cineva drag trebuie să plece şi nu te pricepi ca să-i vorbeşti cinci minute înainte de plecarea trenului. Şi eşti încurcat dacă trenul îşi întârzie plecarea. După ce rămâi singur, eşti deznădăjduit că ai uitat să spui unele lucruri importante. Fac socoteala, şi nu sunt multumit cu cele ce mi-a spus iubita. Port mânie, ca şi cum aş fi fost înşelat. Şi zgomotul închiderii aparatului, cu pustiul care se leagă de el, dezolându-te pentru multă vreme. Ce singur mă găsesc atunci! Dania, cum pot să mă conving că tu exişti undeva şi mă iubeşti? Nu înţeleg asta, vreau să te ţin în braţe şi să-ţi aud inima. Şi palpitarea întregii tale fiinţe îndrăgostite. De unde să capăt puţin calm?

Dar uneori, înainte de culcare, se aude glasul tău minunat:

— Noapte bună, iubitul meu. Numai pentru asta te-am chemat. Ca să-ţi spun noapte bună.

Atunci un înger coboară la patul meu c-a să-mi închidă

pleoapele pentru somn. Iar cerul intră în întregime pe fereastră.

Prietenia noastră nu poate dura multă vreme, ştiam asta de la început. Socot că sunt între noi motive mai puternice decât că unul este evreu şi altul creştin. Firea ei mă umileşte, nu voi suporta asta mult. Gândul de fugă nu mă părăseşte. Sunt obicinuit să mi se dea; în inferioritate nu voi accepta să trăiesc. Dar nu ştiu felul în care o să se termine aventura mea. Nu sunt în stare să iau o hotărâre definitivă. N-aş găsi un motiv pe care să nu-l fi avut şi cu o zi înainte. Ar trebui o discuţie limpede între noi, şi noi preferăm să rămânem tulburi, să amânăm. Nu-mi imaginez felul în care ne vom despărţi. Am la mine, totdeauna, mai multe tichete, semne rotunde de tinichea, pentru conversaţiile de la telefonul Poştii. Constat că un ultim tichet îmi rămâne mai multe zile, amestecat printre bani. Îl voi întrebuinţa? Cu Dania mă înţeleg tot mai puţin. A trecut un timp mare de când ea nu s-a priceput să-mi dea un semn, cu toate că ne-am despărţit supăraţi. Tichetul neîntrebuinţat mă obsedează. Găsesc în el simbolul unei istorii întrerupte, fără sens. Cu melancolie îl privesc, mă joc cu el. Îl arunc în aer, mă întreb dacă îl voi utiliza vreodată, şi mă găsesc mediocru pentru că l-am cumpărat de puţină vreme, fără să bănuiesc măcar că-mi va fi inutil. Şi când mă aştept mai puţin, mă cheamă Dania la telefon, şi-mi vorbeşte cald, îndrăgostită, fără nicio bănuială de gândurile mele de despărţire, în care credeam.

La telefon: „Azi vrei să ne întâlnim?“ Fără să mă aştept: „Unde?“ „În Grădina botanică.” Prima noastră întâlnire acolo. Dacă nu se va pricepe să mă aştepte la locul din centru? Mai fusesem amândoi în Grădina botanică, dar Mady ne întovărăşea. Automobilul Daniei ne aşteptase la poarta grădinii. Ne-am îmbrăţişat fără sfială de Mady, de alături. Am spus: „Banca aceasta va fi legată pentru totdeauna de noi, după ce ne vom despărţi, şi unul dintre

noi va nimeri la banca aceasta”... „Dar de ce să ne despărţim?“ Reflecta Dania. Acum iarăşi, numai noi, şi deci fără nicio stângăcie, în Grădina botanică. La ora şase. La 5 şi jumătate mă gândeam să mă duc. Tot atunci a trecut pe lângă mine un june, unul dintre mulţii admiratori ai Daniei. (Cu gândul poate la Dania). „Să se petreacă în clipa asta o atât de mare grozăvie lângă tine şi tu să nu ştii nimic”. Căci purtam în mine: peste o jumătate de oră mă întâlnesc cu Dania. Am întrebat la telefon pe Dania dacă se pregăteşte să plece. Ar fi fost în stare să nu vie, pentru că are musafiri, sau a chemat-o cineva, sau, simplu, pentru că nu ştie cât e ceasul. Bineînţeles, eu am fost la locul întâlnirii cel dintâi. Era normal să fie aşa. (Dar admiratorii mulţi ai Daniei ar fi crezut că mi se face mie o favoare, şi suportam cu greu să fiu umilit, adică să nu protestez, deoarece mi se dă mai mult decât merit.) Dar, chiar dacă vorbisem la telefon, şi Dania era de acord cu mine, se putea totuşi să nu vie, reţinută în ultimul moment. Poate un telefon al cuiva care are mult de vorbă. O treabă pe care i-o pretinde fratele său, vreo temă pentru a doua zi Sau rochia pe care o îmbracă şi nu se potriveşte. Şi, aşteptând în Grădina botanică, mă întreb dacă aş găsi un telefon să mă mai interesez încă o dată. În sfârşit, poate a plecat. Dar dacă nu ne-am înţeles bine asupra grădinii, sau Dania a pronunţat numele grădinii, dar s-a gândit la alta, şi aşteaptă în acelaşi timp la Parcul Ioanid sau la Şosea. Cum Grădina botanică n-a fost în obiceiul întâlnirilor noastre, poate că am crezut greşit că a ales-o. Dealtfel, am şi fost surprins când am auzit acest nume. „Unde?“ „La Grădina botanică.” Poate că nu ne-am înţeles bine asupra locului din grădină. Sunt atâtea alei pe care ar putea să fie Dania. Să intru puţin în grădină, căci am aşteptat chiar la poartă. Dar văzând că nu sunt chiar la poartă, Dania nu va avea curajul să mă caute. Două fete. Dania şi cu Mady? Aşa merge Dania? A apărut chiar Dania, într-o rochie minunată de mătase subţire, roz (de

la Paris), care o face şi mai tânără. O pălărie mare. Un surâs pe ochi şi pe buze, fără frică, apropiindu-se candid de mine. Dar la început nu ne-am înţeles. Îi spuneam că mi-a fost dor de dânsa, că sunt fericit că ne-am întâlnit printre copacii frumoşi. Dar n-aveau vorbele mele nicio influenţă asupra ei. Mă întrerupea cu o glumă, cu o reflecţie puerilă, cu o jumătate de cuvânt fără importanţă. Îi spuneam: „Îmi eşti dragă!" „Atunci să te urci până în vârful copacului acesta." S-o întreb când vine iarăşi, când ea nu reflecta că nu ne văzusem de multă vreme? Ne-am aşezat pe o bancă, după ezitări, căci mereu Dania avea impresia că ne vede un cunoscut. Dar ţânţarii ne-au distrus. Nu se mai putea continua nimic din pricina înţepăturilor. Ce scenă grotescă! Eu îndrăgostit, Dania elegantă, iar ţânţarii care nu ne mai dau pace! apoi Dania a spus: „Trebuie să mă duc acasă!" Ce nenorocit mă simţeam! (Şi admiratorul Daniei de pe stradă fusese atât de ridicol?) În definitiv, putea să se ducă, starea noastră nu mai trebuia să continue.

Cum s-a schimbat atmosfera? O sărutare, şi încă una, şi încă una. Oricâtă lume ar fi. Uitasem cuvintele care sunaseră atât de prost. Nu mai observam ţânţarii. Au mai trecut două ore. Pe drumul de întoarcere o ţineam strâns la braţ. Au trecut o mulţime de cunoscuţi, dar Dania n-a fost înspăimântată. Şi când s-a urcat în taxi, m-a sărutat din nou, în faţa şoferului. „Erai să pleci!" „Nu m-ar fi lăsat inima!" Cum face totdeauna, după ce a plecat, m-a mai privit o dată prin geamul din spatele taxiului, surâzătoare, îndrăgostită, schiţând o sărutare în aer.

O surpriză. O plimbare aseară cu maşina, cu Dania, cu junele Raul şi cu doi tineri nemţi, cunoscuţii Daniei. O conversaţie generală la care luam cât mai puţin parte posibil, mă făceam cât mai mic în întuneric, numai uneori mă descoperea fumul de la ţigarea unuia dintre nemţi. Departe de oraş, am descoperit un restaurant umil lângă care aşteptau totuşi câteva automobile. Un neamţ

reflectă: „Ce-ar fi să intrăm puţin aici?“ Dania ar fi fost incapabilă să facă un astfel de plan, dar îl acceptă cu multă uşurinţă. În camera dreptunghiulară destul de mare, cu mese şi muzică într-un colţ, lume multă. La mijloc un loc liber pentru dans. Trecea timpul, a trecut o oră şi mă simţeam mereu un strein. Vorbeau tovarăşii mei cu aprindere, şi eu rămâneam un strein, sau, ca să nu-i incomodez, surâdeam idiot la tot ce spuneau ei. Dania se simţea minunat de bine, orice întâmplare căpăta pentru ea un înţeles prodigios. Şi muzica sentimentală, vin, tigări. Ne aduse o friptură imensă, din care a mâncat şi Dania cu delicii. Râde Dania, se amuză, e mai importantă escapada ei decât prezenţa mea. Nu spune nicio vorbă pentru mine. Timp mult, dar care trece minută cu minută. Planuri de excursii în care nu voi fi, întâmplări de odinioară din Tirol, în care n-am fost şi unde toţi ceilalţi au petrecut de minune. Trebuia să am şi eu o sensibilitate specială ca să mă simt un strein şi ca să mă chinuie gândul acesta? La altă masă erau cunoscuţi, m-am dus la ei ca să le vorbesc, poate spre surprinderea lor, căci de obicei numai îi salutam, din instinctul de a arăta că nu sunt cu totul singur: dar cred că gestul meu a trecut neobservat. Dania a continuat să asculte pe cei doi nemţi cu aceeaşi mulţumire, să nu fie atentă că eu nu participam. Sau când mă întreba ceva, destul de rar, era şi mai umilitor: făcea impresia că îşi aducea aminte că pe mine, musafirul, trebuie să mă amestece în grupul lor. Renunţa repede, căci eu n-o ajutam deloc, iar unul dintre nemţi continua să povestească; celălalt a început un cântec tirolez, ascuţit, fără să mai bage de seamă publicul care mai era în sală. Să-i spun acestuia Fritz, pentru uşurinţa explicaţiilor, cu toate că nu voi şti niciodată cum îl cheamă. Dealtminteri, nici nu l-aş recunoaşte pe stradă, oricât m-ar fi obosit. Şi Dania mereu departe. Uneori îşi rezima uşor mâna de scaunul meu, mă atingea şi-mi făceam iluzii: poate că totuşi nu mi-a uitat prezenţa. Se jenează numai să facă un gest de

dragoste prea limpede în faţa altor oameni. Dar Dania îşi depărtă braţul în mijlocul unui cuvânt, la întâmplare, risipind puţina bucurie pe care o adunasem cu atâta osteneală şi arătând că gestul ei fusese o întâmplare. Şi de ce din mijlocul acestor rânduri nu se poate auzi melodia banală, cântată fals, a lăutarilor, căci o port în ureche scriind această întâmplare, şi mă tortura aseară, avea puterea să facă să vibreze toate coardele din mine? Şi la fiecare început al muzicii, chinul: acum Dania va dansa. La sfârşitul muzicii, calmat pentru o clipă: am scăpat! Dar muzica începea din nou, în curând. Ce simplă era bucuria prietenilor mei, şi cum nu mă pricepeam să iau parte la ea! Îi priveam pe fiecare. Numai monologuri. Se simţeau bine şi le era indiferent dacă îi asculta cineva. Se putea glumi, cânta, agita, fără să te intereseze vecinul. Nu făcea nimeni reflecţia: sunt un caraghios amuzându-mă singur. De fapt, amuzamente paralele fără legătură între ele. Şi nu mai puţin sincere, cu dăruiri complecte.

Bineînţeles, până la urmă Fritz a invitat-o pe Dania la dans. Linia piciorului care trebuia să se îmbine, a lui cu a ei... Şi melodii între ei doi. El spunea nu ştiu ce, Dania râdea. Se strecurau printre alţi dansatori, şi câteodată dispăreau. Când or să se vadă? Aceştia sunt, care nu se văd decât foarte puţin, ascunşi de alţii? Şi apăreau iarăşi. Uneori, deodată, când mă aşteptam mai puţin, îi presupuneam că sunt la o cotitură mai îndepărtată a locului de dans. Un oarecare a aruncat o serpentină de hârtie roz, ca să-şi arăte abilitatea de a nimeri pe cine vrea, sau ca să ne convingă că se distrează minunat. Volutele serpentinei – cine a făcut această invenţie? – a prins tocmai pe Dania şi pe Fritz, iar legătura pe care o făcea hârtia mi s-a părut indestructibilă. În acelaşi timp privirea îmi fugea la toată lumea, observam tot ce se petrece în jurul meu. Pe peretele sălii erau nişte desene roşii, pe care nu le voi mai uita. Bineînţeles, păstram pentru neamţul care rămăsese lângă mine surâsul etern

al Giocondei. Apoi Dania a încercat un dans tirolez, căci muzica se preta, la aceasta. Un joc care-i diferenţia şi mai mult de ceilalţi! Li se făcuse chiar un loc special... La un moment dat, lumina din sală s-a micşorat, a căpătat reflexe albastre. Anume pentru voluptatea vizitatorilor? Chinul cel mai mare? Nu, dimpotrivă, puţin calm. Nu mai puteam sesiza bine care era grupul Daniei cu Fritz, mi se puseseră ochelari albaştri. Nu mai puteaţi, distinge bine. În sfârşit, renunţarea mea era deplină.

Dania de obicei nu e curioasă de cele ce se întâmplă, atunci când nu i se întâmplă nimic ei personal; când, de pildă, gelozia n-o face să vrea să ghicească, şi să rămâie cu gândul numai asupra unui fapt. Mady vine la noi, aducând între noi o atmosferă de oraş, de magazine, străzi, oameni. Niciodată Dania n-o întreabă ce s-a mai întâmplat sau pe cine a mai văzut. Nici nu-şi închipuie că Mady ar putea aduce cu ea o noutate. Astfel, când am descoperit că Dania citeşte ziarele şi cunoaşte notele cele mai ascunse, vreo conferinţă importantă, dar fără reclamă mare, vreun concert sau o veste politică, mi s-a părut uimitor... Sau când e în curent cu un ziar pe care nu-l citeşte oricine. Pe Mady n-o întreabă nimic, cu toate că această fată, care îşi trăieşte viaţa fără frică, ar putea limpezi aerul de seră în care trăieşte Dania. Dar nu totdeauna Dania este la fel. Eram odată cu toţii în automobil, şi Dania cerea lui Mady relaţii despre anumite persoane, de ocupaţiile lor, de mici cancanuri. Eu eram uitat complect. Ca şi cum nişte vecini ar începe să vorbească o limbă streină fără să fie atenţi dacă tu pricepi ceva, atât sunt ei grăbiţi să-şi schimbe impresiile în limba lor familiară. Dar toate numele de care era curioasă Dania erau pur evreieşti: Grünberg, Rabinovici, Iacobsohn. Ce să cred? Că Dania nu se mai gândea la mine? Sau că mă socotea din familie şi nu se mai păzea la vorbă? Mă simţeam un strein.

Acoperim adevărul. Escamotăm, alegem interpretări agreabile, întrebăm, dar avem grija să dăm prilejul să nu ni se răspundă complect. Îţi place o fată. Te simţi bine cu ea. Discuţia curge limpede. De ce n-o întrebi de la început: ai fost a cuiva până acum? Poate ar răspunde. Ai şti de unde să porneşti aventura ta, la ce trebuie să renunţi şi pe ce trebuie să construieşti. Aflând adevărul în clipa când încă nu te doare nimic, te deprinzi pentru când te-ar putea durea. Altfel nu cunoşti bine pe partenera lângă care ai trăit. Niciodată nu răspunde Dania la o întrebare, după cum n-o surprind cu dorinţe de a pune o întrebare. Jumătăţi de vorbă. „Ce s-a întâmplat cu tine până ce te-am găsit?“ „Au fost sărutări între noi… Nu ştiu cine a început întâi”… Mă pot calma aceste mărturisiri? Ca şi cum faptul ar fi de minimă importanţă, primele sărutări ale unei fete. „Odată eram trântiţi pe un pat, în joacă. El a pus mâna la sânul meu. Ce ciudat mi s-a părut!“ Şi ce s-a mai întâmplat? Poate absenţe, căci temperamentul Daniei are, comparând-o în glumă cu un radio, *fading.* Nimic nu se poate continua cu dânsa. După scena cea mai caldă, un motiv pueril a doua zi o împiedică să mă caute. Parcă ar fi ora când se face seară, şi în cameră obiectele nu mai au formă precisă, plutesc, se amestecă printre umbrele lor, trasează între ele pete de negru sau numai de cenuşiu, devin fantome. „La Predeal am fost foarte buni prieteni.” În ce fel? Nu mi-a explicat Dania niciodată. Dar nici eu n-am avut curajul s-o întreb. Mă asemăn şi eu cu Dania, cu toate că din alte motive. Ea nu spune, pentru că a uitat, pentru că nicio remuşcare sau spirit de a pedepsi sau a produce gelozii n-o împinge cu prea multă violenţă, pentru că nu ştie cum să înceapă mărturisirile, şi pe urmă, cu mine, pierde timpul. Eu, pentru că n-am îndrăzneala. Doi oameni care cred că se iubesc, şi totuşi nu-şi spun nicio întrebare esenţială. Las câte o preocupare fără răspuns, grăbit să primesc sărutările. Când rămân singur, observ ce depărtaţi am rămas unul faţă de celălalt, şi că, după ce

am stat de ziua până noaptea împreună, am rămas la fel de nelămurit. Neliniştele reîncep, regret, timpul pierdut, şi, ca să mai refac ceva, o chem la telefon cu toată ora târzie, ca s-o rog ca măcar un amănunt să mi-l explice. Îi aud vocea emoţionată, nu-mi mai continui gândul, mă mulţumesc să-i spun bună seara, chiar dacă ştiu că mă voi găsi din nou singur şi nefericit. „Îţi închipui ce însemnează să închizi ochii când săruţi, nu de plăcere, ci ca să nu vezi pe celălalt?“ Ea ştie? Uneori mă socot laş, pentru că n-am curajul să pun întrebări şi să aflu ceea ce mă interesează. Dar alteori, cu complezenţă, numesc atmosfera pe care o trăiesc „poetică”, şi sunt mândru de ea.

O întreb la telefon: „Ce mult aş vrea să ştiu cum eşti acum îmbrăcată?...“ Totdeauna întrebarea mea este luată în serios. Îmi descrie rochiile cu cât mai multe detalii. Şi nicio glumă, dacă este încă în cămaşa de noapte cu toată ora târzie, numai gândul unei voluptăţi posibile. Şi piciorul încă în pantofii de casă. Îi văd, rozi, şi cu un imens puf pe ei, ca de pudră. Dar ce puţin pot eu presupune!Aş vrea să ştiu perfect pieptănătura şi numărul firelor de păr care au rămas încă pe frunte. Ce poate să mă ajute un telefon pentru astfel de curiozităţi?

Cred că sunt singurul om care cunoaşte anumite secrete ale temperamentului Daniei. Legăturile ei cu realitatea: senzualitate. Cine ar îndrăzni s-o atingă? Pe această fiinţă care surâde tot timpul fermecător, pare că a fost păzită de orice aspect prea aspru al vieţii şi are la dispoziţie o mulţime de cuvinte cu rezonanţe adânci... Cea mai mică încercare de a-i spune o întâmplare o îndurerează. Toţi exclamă: „Este atât de bună!“ Iartă tot, uită tot, e incapabilă să dea multă vreme importanţă unui fapt. Te întrebi uneori: Ce cunoaşte ea din păcatele omeneşti? Această fată deşteaptă, care citeşte sau a citit atât de mult... Cum a priceput unele amănunte? Desigur

că pudoarea o face mai ales să pară neştiutoare. Dar despre chestiunile acestea n-am vorbit împreună. Şi eu am făcut descoperirea: atracţia pe care o degajează este de ordin senzual. Sărutările ei încep din aer, cu mult înainte de apropierea buzelor. Curentul care ne străbate numai ţinându-ne de mână. Instinctele ei, care o îndeamnă să facă gesturi pe care nu le-ar îndrăzni o femeie versată în practicele dragostei. Unele lucruri nici nu pot să le povestesc, atât sunt de surprinzătoare, cu toate că gratuite. O sărutare, într-un fel la care nici nu mă gândisem. Eu ştiu atât de multe lucruri! Despărţirea: 16 iulie. Eu, care n-am ştiut niciodată să dansez din timiditate! „Eu nu voi fi niciodată ca mama mea!" Vei fi, scumpă Dania. Depăşeşti pe fetele de vârsta ta. Şi dacă bărbatul tău, după ce se va sătura de tine, o să te viziteze mai rar, tu n-o să-l aştepţi cu aceeaşi frenezie? Şi dacă vor mai fi şi alţi oameni în casa ta? Nu vei fi apărată mereu, ca acum, de o cameră cu toate uşile deschise. Şi mă amuz când văd cu câtă sfială are curajul un cavaler să-ţi facă curte. Am aflat atâtea secrete ale tale! De la orice distanţă eu ştiu ce ţi se întâmplă.

Am căutat să înţeleg care este motivul impresiunii puternice pe care o are lectorul la cartea lui Radiguet, *Le diable du corps.* Te înlănţuie mai întâi febrilitatea cu care e scrisă întâmplarea. Dar mai ales unele detalii, de care eşti sigur că n-au putut fi inventate, că simpla literatură este depăşită: cum face amantul ca soţul să nu bănuiască aventura soţiei şi să creadă că copilul care se va naşte este al lui. Soţul este absent, noroc că soseşte pentru o zi, parcă anume ca stratagema să reuşească. Dar Radiguet nu se gândeşte că ar trebui să fie gelos.

Am fost la filmul *L'équipage* al lui Kessel. Prin această carte Kessel va continua să trăiască mai departe, căci e uimitor că s-a gândit că doi bărbaţi pot vorbi, cu emoţie, de aceeaşi femeie, fără să se bănuiască între ei, într-atât afecţiunea poate să fie de diferită la cei doi bărbaţi. (Femeia ar fi trebuit să se simtă bine cu fiecare, să nu

aibe nicio preferinţă.) Dar pentru a exprima acest magnific subiect, era nevoie de peniţa rafinată a lui Huxley. Filmul era complicat cu elemente neverosimile: eroina vine pe front, la locul unde se aflau cei doi bărbaţi, soţul şi amantul. Amantul e prada celui mai mare chin: a aflat că înşală tocmai pe cel mai bun prieten, că tovarăşul lui de aeroplan este tocmai soţul iubitei sale. Alta ar trebui să fie obsesia lui: soţia se va culca alături de soţ, care o doreşte după o atât de lungă despărţire, şi căruia nu i se poate refuza nimic. Se vor culca împreună, în aceeaşi cameră, în acelaşi pat. Ea mai întâi va trebui să se dezbrace, rochia, ciorapii, tot... O noapte întreagă. Să socotim din câte secunde este făcută o noapte întreagă. Dania este făcută din carne... Sunt unii care nu vor să creadă...

În camera de baie, acolo se petrec toate secretele Daniei. Ce străin a intrat acolo? Ca să cunoască decorul în care se petrec aceste secrete. Toţi admiratorii râvnesc să-i cunoască patul în care doarme. Scaunul pe care îşi pune îmbrăcămintea de zi. Aşternutul. Lampa de căpătâi la care citeşte înainte de a adormi, cu butonul spre care întinde braţul gol ca să stingă lumina. Patul ei de fecioară, la care fiecare se gândeşte cu gândul profanării. Dar camera de baie? În care Dania îşi permite toate libertăţile, căci nu-şi închipuie că face vreun păcat. Hainele pe care Dania le aruncă, pe rând, până ce poate să intre în apă. De fapt, e aproape goală, a sosit din camera ei de dormit, de alături, aşa cum s-a sculat, în pijamaua elegantă, cu picioarele goale în papuci. Dar chiar puţinile pânze care o acoperă pot fi date la o parte, fără grabă. Când rămâne un picior în întregime gol, ne putem uita cu de-amănuntul la el, la forma lui, cum se arcuieşte, se strânge, se schimbă, dacă îl ţinem drept sau îl îndoim. Facem aceeaşi mişcare din glezne, repede, rar, după un cântec, care ne sună în ureche. Pe toţi pereţii, oglinzi, întâi în apă, contururi neprecise, şi apoi în

oglindă, exact. Dania a fost mereu comparată de vreun admirator, care, şi-a arătat astfel emoţia, cu vreo femeie celebră, vreo artistă de cinematograf. Şi acum vrea să vadă întrucât comparaţia e bună, iar dacă i-a plăcut, se priveşte în aşa fel; mai bine anumite umbre sau trăsături, mai slab altele: ca asemănarea să fie întocmai. Atingem apa din baie. Nu dintr-o dată, ca să nu renunţăm prea iute la atâtea senzaţii. Încet, încet, şi temperatura se ridică în lungul cărnii până la creier. În sfârşit, Dania a intrat în apă. Îşi schimbă emoţiile după cum dă drumul la apă caldă sau rece. Fiecare robinet cu misterul lui, corpul gol al fetei are câte o vibraţie pentru fiecare. A turnat şi un parfum scump, care să intre prin toţi porii în fiinţa ei augustă. Apa fierbinte, cât mai fierbinte, sau rece de tot. Să curgă din abundenţă, sau câte o picătură. Picătura să se prelingă pe corp, să-i simtă drumul, să vadă până unde poate ajunge fără să se distrame. Şi dacă porneşte spre mijloc – singură, căci n-are nimeni curajul s-o forţeze să ia această cale – cu atât mai bine. Ce senzaţii sunt când ajunge acolo? Toate jocurile cu apa. Câteodată oprim cu mâna robinetul şi dăm drumul brusc, ca s-o vedem violentă, voind să câştige timpul pierdut. Sau luăm apa în pumn şi o lăsăm să se prelingă cât mai încet între degete. Câte o picătură merge până la cot, căci braţul este îndoit. E atentă la toate zgomotele care se aud în camera de baie, focul din sobă, aburii, apa. Şi dacă e posibil, Dania închipuie paşi care se apropie. Acum se priveşte bine. Pielea ei puţin aburită, cu forme indecise, după adâncimea la care se cufundă în apă. Diferite glume. Mâna care se apropie de suprafaţa apei, sau piciorul, sau burta, sau sânii. Totul înăuntru şi numai sfârcurile sânilor în aer. În apa aceasta care poate să intre pretutindeni, cum niciun iubit n-ar putea să intre. Sub braţ, în cele mai mici cute. În toţi porii trupului. Şi în mijloc. Cât pătrunde în mijloc? „Aşa sunt eu! Sandu nu m-a văzut niciodată în întregime”. A întârziat prea mult la fiecare descoperire, ca să termine! Întâi pe o parte. Linia piciorului,

tremurătoare, sinuoasă, profilându-se la genunchi şi apoi alergând până la gleznă, lărgindu-se la urmă. Şi pe cealaltă parte. Cea mai mică mişcare schimbă luminile. „Sunt frumoasă! Apropierea de mine se face cu frenezie, ca un însetat care s-ar apropia de un pahar de apă rece.“ Şi pe faţă, liniile celor două picioare care pornesc de o parte şi de alta a burţii, după ce se adună. Se poate privi oricât de mult. Şi când o aştept pe Dania prea mult în salon, şi niciun motiv n-ar mai putea explica această întârziere, cred că ea pierde timpul în camera de baie. Acolo poate să treacă oricât timp ca să-şi privească fiecare mişcare. Cunosc secretele tale, Dania! Chiar şi pe cele pe care le ascunzi de toată lumea. Toaleta ta cea mai intimă. Specială, potrivită cu firea ta. Dacă aş avea îndrăzneala, ţi-aş înşira toate amănuntele, pe care tu n-ai avut curajul să ţi le spui singură prea lămurit. Cu toate că mărturisirea ta, „m-am spălat bine“, dovedeşte că nu ţi-e frică tot timpul de cuvinte. Eu ştiu chiar ce vei face tu mai târziu, când te vei mărita. Nu vei avea îndrăzneala chiar de la început să întrebi tot ce se întâmplă cu tine. Vei savura noile obiceiuri, fără să te gândeşti la consecinţe. Vei descoperi că nu mai eşti ca odinioară, te vei mira, dar nu vei spune nimic şi vei continua noile bucurii. Şi prima oară când vei descoperi plăcerea senzuală, nu pe grăbite, cum o cunoşti acum, după ce instinctele tale atât au aşteptat-o, iar gândurile au formai atâtea închipuiri, şi vei vedea că poţi să ai încântări şi mai mari decât acelea pe care numai le începeai! Şi când te vei găsi, în sfârşit, sătulă, cu cheful de a fi lăsată în pace (pentru puţină vreme), tu, care rămâneai enervată la culme, dezolată că trebuie să te opreşti prea curând... Abia mai târziu, când va veni un doctor, chemat din grija celorlalţi, care observă că nu eşti sănătoasă, vei afla că eşti însărcinată. O nouă preocupare frenetică pentru un timp. Dar la urmă vei avea curajul să ceri toate relaţiile, vei şti precis tot ce trebuie să faci. Vei lăsa copilul prim, căci ai fost obicinuită să te temi şi de umbre, să te crezi bună, şi deci să te

înspăimânţi de gândul că ai putea să omori o fiinţă, oricât de neînsemnată ar fi ea. Dar vei vedea şi tu că o persoană elegantă ca tine nu se poate să aibe copii fără număr. Curând vei fi mai prudentă: câte o intervenţie a medicului. Şi câte o privire caldă către soţ, care aşteaptă rezultatul operaţiei, căci emoţiile se pot presăra oricând. Odată, când am făcut aluzie la sărutarea aceea, Dania mi-a spus: „Nu mi-aş fi închipuit mai înainte pentru nimic în lume aşa ceva. Dar mai pe urmă am socotit că aşa trebuie să fie.“ Rămasă singură, ea avea obiceiul să se gândească la ce se întâmplă cu dânsa? Iar chestiunea senzuală o obseda şi o recapitula într-o mie de feluri?

Eu ştiu cum o să fie Dania în ziua nunţii. O să trăiască grav acea zi. O s-o pregătească cu multe gânduri profunde, o să fie emoţionată tot timpul, cum are ea obiceiul să se emoţioneze: căldura dintr-un tren, puternică, dar dispărând repede, fără urme. În acelaşi timp i se vor prezinta cele mai elegante găteli. Totul va fi scump şi de cea mai bună calitate. Niciun detaliu nu va fi omis. Cuvintele care leagă definitiv vor fi spuse delicat, abia se vor auzi. Dar nu va fi nicio împotrivire. Totul se va petrece exact cum au prescris ceilalţi. În fiecare moment se aude soneria casei: se aduc flori. Dania este emoţionată de atâtea ofrande. Pe mese, toate bunătăţile, nimic nu lipseşte. Eu ştiu cum o să fie Dania în noaptea nunţii. S-a gândit din vreme la clipele acestea. Va avea multe treburi, va vorbi despre alte subiecte, dar gândul acesta va fi prezent în ea, fără nicio pauză. Din prima noapte se va da cu spasm. Mai târziu, după ce posesia va deveni deprindere şi va putea să vorbească liber despre ea, va spune: „Nu ştiam că se întâmplă chiar aşa!“ Poate că va fi adevărată vorba ei, sau poate că va fi un pretext ca să mai vorbească despre acte pe care partenerul nu le poate prelungi. Exact cât ştia Dania mai dinainte nu va afla nimeni niciodată. Dania are telefon în camera de baie. Nu cheamă dânsa. E prea timidă sau prea orgolioasă ca să facă asta. De fapt, n-are obiceiul ea să

cheme. Altă dată, pentru că ea uită, pentru că e mereu chemată de alţii la telefon. Dar acum, când atâtea planuri şi-a făcut cu conversaţia telefonică în baie, voit nu cheamă. Poate că dacă în timpul acesta n-ar căuta-o altcineva, ar căuta ea, ar avea acest curaj, ca să nu renunţe la un plan la care se gândeşte de atâta vreme cu delicii. Dar nicio grije, se găseşte cineva care s-o întrebe. Cine ştie ce mişcare face ea în clipa când sună telefonul, ea singură în camera de baie. Nu face un gest, – dezbrăcându-se încet – ca să nu-şi imagineze cum ar surprinde-o sunetul telefonului. E încântată că poate să se dezgolească tot mai mult, dacă se poate să fie intrată în apă până ce vine apelul. Dar nu se grăbeşte, căci e prea timidă ca să-şi mărturisească aceste gesturi, sau nu este în stare să se grăbească. Telefonul e pus drept lângă baie, poate ajunge la el cu uşurinţă. Alo! Vorbeşte numai lucruri neînsemnate, dar are mereu gândul (nu precis, mai mult o stare sufletească): „Când ar şti că acum sunt goală! Că se poate vedea tot trupul meu, tot!“ Toţi îi cercetează numai hainele, nu îndrăznesc să-şi imagineze carnea de dedesubt. Şi acum e goală! „Sunt frumoasă! Sunt tânără! Curată!“ Şi continuă să vorbească la telefon chestiuni neînsemnate. Îşi întrebuinţează toată şiretenia pentru ca celălalt să nu bănuiască, după emoţia ei, cum se află ea. Dar dacă celălalt e prea nepriceput, printr-o vorbă îl poţi pune pe gânduri. Dacă ghiceşte ceva, schimbăm conversaţia periculoasă. Altfel, continuăm cât mai mult să-l neliniştim. Pentru imaginaţia Daniei se întâmplă aventura cea mai îndrăzneaţă: ea goală, alături de el îmbrăcat! E aşa de impresionată, că nici nu observă cine e acela. Poate că un admirator neînsemnat, pe care nici fata cea mai modestă nu s-ar gândi să-l ia în seamă. Telefonul în baie, o idee senzaţională. Se poate vorbi cu cineva fiind goală. Poţi să închipui mai uşor pe un strein în locurile acelea unde nu pătrunde nimeni.

Sunt şi alte mijloace prin care Dania îşi închipuie aventuri. Fotografiile din perete. La un loc, tablouri de

diferite calităţi. De obicei natură, ţinuturi poetice, răsărit, lacuri. Dacă însă se poate desprinde vreo siluetă de bărbat – chiar numai o alegorie – mintea Daniei creează. La loc de cinste... Charles Boyer. În picioare, cu pălăria şi pardesiul, ţinute neglijent, cu picioarele desfăcute mult şi dunga pantalonilor reliefată bine, surâzând şiret... (şiragul de dinţi; buzele lui cum trebuie să sărute!) şi uitându-se cu coada ochiului. Tânăr neobosit. *Tragedia de la Meyerling.* (Dania se crede poate Danielle Darieux.) Şi chiar în faţa lui Charles Boyer, Dania goală!

Pare neverosimil că Dania are aceeaşi conformaţie ca orice om, că aceleaşi carate îi formează structura. Că trebuie să depindă de o mulţime de cerinţe omeneşti, somn, mâncare... Ea, atât de timidă, înfricoşându-se să spună un cuvânt mai aspru, cum s-a obicinuit cu anumite cerinţe? Dealtfel, ea încă se sfieşte să mănânce în faţa unui strein. A trebuit să descopere într-o zi că între o copilă şi o fată care ar putea fi mamă este o deosebire. De la cine o fi avut atunci curajul să ceară o povaţă? Era poate pregătită de lectură – căci n-a vorbit cu nimeni de fapte mai importante, dar desigur că nu se aştepta la aşa ceva. Acum are pretextul de noi voluptăţi, de gânduri sumedenie, de *ajutoare,* de ultima eleganţă. Căci, odată, într-un elan, mândră de virtuţile ei de femeie m-a făcut să înţeleg...

Dar, Dania se roşeşte... Brusc, nu mai are curajul să se uite. I-a spus tatăl său să fie gata în jumătate de oră. Sau vară-sa. Trebuie s-o chem eu la telefon. Sau trebuie să vie cineva. Dar nimic n-o face să se grăbească. La uşa băii a încercat cineva de mai multe ori. Cineva o cheamă. Inutil. Dar pe unele locuri pielea începe să se încreţească, pentru că a stat prea mult în apă. Abia atunci Dania se decide şi iese din baie. Şi noi voluptăţi, când şervetul aspru (cu monogramă) şterge apăsat pielea udă. Peste tot!

Apoi se întoarce în camera de toaletă de alături. O aşteaptă femeia, care trebuie să-i facă unghiile de la

picior cu ojă, s-o îmbrace, să-i aranjeze părul. Şi după ce îşi scoate plasa, care a apărat-o de apă, părul se desprinde, îi încadrează faţa, se repauzează capricios pe umeri, şerpuieşte, căci coafatul, vechi, abia de o zi, mai rezistă încă. Dania îşi va lăsa părul (castaniu) să crească, va putea atâtea jocuri să închipuie cu el când va fi mare! Părul – există nebune care îl oxigenează! După cum îşi colorează unghiile mâinilor. Dania este atât de mândră de dânsa, atât de mult îşi admiră fiecare amănunt, că n-ar admite nicio transformare cu ea. Îşi închipuie că se păstrează naturală. Oglinda, în faţă. Dania se poate examina în voie. Dacă ar cânta dintre culise o muzică! (Ca în *Rosencavalier,* cum l-a văzut din lojă, la Opera de stat din Viena.) Femeia care o îngrijeşte îi laudă frumuseţea; Dania e roşie de emoţie. Dacă femeia îşi spune vreun necaz, Dania e şi mai mulţumită, căci se apelează astfel la inima ei. Cineva strigă: „Telefonul!“ „Nu pot, sunt ocupată!“ Şi femeia continuă istorisirea. Truda ei durează cât mai mult, ca să arate că nu-şi precupeţeşte timpul cu o duduie atât de frumoasă (şi de bogată, plăteşte bine!). Şi hainele... Cu ce haine se va îmbrăca Dania astăzi? Dar înainte, puţin repaos pe canapeaua nesfârşit de moale. Dania se întinde moleşită, vrea să citească într-o carte cu scoarţe scumpe, dar nu este în stare, încearcă să sune, dar braţul îi cade înainte de a ajunge la sonerie. E aşa de bine!

Cât trebuie să mă chinui ca să inventez aceste istorii, poate lipsite complect, sau numai în parte, de adevăr. S-ar putea să fie totul la fel de tragic, cu toate că puţin schimbat...

Iţic, de mulţi ani cizmarul familiei, cârpaciul, mai bine-zis, evreu păcătos, parcă vârât în boală, cu hainele murdare, cu vorba cu un accent tărăgănat, îmi povesteşte cum este o înmormântare la evrei. Ascult fiecare amănunt, dar reţin mai ales că la urmă toţi sunt înfăşuraţi numai într-o pânză şi sunt aşezaţi de-a dreptul pe

pământ, semn de egalitate în faţa eternităţii. Dania va avea o înmormântare scumpă, dar în pământ va odihni ca şi Iţic.

Stau alături de Dania, ne uităm la nişte fotografii abia aduse de la fotograf. Pe hârtie, eu cu Dania. Într-un loc, eu îi fac în glumă o declaraţie de dragoste. Sunt aplecat, nu mi se vede faţa bine, n-aş putea fi recunoscut, şi cu mâna la inimă. Ea râde fără nicio umbră de nelinişte, atentă totuşi ca să rămâie nemişcată. Un râset care voieşte să fie înţepenit. Parcă o apă care curge, şi totuşi îngheţată. Prietenul care ne fotografia, râdea şi el de figura noastră. Şi nimeni n-a bănuit că eu nu glumeam, că făceam numai un gest caraghios ca să-mi ascund secretele, să nu mă bănuiască nimeni, amicul fotograf mai cu seamă. Dania n-a făcut niciun semn ca să-mi dovedească dacă m-a înţeles. În altă fotografie, stăm cuminţi unul lângă altul şi foarte potriviţi. Aceeaşi lumină ne luminează, zâmbetul unuia se prelungeşte pe buzele celuilalt.
Dar acum Dania reflectează: „Ce bine eşti tu!“ sau: „Şi eu sunt bine!“ Nu se gândeşte să ne amestece. Şi, în altă fotografie, noi cu mai mulţi oameni. Suntem la distanţă, ca să nu se observe dorinţa noastră de a ne desface de ceilalţi din grup. Dania n-ar avea prea mult curaj în lume multă. Te uiţi la fotografie, şi iai oamenii cum vrei, cum uneşti cuvintele încrucişate. Tovarăşul acesta i s-ar potrivi Daniei... Sau acesta... Toţi ar vrea să fie aleşi. Şi o fată pentru mine. Sunt atât de obsedat de Dania, că nicio fată nu s-ar gândi să mă aleagă. Băieţii ghicesc mai greu, căci sunt prea orgolioşi ca să admită că unul dintre ei ar fi preferatul. Dar fetele discern imediat, oricât te-ai ascunde. Ar citi cineva prea limpede în mine: semn că sunt caraghios. Şi în acelaşi timp, regret că Dania se ascunde atât de bine şi socot că o face fără nicio osteneală.
Şi Dania, fotografiată cu alţii, în peisagii şi în întâmplări

pe care nu le cunosc. Râde la fel şi acolo! Este perfect mulţumită! Conversaţia pe care o are o pasionează probabil. Râde, râde. Are câţiva pistrui pe nas, dar nici nu-i pasă. Unde eram eu atunci? (Chiar dacă nu ne cunoşteam.) Fotografiile înregistrează o secundă din viaţa unui om, şi aceea aranjată şi totuşi tu te forţezi să construieşti sufletul acelui om de atunci...

Altă fotografie e luată pe plaje. Dania, şi marea pătrunzând peste picioare, tot mai sus, peste mâini. Dar pe această fotografie Dania n-a vrut să mi-o arăte bine, sfiindu-se subit de goliciunea ei, cu toate că pe fotografie mai erau tovarăşi în apropiere, şi cu toate că lângă mine, în camera în care cădea seara, în pasiunea cu care privea fotografiile, uitase să-şi mai tragă rochia, cum face de obicei, iar genunchii ei creşteau ca două pâini, se agitau mereu, turburându-mă, neîndrăznind să-i ating, ca să nu atrag atenţia ei, şi dându-mi seama că mi-e poftă să-i strâng, şi cât de depărtaţi mi-au rămas, oricât aş pune mâna pe ei uneori, atunci când ne căutăm unul pe altul, prea aprinşi ca să mai avem vreo frică.

Se aude din camera vecină vocea lui Raul. Niciodată nu mi s-a părut mai vulgară, mai stridentă decât acum, vorbind pe neaşteptate, conţinând în ea toată indiferenţa unui om mititel, care vrea mai ales să mănânce şi să-si facă gusturile, alungind atmosfera dintre noi, în care chinurile se amestecă cu deliciile. Dania reflectează: „Ce urât se aude cineva vorbind în camera alăturată!“ Raul repetă plângăreţ către o persoană care nu se aude: „De ce nu mă laşi*?“* Şi telefonul Daniei, care porneşte mereu, sau de care am panică mereu să nu pornească, să-mi strice înţelegerea cu Dania...

De fapt, prea pripit s-a petrecut totul între noi ca să poată fi durabil. Întâlnirea mea cu Dania pare o invenţie de cinematograf. Şi aviditatea Daniei de a mă cunoaşte. Se uita la mine în extaz! Îmbrăţişările s-au făcut în câteva

zile, şi vorbe de prietenie. Deodată, ne-am ţinut de mână şi ne-am alipit unul de altul. Numai în câteva zile. Plecarea Daniei era hotărâtă, se cumpăraseră bilete. Şi, în lipsa ei, credeam că pot să-i pretind orice, că are toate obligaţiile faţă de mine. Mi se părea curios că nu-mi scrie („în fiecare zi“, gândeam la început). Şi, la urmă, ca să explic repeziciunea cu care s-au făcut toate între noi, ceea ce părea neverosimil pentru o fată atât de tânără, crescută cu atâta băgare de seamă, îmi spuneam: „Ştiam că o să ne despărţim în câteva zile şi eram grăbiţi. Dacă am fi avut mai mult timp la îndemână, desigur că am fi avut ezitări.” O fi acesta motivul? Eu însumi trăiam cu frenezie aceste sentimente, şi nu m-am crezut facil.

Şi astăzi mi-a spus pe neaşteptate: „În definitiv, tu mă tragi pe sfoară!“ Vorbe între noi care nu prind, care nu schimbă nimic, glume care alungă seriozitatea. Tot timpul impresie de joacă, şi căzând deodată aceste cuvinte ale Daniei. Conţin destulă vulgaritate, ca să ştiu că sunt adevărate, sincere. În sfârşit, nicio glumă. Dania discută cu mine serios, are nelinişti care o împiedică să nu discute serios şi îmi mai demonstrează ceva. Că ea, rămasă singură, continuă să se gândească la cazul nostru, nu se mulţumeşte numai cu semnele graţioase dintre noi. Dar nu-mi explic exact ce-a gândit. Ce-a vrut să spuie? Că declaraţiile mele sunt exagerate, poate nu corespund cu ceea ce aş fi în stare să fac pentru ea? Îi vorbesc de eternitatea sentimentelor noastre, şi în fond ne-am consola destul de bine, în cazul unei neînţelegeri între noi. Că o mint uneori, şi mă arăt sub un aspect favorabil, ca să-i întreţin imaginea bună pe care şi-a format-o despre mine? Că nu-i spun nimic din ceea ce ar putea să-i aprindă gelozia, care îi aparţine intim? Dar dacă examinezi pe oameni cu atenţie oricând există o „tragere pe sfoară“. Unul va trăi mai mult decât celălalt, oricât de legaţi ar fi între ei. Sunt o mie de motive; chiar eu rămânând cinstit, dar eu vreau să ştiu exact motivul la care s-a gândit Dania. Dar dacă îi cer să se explice, dânsa

neagă că a vrut să spuie ceva deosebit, şi vrea să-mi demonstreze că, după obicei, dau importanţă unor cuvinte întâmplătoare, şi mă chinui degeaba.

Mi s-au transmis cuvintele pe care Dania le-ar fi spus unui tânăr: „Eu n-aş putea să iubesc pe cineva care nu ştie englezeşte!“ Dania nu este în stare să spuie prostia asta. Dar eu totuşi mă gândesc ca şi cum ar fi posibil aşa ceva, pentru că orice aud rău despre Dania mă linişteşte.

Dania este foarte geloasă. Cea mai mică bănuială – dacă mă vede salutând o fată – o chinuie, şi dacă renunţă să mă iscodească e nu că se convinge că s-a înşelat, dar fiindcă iartă. E destulă privirea mea cea mai inofensivă către o femeie, ca ea să observe şi să combine. Câteodată nu spune nimic în primul moment, dar mai târziu mărturiseşte că a continuat să vorbească, a zâmbit la fel, dar a suferit şi n-a uitat nimic, oricâte zile ar fi trecut. Şi astfel, prietenia mea cu Mady, în afară de dânsa, de care a aflat câte ceva, o torturează. Toate explicaţiile mele nu folosesc. „Eu nu-ţi ajung, nu trebuie să-mi spui mie ce te doare?“ Nu se poate. Pe Dania o văd rar, la ore aranjate cu multă socoteală. Pe Mady o pot întâlni oricând. Este destul un telefon ca să fixez orice oră, orice loc, şi Mady va veni, va renunţa la orice alte treburi, şi nu se impresionează de ceea ce crede familia ei despre ea. Şi se va plimba cu mine pe străzi oricât de obscure, cu trotuarul oricât de stricat, fără frică de noroi. Putem discuta orice, ceea ce nu mi se întâmplă cu Dania, când ocolesc, sunt prudent, fac mărturisiri care sunt răsplătite cu a caldă îmbrăţişare, dar uneori cu o glumă rece, care mă convinge că sunt deplasat şi mă umileşte. Cu Mady discut despre Dania, îmi spun neliniştele. Şi cu durere constat că nu pot să creez această atmosferă de perfectă camaradenie care face durabilă o dragoste. Dar o aud pe Dania protestând: „Dragostea e altceva!“ De aceea tovărăşia mea cu Mady se petrece pe ascuns. Mady nu se nelinişteşte dacă cineva ne vede împreună, dar n-ar vrea ca Dania să afle ceva. Atât e de

impresionată de chinul Daniei. Dania nu-şi poate închipui că ar putea să fie încântată de această prietenie, astfel m-ar avea în apropiere măcar printr-o a treia persoană din imediata ei intimitate. Dar poate că e normal să fie aşa, şi părerile mele demonstrează că am o înţelepciune de om bătrân. Acum Dania ne suspectează, pe mine şi pe Mady, în fiecare clipă. Nu se plânge totdeauna, dar observ bănuielile ei. Eu nu pot să renunţ la Mady, oricât ar supăra-o lucrul acesta pe Dania. Mi-e dragă Mady pentru realitatea ei, atât de diferită de Dania, care rămâne fantomatică. O admir, pentru că are curaj, atât de tânără, să-şi susţie sentimentele. Apoi Mady mă ţine la curent cu viaţa Daniei, cu întâmplările ei, cu ocupaţiile ei, ceea ce n-aş cunoaşte altfel. Şi în acelaşi timp, sunt încântat să fac un lucru nepermis de Dania şi mă răzbun pe firea ei neprecisă, care mă înjoseşte de atâtea ori. Dania nu mărturiseşte că e geloasă. Găseşte alte pretexte: „Nu vreau să minţi! E un obicei nedemn de tine!“ Dar o spune cu un scâncet, şi se vede că este altceva decât grija pentru caracterul meu. Şi câteodată scapă câte o vorbă relativă la trecutul meu, pe cât a putut ea să-l cunoască: „N-o să pot uita niciodată!“ Dar uneori o văd atât de geloasă pe toţi din jurul ei, şi pentru motivele cele mai inofensive că mă întreb dacă pot să mă bucur de acest sentiment, ca şi cum ar fi numai pentru mine. Dania este un copil foarte răsfăţat, care, deprins să i se facă toate voile, nu admite să se petreacă nimic fără să fie luat în seamă. A vorbi despre dragoste în cazul acesta însemnează a nu cunoaşte bine noţiunile.

O văd de două ori în aceeaşi zi, foarte rar. După prima întâlnire, mi-a spus: „Atunci, pe deseară!”

Când deseară? Sunt atâtea ore până atunci. Se poate întâmpla să nu ne vedem din pricina unei încurcături de cinci minute

Sunt minunate, primăvara, florile în Cişmigiu. Ar trebui descrisă toată varietatea lor, şi cum cade soarele pe ele.

Mă duc în Cişmigiu de câte ori pot, bucuros că am la dispoziţie, simplu, un spectacol superb. Dar e o grădină totdeauna plină de oameni. Cu Dania nu voi putea veni niciodată aici.

Şi dacă mai târziu va citi Dania aceste rânduri, nu se va recunoaşte. Îşi va aduce aminte de întâmplări, dar va socoti că nu interpretez exact. Este obicinuită ca oglinda s-o arate frumos, ca lumea să se poarte politicos cu ea, s-o admire, să-i preţuiască nenumăratele haine. Va protesta de la titlu, căci ar prefera: simfonie, farmece, pietre preţioase, mătase. Adică ceva scump şi artificial. Are destui cunoscuţi care or să fie împotriva mea, şi care să socoată că o obligă, luându-i apărarea.

Să priveşti clar în sufletul ei! Dania e obicinuită cu jocurile de lumini şi umbre... Mă consolez: sunt portrete făcute de pictori celebri, în care eroinele n-au vrut să se recunoască.

Sunt un om complicat, sau ca să spun mai puţin favorabil despre mine, încurcat. Nimic nu se rezolvă simplu. Pentru o chestiune neînsemnată, am nesfârşite ezitări. Nu mă pricep să merg pe drumul drept, ocolesc. Găsesc mai multe mijloace posibile şi nu mă pricep ce să aleg. Sunt politicos mai mult decât trebuie, mulţumesc, dacă se ocupă cineva de mine, atât de mult că incomodez. Mă ascult când vorbesc şi nu sunt încântat de vorba pe care o spun. Îmi acopăr timiditatea cu unele isteţimi nepotrivite. Nu ştiu cum să mă port cu vecinul, sunt prea umilit sau prea pretenţios. Monologhez pe ascuns, şi cineva mai pretenţios poate să mă învinuiască de lipsă de sinceritate. Multe artificii pentru cel mai mic gest. Nu mă pricep să limpezesc „da“ sau „nu“. Fac o paranteză, căci un gând nou s-a intercalat, totdeauna conţinând în el un chin; povestind ceea ce s-a întâmplat odinioară, eu fac constatări de ceea ce se întâmplă chiar în momentul povestirii Sunt gelos, ridicol de pretenţios.

Mă doare dacă iubita mea, vorbind cu mine, nu mă ascultă atent, dacă mă întrerupe cu o preocupare streină, dacă priveşte mai multă vreme pe un al treilea care vorbeşte cu noi. Nu e nevoie de fapte însemnate, o nuanţă care nu-mi convine mă distruge. Dar sunt orgolios, nu mă plâng, mă fac că nu observ. Mă retrag în mine şi las să creadă ceilalţi orice, dealtfel cu destulă modestie, ca să nu-mi închipui că ceilalţi s-ar ocupa de cazul meu. Dacă iubita mea ar avea aceeaşi psihologie, ce mult ar trebui să sufere din pricina mea! Căci nu vreau să fiu părăsit nicio clipă, dar nu vreau să mărturisesc pretenţia mea, dimpotrivă, mă prefac că asta n-are nicio importanţă pentru mine. Aş vrea să pun Daniei câteva întrebări: „Cine a mai fost în viaţa ta înainte de a mă cunoaşte, şi cât a fost?“ Dar n-am curajul să întreb direct, scot concluzii nesigure din vreo vorbă întâmplătoare, rămân mereu în acelaşi loc dureros. Dania, cu gusturile ei nesigure, îmi întreţine temperamentul meu. Ea nu se pricepe să răspundă întreg.

Dania mi-a dat de 1 martie un telefon mic cât un degetar, un mărţişor. Are şi receptorul, şi chiar loc pentru numere. De el e legată o aţă roşie împletită cu alb, la capăt cu o fundă. Mi-am atârnat mărţişorul pe covorul de lângă divan. Iată că am şi eu un telefon în camera mea. Veche dorinţă! Căci văd cartea de telefon atât de încărcată, şi totuşi numele meu nu încape acolo. În fiecare zi trebuie să vorbesc de la un telefon strein. Sunt ore când nu mă cheamă Dania şi când nici eu nu pot s-o chem. Atunci pot întreba jucăria mea: „Alo, Dania, ce faci? Ţi-e dor de mine? Ţi-s drag?“ Trebuie să mă deprind cu ideea că nu-mi va răspunde nimeni. Chiar şi la telefonul mare mi se întâmplă să vorbesc singur... „Alo, Dania? Ţi-s drag?“, şi când se va termina povestea între mine şi Dania, mărţişorul din perete mă va îndemna să vorbesc mai departe.

Atunci lumea se va face şi mai mare, distanţele dintre

oameni se vor lungi cu un mers prodigios, n-aş putea ajunge niciodată în unele străzi care îmi sunt acum atât de familiare, şi între mine şi casa Daniei ar fi aceeaşi distanţă ca între un viu şi un mort.

Iată ziua mea de azi, duminică. M-am îmbrăcat cât mai târziu, cu toate că m-am trezit de dimineaţă. Şi, singur în odaie, am aşteptat să treacă timpul. Nimeni nu m-a căutat. Am deschis radio, dar din cauza subiectului complect neinteresant, ora sătenilor, l-am închis la loc. Am căutat în bibliotecă, dar nicio carte nu m-a atras s-o recitesc. Le citisem odinioară cu frenezie, dar de ce le mai păstrez acum? Am deschis un sertar cu amintiri vechi, dar viaţa mea e atât de schimbată, că sunt un strein faţă de ele. Din colecţia mea de discuri nu ştiam ce să aleg, cunoşteam totul până la saturaţie. M-am plimbat de o mie de ori prin cameră, de la fereastră la uşă. Ce făcea oare Dania în timpul acesta? Nu voi încerca să mă răzbun pentru singurătatea în care am trăit o zi întreagă?

Am coborât la telefon. Aparatul, ca niciodată, era liber, căci duminica oamenii au alte treburi. M-am gândit mult cu cine să vorbesc, căci deodată toată lumea îmi devenise indiferentă, şi nu m-aş fi priceput de ce am deschis receptorul. Am vorbit cu un domn, la întâmplare, numai pentru că de multă vreme nu mai auzisem pe nimeni care să-mi adreseze o vorbă

Câteodată îi pun Daniei întrebări care sunt foarte importante pentru liniştirea mea. Vorbele nu sunt poate clare. Dar de la răspunsul ei aştept o limpezire. Nu trebuie să-mi scape nimic, nicio mişcare a feţei, nicio clipire a ochilor. Fără ruşine, mă uit la Dania, ca să aflu. Figura mea exprimă, în acelaşi timp, o întrebare şi o rugăciune ca să-mi vie un răspuns favorabil. Depind de hotărârile Daniei, sunt deci în inferioritate. Ce umil mă simt! Fără îndoială că arăt la faţă ca un cerşetor.

Am în faţa mea o evreică! Niciodată n-am făcut astfel de împărţiri. Separaţia între noi este deplină. Cu gândul acesta a fost Dania crescută, aşa cred toţi cei care o înconjoară. Românii, găsesc cuvintele cele mai rele ca să numească pe evrei. Amicul meu, evreul B., îmi spune: „Ce-ţi pasă? Tu eşti stăpânitorul. Orice ai face, în ţara aceasta tu vei avea dreptate!“. Dar n-am nicio încredere în mine. Când Dania este în mijlocul semenilor ei, eu mă chinui găsindu-mă un strein. „Va veni odată revoluţia. Nu pricep nimic. Oamenii. Şi ia urmă moartea, pământ pentru totdeauna.

La Paris vedeam la toate concertele, în fiecare seară, un domn, numit, după cum am aflat mai târziu, M. Bramson. Un amic comun mi-a povestit despre acest Bramson.

— Te miri de el, pentru că este un om în vârstă, şi nu scapă niciun concert, îl vezi ascultând muzica neobosit. O patimă, ca şi cărţile sau vinul. Dar trebuie să-l cunoşti întreg, ca să nu-ţi faci din el o imagine falsă. El este singur pe lume. Îşi face dimineaţa laptele la spirt, îşi cârpeşte ciorapii sau îşi coase un nasture, trebuie să se bărbierească, dar nu-şi găseşte lama sau săpunul, îi e sete, dar n-are pahar, sau paharul e murdar de câteva zile. Uneori paharul e cu flori; atunci face altceva scoate florile, clăteşte puţin paharul, bea, apoi pune florile la loc. Se repede la ziarele noi ca să vadă dacă mai este vreo noutate muzicală. (Nu vreun război!) Treburi meschine, de pustnic.

Mai lasă câteva firimituri de pâine pe masă, vreo coajă de măr pe scaun, pantofii scâlciaţi sunt aruncaţi la întâmplare pe covor, câteva picături de apă se preling de pe chiuvetă până jos. Iată, asta este splendoarea unui singuratec!

Aşa ceva vreau să-i ofer eu Daniei?

Întâlnirile noastre se fac foarte greu. Chiar şi o discuţie

la telefon este ceva complicat: numai anumite ore am la îndemână, şi nu în fiecare zi. Pentru ca să am impresia că există totuşi o legătură între noi, îi trimit diferite semne printr-un comisionar. Uneori, câte o scrisoare, cu toate că Dania nu are obiceiul să răspundă, dar socot că este ceva tulbure între noi (totdeauna...) şi vreau să explic. Sau îi trimit lucruri neînsemnate, dar, mi se pare, conţinând un sens adânc. Două portocale, cu toate că are la îndemână portocale acasă, numai pentru că mi-au apărut superbe în vitrina unui magazin de fructe, şi pentru că le-am cumpărat cu ultimii bani pe care îi aveam în buzunar. O carte numai pentru că îi vorbisem de ea cu câteva zile înainte. Câteva versuri pe care le-am copiat la maşina de scris. Astfel, am făcut ceva pentru Dania, preocuparea mea vecinică a găsit o aplicare, şi n-a mai brodat numai pe aer. *L'amour mouillé* a lui La Fontaine, de pildă, pe care o găsesc de o graţie uimitoare şi se potriveşte cu graţioasa Dania

J'étais couché mollement
Et, contre mon ordinaire,
Je dormais tranquillement,
Quant un enfant s'en vint faire
A ma porte quelque bruit.
Il pleuvait fort cette nuit
...(Era Cupidon..)
— Mon arc est en bon état,
Mais ton corur est bien malade.

Într-o zi, un băiat din clasa întâia mi-a făcut o teză fără greşală. I-am pus nota zece şi am trimis-o Daniei. Câteodată îi trimit diferite ofrande la distanţe mici, comisionarii se urmează, pentru că imediat ce am trimis pe unul, m-am descoperit tot atât de plin de Dania, deloc calmat, iar soarta mea n-a fost îmbunătăţită cu nimic. Trimit comisionarul, astfel ca el să ajungă tocmai în momentul când eu vorbesc cu Dania la telefon, să pot

savura, cu toată distanţa, surpriza ei. Îi vorbesc la telefon ca şi cum nimic nu se va întâmpla, şi o aud: „Aşteaptă puţin, căci mă caută cineva. Şi, după un minut vorba ei emoţionată: „Eşti extraordinar!” Şi flori, cât mai multe flori. Nu buchete elegante, aşa cum primeşte Dania de obicei. Dar violete multe sau trandafiri, tot ce-mi iese în întâmpinare la un colţ de stradă. Lângă şcoala mea este un magazin de flori. Combinam, uitându-mă la vitrină: Voi putea vorbi aici să-i trimită buchete în fiecare zi. Dar mai aveam un plan. Vedeam uneori câte o ţigancă cu două coşuri mari încărcate cu toate florile pământului. Să urc pe ţigancă într-un taxi, cu florile ei, şi să dau adresa Daniei „Pentru domnişoara Dania“... Tot!

Florile au jucat un rol mare între noi. Mai întâi, florile pe care i le trimit zilnic admiratorii... Zilnic câte un buchet mare, şi, dacă e iarnă, apariţia lui pare miraculoasă. Sunt atras să miros, să îmbrăţişez, să-mi înfig dinţii ca în carnea proaspătă a unui copil, oricât aş şti că acele flori îmi sunt streine, au fost trimise de un necunoscut şi au alte scopuri. Dar se poate rezista unei tufe întregi de liliac alb? Florile acelea îmi punctează conversaţia, îmi atrag privirile, îmi întrerup elanul, presară poezie. Când se aduc flori, chiar în timpul vizitei mele, la urăsc, cu toate că Dania le primeşte destul de prost. Ea nu vede decât mâna celui care le-a trimis, şi se simte prea bine cu mine ca să aibe timpul pentru un al treilea şi dacă, totuşi, când rămâne între flori, Dania se emoţionează uneori, nu trebuie să-şi găsească un motiv de mândrie, deoarece capacitatea ei de a se emoţiona n-are limite. Dania îmi trimite şi mie flori, e obicinuită cu acest gând. În ziua plecării ei în streinătate, în miezul iernii, un om de serviciu mi-a adus un buchet imens de liliac alb. Dar, niciun rând alături. Surpriza a fost mare, dar m-am căznit inutil să prefac petalele de liliac în litere, de fiecare dată îmi ieşeau alte înţelesuri Am căutat să conserv viaţa acelor flori cât mai mult. Am întrebuinţat toate expedientele care mi s-au spus că ar fi folositoare. Am

înmormântat fiecare creangă. Am plâns de câte ori o petală albă se îngălbenea, întâi nuanţat, apoi ca tutunul. Şi după o săptămână vasul meu a rămas gol!

Şi eu am vrut să-i trimit flori în ziua plecării ei. Mi-a ieşit în cale o ţigancă cu ghiocei mulţi, şi am socotit aceasta drept un semn divin. Minunaţi sunt ghioceii care apar când ninsoarea acoperă încă pământul. I-am cumpărat pe toţi, şi voiam să-i trimit Daniei. Dar putea ea să preţuiască gândul meu? Ce rost aveau aceste flori umile în casa ei, unde trandafirii abia veniţi – mai mulţi, căci erau de plecare – umpleau toate vazele? Şi apoi, mi se pare penibil să scoţi un înţeles dintr-un fapt care în acelaşi timp este şi convenabil: n-aş fi fost în stare să cumpăr flori mai scumpe. Ce ar fi făcut Dania cu ghioceii mei în momentul plecării? Ar fi rămas şi ei prin lumea rămasă, alături cu hârtiile care au servit la împachetat şi care nu mai erau toate necesare. Entuziasmul meu nu s-a risipit îndată. Am împodobit aparatul de telefon când i-am vorbit Daniei pentru ultima oară ca să-i urez drum bun. Credeam că astfel vorbele mele vor fi înaripate, urările vor fi mai adevărate. Iar Dania nu va mai fi atât de departe. Bineînţeles, bucuria era numai pentru mine, căci pe Dania n-am iniţiat-o în secretul meu.

După întoarcere, Dania mi-a trimis de multe ori flori. Ca să mă împace, ca să repare, pentru că îi era deodată dor, sau avea timp liber şi voia să facă ceva excepţional. Sau poate că socotea că florile nu sunt nepotrivite cu temperamentul meu şi cu povestea dintre noi.

Odată am găsit pe masa mea gladiole superbe. Numai târziu am aflat că erau de la Milly.

De multe combinaţii a trebuit să mă folosesc ca să ascund prezenţa lui Milly de lângă mine. Odată am făcut pe servitoarea Daniei să aştepte pe culoar. Cum lucrurile se aranjaseră foarte bine, mai pe urmă am chemat-o pe Iulia chiar în camera mea. S-a priceput servitoarea că este ceva necurat la mijloc, şi şi-a spus părerile Daniei,

care s-a chinuit. „Ai chemat-o pe Iulia ca să-i arăţi că nu este nimic neprevăzut tocmai pentru că era ceva.” Am găsit o scuză: „Am chemat-o ca să-mi vadă camera şi să-ţi povestească. Ştiam cât eşti de curioasă ca să-mi cunoşti fiecare lucru, dar singură n-ai curajul să vii.“ Am convins-o? În orice caz, nu poate şti nimic cu certitudine. Pleca omul care putuse să descopere viaţa mea ascunsă şi rămâneau florile superbe să mă vegheze pe tot restul nopţii.

Odată i-am dus violete, mănunchiuri multe de violete. Le-am împachetat într-un ziar, ca să pot duce cu bine o cantitate atât de mare, şi când le-am desfăcut la Dania, am acoperit toată masa. Acolo Iulia le-a strâns pe toate cu băgare de seamă şi le-a pus într-un vaz mare, (copii de rege bine ţinuţi). Dar când m-am întors acasă, am găsit pe covor câteva violete care îmi căzuseră din mână. M-a cuprins o milă mare pentru ele, pentru soarta lor umilă, în decorul camerei mele de tânăr fără căpătâi. Le-am pus într-un pahar – vaza mea – le-am turnat apă, şi apoi, ca să nu fie prea depărtate de aerul de afară, ca să nu le ofilească prea repede căldura caloriferului, le-am aşezat între ferestre. Vioaie, agitate, parcă vorbăreţe. Şi peste noapte a viscolit puternic şi a intrat zăpada între ferestre şi peste flori. Aşa le-am găsit dimineaţa: încă aprinse, colorate puternic, sprintene, dar cu fulgi de zăpadă pe petale. Apa din pahar era îngheţată, şi n-am putut desprinde tulpinele lor firave, căci s-ar fi rupt. Dar nu păreau deloc nenorocite, şi pe când le examinam de aproape, cu infinită milă, continuau să parfumeze. Când m-am dus din nou la Dania, am luat o violetă din buchetul imens care se desfăta în văzul elegant şi am presat-o între două pagini ale unui carnet ce stă totdeauna în portofoliul meu. A trecut multă vreme de la povestea violetelor, dar pe cea presată o port încă la mine.

Dania a fost la mine! Pare de neînchipuit, dar a fost. Erau cu ea Mady şi Raul, cu automobilul. Trebuia să

facem o excursie. Excursia aceea! De dimineaţă, la telefon: „Să mergem împreună, unde vei vrea tu. Venim la prânz să te luăm. Să nu mănânci nimic înainte.” Ora unu, două, niciun semn. Poate că şi-a schimbat gândul, căci cu dânsa niciun plan nu iese întreg. O întreb la telefon. „Aşteaptă, venim într-un sfert de oră!“ Norii ameninţau, în fiecare minut se puteau întrerupe planurile noastre de călătorie. N-ar mai fi fost rost să mergem la câmp. La început am aşteptat chiar în stradă, aşa mi se păruse că totul se va petrece imediat. Mai pe urmă am intrat în camera mea. Am avut o vizită de care am căutat să scap, dar nu era nicio grabă. Am pus o placă la patefon, dar puteam pune o operă întreagă. Am început, în glumă, să citesc o carte simplă, la lectura căreia poţi totuşi să te gândeşti la altceva şi să nu te superi dacă fraza e întreruptă la jumătate, şi am descoperit că am terminat un capitol neturburat de nimeni, capitol care avea pagini multe. Şi iarăşi la fereastră, spre cer, ca să nu ploaie, la ceasul de la mână, în stradă, în cameră. Pe la ora trei au sosit. Ploua tare: ridicolă excursia noastră prin ploaie.

— Staţi la mine câteva minute până ce trece ploaia.

Mady a aprobat:

— Desigur, rămânem la el!

Dania nu s-a mai speriat, şi a făcut ceea ce i s-ar fi părut imposibil să gândească măcar. Ne-am urcat cu ascensorul.

— Uite telefonul de la care îţi vorbesc. Şi aici camera. Plăcile. Vezi ce multe plăci? Radio. Cărţile. Divanul cu pernele. „Ce frumos e la tine!“ Adică ce bine se simte Dania la mine... Să privească... Uite, pe fereastră restaurantul unde iei masa şi unde te-aş putea privi. Dania se aşază pe divanul meu, orice gest o emoţionează. Are nevoie de atâta timp ca să vadă totul! Căci pentru fiecare amănunt e nevoie de gânduri multe... Şi cărţi multe pretutindeni, în bibliotecă, pe masă, pe scaune, pe jos. Aşa îşi închipuia... A trecut ploaia şi e târziu. Putem

merge! Încă o privire.

Mă grăbeam ca să nu sosească Milly pe neaşteptate.

Sunt profesor, şi a fost un timp când cu pasiune conduceam mulţimea de copii. Mă bucuram că pot să le conduc după plac curiozitatea, ambiţia, inteligenţa, produceam la ei clipe de mare atenţie sau de entuziasm. Dar acum, din pricina Daniei, ei nu mă mai interesează. În dimineaţa când sunt la şcoală, Dania mă caută la telefon, de n-o împiedică nimic. În recreaţie, la ora zece. Atunci e singură acasă. Sau, în cel mai rău caz, pe la 11. Tot mai crispat aştept ora zece. Până atunci, în clasă, sunt neatent, grăbit, mă uit de o sută de ori la ceasul-brăţară. Mă hotărăsc să le explic ceva elevilor, dar n-am răbdare să termin. Şi în momentul când un elev îşi spune lecţia şi se căzneşte să fie cât mai priceput ca să mă mulţumească, şi pândeşte aprobarea din ochii mei, eu mă gândesc la Dania. La recreaţia a doua începe calvarul meu. Dacă totuşi nu mă caută la telefon? Mă plimb febril prin cancelarie, mă uit pe fereastră câte o minută, iau un catalog sau un ziar. Întreb pe vreun coleg ceva, dar mă depărtez înainte de a primi răspunsul. Şi cu ochii la ceas, de infinite ori. Poate că încă nu-i prea târziu. Ceasul şcolii merge înainte. Sau al Daniei întârzie. Dar dacă în acest moment altcineva are treabă la telefon? Urmăresc cu atenţie fiecare intonaţie a vorbitorului, ca să înţeleg când conversaţia lui merge spre sfârşit. Cu toate că o conversaţie a altuia îmi dă un anumit calm. Poate că în acelaşi moment mă caută Dania, dar găseşte telefonul ocupat. Mai bine această iluzie decât să văd aparatul telefonic cuminte, fără mişcare. Dar un sunet! Poate că sunt eu chemat. Mă uit în altă parte, preocupat parcă pentru altceva, pentru ca nimeni să nu observe emoţia cu care am auzit soneria telefonului, în sfârşit. Dar uneori altcineva sună, şi stratagema mea rămâne ridicolă. (Bine că a sunat şi acest altul, care voia să vorbească la şcoala mea... S-au epuizat amatorii...) În sfârşit, conversaţia

celui chemat se termină. Pot să aştept chemarea Daniei. Dar de unde poate ea şti că firul este în sfârşit liber? Poate că m-a căutat pentru a nu ştiu câta oară, ultima dată numai cu o secundă înainte ca firul telefonic să devină liber şi, cum a trecut timp mult, Dania nu-şi închipuie că poate să mă cheme. S-o caut eu atunci, cu toate că nu mai este timp să vorbim mare lucru, şi dealtfel nici nu ştiu ce trebuie să vorbim şi de ce am aşteptat această conversaţie cu atâta febrilitate. Dar poate că Dania nu m-a chemat deloc pentru că n-a putut să mă cheme, iar apelul meu ar încurca-o. Ce se petrece în preajma Daniei, în casa aceea cu camerele atât de mari? Ce se petrece acum acolo? Dar mai este o speranţă, recreaţia de la ora 11. Prima parte a aşteptării se petrece cu destul calm, dar curând redevin torturat. Deznădăjduit, ca şi cum nenorocirea este complectă şi nu e posibilă nicio împotrivire. La 11 şi câteva minute, dacă tot nu sunt chemat, caut eu. Aud pe Dania: „Tocmai vream să te chem“. De ce aşa de târziu, nu-mi mai explică Dania. Ea nu spune niciodată ce se petrece cu dânsa în absenţa mea, şi eu sunt prea mândru ca s-o întreb. Mă prefac că socot că lucrurile s-au petrecut normal, că n-am nicio curiozitate, că nu m-am chinuit. Vorbesc, glumesc, povestesc ceva neînsemnat.

Poate că găsesc telefonul ei ocupat. Atunci sunt victima tuturor presupunerilor. Chem din nou, înainte ca să am răbdare să treacă o minută. Şi încă o dată. De zece ori, violent, chinuind aparatul din faţa mea, şi cu panică aştept să găsesc firul liber. Ocolesc camera, ca să mai treacă timpul. Şi iarăşi la telefon. Uit că am treabă, că trebuie să intru în clasă. Mi se pare că întrebarea pe care voiam s-o pun este capitală. Şi dacă, după prea multă aşteptare, mă hotărăsc să intru în clasă, voi fi neatent, ridicol.

Profesorul de fizică ocupă mai mult telefonul, de el mă încurc mai ales. Dumitriu e politician, şi are o mie de ocupaţii politice. Să afle detailat o alegere, şi crede că

chestiunea e destul de importantă ca să întrebuinţeze oricât telefonul, iar eu n-am rost să-l incomodez cu fleacurile mele sentimentale. („Însoară-te!“…) Cu ce râs gras, încrezător în viitor, află veşti politice! „Alo? Ţărăniştii câte voturi au avut? Exact?“ Iar eu spun numai: „Dania, mi-e dor de tine!“ Ce vorbesc cu Dania? Uneori îi povestesc ce am făcut ieri şi ce voi face mai târziu. „Am făcut elevilor o comparaţie între Esop şi La Fontaine.” Vreau să-i demonstrez că există un loc unde sunt puternic, priceput, chiar dacă în discuţiile noastre mă arăt umil, în voia capriciilor ei. Dar mai ales vreau s-o fac să ia puţin parte la viaţa mea. Dar alteori îi vorbesc de dragoste, îi spun neliniştele mele, dorul, planurile. Îmi răspunde atât de cald, încât oricine de lângă mine ar putea să-i bănuiască vorbele după emoţia cu care le primesc. Sunt atât de febril, că oamenii din jurul meu, care asistă la conversaţie, nu mă incomodează, parcă dispar. Dar şi ei se prefac că au treabă în altă parte. Discreţie? Mai degrabă stângăcie, lipsa din viaţa lor a unor asemenea conversaţii. Secretarul, dacă ridică el mai întâi receptorul, mă cheamă: „Vă cată o damă!“ Fără nicio ironie: nu ştie să se exprime în cazurile acestea. Fragila Dania, numită „o damă“! Într-o zi a venit un suplinitor, prieten, băiat deştept. M-a întrebat simplu, după ce am închis receptorul: „Ţi-e dragă mult?“ „Da!“ I-am fost recunoscător pentru că a simplificat situaţia, pe care o complicam inutil pentru toată lumea

Orice aş face, rămâne o distanţă între noi. Găseşti într-o carte vreun rând care ţi se potriveşte perfect, care porneşte parcă de la cele mai intime experienţe ale tale, şi totuşi autorul lui este departe, în cine ştie care ţară şi casă, ocupat la o treabă pe care n-ai făcut-o niciodată, atent la oameni care te-ar enerva. Sau poate, mort, vagabondează prin spaţiu, nemaiinteresându-se de necazuri care i-au amărât altădată viaţa şi care vibrează în tine. Te duci la teatru, vezi o actriţă care îţi place, îţi

surâde parcă, îţi sună vocea ei, parcă fiecare vorbă e spusă ca s-o auzi tu, s-a făcut frumoasă ca să te încânte, şi totuşi, în zadar o aştepţi, căci nu te cunoaşte, pe stradă nu ţi-ar ghici prezenţa şi între tine şi ea, cu toate că sunt numai câţiva metri, este un spaţiu nemărgenit. La cinematograf iai parte la jocul artiştilor, te bucuri şi te întristezi o dată cu ei, şi totuşi, n-ai în faţă decât nişte imagini, fantome ale unor oameni, iar dacă se aprinde lumina, descoperi ecranul gol. Aceleaşi impresii culeg şi eu din prietenia mea cu Dania. O ţin în braţe, vibrează la strângerea mea, dacă dau puţin la o parte haina ei, descopăr urmele îmbrăţişărilor, care n-au dispărut, cu toate că trecuse o săptămână de când n-o mai văzusem. Şi totuşi, distanţa rămâne, nu mă pot juca în voie cu sufletul ei, cum fac copiii cu nisipul de la mare. Şi dacă sunt cu dânsa, oricât am fi de emoţionaţi de îmbrăţişările noastre, avem frica de a nu fi surprinşi, de a face un lucru nepermis, de a şti că bucuria nu poate dura multă vreme. Iar imediat ce nu mai suntem împreună, mă simt singur, cu o mie de întrebări, la care n-am primit niciun răspuns, cu neîncrederi care nu pot fi calmate, şi Dania rămâne ca o imagine fermecătoare, dar fără realitate, ca un vis, ca un film la cinematograf.

Mady a observat într-o zi când eram mai deprimat din pricina Daniei: „Dar, în definitiv, cum or să se termine toate acestea? E fatal ca într-o zi să vă despărţiţi!“ Vra să zică, însăşi Mady, care este eliberată de orice prejudecăţi, şi care n-are nicio frică de părerile celor care o cresc şi de care depinde, nu socoate că aventura noastră poate să continue. Sărutările nu cunosc separaţie după naţionalitate. Un creştin şi o evreică: motivul. Se poate glumi, chiar face dragoste. Dar niciun plan de durată. Poate că savoarea sărutărilor este minunată între doi oameni de alte credinţe. Dar pe ascuns numai, ca hoţii. Desigur că Dania n-are dreptate. Se teme prea mult. Dar nici eu n-am multe drepturi la tovărăşia noastră. Cu temperamentul meu chinuit de îndoieli, îmi pun mereu

astfel de întrebări. Să te întovărăşeşti cu o fiinţă pentru care trebuie să păstrezi secrete, s-o conduci, s-o distrezi, după un plan chibzuit la întuneric. Cum aş accepta o astfel de situaţie, eu, care n-am admis nicio îngrădire, sau m-am răzbunat îndată ce am putut? Dania măritată? Căci acesta este destinul ei. Îşi va continua viaţa ei de păpuşă. Câteva curiozităţi la început, cuvintele grave pe care i le sugerează vreo carte, şi dacă soţul ei va fi înţelept, va lăsa-o în voia ei, fără bătaie de cap, bucurându-se că în casă are un punct de atracţie de calitate superbă. Dar dacă nu va fi atent mai târziu, se vor produce unile transformări. Dania va urma calea mamei sale. Am avut un vis, fără legătură cu imaginea pe care o am despre Dania, poate corespondând cu unile observaţii asupra ei pe care n-am vrut să mi le mărturisesc. Era lângă un leagăn şi cânta încetişor: „Nani, nani!“ Dania, mamă! Cuminte, ocupată să păzească făptura mică de lângă dânsa. În sfârşit, Dania având un rost, un punct de sprijin, nemaifiind în voia părerilor celor dimprejur. Puiul mamei! M-am apropiat de leagăn şi am avut îndrăzneala să privesc. Dar copilul nu se putea vedea bine, era acoperit de dantele şi de trandafiri albi. Am întins emoţionat mâna, am încercat să dau la o parte florile, am scotocit. Dar n-am fost în stare să găsesc copilul. La urmă am priceput: leagănul pe care-l balansa Dania fără răgaz, cu atâta dragoste, era încărcat cu trandafiri, conţinea numai flori.

Pentru sărutările Daniei trebuieşte un loc special. Cred că n-ar putea cineva să le închipuie, şi un act atât de cunoscut, de banalizat, devine excepţional. Dania este caldă, când te apropii s-o săruţi fiinţa ei vibrează fără de nicio intenţie de împotrivire, ameţită. Gura mea cuprinde numai una din buzele ei, umedă mereu, tremurătoare, şi nu este nevoie de nicio apăsare, numai senzualitatea care se naşte din această apropiere. Un sărut fără mişcare, fără încheiere, căci nu te înduri să-l termini, oricât de

multă voluptate ar aduce împerecherea buzelor. Ochii se închid, respiraţia nu mai există. Oare dacă ar fi intrat cineva în acest minut, ne-am fi priceput să ne întrerupem? Şi la desfacere rămâne pe gură un strop de salivă. Uneori îmi petrec limba până în fund, în misterele gurii ei. De-a lungul dinţilor, pe limba ei, aproape o posesie, căci ne schimbăm sucurile cele mai intime. Mă împing fără nicio stavilă pe buzele ei.

Corpul meu este peste corpul ei, nu-mi mai ascund nicio dorinţă, sunt impudic, mă ghiceşte în întregime, cu toate hainele ce ne separă. E în voia mea. Se lasă să-i aranjez corpul şi mâinile oricum. Tremură în locurile ei cele mai intime, ca şi cum ar fi de mult învăţată cu orice îmbrăţişare. O sprijin incomod de canapeaua mică, şi cele două broderii care ornamentează această canapea se amestecă mereu printre noi, de scaunul de piele. Ciorapii îi cad, rochia i se mototoleşte, părul se desprinde. Şi pentru ca sărutarea să fie şi mai apăsată, îi rezim capul de zid. Şi cred că o doare ceafa de atâta violenţă, dar nu este în stare să se desprindă. Acceptă cu delicii toate sărutările, oricât de multe ar fi ele. Iar orele trec, trebuie să mă duc acasă. Cu orice risc, încă o secundă. Încă o secundă: rugămintea ei disperată, cu toate că la început mă primise aşa de rece. Plec emoţionat de spectacolul care se petrecuse cu mine. Şi cu o certitudine. La vârsta ei, dacă nu eşti fidel acestor scene, le poţi considera drept o profanare. Căci Dania ar putea şi mai târziu să-şi poarte surâsul de fată nevinovată?

Nimeni n-ar bănui ce se petrece cu Dania. Aduce o imagine perfect castă, pe care n-a turburat-o niciun sacrilegiu. Orice s-ar întâmpla între noi, face impresia de o persoană cu conştiinţa curată. O fată pentru un roman de altădată. Aşa i-ar place lui M-me de Lafayette. Nimeni nu este în stare s-o bănuiască. Orice minciună spune acasă, e crezută. Dealtfel, ea nici nu e obligată să spuie minciuni: o clipă de tăcere, o roşeală a obrajilor, o privire disperată ajung. Nici cu o floare să n-o loveşti, atât de

pură. Toată lumea îşi închipuie asta. Căci are de pe acum o artă care va induce în eroare pe toată lumea: impresia de nevinovăţie. Oricine ar fi înşelat. Neg că ar putea cineva desprinde adevărul din fizicul ei. Neg că ar putea cineva ghici: se sărută cu Sandu când are ocazia, şi îi plac nebuneşte aceste sărutări. Sau s-a sărutat cu altcineva. Căci ştiu eu ce s-a întâmplat în trecutul ei? Ea, care uită atât de uşor… Pe care niciun fapt n-o poate schimba prea mult... Mă întreb ce a cunoscut despre relaţiile dintre un bărbat şi o femeie. Mi-a spus vorbe atât de semnificative, chiar de la început, că asta m-a pus pe gânduri. De pildă, mi-a spus: „Aş vrea să am un mic Sandu de la tine. Când ai pleca tu, aş avea cu cine rămâne.“ Este o chemare precisă, la care eu, neghiobul, nu m-am priceput să răspund? Şi ştiam că în casa ei, cu toate uşele deschise, cu întreruperi la fiecare clipă, nimic prea grav nu se poate petrece. Dar mai ştiam că nu trebuie să dau mare însemnătate acestor cuvinte căci de vor fi uitate la prima ocazie, că nu echivalează cu un jurământ de fidelitate. Am surprins-o atentă dacă făceam vreo aluzie cu două înţelesuri – indiferent dacă îmi alegeam cuvinte – la vreo carte cu amănunte crude. Era însă destul de şireată să observe că eu îi analizam cunoştinţele sexuale, să fie prudentă şi să schimbe subiectul. Ceea ce era normal. Fusese crescută ca o plantă în seră, nu avusese ocazia să vorbească fără sfială nimănui de aceste curiozităţi. Dar cum de citise până la capăt pe Rabelais? Nu pricepeam. Pentru că şi eu, cu toate că-i simţeam coapsele tresărind, sânii aprinşi, toată carnea frământându-se, eram victima surâsului ei nevinovat, care n-o părăsea niciodată.

Se ruşinează şi acum, la întâmplare, pentru un gest sau pentru altul; mă lasă să mă joc în voie cu sânii ei, dar s-a ruşinat când i-am cerut să-şi ridice puţin părul ca să-i văd urechea…

Dania are mereu panica să nu fie descoperită de cineva de tot ceea ce dragostea o împinge să facă. De

neînchipuit ce fricoasă este, ca şi cum n-ar fi destul de mare ca să braveze. Din pricina asta voi fi mereu umilit. Întâlnirile mi le dă numai după o lungă chibzuială. „În societatea mea totul se discută şi se interpretează.“ „Şi?” „Ce rumoare am stârnit când am condus pe un domn musafir până la portiţa din stradă!“ „Dar de data aceasta sunt eu! Ei pot să critice la fel, dar ce-ţi pasă ţie de critica lor?“ Să nu se ştie... Pe ascuns telefoanele, întâlnirile; dacă i-am trimis o carte, sau o scrisoare, sau câteva flori, pe ascuns. Mă simt umilit „Tata mi-a spus să invităm pe un tânăr la masă cu noi. Am spus un nume strein, ca să-l induc în eroare!“ Să-i explic cât mă pot durea astfel de vorbe? „O! Dacă ne-am întâlni în străinătate, cât de deseori ne-am putea vedea!” Deci trebuie să mergem în streinătate ca să ne vedem? „Ştii că nu ne-am mai întâlnit de o săptămână?“ „Aşa de mult?“ „Spuneai că pentru tine, când suntem despărţiţi, timpul trece tot atât de greu.“ „Dar ce pot să fac?“ Fiecare vorbă de a ei poate atrage o mie de reproşuri. Dar ce pot folosi argumentele mele împotriva firii ei, care nu se poate schimba, oricâtă îndârjire aş pune? „Dacă ai şti cât m-am schimbat de când suntem împreună!“ „Dacă ai şti cât m-am schimbat de când suntem împreună!“ Dacă spune ea cu atâta convingere... Dar eu o găsesc la o imensă distanţă. Motive...

„Astăzi nu te pot vedea căci a spus tata să merg cu el să cumpăr nişte mobile.“ Sau: „Şi-a anunţat vizita tocmai astăzi o prietenă!“ Sau: „Nu e nimeni acasă şi n-am dreptul să te primesc fiind singură!“ Deci motivele cele mai neprevăzute. Sunt incapabil să mă bucur de o întâlnire a noastră, deoarece din partea ei poate veni un pretext la care eram incapabil să mă gândesc mai dinainte. Parcă doi oameni din ţări diferite – complet diferiţi – fiecare cu alte obiceiuri. Când treci cu automobilul frontiera Austriei, trebuie să fii atent: la noi se ţine dreapta şi acolo stânga. „E vorba să luăm o casă afară de oraş. Atunci ne vom putea vedea mai deseori.“

„De ce?“ „Voi avea mai puţini mosafiri.” „Dar telefonul care te cheamă la fiecare zece minute şi care tulbură atmosfera dintre noi? Aş vrea să nu ai telefon.” Dania râde. Vom putea să fim mai mult împreună. Cum, nu voi înţelege niciodată. „Acum se fac reparaţii la casa noastră. Mi-am aranjat odaia numai cu gândul la tine. N-am aşezat un obiect fără să nu mă întreb cum vei fi tu lângă el.“ Viaţa ei fantastică. „Ştii că avem o cameră liberă? Ce-ar fi să locuieşti acolo?“ În ce fel, o daţi cu chirie? Nu pricep. Dar parcă Dania ar putea să explice, dacă aş avea curajul s-o întreb? „De câte ori tatăl meu n-ar fi acasă, aş veni la tine.“ E ceea ce construieşte ea pentru noi doi: să vină la mine, în camera aceea suplimentară, de câte ori tatăl ei n-o fi acasă.

Frica ei de a nu fi văzută n-o împiedică pe Dania să facă gesturi necugetate, mai multe decât i-aş pretinde eu. Are spaimă să-mi dea o întâlnire, dar după ce suntem împreună nici nu mai observă oamenii care trec prin preajmă, atât de periculoşi. Mă sărută în public, fără să se gândească deloc că în ţara noastră sărutările în public nu sunt obicinuite. Ne despărţim mult mai târziu decât ar fi voit, după cum venise mai târziu decât ar fi voit. Lua seara un automobil ca să plece. Din mers, se mai uita la mine, pe geamul din spate. Dar prudenţa reîncepuse: stinsese lumina din maşină!

Dania, atât de tânără şi atât de abilă. Primele tale aripi pentru aventuri. N-avea nicio griiă. Mai târziu vei fi mai pricepută.

Mă plâng prietenului meu, evreul B., de distanţa dintre mine şi Dania, pe care mi-e imposibil s-o apropii.

— Dania nu este în stare să dea un răspuns precis. N-are nevoie de nicio lămurire, oricât timp ar fi de când nu ne-am văzut. Desigur, asta o face fermecătoare, îi dă acel aspect de delicateţe, de lipsă de realitate. Dar eu sunt chinuit văzând-o că poate să mă iubească fără să fie curioasă ce se întâmplă cu mine, fără să-mi povestească

ceva din viaţa ei. Niciodată nu este în stare să-mi răspundă exact la o întrebare pe care o socot importantă, conţinând în ea neliniştele mele. De pildă, dacă o întreb „mă iubeşti?“, ea nu spum „da“ ci „parcă tu nu ştii?“

B. spune că este psihologie evreiască de a nu da un răspuns direct, de a răspunde cu o contraîntrebare.

Sunt la un concert foarte bun al unui polonez, în sala „Dalles“, şi prin nu ştiu ce întâmplare locul meu e chiar lângă Dania. Chopin. Sunetele sosesc catifelate, se joacă între ele, şi formează dantele împrejurul meu, mă ameţesc. Am rezimat capul în mâini, ca şi cum aş fi complet în vraja muzicii, dar de fapt ca să examinez pe ascuns mâna Daniei. Subţire, delicată, roză, rezimată de poşetă. Uneori schiţează un gest. Parcă ar vrea să deschidă poşeta, dar renunţă, şi mâna se odihneşte din nou pe poşetă, fără să bănuiască examenul meu, căci atunci s-ar retrage. Nu privesc deodată mâna întreagă, ci întârzii la fiecare milimetru, cercetez culoarea şi nuanţele din care e făcută, porii, care, dacă n-aş privi atât de atent, n-ar putea fi văzuţi. Fiecare semn, fiecare creţ. Târziu renunţ la locul examinat şi trec mai departe. Am muncă multă, mai ales că cea mai mică mişcare a Daniei schimbă tot, trebuie să reîncep examenul. Am terminat şi dacă as repeta munca mea, aş fi mai puţin curios? Sau pot să-mi închipui tot ce-ar putea face această mână? Cum netezeşte părul după ce se piaptănă în oglindă. Abilitatea cu care ţine furculiţa la mâncare. Cum se adânceşte când vrea să privească ceva. Cum se îndreaptă când vrea să întâmpine pe un prieten. Cum devine nesigură, parcă ar vrea să fugă, când Dania e intimidată. Şi cum arată când Dania e singură şi se mângâie? Mâna ei atât de pură, ca şi cum n-ar cunoaşte atâtea secrete. Ce îndemânatecă va fi când streinul, pe care nu-l cunosc şi care există undeva, se va apropia cu toate drepturile. Iar Dania mai pe urmă va luat precauţiuni, ca o adevărată femeie... O durere atât de

atroce m-a străbătut, că am închis ochii şi mi-am risipit imaginea. Şi atunci din nou sunetele pianului au sosit şi au început să danseze la ureche.

Un dar al ei: un toc rezervor. Cu tocul ei scriu aceste însemnări, care o privesc atât de aproape.

Tentativa de a face mărturisiri... Am avut mereu gândul acesta. Căci credeam că numai aşa vom depinde mai adânc între noi. Fiecare are amintirile lui, cu forme mai grave la mine, la ea mai puţin, pentru că este tânără, duce o viaţă foarte păzită, este fată. Tot ce a fost în viaţa ei trebuie să-mi rămână strein. Călătorii, familie, învăţătură, nu ştiam aproape nimic. Dar viaţa ei intimă? Toate visurile ei, pe care eram gelos? A mai fost sărutată? Mi-a spus câteva lucruri. Asta e tot? O fiinţă caldă ca dânsa n-a avut nevoie de mai mult? Dar dacă numai a imaginat unele situaţii cu oameni pe care îi cunosc, cu scriitori, căci aceştia au un prestigiu nesfârşit pentru ea, pot fi mai mulţumit? Căci în relaţiile ei cu mine, fantezia joacă un rol important. Eu mă socotesc impur din pricina vieţii mele din trecut. Cu orice risc voiam să mă destăinuiesc. N-am vorbit prea mult timp, am fost întrerupţi ca de obicei. Un telefon, o vizită, servitoarea întrebând un amănunt, şi era inutil să continuăm după aceea, atmosfera pe care o înfăptuisem amândoi cu osteneală devenea ridicolă. Dania m-a ascultat cu capul aplecat, parcă fără nicio curiozitate. Ştiu eu ce se petrecea în sufletul ei? Ştiu eu dacă s-a mai gândit la cele ce-i spusesem cu atâta greutate? Necazurile mele. Am regretat că am făcut atâtea mărturisiri. Dania nu era persoana care putea să le primească. Fusese atât de păzită, că nimic grav nu putea pricepe. Prima noastră oră de confidenţe a ieşit prost. Am încercat să reiau aceste conversaţii. Nu acceptam să fim doi oameni care se interesează de ei numai de când se întâlnesc şi până ce se despart. Căci nici măcar despre viaţa ei de fiecare zi

nu ştiam nimic. Şi când i-am spus câteva din supărările mele, a reflectat tocmai când o bănuiam înduioşată: „Tu povesteşti totul pe acelaşi ton!“ Ce umilit m-am simţit de a fi voit să fiu serios! Am trebuit să glumesc imediat şi să mă prefac că glumisem mai înainte. Dar am găsit-o pe Dania foarte uscată. Tonul pe care îl întrebuinţam nu avea nicio importanţă, se putuse vedea cu uşurinţă că fusesem sincer. Numai o dată am reuşit s-o impresionez cu adevărat. (Nu s-o emoţionez, căci asta era foarte uşor). În vorbă, îmi cursese câteva picături de sânge de-a lungul buzei. De la o gingie, lucrul nu avea nicio importanţă, am explicat bine asta. Dar, indiferent de explicaţiile mele, Dania şi-a întrerupt vorba, şi câteva minute n-a fost preocupată decât de sângele pe care-l surprinsese. Şi, mai târziu, mi-a spus: „Când ai şti ce emoţie mi-a produs sângele acela!“ Într-o dimineaţă m-a anunţat la telefon: „Voi trece cu automobilul pe la prânz pe Calea Victoriei. (Adică în două ore). Poţi să fii atunci pe stradă? Să ne vedem, oricât de puţin?“ La prânz mă plimbam febril pe stradă, cercetam toate automobilele, eram atent la saluturile şi la vorbele pe care mi le adresau cunoscuţii, voiam să scap cât mai repede de cel care rămânea chiar cu mine. Făceam trotuarul! Ca şi altădată, îmi curgea sânge pe colţul buzei. Descoperisem că n-am nicio batistă ca să mi-l şterg. Gândeam: „Desigur că Dania va opri pentru o clipă automobilul, cum a mai făcut. Îi voi cere ei o batistă. Va vedea iarăşi sângele meu, va vibra iarăşi. Gestul va fi fermecător.” Pregăteam deci cu delicii acea întâlnire. Şi continuam să mă plimb pe Calea Victoriei. Încă cinci minute, şi încă cinci, o jumătate de oră. Nici nu mai putea fi vorba de ceea ce închipuisem, am uitat că am avut trebuinţă de batistă, şi acum nu mai aşteptam. Umilit de tot ce mi se întâmplase, chiar dacă ştiam că Dania nu voise să mă umilească, ea era numai victima temperamentului ei, care depindea de orice influenţă. Am căutat-o la telefon; poate că trecuse fără să ne observăm, cu toate că eu am fost atent la fiecare

automobil. Am găsit-o la telefon. Mi-a vorbit ca şi cum n-ar fi fost vorba să iasă în oraş, şi se arăta tot atât de îndrăgostită. Desigur că nu fusese de vină. Poate că n-a avut automobilul la dispoziţie sau primise o vizită neaşteptată. Sau trebuise să termine o treabă care durase mai mult decât s-ar fi aşteptat. Singura ei greşeală e că nu-mi explica motivul nevenirii şi că nu m-a bănuit nenorocit aşteptând-o în zădar. Motivele ei i se păruseră prea meschine ca să mi le dea, cu toate că din pricina lor ea nu venise la întâlnire. „Şi apoi nu cred să fi suferit atât de mult pre cât pretinzi”, a spus ea altădată. Dacă i-aş fi spus tot chinul care s-a petrecut în mine, aş fi fost şi mai pedepsit. „Sunt atât de neîncrezătoare, iubite!“ Sunt întâmplări rele pentru care nu este ea de vină. Totuşi, ele nu se pot ierta niciodată.

Ce se mai întâmplă cu amicul Conitz? De la început, Conitz a devenit inutil. (El m-a dus la Dania.) Chiar de la prima vizită, am plecat cu Dania în camera de alături. Un om care o cunoştea pe Dania cu mult înaintea mea, care-i ştia secrete familiale pe care eu nu le voi afla niciodată, care m-a dus acolo, în casa aceea necunoscută, unde am găsit o admiratoare de care nu ştiam, cu un roi de îndrăgostiţi primprejur. Acuma, Conitz e de prisos. Ştiam să ne întâlnim, să ne sărutăm, să judecăm lumea, fără să ne mai folosim de el. Dar câteodată, când sunt foarte amărât din pricina temperamentului de neînţeles al Daniei, îmi vine să-l iau pe Conitz drept confident. Cu toate că Dania mi-a atras atenţia să nu fac asta. Spune că el n-are nicio putere şi deci nu poţi să te sprijini pe dânsul. Atât de puţină recunoştinţă îi păstrează Dania pentru că a făcut să ne cunoaştem? Dar ar fi normal ca la sfârşitul legăturii noastre Conitz să apară din nou, să încheie ceea ce au început. Ultimul rând egal cu primul: principiu de artă. De când tovărăşia noastră merge din ce în ce mai rău, am impresia că întâmplările au început să semene cu cele de la început. Azi, cu toate că de obicei

sunt servit cu ceai, mi s-a adus şocolată, ca în prima zi a cunoştinţei noastre.

Lucrurile merg din ce în ce mai rău. Prietenia noastră nu se adânceşte. Sunt familiarităţi neaşteptate, îmbrăţişări pe care Dania nu le-a cunoscut până acum Dar când ne reîntâlnim, parcă nu s-a întâmplat nimic între noi. Nimic nu ne leagă. Dania a căpătat o cunoaştere a mea, o deprindere cu mine, dar n-are impresia că mi-ar aparţine şi că are unele obligaţii. Cu toate că ea pretinde că nu s-a obosit deloc: „Când te văd, sunt emoţionată ca la început!“

Am văzut un film rusesc. M-a impresionat un detaliu: un soldat, ostenit de muncă multă, adoarme îmbrăcat pe un scaun. O fată care îl iubeşte, dar nu i-a mărturisit încă nimic, îl descalţă, ca să-i fie somnul mai puţin incomod. Un soldat făcut din linii aspre, lângă o fată fragilă. Ce ar imagina Dania dacă m-ar găsi dormind? Dacă ar fi posibilă o astfel de scenă. Şi uşile închise bine, nimeni care ar putea s-o tulbure. Se gândeşte poate la aşa ceva. Mi-a spus: „Cum trebuie să-ţi fie părul când te trezeşti!“ Cu tonul: „Ce mult aş vrea să te văd atunci... Să te pieptăn”... Şi a mai spus altădată: „Să te îngrijesc... Să-ţi pui în fiecare dimineaţă un guler nou.” Are curajul să mă îngrijească şi mai mult decât a spus? Ce ar face dacă m-ar descoperi dormind? Bineînţeles, în urma unei munci însemnate, pentru ca somnul meu să aibe un prestigiu. Ar fi ameţită de emoţie că are la dispoziţie un om întreg, drag, pentru care făcea planuri îndelungate. Să puie mâna pe frunte, pe urechi, pe obraz, pe buze. Pe ochii închişi... Somnul e greu, niciun pericol. Totuşi, apropierea se face în etape. Unele locuri cunoscute, dar care pot fi vizitate pe îndelete. Omul acesta scump, atât de obosit. Să-l legănăm ca să doarmă şi mai bine, să-i îngânăm un cântec. Să-i potrivim perna mai bine sub cap, să-l învelim mai bine. Toate instinctele Daniei de mamă viitoare. Ar constata că sunt mic. Că poate să mă cuprindă în

întregime. O neglijenţă a îmbrăcăminţii mele ar apropia-o şi mai mult. Pantofii trebuie să fie incomozi, să-i scoatem. În sfârşit, Dania se simte puternică, fapta ei îi demonstrează că este puternică. A lăsat piciorul iubitului numai în ciorap, se poate un exemplu mai bun? (Ciorapi cu găuri – aşa este în superbul roman al lui Lawrence, *Păunul alb.)* Fără niciun zgomot. Şi dacă Dania s-ar culca în patul de alături, veghind ca nimic rău să nu se întâmple? Şi Dania s-ar culca chiar alături de iubit şi ar încerca să doarmă? Minutele trec, linişte. Şi dacă ar deschide puţin gulerul iubitului, cu toate că ea n-a ştiut niciodată cum se deschide un guler de bărbat? Ce minune! Şi dacă Dania ar trece, după o jumătate de oră de ezitări, mâna de pe gât pe piept? Şi un elan: mai jos încă! Şi acum, din Dania cu duioşii de mamă care vrea să vegheze somnul unui mititel n-a mai rămas nimic..

De tot ce mă doare din pricina Daniei mă plâng tot ei. Iar alteori tac, căci m-aş simţi umilit protestând. De ce tac şi pentru ce protestez nu ştiu bine. De exemplu, nu i-aş spune pentru nimic în lume că e ridicol s-o aştept câte o jumătate de oră, când o vizitez, în camera de primire. Sau că am observat că de mă ia cu automobilul, înconjoară străzile importante, ca să nu fie văzută, ca şi cum acest lucru trebuie ţinut ascuns. N-are curajul să mă susţie, să fie destul de mândră de mine ca să braveze, iar dragostea nu i-a transformat caracterul ei fricos. Dar mă plâng dacă trece prea multă vreme fără să inventeze vreun mijloc să ne vedem. Îi spun observaţiile mele asupra ei, ca şi cum, atrăgându-i atenţia, aş preface-o. „Ce viaţă artificială duci!... Ce influenţabilă eşti!“ Ea protestează, căci nu suportă niciun calificativ care ar scoborî-o. Uneori îmi atrage atenţia: „Am fost atât de nesigură de mine totdeauna, că tu ar trebui să mă încurajezi”.

Într-adevăr, n-aş putea-o schimba atrăgându-i atenţia asupra defectelor ei care mă nefericesc de atâtea ori. Sau

să caut să remediez şi să le netezesc pe ascuns pe cele pe care ea nici nu le bănuieşte, iar vanitatea ei să n-o facă să se împotrivească. De fapt, eu fac constatările tare, numai ca ea să protesteze, să spuie că nu-i adevărat şi să mă convingă măcar pentru clipa aceea.

Camera mea e puţin ciudată, trebuie să urc cu ascensorul casei şapte etaje ca să ajung la ea. Un fel de hotel; fiecare cu apartamentul lui, într-o clădire imensă. Nu-mi cunosc vecinii, fiecare cu treburile lui. Un oraş transformat într-o casă. Telefonul, care joacă un rol important între mine şi Dania, e tocmai jos, şi pentru serviciul tuturor locatarilor. Acei care cheamă sau cei care sunt chemaţi; deci aproape tot timpul ocupat. Şi chiar când parvii să-l ai la dispoziţia ta sunt oameni care îşi aşteaptă rândul, şi deci trebuie să ţii socoteală de ei. Camera mea are un balcon spre străzi şi acoperişuri, perspectivă minunată. Alături este un restaurant la modă. Muzica jazului intră la mine toată seara. Îmi alungă sunetele superbe ale radioului sau ale patefonului şi îmi întovărăşeşte ultimele gânduri înainte de a adormi. Restaurantul are lume multă, iar în sezonul cald se mănâncă afară. La mese stau nemişcaţi cei care joacă bridge. Am început să-i cunosc, cu toată distanţa. Sunt mereu aceiaşi, şi nu fac niciun gest în lungul orelor. Am o mulţime de ocupaţii, mă duc în oraş, mă întorc, citesc o sută de pagini dintr-o carte şi-i găsesc tot acolo. Seara aduce viaţă restaurantului. Mesele sunt aşezate sub copaci. Aici vine deseori Dania să mănânce cu tatăl ei şi cu alţi cunoscuţi. Atât de aproape de mine. De la balconul camerei mele aş putea-o vedea. De la înălţimea de unde stau oamenii apar mici, şi nu i-aş putea recunoaşte. Câte o pereche dansează în locul liber de la mijloc. În fiecare seară mă uit la spectacolul de jos. S-ar putea să fie şi Dania în lumea aceea. Văd o cuconiţă îmbrăcată în negru, culoare discretă, s-ar putea să fie Dania. Sau aceea cu pardesiul bleumarin. Sau poate sunt persoane mai mari decât ar putea să arăte Dania. La una este pălăria prea

complicată pentru o fată. Dania îşi schimbă în fiecare zi rochiile, e greu s-o recunoşti după o rochie. Persoane care ţin capul aplecat şi care nu par preocupate să mănânce. Dania este prea timidă ca să privească multă vreme oamenii. Nici nu mi-o închipui mâncând prea multă vreme. Şi apoi, la o aşa apropiere de mine, asta îi încurcă orice gest şi-i opreşte orice îndrăzneală. Cu cine e la masă fata pe care o privesc? Trebuie să fie cu ea un domn mai bătrân, tată ei. Domnul de la masă e bătrân? E cu capul gol, aş putea să-i descopăr şi fire de păr alb. Parcă...

E însă departe.

Căci nu însemnează nimic dacă Dania nu m-a anunţat că ia masa în oraş, la restaurantul de alături, ca astfel s-o pot urmări din camera mea; aceste hotărâri apar des în viaţa ei neprevăzută, şi, chiar dacă le-ar şti mai demult, nu i-ar trece prin minte să mă anunţe şi pe mine, şi uneori stăm chiar în ziua aceea câteva ceasuri împreună. Utilizez un binoclu, dar nu-mi foloseşte mult. Figurile se apropie, dar rămân tot aşa de confuze. Poate că Dania este la masa la care mai sunt doi domni. Dealtfel, este şi natural. Tatăl ei n-a luat iniţiativa să vie la restaurant dacă n-a avut câţiva invitaţi. Dania trebuie să facă pe patroana casei, deoarece lipseşte cea veritabilă. Dintre invitaţi nu este niciunul mai tânăr care are veleitatea să placă Daniei? Pe care îl socoate tatăl că ar fi bun pentru fată, deoarece ea n-are destul curaj ca să aleagă? Fata pe care am ales-o să fie Dania stă la masa pătrată pe laturea de unde se poate vedea camera mea, luminată bine ca să-i facă semn. Anume ca să se uite înspre mine, chiar dacă n-ar putea vedea mare lucru. E drept că ea ţine capul aplecat pe farfurie şi nu ridică niciodată privirea spre camera mea. Dar asta se potriveşte cu Dania. După ce a acceptat să vie la restaurant, cu imensă emoţie că va fi aproape de mine, după ce a avut curajul să-şi aleagă un loc tocmai în faţa mea, nu se mai încumetă să privească. Amână, ştiind că totdeauna îi este la îndemână să

privească şi nu vrea să grăbească o aşteptare care provoacă atâtea voluptăţi. Este în stare să plece înainte de a ridica ochii. Sau poate este fata care stă cu profilul la mine, căci n-a putut să se aşeze drept în faţă. I s-a părut că vecinii ar descoperi motivul pentru care îşi alege un loc anumit. Stând în profil, încă este destul de aproape de mine şi ar putea să mă descopere. Sau poate că a avut atât de puţină îndrăzneală, că s-a aşezat chiar cu spatele. N-are decât o preocupare: cum ar putea să-şi îndrepte ochii spre locul meu. Se va uita o dată, mai târziu, în oglinda de la poşetă. Şi va putea să vadă în oglinda mică şi înălţimea casei din spate. Câteva clipe numai, dar gestul este atât de greu de îndeplinit! Sau când va fi să plece – peste o oră, două, trei – se va întoarce. Dar cine ştie dacă nu exagerez crezând-o pe Dania atât de fricoasă. N-a ştiut unde să se aşeze, căci între atâtea camere identice, n-a ştiut exact locul camerei mele. Şi o fi luat un loc la întâmplare, din greşeală, sau pentru că vreun tovarăş o fi ales acea masă şi ea n-a avut curajul să protesteze; sunt aşezaţi după un arbore şi nu se vede de la mine. Sau poate că Dania este fata cu rochie *mauve* care dansează cu nu ştiu cine. Ca să mă vadă, sau ca să mă impresioneze dansând, făcând o acţiune neobicinuită, după cum căutase să mă impresioneze conducând un automobil. Şi pentru dânsa dansul e rar şi deci o impresionează. Sau, cum crede că nu l-a făcut niciodată în faţa mea, el îi devine deodată ceva rar, deoarece *poate* că o privesc. Dansul ei, se poate chin mai mare decât privind-o dansând cu cineva? Detaliile mişcărilor, cutele rochiei. Apropierea lor. Cum eu nu ştiu să dansez, umilinţa mea e şi mai mare. Şi mă torturează ideea că dansatoarea ar putea fi Dania, iar muzica pe care o aştept să înceteze repetă tema. (Şi au trecut două ore cu aceste reflecţii…) Situaţia este umilitoare pentru mine, ea jos, între oameni bogaţi, care cheltuiesc fără de nicio socoteală, distrându-se, iar eu, de la un balcon de la etajul al şaptelea, căutând s-o descopăr prin binoclu. Să-

mi fac o cafea cu lapte la maşina de spirt.

Dar într-o seară, numai într-o singură seară, căci orice trebuie să se petreacă între mine şi Dania numai câte o singură dată, am avut o veste. Mady m-a rechemat la telefon: „Dania avea lume la dânsa care nu mai pleca («... mai stai...») şi nu ştia cum să-ţi vorbească la telefon. Astfel, m-a rugat pe mine să o fac. Ia masa lângă tine şi te roagă să nu pleci de acasă.“ Am aflat că nici acest semn de la Mady nu s-a făcut uşor. Din pricina streinilor, Dania a luat-o pe Mady cu dânsa fără explicaţii şi a lăsat-o în faţa unui telefon public, ca să-mi spuie vestea. Totodată, să-mi repete cât e de îndrăgostită de mine. Când Dania vrea cu tot dinadinsul, se pricepe să-mi alunge neliniştele. De obicei, mă plâng: „Poţi scrie, poţi trimite un taxi, poţi ruga pe Mady – mult mal liberă – să-mi spui o veste, şi nimeni nu te va opri să-i explici ceva lui Mady la ureche dacă nu poţi scăpa de lume“. Uneori, incapacitatea ei de a avea vreo obligaţie faţă de mine mergea fără de limită. Într-o zi m-a chemat la ora cinci. Când, la ora şase soseam, am găsit pe Dania plecată. Servitoarea a scuzat-o: „Domnişoara vă roagă să veniţi mâine dimineaţă, acum a fost obligată să plece". Aşa ceva nu mi se întâmplase încă. Niciodată nu m-am simţit mai ridicol decât atunci, întorcându-mă acasă proaspăt bărbierit, căci între timp mă bărbierisem, ca să-i plac, şi degajându-se din haina mea parfumul pe care îl pusesem. Dar a doua zi, dimineaţa, eram la ea. (De dimineaţa, când se putea sta mai puţin şi fără intimitate?) Se aude prin preajmă servitoarea care grijeşte. După-amiaza aceea iarăşi avea treabă? Nu era în stare să-mi spuie singura vorbă care m-ar fi potolit: pentru ca să vii şi după-amiaza şi dimineaţa, toată ziua. Şi, de-i vorbeam lui Mady despre întâmplarea aceasta nenorocită (mă simţeam umilit să-i vorbesc Daniei), dânsa mă consola (deprinsă să scuze pe Dania): „Nu trebuie să fii supărat. Te-a considerat ca din familie, scump, apropiat, n-a crezut că trebuie să se poarte oficial cu tine.“ Am bănuit motivul: o fi venit vreun

caraghios de admirator, care i-a făcut scene văzând-o că mă aşteaptă, şi l-a luat cu dânsa, ca să nu complice situaţia întâlnindu-ne împreună. E penibil că nu s-a priceput să rămână stăpână pe hotărârile ei Nu avea de dat socoteală nimănui, numai din slăbiciune permisese altora să creadă că au anumite drepturi. Această scenă întrecea atât de mult puterile mele de a înţelege tot ce trăisem până atunci, că nici nu mă puteam indigna complect. Un detaliu am putut pricepe mai uşor. l-am sesizat fără replică posibilă, şi mi-a lăsat un vecinic motiv de nefericire: că a plecat pe neaşteptate, să o scuz. Dar cum nu s-a priceput să-mi lase câteva vorbe pe hârtie în care, fără să-mi explice ceva, căci ar fi durat prea mult. Mi-ar fi spus câteva vorbe calde? Era suficient ca o servitoare să prezinte scuzele Daniei?

Cu toate că eram anunţat de Mady, n-am putut s-o descopăr pe Dania în grădina de la restaurantul din faţă. Milly a fost în ziua aceea foarte nenorocită şi a plâns până noaptea târziu, singură, fără să mă cheme, să mă întrebe, sa-mi reproşeze ceva. Sta în balconul camerei mele, tocmai de unde as fi putut vedea pe Dania. Ca să nu se observe ceva de jos, am lăsat camera tot timpul în întuneric. Şi poate că Dania a aşteptat cu deznădejde să se facă vreo lumină

Uneori, vorbele Daniei par atât de lipsite de realitate, că nu mă pricep întrucât trebuie să am încredere în ele. Seamăn cu omul pus în situaţia de a nu şti dacă îl iei în râs sau îi vorbeşti serios. (Poate nu este prost. Dacă, de exemplu, îndură cea mai grea sărăcie, şi-i oferi un post, poate să nu nădăjduiască?) Surâde, vrând să arăte două lucruri inverse în acelaşi timp: că te crede şi că nu te crede. Într-o seară cuvintele Daniei mi-au sosit neînchipuit de calde.

— Te aştept, iubite, vino! Nu voi mai avea nicio sfială ca să te primesc. Vreau să te sărut cum încă nu bănuieşti că sunt în stare s-o fac. Să te îmbrăţişez cum nu te-a

îmbrăţişat încă nimeni. Şi te voi aştepta numai cu o pânză uşoară pe mine, ca să-mi fie corpul în voia ta, să faci ce vrei cu mine. Nu am moleculă de carne care să nu te aştepte.

Vorbea convinsă, fremătătoare. Îmi sosea o chemare de o febrilitate cum nu mai cunoscusem. Puteam să nu cred în tonul ei arzător? Nu-mi închipuiam totuşi că această chemare putea fi pusă în practică. Spuneam: „Cum să viu la ora asta? Casa ta e plină de lume!“ Găsea răspuns: „Cu toţii sunt plecaţi pentru toată noaptea”. Ce să cred? Din ce motiv să fie toţi plecaţi pentru toată noaptea? „Dar mătuşa ta, Anny?“ „Dânsa s-a retras în camera ei şi acum doarme. Dealtminteri, nu e primejdioasă: e surdă.“ Veneau chemări emoţionante. Darul sosea prea pe neaşteptate ca să mi se pară posibil. Dania continua să mă dorească la telefon, în timp ce minute multe treceau peste noi. O singură vorbă nu-mi spunea şi era necesară: „Să închidem receptorul, şi să vii într-o jumătate de oră. La uşă te voi aştepta eu“ Adică nu exista niciun plan de realizare a fanteziei Daniei. Tonul Daniei se menţinea la aceeaşi temperatură, dar după ce trecuse o oră de conversaţie în felul acesta, ştiam că nu pot să am speranţe mari şi că totul nu era decât o poveste a unei fete înainte de a se culca, o fecioară care păcătuieşte rămânând totuşi curată. I-am amintit din nou de imposibilitatea de a pune în practică planurile ei.

„Dacă mă vor lătra câinii şi-mi vor face alai până la intrare?“ Entuziasmul ei a căzut brusc. Într-adevăr, ce puteam face în cazul acesta? Abia acum ne-am luat rămas bun.

A doua zi m-am scuzat: „Ţi-am dat un argument ridicol, numai ca să te readuc la realitate”. Îmi îndulceam vorbele neroade. Prudenţă zădarnică! Dania nu mai păstra nimic din freamătul de noaptea trecută. Dar sunt convins că am avut dreptate. Dania are o viaţă imaginară, şi-şi poate permite toate îndrăznelele numai cu imaginea mea, nu cu realitatea existenţei mele. Încerc s-o schimb, să-i explic

că uneori mă doare capul şi că ar fi minunat să mă vindece ea. „Aş vrea să fii o îngrijitoare de răniţi în timpul războiului. Astfel ai vedea mai clar pe oameni.“

N-am fost în stare s-o schimb.

Există întâmplări, destul de mărunte, dar apărând atât de neaşteptat, că par prodigioase. De pildă, când sosesc acasă şi exact în acelaşi moment sună telefonul şi Dania mă cheamă. Dacă întârziam un singur minut, soseam prea târziu. Atunci văd în această coincidenţă semnul lui Dumnezeu, şi cred în seriozitatea sentimentelor dintre mine şi Dania. Dar alteori se întâmplă tocmai pe dos. Un minut după plecarea mea mă caută Dania. Mă vaiet: Soarta mea!

Vorbe minunate care calmează. Care e miracolul lor, de rămân atât de obsedante în mine? Printr-o întâmplare rară am putut să vorbesc la telefon cu Dania la miezul nopţii. Întuneric primprejur, niciun om în apropiere, linişte, şi noi stând de vorbă. Impresionantă atmosferă. Dar Dania găsea prilej să glumească, orice i-aş fi spus. Mă simţeam grav, şi nu eram înţeles. Eram disperat, şi cum conversaţia nu-şi schimba tonul cu toate încercările mele, am preferat să închid receptorul. Îmi făceam iluzia că graba cu care am părăsit-o o va pune pe gânduri pe Dania, îi va alunga bucuria deplasată, şi a doua zi o voi regăsi-o serioasă. Dar, spre dezolarea mea, şi a doua zi când o chemai, îmi răspunse, tot atât de vesel. I-am făcut câteva imputări mai aspre. Dar ea mi-a spus: „Îţi pare rău că sunt atât de veselă... Nu pricepi, râd pentru că sunt mulţumită.” Şi tot necazul meu („Am impresia că ai început să râzi de astă-noapte, de când am vorbit, şi n-ai încetat încă...“) a dispărut dintr-odată.

Câteodată îi reproşez că nu-mi mai face o declaraţie, că nu-mi spune nicio vorbă caldă. Mă întrerupe: „Parcă tu nu ştii!“ Şi eu cred atunci în puterea ei de a iubi.

Am vorbit de nenumărate ori despre timiditatea Daniei, de incapacitatea ei de a face un gest mai însemnat. Asta nu însemnează că nu venea uneori din partea ei câte o mişcare neprevăzută. Teama de oameni, şi apoi o sărutare în mijlocul străzii, de pildă. Mady numeşte aceste mişcări „elanuri”. Găseam titlul frumos, dar mă durea că aceste izbucniri se întâmplau când lipsea orice control. Şi apoi, Dania e încântată să se opuie vieţii ei calculate de fiecare zi. Cel puţin să aibe impresia că se poate opune. Primeşte astfel o invitaţie la o oră ciudată, de la o persoană cu care ar avea voie – o dată o englezoaică bătrână. Şi o descoperi pe Dania într-un loc unde nu te-ai fi aşteptat, la o oră neaşteptată. Cineva îmi spune: „Am văzut-o pe Dania la patru după-amiază pe Calea Victoriei”. Pe jos, Dania? Şi tocmai pe Calea Victoriei? La o oră când oamenii stau acasă? Pare extraordinar. Şi totuşi, s-a întâmplat aşa. Pot să-i reconstituiesc viaţa în afară de mine? Orice e posibil şi imposibil. I-am spus odată că vreau s-o văd. Unde? S-a chinuit Dania, orice loc îi propuneam i se părea periculos, în văzul tuturor. I-am cerut să aleagă. A spus: „În faţa cinematografului Capitol”. Tocmai acolo! Nu mai puteam înţelege nimic. Am aşteptat puţin în faţa cinematografului Capitol. Dania a apărut cum nu mă aşteptam. Un automobil s-a oprit lângă mine. Dania conducea. Numai ea. Mi-a făcut semn să mă urc lângă dânsa. „Unde pornim?“ am întrebat. „Unde vrei tu.“ Fermecătoare vorbe se pricepe Dania să spuie uneori. Desigur, aş fi putut să fiu indivios atunci. Dania apărea făcând un gest de care eu nu eram în stare. În voia ei, un automobil. Fată bogată. Şi apoi ea ştia să-l conducă, vra să zică îşi trecuse multă vreme să înveţe, şi acum cunoştea ceva strein pentru mine. Te doare când iubita vorbeşte o limbă streină, pe care n-o cunoşti. La cinematograf se vede de multe ori: soţul caraghios lângă artista celebră, soţia. Puteam eu accepta aşa ceva? Dar Dania apărea foarte caldă, dulce, apropiată. Încântată că îmi poate face o plăcere şi că poate căpăta un prestigiu în

ochii mei. Orânduise cu multă bătaie de cap această apariţie. Nu era în obiceiul casei ei să pornească singură cu automobilul. Insistase. Îşi învinsese timiditatea.

Am pornit spre Cotroceni, pe străzi pe care nici nu le cunoşteam. Avea o frică: să nu murdărească maşina, căci aşa o rugase şoferul. Noroi tot mai mare. Ne-am întors. Şi Dania, atât de sfioasă de obicei, a pornit fără de nicio ezitare pe Şoseaua Kiselef, mai departe. Îmi treceam mâna pe gâtul ei, o sărutam pe obraz. Părea că nici nu observă, că trebuie să fie atentă la drum, nu era decât emoţionată simţindu-mă alături. I-am sărutat chiar gura, complect indiferent de pericolele care puteau surveni. Nu cunoşteam niciunul teama. Gândul la un accident posibil ne făcea să glumim: „E atât de bună sărutarea noastră, că dacă ni s-ar întâmpla ceva grav, n-am băga de seamă că am murit”. Propuneam amândoi: „Să profităm de ocazie şi să murim“. „Încă nu! Prea e frumos! Suntem amândoi siguri că nu glumim. Să oprim totuşi automobilul sub un copac. Unde vom vedea luna.“ „Chiar sub lună, dacă vrei!“ Lăsasem oraşul în urmă. Am oprit motorul, la marginea drumului. Puteam să ne îmbrăţişăm fără teamă. Sărutările care nu se mai terminau... Eram ameţiţi, pleoapele ni se închideau. Numai uneori observam că automobile streine goneau pe lângă noi, iar farurile lor luminau în întregime scena noastră, pe care o începusem cu prudenţă în întuneric, iar călătorii ne priveau curios. Dar Dania nici nu se gândea că face lucruri nepermise. Balsamul sărutării acoperea orice prudenţă.

E uimitoare Mady câtă sensibilitate are. Şi maturitate. Nicio asemănare cu Dania. Îmi vorbea de Dania: în vara aceasta se duce la Sinaia. (Acum aflam.) „Tu nu mergi cu dânsa?” „Nu!“ „Nu te iau cu ei?“ „Nu vreau eu să merg.” Simplu: nu vrea să meargă! Cine ar putea s-o oblige? Aşa e normal: Dania e incapabilă să facă cea mai mică împotrivire. „Şi cum ai să rămâi tu în Bucureşti, vara, în timpul căldurilor?” „Şi Mircea rămâne aici!” „Dar ce are a

face, tu nu-l vezi niciodată aproape, el nu te caută, nu te vrea, e aranjat în altă parte.” „Dar cum aş putea să stau în alt oraş decât el?“ Nu se poate explica de ce, dar vorbele acestea erau minunate. Şi altă dată îmi spune: „Nu trebuie să afle nimeni nimic. Familia mea e în stare să mă trimită la capătul lumii ca să mă vindece. La Londra, de exemplu, unde avem prieteni. Ce dezastru ar fi! Moartea!“ şi Mady este terorizată de ideea că s-ar putea s-o trimită la Londra. Reneé îmi spune: „De fapt, tu complici o istorie simplă. Din pricina asta găseşti atâta confuzie. Aplică pe silueta Daniei înţelesul cuvântului «uşurică» şi vei vedea că totul se explică.“ Odată am numit-o *artificială,* şi s-a împotrivit acestui cuvânt în tot timpul unei conversaţii. Poate să nu fie încântată de acest cuvânt, dar asta schimbă ceva? Ea îşi trăieşte viaţa ei nesigură cu deplină sinceritate. O persoană uşuratecă e sinceră. Uşurinţa nu însemnează perversitate. „Ştii de multă vreme că Dania e uşuratecă. Dacă ai înţelege perfect aceasta te-ai vindeca, deoarece cazul nu prezintă mare importanţă.“

Dania mi-a telefonat pe la zece dimineaţa: „Vreau să te văd puţin şi aş avea posibilitatea s-o fac. Poţi să fii la librăria M?“ „La ora?“ „La... 11.“ Dania îşi alege cărţile de la familiara librărie M... „Eu sunt fidelă!“ Dar de câte ori apare la M, librarul reflectează: „De câte luni nu te-am mai văzut, domnişoară!” Asta nu înseamnă că se duce în ale părţi după cărţi. Lasă, după obiceiul ei, să treacă timpul, şi apoi în mintea ei alătură două fapte, oricâtă distanţă ar fi între ele.

La 11 eram la M, care a zâmbit drăguţ, după obicei, căci ai timpul să zâmbeşti unui om în cele cinci minute cât va sta cu tine. Am cercetat iarăşi fiecare carte de pe tejghea, am vorbit la telefon cu o persoană căreia nu avem nimic să-i spun, am asistat la cumpărători, cum intrau şi ieşeau, la ce cereau ei, am vorbit cu volubilitate, ca să nu se observe că aştept, câte unui prieten, mereu

altul, căci fiecare pleca până la urmă, m-am instalat pe un scaun, cu toate că în viaţa mea n-am stat pe un scaun într-o librărie, am luat parte la viaţa librăriei din timpul acela. Şi de câte ori intra cineva pe care Dania l-ar fi putut cunoaşte, aşteptam cu nerăbdare să plece, ca să nu-mi întrerupă tovărăşia pe care mă pregăteam s-o am. Trecuse o oră şi niciun semn. Am telefonat la casa Daniei. Mi-a răspuns Mady: „Dania te roagă s-o ierţi că a întârziat atât. Mai poate să vie acum? Repede, căci e gata. Într-un sfert de oră cel mult“. „Voi aştepta.“ La 12 şi jumătate intra Dania. Imediat s-a strâns în jurul ei tinerii care o cunoşteau. Treceau minutele şi Dania nu se pricepea să facă vreun gest, să arate că mă preferă pe mine. Eram dezolat. I-am propus cu curaj Daniei să plece cu mine. „Nu se poate!“ „Atunci eu mă duc!“ Un bună ziua politicos. Am pornit năuc pe stradă şi m-am oprit la restaurantul obicinuit. N-am putut să mănânc, m-am ridicat după câteva linguri de supă. Credeam că va veni şi Dania la restaurant – căci ştia unde mănânc – ca să alunge atmosfera rea dintre noi. N-a venit nimeni; m-am ridicat de la masă nemâncat, spre surpriza chelnerului. Acasă m-am urcat în cameră, ca să mă acopăr cu singurătate, şi să nu mă poată nimeni descoperi. Dar n-am putut să mă liniştesc. Am coborât la telefon să caut pe Dania. A răspuns chiar ea: „Tocmai am sosit, şi voiam neapărat să te chem“. Minunat. Dar a adăugat: „X (unul dintre amicii cu care ne-am întâlnit în librărie) a avut să-mi spuie ceva foarte important. A trebuit să traversez cu el la librăria de peste drum, ca să-mi poată vorbi nestingherit.” (Cu mine n-a fost în stare să facă un pas pe stradă!) Dar nu trebuie să mă supăr. Aşa e Dania. Nu cunoaşte importanţa faptelor. Refuză să facă ceea ce alteori acceptă imediat, fără să reflecteze că se contrazice. De ce a refuzat la început? De ce a admis mai târziu? La întâmplare, după cum îi vine propunerea. E bine ca o propunere să vie neaşteptat, şi pe un ton obicinuit, ca şi cum n-ar putea fi nimic nepermis. Ezitările

mele poate o fac să dea importantă unor fapte mărunte. Ce umilit mă simţisem de toată scena pe care o trăisem. N-aveam decât o consolare: că Dania nici nu se gândise să mă dispreţuiască, nici nu bănuia această umilinţă, totul corespundea traiului ei obicinuit, ceilalţi se descurcă după cum pot. Mady mi-a spus: „Nu te umileşte nimeni, dacă nu te umileşti singur”. Dar poţi să fii tare când ţi-e drag cineva?

O dată, o singură dată, am condus-o pe Dania de la librăria M până acasă pe jos. S-a întâmplat aşa ceva între noi; mi se pare de neînchipuit. Fiecare piatră pe care am călcat mi s-a părut prodigioasă. Casele pe lângă care am trecut, oamenii din drum. Şi soarele, care curgea pe jos, şi umbrele, care înfloreau asfaltul. Dania a reflectat: „Ce noroc că ai venit! N-aş fi avut curajul să te chem după mine“. Ce emoţie pentru întâmplarea aceea unică în viaţa Daniei! Mi-a făcut chiar o mărturisire neprevăzută: „N-am mâncat nimic şi mi-e foame“. Dar îndrăzneală să-i cumpăr un covrig n-am avut. Dania se sfieşte să mănânce în faţa mea. Când sunt la ei, se aduc trataţii pentru amândoi, dar ea nu vrea să ia nimic. O singură dată am văzut-o luând un măr. S-a ascuns ca să-şi înfigă dinţii în el. Şi, ca şi cum gestul ei ar fi fost prea dificil, a renunţat să mai mănânce restul mărului. L-a ascuns bine, ca să nu rămâie pe masă, pe el cu urmele dinţilor ei.

Oricât de încet mergeam, totuşi, ajungeam. Am mai înconjurat, ne-am mai întors pe aceeaşi stradă şi când i-am spus Daniei ce oră era (două după prânz), descoperind că e atât de târziu, s-a speriat deodată. Dar şi-a uitat spaima după un minut, şi nu se mai sătura de plimbarea noastră neprevăzută. Ţi-aduci aminte, Dania, de ziua aceea? Pe drum ai voit să intri la slujba care se ţinea la biserica rusească. Erai transfigurată, n-a fost nicio prefăcătorie.

Întreaga scenă a dispărut pentru totdeauna, ca un concert superb care încetează cu ultima notă, nemailăsându-ţi decât o amintire.

Sunt oameni ironici perpetuu, cu prilejul întâmplărilor celor mai neînsemnate. Nu trebuie să scoţi concluzii proaste pentru tine, vorbesc ei aşa ca să-şi ascundă timiditatea, sau pentru că li se pare tonul mai elegant, sau n-au nicio credinţă mai puternică (numai credinţe aproximative) şi, pentru ca vorba lor să nu parvie prea săracă, o nuanţează, o complică prin ironie. Tonul Daniei oscilează între ironie uşoară şi între emoţie. Astfel că niciodată nu pot continua cu ea o discuţie în care fiecare cuvânt să aibe sensul lui hotărât şi s-o pot vedea mai limpede, să-mi alung neliniştele.

Dania a avut un gând minunat pentru mine, şi i-am fost multă vreme recunoscător.

— Tatăl meu a cumpărt un automobil. Vrei să facem o mică plimbare? Aş vrea să fii primul care să mergi cu el.

— Când, cum?

— Deseară mă aştepţi în faţa casei tale (ar fi prea complicat să te chem dinăuntru), la ora şase voi trece să te iau.

La şase exact eram în faţa casei. Şase şi un sfert, şasa jumătate... Întâi făcând numai câţiva paşi în dreapta şi în stânga, ca să fiu văzut repede. Apoi mereu mărindu-mi drumul, cu gândul: să merg până la stâlpul de telegraf, sau până la oprirea de tramvai, ca să aibe timpul să vie Dania, şi să nu mai fiu atent, fără sens, la fiecare automobil care trece. Un prieten trece pe lângă mine, ar vrea să-mi vorbească. Dacă ai şti tu ce fată frumoasă aştept eu aici! Necunoscând automobilul Daniei, mereu fac presupuneri, speranţe care se risipesc la prima privire mai atentă şi care îmi chinuie nervii. Ora şapte Ce ridicol eram aşteptând în stradă, chiar dacă vremea era admirabilă! Am încercat telefonul (cu teama ca nu cumva chiar atunci când eu sunt ocupat în cabina telefonică să treacă Dania). Nu mă aşteptam să găsesc pe Dania acasă, am telefonat numai să mă interesez ce s-a

întâmplat. Am crezut că-mi răspunde Mady (Vocea celor două vere semăna la telefon perfect, şi se puteau face încurcături. Fizicul lor însă diferea atât de mult că împreună cu una dintre ele, niciodată nu m-am gândit să le compar, şi timbrul vocii, atât de important, la telefon, deveneam necaracteristic, nu-l observam.) Dania nu se pricepuse să-mi spuie: voi veni cu Mady şi cu Raul să te luăm, căci singură n-aş avea curajul s-o fac. Am întrebat:

— Mady, ce s-a întâmplat?

— O, aici e Dania! Ai vrut să fie Mady!

A întârziat Dania pentru că n-a fost şoferul gata. Sau automobilul, sau cine ştie ce altă complicaţie. Dar ea a uitat că am aşteptat în stradă o oră. Era important numai faptul că o confundasem cu Mady.

În sfârşit a venit automobilul, cu Dania, Mady şi Raul. Apoi Dania nicio clipă n-a uitat ca să arate şoferului străzi tot mai obscure pe unde s-o ia. Pentru ca nu cumva să ne vadă vreuna din cunoştinţele ei.

Nu sărutările pe gură, care o emoţionează într-o aşa de mare măsură, mă conving de puterea dragostei ei, ci când îmi ia mâna în fugă şi mi-o sărută, înainte ca să bag de seamă şi să mă împotrivesc. Cu toată umilinţa, ca şi cum n-ar fi o fată după care se ţin admiratorii, vedetă de cinematograf. Şi cu delicii, căci nu-şi închipuie că gestul ei ar fi cu totul nepermis. Când îmi ţine mâna în mâna ei, am impresia că legătura dintre noi nu s-ar putea întrerupe.

Rareori, foarte rareori, am văzut-o pe Dania tristă cu adevărat, şi surâsul ei, chiar dacă îl continua, era forţat, prins stângaci pe buze. Faţa îi bătea atunci în negru, trăsăturile i se adânceau, iar ochii căpătau o lucire de animal care se pregăteşte să fugă. Atunci îmi plăcea Dania cel mai mult. Tristeţea, scumpă Dania, durează şi azi, şi mâine, şi poimâine. Pentru că e ploaie sau pentru că e soare, pentru că pisica de alături e trează sau pentru

că doarme, pentru că a trecut atâta timp în urma ta, iar viaţa se duce, pentru că la fiecare pas ai avut câte o deziluzie şi a trebuit să renunţi la câte un plan, căci ai fost destul de pueril ca să crezi în el. Şi uneori îţi vine să jeleşti de dimineaţa până seara, nu observi cum eşti îmbrăcat, dacă ai mâncat, dacă trebuie să vezi pe cineva. Dar tu, grăbeşte-te, căci te aşteaptă croitoreasa cu o rochie nouă şi iarăşi o să întârzii...

Gândurile mele cele mai intime – în seriozitatea cărora am avut încredere – mă aureolează în faţa Daniei, şi mă falsifică. Vreo confidenţă de-a mea a făcut pe unii să spuie: „Iată un om care se gândeşte la moarte”. Dania a prins cuvintele, şi poate din pricina aceasta m-a aşteptat chiar înainte de a mă cunoaşte. Ca şi cum s-ar spune că am talente la fotbal sau la box. O surprind admirându-mă din acest motiv, şi eu nu pot s-o contrazic şi să-i spun că în orice caz prezenţa ei, viaţa aşa cum o duc din pricina ei, fac ridicol acest gând. Atunci când eram singur, necăjit, bolnav, aveam poate dreptate. Când trecea o zi întreagă peste mine, de dimineaţa până seara, fără să-mi bată cineva în uşă, fără să observ că nici nu mâncasem, ocolind de o mie de ori covorul poate că aşa se întâmplă. Dar acum aştept un telefon, mă indignez, sper, sărut. Şi de ce pentru Dania să capăt prestigiu din pricina gândurilor mele negre? Între mine şi fata schimbând rochiile şi invitaţii de mai multe ori pe zi ce legătură ar putea fi? „Şi când nu vom mai fi în stare să ne continuăm dragostea, mă vei lua cu automobilul şi ne vom arunca într-un şanţ! Da, aşa vom face!“

Crede Dania că aşa va face. Mi-a povestit un prieten că a văzut-o pe Dania mai demult conducând un automobil. A făcut o mişcare greşită şi a lovit cu automobilul un tramvai, fără să atingă pe nimeni, dar aducând puţină panică printre oameni. Dania a coborât şi a început să alerge pe stradă, de frică să nu i se întâmple ceva. Şi când Dania mă anunţă cu toată seriozitatea că ar fi în stare să se omoare pentru mine, eu o văd fugind după

micul ei accident.

„Cum trebuie să arate Sandu într-un cimitir!“ Aşa gândeşte Dania. Niciodată nu voi putea povesti îndeajuns ce mare rol au jucat cimitirile în viaţa mea De câte ori m-am dus să vizitez morţii, câtă vreme am petrecut printre ei! O cruce pusă pe o ridicătură de pământ m-a hipnotizat fără să mă întreb cui ar aparţine. Am fost prin multe oraşe, şi prima mea curiozitate era cimitirul. Odată am fost la Varşovia (pentru o zi) şi, după o oră, eram în cimitir. Morţii sub soare şi sub ploaie, la cald şi la frig. M-am ţinut după orice înmormântare mi-a ieşit în cale, şi asta de o mie de ori. Am fost cu Dania, printr-o fantastică întâmplare, în cimitirul de la Cernica (pe care l-am vizitat singur de nenumărate ori). Tot timpul vindeam: Acum Dania îşi face socoteala că nu sunt chiar aşa de interesant, printre morţi. Ar fi trebuit să mă emoţionez imediat, să-i uit prezenţa şi sărutările pe care abia le întrerupsesem, ca să corespund imaginaţiei ei, care dealtfel nu-mi da niciun contur precis. Căci, pentru imaginaţia Daniei, viaţa printre morţi avea o realitate.

E ciudat ce admiratori caraghioşi are Dania. Numai juni urâţi şi cu examenele nedate. Dania este incapabilă să refuze, şi de aceea fiecare şi-a permis diferite drepturi. Într-o zi eram la Dania şi a sosit unul dintre ei. A aprins lumina mare (între noi era aproape întuneric) cu un drept indiscutabil. (Settembrini din *Zauberberg...).* Probabil că voia s-o facă să înţeleagă, în afară de mine, că numai cu el se potrivesc umbrele. Apoi, de câte ori întorceam spatele, junele dădea semne de enervare. (Sărman june! S-a uitat vreodată în oglindă?) Dania surâdea constrânsă la scena care se desfăşura în faţa ei. Seara mi-a trimis un buchet enorm de flori.

Am revăzut Istanbulul, obsedat de Dania. Iată câteva pagini pe care m-am priceput să le scriu despre Istanbul

„Ce minunaţi sunt pescăruşii! Plutind domol, odată cu

vaporul. Ce graţie au aripeie lor întinse, albe, cu cenuşiul de la margeni!”

Privirea ta, Dania, lunecând spre mine, încadrată de sprâncenele subţiri…

Ce subtil, fumul, care se răspândeşte de la vapor, transparent, capricios, bătut încet de vânt, răspândindu-se pe cer. Părul tău, Dania, care se rostogoleşte şi alunecă la mângâieri. Şi apa de dedesubt, cu reflexe misterioase de un verde ciudat, pe care le surprind în întinderea albastrului limpede: jocuri turburi în sufletul tău imens şi pur, Dania…

Ce numiri frumoase au staţiunile dintre Galata şi Therapia, unde mă duc în fiecare seară să mă culc… Istinye, Köprü, Kadilli, Vaniköğu… Aşa o să-ţi spun şi ţie, Dania… Dania, vrei să te numesc Istinye?…

Spre Eyub. Pe apa cu o mie de feluri de lumini, tot mai subţiri. Ajuns acolo pe străzile pitoreşti, pe lângă cimitire. Chiparoşii plâng până la cer.

Dania, să fim numai noi doi pe aici… Să ne prindă noaptea. Străzile pe care mergem cu spaima să nu ne rătăcim pe aceste locuri pustii. Să aşteptăm pe o bancă vaporaşul care să ne ducă înapoi. Acum e lume, lume multă. Într-o curte, lângă o giamie, o mulţime de porumbei, cuminţi, ca în Piaţa San Marco, gungurind cu aprindere. Mi s-a spus: dacă le dai de mâncare, ţi se întâmplă ce doreşti. Şi cu panică văd că n-am monedă turcească să cumpăr o bucăţică de pâine pentru ei. Cred cu toată seriozitatea că, dacă aş avea un piastru, te-aş găsi lângă mine…

Cornul-de-Aur la dispoziţie. Vreau să-mi explic unele lucruri. Ultimele cuvinte ale Daniei înainte de despărţire au fost „Să nu mă uiţi!“ Ce rost au avut aceste vorbe? Depinde de mine să-mi ţin cuvântul pe care mi l-a cerut? Nu rămân acelaşi, oricare ar fi peisagiul? Ea trebuie să

scoată concluzii numai din firea mea, în afară de orice i-aş promite. Uitând-o, aş demonstra că sunt superficial. Cu toate că la fel demonstrez aducând-o alături de prespectivele fabuloase. Natura cea mai spectaculoasă pe care o privesc prin imaginea unei femei. „Să nu mă uiţi!“ în momentul despărţirii nu ştii ce să dăruieşti mai scump. Vorbele astea le-a spus chiar cu riscul de a se umili, dar nu s-a gândit la înţelesul lor! O durea, şi le-a aruncat fără socoteală. Eu ştiu logica lor şubredă, imposibilă, numai din pricină că n-au sunat decât pe jumătate jalnic. Pun urechea şi ascult fiecare sunet venit de la ea. Apoi îl cântăresc îndelung. Sunt un ceasornicar pentru sufletul Daniei.

Nu-mi plac muzeele, chiar dacă mă simt obligat să le vizitez imediat ce sosesc într-un loc nou. Ci cu toate că nu ştiu cum s-ar putea face mai bine o colecţie de lucruri preţioase. Adunate, lucruri, fiecare cu o poveste proprie. A accepta această adunare amestecată, însemnează a accepta un grup imens de oameni, fiecare cu secretul lui. Şi am şi scrupule, căci îmi trebuie un timp îndelungat, şi fuga prin săli este ridicolă. Iar dacă aş alege un singur obiect din atâtea mii, l-aş privi zilnic, aş lega de el toate aspiraţiile, l-as auzi respirând. Muzeul de antichităţi din Istanbul este extraordinar. Fără nicio legătură cu turcii, dar obligându-te să trăieşti lumea lui, opusă Bosforului învecinat. În fiecare sală câte un desen grecesc de o graţie şi o naturaleţă fără defect: Zeus, Poseidon, Nimfă, Efeb...

Uneori, Dania, te vizitez, ca pe muzeul acesta prodigios. Obiecte scumpe, dar de ce mă laşi să mă rătăcesc printre ele?

Dania, floare scumpă, am părăsit prietenii care mă consideră un om ciudat şi am venit în grădina Gilhane, anume ca să te caut. Cornul-de-Aur odihneşte ca un animal fioros, acum leneş, repauzându-se cu pielea

strălucind la soare. Nişte turci tineri se interpelează strident, lângă mine, şi îmi turbură calmul. Se poate acest spectacol fără tine? Trei perechi trec, pline de viaţă, pe care nu le voi mai vedea niciodată. Cum ne putem obicinui cu gândul acesta ca să considerăm pe toţi tovarăşii drept vizitatori.

Je viens seul m'asseoir sur cette pierre...

Dania, floare scumpă, abia aici, deasupra Cornului-de-Aur, în acest oraş, prin care trec numai la mari distanţe, am priceput perfect că pentru mine eşti o streină.

Aş vrea să mă întorc?

Sunt ameţit de bucurie. Această bucurie pe care n-o să poată nimeni s-o priceapă, oricât m-aş căzni s-o evoc, şi pe care n-o s-o înţeleg nici eu însumi, atunci când aceste rânduri vor apărea tipărite, adică după un timp, când n-o să mai fiu aici, iar viaţa zilnică îşi va relua cursul. Sunt iarăşi în grădina Seraiului vechi. Orice devine important, nu-i nevoie să mă uit la mare. Banca pe care stau, înţepenită în acest peisagiu. Câteva crengi pe care calc şi pe care, dacă aş avea răbdare, le-aş strânge, căci întors în ţară ele vor avea însemnătate, din pricina locului prodigios de unde le-am luat. Gardul de fier care înconjoară grădina. Platanii tăiaţi la vârf. Şi fiecare om. Doi soldaţi, complect neînsemnaţi, care coboară pe aleea principală cu aerul cel mai simplu din lume, căci pot să facă această plimbare în fiecare zi. Un domn cu sprâncenile împreunate citeşte un ziar. Două fete râd şi ronţăie alune. Mi-ai spus, Dania, înainte de plecare: „Ce departe te duci!“ Îţi spusesem altădată: „Întotdeauna cel care pleacă e vinovat faţă de cel care rămâne“. Reflecţia ta ultimă mă doare totuşi. Însemnează o resemnare. Oricât de tragică ar fi ea, nu poate să însemne mai mult. Şi alte concluzii: la fel va trebui să se întâmple şi cu mine

altădată. În povestea noastră, împotrivirile n-au rost? Iarăşi bănuielile mele dureroase, obicinuite, pe care numai tu izbuteşti să le calmezi. Dar nici nu ştiu dacă găseşti cuvintele trebuitoare. Prezenţa ta mi-e suficientă ca să mă potolesc. Trebuie să mă întorc mai iute ca să-ţi vorbesc.

Cum să fac să-mi răstorn sufletul pe această hârtie? În drum spre Prinkipo. Lângă mine, vecini anonimi râd, glumesc. Sunt mulţi, îngrozitor de mulţi. Pun fruntea la geam şi văd insule, cu case aruncate pe coline sterpe. Cine locuieşte aici, Dania, cine locuieşte aici pentru totdeauna? Nu vrei să vii cu mine, în acest loc cu nume necunoscut? Să renunţăm la oameni şi obiceiuri? Cântă o muzică pe vapor, cântece proaste, dar totuşi obsedante. Cum să fac ca, o dată cu vorbele mele, de pe această pagină să se înalţe sunetele aceste, care nu-mi lasă o moleculă în repaos? Mă simt ca apa şi cerul, tot atât de mobil şi tot atât de deznădăjduit. O insulă întreagă în faţa mea, pe care o privesc şi o întâmpin ca pe un om. Acum se cântă *Carioca.* Nu există niciun sunet vesel, cu oricâtă trepidaţie l-ai întâmpina. O călătoare se saltă cu un început de dans. Un domn în vârstă fotografiază. Aş vrea să scot un ţipăt din care să iasă, în acelaşi timp, atâtea emoţii care se suprapun. Cerul, apa, insula, muzica, Dania... Şi dezastrul de a asista la acest spectacol. Sunt suplimentar, ca într-o sală de dans, în care toată lumea petrece, şi tu singur nu te pricepi să te amuzi. Şi ai impresia că nu te cunoaşte nimeni. Extaz... Nu-l poţi cuprinde. Cine îţi poate reproşa tentaţia de a te gândi la moarte? Bossuet spune bine: „Piesa se poate juca şi fără tine”... Dania, mă auzi?

. . . . . .

Acum, în vaporul care trebuie să mă ducă la Scutari. Împrejur, priveliştele extraordinare, şi în mine, aşteptare.

Să plec, să treacă timpul... Fac socoteala şi nu-mi vine a crede: de-abia am plecat de două zile!

Drept în faţa Istanbulului, Scutari. Parcă în faţa unui sertar, unde descoperi amintiri scumpe şi vechi. Cu tramvaiul la Bulgurlu, şi apoi pe jos până la micul restaurant de la Ciamligea. Vedere splendidă asupra Bosforului. Turcii vor să-mi vândă rahat şi cafea neagră. Îmi laudă apa curată, atât de proastă la Istanbul. Văzându-mă strein, îmi cer un preţ dublu. Ce imens e pinul de care mă sprijin! Culeg flori de câmp pentru tine, Dania! Flori obicinuite, pe care le ştiu din ţară, dar aici, în Asia, parcă altele. Sunt în Asia şi culeg flori pentru tine, Dania!

Şi astăzi povestea se termină. Stau acum, la şapte dimineaţa, în patul meu din hotelul „Tokatlian“ din Therapia şi scriu. Uşa balconului e deschisă drept în faţa mea. Cerul, apa, câteva coline. Întotdeauna despărţirile se petrec prost. Îmi spun: „Mereu mă voi gândi la această călătorie”. Totuşi, mă simt cu tot sufletul plecat, incapabil să mă bucur, clipă cu clipă, de peisagiu miraculos. De ce îmi pregătesc conversaţiile de la întoarcere ca un actor care şi-ar pregăti o scenă? Şi gesturile pe care le voi face. E drept că nu-mi voi ţine făgăduielile. Am de pe acum un mijloc de a mă consola: „Asta depinde de...“ Şi pentru fiecare nelămurire şi chin voi aştepta un răspuns. Instinctul mă va face să ocolesc adevăruri dureroase. Şi la urmă, ca supremă consolare, voi monologa şi voi accepta propriile mele argumente. Un sunet de vapor, câţiva călători care se aud îmbrăcându-se în camerele vecine. Cerul acoperit cu un nor subţire. Masa, scaunul, oglinda, care au luat parte la viaţa mea câteva zile. Au fost ultimile imagini înainte de a stinge lumina, înainte de a mă culca obosit de o atât de intensă trăire. Parcă mi-au pus mâna pe frunte să-mi ureze bună-seara. Pe masă, adusă din ţară, o carte pe care n-am deschis-o încă.

Trebuie să-mi fac bagajul, ocupaţie meschină care întovărăşeşte totdeauna o despărţire. Se împiedecă astfel orice melancolie.

Dania mă aşteaptă?...

. . . . . .

Ştiu, Dania, că ai fost învăţată să nu preţuieşti viaţa decât sub forma ei artificială; aş vrea să te simt perfect mulţumită mergând pe străzile acestea şi observând să nu te calce tramvaiul. Ţi-aduci aminte plimbarea noastră pe sub ploaie? Să mergi pe sub ploaie şi să fii fericit...

Pe vapor, la plecare. Înghesuiala obicinuită. Formalităţile. O duduie lângă mine plânge, în timp ce un turc îi face semne de pe ţărm. Probă că fiecare şi-a petrecut plimbarea în altfel, şi poate nu mai puţin dureros.

Pe mare, într-un cortegiu de pescăruşi...

Din valuri, o rochie pentru tine, Dania...

Un puternic cutremur de pământ. Camera mea de la etaj dansa. S-ar fi putut să fie moartea atât de aproape?... Ce făcea Dania în acea clipă? Acelaşi fenomen al naturii pentru amândoi. Întrevăzând o clipă din viaţa ei înceată, de orientală. Cu toate că era ora nepotrivită, am chemat-o la telefon. Am nimerit bine. (Cum nu i-a venit în minte să mă cheme ea întâi?) Am crezut la început că este Mady:

— Tu eşti, Mady?

— Iarăşi mă confunzi. Ce groaznic pentru mine!

— Faptele se petrec atât de încet cu tine, că nu-mi închipuiam să fii tocmai lângă telefon.

— Cauţi o scuză şi n-ai găsit ceva mai bun decât să mă ofensezi.

— Dar nu te supăra atât de iute. Ai avea dreptul acesta numai dacă am sta multă vreme împreună. Dar nu te-am

mai văzut de atâtea zile.

— Ai dreptate, de atâta vreme!

— Şi astăzi a fost o zi proastă pentru noi. Ce-ai făcut tu azi? M-am simţit singur.

— Speraţi că m-am simţit altminteri, oricâtă lume ar fi fost în preajma mea?

— Te pricepi să spui cuvinte minunate. Cred în ele, îmi fac atâta bine!

— Asta n-o mai cred!

— Te îndoieşti de vorbele mele?

— Prea aş fi fericită.

— Şi ce faci tu acum?

— Aştept pe tatăl meu să vie la masă.

— Cu ce rochie eşti îmbrăcată? (O rochie pe care eu n-o cunosc, desigur.)

Închidem aparatul, şi am uitat complect motivul pentru care am început conversaţia: cutremurul de pământ!

M-am întâlnit cu Nutzi, nepoata fostei mele gazde de acum zece ani, dintr-un oraş de provincie. O revedere după atâta vreme aduce emoţie. M-a rugat să trec s-o văd, aici la Bucureşti, unde s-a mutat acum, pe ea şi pe bunică-sa, proprietăreasa mea de odinioară. Am hotărât o zi şi am pornit la adresa dată, pe la cinci după prânz. Aveam şi planuri: nu mai aşteptam în ziua aceea, clipă cu clipă, telefon de la Dania. Vizita mea îmi arăta că am şi o oarecare independenţă, că făceam şi eu ceva de care Dania nu avea nicio bănuială. Drumul a fost complicat de făcut, departe, a trebuit să schimb un tramvai şi un autobuz. Dar Nutzi şi cu bunică-sa m-au primit cu mare bucurie. Nutzi fusese o fetiţă de vreo 18 ani, şi, cu toate că vorbea perfect româneşte, îşi păstrase genul nemţesc: blondă, cu ochi visători, sentimentală. Glumeam cu ea odinioară, căci o găseam mereu prin camerele vecine, îi spuneam veşti, luam parte puţin la viaţa ei. Lucra pălării, şi pălăriile stăteau atârnate de toate cuiele casei. Odată chiar am decis-o să joace cu şcolarii într-o piesă de

teatru. Îi arătam o altă viaţă posibilă, în afară de aranjamentele de mică modistă. Casa avea un subsol. Ca să merg spre camerele lui Nutzi, trebuia să cobor câteva trepte înconjurate cu o balustradă. Eram îndărătul balustradei, iar Nutzi se cobora pe trepte. Am convins-o să-mi întindă mâinile, şi apoi am ridicat-o prin aer până sus la mine. Când am simţit-o în voia mea, am sărutat-o pe gură. Dar n-am continuat nimic, şi n-am vorbit de asta nici atunci, nici mai târziu. Am reînceput jocurile, cu supărările inofensive, lângă bunică-sa, mereu prezentă. Acum, la vizita mea, aduceam aminte de trecut, şi căutam, la întâmplare, să înşirăm cuprinsul celor zece ani care s-au scurs peste noi. „Eu n-am uitat nimic!“ mă asigura Nutzi. Curiozitatea memoriei: ţin minte unele întâmplări în toate amănuntele, şi pe altele mi le spune Nutzi, ca şi cum le-aş afla abia acum. Veşti care nu mă privesc; mă amuz ca de faptele unui strein, nu mă mai jenez că uneori am fost ridicol. „Într-o seară mă culcasem, era târziu, şi ai bătut în uşa mea cu pretenţia ca să deschid, căci ai ceva important să-mi comunici. Am refuzat, dar m-ai ameninţat că-mi strici pălăriile. Argumentul a fost hotărâtor; am ieşit. Eram numai în cămaşă, cu un palton pe mine, cu picioarele goale în pantofi. Mi-ai spus: «Am vrut numai să-ţi spun bunăseara». Mi-ai întors spatele şi ai plecat.“ „S-a întâmplat aşa ceva cu mine?“ „Altă dată era o paradă militară pe stradă. Ai venit şi ai spus că trebuie să asist neapărat şi eu. Eram cu Tantzi. (Cine o fi Tantzi?) Ne-ai luat pe amândouă. Aşa prost cum eram îmbrăcate, fără pălării. Am defilat şi noi, ţinându-ne de braţ, înapoia unui steag!“ Ţin minte întâmplarea aceasta, dar mă mir că trebuie s-o pun pe socoteala mea, aşa nu mi se potriveşte. „Ştii că Mahmud mai trăieşte!“ Un turc bătrân, pitoresc, dar incapabil să spună vreo vorbă. Mahmud mai trăieşte încă! Cu toate că de pe atunci era atât de bătrân! Dar ceva mai important: de atunci nu m-am mai gândit niciodată la Mahmud, cu toate că dasem altădată peste el

de atâtea ori, şi acum îmi apare dintr-o dată chipul lui familiar. „Mai aveaţi şi alte camere date cu chirie...” În cea din colţ locuia pictorul Rigo. Pictorul acesta îmi dase adresa locuinţei sale. Nu l-am admirat niciodată, îl socoteam naiv, dar am împărţit cu el necazurile unei ierni, cu sobe proaste şi cu electricitate capricioasă. Şi ce comic povestea: „M-am întâlnit cu un prieten care mi-a spus: «Pictore, ce mai faci?» “ S-a aprins el după o profesoară. Pentru că a fost respins, s-a răzbunat făcându-i portretul într-o poziţie obscenă, pe care îl arăta oricui, unor cucoane amatoare să bârfească. Am privit şi eu desemnul, dar nu semăna deloc cu profesoara. N-avea nicio importanţă. Efectul în provincia aceea era tot atât de mare. Păstrez câteva scene cu Rigo foarte bine întipărite: cum îşi peria zilnic hainele. Am o fotografie în care amândoi ne ţinem foarte amical de braţ, pe o stradă a Balcicului, unde eram amândoi în excursie. Ce mai e cu Rigo? „Era în ziare: a înnebunit şi a murit nu demult.“ „A înnebunit!“ Nutzi spune: „Da, în ultimul timp!” Dar eu îmi dam seama de asta mai de demult. De câte ori îl întâlneam îmi spunea o poveste cu nişte cravate. „Pictorul” fusese odinioară, ca orice pictor, în Italia. Acum călătoria lui era mai mare... Îmi amintesc de prima noastră cunoştinţă. Mi-a spus ce vârstă avea atunci. Ce mare mi s-a părut! Acum eu am exact vârsta lui de atunci.

„Mai era la dumneavoastră şi un dentist tinerel, care îşi făcea armata.” „Da, e însurat cu o femeie mai bine ca el. Acum e la Bucureşti, dar nu l-am mai văzut de atunci. A plecat lăsând datorii la bunica.“ „Vreo 4.000 de lei“, se văietă bunica. Trebuie să fiu de acord cu indignarea vecinilor mei: „Mie mi-a pus prost nişte dinţi de aur!“ „Mie mi-a lucrat foarte bine!“ Îi ia apărarea Nutzi. Nutzi, pe rând, oricât timp ar fi trecut şi oricâte necazuri ar fi revăşit-o, îl apără şi îl ponegreşte. Dar parcă n-ar fi trecut atâta timp, şi Ionel ar trebui să apară între noi. La fel, cu ochi şireţi, cu mustăcioara de crai de mahala. O fi fost

ceva între Nutzi şi Ionel? Şi ce-am mai făcut între timp? Căci sunt întâmplări care trebuiesc povestite în cele două ceasuri pe care le avem de stat de vorbă. Acum Nutzi e măritată de mai mulţi ani. A avut o fetiţă, frumoasă, că toată lumea se oprea s-o admire, care a murit în câteva zile de gastroenterită. Bunica îşi aduce aminte de acea nenorocire şi începe să plângă. Nutzi e acum de 28 ani, nu, nu mai are nicio plăcere să trăiască. Câteodată, un cinematograf; dar poţi cu amuzamentul pe care ţi-l dă un cinematograf să trăieşti mai departe? Bărbatul lui Nutzi e om de treabă, cuminte, o iubeşte. Dar Nutzi a iubit pe altcineva. E şi ea dintre aceia care nu pot suporta ca un vis să se transforme în realitate. Nutzi a iubit pe un aviator. Ce minunat om!... A trebuit să renunţe la el, căci viaţa lui era în vecinică primejdie. Şi el a iubit-o, şi dacă îl întâlnea câteodată, foarte rar, din salutul lui se vedea că nu era în stare s-o uite. Într-o zi, Nutzi a citit într-un ziar că aviatorul s-a prăbuşit cu aeroplanul. Pentru totdeauna. „Acum sunt convinsă că nu-l voi mai vedea niciodată. Eu, care odinioară aveam spaimă să nu-l întâlnesc!“ A suferit moartea aceea zi cu zi, vreme multă. Apoi suferinţa a fost înlocuită: a murit fetiţa! În conversaţia mea cu Nutzi, punctată de exclamările bunicii, amestecăm prezentul cu trecutul, tragedia prezentului cu puerilitatea trecutului. Atunci adolescenţi, şi acum oameni mari. Şi iar scâncetul lui Nutzi cu ochii trişti: „Aş vrea să mor! Cu teroare mă trezesc dimineaţa şi văd că am înaintea mea o zi întreagă în care trebuie să trăiesc.” Nutzi, aduce prăjituri să mă trateze: „Tot aşa îţi plac prăjiturile?“ „Da, dar de ce?“ „În fiecare buzunar aveai câte un pacheţel cu ceva dulce! După ce terminai, scotoceai firimiturile!” (Un chin acum: pe ea o serveam? N-am curajul s-o întreb.) Nutzi, cu ce frenezie visam atunci să merg la Paris, să-mi continui studiile! Toate s-au întâmplat aşa cum am vrut. Dar acum nu mai doresc nimic cu înverşunare. Ce se va mai întâmpla cu mine? Atmosfera de acum, în care fusesem primit şi în care mi se arătase cea mai caldă prietenie, mă

liniştise complect, întârziasem mai mult decât trebuia şi eram încântat că termin o zi fără crisparea mea obicinuită. Ajuns acasă, după o absenţă care mi se păruse atât de lungă, portarul mă anunţă că nu m-a căutat nimeni la telefon.

Spre disperarea mea, sentimentele Daniei nu sunt niciodată fără pretenţii, ca în acea modestă familie. Nu voi şti bine ce îi place Daniei şi ce nu, într-atât de artificial este obicinuită să trăiască, de politicos faţă de toţi oamenii. Desigur că va trebui să ne despărţim într-o zi. Pentru a împerechea o evreică şi un creştin trebuiesc trecute anumite stavile, şi ea nu este în stare de niciun gest mai curagios. Rămâne o distanţă între noi, oricât m-aş căzni să încălzesc atmosfera. Dar şi eu sunt prea orgolios ca să pretind ceva, să iau vreo hotărâre. Astfel, din pricina mea sau din pricina ei, cu Dania nu se poate face nimic. Cum ne vom despărţi? Asta e mai greu de ştiut. Dania este distantă, dar aceeaşi; nu pot avea o supărare pe care să n-o fi prevăzut. Cum va avea ea îndrăzneala să hotărască ceva pentru noi doi? Un al treilea va dispune, căci nici eu n-aş putea fi mai îndrăzneţ. Ce aş face cu Milly? (Chiar dacă suntem certaţi acum.) Şi dacă mă voi întâlni peste mult timp cu Dania, peste zece ani? Dania măritată, ca acum Nutzi. Va fi Dania bucuroasă că m-a văzut? Un prieten bun de odinioară. Va căuta să-şi amintească poveştile vechi ale adolescenţii ei, când voia să afle, dar era prea timidă ca să puie întrebări – acum, când ştie demult toate şi nu mai are nicio curiozitate? Ştiu cum va proceda peste zece ani. Va ţine capul plecat cu multă abilitate ca să mă vadă, dar ca să facă impresia că nu mă vede şi să nu fie obligată să răspundă la salut. Şi apoi iarăşi, între noi, zile, luni, ani, moarte...

Frumuseţea Daniei... Un zâmbet vecinic pe buze, o lumină pe faţă, frunte mare de fată deşteaptă, ochii gris se închid şireţi, dar fără falsitate; şi emoţionată pentru cel

mai mic eveniment. Dar buna creştere o face politicoasă faţă de toţi şi o ascunde. Am văzut-o vorbind cu câte un strein şi nu dădea nici cel mai mic semn că ar fi plictisită sau că ar avea vreo preferinţă. Aveam timp pentru noi rar şi măsurat, şi totuşi nu putea să se degajeze de vreun strein. Nici nu-mi dam seama dacă e de părerea mea că ne-am ratat întâlnirea. La urmă, după ce mă frământasem singur, fără de nicio sfială, cu febrilitate, se apropia de mine să mă îmbrăţişeze şi arăta că tot timpul aşteptase clipa aceasta. Îi purtam însă ranchiun, căci nu se pricepuse să grăbească această clipă, că nici măcar nu făcuse impresia că o aştepta. Dimpotrivă, când vizitatorul anunţa că vrea să plece, Dania se ruga, aşa cum este politicos: „Mai stai!“ Mă uitam pe furiş la ceasul de la mână şi observam că şi eu însumi am întârziat. Spuneam: „Trebuie să plec şi eu“, mai ales ca să-i atrag atenţia că tovărăşia noastră se termina neghiob. Vocea ei se îndrepta spre mine la fel de caldă: „Mai stai!“ Odată, după ce am plecat, a venit servitoarea ei cu un buchet de flori. N-am înţeles bine: a simţit tot timpul necazul meu sau l-a înţeles imediat ce m-am dus? Dania nu se pricepea să-mi ia apărarea în niciun fel. Conversaţii ascunse are ea în special cu mama ei (la telefon). Odată a vorbit la telefon cu mama ei, ţinându-mă de mână Era fermecător! Vocea ei deplin emoţionată. Continua pe ascuns să întreţie legăturile cu mama ei, pe care o iertase şi încerca să uite tot chinul ce i-l făcuse, căci Dania nu era obicinuită să se schimbe ceva în preajmă fără ca ea să fie întrebată. Îmi spuse unele lucruri grave despre mama ei, şi vedeam că socoate acele lucruri drept grave. Şi dacă uneori mă înspăimântam bănuind-o pe Dania drept uşurică şi mă plângeam tot ei, ea se împotrivea: „Eu nu seamăn cu mama!“ Asta nu însemna neapărat că trebuie să-i dau dreptate şi să am încredere. Conversaţia la care am asistat, între ele, la telefon, era atât de intimă, încât i-am sugerat Daniel: „De ce nu-i vorbeşti mamei tale despre mine? Ea şi-a trăit viaţa pe drumuri cotite, ar fi

singura în stare să mă încurajeze. Este dureros pentru mine că trebuie mereu să ne ascundem. Impresia că sunt un amant care intră pe fereastră mă umileşte. Chiar dacă ai fi măritată, aş avea aceleaşi pretenţii cu tine. Cu atât mai mult acum, când nu trebuie să dai nicio socoteală nimănui. «Îl iubesc.» Cine ar putea să se împotrivească multă vreme?“

Dar Dania îmi alungă încrederea: „Mama nu poate să înţeleagă aşa ceva“. Adică: mama nu poate să înţeleagă un astfel de sentiment. Răspuns destul de vag, şi semănând iarăşi cu o escamotare a situaţiei, cu o amânare inutilă se joacă Dania cu rochiile, cu cărţile, cu dragostea. Nu pune nicio bănuială că acest joc nu-i face nicio cinste, se emoţionează chiar, crezându-se profundă.

Conversaţia Daniei cu mamă-sa la telefon se prelungea, prezenţa mea nu avea rost alături. Pe neaşteptate i-am scos pantoful. (Dania sta pe măsuţa telefonului.) M-am instalat pe covor şi am început să mă joc cu pantoful. Să încerc să închipui piciorul Daniei, pasul ei, ezitările. Şi sângele care circulă. Ţineam pantoful în toate felurile, utilizam toate gesturile pe care le socoteam elegante, şi nicicând un pantofar nu s-a priceput să-l prezinte cu mai multă îndemânare. Dania nu-mi mai era necesară, putea să se ocupe cum credea de cuviinţă. Când m-am uitat la dânsa, ea continua să fie tot aşa de emoţionată vorbind la telefon. Însă îşi ascunsese piciorul rămas numai în ciorap, cu pudoare, sub rochie.

Mai ales, când vine noaptea, mi se pare că sunt departe de Dania. Cu toate că uneori zilele trec fără niciun semn, şi în lungul unei zile ar putea veni un semn. Şi ziua se petrec mai ales trădările. O conversaţie în care tu n-ai jucat niciun rol. O petrecere, o călătorie. În orice caz, uitare. Acum s-a dus la modistă. Acum are invitaţi. Acum se duce cu familia la un restaurant De noapte eşti sigur: doarme! Mă pot strecura printre visurile ei. Pot s-o sărut în voie, s-o strâng, să-i ating locurile cele mai ascunse. Mă urc pe fereastră pe scări de mătase, ca

Romeo. Dania îmi arată misterele ei, cămăşile de noapte, aşternutul. Decorul de la fereastră îmi foloseşte: stelele şi luna. Zgomotul vântului este un farmec mai mult. Şi totuşi, noaptea simt că sunt separat iremediabil de Dania. Sunt eu mai realist decât s-ar crede? Căci mi se pare intolerabil: fiecare singur, şi despărţiţi de toată lumea.

Astfel, oricât de atent aş fi fost, nu înţelegeam resorturile sufleteşti ale Daniei se deosibea de tot ce cunoscusem până atunci, de tot ce citisem. Nu existau câteva procedee cu care să mă deprind, oricât de ciudate ar fi ele, să le pot prevedea. Numai capriciu. Poţi să te deprinzi cu gândul că iubita ta depinde numai de capricii? Eram iritat că nu înţelegeam nimic. Trebuiam să fiu atent la orice vorbeam sau plănuiam. Şi încercarea de a drege ceea ce greşisem mă umilea. Dania, uşuratecă. Deplin uşuratecă, adică fără perversităţi, fără vreo teorie, la întâmplare, în voia vieţii. Existenţa ei se petrecea mereu neprevăzut, nu-mi povestea niciodată ce făcea în timpul despărţirii noastre. Ocupaţiile ei zilnice îmi rămâneau necunoscute. Ea explica, dacă mă plângeam: „Pentru că viaţa mea începe din clipa când te văd!” Erau binecuvântate aceste vorbe. Nu puteam continua discuţia. Rămas singur, vedeam că sunt mereu în întuneric. Am surprins două scene: ele nu pot explica mare lucru, dar sunt caracteristice. Tocmai venisem la Dania. Servitoarea, care mă văzuse, mi-a deschis fără să mai sun. Eram în antret, unde îmi puneam în cuier pardesiul şi pălăria. Am fost surprins de vorbele din camera alăturată. Prin uşa de sticlă am putut privi. Era Dania cu Raul. Dania povestea la istorie capitolul pe care-l avea Raul pentru a doua zi la şcoală. Era interesantă de urmărit Dania cum vorbeşte, ea, care niciodată în public nu putea să ducă o frază până la urmă. Era atentă şi punea cea mai mare seriozitate pentru ocupaţia ei. Raul deschisese ochii mari ca s-o înţeleagă, îi repeta din când în când câte un cuvânt, ca să arate că a înţeles, dar nu se

putea abţine să nu agite, cu creionul, canafurile de la canapeaua pe care stăteau. Intrând, am risipit atmosfera. A început scena insuportabilă în care Dania îi spunea lui Raul să plece, iar acesta se ruga: „Încă un minut! “ Minunată a fost Dania atunci. Dar Mady mi-a spus mai târziu: „Aşa face Dania în fiecare zi!“ Mama-Dania... Şi apoi, pleacă Dania în streinătate şi stă acolo o lună, două, trei, şi nici nu se gândeşte să scrie câteva rânduri, să întrebe ce se mai întâmplă pe acasă. Am mai surprins o scenă sinceră, căci prezenţa mea nu era bănuită. Fără să-mi dau seama, nimerisem în camera părinţilor Daniei, în care tatăl Daniei doarme, acum, singur în patul lui din cele două paturi. (Prima oară când te culci singur, după ce ani te-ai culcat cu femeia ta. Patul alăturea de el care rămâne nedesfăcut toată noaptea!) Dania era acolo, se privea în oglindă. Fără niciun gest, preocupată de imaginea ei, dar fără să vrea să schimbe ceva. Părea că stă de mult acolo şi n-avea vreun gând să plece. Nu puteam întârzia prea lungă vreme, m-am dus. Imagini rare, la care nu puteam asista decât din întâmplare. Puteam să văd în ele imaginea Daniei, eu, care mă ocup atât de avid s-o cunosc?

„Ai văzut pe Moissi?” Niciodată n-o să mă pot consola de moartea lui. Desigur, te cuprindea mai întâi tristeţea lui. Orice vorbă ar fi spus, aducea o vibraţie. Şi îmi va suna întotdeauna în ureche tonul cu care a întrebat în *Cadavrul viu: „Wass habe ich gethan?“* Nimeni nu are ochi mai profunzi, mâini mai delicate; îi urmăreşti cu delicii arcul picioarelor. Dar m-a impresionat mai ales la el simplicitatea lui. Nimic nu te făcea să presupui că el ştie că este un artist celebru în lume. Îţi părea normal să meargă pe jos, pe o stradă umilă, să-i fie frig şi să-şi ţie bine la gât gulerul pardesiului, să se îmbrace cu hainele pe care le-a găsit lângă el fără să mai aleagă, să bea cafea într-o ceaşcă oarecare. L-ai fi putut primi la tine fără să te jenezi, i-ai arăta albumele tale cu fotografii, şi

el ar privi cu curiozitate, şi chiar ar fi încântat să descopere o ilustrată cu o vedere din Bucureşti, căci ar zice: „Am fost şi eu pe acolo“. Dania îşi aduce aminte: „L-am văzut şi eu la Londra”…

Ce rochie scumpă şi elegantă trebuie să fi avut Dania când, în seara aceea, la Londra, asista la un spectacol cu Moissi. Moissi trebuie să fi jucat pe Fedia din *Cadavrul viu..*

Şi Alfred Cortot, marele pianist, apare mititel, umil, fără legătură cu pământul, transformat într-o notă muzicală. Şi ce îmbătrânit e acum! S-a terminat povestea lui, asta o ştie el bine. Nu-l mai interesează bravadele (ca Rubinstein), ca să emoţioneze sala. Lumea lui, numai nuanţe şi melancolii. Versuri transformate în sunete. Sala de la Ateneu era arhiîncărcată, aplauzele cădeau ca o apă, de la oameni care aveau poate nevoie de un dar de lună. Atingea succesul acesta pe Alfred Cortot? Dania n-a fost la concert, căci n-a mai găsit bilete. Dar s-a consolat cu vorba: „L-am mai auzit altădată, în streinătate!“ Ca şi cum aceleaşi bucăţi n-ar putea fi auzite de oricâte ori, căci atmosfera de atunci s-a risipit ca vântul şi nu mai păstrezi decât o amintire uscată. Ca şi cum ar mai şti ea programul în care l-a auzit odinioară pe Cortot! Iar decorul n-are nicio importanţă. Sau dimpotrivă, muzica lui Cortot se pretează să fie executată în cadrul cel mai umil. Să nu vezi oameni, să nu te tulbure niciun zgomot. Să poţi avea visurile cele mai fluide. Şi apoi „altădată” are o importanţă extraordinară: pe atunci Alfred Cortot avea altă vârstă!

Am văzut-o în pauză la un concert. Dar la ieşire era lume multă, n-am ştiut ce-a devenit. În stradă, i-am recunoscut automobilul, iar ea îmi făcea semne de prietenie prin geamul din fund. (Era numai cu Mady.) Socoteam că tovărăşia noastră este completă. Apoi, două zile niciun semn, nicio chemare la telefon. Am chemat-o eu de câteva ori, dar mi s-a răspuns invariabil:

„Nu e acasă!“

Căutam să-mi schimb vocea ca să nu par că numai eu o caut. (Şi nu-mi spuneam numele.) Dar cred că n-am înşelat pe nimeni, chiar dacă Dania este căutată toată ziua de oameni diferiţi.

Într-o zi am vorbit cu Dania de la un telefon din familie. Cineva mi-a auzit cuvintele şi timbrul şi a spus la urmă: „Ce cârpă eşti!“ Vorbele acestea mă obsedează, căci niciodată nu m-am gândit să mă judec aşa de rău. La restaurantul unde mănânc vine în fiecare zi un ţigan pipernicit şi murdar şi cântă fals şi ridicol la o vioară stricată, cu o voce plângăreaţă, *Eşti o cârpă în amor!* Dar eu îl ascult cu seriozitate, căci am impresia că face portretul meu.

Ascensorul va urca până la mine, la etajul al şaptelea, să-mi aducă cineva vreo veste? Îi aud zgomotul, dar nu ştiu dacă urcă sau coboară cu cineva care vrea să plece. De câte ori trece pe la un etaj, zgomotul acesta capătă alt sunet, pot să urmăresc drumul ascensorului şi să număr cele şapte etaje. Dar dacă se opreşte în mers? Sau am numărat greşit? Sau n-a pornit exact de la parter şi atunci e inutil să număr de şapte ori? La etajul meu sunt douăzeci de camere, deci foarte multe persoane, uneori mai mulţi într-o cameră: chiar dacă ar urca cineva până aici, s-ar putea să nu fie pentru mine. S-ar mai putea să vie cineva tocmai la mine, dar care nu mă interesează. Şi asta se întâmplă de dimineaţa până seara!

Despărţirile sunt oribile, mă mir cum avem tăria să le trăim. Pentru totdeauna! Ca o moarte! Mai impresionant decât o moarte, căci după o despărţire celălalt trăieşte undeva, mănâncă şi doarme, are ocupaţii. Te poţi întâlni, oricât de mare ar fi lumea aceasta, sau cel puţin crezi că te-ai putea întâlni. Îţi faci iluzia că fata care merge în faţa ta e iubita. Cu toate că totdeauna te înşeli. Nu există un noroc de felul acesta. În acelaşi oraş, străzile se măresc,

se multiplică, casele se înstreinează, iar iubita se găseşte undeva, dar nu poţi închipui unde... Poate în cinematograful în care intri, tocmai la ora aceea, şi când se face lumină priveşti cu aviditate pe toţi spectatorii şi regreţi că s-a făcut întuneric înainte de a-ţi termina examinarea. Se cântă o reclamă în semiobscuritatea sălii, iar tu îţi cauţi iubita. Sau poate la teatrul la care te duci o dată la trei luni. Sau la un concert. Şi asculţi multe sunete, cu impresia că şi ea ascultă acelaşi lucru. Şi dacă ascultăm amândoi, în acelaşi timp, la radio, acelaşi post îndepărtat?... Pentru totdeauna... Erai atent ca iubita să nu răcească, să n-o ploaie, să aibă aceleaşi bucurii. O făceai neapărat să citească o carte care ţi-a plăcut, să se îmbrace după gustul tău (Dania, ţi-am pretins o rochie de *taffetas...),* să prefere o anumită expoziţie de pictură. Totul zădarnic. Atâtea preocupări pe care le-ai avut odinioară şi acum, fără sens. Par ridicole planurile tale vechi. Şi, mai ales, dacă planul tău pretindea un oarecare timp şi ai fost întrerupt, acum te găseşti nebun. Doreai să ştii cel mai mic lucru din viaţa iubitei. Te durea dacă descopereai că iubita uitase să-ţi spuie ceva, inofensiv, chiar, un spectacol, de exemplu. Satisfacţia pe care a avut-o asistând la un spectacol. Acum poate veni primăvara, zădarnic constaţi primele flori, căci nu mai poţi să i le trimeţi ei. Ţi-aduci aminte, Dania: am venit cu violete multe la tine, şi făceam mare gimnastică a mâinilor ca să nu-mi scape niciuna. Vara... Atunci eşti tu infidelă... „Eu nu pot suferi căldura“, mi-ai spus. Totuşi, ai plecat numai când am hotărât eu plecarea mea. „Cum voi putea trăi în oraşul acesta fără tine!“ Şi unde te-ai dus ai descoperit o societate veselă, elegantă, unde ai putut să joci rolul prim. Toamna, cu ploile. Cu Dania n-am trecut nicio toamnă împreună. Iarna, cu zilele negre. Zile făcute pentru dragoste. Te-a impresionat această reflecţie a mea, şi mi-o aminteai de câte ori era o zi mai întunecată. Acum telefonul de alături pare un cadavru. Nu se desprinde nicio emoţie din el. A redevenit o maşină

uscată, fără mişcare Poţi să te uiţi, înţepenit, ceasuri, la el, nu se desprinde niciun semn. Şi dacă totuşi te cheamă cineva, sunetul lui îţi face rău, căci oricine te doreşte îţi este indiferent, şi te doare că acelaşi mijloc poate fi întrebuinţat de persoane streine, la fel cum te doare că un colţ de natură îţi este nespus de drag, de familiar, şi constaţi că aparţine cu aceeaşi intensitate altuia. Şi telefonul devine simbolul viu al despărţirii tale, şi te înfiori când din atâtea cuvinte calde, de întrebări febrile, de deznădejde sau de speranţe, nu mai rămâne decât un umil aparat negru, strein, tare. Pentru totdeauna. Orice aş face. Mă doare capul acum, şi ţie nu-ţi pot spune nimic. Dacă ai pune mâna pe fruntea mea, m-aş simţi bine. Am o carte nouă, s-o citim împreună. Să-i ghicim conţinutul numai cercetându-i paginele. Am aflat o observaţie subtilă, vreau să ţi-o spun. Am descoperit un prieten, ce părere poţi avea tu de el? Am stat treaz o noapte întreagă ca să scriu câteva rânduri. Sunt mulţumit de ele, am impresia că depăşesc tot ce am făcut până acum. Nu vrei să le cunoşti şi tu?... Pentru totdeauna... Şi dacă m-aş despărţi de Dania, aş aţine calea tuturor automobilelor ca s-o descopăr. Nu văd bine. Odată a trecut pe lângă mine un automobil, cu mai multe persoane în el. Şi deodată am descoperit pe cineva care se uita atent spre mine pe geamul din spate. Era Dania, care mă văzuse pe stradă, şi cum întâmplarea era neprevăzută, a avut curajul să mă privească, fără sfială de vecinii ei. Dar mă înşelasem. Nu era decât o păpuşă atârnată acolo, pentru încântarea călătorilor

Cea mai stupidă melodie îţi sugerează dezastre. O flaşnetă cântă *De-acuma nu te-oi mai vedea,* iar eu jelesc despărţirea de Dania. Pentru totdeauna. Va trebui să suport aşa ceva şi să trăiesc mai departe. Căci traiul cu Dania a devenit foarte complicat. Viaţa aceasta de tensiune continuă mă umileşte, aruncă în mine toate incertitudinile. Şi odată, în loc să-ţi vorbesc: „Ce mai faci, Dania, ce-ai mai făcut în ultima jumătate de cias?“ îţi voi

spune „adio”. Dacă aş fi în stare, ţi-aş cânta un cântec: *Gute Nacht, mein Kind.* Ca şi cum, de-acum, tu ai trebui să dormi totdeauna, iar eu să te veghez.

Fiecare om are atârnat de buze câte un surâs, dună cum sălbatecii îşi atârnă câte o bijuterie. Surâsul acesta are diferite forme, este prelungit sau de scurtă durată, pregătit sau bruscat, graţios sau crispat, nenatural uneori, întreg sau numai schiţat. Dania are totdeauna surâsul pe buze, şi de câte ori întâlneşte pe un cunoscut, oricare ar fi el, înfloreşte ca o floare. Fiecare se bucură de acest surâs, ca şi cum numai pentru el a fost făcut, dar eu ştiu ce artificial este. Iar odată am surprins-o pe Dania aşa: a văzut pe un cunoscut şi a început să-i surâdă. Apoi, imediat, a apărut alt cunoscut. Iar Dania a surâs mai departe, la fel, celuilalt. Acelaşi surâs pentru două persoane.

Uneori îmi place să-i amintesc Daniei că nu sunt un om de rând şi că în tovărăşia noastră nimeni nu dă mai mult. Şi atunci îi spun versurile lui Ronsard, transformate puţin, ca să mi se potrivească:

Quand vous serez bien vieille, au soir, à la chandelle,
Assise auprès du feu, dévidant et filant,
Direz, chantant mes vers en vous esmerveillant:
„... me célébrait, au temps que j’étais belle”.

Dar recitându-i aceste versuri, arăt că în niciun caz aventura noastră nu poate dura multă vreme.

Înainte de a o cunoaşte, am fost rugat să pun un autograf pentru „o duduie“, pentru Dania chiar. I-am scris la întâmplare, oferindu-i „o fantomă”.

„Ştii cât m-au obsedat rândurile tale?“ Sunt foarte potrivite pentru Dania.

M-a căutat prin săli de spectacol, pe străzi, pe când nu mă putea recunoaşte, căci nu-mi ştia fizicul. A citit tot ce am scris, părându-i-se că la fiecare rând fac aluzie la ea. Şi de când ne-am întâlnit, ea îşi continuă visul de lunatecă. I se pare posibil orice plan, dar se sperie să-l îndeplinească. Mă aşteaptă noaptea la fereastră, dar nu are curajul să mă primească la orele normale. Face din mine, în absenţa mea, imagini fantastice, dar are deziluzii când mă vede. Gesturile îi sunt nesocotite, timiditatea alternează cu îndrăzneala, de amândouă dăţile la fel de stridente. Uitări complecte din pricini vagi, din pricina unei vizite mediocre şi, deodată, frenetice aduceri-aminte. Cuvintele cele mai pasionate, spuse numai la telefon.

— De fapt, Dania, pentru tine aş putea fi chiar mort. Obsesiile tale n-au nevoie să mă mişc, să mânânc, să pretind ceva. Poate că mort m-ai iubi chiar mai mult, m-aş potrivi cu imaginaţia ta. Bineînţeles, carnea ta ar accepta îmbrăţişările cele mai puternice, sărutarea cea mai ameţitoare, sensualitate nebună, dar la urmă, singură, lenevoasă, m-ai chema pe mine. Prestigiul şi dezolarea mea…

Este Dania deşteaptă? Cu toată graţia figurii de păpuşă de lux, are fruntea mare, de persoană care gândeşte. Familia e impresionată de inteligenţa ei. Face unele observaţii la care nimeni nu se aşteaptă. Unele comparaţii minunate. Şi apoi a citit imens, a devorat cărţi. „Citesc până şi programele de cinematograf.” Aceasta nu este un semn de deşteptăciune, dar te impresionează cineva care are patima cititului. Orice spui, ai impresia că eşti ascultat şi înţeles. Dar n-am surprins-o niciodată pe Dania susţinându-şi multă vreme o părere şi motivând-o… „Rilke e cel mai mare poet din lume“… Cu ce emoţie face această declaraţie! Ce este mai frumos în el? Dania nu mi-a spus ce crede. Îi vorbesc cu entuziasm de unele cărţi. I le ofer. Şi nici nu ştiu dacă i-au plăcut. Cu ce emoţie i-am trimis *Deux ou trois Grâces,* capodopera lui

Huxley. Am căutat în toate librăriile până ce am găsit-o. Graţioasa Grâce, explicabilă ca o temă muzicală care se repetă, şi atât de influenţabilă, încât îi recunoşti fiecare amant după cuvintele pe care le întrebuinţează. Dania, nu ţi-ai recunoscut portretul tău şi nu ai avut ocazia să priveşti în cartea aceea ca într-o oglindă? (Ultima dată când te-am întâlnit, mi-ai vorbit de Spinoza.) Dar Dania nu se compară decât cu ce este perfect favorabil. Cunoaşte foarte multe versuri pe de rost, este asta un semn de inteligenţă? Nu i se poate ascunde ceva, căci ghiceşte. Are momente de reflecţie? Are, mai ales, timpul să reflecteze, cu vizitatorii, care vin mereu, cu ocupaţiile de modă, care nu se mai termină? N-am auzit-o niciodată spunând: „Această este o carte bună, pentru că“... Nici eu, dealtfel, nu-i dau dovezi de inteligenţă. Mă mărginesc să interpretez, când sunt cu ea, sentimente, totdeauna cu pasiune, căci totdeauna sunt în joc relaţiile dintre noi. Şi când ne simţim perfect tovarăşi, glumesc, fac spirite proaste sau chiar mă amuz scoţând sunete fără înţeles. Repet aceeaşi frază idioată şi ne amuzăm amândoi. Dania mi-a spus: „Ce mult mai ţineam la inteligenţa ta înainte de a te cunoaste! Şi acum descopăr că pot să te urmăresc.” Da fapt, vorbele trebuiesc astfel înţelese: acum mă intimidez mai puţin de tine! Căci n-a avut niciodată ocazia să constate în ce fel gândesc. Nu mi-a pus întrebări.

Întotdeauna am privit cu emoţie o poşetă, căci am considerat-o legată intim de doamna care o poartă. O mărturisire care se face în public şi totuşi rămâne ascunsă. Fiecare compartiment este important. Roşul de buze, pudra, parfumul, pieptenele, fiecare cu secretul lui. În poşetă n-ai voie să cauţi niciodată, oricât de avid ai fi s-o cunoşti. Firea feminină, curioasă, de neînţeles, transformată în pânză şi zorzoane. Dania îşi schimbă de multe ori poşetele. Desigur, toate sunt de calitatea cea mai bună, aduse din străinătate, model. Aşteptam într-o zi pe Dania în salonul ei. Citisem dintr-o carte pe care o

găsisem pe masă, mă uitam la fotografii, dar Dania nu sosea. Nu mai ştiam ce trebuie să fac. Şi pe scaun, lăsată la întâmplare, una din poşetele Daniei. O purta în ziua aceea, era plină de lucrurile trebuitoare. Am privit-o îndelung, vrând să închipui mâna care o ţine de obicei. Şi un gând mi-a venit. Am scris câteva rânduri de prietenie şi le-am strecurat în poşetă. A doua zi am aşteptat efectul. Dar nimic. Nici în zilele următoare. Nu pricepeam. S-a putut să nu observe? Sau rândurile mele s-au rătăcit? Dania nu-mi spune nimic din timiditate sau din şiretenie? Nu era o chestiune prea gravă; am întrebat-o pe Dania de întâmplarea cu biletul meu. Ea a rămas surprinsă: „N-am ştiut!”... A adăugat: „Eu niciodată nu mă ocup singură de poşetă. Alţii îmi aranjează lucrurile din ea“...

Şi *portfeuille*-ul meu a constituit un miragiu pentru Dania. Când l-a ţinut în mâini! Să poată scotoci pretutindeni! Întârzia la fiecare descoperire. Şi fiecare lucru, cât de umil, o impresiona. Un carnet de cale ferată. Cum e fotografia mea, cine a scris pe el, cine l-a iscălit? O floare presată, ce floare e, şi de unde o am? Câteva pagini scrise: trebuiesc publicate? Un bilet vechi de tramvai; ce călătorie am făcut? Şi cheia camerii mele! De orice era Dania curioasă, voia să ştie tot. Dar am luat *portefeuille*-ul înainte ca Dania să ştie tot. Mai la o parte era fotografia unei fetiţe nostime, surâzătoare, cu pălăria mică pe ureche şi foarte încântată de acea pălărie: Milly!

Dania, ai intrat în camera mea şi totuşi n-ai observat ceva important, care de obicei nu-ţi scapă când este gelozia ta în joc. Eu eram stăpânul, căci eu dispuneam de situaţii, lucid, nu la întâmplare, cum ceri tu. Şi glasul meu rugător, pe care ai socotit că poţi să-l conduci după plac, ascundea cele mai conştiente planuri. În camera mea este o uşă ascunsă după perdea, pe care n-am curajul s-o încui. Pe acolo se poate merge în camera lui Milly. Milly, de când ai venit tu în viaţa mea, nu vine decât foarte rar, când sunt bolnav şi crede că e obligată să se ocupe de

mine. Tot eu merg dimineaţa la Milly, cu dorinţa s-o împac, dar atent ca nu cumva să mă caute în lipsă cineva la telefon din partea ta. Fijija, pisica, circulă mai mult între noi, ea toarce înainte, ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat, şi doarme fie rezimată de mine, fie de Milly. Mai ales de Milly, dar nu dintr-o preferinţă. Eu sunt nervos, nu pot sta locului, mereu în aşteptare; nu pot fi comod pentru somnul unei pisici. Pe Milly, în schimb, supărarea a doborât-o, stă ceasuri întregi pe divanul ei, cu capul în mâini, nepricepându-se să ia vreo hotărâre. Fijija e pisica lui Milly mai cu seamă. Ea mi-a adus-o, ea o îngrijeşte zilnic, şi de la restaurant ea îi aduce pachetul de mâncare. Şi acum, când Milly este prea întristată, încearcă să se consoleze cu Fijija. „Tot ce mi-a rămas pe lume!“ Mi-e aşa de milă! Dar ce pot face? Şi când a fost Dania la mine, am inventat motive să plecăm cât mai repede. Mă temeam să nu vie Milly. Desigur, Milly este discretă şi mândră, ar fi rămas în camera ei dacă ar fi simţit (ar fi simţit imediat) musafiri la mine. Dealtfel, nu vine la mine decât rareori, intră la ea liniştit, şi numai întâmplător îmi dau seama că e acasă. Câteodată mai are pretenţia să lupte cu mine. Încuie uşa şi nu răspunde când îi bat să intru. Dar alteori lasă uşa deschisă, şi n-are nicio tresărire dacă vin s-o văd. Şi trebuie s-o întreb de două ori acelaşi lucru dacă vreau un răspuns. Dar am plecat cu Dania cât mai repede din camera mea. De ce s-o îndurerez inutil? Şi mai ales: dacă Dania ar observa ceva? Mi-a fost frică mare să nu fiu surprins într-o situaţie ridicolă. N-aş fi fost în stare s-o umilesc pe Milly prefăcându-mă că o consider o fiinţă întâmplătoare. N-aş fi putut să ascund pe Dania. Aş fi surâs constrâns şi stupid. Şi Milly şi Dania s-ar fi sesizat. Ce teamă îmi era pe culoar, cu Dania aşteptând ascensorul care nu mai sosea, mereu ocupat, ocupat poate tocmai de Milly, care sosea în acelaşi moment! (Chiar dacă Milly îmi spusese că în ziua aceea – sărbătoare – va fi absentă. Îmi spunea lucruri precise.) Ce emoţie, trecând prin faţa diferiţilor

portari, chiar dacă ei nu-mi puteau face nicio complicaţie! În alte zile pot să nu mă tem prea mult de venirea lui Milly, are birou. Şi, de atâta vreme de când o cunosc, niciodată nu şi-a părăsit orele biroului. Asist la viaţa ei tristă de fiecare zi, de funcţionară. Conştiincioasă, fie că aşa este temperamentul ei, sau poate că se teme să n-o dea afară, cum se poate oricând întâmplă la un birou particular, şi să rămâie pe drumuri. Căci trăieşte din leafa biroului şi n-are pe nimeni care să-i poarte de grijă. În fiecare seară îmi da raportul. Ce vulgarităţi îi mai spunea şeful imediat, sau cel mai mare, sau cel mare de tot, care nu-şi închipuia că funcţionarii lui au nevoie de somn şi de mâncare şi, de e posibil, chiar să meargă la un teatru. Pentru el, orele nu contează. Vine oricând şi doreşte să găsească pe funcţionari. Şi noaptea, dacă are poftă. Nu ştie ora prânzului. Ghiftuit, căci el poate să mănânce când vrea, odihnit, căci el se poate scula când vrea. Nu spune bună-ziua, pretinde, se supără, rămânând tot timpul distant şi imbecil. Imposibil de contrazis, oricâtă dreptate ai avea. La o oră neobicinuită, n-a găsit-o pe Milly la birou. Avea de scris la maşină câteva rânduri politice, şi nu s-a priceput să găsească o altă dactilografă. O mie de lei amendă! „Tocmai îmi făcusem socoteala că iarna aceasta îmi pot cumpăra blăniţă, ca să nu-mi fie atât de frig la gât.“ Şeful crede că totul îi este permis şi face din banii societăţii ce vrea, nimeni n-ar putea să se opuie fără riscul de a fi dat afară. „Noroc că nu-l văd totdeauna. Când ar şti el că am fost foarte fericită aseară la un concert la care m-ai dus tu!“ A fost el vreodată la un concert? Şefii mai mici sunt mitocani, scuipă pe jos, fumează ţigări proaste „atât de mult, că poţi să tai aerul cu cuţitul”, spun prostii pe care trebuie să le accepţi fără împotrivire. Iar numerele din registre se ridică pe ei ca furnicele, pe mâni, pe barbă şi mustăţi, pe haine, pe toată fiinţa lor. Uneori pe fereastră se vede cum plouă sau cum străluceşte soarele, dar nimeni nu face astfel de observaţii. Trec anii peste Milly ca funcţionară de birou,

dar ea rămâne la fel de sensibilă, şi cea mai mică vulgaritate o distruge. Biroul, viaţa ei, ce tragedie!

Cum să pot face mai explicit, şi pentru alţii, şi pentru mine, ceea ce presupune cuvântul „birou“? În fiecare zi, de ani şi pentru totdeauna, în cel mai bun caz. În fiecare zi! Să scriu câte o pagină pentru fiecare zi, şi sub titlul *birou* să punem peripeţiile, încurcăturile, obrăzniciile superiorilor, munca stupidă şi istovitoare, fără scop. Numai deziluzii. Indiferent de tot ce se petrece în lume, că oamenii trăiesc şi mor, unii se chinuie, alţii sunt îndrăgostiţi, geloşi, tragici, indiferent. Numai să iasă exact cifrele. Aş aduna mii de pagini care ar părea identice, dar fiecare ar conţine o zi din viaţa unui om. Viaţa lui Milly. Cine ar avea răbdare să citească numai ceea ce a fost trăit clipă cu clipă? Duminica funcţionarul se scoală târziu, se uită pe fereastră şi asistă la trecerea timpului nefăcând nimic. Din când în când, din viaţa lui Milly se desprinde câte o tragedie: a murit tata... sau mama... a rămas singură pe lume. Dar n-a avut o îngăduinţă prea mare. Numai zilele de înmormântare. Şi, apoi, din nou biroul. Şi uneori Milly îşi dă seama că n-are pe nimeni, că n-are unde să se ducă, că fiecare îşi are petrecerea lui, nimeni nu se gândeşte să-i facă vreo bucurie. Şi atunci îmbrăţişează pe prietena ei pisica şi e satisfăcută când o priveşte mâncând. O găseşte înţeleaptă, inteligentă, graţioasă, atâtea adjective care ar fi vrut să i se adreseze ei, să le poată ea adresa altcuiva. Aşa se explică ataşamentul ei pentru mine. Sărutări, senzualităţi n-au niciun rost între noi. Oricât de ciudat ar părea, un bărbat şi o femeie împreună, care se pricep numai să-şi poarte de grijă reciproc. Milly bagă de seamă ca viaţa mea să se petreacă fără de neglijenţele pe care eu sunt înclinat să le trăiesc, să mă îmbrac cum trebuie, să mănânc, să dorm. Eu o încurajez în viaţa ei grea, o ascult cu interes, îi explic ceea ce nu pricepi dar, îi fac promisiuni care ar putea să-i calmeze necazul. Anumite lucruri le las în întuneric. N-o întreb despre trecutul ei. Poate pentru că n-aş vrea nici

eu să fiu întrebat. Şi n-o întreb niciodată de trecerea unei ore de a ei pentru care nu se gândeşte să-mi dea explicaţii, căci nu vreau nici ea să creadă că are vreun drept în viaţa mea sentimentală. Cele mai calde strângeri de mână, dar nimic altceva. Putem dormi pe acelaşi divan, fără să mă gândesc la rău. Astfel, prea multe n-am vrut să iscodesc în fiinţa lui Milly. Dar am fost cu dânsa punctual, exact în promisiunile date. Milly mă privea citind, scriind, era măgulită când eu îi ceream vreo explicaţie, căutam s-o pun în curent cu preocupările mele. Asta îi readucea încrederea în puterile ei, pe care biroul făcea tot ce era posibil să i le distrugă. Tovărăşiile noastre minunate, în preajma radioului, fără vorbe, încercând să prindem posturi până noaptea târziu. Milly era fată deşteaptă, avidă să înveţe, prudentă ca să nu spuie niciodată ceva deplasat. O găsisem în muzică încurcând bucăţile cele mai familiare, şi acum o deprinsesem să recunoască fraza intimă din vreun cvartet. Şi cu delicii observam progresele elevii mele. Dania a putut să sosească în viaţa mea, fără să-mi închipui că această aventură ar putea aduce vreo transformare în viaţa dintre mine şi Milly. Nu vorbeam despre Dania, căci găseam inutil să vorbesc cu Milly despre escapadele mele, dar nu aveam intenţia să ascund nimic. Şi dacă îmi veneau câteva rânduri, îi spuneam portarului să mi le dea pe ascuns, dar le lăsam fără precauţii printre hârtiile mele, căci nu-mi închipuiam că ar putea să le citească cineva. Şi într-o zi am făcut descoperirea că Milly este geloasă!

Au început între doi discuţii făcute din jumătăţi de cuvinte, învinovăţiri, ofense, pe care fiecare se prefăcea că numai întâmplător le făcea şi niciunul nu spunea limpede ceea ce crede. „Iarăşi o scrisoare!“ „Întrucât te supără?” „Constat numai!“ „Vrei poate să mă socot vinovat?” „Nu vinovat, numai tulbure.” „Nu dau socoteală nimănui.“ „Credeam că pentru o chestiune atât de importantă poţi să dai socoteală.“ Am uneori ieşiri

violente. „Dar, în definitiv, nu permit la nimeni să mă tortureze.“ „Dar n-am spus mare lucru.“ Avea dreptate, nu spusese mare lucru, dar cuvântul ei cădea pe preocupările mele: Dania mă chinuia fără să-şi dea seama. Uneori aveam cheful să-i mărturisesc necazurile mele lui Milly, cea mai apropiată prietenă, dar acum discuţiile noastre ajunseseră prea ascuţite ca să-i cer tocmai lui Milly o povaţă. Minţeam din ce în ce mai mult, în timp ce pretindeam că Milly n-are dreptate să mă examineze. Milly observa anumite situaţii comice pe care le trăiam şi se răzbuna subliniindu-le cu voce tare. În febrilitatea cu care aşteptam o veste, n-aveam astâmpăr, în cameră mă mutam de pe un loc pe altul, puneam la patefon un disc pe care nu-l ascultam până la sfârşit, deschideam o carte pe care o închideam înainte de a putea citi prima pagină, puneam o întrebare şi nu aşteptam răspunsul, sau îmi găseam o treabă ca să ies în oraş, ca să mai rup din timpul aşteptărilor, dar mă întorceam imediat cu spaima ca nu cumva tocmai atunci să fiu aşteptat. Milly nu spunea nimic, fără mişcare sta într-un colţ, cu capul în mâini, ca să nu-i văd măcar faţa sau ochii, dar o simţeam tot timpul examinându-mă, pricepând tot, şi imobilitatea ei tăcută mă exaspera. O iscodeam şi o obligam, prin jurăminţi, prin mitocănii, prin abilităţi, să vorbească. Dar uneori, orice aş fi imaginat, nu-mi auzeam decât vocea mea, şi sunetele vorbei mele cădeau peste mine chinuitoare. Câteodată mă cuprindea o imensă milă de tristeţea lui Milly, de obicei când vedeam că eu însumi sunt fără noroc, şi atunci repetam fără sfârşit: „Dar ce sunt eu de vină!“ Poate că dacă aş fi fost fericit, aş fi fost mai impresionat de necazul lui Milly. Nu eram bine hrănit pentru un om care n-a mâncat încă. Darnic, aş fi răspândit cuvinte de îmbărbătare, glume, chiar şi câte o distracţie, un cinematograf. Dar găseam că duc o viaţă intolerabilă, nu mă simţeam obligat să mă ocup şi de alţii. Mă simţeam în stare să mor curând, deci nu-mi păstram pentru mine partea cea mai bună. Milly sta

dezolată lângă pisică, şi cu această tovărăşie ea se simţea şi mai singură încă. Dar şi eu mă simţeam singur, ocolind ca un năuc camera, în aşteptarea unei veşti. Şi trebuia să tac, un chin care îmi era răspândit pe ochi, pe buze, pe toată carnea. Şi pentru că nu puteam să mă răzbun pe Dania, care cine ştie ce făcea în momentul acela, acolo, departe, mă uitam la Milly, la ceafa ei, căci faţa şi-o ţinea între perne, şi-i spuneam – în gând, căci îmi dam seama că dacă i-aş fi spus tare, n-ar fi liniştit cu nimic supărarea mea din pricina Daniei: „Ce să-ţi fac! Fiecare cu soarta lui!“

Cunoştinţa cu Milly s-a făcut senzaţional, după cum senzaţională mi s-a părut şi cunoştinţa cu Dania de mai târziu. De fapt, oricum s-ar face prima întâlnire cu cineva, care va juca un rol în viaţa ta, pare extraordinar. O recomandaţie la colţul unei străzi... Reflectezi: ce întâmplare că eram tocmai acolo în momentul acela, iar un amic comun, pe care-l văd foarte rar, se găsea în acelaşi loc! Duceam o viaţă prea monotonă, lipsită de orice farmec. M-am hotărât să plec într-o excursie cu nişte oameni pe care nu-i cunoşteam, de care numai întâmplător am aflat. Obicinuit să trăiesc singur, şi deodată în grupul necunoscuţilor Milly a plecat şi ea cu aceeaşi excursie tot pentru prima dată. Spre Mănăstirea Cheia, cu automobilul, şi apoi pe jos, tot mai departe. La început nici n-am observat pe cine aveam în preajmă, mă mulţumeam să surâd amabil dacă mi se punea vreo întrebare, să mă arăt mulţumit. De la Cheia ne-am despărţit la întâmplare, în grupuri, preocupat fiecare să urce potecile. Pe muntele Ciucaş m-am odihnit, cu cei câţiva tovarăşi de care mă ţinusem. Unul s-a hotărât să mănânce. Aşezând o bucăţică de brânză pe o bucată de pâine, am descoperit lângă mine o fată delicată, necăjită, stranie puţin, sensibilă la fiecare trăsătură, Milly. Şi mititică, ai fi putut s-o porţi cu uşurinţă în braţe. Ce jucărie ciudată! La întoarcerea spre Cheia, i-am spus: „Ce minunat este aici. Ar trebui să rămânem cât mai mult.”

„Mie mi-ar fi imposibil, căci am birou.” Ce mult m-au impresionat vorbele acestea! Ce conţinea timbrul vocii ei?! Dar era deprinsă cu această viaţă. Atâtea grozăvii pe care le-am închipuit dintr-o dată, pe care numai le bănuiam, dar nu puteam să le ştiu în repetarea lor zilnică. Mi-a dat adresa biroului. Ajuns acasă, i-am trimis un buchet imens de gladiole. „Îţi dai seama cum se prezintă un buchet de flori într-un birou? Nu ştiam unde să l ascund. Le pitisem înapoia scaunului pe care stau toată ziua la maşina de scris. Le striveam, era o profanare. Să nu le descopere camarazii mei, căci ar fi reflectat: O socoteam cuminte, dar are şi ea tipul ei!“

Fuseseră destul de deplasate gladiolele mele. Eu, care le cercetasem la cumpărare pe fiecare, după ce examinasem îndelung câteva magazine cu flori, ca un om care nu e grăbit, care nu are nicio treabă. Dar am continuat să-i trimit flori, mai umile, mai însemnate, după anotimp, cât mai multe. Şi eram încântat când n-avea vaze destule ca să adăpostească tot ceea ce îi trimiteam. O părăseam dimineaţa de tot de la casa unde sta pe atunci. Ea deschidea fereastra ca să intre aerul curat. Găseam în stradă ţigănci care-şi aranjau florile pentru vânzarea de peste zi. Cumpăram un buchet, mă întorceam, şi-l aruncam lui Milly pe fereastra de la etaj. „Acum nu-mi mai aduci nicio floare!“ Când o văd prea supărată, mă hotărăsc să reîncep istoria florilor. Dar ajuns afară, uit, mi se pare prea complicat să mă mai întorc.

Treceam pe la biroul ei, îi spuneam o veste nouă, ca să-i dau o preocupare agreabilă, îi dam câte o carte sau câte o revistă, cu toate că era prea ocupată şi prea ţinută din scurt ca să poată citi la birou ceva. Sau pe la ora 11, pe când trebuia să-i fie puţin foame, îi aduceam o bomboană. Treceam pe la ea numai ca să-i dau o bomboană – se putea să nu fie emoţionată? Căpătam cheia de la camera ei. Acolo, cea mai perfectă ordine, căci Milly era chibzuită şi nu-i plăcea să-şi lase lucrurile la întâmplare. Cred că ar fi observat în orice caz trecerea

mea, din pricina vreunei neglijenţe pe care aş fi făcut-o, oricât de precaut aş fi fost. Dar îi făceam un semn anume. Răsturnam scaunele, schimbam locul unor păpuşi care atârnau de o etajeră, atârnam de lampă pijamaua ei, pe care o descopeream unde era ascunsă, şi o închipuiam astfel pe Milly încă acasă conducându-şi mica gospodărie. Sau luam cărţile de joc, şi pe covor scriam ceva cu ele. Odată am scris: *„Chérie!“* (Bineînţeles, n-am uitat să pun accentul a cuţit...) Milly primea jocurile mele pe jumătate amuzată, pe jumătate duioasă: „Profesorule!“ (La şcoală, când elevii mei se grăbesc să termine teza de limba franceză, le atrag atenţia: „Mai examinaţi-o o dată... Mai puneţi câte un accent”...) Îmi place să vin în camera lui Milly, găsesc totul aranjat, nimic nu e lăsat la întâmplare. Când mai are Milly timpul să se ocupe de lucrurile ei? Milly mi-a observat imediat neglijenţa mea, şi a voit să mă îndrepte. Nu băgăm seama ce se întâmplă împrejurul meu, şi ea îmi atrăgea atenţia ce trebuie să fac, cum să mă îmbrac, cum să primesc vizitele. Nu se puteau face mari transformări cu mine. Dar Milly nu obosea, niciodată nu-şi pierdea răbdarea. Mereu de la capăt. Uneori eram plictisit de observaţiile ei vecinice şi răspundeam mai aspru. Dar eram recunoscător acestei fiinţe mititele, care se ocupa tot timpul de mine. Dar nu cred să-i fi convenit vizitele mele în absenţa ei, chiar dacă îmi dase generoasă cheia de la intrare. Oricât aş fi băgat de seamă, încurcam lucrurile, iar ea, când era de faţă, îmi atrăgea atenţia la ce făcusem

Găseam tolănită pe divan şi dormind fără grijă pe Fijija, superba pisică *gris.* Fijija avea toate voile, să iasă sau să intre după capriciul ei, să trezească pe vecinii indignaţi, să-i fie tot timpul foame. Când începea seara, părăseam camera lui Milly. Lăsam în urmă pe Fijija dormind mai departe, şi un covor întors, fata de masă atârnând strâmb, şi cărţi pe mese, pe scaune, pe jos, pretutindeni. Când reveneam mai târziu, o găseam pe Milly întoarsă de la birou, şi totul în ordine. Milly mă aştepta. Aduceam cu

mine două felii de cozonac, şi Milly prepara masa de seară, cafeaua cu lapte. Dam drumul la radio, şi Milly căuta să uite atmosfera biroului, unde lucrase toată ziua. O dată cu muzica de departe, încercam să închipuim pe desemnele covorului Parisul sau Berlinul. Somnul... Stingi lumina şi amorţeşti în căldura patului şi a întunericului. Şi uiţi gândurile rele. Nu socoteam că am vreo obligaţie faţă de Milly Dar ea îmi purta de grije în fiecare clipă. Graţie ei devenisem un om, eu, care în ultimul timp nu mai ştiam să mă strecor printre oameni. Dania m-a cunoscut îngrijit, cu hainele puse la punct, stăpân pe mişcări. Şi dacă mă găsea Dania plăcut – pe o femeie o impresionează aspectul – e pentru că Milly veghea asupra mea, şi că înainte de a-i face o vizită, Milly, fără să bănuiască nimic, mă inspecta o ultimă oară cum mă prezint.

Dar şi eu eram folositor pentru Milly. Îi alungasem singurătatea. Eram un tovarăş care o învăţase, îi aduceam bucurii, îi dam încredere că ea este mai mult decât o funcţionară de birou. Îşi construia o fericire, avea zilnic preocupări, timpul la birou putea fi suportat mai uşor. Ce pretenţii să mai aibe? Căci făceam o socoteală de negustor: dam şi mi se da! N-avea dreptul să-mi ceară mai mult!...

Scena aceea trebuie povestită. Mă pregăteam într-o seară să merg la un cinematograf de cartier, să văd un film despre care se vorbea de bine şi care îmi scăpase. Spusesem Daniei despre acest plan la întâmplare, fără să fiu convins dacă o să mă duc, la ce oră o să mă duc, dacă ea va ţine minte planul meu. Era într-o duminică, zi în care nu fac niciun fel de corespondenţă cu Dania. Ziua trecuse pustie şi nesfârşit de lungă. Alături, Milly, nemişcată, cu capul în mâini, şi pisica. Sărbătoarea pentru care munceşte toată ziua! Seara i-am propus să meargă cu mine la cinematograf. Mi-era milă de ea şi mă simţeam prea singur. A acceptat. Şi, surpriză extraordinară: în antreul cinematografului mă aşteptau

Dania, Mady şi Raul. O întâmplare neaşteptată, şi au vrut să-mi facă o surpriză! Ce clipe... Ce puteam face... Dania la început m-a văzut numai pe mine, şi ochii ei licăreau de dragoste şi de bucurie. Şi apoi a descoperit-o pe Milly. Toată figura i s-a înnegrit deodată, a fugit îndărătul pălăriei. Am salutat, am luat bilete şi am trecut cu Milly în sala de cinematograf. Ce voi face? Aveam frica geloziei Daniei. Un sentiment care putea strica toată jucăria dintre noi. Cei trei aveau să stea, aveam impresia, la infinit în antreul cinematografului. Am pretextat că mi-e rău şi am părăsit-o pe Milly. În sfârşit, eram liber! Trecuseră totuşi zece minute, şi eu căutam grupul Daniei, pe scaunele unde îl găsisem, printre umbrele din sală, în stradă, pe străzile apropiate. Am intrat într-o farmacie şi am căutat, prin telefon, pe Dania acasă. N-avusese încă timpul să vie... S-a auzit sunetul telefonului chemând îndelung, ca într-o casă pustie, şi apoi vocea servitoarei. Poate că mă căuta Dania acasă la mine, închipuindu-şi, cu intuiţia oamenilor disperaţi, că poate totuşi m-am întors sau că totul n-a fost decât halucinaţie şi n-am plecat deloc. La fel, când îţi moare cineva scump, o bucată de vreme cauţi să te sugestionezi că l-ai putea găsi prin locurile obicinuite. Am aşteptat zădarnic. I-am scris o scrisoare Daniei şi am trimis-o cu o trăsură. Ce încet merge o trăsură! Am plecat eu însumi la casa Daniei, ca să văd dacă de afară nu observ ceva neobicinuit. Casa Daniei era complect în întuneric, iar birjarul meu se căznea să descopere pe cineva căruia să-i dea scrisoarea. M-am ascuns după un copac, ca să nu mă vadă birjarul. Poate că Dania s-a culcat... Sau n-a sosit încă. De ce n-a sosit? A fost în stare totuşi să intre în cinematograful acela? Din spirit de bravare sau de inconştienţă. Sau pentru că o impresionase prea mult gestul de a se duce la un cinematograf de cartier şi nu putuse renunţa la el. Sau poate că s-a dus la alt cinematograf. Sau o fi împins curajul şi mai mult, ca tovarăşii săi să nu bănuiască nimic, sau să se arăte slabă în faţa lor şi-o fi intrat într-un cafeu

cât de cunoscut? Sau într-o cafenea obscură, ca să n-o vadă cineva, pentru că savurează lucrurile umile, deprinsă cu gândul cinematografului umil la care trebuia să meargă. Să o mai caut încă o dată la telefon. Unde o fi un telefon pe aici? Unde aş putea întreba? Să luăm cele câteva magazine care mai sunt încă luminate. Dar dacă între timp sunt căutat acasă? Merg acasă cu un taxi, ca să ajung mai repede. Dar dacă între timp Dania soseşte acasă? Înapoi, tot cu un taxi. Casa ei mereu în întuneric. Iar eu voi aştepta în stradă întoarcerea Daniei, o oră, două ore, cât va fi nevoie. Ce am să-i spun? Ce ridicol eram! Mecanismul meu interior era definitiv stricat. Nu puteam hotărî nimic, nu ştiam pe ce drum să apuc. Poate că a plecat să se plimbe, să-şi aerisească supărarea. La Şosea... Trebuie să aştept la Şosea pândind pe toţi trecătorii şi lumea din automobil? Dacă vor trece într-un automobil, ce voi face? Cum voi opri? Cum voi gesticula? Şi dacă, supărată, Dania nu va voi să oprească? Posibilităţile cele mai nebune se perindau, le acceptam pentru un timp, căci logica mea nu mai avea nicio măsură, şi poate că socoteam că numai o întâmplare fantastică ar putea să limpezească situaţia mea complicată. La miezul nopţii, am parvenit să presupun situaţia – asemănătoare morţii – în care totul s-ar fi terminat între mine şi Dania. Abia atunci m-am hotărât să plec definitiv acasă, să mă dezbrac, să mă culc, să nu mai combin nimic. Dealtfel, era prea târziu, Dania ar fi avut timpul să se întoarcă, la ora asta nu s-ar mai fi putut s-o mai caut la telefon. De o mie de ori am adormit şi m-am trezit, am văzut cum încetează la radio toate posturile din lume, am băut apă, am încercat să citesc, şi oasele nu-şi mai aveau loc. A doua zi, printr-un plan delicat, am căutat s-o liniştesc pe Dania. Dar prima oară când am căutat-o la telefon! Şi până ce s-a făcut ora când o puteam căuta! Dacă n-aş fi găsit-o? Dacă avea lume în preajmă? Dacă n-ar fi vrut să-mi răspundă? Cum se pot trimite explicaţii prin telefon? Cum te poţi împăca prin telefon? Dar

necazul meu a fost şi mai mare: a trebuit să telefonez dintr-o cofetărie streină, cu clienţi şi vânzători necunoscuţi, priviri ostile. Cu Milly n-am mai vorbit despre întâmplarea de la cinematograf. Ea este prea fină, prea îndurerată, ca să nu fi observat că s-a petrecut cu mine ceva anormal, iar explicaţia mea, că nu mă simţeam bine, era nesatisfăcătoare. Cu Dania, n-am avut o explicaţie mai lungă. Uneori doar câteva vorbe: „Nu voi putea uita niciodată aşa ceva!“... „Dacă ai şti ce miraculoasă a fost venirea mea la acel cinematograf!“ într-adevăr gestul ei unic semăna cu o aventură Convingere, aşteptare, şi era încântată să-mi facă surpriza. (Dar putea să nu iasă nimic. Nu eram sigur că o să merg la acel cinematograf şi nu hotărâsem ora.) Iar eu cu altcineva, în acest oraş imens, în care nu poţi găsi niciodată pe cel ce-l cauţi cu aviditate. Şi altădată: „Şi cu ce fată urâtă mă înşelai!” O scuză la dispoziţie, ca să acopăr faptul că nu iau apărarea lui Milly: „Aş fi meschin dacă te-aş aproba, oricum ar fi persoana aceea“. Astfel, nu mi-am spus exact părerea. Dar acum o pot spune, Dania... Milly nu are pretenţia să-şi schimbe rochiile în fiecare zi. Nu se gândeşte dacă e frumoasă, şi la biroul ei n-are cine să i-o spuie. Dar dacă ai şti ce graţioasă e, evoluând prin cameră, mititică şi sprintenă, numai în pijama. Şi cel mai mic necaz trece peste ea, în valuri mici şi nervoase, parcă ar fi valurile unei ape. Milly nu-şi poate cumpăra în fiecare zi câte o haină nouă, trebuie să se mulţumească şi să se bucure pe rând, cu o pălărie, mănuşi, ciorapi, pantofi. Ce mulţi pantofi are! Într-adevăr, are cinci perechi, cu toate că darnica Milly a dat şi altora. Şi când îşi face o rochie nouă, discută cu mult timp înainte planul ei şi modelul, merge la croitoreasă (de care e încântată, pentru că îi spune „drăguţă“ şi se poartă politicos cu ea, ca şi cum ar fi bogată şi ar putea să-şi facă oricât de multe costume), de multe ori mă ia şi pe mine la ultima probă, şi vreo prietenă dacă se poate, decide fiecare amănunt şi face mereu schimbări (nu prea însemnate, ca să nu supere pe

croitorească). Şi, în camera ei, e încântată, se mai îmbracă încă o dată, se priveşte în faţa oglinzii şi aşteaptă cu emoţie aprobarea mea. Mă gândesc la o scenă din *Bourgeois gentilhomme* şi dau drumul la radio, susţinând că cutele unei rochii trebuiesc aranjate în sunetul muzicii. Milly adoarme mulţumită, şi probabil că în visurile ei se vede admirată şi elegantă, fără nicio treabă sau grijă, de-a lungul mării, la Nisa. Nisa nu este pentru Milly numai o imagine de carte poştală. A fost acolo. I-am făcut eu rost pentru călătoria asta. Concediul şi-l petrecea mediocru, şi cu bani mulţi, în vreo localitate de la noi. De ce nu s-ar duce cu vaporul într-o croazieră pe Mediterana? Multe complicaţii. Concediul ei, dar capricios, nesigur până în ultima clipă, să corespundă cu plecarea vaporului. Altfel, ar fi pierdut călătoria şi banii pe care a trebuit să-i dea înainte pentru bilet. În ultimele zile Prefectura poliţiei, care refuză să-i dea pasport. Banii schimbaţi. Greutăţi în fiecare zi. Călătoria trebuia să se termine câteva zile după expirarea concediului. Ce griji pentru atunci, căci Milly n-avea curajul să lipsească măcar o singură zi. „Voi spune că sunt bolnavă, dar cum mă vor crede când eu voi fi arsă de soarele mării?” Milly, pentru prima oară în streinătate... Eu rămâneam stăpân în camera ei... Puteam să încurc lucrurile după plac, tot era nevoie la urmă de o curăţenie serioasă. Alături de Fijija, de care trebuia să am grijă zilnic. Pe programul de călătorie al lui Milly, eu îi urmăream drumul. Acum e la Istanbul (atât cunosc), acum la Smirna (cum este oare aici?), acum la Malta. Urmăream planul acesta ca punct de sprijin pentru aşteptarea mea. Am timpul să-i trimit o scrisoare s-o ajungă la Marsilia. Adresa: vaporul! Salutări din ţară şi asigurări că nu e singură, iar la biroul ei nu bănuieşte nimeni nimic. Alger. Barcelona. La Barcelona o luptă cu tauri. Singură pe străzile Nisei. „Eram zăpăcită!“ În ziua întoarcerii era frig, toamna începuse de mult. Am venit din vreme să-i fac foc în sobă.

Dania face astfel de călătorii în cabină de lux. La Nisa

stă vreme multă în fiecare iarnă şi locuieşte la cel mai elegant hotel.

Milly are şi ea bagajul ei de amintiri. Deziluzii, morţi. Niciodată n-am întrebat-o prea multe amănunte. Era zădarnic să descos ce fusese înainte. Ştiam că înainte nu fusese nicio glumă. Acesta era şi motivul tovărăşiei mele cu Milly. Când ne întâlnisem, ştiam că e prea târziu ca să mai am vreo pretenţie asupra trecutului ei. Dacă aş fi aflat prea multe, poate că m-aş fi chinuit fără să pot repara nimic. Dealtfel, luând parte la necazurile ei, m-aş fi făcut părtaş la ele, mi-aş fi luat, chiar tacit, angajamentul să veghez să nu se mai repete. Nu voiam să suport nicio constrângere. Milly spunea: „Înseamnă că nu ţii la mine!“ Poate asta însemna. Totuşi, făceam orice pe lume ca să-i uşurez existenţa. Dar să fiu gelos din pricina lui Milly? Nu eram în stare să presupun tot ce se întâmplase cu dânsa. Aşa simplificăm noi chestiunile care nu se interesează.

Am în sertar o colecţie de amintiri, fotografii, scrisori, petale uscate, lucruri umile, dar care au jucat un rol în viaţa mea. Le-a aranjat Milly în ordine şi le-a făcut să ocupe cât mai puţin loc. Şi a adăugat Milly, surâzând: „Am şi eu un pachet!“ Şi şi-a pus şi ea amintirile ei lângă ale mele, în locul liber al sertarului. Tovărăşia scrisorilor noastre simbolizează tovărăşia noastră.

Nu mi-am ascuns amintirile de Milly. N-am crezut că Milly ar fi în stare să citească vreun rând. Gestul mi-ar fi părut odios. Şi dacă primesc încă vreo scrisoare, o las la întâmplare în vreun buzunar, sau pe masă, chiar dacă ştiu că Milly vede tot. Şi într-o zi, am descoperit că lui Milly nu-i era indiferentă corespondenţa mea secretă. Într-un moment de iritare, când ne certam fără să mărturisim clar motivul certei, Milly mi-a repetat un cuvânt de pe o scrisoare a Daniei, pe care-l credeam cunoscut numai de mine („iubite, îţi plac fructele?”...). M-am înfuriat: „Dar n-ai niciun drept să citeşti scrisorile mele!“ „De ce nu? E aşa de amuzant!... «Iubite, îţi plac fructele?» Auzi cum

sună!“ Spunea de o sută de ori aceleaşi cuvinte, făcându-le ridicole. „Te socoate cineva serios! Tu, care te preocupi de tot felul de fleacuri!“ Eram exasperat şi m-am răzbunat prin vorbele cele mai grave. Dar scenele noastre nu pot dura multă vreme. Milly trebuie să plece la birou la oră fixă.

Milly este neobosită. Toată ziua este ocupată la birou şi, întoarsă acasă, găseşte timpul să se ocupe deplin de mica ei gospodărie, să facă transformări, să vadă totul. Caracteristica ei: nu poate sta o clipă locului! O numesc în glumă „agitaţie permanentă”. Parcă nici nu există somnul pentru ea. Dar acum eu sunt alături, iar ea doarme ascunsă între perne. Ce mititică e... Un nas subţire, o gură puţin cam mare, în sfârşit, imobilă. Şi părul castaniu, care o acoperă. Mâini, picioare, corp, totul în miniatură. Este într-o pijama care o prinde de minune şi care o face şi mai copil încă: de pânză proastă, albastru-deschis cu desene, un căţel, un iepure, o gâscă. Deseori mă amuz s-o consider pe Milly drept un copil. Îi spun o noutate cu ezitări caraghioase, glumesc, încurc cuvintele, mă supăr sau râd exagerat. Azi am găsit-o îmbrăcată în rochia ei cea mai bună şi cu pălăria în cap. Îşi examina o umbreluţă de soare roşie. Am început un joc: „Ne vom plimba prin Nisa!“ Covorul a închipuit marea, chenarul lui e cheiul, iar pernele, hotelurile. Am deschis umbrela şi ne-am plimbat pe desenele covorului. Milly şi-a întrerupt plimbarea ca să-mi explice un detaliu foarte intresant de la Nisa. Fac haz, ca şi cum eu n-aş fi fost niciodată pe acolo şi aflu noutăţi. Pe Milly o emoţionează amintirile. Mi-e recunoscătoare pentru că am trimis-o la Nisa. Eu îmi păstrez luciditatea şi ştiu că totul nu este decât o jucărie bună pentru copii.

Milly se plânge: „Tu profiţi de ocazia că poti să-mi spui orice”.

Îmi spune Milly: Uite o situaţie foarte tristă: sosesc fără de nicio frică, nici nu vreau să ştiu că anumite gânduri ar

putea-o durea. Desigur, despre aventura cu Dania nu vorbesc. Dar tăcerile mele sunt atât de puţin combinate, că nu pot ascunde nimic unei bănuitoare. Arăt cu purtarea mea că nu sunt prea fin, dar mă scuz: „Dacă nu mă interesează!“ Sau: „Sunt liber să fac ce-mi place!“ Nu pot să admit nicio schimbare în progresul meu de înţelegere cu Dania. Cu Dania, care mă preocupă în fiecare clipă, nu pot vorbi orice. Aleg cuvintele, mint, sunt prudent, sunt fals. „Dania, spune după mine: copac!”

Îmi spune Milly: „Uite o situaţie foarte tristă: sosesc acasă şi nu te găsesc. Te aştept minută cu minută, două, trei ore. Mi-e foame, dar tu nu vii să-mi aduci ceva de mâncat, ca altădată. Deoarece aşteptarea mă distruge, mi-aduc aminte de o treabă în oraş şi mă duc s-o execut, gândindu-mă că voi lipsi un ceas şi vei veni în timpul acesta. Îţi scriu câteva rânduri, ca să mă aştepţi şi ca nu cumva să pleci îndată supărat. Pentru ca să nu-ţi motivezi plecarea prin rândurile mele nervoase caut să nu-ţi scriu nicio mustrare, dimpotrivă, te asigur de simpatia mea. Întârzii cât mai mult în oraş, ca să te întorci între timp, dar sosesc înapoi, la fiecare minut cu mai multă frică să nu găsesc geamul de la camera ta neluminat, semn că nu eşti acasă. Intru nelămurită, şi găsesc pe masă bileţelul meu pentru tine! Cu ce băgare de seamă combinasem cuvintele din el“…

Mi-a telefonat Dania: „Voi trece să te iau la plimbare cu maşina“. De fapt, „vom trece”, căci Dania trebuie să mai aibe pe cineva cu ea. Acum aştept. Milly e dezolată, plânge pe divan. Caut s-o consolez, dar sunt atent ca să nu vie cineva să mă cheme. Mai ales nu vreau să fiu descoperit în camera lui Milly. Pentru durerea lui Milly găsesc cuvinte convenţionale, dar îmi dau seama ce meschin sunt. Îi ofer să meargă la cinematograf. Este un film bun chiar la cinematograful de la clădirea mea. (Aproape nu se va obosi până acolo). Nu l-am văzut, dar

mi s-a spus că e bun de cineva în care am încredere. Eu nu pot merge. (Aştept doar pe Dania?) Mă doare capul şi nu pot suporta o atmosferă închisă. Dar pentru Milly ar fi o recreaţie agreabilă... Aştept enervat, mergând mereu din camera mea într-a lui Milly. Deschid radio, îl închid şi socotesc cât timp Dania poate să întârzie, fără să mă interesez la telefon. În sfârşit, îmi bate cineva în uşă, Raul mă cheamă. Mă opresc din sfaturile pe care i le dau lui Milly, din monologul meu, căci n-am primit niciun răspuns. Plec, spunând o minciună oarecare. Nu ştiu dacă Milly a auzit glasul lui Raul. Sunt trei: Dania, Mady, Raul. Nu pot să am nicio înţelegere cu Dania din pricina celorlalţi. De ce am aşteptat cu atâta nervozitate aceste clipe dacă bucuria a aşa de mică? La întoarcere o găsesc pe Milly la fel de necăjită. Stă la fel, ca o statuie, parcă în timpul acesta nu s-a schimbat cu nicio mişcare. Pretextez: „Am întârziat, căci am mâncat ceva. Am adus şi pentru tine.“ Şi îi întind un pacheţel cu fructe şi prăjituri.

E duminică, sunt mai calm, căci am convingerea că azi nu-mi poate veni nicio chemare de la Dania, şi aşa nu mai sunt victima tuturor speranţelor şi deprimărilor. Am putut să citesc câtva timp. Am scris. Lângă mine, întinsă pe divan, e Milly. E nenorocită, dar mai resemnată, se poate vorbi cu ea. Bineînţeles, nu face nicio aluzie la motivele de încordare dintre noi. Milly a acceptat tragedia ei, nu crede că poate să mai aibe vreo speranţă. Este convinsă că mi-am aranjat o nouă viaţă, durabilă, că nimic nu m-ar putea face să mă întorc la ceea ce a fost. Acum spune: „Totdeauna mă întreb cum pot să-şi treacă ziua oamenii fără ocupaţie. Şi acum văd că trece ziua, şi eu nu sunt în stare să fac nimic. Să trăieşti fără să faci nimic. Ce minune! “

Despărţirea noastră s-a făcut prost. Venise vara da mult, şi niciunul din noi nu se gândea să plece de

vacanţă. Căldura ne apăsa tot mai violent. Mă întâlneam cu Dania, şi ea nu-mi spunea nicio vorbă de ce are de gând să facă vara şi despre planul ei ca să nu fim cu totul despărţiţi. Eu mi-am fixat mai întâi ziua plecării ca să nu fiu acela care să afle dintr-odată că voi fi acel care rămâne. Dania mi-a ascultat hotărârea de plecare fără prea multă atenţie. Nici în ultima zi nu pricepea golul pe care putea să-l lase absenţa mea. Se întreba, ca şi cum ar fi vrut să se lămurească: „Ce-o să mă fac fără tine?“ Sau: „Cum o să stau în Bucureşti fără tine?“ „Dar suntem în Bucureşti, şi trec zile fără să ne vedem.“ „Ce-are a face, nu eşti departe, şi în fiecare clipă ştiu că, dacă aş vrea, te-aş putea întâlni.”

Am lăsat-o pe un scaun, în camera ei de primire. De la uşă m-am mai întors o dată s-o sărut. Ultima sărutare! Ca ultimul cuvânt al unui om înainte de moarte. I-am mai vorbit la telefon, ca să-mi iau încă o dată rămas bun. I-am spus şi o vorbă de prietenie pentru Mady, dar Dania a primit-o prost: „Despre Mady îmi vorbeşti acum?“ Discuţia noastră se aprindea. Dania uitase complect că trebuia să plec peste câteva ore. Am închis telefonul pe această neînţelegere. Seara am luat masa la Lafayette, sus, cu Milly, ca s-o împac puţin. Şi de la Milly îmi luam rămas bun. Pentru Milly fusesem mult mai folositor, luând parte la fiecare clipă a ei. Ce puteam să-i spun? Ce să-i promit, cum s-o consolez? Am căutat să-i explic că plecarea mea n-are nicio importanţă, că e inutil să ne înduioşăm. Cuvintele ultime pot fi cât de neînsemnate, nu e nevoie să-mi dea sfaturi pentru drum, să fie prea atentă ca să nu duc lipsă de nimic sau valiza să fie bine aranjată. Nu e nevoie să mă ducă până la gară, şi nici măcar până la taxi. Va mai rămâne ea în camera mea – îi dau şi cheia – ca să facă puţină ordine. Milly m-a condus până la ascensor. O sărutare fără nicio căldură; am închis uşa ascensorului şi am coborât. Gândul că am lăsat-o pe Milly între lucrurile mele mă consola puţin, mi se părea că n-am lăsat-o singură pe lume. La gară, cu trenurile care se

duc peste tot pământul. Placarde pe care scrie călătoriile fabuloase. Paris... De când n-am fost la Paris? Cunosc tot, acolo, fiecare colţ de stradă, restaurantele, hotelurile. Bomboanele pe care le scoteam de la automatele de la staţiile de metrou. S-a schimbat preţul biletului de metrou acum? Roma; n-am fost niciodată la Roma. Dania a fost, dar nu mi-a povestit multe din acest voiaj. Acum Milly îmi aranjează prin cameră. A deschis radio. Circulă prin toată lumea, singură, cu toate că totdeauna a ascultat radio alături de mine, şi îi dam explicaţii, o învăţam. Staţii superbe, oraşe în care oricând Dania ar putea să se ducă, iar eu pornesc într-un mic oraş de provincie. Berlin... Acolo n-ar merge Dania, acolo nu pot merge evreii. Împrejurul meu, negustorii cântă: „Ziare!“ Sau: „Mere, şocolată!“ Dar dacă Dania mi-ar face surpriza să vie la gară... Însoţită de Mady, de pildă. Îmi dau seama: ăsta e motivul că am făcut atâtea teorii ca Milly să nu vie la gară. Este o oră când Dania ar putea să lipsească de acasă. Ştiu că e imposibil ca Dania să ia astfel de hotărâri, să organizeze un plan aşa de complicat pentru dânsa. Dar dacă totuşi, într-un moment de entuziasm, i-a trecut prin cap aşa ceva! Mintea îmi spune că sunt ridicol dacă nu renunţ la ideea mea. Totuşi, mă uit în lungul peronului dacă nu vine de departe vreo fată care seamănă cu Dania, chiar Dania. Trenul pleacă, mă duce, şi eu aplec capul pe fereastră cât pot mai mult. Dacă n-a socotit ea exact ora plecării mele, şi vine totuşi puţin mai târziu? N-am şi alt tren pentru acelaşi drum, ca să schimb, să mai aştept o bucată de timp pe peron? Sau să-i telefonez, cu toate că telefonul ei ar putea să fie ocupat tocmai când o caut eu. Zgomotul trenului, care mă duce mai departe, mereu mai mulţi kilometri, 10 kilometri, 100... Distanţa a fost totdeauna mare între noi, şi nu sunt măsurători pentru ea.

Unul din farmecele vieţii de aici îl constituie pomii. Este de neînchipuit câţi pomi frumoşi sunt în gospodăria bunicii, şi ce bogate fructe au. În fiecare săptămână alt

copac care capătă importanţă, şi în fiecare dimineaţă culegi mere sau pere coapte căzute pe jos, făcând coroană la rădăcina pomului. Te apleci şi ridici fructul care îţi place... Îl arunci apoi, fără să te străduieşti să-l mănânci în întregime. Am descoperit un comisionar care face cursa între Bucureşti şi orăşelul meu de trei ori pe săptămână. Trimit de multe ori lui Milly pachete cu fructe. Cred că asta îi face mare bucurie un om care îi aduce fructe parfumate la câteva zile. Gestul meu, şi bunătăţile pe care nu le are la Bucureşti. Şi astfel, Milly este obligată să-mi răspundă, şi ştiu ce se mai întâmplă cu dânsa. Dacă e sănătoasă. În timp ce acolo e vară puternică, iar praful se urcă în aer. Dar comisionarului îi dau şi altă treabă: să telefoneze la casa Daniei şi să întrebe ce se mai întâmplă pe acolo. Două treburi de sine stătătoare. Am dat explicaţii ample comisionarului ca să nu facă vreo confuzie...

Pentru Milly am închipuit şi alte bucurii, căci mă doare viaţa ei necăjită. Am lăsat vorbă la o florărie ca să-i trimită flori în fiecare săptămână. (Eu absent, şi florile care totuşi vin...) Şi încă ceva: am abonat-o la o revistă franţuzească. Ce surpriză va avea acea fiinţă mică şi inteligentă, cu dorinţa de a se cultiva şi care este obligată să lucreze la un birou meschin! Numele ei pe o revistă franţuzească!

Câteodată cred că vindecarea este posibilă. Caut să mă gândesc cât mai puţin la întâmplările care au fost între noi, sau le interpretez rău, ca să mă doară mai puţin că s-au terminat şi că trebuie să renunţ de tot la ele, ca şi cum între ele şi mine s-ar fi interpus moartea. Trebuie să renunţ la amintiri pe care le-am trăit odinioară cu nesfârşite emoţii. Dar, câteodată, mi-e atât de dor de ceea ce a fost, că aş vrea să refac o imagină a vieţii mele vechi. După cum după ce ai făcut o călătorie superbă, întors acasă şi incapabil să reîncepi, cu ochii pe o fotografie sau pe o carte poştală ilustrată, cauţi să

reconstruieşti ceea ce a fost, ca să uiţi că eşti înconjurat de pereţii camerei tale, de obiectele familiare, că eşti legat de pământ şi ai rădăcini ca un copac.

Un nou peisagiu. Un orăşel aşezat pe coline, cu perspective la fiecare colţ, străzi liniştite şi oameni puţini. Casa mea este mare, bătrânească, înconjurată cu o superbă grădină de brazi şi de pomi cu fructe. Mai mare, bunica bătrână, care are curiozităţi puţine şi a lăsat să treacă anii fără să schimbe vreun lucru de la locul lui sau să-i pară rău că nu se întâmplă cu dânsa nicio schimbare. Orele se înlocuiesc identice. Aerul e limpede. Calm deplin pe viaţa zilnică, şi par neverosimile veştile de agitaţie pe care ni le aduc ziarele. Aici îmi voi petrece vacanţa. „Loc bun de odihnă“, mi s-a spus. Am ascultat această povaţă. Febrilitatea în care trăisem devenise insuportabilă. În atmosfera aceasta mă refac, îmi aduc aminte de cel care făcuse planuri, care în ultima vreme nu mai era bun de nimic. Voi scrie, voi citi, cărţile pot fi oricât de mari, oricât de complicate. Voi putea aici să redevin omul muncitor de odinioară, ambiţios să-şi înmulţească ştiinţa. Timpul va trece mai uşor, nu mă va chinui fiecare minută şi nu voi face presupuneri. A doua zi, dimineaţa, am văzut un personagiu care trebuie să joace un rol important în viaţa mea de provincie: factorul. Dar deocamdată nu e rost să mă neliniştesc. Îl pot lăsa în voie să treacă prin faţa casei, sau chiar să intre în curte pentru *altcineva.* Ziua întâia, a doua. În a treia mă uit totuşi la factor, să văd dacă nu-mi face vreo surpriză. Dar Dania nu este în stare să se grăbească. Sau e prea mândră ca să scrie înainte de a primi ceva de la mine. Cât timp face o scrisoare de la mine la ea? Să socotesc pe la ce oră trece s-o ridice de la cutia de scrisori de lângă poarta casei mele, unde am pus-o. Şi în cât timp poate să-mi vie o scrisoare de la dânsa. La ce cutie a pus-o oare? Şi trebuie să las un spaţiu, după ce a primit rândurile mele, nu s-a priceput sau n-a avut posibilitatea să-mi răspundă imediat. O zi? Două? Trei? După cinci zile încercarea de a mă linişti se

dovedea inutilă. Factorul marca existenţa mea de fiecare zi.

La şapte dimineaţa mă trezeam. Până la opt n-aveam griji multe, dar mai pe urmă eram tot mai îngrijorat (factorul vine *pe la nouă).* Ieşeam din casă la fiecare minut, să mă uit înspre stradă. Mă temeam să nu vie tocmai când îmi iau cafeaua cu lapte; sorbeam în fugă laptele, iar pâinea o luam cu mine, fără să fi avut timp să aştern pe ea puţin unt. Veneam până la poartă şi mă uitam în lungul străzii. Câteodată vedeam câte un om care semăna cu factorul şi-l lăsam să se apropie, ca să văd dacă mă înşelasem sau nu. Desigur, dacă n-aş fi fost de faţă, factorul ar fi putut să-mi lase scrisoarea la altcineva. Dar dacă scrisoarea s-ar fi rătăcit? Suntem atâţia în casă, pe cine trebuia să întreb? Căci s-ar fi putut ca altcineva să mi-o ia şi s-o puie la întâmplare în vreun loc, să uite să mă anunţe şi pe mine. N-aveam curajul să întreb în clipa când sunt mai mulţi de faţă: „A venit factorul*?“* Şi: „N-a adus nimic pentru mine?“ Într-o secundă când pot fi ascultat, când nu sunt distraţi de cine ştie care discuţie. Poţi să găseşti zece oameni la un loc, toţi atenţi la cele ce spui? (N-aş spune nimic senzaţional.) E preferabil să mă îngrijesc singur de chestiunea mea. În sfârşit, zăresc factorul. Mai întâi intră la dentistul de peste drum. Dentistul îl ţine totdeauna de vorbă. Apoi se duce la o casă cu domnişoare bătrâne. Au câine rău, trebuie să aştepte. Şi apoi se aude portiţa casei noastre. Vine. Stau înţepenit la locul meu aşa ca să fiu văzut, dar vrând să fac impresia că nu sunt interesat, că mă preocupă cartea pe care o ţin în mână. Totdeauna intră la noi, căci totdeauna are cineva o scrisoare, şi este ziarul la care suntem abonaţi. Caut să ghicesc pe chipul factorului dacă are ceva pentru mine pe când traversează curtea noastră. Constat că nici nu mă bagă în seamă, că ar găsi oricând pe altcineva căruia să-i lase corespondenţa. Mă mişc eu, mă ofer să fac eu serviciul acesta. De fapt, mai sper că totuşi sa va găsi ceva pentru mine şi că factorul

imbecil nu s-a priceput să fie mai explicit, sau că meseria i-a netezit orice expresie. Inutil, nimic pentru mine. Uneori factorul se uită în grămada de scrisori, să vadă bine dacă nu cumva mai este ceva pentru noi. Atunci aştept, chinul meu este deplin. „Nu e nimic!“ Sau: „Ba da!“ O scrisoare pentru altcineva. Voi trebui să aştept iarăşi o zi întreagă. Combin toate probabilităţile, de ce nu mi-a scris Dania nimic, caut să mă consolez şi să trag speranţe pentru a doua zi, fac pasienţe, ca să văd ce-o să se mai întâmple cu mine, fac o serie de lucruri – întâlnire cu un prieten, excursie, un joc de cărţi – ca să mai rup din timp. De fapt, acum suport mai uşor lipsa veştilor. Prima oară mi s-a părut intolerabil, acum sunt obicinuit cu Dania şi ştiu că aşa procedează ea. Înainte de plecare, mi-a dat toate asigurările, mi-a jurat chiar că n-o să se mai petreacă tăcerea veche. N-am crezut-o complect, chiar dacă ea vorbea sincer. Asta e Dania, firea ei nu se poate schimba, este tot aşa de definitivă ca şi un om care s-ar fi născut surd sau şchiop. Trebuie să accept realitatea aşa cum se prezintă şi să cred că aceste tăceri, incapacitatea de a scrie o scrisoare, a pune mărci, a merge la poştă e răscumpărată de emoţia de care e cuprinsă când mă vede. Astfel, după câteva zile de aşteptare febrilă a factorului, încerc să mă consolez cu vorbele: nu-mi va scrie niciodată. Era inutil să discut motivele. Ne despărţisem tragic, o lăsasem îndrăgostită. La toamnă vom reîncepe povestea noastră. Trebuia să trec spaţiul verii fără să încerc să-mi explic ceva. Trebuia să-mi schimb firea şi să trăiesc în prezent, fără să mai fiu victima nostalgiilor pentru trecut sau a panicilor pentru viitor. Teorii care mă făceau să suport goliciunea unei zile. Bunica mea, bună patriotă, prefera să nu ştie când vreun oraş cădea în mâna nemţilor. (Cu ce răutate o căutam să-i dau astfel de veşti şi îi întrerupeam treaba de gospodărie! Ţin minte, se cântăreau merele: „A căzut Buzăul!“) La fel făceam şi eu. Ca să am oarecare linişte, mă forţam să nu mă mai gândesc. Şi să nu mai am o mie

de bănuieli. Dar, dimineaţa, aşteptam factorul cu aceeaşi înfrigurare şi mă găseam tot atât de bolnav sufleteşte, incapabil să mă deprind cu o idee în restul zilei, dacă luam parte la vreo distracţie, mă socoteam un strein, şi dacă vorbeam cu vreo fată care era bucuroasă să mă cunoască mai de aproape, eu ştiam că numai întâmplător continui un rol, dar că aparţin în altă parte, viaţa mea interioară are alte preocupări, chiar dacă nu mărturiseam nimic. Mă simţeam ridicol că existenţa mea este legată de o imagine de la care nu primeam nicio veste, şi nimic nu proba că era ceva între noi. Câteodată reflectam. În definitiv, o mai fi ceva? Poate că nimic nu s-a schimbat? Sau s-a schimbat totul? Dania, cu care am stat alături de atâtea ori – acum undeva, pe faţa pământului, între oameni pe care nu-i cunosc, cu treburi pe care nu le ştiu.

Factorul îmi aduce scrisori, dar de la alţii. Se bănuieşte că viaţa mea este normală, pot răspunde, mă pot interesa de faptele zilnice Mi se pun întrebări, mi se atrage atenţia că viaţa mea în această climă de munte, fără griji mărunte, trebuie să fie admirabilă se vorbeşte cu mine despre vreun articol publicat, despre care eu nu ştiu nimic. Se face aluzie la o întâmplare veche din viaţa mea, care mi-e acum indiferentă. De la Milly, câteva rânduri şi fără nicio însemnătate, ca şi cum ar fi vrut să scape de o obligaţie, deoarece eu i-am scris de mai multe ori. Am mult timp la îndămână şi pot să mă gândesc la viaţa necăjită a lui Milly. În orice clipă m-aş gândi, eu ştiu cu precizie ce face ea: e la birou, face calcule. Acum e la masă, îi cunosc restaurantul şi obicinuita listă de mâncare, libertatea ei abia acum începe. Dar cât poate să dureze o seară? În timp ce Dania e liberă, ocupaţiile ei se petrec la întâmplare, gusturile unei fete bogate. Adevărata tovarăşe este Milly. Cu toate că rândurile ei puţine mă fac să simt şi mai mult că sunt părăsit, uitat de... Dania, şi când le-am primit şi am recunoscut scrisul de pe adresă am fost deprimat că nu veneau de la cine aş fi vrut. De la Mady am primit veste chiar după două zile.

Mady îmi scria chiar din casa Daniei, din atmosfera aceea îndepărtată. „Ca să fiu sigură că nu mă va întrerupe nimeni când îţi scriu, m-am urcat pe acoperişul casei.“ Soarele căzând în întregime peste Mady, şi ea scriindu-mi. În timp ce Dania, iubita mea, lenevea în faţa unei oglinzi, probabil. Mady îmi scrie o mie de întâmplări din viaţa ei de fetiţă îndrăgostită. Dar toate rândurile nu mă interesau, voiam să ştiu ce face Dania. Eram un prieten nesincer, aşadar. Mady îmi scrie despre ea, şi nu ca să mă ţie în curent. La urmă: „Dania este foarte necăjită de plecarea ta“. Cum? Aş vrea să ştiu amănunte. Scrisoarea următoare de la Mady a venit repede. Începea cu o mustrare: „Atât timp îţi trebuie ca să-mi răspunzi!“ Deci logica mea era dreaptă, când credeam că nu trebuie să treacă prea multă vreme între două veşti. În câteva rânduri, ca şi cum ar fi ceva fără importanţă, că a fost cu Dania la Sinaia, că pe Dania a lăsat-o acolo şi ea s-a întors, şi că Dania se amuză făcând sporturi. Citeam scrisoarea lui Mady în grădină, pe o alee, pe unde ştiam că n-o să vie nimeni. Am rupt scrisoarea lui Mady, şi am aruncat hârtiile pe iarbă, în voia vântului. A fost ziua mea cea mai rea. M-am hotărât să n-o mai întreb nimic pe Mady despre Dania, să-i vorbesc numai de atmosfera de aici, de ocupaţii, de planuri. Dar în scrisorile următoare n-am avut impresia că Mady s-ar fi mirat prea mult de gestul meu. Ce puteam înţelege? Mady era prea copilă ca să-şi dea seama de gravitatea sentimentului meu. Sau poate că socotea că trebuia să profit că eram departe, liniştit, într-un loc minunat, şi să încerc să mă vindec.

Încerc să fac parte din viaţa care mă înconjoară: verişoarele mele sunt tinere, se amuză de micile petreceri din orăşel, de oamenii de aici. Tineri provinciali, cu care la Bucureşti n-ai putea vorbi mare lucru, acum sunt mereu în existenţa noastră, îi întâlnesc de câte ori ies pe strada principală, vin la noi ca să preparăm petrecerea de seară: o plimbare, o sindrofie într-o bodegă mereu goală sau la cofetăria centrală. Cu bunăvoinţă îmi conduc verişoarele,

caut să mă amuz, să nu fiu un strein, un bătrân. Dar nu ştiu să dansez, să beau. Ceilalţi petrec, eu le surâd cu prietenie şi sunt bucuros dacă sunt lăsat în pace, dacă nu se crede nimeni obligat să-mi dea un rol, şi astfel să se vadă cât de singur sunt. Şi totuşi, cu mine se întâmplă aventura care poartă în ea atâta tinereţe. Prin jurul meu camarazii dansează, râd, beau, o muzică suspină fals, iar eu mă gândesc că Dania există undeva, nu ştiu unde, pentru mine. Ne întoarcem târziu noaptea, în parfumul brazilor. Luna a fost aşa de mare, de apropiată, vibra cu atâta forţă, că aveam impresia că o auzeam respirând. Scene în care trebuieşte să-mi înving antipatia pentru oameni. Sănătatea mea e şubredă, mă simt prost în tot lungul zilei, nu sunt în stare să fac plimbări mai lungi. Am zile în care sunt ţintuit pe scaun. Iar Dania există undeva.

De fapt, n-am decât un plan: să treacă timpul. Cât mai mult, să arunc zilele cu lopata. Tot ce se petrece cu mine nu mă interesează. Un bătrân mi-a spus: „Şi mai târziu cum ai să vrei să trăieşti o singură zi dintre acestea!“ Pentru ca să treacă timpul, joc cărţi, sau fac pasienţe, sau discut susţinând o idee care nu mă interesează. Fac vizite, primesc, citesc. Dacă hotărăşti ce ai de făcut pentru fiecare oră din zi, timpul trece mai uşor. Ai chiar şi satisfacţia să te vezi desăvârşind o treabă. Împart vremea. Cât voi sta aici, trebuie să mă bărbieresc de 30 de ori. Deci număr fiecare bărbierit şi socot mereu cât am făcut şi cât mai am. Uneori fac excursii. Atunci pot să arunc mai multe zile deodată. Mi-am făcut ordine, pentru ca o zi să treacă mai iute, după cum în tren îţi aranjezi orele după staţiile pe unde treci, ca să ţi se pară că mergi mai iute. Dimineaţa de la şapte la nouă, de când mă scol până vine factorul, trece cel mai greu, căci sunt prea emoţionat ca să fac ceva. Atunci vin ziarele, sunt în curent cu ultimele veşti ale lumii şi amestec vreo noutate din Paris sau Londra cu preocuparea mea pentru Dania. Rudele mele se scoală pe rând, după cum seara adormiseră pe rând posturile la radio. Pentru fiecare,

bună-dimineaţa, şi o mică discuţie asupra nopţii trecute. Ies de o mie de ori în grădină, şi asist la toate peripeţiile cartierului. La dentistul de peste drum e închis, apoi sa deschide o fereastră, cealaltă, se scuturǎ, apare servitoarea cu mătura, primul client care se grăbeşte ca să aibe primul loc. În sfârşit, vine factorul. Nimic. Şi pentru restul timpului, ore de scris, de citit, de mers în grădină. Pe la şase consider ziua trecută, nimic nu se mai poate întâmpla. Factorul nu poate trece din nou, nici vreo chemare la telefon. Masa de seară se apropie, lumea se întoarce acasă. Pot să mă bucur de miracolul crepusculului, în acest loc mic, cu aerul proaspăt, cu pomii răspândiţi peste tot. Luna se vede tot mai puternic pe cer. Dar sănătatea mea atât de zdruncinată pune în aceste planuri toate surprizele. Zilnic am dureri. Prefer să rămân la locul meu, să renunţ la plimbările care se fac în aceste locuri minunate. Atunci rămân pe balcon de vorbă cu bunica, în timp ce toţi ceilalţi, generaţia dintre mine şi bunica, se duc să se plimbe. O pun în curent pe bunica cu ultimele întâmplări internaţionale, care o interesează cu toate că are 80 de ani, şi care pentru mine nu au nicio importanţă. Am impresia că peste mine se aştern ani mulţi, tot ce mă desparte de bunica. Bunica îmi spune: „Eşti tânăr, viaţa se întinde în faţa ta. Orice poţi să plănuieşti, căci nu e prea târziu. Eu am terminat, groapa este lângă mine.“ Dar eu pot să cred asta, când mă chinui toată ziua (bunica îmi spune: „eu n-am fost niciodată bolnavă“), cu băgare de seamă la ce mănânc, la locul unde stau, şi neliniştit, fără nicio hotărâre pentru ziua de mâine?

Tot de la Mady aflu noutăţi despre Dania „A plecat la Sinaia!“ Şi apoi: „Se va întoarce vineri!“ Imediat o şi văd întoarsă; imaginez ce se întâmplă cu dânsa într-o atmosferă pe care o cunosc. Vra să zică, aş putea s-o găsesc, dacă aş chema-o la telefon sâmbătă, căci nu ştiu la ce oră din vineri se întoarce, şi, apoi, în ziua întoarcerii, trebuie să fie multă lume în preajmă, care o primeşte,

Poate că mă va chema chiar ea, căci din Sinaia nu s-a priceput să mă cheme la telefon. Dar să mai aştept o zi. Nu prea mult, căci s-ar putea întâmpla ca Dania să plece din nou şi în altă parte. (Sau în acelaşi loc. Mi-a spus că anul trecut mergea la Sinaia în fiecare săptămână.) Poate că e mai bine s-o caute la telefon comisionarul meu. Dar o nouă scrisoare de la Mady îmi încurcă şi mai mult gândurile. Întâmplător, printre rânduri: „Dania nu s-a întors încă". Rămâne ca eu să combin: De ce? Ce a mai imaginat? Poate că se amuză acolo? Sau, după cum pretindea, ezită să se întoarcă într-un peisagiu din care eu lipsesc? Dar de ce nu se gândeşte că din Sinaia nu se poate face nicio corespondenţă cu mine? Sau preferă să lase să treacă timpul, căci ştie că orice veste este zădarnică şi despărţirea dintre noi va rămâne aceeaşi? Când se va întoarce atunci?

Ce se va mai întâmpla între mine şi Mady când povestea dintre mine şi Dania se va fi terminat? Mady mi-a spus într-o zi, cu multă prietenie: „Aş vrea ca orice se va întâmplă între tine şi Dania, noi să continuăm să fim prieteni". I-am fost recunoscător pentru vorbele acestea. Pe o alee din Parcul Ioanid. Dar poate că m-au impresionat şi pentru alt motiv. Ele sugerau posibilitatea unei despărţiri de Dania. Şi după ce Dania nu va mai fi nimic pentru mine, voi putea s-o văd pe Mady, să-i vorbesc, să ne continuăm prietenia. Am o întâlnire cu Mady, care, din cine ştie care motiv, se amână în ultimul moment. Nu sunt nenorocit, nu socot că i s-a întâmplat un accident. Amân cu uşurinţă pe a doua zi, pe a treia zi, pe oricând. O lună, sau un an, dacă va fi nevoie. Iar dacă telefonul Danielei întârzie să mă cheme cu cinci minute faţă de ora obicinuită, sunt dezolat, trag concluziile cele mai funeste. Totuşi, mai târziu, cu Dania nu mă voi mai întâlni niciodată, iar pe Mady o voi avea mai departe tovarăşă. La ore bine chibzuite o voi chema la acelaşi telefon la care o căutam pe Dania. Poate că în prietenia cu Mady nu sunt perfect sincer. O iscodesc mereu de ce se întâmplă

cu Dania. Caut să mă consolez prin ea, să discut cu ea ceea ce nu pot discuta cu cealaltă. Mă bucur că Dania nu este atât de departe, căci am atât de aproape o rudă a ei, sânge din sângele ei. Şi dacă o las pe Mady să vorbească de dragostea ei, de tristeţile ei sentimentale (cât mai puţin), e numai ca să-i demonstrez că-i sunt prieten, că mă interesează cazul ei, că pot să-i fiu necesar, şi astfel să nu renunţe la mine. Nu-mi scrie despre Dania, dar caut să descifrez în scrisorile ei cea mai mică aluzie la Dania. Un cuvânt care priveşte pe Dania, „a plecat”, sau „învaţă italieneşte”, capătă o valoare deosebită pentru mine şi îl interpretez într-o mie de feluri, în plimbările mele nesfârşite prin curte. O vecină franţuzită, care mă vede plimbându-mă preocupat, într-un monolog inepuizabil, mă numeşte *L’âme en peine.* Dar, mai târziu, poate Mady îmi va deveni indiferentă, căci nu-mi va putea aduce nicio noutate, şi va trebui să mă ocup numai de necazul ei. Sau chiar mă va durea o întâlnire cu dânsa. Mă voi teme să nu-mi amintească, pe Dania. Îmi va aminti de o mie de amănunte dintr-o casă în care intram familiar, altădată şi pe care o ocolesc acum cu spaimă, de unele obiecte care ştiu cum sunt aranjate. Mă voi teme să nu-mi spuie vreo veste care ar desprinde vechi dureri în mine, după ce cu multă osteneală am parvenit să am puţin calm şi să pot să nu mă mai gândesc, sau gândul să se netezească, să nu mai ardă ca un fier roşu. Şi Mady ar putea face unele imprudenţe, prea preocupată de necazul ei ca să fie atentă faţă de mine, sau înşelată de aerul meu ipocrit de indiferenţă. Şi după ce odată făceam toate tentativele ca să aflu de la Mady ceva nou în ceea ce priveşte pe Dania, mai târziu voi face tot posibilul ca Mady să nu-mi mai spuie nimic. Şi gândul că oricând ea ar putea să-mi spuie ceva, m-ar chinui. N-o voi întreba nimic? Nici măcar dacă mai există câinele care se instala totdeauna între mine şi Dania? Sau poate că prietenia lui Mady depinde de frenezia mea? Mă întâlneste, mă caută, pentru că aşa am deprins-o eu şi pentru că îi fac mustrări când ne vedem

prea rar. Dânsa s-a obicinuit să-şi ocupe o parte din timp cu mine. Dar atunci când n-o voi mai căuta prea deseori se va deprinde cu felul meu nou de a fi. Va lăsa să treacă zilele fără să mai stăm de vorbă. Va fi mai greu atunci s-o caut la telefon, căci mă voi teme să nu dau peste altcineva. Nici ea nu mă va mai întâlni cu uşurinţă, pentru că Dania s-ar supăra rău. Dacă se va îmbolnăvi Mady, eu nu voi şti nimic, va trece timpul fără să am vreo ştire. De prima sărbătoare mare – Anul nou – îmi va trimite vreun semn, dar pe urmă iarăşi voi fi în întuneric. Cea mai mică neînţelegere va fi un motiv de despărţire, căci nu va mai fi nicio ocazie să te explici. Ameninţări ca „nu ţi-o voi ierta“ devin posibile de aplicat, căci suntem de multă vreme deprinşi să nu ne mai vedem. Fiecare cu calea lui, ca şi odinioară, pe când nu ne cunoşteam. Şi într-o zi o voi vedea. Dar nu ne vom putea vorbi multă vreme, căci orice ar spune ea, aş socoti că e prea neînsemnat faţă de prietenia noastră veche. Ea va spune: „Mă vede cineva care mă va spune acasă“. Eu gândesc: „Ce e atât de grav? În definitiv, nu poate să-ţi facă decât cinste că tu, o fată neînsemnată, mă cunoşti, iar eu îţi arăt o oarecare prietenie. Exact mentalitatea Daniei!“ Mi-aduc aminte când Dania mi-a lăsat braţul pentru că a trecut pe lângă o casă de unde ar fi putut să fie recunoscută. Şi, supărat, voi pleca, răzbunându-mă acum pentru că n-am plecat altădată, imediat ce Dania mi-a făcut aşa ceva. Şi după ce ne vom despărţi, cu toate că n-am văzut-o pe Mady de câteva luni, ca şi pe Dania, voi reflecta: „Ce teribil s-a îngrăşat!”

Mady nu este frumoasă, are tendinţe de a se îngrăşa, nicio trăsătură fină, râde gras, cu creţuri în jurul ochilor, nu seamănă deloc cu Dania, mai degrabă cu Raul, are sâni abundenţi, gâtul scurt şi pistrui mulţi: o perfectă evreică de provincie, care pare mereu mulţumită că are tot ce-i trebuie. Familia ei nu-şi pierde timpul ca s-o facă elegantă, cu toţii convinşi că ea nu merită această osteneală şi pentru că toţi sunt preocupaţi numai de

Dania. Astfel că o văd mereu cu aceleaşi haine, puse parcă la întâmplare pe dânsa. Dar uneori apare gătită, are un taior gri (totdeauna acelaşi taior), care o face pompoasă şi-i alungă calitatea ei principală: naturalul.

Poate îmi va telefona! Urmăresc pe un om care poate semăna cu un funcţionar de poştă (nu chiar factorul familiar care vine zilnic la casa mea, aducându-mi scrisori ce nu mă interesează), care s-ar putea îndrepta spre casa mea, să-mi aducă un aviz telefonic. L-am văzut pe acest om chiar în mijlocul oraşului. Acum el trebuie să se strecoare exact pe străzile care duc la casa mea, să intre pe poarta casei, să mă caute tocmai pe mine, să-mi aducă un aviz telefonic, şi acel aviz să fie tocmai de la Dania. Deci vreo sută de întâmplări norocoase; trebuie să mă rog lui Dumnezeu pentru fiecare, şi abia una împlinită, trebuie cu panică să aştept să se întâmple şi cea viitoare. Nimic, absolut nimic, parcă s-a pus între noi o lume întreagă să ne separe. La întoarcere voi găsi o scuză oarecare: „Am vrut! Dar a fost imposibil. Tocmai la ora proiectată a fost cineva la mine.“ Va fi deznădăjduită. Dar va avea dreptate. A doua zi, o vizită. Şi apoi altă vizită. Şi apoi o excursie cu automobilul. Mady mi-a spus, când m-am întors de la Constantinopol, după o absenţă de cinci zile: „Tot timpul te-a aşteptat, în fiecare minută, nu putea face nicio mişcare de atâta aşteptare”. Într-adevăr, câteva minute după ce am sosit, la o oră când de obicei nu poate să-mi facă niciun semn, căci este acasă tatăl ei, mă chema la telefon şi îmi spunea să viu neîntârziat la ea, căci nu mai poate de dor. „Şi de unde ai ştiut exact la ce oră voi fi înapoi, chiar ajuns acasă?“ „Am calculat cât stai acolo, m-am informat când soseşte vaporul la Constanţa, când pleacă trenul de la Constanţa, când soseşte la Bucureşti. Am făcut socoteala în cât timp poţi să fii de la gară acasă.“ Cum a putut face Dania aşa ceva?

Şi astfel trec zilele aici. Fiecare minută este obositoare, mă uit la ceasul de la mână de o mie de ori pe zi, şi eu nu pot să scriu pe aceste pagini decât un rezumat. Ar trebui să am un caiet cu numărul foilor cât numărul zilelor şi să scriu pe fiecare pagină ce mi se întâmplă. Dar paginile ar semăna între ele şi ar fi indiferente pentru un lector strein. Tot ce fac se poate reduce la câteva vorbe. Merg la cimitirul târgului, din pietate pentru morţii pe care i-am cunoscut, dar mai ales ca să treacă timpul. Astăzi am fost în fundul grădinilor bunicii. Adică, odinioară a bunicii, căci acum sunt alţi proprietari. M-am dus pe drumuri pe care odinioară hoinăream ca un stăpân. De câte ori am privit pe oameni la muncă... Ştiu unde a fost căpiţa sub care mă odihneam într-o vară acum 20 de ani. Pârâul de pe marginile căruia culegeam flori, margarete. Lanurile de grâu, mai mari decât mine. Caut să refac propria mea copilărie, întrebuinţând locurile altuia. Aşa se va întâmplă mai târziu şi cu casa bunicii. Dentistul de peste drum îmi spune: „Singura mea distracţie e să vă văd în grădina voastră. Primul care soseşte primăvara şi deschide porţile ca să intre trăsura cu care vine de la gară, şi toamna când se închid porţile după ultimul dintre voi.“ În fiecare an fac câte o plimbare în fostele „domenii” ale bunicului. Azi, la fel. Astfel a trecut o dimineaţă întreagă.

În grădina din faţă există un pavilion în care ne petreceam o mare parte din zi. Scaune comode, masă şi aerul curat. Pe un perete al pavilionului scriu câteodată diferite glume, versuri, numai iscălitura, şi le datez. În fiecare vară când vin aici constat timpul care trece după data care devine tot mai veche. Găsesc scrise şi mărturisiri impresionante: „Am suportat vacanţa aceasta foarte greu“. Care o fi fost motivul atunci? Căci vacanţa de acum mi se pare greu de suportat. Acum am scris o singură literă, ca să nu priceapă nimeni, *D,* şi cu un semn de întrebare. Căci faţă de existenţa actuală a Daniei sunt un strein, ca şi cum aş vrea să ştiu ce se petrece în altă

planetă. Nici rău, nici bine. Asta e Dania. Se lasă să trăiască la întâmplare. Am întrebat-o în ultima scrisoare pe Mady: „Ce mai face Raul?“ Ăsta e un fel ca s-o întreb de viaţa pe care o duc ei, fără s-o întreb făţiş pe Dania. Dar Mady nici nu s-a gândit să-mi spuie ce mai face Raul.

În tot timpul despărţirii am văzut că nu mai poate continua nimic între mine şi Dania. Iarăşi telefoane întâmplătoare? Şi viaţa ei de păpuşe, care nu este în stare să ia o hotărâre? Iar eu aşteptând, suportând ridicolul aşteptărilor. Totul trebuie să se întrerupă, ceea ce a fost nu se poate prelungi, Dania mi-a arătat totdeauna că este incapabilă să se schimbe. Curajul acestei întreruperi e greu de avut. Dar acum am prilejul, fără nicio scenă care m-ar înduioşa prea mult şi ar risipi orice decizie, să desfac. Vor fi câteva zile foarte rele pentru mine, dar n-am de ales. Voi păstra o experienţă în plus. Voi şti mai precis cum să priveşti pe oameni şi că nu trebuie să ai nicio încredere în ei, să nu ţii seama de jurăminte şi de lacrimi. Voi fi mai puţin naiv. Căci Dania îşi va continua viaţa ei de fiinţă tulburătoare şi iresponsabilă.

Oamenii nu rămân aceiaşi, nu se poate conta pe ei. În primele zile Mady mi-a scris de multe ori, factorul îmi aducea mereu scrisori de la dânsa. Şi acum primesc tot mai rar. Îmi spune că e foarte necăjită, dar nu-mi dă nicio explicaţie. Despre Dania, numai câteva cuvinte. A plecat de la Sinaia. Acum e la Constanţa. Când şi-a schimbat locul? A trecut prin Bucureşti? Cât a stat la Bucureşti? N-a avut timp să-mi trimită un semn cât a stat în Bucureşti? În orice caz, atunci a găsit ea scrisorile mele, căci la început îi scriam. (Nu s-a priceput să-i spuie lui Mady să-i trimită scrisorile mele la Sinaia, iar pe mine nu m-a anunţat că şi-a schimbat adresa). Scrisori în care eram prietenos, îi spuneam mici evenimente din viaţa mea de aici, ca unei surori, ca unei iubite şi îi puneam întrebări pentru lucruri mici, fără s-o las să bănuiască măcar că nu sunt sigur că voi primi vreun răspuns. În ce zi exact s-a făcut

schimbarea Daniei? Şi Mady, care nu s-a priceput să mă ţie în curent... Dar îmi aduc aminte de o sâmbătă după-amiază (sărbătoarea evreiască) foarte rea, când am suferit mai mult ca de obicei, m-am torturat plimbându-mă la nesfârşit prin grădină. În ziua aceea trebuie să fi hotărât Dania să ne despărţim. Şi acum, alt peisagiu. Alţi *cavaleri* împrejurul Daniei. Odată munţi, acum marea. Haine de munte, acum costum de plajă. Sporturi de munte, acum sporturi de mare. Gelozia poate construi toate amănuntele lor. Zilele la casa bunicii au devenit tot mai greu de trecut. Voi pleca, nu se poate admite ca Dania să se distreze, iar eu să număr minutele într-un loc neînsemnat. Bineînţeles, nu unde este Dania, ca să nu fac impresia că o urmăresc. Dar tot la mare, la Balcic. Dar prin Constanţa. La Constanţa, numai streini în preajmă; mă aşteptam să găsesc pe Dania printre ei. Toamna a sosit de multă vreme, în fiecare zi e mai frig. La Balcic, aproape pustiu. În fiecare zi alţi oameni pleacă. Am găsit câţiva cunoscuţi, care s-au dus unul câte unul. Pe plaje, dimineaţa, sunt aproape singur. Dania trebuie să se fi întors, dar e inutil să părăsesc Balcicul. Sunt atât de trist, că nu mă pot bucura de culorile minunate ale mării. Dar ce aş face la Bucureşti? În cel mai bun caz, aş începe cu Dania viaţa de odinioară. Iarăşi aşteptări, deziluzii şi speranţe, necazuri în fiecare clipă. Amicul B. a fost câtăva vreme aici; în fiecare seară vorbea cu nevastă-sa la Bucureşti. Vra să zică e aşa uşor de vorbit cu Dania! S-o caut? Şi ce să-i explic în câteva minute? Şi dacă voi găsi telefonul ei ocupat, ca altădată? Boala mea e mai insuportabilă ca totdeauna, cu atât mai bine. Nu fac nicio sforţare ca să mă scutur din nefericirea mea. Spun: sunt bolnav. Dar e inutil să dau prea multe explicaţii despre boala mea. Cu toate că din pricina asta neliniştile cu Dania capătă o şi mai mare intensitate. Mă simt şi mai singur şi mai nedreptăţit. Niciun doctor nu se pricepe să mă vindece, nici măcar nu ştie bine ce am. Cei care mă văd necăjit din pricina bolii simplifică şi-mi spun:

„Exagerezi, te complaci în starea asta“. Dacă n-aş avea dureri zilnice, aş crede că au dreptate.

Şi, în sfârşit, în ziua hotărâtă la întâmplare, dar pe care n-am vrut s-o schimb, ca să mă asigur că sunt încă stăpân pe faptele mele, am venit la Bucureşti. Am sosit seara, a doua zi era întreagă înaintea mea. Dar până atunci aveam să aştept o noapte. Când plecasem, renunţasem la camera mea, acum n-aveam unde să stau. La rudele mele n-am parvenit să am atâta îndrăzneală, să spun: „Dorm la voi în noaptea asta. Am tras la hotel, cum nu mi s-a mai întâmplat la Bucureşti, şi mi-am simţit singurătatea şi mai deplină. Mobile streine şi fără stăpân, o mie de oameni s-au perindat înaintea mea pe aici. Nu voi găsi cea mai mică amintire din viaţa mea de odinioară. De la 7 seara la 8 dimineaţa. Adică până la şapte şi jumătate dimineaţa, căci ultima jumătate de oră trece mai uşor, trebuie să mă îmbrac. Ultimele automobile care trec seara... mai multe, trei, două, unu. (Zgomoţul unuia care încă se aude, când trece altul.) Apoi o bucată de tăcere. Şi apoi iarăşi automobilele, care pornesc o dată cu zorile, unul, două trei, mai multe. Am auzit fiecare pas care a trecut. S-au deşteptat păsările (există păsări în Bucureşti!), s-au deschis vitrinele, au venit lucrătorii pentru o casă care se construia peste drum, (am asistat la construirea ei) şi o mulţime de zgomote mici, pe care le-am identificat, cu toate că nu ştiam mare lucru despre ele până acum. Viaţa în provincie îmi dase un oarecare calm, care credeam că va continua. Şi, întors la Bucureşti, m-am regăsit chinuit, incapabil să mă stăpânesc. Mă îmbrac şi încerc să încetinez gesturile. Ies în stradă la o oră la care nu-mi aduc aminte să mai fi fost. Cumpăr un ziar, apoi altul. Sunt primul client într-o cofetărie. Privesc fotografiile din faţa cinematografelor. Mă duc la vechea mea adresă şi întreb emoţionat dacă m-a căutat cineva la telefon sau dacă am vreo scrisoare. Căci Dania nu ştie că nu voi mai

sta în casa aceea, şi trebuie să-şi închipuie că e timpul să sosesc. Nicio scrisoare, nu m-a căutat nimeni! Vra să zică, povestea mea cu Dania trece printr-o criză mai gravă decât îmi închipuiam. Căci nu credeam că Dania a tăcut cu voinţă, a decis despărţirea dintre noi, ci numai a lăsat să treacă timpul, cu firea ei tembelă. Socoteam că în toamnă mă aşteaptă exact viaţa de odinioară. Dar voiam să fac transformări. Cum, nu ştiam. Voiam să plec de acasă, dar un al doilea portar îmi spuse: „V-a căutat ieri, la telefon, o duduie“. Tocmai ieri, ce coincidenţă! O singură dată. Şi eu, care credeam că am fost căutat în ultima vreme de mai multe ori pe zi. Dar dacă m-a căutat *altcineva?* Poate că Mady? Ce să mă fac în Bucureşti până la ora când îi voi putea telefona Daniei? Milly nu este aici, a plecat în concediu. Încă o cofetărie. Să văd ce case noi s-au mai construit. Ora zece. La 10 şi jumătate ar fi mai bine. Până atunci voi trăi fiecare minută. Am un noroc. Tânărul Raul e la şcoală dimineaţa. El îmi răspunde de obicei când o chem pe Dania, şi mi-ar fi greu să suport vocea lui stridentă, de copil isteţ şi sănătos. Ar trebui să spun cine sunt (m-ar recunoaşte dealtfel), să mă prefac că sunt încântat că stau de vorbă cu el, şi n-aş avea nici un chef să-i vorbesc. Şi el nici nu s-ar gândi să plece de la telefon prea repede, ar socoti că după o atât de mare despărţire trebuie să-mi vorbească mult. Iar Dania, când va veni la telefon, va şti de prezenţa mea, nu o voi mai putea surprinde sinceră. Apoi nu va putea să îndepărteze pe Raul şi va vorbi cu mine convenţional, ca în faţa unui al treilea. O secundă înainte de a face numărul de la telefonul Daniei. 3.46.22! Poate că Dania nu s-a întors încă la Bucureşti. E în streinătate. Poate că a murit. Sau s-a măritat. Poate că nu e acasă. Raul o fi rămas acasă. Sau vorbesc cu Mady. „Ce-o să fac atâta vreme fără tine?” Şi apoi, după luni de întuneric. Numai vagile veşti de la Mady, care anunţau câteva fapte, dar care nu transmiteau starea sufletească a Daniei. Poate că e telefonul ocupat. Un sfert de secundă după ce am făcut

numărul, când nu se ştie dacă e telefonul liber sau ocupat. Telefonul sună în casa Daniei, o dată, de două ori, de trei ori. Ce tragic sună. Cine îmi va răspunde? Poate servitoarea, poate... Aud: „Cine e acolo?“ Mady sau Dania, căci seamănă între ele la voce. „Caut pe Dania!“ „Eu sunt!“ „Şi aici e Sandu!” Ce vorbă să spun mai întâi? Imputare? Declaraţie? Vocea Daniei: „De ce taci?" Nicio vorbă n-ar fi potrivită. Şi iarăşi Dania: „O să te rog mult să mă ierţi, dar uite ce se întâmplă: chiar acum e la mine profesoara de italiană”... „Atunci altădată!” Am închis telefonul brusc. Asta e tot? Avea lecţie, dar cum n-a imaginat ceva mai bun să-mi spuie? Trebuia să mă caute îndată, sau să iasă ea pe stradă, spre mine (Elisabeth Bergner, în *Ariane,* aflând că iubitul ei a sosit!...) Trebuia să uite că are profesoară. Trebuia să-mi spuie: „Mai cheamă-mă peste jumătate de oră, când termin lecţia. Atunci ne vom explica.” Asta e tot! Ce trebuia să fac? S-o caut peste câtva timp, când nu va mai avea lecţia? Ar fi prea umilitor să fac aşa ceva... Dacă aş putea să fiu indiferent, cum îmi promiteam de la distanţă, de la Balcic. Voi aştepta eu la telefonul meu. După ce va termina lecţia, mă va căuta ea fără îndoială Să aştept. Cât putea să mai ţie lecţia? 10 minute, 15 minute, sau, poate că abia începuse, o oră întreagă. Sau, poate profesoara n-are oră fixă, rămâne mai mult decât trebuie. (Mulţumită că dă lecţii unei fete deştepte şi bogate.) Telefonul meu e mereu ocupat, poate că mă caută Dania şi nu găseşte liber. Dar dacă Dania, expasperată de a mă fi căutat de prea multe ori, renunţă tocmai când telefonul meu e liber? A trecut o oră, dacă aş chema-o eu? A trecut destul timp ca să nu mă umilesc prea mult căutând-o. Numărul ei; cine îmi va răspunde? Raul. E acasă. Şi eu, care credeam că am scăpat de el, că e la şcoală! Mă primeşte cu o explozie de vorbe prieteneşti. Îi răspund la tot, mă bucur la fel, ca să nu las să se cunoască gândurile mele ascunse. În sfârşit, plasez întrebarea care era unica mea preocupare: „Dar Dania ce face?” „S-a dus la şcoala de

şoferi!”

Am trecut ziua aceasta penibil. Şi zilele următoare. Am căutat-o pe Dania la telefon. De câteva ori. N-am găsit-o. Sau vorbeam fără să ne înţelegem, şi nu se gândea Dania să-mi trimită singurul cuvânt normal: „Vreau să te văd!” Câteodată îi auzeam glasul emoţionat ca şi odinioară: „Te-am aşteptat atâta vreme, şi acum parcă n-ai venit”... „Tu!“... „Am vrut să te uit, dar văd că n-a fost posibil.” De ce a vrut să mă uite? „Credeam că o să continuăm viaţa noastră minunată de odinioară!” Nu înţelegeam nimic. I-am spus: „Dar pentru prietenia noastră veche trebuie să-mi explici. Misterul acesta este intolerabil.” „Ai dreptate, dar acum am lume la mine.” „Când?” „Mâine!” „Mâine dimineaţă neapărat. Orice ar fi.” „Promit.” Cum am aşteptat! La telefon. Dar Raul mi-a spus: „Dania a plecat chiar acum în oraş.” N-a avut curajul să vorbească răspicat. Mady mă căuta, am putut în sfârşit să-mi dau o întâlnire cu dânsa. Aveam să aflu ceva. M-am prezintat rece, indiferent pentru existenţa lui Mady, dorind numai să ascund panica în care trăiam din pricina Daniei. Mady a fost îndurerată. „Cum te-am aşteptat, şi ce rece ai venit! Asta nu se va putea uita niciodată.” Mady mai spune, ca şi cum lucrul acesta n-ar avea mare importanţă: „Acum, că v-aţi hotărât să vă despărţiţi, tu şi Dania!” „Mărturisesc că n-am priceput nimic din purtarea Daniei”. „E mai bine să nu mai vorbim. Tot ce trebuie să ştii e că eu am rămas aceeaşi”. Şi apoi: „Când mi-a spus astăzi Dania hotărârea voastră, am rămas înmărmurită” Mă mira ce motiv avea Dania, dar şi eu hotărâsem acelaşi lucru, văzusem clar că nu trebuia să continuăm viaţa veche. Mă durea mai puţin? În dimineaţa aceea am căutat-o pe Dania de mai multe ori la telefon, am cercetat toate automobilele care treceau pe lângă mine, ca să văd dacă n-o pot descoperi. Şi după-amiază am căutat să vorbese limpede cu mine însumi, căci nu găseam niciun prieten ca să-mi vorbească.

Am văzut-o, prima oară, la intrarea Ateneului. Ce trebuia să fac? Să salut? Să zâmbesc? Să arăt că mă bucur? Să continui scena de prietenie pe care am avut-o cu Dania, când ne-am despărţit cu atâta vreme înainte? În pauză a venit cu Mady la mine şi mi-a dat mâna. Am vorbit lucruri neînsemnate. La ieşire, am căutat s-o mai văd o dată. Am văzut-o cum întârzia să vie spre ieşire, căci mereu o întâmpina câte un admirator care voia s-o salute cu toată ceremonia. Dar socoteam că am dreptul să-i spun încă o dată bună seara. Dania venise mai înainte la mine, deci aveam dreptul să mă apropii. Scena aceasta, cum să fac să dispară din viaţa mea? Dania i-a spus lui Mady (care mi-a transmis mai pe urmă): „Sandu vrea să se împace!“ Mady mi-a adăugat: „Nu trebuie să te umileşti!“

Odată a venit Dania chiar la un concert mai mic, la care nu credeam s-o văd. Dar numai o dată. La concertul viitor, de felul acesta, n-am mai văzut-o. Am întrebat-o pe Mady „De ce? Măcar tu, Mady“... „Mi-a spus Dania să nu viu, căci evreii vor fi alungaţi.”

N-am mai căutat-o la telefon pe Dania, n-am mai mers prin preajma străzii ei. (Dealtfel, lua automobilul chiar din poartă, şi n-aş fi putut s-o întâlnesc pe strada ei.) Speram totuşi că o întâmplare extraordinară va termina neînţelegerea. Auzisem că Dania se plimbă la Şosea cu maşina. În fiecare zi? Pe la ce oră? Spre seară am fost la Şosea, departe. Stam singur pe o bancă şi reflectam asupra aventurii mele, care se încheiase fără de niciun sens. Priveam toate maşinile care treceau prin faţa mea cu nădejdea nebună că va apare Dania. Va fi singură? Se va coborî la mine? Mă va înţelege îndată? Aşteptam totuşi. Am plecat numai când s-a lăsat noaptea complect şi când Dania nu m-ar fi putut recunoaşte în întuneric

Despărţirea definitivă dintre noi s-a făcut fără de nicio explicaţie, încurcat cum fusese şi dragostea noastră. Ultimele noastre discuţii fuseseră turburi. Dania îmi

trimisese, pe rând, cuvinte de dragoste şi răutăţi. Eu îi făceam reproşuri sau îi vorbeam cu acelaşi elan ca şi odinioară. De ce n-am fi vorbit încă o zi la telefon? Şi încă un an? Ne întâlnisem numai din pricina unor întâmplări care n-aveau să se mai repete. Ştiam că s-a terminat totul între noi, dar voiam o scenă ultimă, căci aşa se încheie orice poveste. Cu Dania nu se întâmplase ceva nou, nu se măritase, nu începuse dragoste cu altul, ca să nu mai aibe timp să se ocupe de mine o ultimă oară. Credeam că după câteva zile, văzând că nu-i mai dau niciun semn, Dania, ştiindu-mă că sunt la Bucureşti, în aceeaşi casă şi deci aşa de uşor de găsit, mă va chema. La ora când mă căuta la telefon odinioară n-are musafiri, deci e liberă să nu se poată opune dorului. Multe zile am aşteptat frenetic. Voiam s-o sugestionez pe Dania de la distanţă şi s-o fac să desăvârşească minunea. Dar ar fi putut avea loc între noi o conversaţie de adio? Una ar fi atras pe a doua şi aşa mai departe, şi nu s-ar fi încheiat nimic. Lipsa de iniţiativă a Daniei era de data aceasta folositoare. Sau când mă găseam eu în faţa telefonului, şi oscilam între hotărârea mea şi tentaţia de a o chema. Dar nu încercam şi din frica să nu fiu primit prost: telefonul Daniei ocupat, altcineva care-mi va spune că nu e acasă, sau vreo vorbă aspră. Dania chiar, care nu se va pricepe să mă liniştească. Eram în faţa telefonului la un metru, şi totuşi, distanţa până la Dania rămânea imensă, până la urmă.

Pentru ultima oară, o conversaţie la telefon cu Dania! Pentru ultima oară să-i combin numărul telefonului, gest atât de familiar odinioară. Ce cuvinte să aleg? Despre ce să-i vorbesc? Ce să reţin şi la ce să renunţ? Nu voi putea să vorbesc tocmai de ce e mai important între noi: pricina despărţirii noastre. Iar alegând alte subiecte, sunt neserios. La ce să mă refer din viaţa noastră veche? Ce cuvinte să repet, ştiind că pentru ultima oară mai pot face aşa ceva? Dar nici nu ştiu dacă trebuie să-i spun „tu“ sau

„dumneata”, căci ea s-a desfăcut în două, prezente amândouă totuşi: aceea cu care încercam să schimb gândurile cele mai intime (aceea care se bucura văzându-mă mâncând), şi aceea streină, cu alta preocupări, fără de nicio atenţie pentru chinul meu. Pentru ultima dată! M-a întrebat o voce streină, poate servitoarea. Mi-am spus numele întreg, şi chiar la telefon am înţeles că asta a pricinuit mirare. Servitoarea mi-a cerut, cu o voce nefirească, să-mi repet numele. Altădată eram recunoscut imediat numai după timbru şi pleca s-o anunţe pe Dania fără să mai fie nevoie să mă întrebe cine sunt. (Şi acum poate că m-au recunoscut, dar nu le venea a crede că sunt eu.) Şi am auzit de la Dania un „alo“ mai ferm ca de obicei, semn că socotea şi ea că trebuie să-mi vorbească fără şovăiri. I-am spus la întâmplare: „Plec într-o călătorie din care nu mă mai întorc niciodată. Cred că trebuie să-mi iau rămas bun. Şi să-ţi dau felicitări pentru tot ce ţi se va întâmpla de acum înainte, căci nu voi mai avea niciun prilej să le transmit. Pentru Anul nou, pentru anul celălalt, pentru peste zece ani, pentru fiecare onomastică a ta, pentru fiecare rochie pe care o îmbraci, tu, care pretindeai că-ţi faci rochiile numai ca să-mi placi mie, pentru orice se întâmplă cu tine la care eu nu voi lua parte.“ Nu ştiam ce să-i mai spun. Şi aşa prost cum am putut, am cântat: *Gute Nacht, mein Kind.* După ultima notă, am închis receptorul. Dania a vorbit ceva? „Nu adio, numai la revedere!“ Şi din partea ei câteva vorbe la întâmplare, căci nu mai putea continua nimic.

De abia acum povestea mea se terminase pe deplin. Cum a fost întâia zi după aceea, şi a doua zi, şi mai târziu? Uneori dam câte un telefon la casa Daniei numai ca să mă apropii de acel peisagiu aşa de cunoscut. Auzeam cum sună telefonul, chemând pe cineva. Ştiam unde e aşezat telefonul ei, ce lucruri sunt prin preajmă, cum arată camera, celelalte camere prin care străbate sunetul soneriei puse de mine în mişcare. Imediat ce cineva ridica acolo receptorul, închideam eu, mai înainte

de a auzi vreun glas. Dar toate aceste amănunte nu mai vreau să le spun...

Bucureşti, 17 decembrie 1935

O MOARTE CARE NU DOVEDEŞTE NIMIC

FERICIREA A FOST MARE CÂND MI s-a dat prilejul să plec la Paris! Scopul copilăriei mele se realiza. Aveam să străbat în fine eu însumi toate ungherile prin care mă orientam cu uşurinţă cu mintea şi unde plasasem numai cu imaginaţia sute de romane a căror acţiune se petrecea acolo. Palpitând de bucurie, studiam, alături de Irina, ghidurile, hărţile, cărţile explicative. O purtam cu mine prin magazine, pe la legaţii, pe la birouri de bilete de tren, perorându-mi toate planurile. Ziua plecării sosi, şi mă conduse la gară. Trenul mai avea 20 de minute până la plecare, mă instalasem bine şi acum nu ştiam ce să-i vorbesc. (Poate pentru că mă obseda ideea că despărţirile trebuiesc întovărăşite de suspine şi de vorbe.) Şi am schiţat o teorie: „Întotdeauna înainte de a te despărţi de cineva drag nu te pricepi să-i vorbeşti, tocmai pentru că ai prea multe de spus“. Îmi scuzam astfel uscăciunea din momentul acela? Sau era un mijloc să mă liniştesc, văzând-o indiferentă? În orice caz, sarbezi eram amândoi (poate că din cauza lumii care ne împiedeca) şi despărţirea n-avea nimic din tragediile de odinioară, din fiecare seară. Pe obrazul rece pusei o sărutare scurtă, iar gura ei nici nu mă atinse. Apoi trenul porni.

Am uitat repede motivele de griji pe care le lăsasem. Trăiesc din surprize, şi seara adorm istovit de atâta goană prin muzee şi pe străzi. De la Irina îmi vin scrisorile la dată fixă, aşa cum hotărâsem acasă îi răspund conştiincios, dar grăbit, cu gândul în altă parte, vorbindu-i

de lucruri care probabil n-o interesează. De pildă, într-o scrisoare nu i-am spus decât de Sainte-Chapelle. Despre mine şi despre dânsa nimic, doar un „dragă” la început, şi „sărutări” la urmă. Aşa îşi scriu îndrăgostiţii şi acestea sunt mijloacele de a întreţine focul nestins?

A trecut o lună şi mă găsesc într-un amurg în Jardin du Luxembourg. E minunat, soarele abia a apus, seara coboară armonios, pe pomi, pe flori, pe bazinurile cu apa cu reflexe roşcate. Singur, împreun mâinile, îndrept ochii spre cer şi mă rog:

„Doamne, te vizitez rar, dar sunt acum aşa de fericit că vizita mea e obligatorie, oricât de neatent ai fi tu faţă de toţi, sau numai faţă de mine. Graţie ţie, poate, viaţa mea este în perpetuă transformare. Surprizele îmi împodobesc orice moment cu noi prilejuri de îmbătare... Îmi simt corpul sănătos şi sprinten, niciun defect la maşinăria complicată, iar mintea o pot îndrepta după voie, înspre descoperirile cele mai subtile. Ai îmbogăţit lumea ca ochii şi urechile să fie în veşnică încântare. Sunt aproape complect fericit. Toate nemulţumirile de odinioară au dispărut, poate pentru că am exagerat crezându-mă iremediabil bolnav, indiferent de motive.

Numai o singură nemulţumire. Am lăsat acasă o fată care mă iubeşte. Nu e frumoasă, şi ochii mei au obosit repede îndreptându-se spre silueta ei bicisnică. Nu e savantă, şi am ostenit vorbind singur, inutil şi ridicol. Nu e bogată, şi mi-ar îngreuia mersul purtând-o pe umerii mei, ca melcul cocioaba. Dar e îndrăgostită, căci pentru dragoste nu e nevoie de minte, de frumuseţe sau de bani. Am simţit-o că trăieşte numai din gândul la mine, că singură s-ar usca întocmai ca o floare neudată.

Doamne, fă să-mi recapăt libertatea... Cum, nu ai putea pricepe decât tu, cu priceperea ta savantă. Eu nu sunt în stare de nicio hotărâre."

Cum au trecut trei zile, şi cum n-am primit scrisoare de

la Irina, după obicei, am telegrafiat: *„Ecrivez. Comprends pas votre silence..“*

Telegrama mea a rămas, după o săptămână, fără răspuns. O neliniște bruscă mi-a alungat calmul şi mi-a uscat curiozitatea pentru frumos, pe care o socoteam inepuizabilă. Rugăciunea mea de acum câteva zile mi se pare fără sens, sau eu acum sunt fără sens, căci neaşteptată era tulburarea care mă stăpâneşte. Încerc să mă gândesc precis la Irina, ca să pot găsi explicaţia probabilă (lăsând la o parte vreo fatalitate a naturii extravagante). Poate că mă enervează mai mult faptul neputinţii logicii mele decât motivul însuşi al întârzierii scrisorii. Cum? Să nu pot deduce ce ar fi în stare să facă Irina în lipsa mea, după ce am trăit atâţia ani în preajma ei şi, chiar dacă nu m-am ocupat special s-o analizez, totuşi o cunosc, fatal, destul de bine? Să mă gândesc la sărutările disperate din fiecare seară dar şi la sărutul rece de la urmă... A evoluat poate însă mi-aduc aminte de mărturisiri tandre care s-au petrecut în ultimul timp. Şi apoi mai sunt atâtea probe care se contrazic în timp, sau, chiar cu înţelesuri inverse, se suprapun. Ca să fiu sincer, nu pot afirma nimic. Cu cât mă gândesc mai mult, cu atât se multiplică detaliile şi văd mai puţin clar. E dureros că sufletul omenesc este aşa de lipsit de consistenţă şi cu groază văd că se poate ca Irina să fi luat hotărâri exagerate sau atâtea altele intermediare. Se poate, admiţând posibilităţile cele mai extreme, *să se fi omorât pentru mine* sau *să se fi măritat pentru un altul.*

Când am cunoscut-o, eram tânăr de tot, abia intrasem la Facultatea de litere. Aveam toate defectele tineretii. Mă credeam frumos şi întârziam bucuros la oglindă, unde îmi variam mereu pozele, printre care buza răsfrântă mi se părea un semn sigur de distincţie. Îmi schimbam hainele de mai multe ori pe zi, mă pudram şi dădeam chiar cu roşu. Mă comparam cu ceilalţi studenţi, mă găseam cel mai bine şi, în dragoste, succesele mele mi se

păreau indiscutabile. Totuşi, până atunci, aventurile fuseseră foarte vagi. O timiditate dezastruoasă mă oprea să fac primul pas, să îndrăznesc să mă apropii de o fată fără recomandaţie prealabilă şi îndelungi preliminarii, timiditate care – vedeam cu ciudă – îmi întârzia planurile, însă în acelaşi timp mă şi consola: puneam pe seama ei singurătatea mea. Dar am izbutit cu încetul să am cunoştinţe. Vorbeam cu toate fetele urâte. Curios, ca să intru în vorbă cu ele, nu simţeam nicio emoţie. Voiam să fiu încântat cu orice preţ, şi la început n-am băgat de seamă că, în definitiv, eram tot aşa de singur. Faţă de o urâtă eram incapabil să mă angajez în vreun fel. Priveam însă din fundul amfiteatrului şi mă felicitam că lipsea încă puţin ca să cunosc pe toată lumea.

Un grup de trei fete, îndeosebi, mi se părea intangibil.

Erau mereu împreună, fără amestec printre ceilalţi, vioaie, grăbite, surâzătoare, pricepându-se, mi se părea, să fie politicoase faţă de toţi şi în acelaşi timp distante. Uşurinţa cu care se strecurau prin lumea multă, siguranţa gesturilor şi totuşi singurătatea lor mă impresionau, şi atunci o ambiţie m-a străbătut: cunoştinţa lor – nu mergeam mai departe – ar fi o dovadă a importanţei mele. Dar nu ştiam cum să încep. Începutul mi se părea totdeauna extrem de dificil. Mă temeam ca prima mea mişcare să nu fie ridicolă. Înclinat de pe atunci la neurastenie, găseam un motiv bun de chin. Şi exclamam ridicol – ridicol pe care-l credeam atenuat, deoarece îmi dam seama de prezenţa lui: „Nu voi fi niciodată un don Juan!”

Le examinam tot timpul pe cele trei muze, în grup şi, uneori, pe câte una, fără să le disting la început bine şi fără să am vreo preferinţă. Pe atunci mi se părea că semănau între ele. Dădeam fiecăreia aceeaşi importantă generală de culoare, mişcare şi zgomot. Din imaginea tuturor trei se întregea o singură fiinţă nouă. Decât să aleg în parte, preferam jucăria întreagă.

Cu vremea am auzit cum le cheamă. Maia era mai blajină, mai umilă. Dudu surâdea fără întrerupere cunoscuţilor şi necunoscuţilor, strecurându-se graţios prin mulţimea care se grăbea întotdeauna să-i facă loc. Irina era mai greu de definit. Odată s-a aşezat, singură, în apropierea mea. Gătită într-o rochie de mătase scurtă, îi ieşeau picioarele subţiri, interminabile, pe care şi le legăna pe rând, fără sfială, ca o persoană care n-ar simţi nici cea mai mică nedumerire printre streini, cu mâinile fără mâneci în mânuşi lungi, cu faţa pudrată prea mult. A fost întrebată ceva de profesor şi a răspuns cu un glas melodios, cu un timbru uşor, tremurător, franţuzesc. Răspunsul, cu toate că încetişor, era dat fără ezitare, întreg, explicit. Însă cu tot glasul franţuzesc şi sigur, picioarele dezvelite şi fardul mi se păruseră exagerate.

Şi în altă sală, în aceeaşi zi, impresie diferită. Pe neaşteptate o zării la spatele meu. Într-o bluză albă, capul ei mi se păru mic, cu părul, din cauza căldurii, ud de transpiraţie şi căzând în laţe sărace, faţa umflată şi moale, genele aproape inexistente, nasul cârn, dinţii subţiri şi interminabili.

În faţa neînsemnătăţii ei am fost satisfăcut ca de un câştig personal. Vioiciunea şi prestanţa ei de odinioară mă umilise. Şi, într-adevăr, la o întâlnire pe scara mare a Universităţii – ea urca, eu coboram – cu tot aerul ei semeţ, înfoindu-mă în hainele mele noi, i-am aruncat o privire încrezătoare în acele ce vor urma. Curaj mare pentru sfiiciunea mea obişnuită.

Cunoştinţa se făcu într-o zi întâmplător, din nimic.

O excursiune studenţească la Curtea-de-Argeş cu nişte camarazi neprietenoşi şi abia cunoscuţi ne-a apropiat. Acolo, în faţa mămăliguţei cu brânză şi a cepei, ne descoperirăm amândoi mofturoşi (sau că făcea pe mofturoasa ca să-mi placă). Amândoi nu reuşirăm, ca ceilalţi, să ne culcăm imediat. După o ezitare, în urma propunerii mele, se hotărî să meargă cu mine prin noapte. Din urmă, o amică ne vesti stupid: „Bine, o să vă

spun mâine domnului profesor!“

Pornirăm în întuneric şi coborârăm la Argeş. Era linişte, aerul curat, copacii lăsau umbre lichide. Argeşul tremura sprinten, luminând argintiu pietricelele. Atmosfera poetică, amândoi singuri, abia scoţând câte o vorbă. Ne simţeam aproape. Şi atunci un regret m-a chinuit; n-o cunoşteam mai bine ca să am curajul unei sărutări. După cum se vede, pe atunci aveam gustul armoniei oricărui fapt.

Preliminările amorului trebuiau să aibă o durată hotărâtă.

Oricât de neaşteptată ar fi fost o sărutare atunci, după un aşa de puţin timp de cunoştinţă (era tânără şi, cu tot fardul, nu-i bănuiam experienţe sentimentale), cred că ar fi fost bine primită. O exclamare acolo, în noapte, în singurătatea noastră, departe de târg, ar fi fost ridicolă. Dar am preferat să ne întoarcem, nu prea târziu, ca să nu ne speriem complect vecinii, trecând pe lângă o prăvălie luminată, fără să am curajul să cumpăr ceva de mâncare, de frică să nu par greoi, tulburându-mă o foame teribilă, la care, cu tot amorul şi poezia Argeşului, mă gândeam tot timpul, şi astfel mi-o exageram. Pe drum, aducându-mi aminte de ameninţarea camaradei, o învăţai o minciună (ca şi cum ar fi fost nevoie să ne scuzăm faţă de cineva!): „Mâine vei spune singură domnului S. de plimbarea noastră nocturnă. Astfel paralizezi orice aluzie răutăcioasă.“

În trenul care ne întorcea mai târziu acasă, amândoi, lângă fereastră, ne întreceam să prindem din fugă frunzele copacilor apropiaţi, cu exclamaţii, bucurii şi regrete copilăreşti, şi ca din întâmplare ne atingeam mâinile. De pe banca din faţă, profesorul S. deschidea vag pleoapele lăsate greoi, şi ne zâmbea amuzat de vreun vis scurt sau de aventura ce se înnoda, în faţa lui, tot mai puternic la fiecare stâlp de telegraf.

Am continuat la Bucureşti conversaţiile lungi şi

neînsemnate fără să ne fi făcut vreo mărturisire anume, dar simţindu-ne complici. Găseam între noi asemănări care ne apropiau: eram pripiţi şi dezordonaţi. Observaţia o făcu Dudu: „Ce nostimi şi identici sunteţi când vă vede cineva de departe!“

Părerile asupra ei mi se schimbaseră mult. O priveam cu un aer de uşoară superioritate. Nu mai eram impresionat de vreun aspect de-al ei. Odată o fată o întrerupse cu o voce răguşită şi întrebuinţând mulţi „la dracu“ în vorbă. „Sora mea Elena“, prezintă Irina fără să încerce cu timbrul vocii să o scuze.

Altădată, Irina făcea planuri pentru viitorul nostru, fără să mă numească pe faţă. „O să mă scol târziu, să mi se aducă la pat cafeaua cu lapte.“

Orice socoteală de viaţă tihnită mi s-a părut totdeauna ridicolă, burgheză, cu toate că personal am fost un burghez care se înspăimânta la prima noapte nedormită. Totuşi, n-am protestat, probabil dintr-o mică perversitate: mă apropiam mai mult de ea, aveam mai multe drepturi, fără ca în schimb să-i făgăduiesc ceva anume. Conştiinţa era liniştită. Dar poate că mă ponegresc acum şi nu-mi mai aduc bine aminte. În orice caz, Irina poate că a luat totul ca o aprobare.

Vacanţa mare venise. Toate aceste se întâmplaseră foarte repede, şi după atâtea nedumeriri de o iarnă întreagă, explicaţiile asupra caracterului şi a aspectului Irinei se rezolviseră de îndată. Nu mai aveam curiozităţi. Dudu şi Maia nu mă mai interesau. Tot grupul mi se clarificase de îndată ce cunoşteam bine o parte din el. Eram, de fapt, foarte încurcat, neîncrezător într-o legătură definitivă. În schimb, îmi pierdeam timpul şi-mi limitam inutil probabilităţile de succes pentru mai târziu. Crezându-mă „aranjat” nimeni nu s-ar mai fi gândit la mine. Se făceau şi glume, iar camarazii mei – mi se părea – nu mă invidiau prea mult. Aveam şi remuşcări. Mă simţeam vinovat faţă de speranţele pe care o lăsam să şi le puie în mine.

Tragic început pentru un don Juan…

Dar era prea târziu să mă opresc în drum. N-aş fi avut curajul – şi mi-ar fi părut prea umil – să provoc o explicaţie sinceră. Ca să fiu drept, mă obişnuisem cu viaţa mea nouă şi-mi era frică să nu rămân iar singur.

Acum, Irina nu se mai sfia să rămână tot timpul cu mine, inventând amândoi minciunile cu care trebuia să-şi explice întârzierile acasă. Dar mereu nimic între noi. Rude, cunoştinţe, profesori, examene… Câteodată, într-o aglomeraţie o strângeam puţin de mână, acesta îmi era tot curajul. Într-o zi îmi spuse: „Să înconjurăm strada. S-ar putea să văd pe cineva de acasă.“

Atmosferă periculoasă, care însă nu se înregistra prin niciun semn. Nu mai ştiu, de-atunci e vreme multă, să reconstitui fiecare zi în parte, acum mi se par toate la fel, probabil însă că era o adâncire perpetuă. Obişnuinţa ne ajuta fără voia noastră.

Vacanţa veni tot atunci. Trebuia să plec în străinătate pentru câteva luni, şi acolo aveam timpul tuturor reflexiilor. Aveam prilejul de a înceta aventura mea. Prea pierdusem timpul… Nasul scurt al Irinei mă persecuta. Îmi aduceam aminte de drumurile lungi pe străzile mărginaşe, apoi de toate descoperirile asupra cunoştinţelor ei simple; mai ales o vorbă de a tatălui meu mă convinsese: „Cine era urâţica ceea cu care te-am văzut pe stradă?“

De ar fi zis „urâta“ nu m-ar fi impresionat aşa, l-aş fi numit numai răutăcios. „Urâţica” avea o impresie de adevăr care mă umilea. Încercai astfel de la Berlin să răspund tot mai rar (totuşi răspundeam!) la scrisorile Irinei, care veneau tot mai dese. Scria la întâmplare, fără virgule şi puncte (o ironizam mai târziu că scrie *„genre Mallarmé“),* înseilând laolaltă tot felul de idei care-i alergau prin cap. Din înţelesul lor general, trăgeam concluzia că mă iubeşte la nebunie şi că se plictiseşte singură.

E uşor de închipuit, găseam toată istoria stupidă. La

întoarcere, nu am căutat s-o văd la început. M-a zărit într-o seară de la plafonul Operei. Era cu familia, pe care n-o văzusem în complectul ei până atunci.

„Domnule Sandu, mă aşteptaţi la ieşire, nu-i aşa?“ Am dispărut la ieşire, dar am întâlnit-o mai târziu. Era fatal în târgul Bucureştilor, mă mir cum nu prevăzusem de la început. Şi după câteva reproşuri şi după scuze de ale mele pocăite (mă scuzam faţă de mine, interpretând îndoielnic morala „nu vreau s-o fac să sufere”, cu toate că nu-mi luam nicio obligaţie pentru mai târziu: de fapt, eram laş şi foarte plictisit de singurătate), plimbările începură – mai întâi pe strada principală şi apoi pe din dos – şi discuţiile despre familie şi despre rochii; şi apoi, într-o seară de lună plină, sărutările nebune cu tot felul de demonstraţii din partea ei. Şi apoi zilele identice: întârzieri pe uliţe, sărutări la întuneric... Despărţirile zilnice se făceau tot mai greu. Trebuia multă imaginaţie ca să-şi explice acasă întârzierile.

Începuse să plângă în faţa tramvaiului, şi asta în fiecare seară. Lumea se uita curios la noi şi mie îmi era ruşine. Acasă din pricina întârzierilor, dădeam naştere la ironii, şi eu nu puteam suferi ironii pe seama mea. Şi timpul trecu la fel, plictisindu-mă, dezgustat de mine, regretând succesele la care renunţasem şi deseori având remuşcări. Mă obicinuisem însă, şi astfel eram zilnic cu ea. Nu mai căutam minciuna cu care să mă sustrag. Văzându-mă incapabil să iau vreo hotărâre, eram şi mai nenorocit. Ca să nu pierd timpul, încercai să vorbesc cu ea de pictură sau literatură, subiecte care mă interesau orişicând. Îi dam să citească volumele pe care le studiam în acelaşi timp, şi discutam mai pe urmă impresiile. De fapt, eu îmi spuneam părerile, iar Irina aproba. Aproba însă cu aşa vioiciune, că nu-i mai simţeam rolul subordonat. Între timp, la vacanţa Crăciunului, am mai încercat o despărţire definitivă. Într-o scrisoare am avut curajul să-i spun multe. Îi arătam că nu-i pot promite nimic pentru viitor, că aveam de gând să-mi păstrez toată viaţa independenţa.

Am găsit-o la scoborârea mea din tren, mititică, înfrigurată în paltonul subţire, neavând curajul să-mi iasă înainte, cerşind cu privirea o vorbă bună. Ce milă am avut de dânsa atunci! Cum mă socoteam o brută pentru toate planurile mele viclene! O luai strâns de mână şi merserăm kilometri fără să ne spunem nicio vorbă. Şi mă chinuiam: „Ce trebuie să fac, Doamne, ce trebuie să fac?“ Mă durea acum supărarea ei, frigul care o răzbea şi nu ştiam cum s-o liniştesc. „Voi fi iubind-o!“ Privind-o întreagă, simţeam că mi-e dragă. Am promis la urmă ca s-o îmbun: „Fac tot ce vrei!“ Şi apoi iar plictiseală şi îndoieli. I-am repetat: — „Nu mă voi însura, dar vei fi prietena mea cea mai bună!“

Când o simţeam prea mâhnită, căutam s-o entuziasmez asupra frumuseţii naturii cu teorii fantastic de naive: „Eşti o intelectuală, vom citi, vom discuta.

Cu toate că nu vedeam niciun sfârşit pentru mai târziu, nu-mi mai făceam iluzia că e posibilă o întrerupere bruscă. Îmi dam seama, în sfârşit, că nu eram în stare de nicio hotărâre definitivă.

Mă resemnam cu gândul că nu mi-am sacrificat decât prezentul (cu toate că nu vedeam nimic pentru viitor, şi încetarea iubirii ei sau renunţarea mea mi se păreau oribile). Prezentul, însă, vedeam, era cu desăvârşire sacrificat. Nu mai puteam spune niciun cuvânt altei fete fără să întâmpin lacrămile Irinei. Dealtfel, nu mă mai lua nimeni în serios. La şcoală cu toţii mă osândiseră printre „aranjaţii definitiv”. Totul era aşa de limpede, încât nu mai încasam nici măcar ironii.

Încercai cel puţin ca acest prezent să fie cât mai copios: citeam împreună tot timpul, vizitam expoziţiile şi respiram melancolia parfumului de tei pe bulevarde, îi dam sfaturi cum să se îmbrace, cum să râdă, cum să-şi ţie capul, cum să se coafeze.

Sfaturi binevoitoare de „prieten bun“, de fapt indelicateţe. Mult am arătat-o, sărmana!

Am dat examene, am făcut excursii, am discutat, a

trecut multă vreme în felul acesta; am simţit emoţii mari, şi, mereu cu ea, a trebuit să i le împărtăşesc. Căutam deseori consolarea în fiinţa ei; uneori lăcrimam, alteori mă exaltam în faţa vreunui apus de soare.

În ce fel aş putea descrie această viaţă cu mici obiceiuri zilnice şi alteori cu surprize vaste! Cum nu mai făceam planuri de eliberare, nu mai aveam remuşcări. Din pricina teoriilor pe care le peroram mă credeam darnic: o educam!

Într-o zi n-a venit: a fost la nunta unei prietene. Mi-a povestit a doua zi toată petrecerea, cu entuziasm pentru dans, invitaţi şi muzică.

La toate reflexiile mele nu mai era aşa de atentă ca de obicei. Citisem o carte, nu m-a întrebat de impresiile pe care le-am avut. Numai rochii, glume, mirele şi mireasa. Fusese domnişoară de onoare şi avusese cavaler. M-am enervat că nu mai eram luat în seamă şi prefera, în locul discuţiilor intelectuale, flecărelile mahalalei. Ca să fiu sincer, m-a durut mai ales petrecerea la care se amuzase fără mine. Eram gelos, îmi dam seama, şi mă supăram, căci mă găseam ridicol. Sentimentul geloziei nu pretinde neapărat dragostea. Eu nu iubeam, eram convins de asta. Nu făceam niciun sacrificiu, aveam veşnic necazul de a fi legat fără voie, şi, în genere, mă plictiseam. Şi totuşi, atunci, lângă Irina povestind vioi petrecerea, am suferit. Îmi trebuia o răzbunare imediată. Am urcat-o într-un automobil închis şi am tras perdelele. Pe drum îmi vorbea despre nuntă.

Am ajuns la o casă de petreceri cunoscută şi obscură în acelaşi timp.

Am cerut de mâncare şi-mi aduc perfect aminte de nişte varză roşie.

Apoi am dezbrăcat-o pe încetul, întârziind la sânii goi, pe care îi cunoşteam mai demult. N-a protestat o clipă, nu s-a revoltat şi n-a făcut nici gestul cedării amoroase.

A scâncit doar, şi în întunericul care se lăsa, îi vedeam

ochii mari deschişi, sforţându-se să vadă tot ce se petrecea cu dânsa. Probabil că nu era curiozitatea, ci mai mult frica. La întoarcere mi-am exagerat răul pe care mi-l făcuse vinul băut ca să mă pot duce de-a dreptul acasă, căci bănuiam că după un act aşa de mare erau necesare tot felul de mulţumiri şi de efuzii sentimentale care m-ar fi întârziat pe drumuri. Irina mi-a dat astfel drumul, încercându-se să nu plângă şi trimeţându-mă singură ca să mă îngrijesc. Plin de milă pentru gestul ei – ştiam cât plânge la despărţirile obicinuite – am lăsat-o totuşi. Probabil că par grozav de hain. Cred că oricine de şi-ar exprima sincer vagile impresii, ar ajunge la aceleaşi rezultate. De obicei sunt cu toţii de rea-credinţă şi nu-şi recunosc slăbiciunile. Pentru mine, însăşi această sinceritate scrupuloasă, şi încercare de analiză lucidă nu este o scuză? Vina mea depinde de punctul de vedere din care era privită. Irina era destul de mare ca să-şi dea seama de actele comise şi nu protestase în niciun fel. N-o minţisem niciodată asupra viitorului: voiam să-mi păstrez libertatea. Ca prieten îi făgăduisem totdeauna ajutorul. Eram în tovărăşia ei pe cât puteam şi nu mă gândeam să mă sustrag vreodată.

Nu aveam nicio pretenţie de niciun fel, şi mărturisesc că nu fără plăcere am dat legăturii noastre o nouă putinţă de împrospătare. Dacă nu eram încă peste măsură de înfierbântat, nu eram eu de vină. Sunt vinovat, dar a mea este singura aventură din lume? Aventura nu mai revoltă pe nimeni acum.

Probabil că mă iubea şi nu-şi precupeţea darurile. Trebuia imediat sa mă sacrific? Dealtfel, nu renunţasem la orice planuri pentru mai târziu?

Odată îmi spuse: „Cum suntem văzuţi tot timpul împreună, de ce nu vii acasă la mine să faci o vizită? Asta i-ar asigura pe toţi. Eşti un copil şi n-or să te creadă periculos.“

M-am dus cu toată timiditatea mea, din curiozitate.

O casă cu trei etaje, subţire şi înaltă ca un joben, cu o

scară învârtindu-se în loc, păsări şi oameni peste tot.

Voci care întrebau de la acoperiş la pivniţă: „Cine~i acolo?“ Apoi un tril de pian şi apoi o ocară care n-avea înţeles. Însoţit de Irina, am intrat într-un salonaş, şi la intrarea mea am auzit cele patru uşi ale camerei închizându-se în grabă.

Am început conversaţia, jenat. Irina mă încuraja. „Nu te speria, aşa e la noi!“ Apoi, pe rând, au intrat membrii familiei. *Madame* Lisa, cu o rochie *beige* cu trenă, cu *évantail* şi coafată „Pompadour“, cu obrazul de 60 de ani vopsit gros, mereu cu vorba „Noi femeile“… Apoi *madame* Cléo, încorsetată şi cu sânii pepeni, examinându-mă cu *pince-nez*-ul; apoi *madame* Aspasie, subţire şi nesfârşită, întoarsă ca un cinci. Se vorbea: *„Mon Dieu!” — „C’est épatant!“* „Noi femeile!“ — „Vai, cum zici!“… „Ţi-aduci aminte!“… „Asta nu se cade!“

M-a privit fiecare în felul ei: *madame* Aspasie se subţia, *madame* Cléo se îngroşa, *madame* Lise zâmbea graţios. Apoi apăru şi Michel, tatăl Irinei, căpitan pensionar.

Era gros, cu cărarea în mijloc, cu guşa proeminentă prin gulerul tare răsfrânt. Râdea şi făcea pe glumeţul, şi cucoanele întrerupeau ciripind: „Vai, cum spui, Michel! Uiţi că suntem şi noi de faţă! Noi, femeile!“ Totul era ridicol şi amuzant. Nu înţelegeam nimic, zâmbeam şi aprobam. Toţi vorbeau laolaltă şi nimeni nu înţelegea ce spune celălalt. Păreau mai multe gramofoane puse în mişcare deodată, cu plăci diferite.

Michel deveni impudic, şi cum femeile se revoltau, se enerva că i se strică efectul povestirii. Vocile se ridicau. Am fost luat ca martor. În acelaşi timp, la uşă începură lătrături diferite.

Tânărul Grégoire, galben şi unsuros ca un sparanghel fiert, îşi făcu apariţia.

Tante Eliza scuză: „Grégoire adoră animalele!“ Nu puteam pricepe gradele de rudenie ale fiecăruia. Aveam impresia că stau cu toţii în camera aceea. Grégoire întrerupse cu un aer autoritar: „Năprasnic zgomot!“ Apoi,

ca şi cum i s-ar fi înmuiat enervarea, căzu ca o haină pe un scaun.

Convorbirea continuă, suvenirurile circulau, reflexiile melancolice fumegau. Râsul gros al lui Michel reîncepu. La fiecare izbucnire i se zguduia tot stomacul. Picioarele umflate stau depărtate unul de altul şi i se vedea coada jachetei pe scaun bălăbănindu-se.

Apărură atunci două graţii tinere. Domnişoarele Riri şi Coca, în *rose* şi *bleu.* „Porumbiţele noastre!“

„Războiul de la 77.“ „Lasă, Michel, s-a terminat cu eroismul!“ Riri începu la piano o romanţă, cu mâna stângă trecând peste mâna dreaptă. Ce oi fi gândit eu atunci? Nu mai ţiu minte. La un moment dat, ştiu că socoteam, măsurând din ochi pulpele rotunde ale lui Michel, dacă ar putea pune un picior peste celălalt. Grégoire numai din când în când spunea câte o vorbă! „Fantastic!“ „Năprasnic!“ „Bombastic!“ Îşi întărea astfel moliciunea galbenă prin cuvinte energice.

Am plecat cu frica să nu strivesc păsările şi oamenii, ameţit, învârtindu-mă pe scara învârtită, pe când, pe deasupra capului meu, reîncepuseră conversaţiile dintre pod şi pivniţă. În poartă, Irina îmi spuse: „A apărut luna!“. Vorba mi se păru fără nicio noimă.

Irina vorbea deseori de rudele ei şi totdeauna le critica sau se amuza pe socoteala lor. Nu o dată punea în mişcare scene hazlii. Am avut nedelicateţa, în faţa complectei îngăduinţe, să râd din ce în ce mai tare.

„Ce curios lucru: toţi ai tăi au ceva strâmb în ei. Poartă haine demodate şi sclipitoare, amestecă românească cu franţuzeasca într-un mod caraghios. Tu singură din toţi eşti precisă, ai simţul proporţiunilor, n-ai fost influenţată de casă, de oameni şi de păsări!“

Irina surâse măgulită şi primi vorbele mele ca pe un compliment.

Timpul trecea, scenele se repetau întocmai. Irina îmi suporta firea. Niciuna din speranţele sau din deziluziile

mele n-aveam delicateţa sau n-aveam tăria să i le ascund Nu eram nici copil, nici om întreg, şi transformarea aceasta aducea cu sine o stare nesigură, entuziasm, planuri, petreceri şi apoi şovăială, neîncredere, disperare. Prezumţios peste măsură, fiecare insucces mă istovea. Era pe timpul când începea să mă tulbure înţelesul morţii, la care nu mă gândisem până atunci decât cu uşurinţă, şi mă deprindeam cu greu cu această idee. Irina suferea toate toanele mele. O pedepseam amarnic de orice mi se întâmplă, o umileam, o dispreţuiam. Găseam cuvinte savant combinate care s-o doară. De la tatăl meu, care înjura birjăreşte, şi până la mine, care căutam şi în mânie să mă exprim interesant, era un progres mare. Când o vedeam aşa de abătută, mă cuprindea mila, şi o târam cu aceeaşi frenezie spre camera unde ne întâlneam de obicei, şi acolo ne grăbeam să ne îmbrăţişăm pătimaş, ca să nu mai avem vreme să ne gândim la ceea ce a fost. La urmă plângeam încetişor, şi Irina mă mângâia ca o soră. Atunci mă recunoşteam incapabil de a duce viaţa singur, şi nimeni altul nu mă putea potoli mai bine ca Irina. Şi bucuria, tot aşa de intensă, mi-o revărsam tot asupra ei. Râdeam copilăreşte, fugeam fără să-mi pese de nimeni pe stradă, făceam planuri, pline de fantezie, şi fata se lăsa în voia fericirii mele. Aveam încredere în mine atunci, şi, la braţ cu Irina, visam succese cu altele..

Cu toate lacrimile Irinei, care izbucneau zilnic înaintea celei mai scurte despărţiri, cu toate îmbrăţişările ei înfrigurate, uneori eram nefericit din cauza ei chiar. Astfel de întâmplări erau însă rare, fie că ea le pricinuia numai uneori, fie că eu, ţinând-o tot timpul lângă mme, nu-i dam prilejul. M-am indignat într-o zi că a putut prelungi o discuţie cu mediocrul X. Irina, la argumentele mele, spuse: „Ai dreptate, eu nu-mi dădeam seama cu un astfel de răspuns de femeie – şi deseori veneau astfel de răspunsuri din partea Irinei – nu erai sigur de nimic. Aveam vag intuiţia că toate teoriile mele asupra vieţii, a

naturii sau a artei, aprobate cu atâta grabă şi împământenite imediat, nu fuseseră decât nişte monologuri, Irina neavând decât rolul să-mi întreţie elocinţa, rolul confidentelor din tragediile clasice.

Am făcut o excursie de elevi, şi am avut multe peripeţii şi nedumeriri. Amicii erau, unii, de cea mai proastă calitate. Fete cu vorbe greoaie şi gesturi la fel. Schimbau între ele zilnic cele câteva rochii şi cei câţiva ciorapi pe care-i aveau. E ridicol să vezi aceeaşi bluză roşie cu panglicuţe colorate, ornamentate pretenţios, apărând în fiecare zi pe alt trup. Mă indignam când vedeam că Irina lasă să i se schimbe hainele în felul acesta. „Dacă mi le iau ele, ce vrei să fac!“ Băieţii se îmbătau, glumeau grosolan şi ţineau la mese interminabile discursuri. Unul din ei păruse Irinei bine. „Cel mai bine după tine!“ Iar deoarece eu, la început, mă jenasem să stau numai cu dânsa, Irina se împrietenise cu celălalt. A trebuit să-i arăt cum avea beţia vorbelor, cum adăuga spume şi fioricele la fiecare cuvânt şi cum, la masa oficială care ni se dădea, aruncă în mijlocul peroraţiei un „cu vârf şi *strălucit* îndesat!“

Toate acestea îmi arătau gustul prost al Irinei şi că, de nu m-ar fi întâlnit întâmplător pe mine, ar fi găsit cu uşurinţă pe altcineva pe care l-ar fi admirat. La fel gust prost a arătat şi când am cântat la pian mai mult ca mediocru, spre admiraţia celorlalţi nepricepuţi, şi apoi când, rămaşi singuri, Irina avu o criză de lacrămi nebune de umilinţă şi de admiraţie pentru priceperea mea vastă. Cunoşteam destul de bine muzica, ca să ştiu ce prost cântasem, dar laudele ei îmi făcură plăcere şi nu am tras imediat concluzii rele. De atunci, Irina spunea despre mine, ca şi despre toţi cei care îi erau simpatici: „Sandu cântă drăguţ la piano!“ După atâtea cărţi citite şi comentate împreună, se mulţumea cu astfel de formulări rudimentare, care nu însemnau nimic şi care demonstrau nepriceperea ei complectă.

În preajma tuturor – şi toţi răuvoitori – făcusem cele mai mari imprudenţe. Curios, dorinţa de a-mi păstra independenţa persista totuşi în mine şi îmi era tot aşa de urât să-mi leg existenţa într-o aventură mică. Ridicolul de a mă vedea suspectat de alţii pe care-i socoteam inofensivi şi mai ales ironizat mă chinuia. Dar groaza de a rămâne singur şi de a vedea pe Irina cu alţii mă făcea să suport orice ridicol. Astfel, la braţ cu dânsa, făceam un colţ separat, căutând doar să-i mai atenuez, aducând între noi pe inofensivul Niki Mihail. Trio caraghios, la care ne pretam cu toţii – Niki şi Irina, din inconştienţă, eu din nemernicie.

Deseori mi se întâmpla să mă plictisesc cu Irina, dar asta nu ne oprea să fim mereu împreună şi să ne părăsim cu greu. Neputinţa de a o avea în voia mea îmi îmboldea dorinţele. De îndată ce nervii se discordau, temerile de a nu fi descoperiţi veneau, şi mai ales plictiseala de a rămâne cu ea când nimic nu mă mai tenta, cu tot trupul fraged şi gol de lângă mine. Atunci nu ştiam ce să-i mai vorbesc şi mă simţeam rău în camera străină.

Cu perversitate îmi pregăteam plecarea, ca că să nu simtă plictiseala şi indiferenţa mea, când voiam să părăsesc camera după o oră, eu, care înainte de a intra, dorind-o, îi promisesem că vom sta patru ore împreună. Cugetam minciuna pe îndelete, şi printr-o jumătate de vorbă reflectam că ceasul meu întârzie, că timpul trece fără să ne dăm seama, că aveam presupunerea că cineva ne pândeşte intrarea. Plângând, Irina întârzia pe cât putea plecarea. Când se hotăra să se îmbrace, era încovoiată ca la o veste rea. Îmi părea rău, şi în stradă nu ştiam ce să fac ca să-i readuc veselia.

Irina nu a fost niciodată convinsă că eu ţin la ea. Nu făceam niciun sacrificiu, nu renunţam la niciun spectacol numai pentru a rămâne cu dânsa şi nu puteam minţi cu totul. Îi şi spuneam răspicat că nu o voi lua de nevastă. Pretextam, pentru ca s-o îmblânzesc, o teorie asupra

temperamentelor artistice, din care voiam s-o conving că făceam parte. Un astfel de temperament trebuia lăsat în voie şi nu trebuia înlănţuit cu obiceiuri burgheze. Ea izbucnea în lacrămi: „Dar dacă eu nu mă pot lipsi de tine!“ Atunci tot aşa de pervers, dar cu sufletul în acelaşi timp plin de părere de rău pentru durerea ei, o povăţuiam să aibă voinţa să mă uite şi să se distreze cu alţii. Imediat ce s-ar fi distrat, aş fi suferit. O dată, familia Irinei i-a găsit chiar un candidat, la ţară, la o mătuşă. Când mi-a spus Irina, râzând, istoria, am trimes-o să-l vadă şi, dacă se poate, să-l accepte. La întoarcere mi-a povestit toată prostia candidatului şi eu m-am amuzat cel dintâi.

(Am trimis-o ca să încerc să găsesc o modalitate de a scăpa de ea, în aceiaşi timp, să-i văd repulsia faţă de alţii şi întoarcerea ei şi mai nebună spre mine.)

În imposibilitatea de a găsi vreo scăpare Irina se gândea deseori la moarte. În momentele despărţirii mărturisea scâncit, făcându-mă să lăcrămez eu însumi: „Ştii cum as vrea să mor, Sandule!” Nu mai ştiu când a spus pentru prima oară Irina astfel de vorbe şi nici când le-a transformat, dându-le un sens nou: „Eu o să mă omor îmi dau seama că de la cuvinte la fapt distanţa era enormă, dar astfel de evenimente, oricât de rare, se întâmplă totuşi, şi uneori era aşa de complectă tragedia ei întipărită pe toată fiinţa, că o simţeam în stare de orice. Această stare i-o producea neîncrederea pe care o avea în viitor. (Eu nu-i promiteam nimic, dimpotrivă, o consolam doar spunându-i că întotdeauna voi trece pe la ea, şi aş fi făcut-o, căci n-aş fi avut curajul s-o părăsesc când aş fi ştiut-o nenorocită.) Această neîncredere era o hrană veşnică şi un veşnic motiv de explozie la despărţirile noastre de fiecare seară. Nu ştiam cum s-o conving că însăşi dragostea ei pentru mine o oprea să facă aşa ceva, deoarece ştia ce nevoie aveam de ea. Eram deseori trist, şi atunci o chemam să mă consoleze. Atunci Irina nu mă mai ameninţa că se omoară. Vorbea despre viitorul ei cu o oarecare linişte.

Adăuga doar – însă ca ceva normal: „Nu mă omor, fiindcă nu mă laşi tu!“ Şi de câte ori eram împreună lângă vreun pericol – deasupra unei stânci în excursii – o simţeam mişcată, îşi uita vorba şi privea în spaţiu. Pricepeam că se petrecea ceva anormal în ea. De cele mai multe ori vedeam clar ce o zbuciuma pe Irina, uneori însă nu înţelegeam bine, fie că în ea se petreceau lucruri neobişnuite, fie că firea mea curioasă, nesuprapunându-se pe starea ei normală, o făceau să mi se pară ciudată (căci eu nu puteam părea faţă de mine ciudat, fiind deprins cu sinuozităţile mele, care mi se păreau normale).

Astfel, poate din pricina mea, apărea Irina tulbure şi neînţeleasă. Zbuciumul ei era aşa de spontan că nu-l bănuiesc nesincer.

Într-o zi vorbeam, bătându-mi joc de fetele bătrâne şi, ca s-o chinui, am adăugat, fără vreo schimbare a vocii, ca să creadă că glumesc sau că sunt numai răutăcios şi astfel să-şi pregătească un răspuns: „Tu ai să rămâi fată bătrână!“ — „Asta pentru nimic în lume!”

La o nouă întrebare, de data asta sinceră, căci eram prea îndurerat ca să nu fiu sincer: „Dar ce o să faci?“, nu-mi răspunse nimic, dar nici nu fu în stare să repare ceva. Ce rost a avut vorba aceea (sau ce rost a avut întrebarea mea)? Şi asta dacă nu la începutul dragostei, totuşi, pe când mai plângea încă cu aceeaşi deznădejde.

Se gândea că în cele din urmă tot o s-o iau? Sau dragostea ei pentru mine n-o împiedeca să-şi facă, măcar uneori, şi mici socoteli pentru mai târziu?

În ce constau mai târziu uşurinţele Irinei? Într-o vorbă pe care i-o spuneam deseori, fără să bănuiasc ce adevărată era: în a nu conta niciodată pe dânsa. Cu toate că aceasta privea numai lucrurile neînsemnate, totuşi, îndoielile mele subsistau.

Un exemplu: una din pretenţiile mele era să vie exact la întâlniri (ceea ce era destul de greu pentru ea, care sta departe). Reuşeam s-o fac să fie exactă, dar întotdeauna

aveam impresia că are grije de a nu întârzia numai spre a nu provoca mânia mea. Scuzele ei umile la cea mai mică inexactitate nevoită îmi făceau milă. Nu puteam însă renunţa la pretenţia mea: simţeam că imediat ce nu s-ar teme, ar veni fără nicio ordine, m-ar face să aştept ridicol, şi nu mi-ar face plăcere decât în cazuri cu totul speciale, când m-aş fi plâns, şi numai puţină vreme după plângerea mea, înainte de a uita din nou.

Nu contam pe dânsa, mai ales când o rugam de ceva care nu i se părea că mi-e necesar neapărat. Îmi plăcea să discut cu ea literatură sau artă, chiar dacă nu făcea decât să-mi repete părerile, şi asistam, ascultând-o, la propriile mele gânduri. Îmi plăcea să se ocupe şi ea singură, fie că aş fi voit o dezvoltare a personalităţii ci, fie că aş fi voit să adâncească vreun autor pe care-l cunoşteam superficial, şi la care, ocupat aiurea, nu puteam să întârzii. Ea mi-ar fi întregit cunoştinţele, fără să fiu nevoit să mă ocup special.

Dar observaţiile ei erau aşa de disparate, încât nu puteam armoniza nimic. Când plecam undeva, îi lăsam un plan de studii, ea trebuia să-mi scrie observaţiile şi nu-mi scria niciodată despre asta în fierbinţeala rândurilor pasionate sau numai oarecare, iar la întrebările mele repetate se mulţumea numai cu generalităţi („foarte interesant” sau „nu-mi prea place”), care mă enervau.

La întoarcere, constatam că nu lucrase aproape nimic, că în fiecare zi i se întâmplase câte un accident care s-o oprească, şi că ceea ce cetise fusese în fugă, fără de niciun sistem.

Nu-mi plăcea la Irina nici uşurinţa cu care vorbea despre oameni, împărţind repede acel „e drăguţ” sau „e antipatic” sau „e bine, vorbeşte franţuzeşte”, care arătau cât de superficială şi cât de egală tuturor fetelor era în judecăţile ei. Uneori, câte o exclamare de a ei venea aşa de pe neaşteptate şi în aşa contradicţie cu temperamentul meu, pe care presupuneam că-l cunoaşte cel puţin în trăsăturile lui generale, încât rămâneam

uimit. Unul din cele mai puternice sentimente pe care le aveam era acel al cinstei (excepţie în dragoste), pe care-l împingeam la exces, şi pentru care aveam toate scrupulele. De aci, o veşnică persiflare a moravurilor celorlalţi şi de cele mai multe ori dezgust. Poate că totul pornea din acelaşi instinct de a mă diferenţia şi de a avea motivele unor noi mândrii personale. Nu admiteam deci nu numai necinstea făţişă, dar nici aranjamentele cele mai nuanţate care sunt în obiceiul celor mai cinstiţi dintre noi. Irina, bineînţeles, ca oricând, îmi împărtăşea părerile. Fuseseră sute de discuţii şi totdeauna râsese şi ea, batjocorise şi ea, despreţuise şi ea. Asta n-o împiedecase odată să mă întrebe fără de nicio îndoială: „Prietena mea Florica (o prietenă oarecare, pe care abia o suportam) e ameninţată la profesorul X, camaradul tău de şcoală. Insistă tu s-o treacă!“

Şi, în momentul când îmi arătam indignarea şi mâhnirea adâncă, văzând că atâtea discuţii fuseseră zadarnice şi atâtea momente de înţelegere între noi, o farsă – căci ea nu făcuse decât să mă aprobe şi să mă repete fără vreo convingere proprie, că mai ales mă lăsasem prins de această glumă – ea adăugă şi mai inconştient: „Bine, ştiu că nu trebuie să faci de astea *pentru nimic în lume,* dar credeam că pentru mine e altceva!“... Răspuns de femeiuşcă...

Mi-aduc aminte că i-am făcut o morală lungă de un ceas, şi în momentul când i-o făceam simţeam ce inutilă e această morală, ce ridicolă, nu numai pentru că era imposibil de schimbat ceva din fiinţa Irinei, dar şi pentru vorbele mele înseşi, care nu se mai isprăveau, repetau aceleaşi lucruri, eram banal ca cele mai banale pagini de morală de prin clasele primare; nu aveam nicio convingere de a schimba ceva ca să dau o viaţa vorbelor, sau poate aveam chiar indiferenţa după unul din instinctele mele ciudate de a-mi fi brusc indiferent un fapt pentru care lucrasem şi la care visasem ani de zile, de a mă persecuta brusc, în miezul unor gânduri, pe care le

crezusem primordiale, o prăjitură colorată pe care n-o puteam s-o alung din minte cu cât mă încăpâţânam mai mult s-o uit, conştient în acelaşi timp că mă amuz, neputând-o s-o alung. Şi totuşi, continuam cu persecuţia spre Irina, pe care mi-o închipuiam distrată, plictisită, enervată, doritoare s-o las mai iute în pace, cu plăcerea de a mă simţi şi a apărea caraghios, plăcere egală cu aceea când, fiind de obicei bun, faci fără nici o pricină rău unui animal la care ţii, numai ca să te simţi rău, să te dispreţuieşti şi să-ţi strici o reputaţie la care lucraseşi cu trudă şi de care te simţeai mândru.

Mereu nicio scrisoare.

Un vis. Mă găsii deodată într-o bisericuţă de mahala. Acolo, o nuntă umilă şi tot lume cunoscută, ocupată toată ca să dea impresia unei nunţi mari. Într-un colţ Niki Mihail îşi rezimase capul pe gâtul de cocostârc şi, în mijloc, mirii: domnul, rotofei, făcut cu peniţa rondă; alături, Irina, dizgraţioasă în vălurile albe, gesticulând dizgraţios, vopsită cu roşu pe faţa ei roşie. O simţeam că joacă un rol şi că-şi permite chiar să facă exclamări sau gesturi ridicole ca să impresioneze pe cei care găseau prezenţa ei acolo nefirească. După ce acceptase toiul, nu numai faptul, dar şi exhibiţia lui în toate detaliile, acum i se părea, din scrupul pentru trecut că n-ar trebui să rămână calmă. Din când în când arunca chiar câte un răspuns nervos vecinului conciliant. Rudele toate în preajmă, cu demnitate. Cărarea impecabilă a lui Michel se prelungea, lată şi albă prin părul negru, sticlos de pomadă. Apoi un popă piţigăiat a început *Isaia dănţuieşte,* şi au început cu toţii să se învârtească după vocea lui. Tot mai repede şi mai dizgraţios. Irina şoptea mereu vecinului: „Ah, cum mă enervează!” În mers, voalurile i se deranjaseră. Mă gândeam cum să mă răzbun. Să-mi fac apariţia brusc acolo. Dar cum?

Sufeream îngrozitor, dar preferam orice, numai să nu fiu ridicol. Tot atunci atenţia îmi fu atrasă în altă parte, pe

obiectul din mijloc, în jurul căruia se dănţuia. Mi se păruse la început o masă, dar era un catafalc. (Vis melodramatic, stupid, însă care mă face şi acum să tremur.) Şi pe el, printre câteva flori, cu ochii închişi, cu gura deschisă, cu nasul cârn, iarăşi Irina. Vânătă, umilă, şi mică, tocmai ca atunci când o alungam acasă şi ea se ţinea după mine. Fără mişcare, acolo, din pricina mea... Nu puteam s-o văd decât uneori, ceilalţi treceau mereu primprejur şi-mi împiedecau vederea. Treceau tot mai repede şi mă miram cum de nu ameţesc. De la o vreme au început să ţopăie. Şi, la un moment dat – şi mă asigur că asta e nemaipomenit chiar şi în vis, – *le-am văzut pe amândouă deodată.* Una roşie, dizgraţioasă, cealaltă neagră, înţepenită

M-am trezit ţipând. Imaginile erau aşa de puternice, că le-am văzut încă şi treaz A trebuit să-mi întăresc toată judecata ca să mă potolesc. Nu se poate să fie aşa. Aceeaşi persoană de două ori deodată, asta nu se poate. Aş înţelege să se fi măritat, chiar din motive uşuratice. S-a deprins cu altul, speră să înceapă altă viaţă, cu toate că repede s-au mai petrecut toate. Dar să fi făcut nunta la biserică, adică să dea amploare unor lucruri pe care trebuia să le lase în cât mai mare obscuritate pentru ea şi pentru alţii, asta nu cred. O cred astfel în stare de vicii fundamentale şi mi se par imposibile anumite chestiuni de detaliu. Nu pot să mă explic bine, dar sunt convins că toţi care ar cunoaşte perfect situatia ar judeca la fel.

Fac sforţări s-o reconstituiesc ca să pricep ce a făcut. Caut acum din memorie să refac scenele dintre noi, în toate nuanţele – căci mai cu seamă nuanţele pot trăda adevărul. Să dau exactă însemnătate unor vorbe pe care nu le-am adâncit atunci decât vag, pentru că atunci nu mă interesau decât rareori, când aveam vreo nemulţumire sau când nervii mei mă chinuiau mai ascuţit. Să aflu adevărul după nişte frânturi de adevăr care pot fi interpretate în atâtea feluri. Greutatea vine mai ales din neputinţa de a putea clasa toate amintirile. Sunt doar

vorbe, priviri, interjecţii care nu se leagă de niciun eveniment. Nu ştiu în ce ordine s-au produs ele, şi astfel nu voi izbuti să dau o consistenţă precisă descoperirilor mele. Voi forma o fiinţă statică compusă din sute de exclamări trădătoare, care s-au petrecut în timp.

În definitiv, Irina poate a evoluat. M-a iubit la început mult, şi apoi gândul că trebuie să se aranjeze într-un fel i-a încolţit, i-a înmuiat dragostea şi la urmă a invadat-o complect. Deci sentimentele ei au fost în veşnică mişcare. Şi nici evoluţia nu s-a făcut mecanic.

Au fost reveniri, remuşcări, apoi din nou hotărâri de eliberare. Ezitările perpetue complică extrem chestiunea. Memoria mea nu poate să aranjeze trecutul. (Opera lui Proust e o dovadă de memorie prodigioasă. Cu cât mai complicată ar fi fost din punct de vedere psihologic dacă memoria lui ar fi fost defectuoasă! Dar n-ar fi putut şti adevărul, şi numai adevărul interesează în anumite ocazii.) Aruncând la întâmplare tot ce-mi aduc aminte despre dânsa, formez o fiinţă stranie din cauza prea multor apucături contradictorii şi suprapuse. Nu imposibilă, căci în viaţă toate sunt posibile. Oamenii sunt făcuţi din pământ netrecut prin sită, au fost lucraţi în grabă. Nu mi se pare că rezultatul la care voi ajunge va fi lipsit de viaţă.

Aud respiraţia Irinei, nu ştiu numai dacă aceasta va fi Irina adevărată, şi asta aş vrea s-o ştiu. Şi mereu încep cercetările mele de la capăt, cercetări zadarnice, care nu vor duce la niciun rezultat, dar la care nu am tăria să renunţ. Cum să ştiu adevărul asupra ei când nu ştiu adevărul asupra mea? Şi eu mă am la îndemână, mă ştiu sincer faţă de mine, şi în acelaşi timp mă analizez pasionat şi fără întrerupere de când mă cunosc. Când mă gândesc, văd ce gusturi mereu contrarii am avut întotdeauna. De-mi citesc jurnalul de zi al câtorva clipe din viaţa mea, văd că uneori sunt mulţumit şi alteori disperat, uneori mi-e silă de ea şi alteori o urăsc şi alteori nu mă interesează. Cum să disting din tot ce a spus ea ce

e sincer, când eu nu sunt sigur dacă reflexiile mele nu sunt pornite din ciudă sau din remuşcare, şi că n-o judec pe rând, sau cu excesivă îngăduinţă sau cu excesivă severitate. Nu ştiu dacă tot chinul meu se numeşte dragoste sau amor propriu... Dacă mi-ar părea rău să aflu că a murit... Nu ştiu în cât timp m-aş consola dacă a murit şi în cât dacă m-a înşelat. Cred însă că dacă aş afla că totul n-a fost decât o glumă, aş fi fericit pentru o clipă. Mi-aş destinde nervii, m-aş odihni. Apoi, cu dânsa, iar aş începe să mă plictisesc groaznic, cum m-am plictisit tot timpul. Sau poate între doi care se cunosc total, care au terminat de a gunguri amorul şi care îl practică la ore fixe, ca într-un menaj autentic, plictiseala este inevitabilă? Sau port cu mine această plictiseală? Sau numai sunt sugestionat de ideea asta? Sunt incapabil de dragoste proaspătă mereu reîncepută, cu toate că mintea mea o visează întotdeauna. Mă duc cu mine şi nu mă cunosc, cu toate că mă observ cu o grijă migăloasă şi trudă inutilă. Vreau să pricep pe alţii! Mă mir cum pot suporta să târâi cu *mine,* pretutindeni, pe *mine* străinul. Şi uneori acel străin e blând, agreabil, dar alteori e odios cu egoismul lui. Şi eu îl port mereu cu mine...

Sfinxul înţepenit pe nisipuri (cârn ca şi Irina), încruntat, cu buza atârnând, pare că păstrează un secret din pricina tăcerii lui îndelungate. Oamenii vorbesc tot timpul. Dacă ar fi înregistrat pe discuri tot ce spun zilnic, te-ai îngrozi de atâta pierdere de vreme, şi mai ales de atâtea contraziceri. Legând toate vorbele din timp de o lună te-ai crede într-un haos. Te-ai îndoi de pretenţia noastră de a te crede organic şi de a-ţi da limite. Ar trebui să degajezi – imensă dificultate – ceea ce-ţi aparţine personal de ceea ce e omenesc. O muncă inversă de cea pe care o faci în artă. Acolo cauţi generalităţi şi aci le dai la o parte. Nu mă interesează prin ce semăn cu alţii, ci prin ceea ce difer. Aş găsi pe discul gramofonului meu imaginar tot felul de exclamări momentane, mereu contrare şi idioate: „mi-e

foame, mi-e sete, mi-e frig, mi-e cald“, sau „supa te încălzeşte, friptura e prea arsă, prăjitura prea dulce”, mici exclamaţii necesare, se va zice, totuşi, numărul lor mare e sinistru. Unul făcea socoteală asupra bunicii lui, bună menajeră, cât a dormit în viaţă şi cât a mâncat. Chiar câteva zile în şir n-a făcut decât să sune pe slugi. Cu toţii spunem fraze goale şi inutile de milioane de ori. Căci e inutil să spui că ţi-e foame când ai mâncarea gata regulat la aceeaşi oră. Să căutăm să degajăm din acest lest ce e caracteristic unui anumit om care ne interesează şi îi aparţine în mod special Dealtminteri, chiar şi acele exclamaţii pot servi. Numărându-le şi comparându-le, vei putea zice: A e mai mâncăcios ca B. A e cel mai mâncăcios din toţi cei o sută pe care i-am cercetat. Cu toate că concluziile pot fi defectuoase. Într-adevăr, un om poate să mănânce mult şi să nu spuie la fiecare moment „mi-e foame”. Şi invers, altul se poate tângui toată ziua, tocmai pentru că nu are ce mânca. Oricum, un om e tot aşa de misterios ca şi Sfinxul. Unul pentru că tace, celalt pentru că vorbeşte.

Am fost într-o seară într-o tavernă lângă Saint-Julien le Pauvre. Era distractiv. Sub pământ, într-o veche închisoare a Revoluţiei, se cântau cântece vechi franceze, tandre sau cu o savoare galică. Cornemusa acompania. A cântat romanţe sentimentale şi o mică babă vopsită exagerat, sforţându-se să pară tânără. M-a străfulgerat o idee aşa va fi Irina la bătrâneţe! Într-adevăr, cu toată carnea boţită, avea mult din aspectul Irinei.

Silueta culoarea feţii şi a părului, ochii, nasul scurt, dinţii lungi, buza inferioară strivită. Apoi gesturile aveau, ca şi la Irina. Ceva strident în ele

Aşa va fi Irina bătrână! Ce satisfacţie am avut! Simţeam că descoperirea asta are să mă bucure întotdeauna, chiar când totul îmi va fi egal.

Aveam o răzbunare pentru a mă potoli puţin. Consolare imbecilă, îmi dădeam seama, dar mă bucuram totuşi…

Sunt talente speciale ca să pricepi o operă literară, o bucată muzicală, o statuie sau un copac, oricât ar părea că aceste lucruri sunt la îndemâna oricui. Într-adevăr, deşi fiecare mărturiseşte fără jenă că nu poate pricepe o problemă de matematică, îşi va permite să-şi dea părerile asupra chestiunilor literare (mai ales în Franţa), se va ofensa de nu le vei lua în serios şi nu va crede că pentru asta trebuie pricepere înnăscută pe care s-o educi apoi prin ani de zile de muncă migăloasă. În orice caz, nimeni nu va mărturisi (afară de cei care vor să fie originali) că nu gustă natura. Pot să nu facă nici cea mai mică sforţare să fie în preajma ei, pot să trăiască ani de zile fără să se gândească la ea, pretenţia lor nu este mai mică. Ca şi cum a nu pricepe farmecul naturii ar însemna ceva pentru inteligenţa cuiva. Genialul Kant a putut sa transforme judecata lumii fără să facă mica distanţă dintre Konigsberg şi mare ca să vadă valurile. Fiecare poate să aibă alte competinţe, să scrie un act judecătoresc, caligrafic, de pildă. Poate că fiind aşa de legaţi de schimbările perpetue ale anului, de raze şi de frunze, e greu de mărturisit că n-am învăţat nimic de la ele.

Există lucruri şi mai strâns legate de noi şi nu le observăm: *moartea.* Nici măcar groaza că vom suporta-o nu ne dezmorţeşte. Unii dau o interpretare: preferăm să nu ne gândim. N-au dreptate. Nu renunţăm la gândul ei din stoicism sau din laşitate mascată, ci din incapacitatea de a o gusta. A gusta moartea (cu spaimă sau cu delicii, în orice caz a fi impregnat de ea) este un talent special, şi oamenii talentaţi sunt rari. De aceea vedem atâtea înmormântări, şi nu facem nicio reflexie, după cum vedem atâtea apusuri de soare, şi nu le observăm. (Bineînţeles, sunt unii care observă toate apusurile şi alţii care freamătă la fiecare mort, iar amintirea lor continuă apoi să-i tulbure.) Facem doar o socoteală de tarabă, „s-ar putea să mai trăim, deoarece sunt oameni mai bătrâni ca noi“. Şi ne punem din nou la micile noastre treburi

zilnice. Amânăm cu uşurinţă pe anul viitor un plan mai neobicinuit, fără de nicio grabă ne sorbim cafeaua şi ne facem siesta, şi nici în momentul când, în sfârşit, facem pasul sacru, nu ne tulburăm, căci suntem mediocri şi atunci. Mă gândeam odată că ar fi interesant de studiat un om mediocru fiind obligat să facă un gest mare. De pildă, un general prost, trebuind să ia o hotărâre mare într-o luptă, cu riscul că de va greşi sau de se va sustrage va fi împuşcat. Ar fi interesant de văzut storcându-şi creierul şi mişcându-şi fruntea cum nu mai obicinuise să facă, încruntându-şi trăsăturile, de obicei moi şi leneşe. La fel şi un om care este silit să moară şi nu pricepe ce e moartea. Un viteaz dă o ultimă comandă de luptă, ceea ce se admiră, dar mie, care nu pricep regulele militare, şi care nu mă preocup decât de cadavre, mi se pare fără rost această admiraţie. E tot aşa de enervant ca şi pentru un muzician, căruia în momentul interpretării unei sonate a lui Beethoven i-ai povesti despre o importantă teoremă algebrică. Un gramatic va face în timpul morţii o observaţie gramaticală (în genul lui Félix d'Arvers), un funcţionar îşi va clasa actele, un avar îşi va aranja banii, unul care a avut impresia că a fost un tată exemplar va da poveţe. Nu vor savura clipă cu clipă toată amplitudinea morţii decât acei care au trăit tot timpul cu sufletul şi toate gândurile în preajma ei şi au pus-o în toată meseria lor zilnică, la care, deşi nepricepuţi, trebuiau să ia parte. Cel ales va fi agasat de vecinii care îl tulbură, de doctorul care-l pipăie, de rudele care ţipă după el. Are o unică ocazie să simtă în toată plenitudinea un vis pe care l-a urmărit atâta vreme şi acela îi este ratat din neghiobia celorlalţi. Căci ceilalţi nu-i pot pricepe gustul, talentul morţii, fiind rar de tot.

Fară rost a fost, de pildă, moartea lui Bonbonel. Subţirel, în haina perfect periată, cu pantalonii pe dungă. De vreo 24 ani. Avea trăsăturile fine, complect bărbierit, nasul subţire uşor arcuit, buzele abia conturate,

sprâncende abia vizibile, faţa alb-galbenă, pe care cea mai mică bubuliţă era cu îngrijire ascunsă sub pudră Gesturile îi erau întotdeauna „interesante”, şi la discuţii spinteca uşurel aerul cu două degete alipite la vârf. Vocea îi era subţirică, discretă, dând impresia că face reflexii subtile. Eu eram copil pe atunci, şi tot îmi dădeam seama de farsa neîntreruptă a lui Bonbonel. Asta nu mă împiedica să-l iau de model, dar nu-l salutam, căci înţelegeam că ar fi fost ridicol să-l saluţi. Veşnic îl vedeam în tovărăşia domnişoarelor, care, mi se spunea, nu-l luau niciodată în serios. Le oferea servicii. Astfel, o dată a promis să le facă fotografii. Le-a dat întâlnire în grădina publică, le-a aranjat în grupe şi în parte, pe alei, pe bănci, printre flori, a montat aparatul, l-a apropiat şi l-a depărtat, a cerut de zece ori imobilitate perfectă, şi când, peste o săptămână, i s-au cerut fotografiile, a mărturisit cu râsul lui subţirel că „totul n-a fost decât o glumă“. Pe la serbările orăşelului, care se făceau la grădină, era bătut de toţi cu confeti, pe jumătate ironic, el răspundea tuturor graţios *merci,* şi îşi lăsa confetile pe haine, pe pălărie, şi în urechi. Când cineva îi atrăgea atenţia să se scuture, schiţa un gest de supremă plictiseală, se peria vag cu mâna de câteva ori şi adăuga:

— Închipuieşte-ţi *mon cher,* nu ştiu ce să mă mai fac! Şi apoi, la prima ocazie, iarăşi *merci!*

Acest „fleac” purta în el o tragedie autentică. Inima lui mică, probabil şi ea graţioasă şi parfumată, bătea capricios, mai tare şi mai încet, ameninţând la fiecare moment să se oprească de tot.

Părea imposibil ca fluturatecul de Bonbonel să aibă ascuns în el un secret aşa de grav. Orice mişcare de a lui te făcea să crezi că totul nu este decât o nouă „pozã“, cu toate că, de data aceasta, toţi doctorii atestau adevărul. Într-adevăr, la vreo sincopă, îşi lungea degetele în stânga pieptului cu atâta eleganţă, îşi închidea pe jumătate ochii cu atâta falsitate, murmura un *mon cher* aşa de delicat, că nu puteai fi impresionat. Moartea i-a venit după două

zile de boală în pat. Mi s-a spus că nu şi-a schimbat deloc obiceiurile nici atunci. A rugat să fie ridicat ca să i se puie sub saltea pantalonii pentru dungă. În pantaloni ireproşabili l-au dus la cimitir şi din Câmpiile Elizee trebuie să se fi privit încântat. Ce rost are moartea să vie la astfel de oameni?

La Ivonne Segal, vecina mea din târgul X, a intrat moartea la fel. Ovreica purta vreo 50 de ani, dar era încă frumoasă, elegantă, zdravănă. Bărbatul său, avocatul Segal, avea ochii subţiaţi şi buzele lungite de satisfacţia de a avea o astfel de nevastă. Băiatul lor, subţirel, şi cochet, tocmai venise de la Paris, unde-şi terminase studiile. Seara făcuseră petrecere, şi casa lor din mijlocul grădinii înflorite fusese singura luminată până târziu în strada neagră şi calmă. Au stins apoi luminile, pe rând, în salon, în camera băiatului şi în ietac. A doua zi dimineaţă am fost trezit de nişte ţipete sfâşietoare şi curând am văzut pe băiat fugind prin grădină, rupând câţiva trandafiri şi intrând în casă, lăsând uşa deschisă. Apoi au început lumini, palide din pricina zilei, întâi în ietac şi apoi în salonaş.

Mi s-a spus că Ivonne se trezise cu o durere de piept şi murise înainte de a veni doctorul de o anghină pectorală pe care o ignorase. La uşa din faţă, un om a aşezat draperii negre, în timp ce altul ţinea scara. Pe o uşă din dreapta au început vizitatorii. După o zi a pornit coşciugul. S-au coborât draperiile, s-au deschis ferestrele, şi totul a reintrat în normal. Lângă gard o mică bătrână făcea reflexia:

— Săraca! Cu o zi înainte era fericită, cântase la piano, mâncase bine. Cine s-ar fi aşteptat!

Într-adevăr, aşa am văzut şi pe bărbatul ei mai pe urmă. Nu împovărat de o grozăvie precisă, ci subţiat ca un semn de întrebare, căutând să priceapă un eveniment care nu avea rost în casă la el.

În schimb, spălătoreasă familiei noastre, Dumitra, avea

despre moarte, cu toată neghiobia ei, idei mai precise. Nu doară că pricepuse cine ştie ce sisteme filosofice complicate în legătură cu ea, nici că o persecutau curiozităţi metafizice şi nici măcar nu închipuia, pentru folosul ei, vreo poveste copilărească, în care îngerii ar cânta fără grijă. Numai când freca rufele de dimineaţă până seara, îndoindu-si corpul schilod deasupra albiei, reflecta cu toată sinceritatea: „De-aş muri odată, să mă odihnesc şi eu!“

Atâta a înţeles Dumitra: un loc de repaos. Şi câţi sunt oamenii mai deştepţi decât ea care să înţeleagă măcar atâta?

Cum a simţit Dumitra cea schiloadă că e pe ducă, s-a îmbrăcat cu haina ei de sărbătoare, şi-a întins trupul mic cât a putut mai bine, fără să economisească din spaţiul dintre cele patru scânduri. N-a renunţat nici la o părticică din dreptul ei, dar n-a luat o poză prea impertinentă, ca şi cum nu s-ar mai teme de dojana. Faţa ei era sfioasă, aşa cum se cade să fie la o ocazie atât de solemnă.

Boierul Barbu Pandele, dimpotrivă, a iubit cu furie viaţa. N-a făcut teorii, dar a sorbit din ea cum sorbi apă proaspătă după o zi de muncă pe căldură, cu violenţă şi cu zgomot. Copil, slugile se îndoiau de pe atunci sub ordinele lui despote. În războiul de la 77 s-a jucat cu viaţa altora fără nicio consideraţie, ca şi cum numai pentru distracţia lui s-ar fi început un joc boieresc. A vârât groaza şi în inamici, şi în amici, şi era convins că un glonte n-ar îndrăzni să-l lovească. Ca şi cum ar fi avut dreptate, gloanţele nu omorau decât pe vecinii lui. Nici patriotism, nici instinctul datoriei, numai satisfacţia de a porunci şi de a-şi cheltui energia.

Făcea impresia unei forţe imense: corp enorm, muşchii tresărind la orice mişcare. Faţa roşie de sânge, vinele umflate, părul ţepos. Avea gesturile scurte, iar vorba aspră, sacadată nu permitea nicio ezitare.

După luptă, dragostea. Femeile de pe moşie veneau la

porunca lui, fete sau neveste, fără împotrivire, ca şi cum ai găsi nerod să te împotriveşti unui cataclism. Le ţinea câteva zile la dânsul, apoi le da drumul. Cine le cunoştea mai dinainte nu le mai recunoştea. Trupurile lor palpitând de tinereţe, sânii puternici, coapsele vânjoase, râsul sănătos, toate dispăreau. Ca nişte umbre împovărate, mute, gălbui, îşi vedeau de treabă, parca boierul le-ar fi stors în câteva clipe, toată pofta de viaţa. Le furase fără milă şi tinereţea, şi frumuseţea, şi sănătatea. Pandele, în schimb, neistovit, apărea imediat pe calul vânjos ca un taur, în căutarea unor noi succese. Umili, ţăranii îl salutau, iar el nu răspundea în nici un fel. Nu se supăra nimeni şi-l acceptau cum accepţi neputincios o forţă de a naturii.

Ospeţele de la conac erau celebre în ţară.

Avea Pandele o imensă satisfacţie de a primi bine. Aştepta pe musafiri în capul scării, încercând chiar să surâdă graţios. În antreul enorm era aranjată o armată de lăutari. Apoi începeau jocul. Pandele privea din jelţ, indulgent şi dispreţuitor, cum ai privi o jucărie pe care, de învârteşti de manivelă, dansează câteva păpuşi într-o melodie de câteva sunete. Mosafirii se ameţeau de dansul şi de veselia la care erau siliţi negreşit, şi mai ales de teama care plutea în aer. Se începea, mai târziu, mâncarea. Păsările nenumărate erau aduse pe masă, vinul clocotea în sticle. În bucătărie, pe un cuptor mare cât un rug, se frigea boul întreg. Cu toţii mâncau şi beau ca smintiţii, pe nerăsuflate, şi la urmă, ghiftuiţi, umflaţi, înveniţiţi, cu bale la gură, cu sos pe haine, beţi complect, adormeau pe mese, şi de sforăiturile lor tremura casa. Boierul, care mâncase şi băuse mai mult decât toţi, rămânea însă neschimbat. Impunător, de pe jelţ patrona pe adormiţi, după cum un păzitor şi-ar păzi porcii. Când se convingea că nimeni nu-l mai stinghereşte, chema un lăutar şi punea să-i cânte la ureche cântecul lui favorit, *La deal la Anişoara!...*

Cu o mână îşi ţinea necontenit paharul la gură, cu toate

că nu sorbea tot timpul, iar cu cealaltă bătea în masă tactul.

Când se lumina de ziuă, pleca la culcare, fără să se mai îngrijească de cei rămaşi. În lipsa lui totul reintra în ordine.

Îşi iubea pământul cum ai iubi un om. Privea lanurile de grâu cu ochii sclipind, cum s-ar fi uitat la carnea de femeie albă, proaspătă, neacoperită. Îşi îngrijea pomii fructiferi cum şi-ar îngriji o mamă copilul. Cu artă desprindea un măr pârguit, şi-l întorcea ca să-l arăte cum ai întoarce un vas preţios. Şi când apărea în vârful dealului de unde coborau grădinăriile, şi când se apleca asupra sufletelor de pomi, asupra straturilor fără număr unde legumele cele mai felurite sorbeau pământul, făcea impresia unui muzician inspirat, dirijând la o imensă orchestră o simfonie extrem de complicată, dar săltând de viaţă. Căci pentru boierul Pandele ramurile copacilor erau braţe fierbinţi, trunchiurile umede corpuri prin care curge sângele, iar merele rotunde sâni de femeie împlinită.

A murit deodată, doborât ca un stejar într-o pădure. Oamenii s-au minunat de această veste şi şi-au făcut cruce. Erau deprinşi ca în fiecare an să conducă pe cineva la cimitir, dar boierul li se părea etern. Toţi repetau ştirea, nedumeriţi. Şi dacă Pandele s-ar fi sculat din sicriul enorm în care încăpuse cu greu, nu s-ar fi mirat nimeni.

I s-a făcut o înmormântare magnifică, aşa cum hotărâse el prin testament şi cum se şi cădea să se facă. Era tocmai în zi de Paşte. Se strânsese lume multă şi, ceea ce nu hotărâse boierul mai dinainte, mulţi erau sincer emoţionaţi. Femeile pe care le terorizase odinioară acum jeluiau din toată inima. Au venit domni de la oraş care au adus coroane multe, muzica militară şi au ţinut discursuri. Ca şi cum natura ar fi fost părtaşă la această sărbătorire, cireşii toţi erau în floare. Pe dedesubtul florii albă-roz au apărut opt ţărani asudând trupul de plumb. Când a atins sicriul pământul din fundul gropii, zgomotul

a avut o nuanţă ciudată: un plescăit special, prelungit şi forte, ca o sărutare pe care ar fi dat-o Wotan Endei.

Preoţii au continuat multă vreme cântecile lor tânguitoare şi nepotrivite pentru bătrânul Pandele. Ar fi fost mai bine, în loc de flori, să dea drumul unui butoi de vin pe ţărâna răscolită şi, în preajmă, să se întindă un praznic monstru, unde să se ghiftuiască mosafirii, căci boierului nu-i plăcea să plece nimeni de la el flămând. Să se aducă haita de vânătoare care să se bată netulburată pe sub masă după ciolanele întregi, să se râdă, să se facă glume suculente. Cine-l cunoştea pe boier şi-ar fi dat seama că e singura petrecere demnă de el; ţipetele beţivilor ar fi părut sacre, iar sindrofia întreagă ciudată, dar corespunzătoare. Iar la urmă, când ar fi căzut pe jos, neputând să se mişte din pricina stomacului prea plin şi ar fi adormit sforăind, un lăutar să se aplece la capul lui Pandele şi să-i cânte prelung – *În sat la Anişoara…*

Căci n-ar fi fost niciun sacrilegiu…

Ce-o fi crezut Irina despre moarte?

Odată, de pildă – dar amândoi eram în ocazia aceea identici – intrasem dispuşi, vorbăreţi, flămânzi într-o cofetărie mică.

În momentul când Irina îşi îndesa cu chef dinţii într-o prăjitură de şocolată, privirea îi alunecă pe fereastră şi exclamă: „Ah! Ce întâmplare!”

Mă uit: la masa de pe pavaj a cofetăriei şedea, domol, domnul Cornea, o cunoştinţă destul de vagă de a noastră. Ştiam că domnului Cornea îi murise cu câteva zile înainte nevasta; îl cunoşteam destul de puţin şi ne simţeam destul de tineri ca să trebuiască să-i fi scris câteva rânduri de condoleanţă, dar de obicei, când îl întâlneam, vorbeam cu el. Era imposibil să plecăm fără să ne oprim în calea noastră la el. Era complicat, văzându-l abătut, să ne prefacem că nu ştim nimic despre nenorocirea lui şi că nici măcar nu-i observam răspunsurile anevoioase. Eram prea grăbiţi, prea dornici de plimbare ca să-l aşteptăm să

plece, şi domnul Cornea sta cu răbdare, mânca încet, ca un om care nu mai preţuia timpul. Eram prea bine dispuşi ca să fim trişti şi să-i spunem cuvinte de consolare. Am fi fost comici, hipocriţi, şi – cine ştie? – ne-ar fi cuprins un râs nervos şi ridicol în momentul acela. Am ieşit şi am vorbit cu el ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat, ne-am arătat mai veseli ca de obicei, am făcut şi mai mult scandal, ca să facă impresia că nu-i observăm deloc nici figura, nici doliul de la mână, am debitat spirite unul lângă altul, stupide toate, pe un ton strident, şi l-am lăsat brusc fără să ştim dacă el a spus vreo vorbă tot timpul.

Oricum ar fi luat domnul Cornea scena aceasta – sau de-i va fi sunat falsitatea ei, sau de va fi crezut-o adevărată – această explozie căzându-i deodată într-un moment când se credea mai singur trebuie să-i fi părut dezgustătoare şi totdeauna îi vom apare în mintea lui ca nişte personagii groteşti.

Am avut remuşcări, dar de ce se vor fi produs ele? Ruşinea de a fi fost comic? Gelozia de a fi dat domnului Cornea o ocazie de superioritate? Sau gândul morţii, care, ca de obicei, a început curând să mă tulbure? Sau bucuria de a-mi găsi o scuză şi de a arunca, laş, numai pe Irina tot dispreţul pe care-l meritam amândoi? Şi acum, după atâţia ani, când a pornit să mă frământe gândul micimii mele de atunci – totul n-o fi decât încercarea de a o ponegri pe Irina şi astfel a mă consola?

Dar o altă ocazie îmi precizează sensibilitatea ei faţă de moarte. În absenţa mea, murise tatăl unui bun prieten comun. Prietenul fusese deseori cu noi, arătase un suflet ales şi ne era drag. Mi-a părut rău desigur, acea părere de rău obişnuită la oameni (timp de zece minute, după noutate, discuţii asupra prietenului, asupra durerii lui, asupra ultimei clipe când l-am văzut, supoziţii, apoi discuţia trece asupra altui obiect, asupra vremii, a prăjiturilor uneori, ca să revie din timp în timp şi tot mai

rar, prin câte un „săracul”).

Când asişti personal la toată desfăşurarea morţii şi a durerii celor dimprejur, atunci discuţiile şi chiar părerea de rău durează mai mult. Totul e în raport cu cantitatea peripeţiilor. Moartea, singura importantă, ţine mai puţin atenţia decât detaliile ei fără importanţă. Unei mame căreia i s-ar aduce vestea morţii pe neaşteptate a copilului ei, înainte de a ţipa, de a plânge, de a leşina, de a se omorî chiar, ar întreba: „Cum?“

Irina părea şi ea afectată de supărarea prietenului nostru. Mi-a spus: „I-am scris. Cum erai absent, te-am scuzat şi pe tine!“ Gestul ei mi-a plăcut. Îl făcuse singură, fără să-i dau ideea, o ştiam leneşă la scris şi eram mişcat. E drept că acel „te-am scuzat şi pe tine” suna oficial şi demonstra că ea scrisese mai mult pentru că „trebuia” decât pentru că simţise nevoia. Dar era inutil să interpretez în rău ceea ce făcuse.

Era zadarnic şi imposibil să reconstituiesc starea ei sufletească din momentul acela, şi faptul „de a mă fi scuzat şi pe mine” nu era poate decât o expresie greşită. Se gândise să mă amintească, fie că orice emoţie de a ei venea spre mine, fie că ştiuse supărarea pe care aveam s-o împărtăşesc şi eu. Dar asta nu este totul. Curând după aceea, abia după două săptămâni, bietul prieten îşi pierdu şi pe mama, şi tot aşa, din cauza lipsei mele, am aflat vestea mai târziu de la Irina.

— Şi i-ai scris?

— Trebuia?

O! Acel „trebuia”, care arăta perfect ce stearpă sufleteşte era! Crezuse de datoria ei să scrie întâi, dar printr-o interpretare uşor forţată putea să nu se mai căznească a doua oară (şi ce caznă îţi pricinuiesc scrisorile acestea când nu simţi mare lucru!). Cum termenii primei scrisori erau vagi, mintea prietenului meu era destul de dezordonată acum ca să-şi mai dea seama; avea mai târziu să profileze scrisoarea unică pe suferinţa lui dublă şi să ne păstreze recunoştinţă. În special,

uşurinţă sufletească din partea ei. Îi păruse rău odată, era obositor să reînceapă părerea de rău. Prilejul unei îndoite morţi era rar, şi ea nu-şi educase sensibilitatea decât pentru o singură moarte. Dar poate, din motive exact contrarii, în sufletul prietenului nostru se petrecuse o stare sufletească similară. Fusese răpus aşa de mult prima oară, se simţea încă aşa de extenuat, încât a doua lovitură o suportase calm (căci durerea nu se înmulţeşte cu numărul morţilor. Dimpotrivă, parcă se linişteşte: capeţi convingerea că nu mai ai niciun rost în viaţă şi că totul poate să-ţi fie egal). Cu toate că a doua lovitură era mult mai teribilă: prietenul nostru rămânea singur pe lume...

Moartea Irinei n-ar putea fi decât mediocră. E plictisitor cum natura sileşte pe toţi oamenii să joace un rol la care nu se pricep. Te dezgusti de ei văzându-i aşa de stângaci. Îi auzi în momentul acela rostind câte o vorbă goală, pe care aveau obiceiul s-o spuie şi altădată, la masă sau la culcare, întreabă, şi întrebările rămân tot aşa de neînsemnate, cer cu stăruinţă să li se povestească pentru a zecea oară spiritul unui copil al familiei sau descrierea unui eveniment care umple ultima pagină a unui ziar. Mor pentru o veşnicie şi spun grav vreunui copil: „Să nu uiţi şi să asculţi de mama ta!“, când copilul, în câţiva ani doar, va fi mare. Trec hotare nemăsurate şi măsură cu metrul. Irina n-ar putea înţelege un astfel de moment, ar vorbi tot timpul şi chiar ar da din mâini. Ar spune ceva similar lui: „X cântă drăguţ la piano!“, cu toate că ea nu poate distinge decât un *tango* de un *schimmy.* Şi-ar da un aer de importanţă ca să aibă ce povesti lumea, acelaşi aer pe care şi l-ar da şi dacă s-ar mărita.

Mă recitesc: or fi adevărate observaţiile mele, sau singurul lucru adevărat o fi numai ura mea împotriva ei, bănuind-o necredincioasă? Cu ce drept trag concluzii pentru viitor când eu nu ştiu nimic precis despre trecut? Sau pot fi sigur că eu, în momentul morţii, voi fi mai puţin

mediocru? În orice caz, voi fi atât de curios să mă văd cum sunt, că sentimentele mele nu vor mai fi spontane. Cu tot gustul pentru adevărul pur, în momentul cel mai tragic voi fi artificial...

Un gând nou mă interesează acum: ce credea Irina despre Dumnezeu? Asta nu pentru că mă preocupă în mod special astfel de chestiuni, dar poate pentru că vreau să umplu cu tot dinadinsul cu vreun sentiment trupul Irinei, pe care, cu toată bicisnicia lui, nu pot să-l admit deşert, şi aş vrea să-l ştiu interesându-se de ceva, chiar în afara gusturilor mele. Mi-aduc aminte de o figură convenţională, când întâmplător intram prin vreo biserică. Continua, fără sfială, să-mi strângă mâna şi acolo. Apoi mi-aduc aminte cum îşi bătea joc de preotul care o spovedea, de copilă, în fiecare an, şi care o mai întreba încă, şi acum, când cunoştea toate păcatele, de nu fură din dulapul mamei vreo bucăţică de zahăr. La fel convenţională era şi faţă de vreo tragedie umană. Uneori chiar era rea. Mi-a povestit, astfel, că s-a dus cu mai multe camarade să-i prezinte condoleanţe unei profesoare la care ţinea şi căreia îi murise tatăl. Acolo, în momentul când profesoara, de obicei reţinută, a izbucnit în lacrămi, de s-au pornit pe un râs nebun, suspect, pe care au trebuit să şi-l ascundă cu batista, prefăcându-se că plâng, astfel că profesoara, îngrijorată, nu ştia cum să le mai potolească. Situaţia era grotescă şi denota uscăciune sufletească. E drept însă că eu, când mi s-a spus întâmplarea, în loc să mă indignez, am găsit că nu e decât un interesant caz psihologic, când în momente grave, cu toate intenţiile bune şi emoţia sinceră, te manifestezi invers de cum ar trebui.

Mă întreb iar dacă îi plăcea natura. O duceam, în entuziasmul meu, pretutindeni după mine, pe dealuri, prin păduri, pe munţi, la mare, exclamam, ţipam, tremuram de plăcere sau eram melancolic când, imperial, se cobora soarele să se culce. Îmi întrerupeam extazul

numai pentru a întreba: „Nu e aşa că e frumos?“ Şi mi se răspundea identic: „Da!“ Cum pot să ştiu, aşadar, întrucât îi plăceau aceste lucruri cu adevărat sau numai mă repeta şi dacă truda excursiei n-o suporta decât din dragoste pentru mine? Dar pe atunci nu-mi puneam astfel de întrebări. Vedeam dar numai cu intermitenţe, şi aceste lucidităţi nu cauzau frici zadarnice. Când eram asupra vreunei lecturi, mă mulţumeam de cele mai multe ori cu aproximaţii din partea ei, şi eu continuam, ca un nebun, să-mi monologhez părerile şi eram fericit. Când, deci, în faţa unor chestiuni destul de precise, mă lăsam înşelat, cu atât mai mult nu puteam să-mi dau seama întrucât admiraţia Irinei pentru natură era profundă, aci, unde afirmaţiile nu se pot face precis. Imaginile sau observaţiile lăturalnice nu vădesc neapărat înţelegerea. Şi apoi eu însumi, care sunt aşa de mândru în chestiunea aceasta, de câte ori nu părăsesc o seară parfumată, cu stele sclipitoare, cu luna enormă, cu pomii foşnitori legănând umbre, ca să mă duc să mă culc, înainte chiar de a-mi fi somn?! Cred, totuşi, că acum nu-mi dau seama de credinţile religioase ale Irinei pentru că nu mă interesează religia, şi nu-mi dau seama de gustul ei pentru natură tocmai pentru că mă interesa prea mult natura. Şi vibraţia mea proprie îmi era suficientă.

Erau însă şi subiecte asupra cărora n-am discutat niciodată cu Irina, cu toate că mă preocupau mult. Muzica, la care mă gândeam mereu, care mă urmărea prin vreo frază zile întregi, pentru care făceam toate sacrificiile şi toate nebuniile, îi era complect necunoscută. Nu am lipsit timp de ani de la un singur concert, mergeam de zeci de ori la aceeaşi operă şi nu mă văd o singură dată împreună cu ea. O părăseam seara oricât de disperată aş fi lăsat-o, fără să pot face sacrificiul vreunei ore de muzică. Să simţi că te cuprinde în întregime vreun pasaj wagnerian, să te urmărească întocmai ca o fiinţă, să-ţi pui în el toate gândurile, toate voile, să-ţi răscolească toate puterile tale interioare, în momentele

acelea să nu existe pentru tine altceva pe lume, şi aceea cu care stai tot timpul împreună să nu poată pricepe nimic din toate acestea! (Şi nici nu poţi să-i numeşti sufletul sterp, căci totul nu e decât un mic defect al urechii.) Mă mir că am putut crede în oarecare asemănări dintre noi. Irina era vorbăreaţă, spunea la întâmplare tot ce auzea, tot ce credea momentan, dar timp de ani, cât am fost împreună, nu-mi amintesc s-o fi auzit vreodată făcând vreo reflexie asupra muzicii. Doar uneori o vorbă banală şi proastă, pe care o zicea identic şi cu aceleaşi intenţii: „E un băiat foarte drăguţ!” şi apoi „cântă drăguţ la piano!“ înlocuit câteodată prin „vorbeşte drăguţ franţuzeşte!“

Lipea pe acelaşi „drăguţ” de fraze enervant de banale.

În definitiv, nici nu ştiu cât era de dezinteresată. Nu că mici apucături de a primi şi cheltui bani cu uşurinţă ar însemna ceva pentru o dragoste profundă. Amândouă instinctele pot coexista, după cum un avar desăvârşit poate avea ureche muzicală. Îmi pun întrebarea ca să încerc s-o înţeleg mai bine, şi nu ca s-o critic neapărat sau s-o laud... Ştiu perfect că a avut mai puţin de la mine decât femeia cea mai nepretenţioasă şi nu primea decât câteva bomboane, câteodată; îşi plătea de obicei toate excursiile, petrecerile şi chiar biletele de teatru. Voi fi eu aşa de pornit împotriva ei încât, cu atâtea dovezi mari, totuşi să ezit de a fi concludent? Şi totuşi, n-am încredere în absoluta ei scrupulozitate, după cum nu mi se pare niciun gust al ei absolut indiscutabil. Poate din pricină că mi-o închipui într-o atmosferă generală fluidă, care nu admite liniile bine trase, şi amestec laolaltă ezitările şi siguranţele ei, neţinând seama de motivele diferite care le cauzase. Ştiu că, prevăzător, îi spusesem răspicat: „N-aş vrea să-ţi dau un ban niciodată, pentru că între noi totul trebuie să rămână pur. Minciuna ta faţă de ai tăi nu numai că are toate scuzele din pricina dragostei, dar, prin sacrificiile zilnice, este şi de admirat. Însă la cea mai mică nebăgare de seamă totul s-ar putea murdări. Atunci ai

rămâne ca toate celelalte şi ai fi o simplă femeie întreţinută.“ Era un argument care abia masca frica de a nu fi obligat să fac prea multe sacrificii şi care poate fi uşor interpretat ca o simplă grosolănie de a mea. Am simţit însă că-i necesar să-l dau. Cu o altă ocazie, cu o altă femeie, nici nu m-am gândit la un astfel de mijloc, nu fiindcă eram de data asta cu adevărat îndrăgostit, ci pentru că aveam încredere deplină. (Şi unei alte femei, vizibil interesată, i-am dat ce a cerut.)

Fără să mă fi convins mai mult decât printr-un gest mic dar definitiv, simţeam că faţă de Irina trebuie să-mi susţin o teorie, ca să nu trebuiască să par meschin sau să nu fiu nevoit să fac sacrificii pe care nu le-aş fi putut îndeplini tot timpul.

Irina era săracă şi în acelaşi timp cheltuitoare. Când avea bani, cheltuia în modul cel mai nesocotit posibil. Veşnic se plângea de sărăcia ei, dar numai pentru că-i plăcea să vorbească despre tot ce gândea, şi nu pentru a mă face să iau vreo hotărâre. Vorbele „nu vreau să fii întreţinută” o zguduiseră puţin şi făcuseră imposibile orice fel de intenţii rele. Nu cred însă că pătrunseseră adânc în fiinţa ei, căci ar fi trebuit ca fiinţa ei să fie profundă, şi atunci n-ar mai fi fost nevoie de ele. Însă când voiam s-o iau cu mine la vreo petrecere pentru care nu avea bani, şi când voiam să-i dau eu, ea protesta identic: „Nu vreau să fiu întreţinută!“ Întrebuinţa propriul meu argument, şi simţeam că dacă n-ar fi fost acela, ea nu ar fi avut nimic de spus. Dealtfel, aveam o putere aşa de mare asupra ei, încât la prima rugăminte renunţa şi la el. Şi nu vedeam atunci pe obrazul ei dezastrul resemnării, cum îl vedeam pentru motive mult mai mici, de pildă când trebuia să ne despărţim pentru o noapte.

Cred că s-ar putea dovedi destul de lămurit acestea. Un cadou de ziua ei, aceasta nu putea ridica riposta „eşti întreţinută”. Deci, fără scrupule, putea anunţa din vreme ziua ei de naştere şi cele două de botez (o chema şi Marie-Anne) şi îmi spunea printr-un ton degajat cât de

mult ţinea la ele. Eu mă revoltam (cu durere, văzând ce uşor o înţeleg, şi cu perversitatea de a-i strica planurile), arătând că mi se pare stupid obiceiul acesta. Ea atunci, cu un ton de copilă mică de tot, îmi explica, mângâindu-se că „o amuză” să primească daruri (ca şi cum nu darul ar avea vreo importanţă, ci gesturile ce-l întovărăşesc). Irina, care atât de uşor renunţa la părerile ei literare sau la oricare alte credinţe, aici insista, într-o astfel de ocazie am avut o impresie care m-a cutremurat aproape. De dimineaţă îmi anunţase ziua ei, care trebuia să se întâmple peste două zile, şi eu mă arătasem tot aşa de contrar obiceiului. După masă mi-a venit cu noi argumente, ceea ce-mi sugera gânduri destul de curioase. După puţin timp sosi fratele ei, care spuse fără legătură: „Ştii că poimâine e ziua Irinei!” Atunci am înţeles prin cuvântul brusc ce venea stângaci după cele două conversaţii că Irina îşi prevenise fratele în felul acesta. Mi s-a părut că-i aud vocea: „Când vezi pe Sandu după amiază, adu-i aminte de ziua mea”. Deci nu numai înţelegeri cu mine asupra altora, ci şi invers. Sunt convins că aşa a fost înţelesul zilei aceleia. Numai doar de nu eram prada unei idei fixe, pe care câteva întâmplări ridicole mi-o întreţineau.

Nu vreau să probez interesul ei, ci numai uşurinţa ei.

Întâmplător am găsit câteva excepţii într-o chestiune în care, în bloc, din indiferent ce motive, s-a arătat ireproşabilă. Cred că cea mai corespunzătoare caracteristică a Irinei era de a putea fi influenţată imediat de mine, după cum voiam. (Mai târziu va trebui să mă conving că oricine putea face această operaţie asupra ei?)

Dacă n-avea calităţi intelectuale, nu cred să fi fost în stare nici de instincte puternice. N-o ţin minte de minciuni grozave, de ură, de gelozie disperată, de sacrificii rare. Cuvintele ei, uneori mari, nu-mi făceau iluzii şi nu le luam decât ca rezultatul unei logici şubrede. Cu toate acestea, era formată numai din instincte. Niciodată n-am văzut-o

contrazicându-mă numai din pricina unei judecăţi proprii.

Aceste instincte erau însă fără vreun relief, comune, înlocuindu-se unul pe altul la întâmplare, în voia ultimei impresii. Femeia momentului, una din acele femei obicinuite, care sunt în stare numai de mici răutăţi sau generozităţi. A fost deseori geloasă, dar starea ei permanentă nu era gelozia. De îi dam vreo ocazie, se consola destul de iute, şi raţionamentul meu cel mai fals o liniştea.

Era senzuală? Iarăşi încep ezitările înainte de a da un răspuns şi văd cât de neprecis va trebui să fiu. Cum senzualitatea – vădită sau cel puţin sub forma unei sărutări fugare – pricinuia cele mai multe scene dintre noi, nu poate fi cercetată cu uşurinţă.

Au fost strângeri pătimaşe, când făceam pentru ele, cu toate că fricoşi, cele mai mari imprudenţe. În case străine, în camere necunoscute, în mijlocul naturii sau profitând de întuneric, în preajma cunoştinţelor. N-a avut amorul nicio practică pe care Irina să n-o cunoască şi la care să nu se preteze. N-am văzut-o numai umilită, ci tremurând, plângând. În vreun tren, alături de mine, în noapte, tresărea când îmi luneca mâna pe toată pielea caldă. Dar cu toate momentele aceste ascuţite, n-aş fi renunţat pentru ele la vreun bilet de concert. Dânsa mărturisea că nu asta o făcea cea mai fericită, ci dragostea însăşi, care începea cu mult înainte şi dura infinit după împlinire. Să stea fără întrerupere lângă mine, aceasta a fost fără îndoială satisfacţia ei cea mai adevărată, mai ales când, întâlnindu-mă zilnic, această stare era întreţinută. N-am văzut-o timp de ani niciodată grăbită să se întoarcă spre casă după oricâtă vreme petrecută împreună şi după orice-aş fi făcut.

Totdeauna, despărţirile erau disperate. Pentru a şi le întârzia, făcea, fără ezitare, sacrificii zilnice.

Dar dacă separaţiile dintre noi erau mai lungi, imediat se simţea o oarecare răceală din partea ei. Dacă se

amuzase cu alţii, nu mai contenea să povestească amuzamentul, şi simţeam o atmosferă streină, cu toate că faptul de a-mi povesti tocmai mie toate detaliile mă făcea să nu mă impresionez prea mult.

Astfel, se duse într-o zi cu toată familia la logodna unei prietene de a ei, şi numai cu greu putu să se hotărască să renunţe la un timp pe care l-ar fi putut petrece cu mine. A doua zi, însă, nu mai înceta să-mi povestească şi să-mi critice, dar cu un ton în care se simţea că s-a distrat, chiar făcând aceste critice. Îmi spuse apoi lămurit: „Am făcut cunoştinţă cu ziaristul X. M-am amuzat tot timpul cu el, e un băiat foarte inteligent”.

Nu m-am putut opri să nu-i spun: „După cum se vede, nu m-ai regretat prea mult!“

Când despărţirea era mai mare, se simţeau şi mai mari schimbări în ea. O părăseam deznădăjduită şi o regăseam discutând cu alţii, veselă, vorbăreaţă. Şi atunci, imediat, cu toate că în lipsă o dorisem vag, voiam s-o supun iarăşi, în loc să mă bucur de această desfacere liniştită a noastră, la care mă gândisem atâta. O luam cu mine, mă tânguiam, o îmbrăţişam, până ce o vedeam tot aşa de subjugată ca şi la început şi spunând ca o scuză: „încercasem cu tot dinadinsul să mă vindec de tine, dar văd că nu se poate“.

Bineînţeles, totul intra în normal, dânsa mereu îndrăgostită, iar eu din când în când dorind-o, iar restul timpului petrecându-l cu ea, uneori din afecţie, alteori din milă sau din plictiseală şi mereu cu impresia că-mi sacrific tinereţea în mod neinteresant.

Mintea ei capabilă de a uita imediat s-a trădat mai ales atunci când a trebuit să se mute cu familia ei în provincie. Cred că acest eveniment a produs, de fapt, tragedia de la urmă, şi de am fi rămas împreună nu ştiu cum s-ar fi terminat legătura dintre noi. N-aş fi avut curajul nici s-o las pe dânsa, nici să încep cu alta şi, fiind zilnic sub influenţa mea, s-ar fi crezut fericită aşa.

A făcut tot posibilul şi a mai rămas câteva zile după

plecarea alor ei. Apoi am condus-o până la o staţie intermediară. Tremurând toată de deznădejde, strângându-se lângă mine convulsiv, în întunericul vagonului îmi lua mâna şi mi-o săruta în neştire. Şi, la despărţire, sub lumina felinarului din gara umilă de provincie, am văzut-o cu obrazul ud de lacrimi, cu cearcăne adânci în jurul ochilor, cu privirea rătăcită şi lucind nefiresc, cu dinţii înţepeniţi unii într-alţii, lăsându-se la întâmplare împinsă de mine până la trenul de schimb pe care trebuia să-l ia. Scena aceasta m-a urmărit de multe ori, şi când mi-o aduc aminte nu pot să nu scuz atâtea uşurinţe pe care le-a făcut mai târziu şi să nu cred că, indiferent de cele câteva probe care mă convinseră că urmărea în ascuns şi mici planuri egoiste, era învăluită întreagă în plasa dragostei pentru mine, tragică şi dezinteresată. Desigur, nu trebuie căutat ceva raţional în această dragoste. Ea nu-şi da seama de nimic din tot ce se întâmplă cu noi, şi totul la ea, cu toate orele petrecute în preajma lecturilor subtile, nu era întemeiat pe nicio convingere, pe nicio înţelegere a mea, pe nicio cunoaştere a ei, ca să-şi poată da seama întrucât îi pot fi eu – şi nu altul – indispensabil, şi se lăsa în voia instinctelor care o făceau, capricios, să se sacrifice, să dispereze, să spere, să se amuze şi să mă uite.

Ne-am făgăduit să ne vedem săptămânal, şi s-a ţinut multă vreme de făgăduială, făcând drumul lung şi obositor până la orăşelul unde trebuia să ne întâlnim.

Atunci revederile erau pasionate, îmbrăţişările, repezi şi puternice, iar senzualitatea ne făcea să comitem cele mai mari imprudenţe. Despărţirile, fără să semene cu nebunia primei despărţiri, erau totuşi dureroase. Simţeam însă că multe se schimbaseră în fiinţa ei. E curios cu ce luciditate şi fără să-mi fac nicio iluzie o judecam tot timpul. Asta nu m-a împiedicat poate din indiferenţa cu care primeam aceste noutăţi, ca să adaug „poate mă înşel”. Îmi povestea, după obicei, tot ce se petrecea în târgul mediocru – politica, hoţiile, amorurile. Acum,

deoarece aceeaşi situaţie dura, personagiile pentru mine se conturau, se detailau, le ştiam cusururile şi calităţile toate, clevetirile, existenţa lor umilă.

Observam că discuţiile noastre de odinioară asupra unor chestiuni mai înalte nu folosiseră la nimic şi că, în loc să înceapă să-mi povestească tot ceea ce citise în lipsa mea, sau măcar tot ceea ce gândise despre mine, îşi pierdea timpul în mod neînsemnat. Alături de critici trebuiau să vie şi laudele. Erau acei „drăguţi", acei „buni" acei „care cântau drăguţ la piano" îndeosebi calificativul de „bun" îl risipea cu multă dărnicie. De o întrebam „a citit ceva?" sau „se pricepe în ceva?" îmi riposta, ca o scuză suficientă: „Dar e aşa de bun!", ca şi cum bunătatea ar fi putut să-l caracterizeze în mod deosebit pe sublocotenentul X, zornăind de dimineaţa până seara sabia pe trotuarul străzii principale, ieşit ofiţer numai cu cinci clase liceale, terminate şi ele anevoie.

Aşa şi-a început Irina existenţa ei în afară de a mea.

Cum eram nemulţumit, ca să nu mă supere, trebuia să mă mintă deseori. De fapt, nu-mi dau seama întrucât a minţit, nu ştiu dacă obiceiul acesta nu l-a avut întotdeauna. Totuşi, la început nu mi s-a părut că minte, poate pentru că fiind tot timpul împreună cu mine, n-avea prilejul să ascundă ceva. Fiind fericită alături de mine, petrecând din tot ce petreceam eu, nu avea motive. Am văzut-o deseori disperată, şi nu cred ca această disperare să fi fost numai o înaltă comedie magnific jucată ca să mă facă să iau anumite hotărâri, cu toate că, după cum am mai spus, anumite socoteli nu-i lipseau. Se poate ca aceste minciuni care trebuiau să-mi liniştească îndoielile să fi fost pricinuite chiar de mine, bineînţeles, ea având instinctul, de pe când îi inventam cu un lux de detalii prevăzătoare scuzele pe care trebuia să le ducă la familie, despre tot ceea ce se întâmplă ciudat în viaţa ei de îndrăgostită. Mă întreba întotdeauna, cu nelinişte, înainte de despărţirea de la miezul nopţii, cum îşi va explica întârzierea. Asta ar putea fi o probă că obiceiul

nu-l avea de la început. Trebuia să-l înveţe de la mine şi apoi să-l mânuiască îndemânatec tocmai împotriva mea. Aşa mi-am plătit vina. Acum nu-mi mai aduc aminte decât de o singură minciună înainte de despărţirea noastră: îi dădusem o întâlnire şi ea întârziase cu o oră. Ploua teribil şi eu eram indignat, căutând-o pe la toate colţurile străzii. În sfârşit, o găsii, şi ea pretextă că se adăpostise sub un balcon şi se prefăcea mirată fiindcă nu mă văzuse. Eu, care o căutasem de mai multe ori în locul acela, am putut să-mi dau seama de neadevăr. Totuşi, n-am mai insistat, nedând nicio importanţă faptului, indignat numai fiindcă o aşteptasem în ploaie. Acum revăd aşa de bine scena, că mă mir cum am fost aşa de neatent atunci.

După plecarea Irinei, bănuielile mele aveau de ce să fie înteţite.

Observasem toate stângăciile ei, dar nu le cercetam cu de-amănuntul. Suferam pentru alte motive (sau fără motiv) şi aveam nevoie să fiu mângâiat cât mai iute. Încetam deci toate întrebările de îndată ce vedeam pe faţa ei cea mai mică părere de rău. Poate şi caracterul meu era înclinat, după atâtea dovezi de dragoste, să nu creadă într-o aşa de mare transformare sufletească. Acum, când îmi închipui de tot ce a fost ea în stare, dau invers o interpretare rea tuturor gesturilor ei.

Sunt întotdeauna de o nervozitate extremă. Asta mă face ca să nu pot fi niciodată potolit. Fiziceşte nu-mi găsesc locul. Am ticuri. Îmi mişc mâinile şi picioarele până când adorm. Ideea acestei nervozităţi mi-o accentuează încă. Intelectual, sar tot aşa de la un gând la altul. Când vorbesc, sunt deseori incoherent, fiindcă mintea mea, fugind prea repede, nu are timpul să întârzie şi să se explice faţă de ceilalţi. Astfel, nu mă pot niciodată bucura de moment. Nu pot savura pe încetul developarea lui. N-am putut citi niciodată o carte pe îndelete. În muzică, trăiesc mai ales din aşteptarea notei următoare. Este ca şi cum la Luvru, în faţa *Giocondei,* ai tresări pentru Crivelli. Gândul e tot aşa de puternic, emoţia e mare şi de

calitate bună, dar eşti ca în faţa unei fotografii care ţi-ar arăta că aparatul este bun, dar că n-a fost bine pus la punct. Această nervozitate place la femei la început. A fi nervos e pentru ele un atribut nobil. Denotă inteligenţă şi mai ales vioiciune, iar o femeie poate suporta uneori oameni proşti, dar îi sunt insuportabili cei blegi.

Place numai la început. De la o vreme, această mişcare veşnică oboseşte. Femeia, ca şi pisica, e repede la mişcare, electrică, dar îi place să se şi încălzească, să fie mângâiată, să lâncezească. Mie nu mi-a plăcut niciodată langoarea. Mă plictiseam făcând mereu aceleaşi lucruri. Momentele de dragoste începeau brusc şi se terminau brusc, ca şi răutăţile sau suspinele tandre.

Nu eram însă superficial. Trăiam cu intensitate. Am o memorie sentimentală impecabilă, care leagă emoţiile mele disparate şi le dă amploare.

Am brodat numai o dantelă mai fină, aceasta e diferenţa. Dar pentru un om normal aceste salturi sunt obositoare. Irina se simţea bine ameţită, goală, pe perne moi şi calde, şi eu plimbându-mi mâna în lungul trupului ei. Şi vorbele bune să curgă abia auzite, abia înţelese, dar care făceau bine numai prin murmurul lor. Încet, pe frunte, pe obraz, pe sâni, pe şolduri, pe coapse. Plăcerea ei se ţinea de mâna mea, în mişcarea care o făceam, ca prinsă cu clei.

„Şi era bună, şi cuminte, şi deşteaptă, şi îi era dragă... şi o să se mândrească de ce diferită o să fie de altele. Şi o s-o facă bucuroasă, mereu bucuroasă”.

Calm, bine, dar ea ar fi voit ca farmecul să continue zile întregi, şi eu mă plictiseam îndată. Simţeam cum sângele îmi bate tot mai iute. Printr-o mişcare bruscă, îmi încleştam unghiile şi îi făceam rău. Ţipa şi apoi se uita la mine, nepricepând, iar eu râdeam, ca şi cum ar fi fost o glumă. Apoi îi vorbeam de planuri artistice. De-mi arăta părere de rău, o ambiţionam: „Nu-ţi plac astfel de conversaţii? Dar înainte de toate tu eşti o intelectuală!” Cum putea să se mai împotrivească fără ca să pierd

admiraţia pentru ea?

Ce scenă de înalt ridicol! În momentul când o femeie se dă cu toată carnea şi sufletul, tu să-i vorbeşti despre Proust, „căci eşti intelectuală!“ Şi ea să trebuiască să spuie: „Desigur!“

Mă recitesc. Aşa găsesc de identice unele motive cu ale lui Proust, că mi se pare inutilă această povestire, care nu poate fi decât o copie palidă a unui original magistral.

Dealtfel, nici nu ştiu dacă mirajul lui Proust nu mă face, din cauza unor asemănări exterioare, să-mi complic starea sufletească. Poate că dacă n-aş fi citit *Albertine disparue,* în altfel (mai bine sau mai rău), aş fi suportat dispariţia Irinei. Proust ne îmbracă în o haină care nu ni se potriveşte. Când te gândeşti că în nopţile mele albe mototolesc perna şi bâigui până la epuizare întrebarea „ce s-o fi făcut Irina“ poate numai din pricina unei influenţe literare!

Irina a suportat, aprobând, toate descoperirile mele artistice. Mândria de a se şti zilnic mai bogată i-a întărit răbdarea. Dar, oricum, nu asta e o poveste de dragoste.

Am văzut odată o coniţă uitându-se la mare prin *face-à-main.*

Apa nemărginită în veşnică legănare, cu imensele ei bogăţii de culoare, cântece şi parfumuri, dezgolindu-şi întreaga fiinţă fără nicio pudoare meschină, arătându-şi toată tulburătoarea ei nuditate şi, în faţă, minuscul şi artificial, tremurând capricios deasupra unui nas ştrengar, două sticluţe pe un beţişor de abanos, la capăt cu un funduleţ de mătase. Am râs nebuneşte la imaginea grotescă. Mă rezimasem de o stâncă, şi de aş fi fost Pantagruel, aş fi dărâmat dealul.

Coniţa s-a scuzat foarte normal.

— Oricât de ridicol ţi s-ar părea gestul meu, nu văd bine!

Această imagine îmi sugerează acum felul cum mă

folosesc de Irina, persoană inofensivă, cu ocazia unor chestiuni aşa de importante ca moartea, viaţa, natura sau arta.

Alăturând-o unor lucruri aşa de mari, de care ea habar n-avea, sunt eu vinovatul. Şi eu încă nu întrebuinţez pe Irina – cum făcea coniţa odinioară cu *face-à-main*-ul – ca pe ceva din nefericire indispensabil pentru alte lucruri importante, dar chiar se pare că mă uit la acela lucruri numai ca să utilizez sticluţele cu beţişorul de abanos şi cu funduleţul de mătase la capăt!...

Într-o zi, când eram mai grăbit ca altădată, şi când arătam nerăbdare la mângâierile ei încete, Irina îmi spuse:

— Ce nu-mi place la tine e că nu pot să am linişte mai îndelungată. Parcă ai fi o apă care curge!

Într-adevăr, observasem şi eu la ea contrariul Nu-mi plăcea că stă pe loc. Ar fi stat lipită de mine la infinit, şi eu nu puteam asta. Ar fi tăcut fără ca vreun gând s-o zguduie brusc sau ar fi vorbit fără încetare lucruri mici, aceleaşi.

— Mi-eşti drag, mi-eşti drag!...

Dorinţa şi împlinirea ei nu erau pentru dânsa decât fapte neînsemnate, care nu tulburau şopotul ei dulce.

Un gest familiar de-al ei: cum scotea bluza, pe cap, apucând-o cu mâinile cruciş, de cele două laturi.

Toţi spuneau: „Cum s-o fi uitând Sandu la ea! Nu e nici prea cuminte!“

De fapt, când lipseam, îşi trecea timpul mereu cu alţii. Uneori chiar era numai cu câte unul, făcea haz de el, vorbea, citea cu el alături. Dar niciodată n-am crezut că asta înseamnă ceva periculos. Acei cu care rămânea nu-mi inspirau teamă. N-aş fi fost convins că Irina şi-ar fi dat seama de neînsemnătatea lor, dar nu-i credeam pe ei în stare să facă gestul isteţ.

Irina era cu cineva, cu oricine, numai să nu rămână singură. Văzându-i mişcările repezi, ai fi crezut-o foarte personală, dar depindea de cel care i-ar fi poruncit. Singură nu avea forţă. Oricine îi putea da o opinie. Când protestam, se scuza: „Ai dreptate! Vezi că nu mă gândisem!“ Dealtfel, imediat ce mă întorceam, îmi reluam toate drepturile. Sclavajul ei total reîncepea fără gândul vreunei împotriviri.

O chinuiam mult, poate, dar nu numai din răutate. Mă simţeam umilit cu ea, dar n-aş fi vrut să se irosească dragostea. Mi se părea că prin răutăţi i-o întreţineam. Când o vedeam calmă, mi se părea că s-a săturat de mine. Voiam o pildă evidentă că nu-i adevărat, şi atunci aruncam vorba care trebuia să dezlănţuie furtuna Ochii brusc în mişcare, faţa galbenă şi o mişcare a piciorului…

Aveam satisfacţie momentană, apoi păreri de rău. Şi o împăcăm cu tot atâta grabă. Clipele de împăcare erau calde, mi-amintesc.

Deci mă mulţumeam cu satisfacţii imediate, fără să mă gândesc că repetirea lor ar putea produce transformări mult mai profunde şi iremediabile.

Găsesc câteva pagini dintr-un jurnal de zi vechi. Vor explica ceva asupra noastră?

E vorba de o plimbare făcută cu mai mulţi camarazi la mare.

Luni. Trenul fuge printre oiţe şi maci. Culoarea de lut. Apoi marea. Ce-o fi făcând Ela? Câţiva turci, câţiva măgari, o goarnă încercând sunete în mijlocul zilei, căsuţe albe, unele după altele, coborând spre mare ca o turmă de oiţe: Balcicul. Balcicul: impresia unei fetiţe blonde care, cu gesturi graţioase din cap, din buze şi din mâini, ţi-ar spune: „Poftim la masă!“ Mi-e somn, sunt obosit, bună seara, Ela de departe…

Marţi. O slugă mică, Hamiri, îmi deretică prin cameră. Ies şi, singur, o pornesc. Pe drum, un cimitir mic aţipit. Pe deal, mormintele turceşti. Apoi în grădina publică. Unul face un spirit local: „E aşa de mică grădina, că dacă s-ar

culca un măgar, i-ar rămâne coada afară!”

Miercuri Pe stânci cu Irina. Am căţărat-o cu de-a sila. Până la mine s-au suit nişte oiţe bune şi cuminţi. Picioarele lor sunt ţepene şi neterminate parcă. De fug, pocnesc pământul ca nişte bastoane de lemn. Pupilele şi le ţin în vârful irisului: persoane încrezute.

Le privesc cuminţenia şi-mi dau lacrămile, Irina nu pricepe prostia mea, şi eu a trebuit s-o liniştesc şi a trebuit să-i explic ce simţeam. La urmă face şi ea: „Cum ai dreptate!“ şi le priveşte cu simpatie.

Joi. Hamiri îmi aruncă un potop de vorbe. Are ochi frumoşi şi scânteiaţi. Pleoapele îi clipesc cu repeziciune şi inegal, ai crede aripile unei păsări care ar vrea să-şi ţie echilibrul pe un băţ prea subţire. Apoi se opresc şi râmân nemişcate pentru câtăva vreme.

După prânz La poarta cimitirului creştin, un mormânt mic înconjurat cu un gard alb, înalt. La capăt, o cruce mare, sub ea un felinar. Pe lemn, scris numele unui copil. În preajmă, maci şi melci.

Vineri. Irina a izbutit să scape de privirile prietenilor şi să vie la mine pentru o clipă. Era şi timpul…

Hamiri, măturându-mi camera, mă întreabă dacă sunt *măritată“.* Ea este! Are 15 ani şi nu 12, cum credeam, îmi istoriseşte scena din menajul ei, din care eu nu pricep decât foarte puţin. Acum s-a vârât sub pat cu măturatul, dar povestirea nu şi-o curmă.

Sâmbătă şi am plecat pe neprevăzute, fără să-mi iau rămas bun nici de la mare, nici de la oiţe, nici de la Hamiri şi iarăşi trenul printre maci…

Toată ziua amărât îndelung, ca de obicei fără motiv. Aş spune că mă gândesc la moarte dacă n-aş auzi riposta unui om sănătos, bine odihnit şi ghiftuit: eşti banal. Irina, cu toată prietenia ei, nu poate să-mi facă nimic, iar gândul la Ela e ca ceva cum nu se mai potriveşte pe ziua de azi.

Duminică. Un popas la Constanţa, şi iar pe drum. Ceilalţi dorm, declamă, cântă, fac dragoste. Eu îmi port

melancolia la cele două capete ale vaporului. Irina, sărmana, păzeşte, pentru mine, curentele.

(Urmează o poezie de a lui Géraldy, copiată întreagă. Mi se păruse că se potriveşte situaţiei dintre noi, indiferent de versurile mediocre.)

Tu avais Jadis, lorsque je t'ai prise –
Il y a trois ans –
Des timidités, des pudeurs exquises,
Je te les ai désaprises
Je les regrette à présent.

(Ştiam că pagina va fi citită de Irina, astfel că poezia era socotită să fie o mică răutate şi să-i facă un mare necaz. Reprezenta şi un adevăr: plictiseala pe care o simţeam, cunoscând-o prea bine. Dar, de fapt, la o judecată dreaptă, versurile erau o laudă pentru ea, însemnau că cel puţin o dată am preţuit viaţa noastră. Ceea ce nu e adevărat. Chiar înainte de a mă deprinde cu ea mi se păruse că mă sacrific. Apoi, la început, ea n-a arătat niciun fel de ezitare şi nicio timiditate. Nu făcea vreun gest, dar mă lăsa să fac orice fără de nicio împotrivire.)

Măgăruşii: pitici. Tot aşa de mici, cu aceleaşi figuri de copii îmbătrâniţi, cu aspectul lor comic şi tragic în acelaşi timp.

Luni. La Constanţa. Băieţii toţi la un loc. Seara la culcare zarvă mare, spirite cazone, râsete suave, foc pe călcâie, cremă de ghete pe nasuri, curiozităţi indiscrete pe sub plăpumi. Se joacă printre paturi. Roll îşi lasă să i se vadă formele graţioase prin cămăşuţa trandafirie. Niki zâmbeşte mereu. Nelu râde cu sughiţuri, ecouri şi rezonanţe. Dascălul aleargă iepureşte într-un curcubeu de culori. Îmi place Dascălu... Are picioare de două ori mai lungi ca pantalonii şi mâinile de două ori mai lungi decât mânicele. E cel mai înalt din toţi şi pare făcut numai din chibrituri. Apoi timbrul vocii îi este de „biserică". Numai

timbrul. Cuvintele îi sunt lumeşti. Minte cuprinzătoare, imaginează cu uşurinţă spiritele celorlalţi.

Marţi. Suport mai uşor pe Dascălu. Seara a venit la mine la pat cu o bomboană…

Irina, lângă mine, citeşte ce scriu. O amuză. E bună, aşa de bună cum nu se mai poate… O simt caldă. Dar sunt chinuit. Pe vapor mi-am găsit dezlegarea. Cu Irina alături, singuri în noapte, tremurând sub frig, am plâns împreună. Şi ne întrebam: „Nu e aşa că suntem fericiţi?“ Am plâns mult, pentru durerile de odinioară şi pentru cele ce au să vină.

Pe cer, din toate părţile, cădeau stele…

I-am spus că mi-e dragă, şi o credeam… şi plângeam. De ce? Ea spunea că eram atins în mândria mea de om independent, că năzuinţele mele au fost înfrânte. Cine ştie de ce eram aşa de deznădăjduit! Mă simţeam slab? sau ridicol?

Şi mă gândesc, şi-i măsor cuvintele şi nu-mi iese măsurătoarea, şi-i urmăresc gesturile, şi sunt multe care nu-s pentru mine, şi acum, când stă alături, ar vrea să se ducă până la ceilalţi pentru puţin, iar de încep să-i vorbesc de dragoste, dânsa lasă vorba frântă, fără curiozitatea sfârşitului. Se încearcă să doarmă lângă mine, iar eu mă stăpânesc, ca să n-o tulbur. Dar când o simţ adormită, cu o mână atârnată şi cu gura întredeschisă, nu mă mai opresc. Doarme uşor, sărăcuţa, cu lacrimile încă pe ochi, a adormit de îndată. E obosită, tot păzindu-mi supărarea şi oboselile mele. Singur privesc marea şi cerul.

Miercuri. Aseară, pe mal, în aşteptarea vaporului, s-a dus cu alţii. Nu s-a întors decât târziu de tot. Priveam mereu în întuneric pe unde plecase ea, dar nu vedeam nimic. A râs, a ţopăit între străini, aş fi vrut să urlu. „O să fim fericiţi!“ Durerea mă frământă tot, dar respiraţia ei domoală continuă. De-ar şti Irina ce-am scris, mi-ar strânge mâna ca de obicei, apoi ar căuta să mă îmbune. Sau poate – cine ştie? – văzând că este un mijloc ca să fiu

mai aproape de ea, va căuta să se producă aceste scene cât mai des.

S-a trezit cu vorba: „Aş vrea să mor!“ De ce tocmai acum, când m-a văzut suferind pentru dânsa? Pentru ce atunci? Fără motiv... Şi ea şi-o fi dat seama de toate acestea, când eu, care mereu mă gândesc la mine, nu pricep nimic?

E atât de bizară viaţa...

Joi. Azi m-am distrat atât de bine, că aproape nu-mi venea a crede scena de ieri. Irina e din nou neînsemnată.

Ce-o fi făcând Ela?

Vineri. Am suferit zilele acestea cea mai puternică emoţie din viaţa mea, şi asta din pricina Irinei. Strâmba, cu picioarele sucite, cu părul laţe, cu nasul cârn, cu rochia de 10 lei metru, cu locuinţa în mahalaua Dudeştilor, funcţionară, mâine poate telegrafistă şi viitoare soţie de avocat mediocru de provincie, cu cunoştinţe franceze de modistă, cu un sentimentalism de melodramă, la dispoziţia mea când vreau şi când nu vreau! Să mă chinui eu din pricina ei?

Sâmbătă. Sărmana! Supărare după supărare. Ca s-o pedepsesc şi mai mult, am lăsat anume să găsească o scrisoare de-a mea către Ela. Am făcut-o să nu mai poată şi să vrea să se omoare. Lângă mine, înţepenită, cu ochii uscaţi şi cu gura întredeschisă, iar eu o rugam zadarnic să-şi revie. Niciodată n-am văzut-o aşa de hotărâtă. I-am vorbit, dar nici nu mă asculta, ca şi cum aş fi fost un străin. Noroc că a fost la noi Dascălu, care prin prezenţa lui caraghioasă (şi venirea lui la noi a fost curiozitate grosolană sau fineţe desăvârşită?) a reuşit s-o domolească. Dascălu, fără să ştie, e un erou căruia îi datorez viaţa ei şi fericirea mea.

Seara, a trebuit să ţin o conferinţă şi am avut un succes mare. Ea exalta de fericire. O întrebai:

— Nu era rău dacă nu erai în seara asta?

Îmi răspunse cu o seriozitate bruscă:

— Nu!

...Trebuie s-o fac fericită, s-o împiedic să se mai gândească la rău.

Duminică. Irina alături, împăcată, îmi citeşte ultimele rânduri, îmi ia creionul şi adaugă:

Te iubesc mult, nemăsurat, mult de tot, căci eşti bun şi drag, şi de nu sunt de tot fericită, e că mi-e frică. Mi se pare că n-o să pot să mă bucur mult de această fericire. Dar orice s-ar întâmpla de aci încolo, nu voi uita că ţie îţi datorez aceste clipe.

Luni. Trebuia să vie la hotel la 9 dimineaţa şi a venit la 11; iar acum îşi aranjează părul şi-şi face buzele...

Timpul a trecut, trebuie să ne întoarcem la casele noastre.

Marţi. Ne-am întors, mi-e urât, mi-e dor de ea. Mâine avem întâlnire, oră convenabilă. Nu ne vom revedea prea devreme şi nu ne vom despărţi prea târziu. Împreună vom fi prudenţi. De vom întâlni cunoştinţe, vom râde cu ei, ne vom împărţi în grupuri, ea înainte şi eu în urmă, şi nu vom părea decât prieteni buni. Şi apoi ne vom da o altă întâlnire, aleasă şi ea cu chibzuială, ca să nu se bănuiască nimic.

Miercuri. Cum această situaţie mă indispune, prefer o transformare radicală: plec la ţară.

Joi. După atâta vreme de vorbă şi scris, aş vrea acum, convins că nimeni nu se apleacă pe umăr să citească, să fiu complect sincer.

Scrisorile Irinei sosesc tot mai alarmate şi mie mi-e lene să răspund şi stau mereu la îndoială cum or să se termine toate acestea. Îmi place variaţia şi recurg la toate minciunile ca s-o văd mereu alta, plângând, râzând, nenorocită sau veselă, în veşnică trudă. Când două scrisori i se aseamănă, eu trebuie să-i pricinuiesc o nemulţumire sub aparenţele celor mai bune intenţii ca să am ceva nou, iar noutatea nu întârzie mai mult decât de la un factor la altul. Şi mereu e mai nemulţumită şi deseori mi-e milă de ea, căci o ştiu de ce e în stare să facă. Apoi încep din nou.

Am crezut întotdeauna că n-o iubesc. Nici când eram singur, nici când eram gelos, nici când era bună şi nu ştiam ce să-i mai fac ca să fie fericită. Niciodată nu mi-am închipuit că o să mă însor cu ea şi nici măcar că legătura noastră o să continue prea mult. De ce o chinui atunci? O chinui pentru că nu sunt de un temperament egal, şi, de o las calmă, ea se distrează inconştientă cu alţii, uită, face uşurinţe. Şi sunt mândru. Iar dacă aş şti-o disperată, mi-ar părea rău şi aş chema-o înapoi. Tragicomedie...

(Urmează o sută de pagini unde ea nu mai are rol.)

Am căutat să analizez cu migală paginile acestea şi n-am ajuns la niciun rezultat. Sunt desigur numeroase, pline de Irina, dar ce contează de faţă de miile de impresii scrise, de pe timpul ei, dar printre care ea nici nu e amintită.

Apoi nici nu sunt totdeauna sincere, unele anume mai bune, altele anume mai rele, trebuind să fie multe din ele citite. Nu-mi mai pot da seama care au fost scrise numai pentru ea şi care pentru mine.

Dealtfel, cred eu, de ar putea folosi la desluşirea (sau la complicarea) caracterului meu, şi nu asta mă interesează acuma. *Cine este ea,* numai asta vreau să ştiu. Din faptul că o îmbrac mereu cu altă haină, după cum o urăsc sau mi-e milă, nu pot trage o concluzie.

Mărturisesc, cu multă neplăcere am recitit notele mele. Îmi displăcea şi naivitatea unor reflexii, şi mai ales aspectul meu foarte dezagreabil. E aproape o scuză pentru ce va fi făcut ea mai târziu. Dar intenţia mea este să reconstituiesc oameni întregi, şi nu figuri convenţionale, întodeauna m-au enervat acei critici care, voind să complecteze un scriitor, insistă asupra tuturor vorbelor lui inteligente, a gesturilor lui elocvente şi trec sub tăcere sau scuză unele slăbiciuni. Rezultatul: fantoşă.

Distinsul Alceste este viabil numai pentru că în acelaşi timp e şi puţin ridicol. În ceea ce mă priveşte, ştiu că era astfel, că n-aveam încredere în ea. Nu recunosc că

această neîncredere îmi aparţine şi o arunc şi asupra altora. Deci, îmi dădea ocazii. Spunea vorbe mari şi se contrazicea mereu. Dar dacă ai memoria vorbelor, cine nu se contrazice?

E drept, la dânsa intervalele dintre două vorbe inverse erau mici, aşa că memoria le putea observa uşor. Şi dacă n-o stimasem, şi o desconsideram, şi o umileam, nu era ea de vină? Niciodată nu şi-a ţinut prestigiul... Dar omul îndrăgostit e întotdeauna ridicol pentru cel calm. Când celălalt îţi spune: „Te las“, cum să fii mândru şi să nu te rogi: „Nu pleca!“

Ştiu ce vor spune cei imparţiali: „Amândoi sunteţi vinovaţi!“, şi nimic nu mă enervează mai mult. Ca şi cum ar fi o comparaţie posibilă, o cântărire precisă a celor două vini. Pretutindeni, vor fi amândoi vinovaţi. Unul va fi violent, altul nervos, altul bleg. Auzi reflexiile: „O merită, căci nu s-a priceput să fie stăpân în casă la el sau invers: „O merită, căci era prea despot!“ Unul va fi înşelat pentru că a fost gelos, celălalt pentru că n-a fost. Având caracterul cel mai maleabil, nu este posibil ca să ai totdeauna dreptate. Şi, când ai scrupule, amintirea unei mici izbucniri de-ale tale îţi tulbură mintea şi te face să ai remuşcări. Căci ierţi tot răul ce ţi s-a făcut. Personal, în aceste mărturisiri, cu toată pasiunea pe care am pus-o, nu m-am cruţat deloc. Nici n-am amintit atâtea scene în care am fost bun, alergând ca să-i produc bucurii, distrând-o, învăţând-o, dezinteresat. Am căutat să-mi descopăr mici gusturi perverse din voinţa de a fi exact, pe care, de obicei, le crezi inerente fiecărui om. Poate chiar, în parte, iscodindu-le, le-am creat. Am dat consistenţă unor vagi intenţii şi mi-am clădit apoi o personalitate sufletească falsă. Poate că de-ar citi Irina acestea, ea care, în definitiv, prin mine şi-a trăit dragostea ei primă, şi-ar aminti de atâtea satisfacţii complecte şi nu m-ar recunoaşte. Sau, de m-ar crede în tot ceea ce spun, ar vedea că sunt altul decât m-a cunoscut ea. N-ar trage

concluzii din voinţa mea de a spune tot adevărul, cu orice risc personal, şi ar cugeta cu surprindere: „Ce hipocrit a fost fără să ştiu!“

Deci prefer ca în întregime vinovatul să fiu eu. Dar nu de mine depinde judecata unui om imparţial (adică a unui om care e mai aproape de adevăr). Mereu altele vor fi proporţiile greşelilor noastre, după cum a murit dintr-un accident, s-a omorât, s-a măritat sacrificându-se, sau numai ca să se aranjeze. Se va măsura şi cât de mare a fost suferinţa mea faţă de fiecare din aceste gesturi. În caz că nervozitatea mea, de care a suferit Irina, îndeosebi, va produce ceva autentic în pictură sau literatură, va fi scuzată. De va produce ceva bun de tot, Irina va fi învinovăţită că fiinţa ei mică a putut avea pretenţii şi m-a chinuit.

Eu ştiu însă ce la suprafaţă sunt astfel de judecăţi. Adevărul sufletesc e aşa de complicat că, neputincios, eu n-am nicio părere. Că în preajma mea şi-a îmbogăţit mintea, asta e adevărat. Dar dacă pentru ea această îmbogăţire era ceva artificial, atunci de ce s-o numesc ingrată! Şi să-i cer recunoştinţă! Cum voi putea şti eu dacă o puneam în curent cu toate observaţiile mele ca s-o învăţ pe ea sau numai ca să mă clarific pe mine?

Poate însă că pentru dânsa n-a fost grea suportarea temperamentului meu.

Primea poate totul fiindcă era astfel construită şi nu putea avea iniţiativă singură. A stat cu mine fiindcă am reţinut-o. Apoi s-a dus cu altul fiindcă a luat-o cu el. E aşa de greu de priceput ceva în toate acestea!...

Eram amândoi într-un orăşel ardelenesc, într-o micuţă grădină publică, spre seară. Pe o bancă, nu departe de noi, un soldat şi o fetişcană se drăgosteau. El – uscăţiv, cu mustăţile atârnate, cu ceva bătrânesc în înfăţişare. Ea – frumuşică, gătită, roză, rotofeie şi cu gropiţe. Vorbea tot timpul, se apleca spre el, nu-i da pace, făcea pe supărata, se alipea mângâioasă. El o lăsa în voie, puţin încovoiat, ca un om care are alte treburi, cu gândul în altă parte, fără

pretenţii, fie că şi le îndeplinise, fie că nu se mai gândea la ele, ştiind că ora e prea târzie ca să le mai ridice. Seara se lăsa încet, parfumată, uşor rece, şi noi ne încălzeam unul de altul. După o vreme, el spuse ceva scurt, probabil „e târziu”, ceva în orice caz concludent, căci ea a avut tot atunci o mişcare bruscă din cap. Apoi un semn de rugăminte pe buze şi pe ochi. Dar el, bărbatul, nu avea obiceiul să ezite fără rost, se sculă, şi-l văzurăm lung, subţire, mereu îndoit de spate. Fata rămase pe bancă, sperând să mai întârzie astfel despărţirea, îl ţinea de mână şi-l ruga cu vorbe multe să mai rămâie. Ceasornicul de la biserica târgului îi veni lui în ajutor, cu bătăi tari, care cădeau dureroase pe capul fetii. El spuse ceva solemn, cu un deget în sus, desigur: „Vezi că am avut dreptate!“ Şi apoi o trase la el, prefăcându-se că se joacă, de fapt s-o hotărască. O strânse tare, o sărută pe gură, şi fata acceptă cuminte strânsoarea. Apoi se depărtă de ea.

Ea rămase puţin descumpănită, apoi îşi recăpătă surâsul vesel şi tinereţea, şi o porni în altă direcţie, printre pomi. Din drum mai întoarse capul după bărbatul care se depărta alene, neatent, şi mai aplecat ca de obicei, ca să-şi facă o ţigară.

Ne uitasem la scenă şi ne gândeam la noi, apoi Irina începu să se jeluiască.

— Ai văzut? Ea îl iubeşte şi el nu! Cum se uita la el, cum glumea cu el, cum se alipea de el, şi el plictisit! Şi cum îi părea rău la despărţire! Şi ce încredere avea în vorbele lui! Cum îi asculta puţinele lui exclamări, căci el nici nu binevoia să vorbească pe de-a-ntregul! Cum nu se îndura să-l lase, şi cum întorcea capul să-l mai vadă, în timp ce el îşi făcea ţigara! Fără îndoială, el o va părăsi în curând, peste o săptămână, sau peste o lună! Şi ea, sărăcuţa, nu ştie nimic şi e fericită!

Vocea Irinei era înăsprită, mânele dăduseră drumul mânilor mele, iar eu, ca un vinovat, nu spuneam nimic. Cine ar fi crezut...

Când acum mi-e aşa de neprecisă imaginea Irinei, ce va trebui să fie mai târziu! Dar poate că şi în faţa oamenilor, ca în faţa unui tablou sau a unei simfonii, pentru a pricepe ceva, ai nevoie de o anumită distanţă. Numai atunci se estompează anumite detalii ca să nu mai ai decât o impresie armonioasă de ansamblu. Mai târziu vor uita detaliile, nu mă vor mai interesa, sau nu le voi mai găsi interesante. Acum întârzii mereu asupra lor, nu pot degaja nimic din mulţimea lor, şi nu fac decât să-mi măresc suferinţa.

Oricine mi-ar putea spune remediul: „Evită, gândeşte-te la altceva!” Şi totuşi, mă complac în aceste analize.

Care va fi părerea mea generală asupra Irinei mai târziu? Depinde de atâtea lucruri... De voi fi nenorocit, voi găsi că nu mi-am cunoscut odinioară fericirea. Dacă viitoarea dragoste va fi rea, Irina va fi bună; de va fi bună, Irina va fi rea. Depinde de cum va fi viitoarea: inteligentă sau proastă, frumoasă sau urâtă, serioasă sau uşuratecă. De voi fi îndrăgostit vreodată cu adevărat, voi găsi viaţa trecută ca o pierdere de vreme copilărească. De nu voi fi îndrăgostit, fie că nu voi avea prilejul să întâlnesc pe cineva care să-mi placă, fie că sunt eu incapabil de aşa ceva, voi crede că Irina a fost dragostea întreagă şi eu nu mi-am dat seama... (La fel cu Fabrice del Dongo, care a asistat la lupta de la Waterloo fără să ştie.)

În orice caz, oricât voi fi ocupat în altă parte, voi avea afecţie pentru timpul acela, pentru că a fost – urât sau frumos – tinereţea mea, cu primele ei experienţe şi dezamăgiri...

Din părerea altora, mai calmi, pot trage vreo concluzie asupra ei? Niciunul din prietenii mei nu mă felicitau odinioară pentru Irina. Acei care n-o cunoşteau decât din vedere o găseau complect neînsemnată. Şi spuneau termenul cel mai dureros, pentru că dădea impresia de perfectă imparţialitate: „urâţica“. Se mirau că-mi pierd atâta vreme cu ea. Le făcea şi impresia că nu e prea

cuminte. Mi-aduc aminte de un bătrân care se ocupa cu analizele omeneşti, şi care, văzând-o odată lângă mine nenorocită, cu o culoare străvezie în ochi, mi-a spus: „De ce n-o laşi în pace! O să-ţi faci numai rău! E periculoasă!“ Bătrânului îi făcea impresie de femeie fatală. Un domn, care ne vedea uneori la bibliotecă, mi-a spus! „Iată o femeie care te face fără îndoială fericit!“ Se întâmplase să ne vadă numai veseli. Am găsit pe stradă o cunoştinţă. L-am întrebat: Ce părere ai despre Irina? S-a gândit, apoi: „E foarte inteligentă şi drăguţă!”

Niki, odinioară, mărturisise că mă invidiază. Ce concluzie să trag? Părerea vecinilor este grăbită şi fragmentară. Uneori e interesată, după cum sunt răutăcioşi sau indulgenţi. Trebuiesc studiaţi aceşti vecini, întrucât au cunoscut pe Irina, cât de pătrunzătoare e priceperea lor de a judeca oamenii, cât sunt de dezinteresaţi în judecata lor. Deci complicaţii cumplite şi fără rezultat!

Sunt în romane anumite fiinţe insesizabile din pricina unui mister voit, aruncat asupra lor de autor, a unor detalii neexplicate, a unor evenimente neaşteptate, a unor vorbe stranii. În Hardy, de pildă.

Eroina mea e insesizabilă dintr-un motiv contrar: truda mea de a o explica în întregime şi de a arunca asupra ei toată lumina de care sunt în stare.

Şi literatura e de vină că nu ne împăcăm cu iubitele noastre. Trăim în iluzii şi realitatea apoi nu ne place. Irina nu seamănă cu cinstita Andromaca, pentru care nu există slăbiciuni şi care rezistă fără greutate imprecaţiilor lui Pirus; cu Esther, ce-şi riscă viaţa ca să-şi salveze neamul; cu Monime, supusă hotărârilor sorţii, decisă să accepte dorinţa impetuoasă a lui Mitridate, renunţând la propriile ei sentimente; cu Bérénice, ce are curajul, oricât de tragic ar fi, să plece, lăsându-l pe Titus obligaţiilor sale imperiale: cu Junie, care, cu toată gravitatea

evenimentelor, nu va ceda fără inelul de nuntă pe deget. Din pricina închipuirilor lui Racine, Irina, singura cu respiraţia veritabilă, mi se pare bicisnică şi fadă.

A fost între noi şi o încercare de menaji. Câteva minciuni acasă, şi Irina a putut merge cu mine într-un sat mic în mijlocul munţilor, lângă Sinaia. Casă ţărănească, cu cerdac, cu patru camere şi cu antreţel la mijloc. Camera noastră cu oale pe pereţi, cu perne multe cu broderie românească, cu mobile ţărăneşti diferite. Când ne-am găsit acolo, exultam, ne amuzam pe socoteala camerii. Găseam colţuri stil „Louis XIV“, „Louis XV“ (un scăunaş cu trei picioare) sau „Empire“, şi ligheanul reprezenta epoca burgheză a lui Louis-Philippe.

Viaţa paşnică de studii. Seara, culcarea la ora nouă. Mă sculam cu soarele şi citeam singur pe cerdac. Peste trei ore mă întorceam şi o găseam încă adormită. O trezeam plimbându-mi mâna rece în lungul corpului ei fierbinte. Se alipea somnoroasă de mine, oferindu-se. Citeam sau pictam în grădină. O certam uneori că nu era exactă la nimic, lăsa să treacă timpul, întârzia la muncă, nu se uita la ceas, vorbea o mulţime pentru nimica, dar încolo eram fericiţi. Ne identificam şi nu ne permiteam nicio iniţiativă personală. Pretutindeni împreună şi singuri.

Am avut şi distracţii. Din cerdac, printre pomii foşnitori, o lună enormă, anume pentru noi parcă, fără să fi ştiut dinainte, într-o eclipsă s-a acoperit şi s-a descoperit, tulburând culorile de alb şi negru lăsate pe frunze şi pe iarbă. A fost şi hram la biserică, cu petrecere mare, cu ţărani gătiţi. Peisagiu bucolic.

Pe dracu, căruţele musafirilor. Hora. Câte un ţăran beat încerca să tulbure petrecerea, dar ceilalţi făceau ordine. Lăutarii ţigani erau neobosiţi. Noi eram mari personagii acolo, salutaţi ceremonios, la biserică invitaţi în locul de onoare. În definitiv, nu prea îmi dau seama ce credeau ei despre noi. În seara hramului, chefliii ne surâdeau şiret. Prevăzători, ne-am întors din vreme acasă. Noaptea veneau pe fereastra deschisă chiote de petrecere, uneori

de la distanţe mari.

Dar cele mai măreţe serbări tot natura ni le făcea. O! Superbele plimbări pe munţi, printre brazii parfumaţi! încovoiaţi de oboseală, şi apoi odihna pe iarbă moale, când te simţi una cu pământul! Şi adierea de mătasă care tremură pe obraz!

Odată ne-am urcat mai mult ca de obicei pe un deal anevoios. În urma mea, Irina nu mai putea, la fiecare pas mă amenința plângător că rămâne pe loc, dar apoi o pornea iar după mine. Şi eu urcam mereu, extenuat, dar neabătut, pe un pisc mai înalt decât toate, gol, care mă îmbia cu mirajul lui. Am ajuns, şi îndată a venit şi Irina. Învinsesem. Îmbrăţişaţi, suspendaţi în aer! Primprejur copacii coborau în văluri. Umbrele nopţii, care venea, şi ale brazilor tremurau. Departe, în satul nostru, se aprindeau luminiţe. Bisericuţa se vedea distinct cu zugrăveala colorată pe pereţi.

Parfum, culoare, melodii. I-am spus, cu tot trupul zvâcnind: „Suntem fericiţi, Irina! Ce e mai minunat decât clipa aceasta! Cine e în stare să facă la fel? Ce dragoste seamănă cu a noastră?“

O temps, suspends ton vol!

Menajul nostru a avut multă poezie, cel puţin eu simţeam astfel. În urmă însă o întâmplare a venit să arunce o îndoială, dacă nu asupra sentimentelor mele, în tot cazul asupra trăiniciei lor. Trebuia să plecăm într-o zi fixată de înainte. Ne trăisem descoperirile noastre în viaţa comună, mirajul acelei vieţi şi regretul sfârşitului. Emoţiile evoluează. Eram la şapte kilometri de gară şi trebuia să ne ducă acolo o trăsură.

Trăsura n-a venit la ora fixată şi aşteptarea m-a enervat. Am uitat că, de fapt, ne întârzia despărţirea. Câteva ceasuri am fulgerat împotriva birjarului. Disperată privea Irina nerăbdarea mea. Trebuia să mai rămânem o noapte. O simţeam fericită şi a trebuit să mă răzbun: „Dar nu vezi că înnebunesc aci de plictiseală?“ S-a îndoit, ca şi cum vorba mea ar fi fost de un material care ar fi lovit-o.

Eram prea înfuriat ca s-o împac.

Dealtminteri, simţeam aşa. Îmi plăcuse timpul petrecut acolo, dar două săptămâni ajungeau şi mi se părea intolerabil să mai prelungesc, mă iscodeau alte planuri, iar Irina mi se părea o închisoare. Mă ştiam în altă parte aşteptat. Menajul nostru minunat îmi devenise brusc anost: mă credeam ridicol. În momentul plecării, în sfârşit, am arătat o figură mai indulgentă. Tot timpul, în trăsură şi în tren, Irina a plâns, cu lacrămi încete, subţiri şi neîntrerupte. Am căutat s-o împac: iarăşi teorii asupra stăpânirii de sine, indispensabile unei intelectuale. De atunci m-am întrebat întotdeauna cum se pot uni doi oameni pentru toată viaţa. Menajul meu nu putuse duce mai mult de două săptămâni, cu toate condiţiile excepţionale în care fusese făcut.

Se lasă blând noaptea, cuminte, ca să nu mă tulbure şi să mă împace.

De mai departe se aude un piano. Sunete înăbuşite, nedistincte, cu atât mai odihnitoare. Simt gândul meu legănat de unduirea lor. N-am decât frică să nu înceteze.

E greu de trăit în mijlocul oamenilor, mai cu seamă pentru că nu poţi fi niciodată absolut sigur de ei. Mereu cu alte gusturi, alte obiceiuri. Şi cu atât mai dureros cu cât inspiră siguranţă. Ca lutul întărit de pe marginea lacurilor pe care mergi fără frică, pentru ca deodată, la un loc identic cu cel de mai înainte, să ţi se afunde piciorul. Şi nu poţi conta pe nimeni. I-aş prefera, pentru mai multă linişte, să fie maşini. Să le pui în mişcare anumite gânduri sau gesturi după butonul pe care-l apeşi. Vezi un om ani de zile, spune mereu aceleaşi vorbe, cu aceleaşi tresăriri pe faţă, şi deodată, face o mişcare care nu se potriveşte deloc cu tot ceea ce a făcut. Cine ştie ce cuvânt i s-a implântat în minte şi apoi gândurile au năvălit într-un compartiment din creierul lui, până atunci ermetic închis. Deodată, după ani de viaţă împreună, plină de emoţii împărtăşite, o femeie îţi spune: „Ştii, mi-am dat seama, nu te mai iubesc!“ Şi aşa e de distrată, că nici nu se

gândeşte să-şi ia rămas bun. Tot ce a fost n-o mai interesează. Sacrifică ani din viaţă fără să observe măcar importanţa sacrificiului.

Să fi vorbit ani cu Irina despre oameni şi despre sentimente, să mă fi aprobat frenetic şi să-şi fi dat şi ea însăşi părerea în acelaşi sens, şi pe neaşteptate să facă la fel cu acei pe care îi despreţuia! Să i se pară că tot ce citise şi simţise la aceste lecturi, ce discutase despre ele nu mai are nicio valoare, că tot ce văzuse nu meritase să fie văzut, şi nici să nu-şi mai puie astfel de întrebări; să înceapă cu uşurinţă, fără tranziţie, o viaţă nouă; să nu mai fie mândră de cunoştinţele cu care am îmbogăţit-o, să nu mai simtă nevoia de a le utiliza în nicio ocazie şi să le lase fără de nicio remuşcare să se părăginească, să admită oameni noi cu care de obicei nu poţi vorbi decât lucruri umile (despre muzica de la grădina publică sau despre cofetăria centrală), şi să suporte, mai ales, omul care n-a mers poate niciodată pe drumul preocupărilor ei, care râde poate cu un timbru prea greoi (căci nu era nimeni de care să nu ne batem joc, şi mai mult ca sigur, de-aş fi fost de faţă la întâlnirile lor, aş fi sugerat Irinei vreun aspect de-al lui ridicol, ar fi râs şi ea şi nici nu i-ar fi trecut prin minte că ar putea să întârzie la el), sau care repetă o anumită vorbă; ca şi cum eu m-aş apuca de o altă meserie, renegându-mi pe cea veche şi fără părere de rău de a fi pierdut timpul zadarnic. Să te gândeşti pe neaşteptate, dar cu insistenţă, la interesul tău, când erai dezinteresat, sau să iubeşti îndată pe altul, când te-ai despărţit de celălalt, plângând de disperare. În fiecare clipă, alte gusturi şi alte perspective.

A căzut noaptea. Şi pianul care nu mai termină şi mă înnebuneşte cu monotonia lui!

În restaurant, la masa mea, un orb. A trecut câtăva vreme până să-l descopăr. Ţinea capul plecat şi fruntea încreţită, ca un om cu gândurile aiurea. Găsise poziţia aceea pentru că era o expresie a tragediei lui sufleteşti,

sau că-şi ascundea defectul de curioşii milostivi, sau că aşa îi era obiceiul de totdeauna. Perfect îmbrăcat în gri, fără de nicio neglijenţă, perfect bărbierit. Avea mânile minunate, subţiri, transparente, îngrijite. În mâini îşi strânsese toată sensibilitatea. Le plimba cu repeziciune şi cu fineţe pe obiectele de pe masă şi era uimitor cu ce îndemânare mânca fără să se murdărească şi fără să se înşele. În acelaşi timp părea preocupat de chestiuni importante, în afara micilor nevoi zilnice. Precizia cu care mânca, singur, îţi putea arăta că nu era aşa de distrat cum lăsa să pară. Ca şi cum ar fi fost o întâmplare, mâinile lui tremurau pe farfurie, pe pâine, pe furculiţă, făceau cu repeziciune înconjurul mâncării din faţă. I-am invidiat această precizie, eu, care văd, care pot aşa de uşor uza de toate mijloacele de investigaţie, şi care nu ştiu nimic!

Astăzi am făcut noi descoperiri asupra mea, şi absolut surprinzătoare. Un *bleu: „Sosit ieri seara şi plec azi la 5 spre Londra. Fii atunci la Gara de Nord.* Radu“.

Radu era un prieten comun, deseori în tovărăşia noastră. Eli trebuia să ştie de tot ce se întâmplă în ţară. Aveam, în sfârşit, posibilitatea să aflu adevărul. Şi acum au pornit în mine nişte sentimente extrem de stranii. Nicio bucurie la veste, nicio grabă ca să fiu exact la întâlnire. Şi apoi, brusc, o hotărâre, şi hotărârea m-a uşurat parcă de buimăceală: „Nu mă duc!“

Iar acum stau în faţa mea, ca în faţa misterului morţii şi al vieţii şi pun întrebarea la care nu pot răspunde: „De ce nu m-am dus?“ Ştiu că am gândit limpede: „Adevărul cel mai crud e mai bun decât nesiguranţa”. Dealtfel, Radu, în faţa durerii mele, ar mai fi rămas să mă îmbune, fără îndoială. Atunci? Din laşitate, de frică de asprimea veştii, am preferat chinuitoarea existenţă? După cum, invers, sunt oameni care, în război, se omoară de frica gloanţelor care lovesc la întâmplare primprejurul lor?

Sau poate pentru că mă complac în disperarea mea şi pentru că, pornind de la câteva date reale, am întemeiat,

sub pretenţia adevărului, o atmosferă care nu corespunde realităţii? Şi am perversitatea de a mă hrăni din această bolnăvicioasă hrană după cum muştele se delectează pe hoituri? Sau poate, neştiind încă adevărul, vreau să mai prelungesc, în închipuirea mea măcar, legătura cu Irina? Dar toate aceste sunt presupuneri, şi n-aş vrea, din pricina aranjării lor una după alta, să cadă greutatea pe vreuna din de, pe ultima, de pildă, cum e obiceiul. Eu nu voi şti niciodată da ce nu m-am dus azi la întâlnire ca să aflu adevărul.

În balconaşul de la clădirea de alături, la etajul al cincilea, şi-a uitat un copil o mică jucărie: un beţişor, şi, legată la un capăt, o păsărică de vată galbenă. Beţişorul e înţepenit într-un ochi al balustradei, aţa verde, scurtă, atârnă în aer, iar păsărică se învârteşte încetişor la adiere. Pasăre maltratată. Ciocul rupt pe jumătate, aripile, una mai lungă ca cealaltă, aşezate nesimetric. Una din aripi, cea mai lungă, se loveşte uneori de beţişor; atunci păsărică se opreşte pentru o clipă, apoi, după o mică sforţare, reîncepe să se învârtă. Dedesubt, spaţiul gol, imens pentru mititica jucărie. Şi brusc, o milă cumplită mă cuprinde pentru vata galbenă de la capătul beţişorului. O milă cum n-am simţit iarna trecută când o pasăre flămândă şi înfrigurată mi-a bătut în geam şi când mi-a fost lene să deschid fereastra.

Revăd în curte un trunchi gros, pe el câteva picături de sânge închegat, câteva pene negre, şi în el înfipt un topor. Împrejur, pe iarba grasă, sute de pui aleargă sprinten, ciugulesc, ciripind.

Păsări nebune, oameni imbecili... În fiecare clipă avem prilejul să surprindem neantul, şi totuşi continuăm a trăi nepăsători, ne bucurăm sau ne supărăm pentru lucruri neînsemnate. Cei mai inteligenţi îşi găsesc o scuză: cultul energiei.

La furnici se pare că înmormântările se petrec cu mai multă grandoare şi nu se trec cu vederea ca printre păsări. Când omori o furnică, vezi cum celelalte încep o mişcare neîntreruptă, se vestesc, se strâng în grupuri, vin la mort şi pleacă, apoi iarăşi vin. Mai târziu porneşte un fel de cortegiu. Câteva duc cadavrul şi celelalte întovărăşesc spre tainele unei deschizături. Convoi lugubru. Probabil că în ceată, fiecare îşi are rolul său. Unele jelesc, altele ţin stindardele furniceşti, altele pregătesc discursuri. Şi parcurg distanţa mişcând harnic picioruşele. Ceea ce trebuie să fie anevoios şi obostitor. Din nenorocie, pentru uzul lor nu s-a înfiinţat încă tramcare, să poată duce, comod şi ieftin, toată familia deodată.

Am cunoscut un bătrân armean, numit Garabet, de-abia târându-şi picioarele după dânsul. Putea fi dat ca exemplu al veşnicei deşertăciuni omeneşti, căci tinereţea lui fusese amestecată în multe aventuri galante în care totdeauna jucase rol de prim amorez, chiar dacă succesul nu fusese întotdeauna deplin. Mai povestea el uneori amintiri sentimentale, pe cât îl mai ajuta memoria, şi mărturisirile roze ieşind din gura fără dinţi, pe limba groasă şi nesigură în mişcări, erau tragicomice.

Odată, de pildă, trebuia să se însoare. S-a dus la ţară ca să serbeze nunta cu căruţa plină de bomboane şi găteli, şi şi-a găsit mireasa, însă la braţul altui mire (pe atunci nu erau atâtea formalităţi), care n-a mai crezut necesar să schimbe ziua anunţată, să contramandeze invitaţiile, să mai complice socotelile, şi chiar a făcut uz de pachetele aduse de primul candidat.

Şi Garabet adăuga consolându-se: „Dar cel puţin tot eu am jucat cu ea cel dintâi!” Ce mult s-a râs şi am râs de această reflexie!

Ca şi cum noi nu ne-am face zilnic consolări similare şi uneori pentru motive şi mai importante! După ce-ţi îngropi pe cine ai mai scump, îţi mărturiseşti satisfacţia: „slujba a fost importantă!“ Şi apoi o bucată de vreme

porneşti spre cimitir cu bucheţelul de flori…

S-a deschis uşa şi a apărut, pe neaşteptate, după obiceiul lui, amical Coco. Sprinten, zvelt, graţios. Coco este un tânăr agreabil, superficial, uşor paradoxal, serviabil când nu i se cer servicii prea complicate, compătimitor pentru durerile vizibile, spiritual şi amuzant întotdeauna.

Poartă costume ultima modă, nu lipseşte de la plajă vara, şi la cazino este un punct luminos, de la ceaiuri dansante, iarna. Ştie perfect toate dansurile noi, la nevoie chiar acompaniază la piano, improvizează cu dexteritate un jaz-band şi gungureşte fără istovire franţuzeşte. Faţă de mine a fost totdeauna atent, ceea ce era un merit pentru distracţia lui obişnuită. Chiar, mi se spusese când în conversaţii se găsea că sunt ciudat şi poate nelalocul meu, îmi lua partea cu vehemenţă.

— Ce pricepeţi voi din Sandu!

Ca şi cum el ar fi priceput ceva!

Nu-i ceream însă nimic, căci ştiam că ar fi promis imediat şi apoi şi-ar fi uitat promisiunea. Nici măcar nu-l invitam la mine, căci s-ar fi plictisit în sihăstria mea sau şi-ar fi uitat invitaţia. Venea după gustul lui, câteodată mai des şi alteori mai rar, la ore întâmplătoare. Rămânea şi la mine tot aşa de superficial. Îmi vorbea de sporturi, de femei, de succese, cu toate că nu-l ascultam decât pe jumătate.

De data aceasta, sprâncenele lui lăsate în jos demonstrau o preocupare.

Eram curios ce putuse să i se întâmple. Mi-a explicat îndată, cu expresiile lui proprii, de care nu se putea dezbăra nici când era grav:

— Ştii, Suzanne „a filat“. Formidabil!

Suzanne, pe care mi-o prezentase la Operă, era o brună delicioasă, surâzătoare, cu faţa mică şi şireată de şoricel.

— Cu *maître Jack. Imaginez-vous!* M-am dus ca de

obicei azi-dimineaţă s-o iau la Bois. Făcusem rost de doi cai *pur-sang.* Şi ea plecase. *Concierge*-ul mi-a râs în nas. *C'est, en verité, formidable!*

Şi începeam să fiu plictisit de această flecăreală dezagreabilă, când, spre mirarea mea, văzui în colţul ochiului lui o lacrimă.

Fui brusc cuprins de remuşcări şi îmi făcui mustrări. Mă găsii injust în gustul meu pentru forme, căci nu puteam descoperi o suferinţă reală numai din pricina expresiei caraghioase. Cu afecţie i-am cerut să-şi destăinuiască supărarea. A ezitat. Apoi a izbucnit într-o mulţime de exclamări stupide, ca să se sustragă întrebării mele. Mă mira această discreţie, când îl crezusem incapabil să puie frâu vreodată reflexiilor lui imediate. Mă gândeam că, în definitiv, în aventuri proceda cu eleganţă, că nu i se ştie nimic precis, cu toate că nu era lipsit niciodată din grupul de fete, că de se mândrea în general cu succese, nu compromitea pe nimeni în special şi că, în cazul Suzannei, lacrima revelatoare fusese spontană, fără voie, negată sau ascunsă după o clipă de reculegere. Necazul meu era mare, şi nu ştiam cum să-mi îndrept greşeala de a-l fi tratat de obicei prea uşurel.

Ca să-l consolez fără să-l umilesc, i-am povestit câteva frânturi din supărările mele proprii, cu toate că-mi displăceau mărturisirile. Îi spuneam ce ridicolă mi se părea închipuirea pe care şi-o fac oamenii despre moarte – un schelet cu o coasă în mână – când eu o vedeam ca pe o fecioară împlinită, capabilă să-mi inspire senzualitate. Apoi îi arătam imposibilitatea de a cunoaşte pe oameni şi nesiguranţa pe care ne-o inspiră iubitele noastre, deoarece orice gest de-al lor poate avea dublu înţeles. El spuse:

— Ai dreptate, şi am şi eu un exemplu. Când eram student dam lecţii de engleză unei domnişoare frumuşele, *une véritable jeune fille.* După obiceiul meu, profitam de ocazie *pour lui faire la cour.* În mijlocul lecţiei venea o slugulită cu apă şi dulceaţă pentru mine şi o lăsa în faţa

mea. Trebuia să găsesc eu, mai apoi, între două vorbe, prilejul ca să *avalez* şerbetul. Bineînţeles, nu înghiţeam tot ce era în linguriţă, după regulele politeţii. O dată, după ce am plecat, îmi arunc ochii întâmplător pe fereastra casei elevei mele, şi ce văd! domnişoara, binecrescută, dealtfel, *et d'une familie honorable,* mânca restul dulceţului. Şi atunci mi-am pus întrebarea *de votre genre:*

— De ce? Mă iubea – *et j'etais sûr qu'elle avait de l'affection pour moi* – cu toată gravitatea mea profesorală, şi avea gustul să mănânce după mine? Sau *tout simplement* îi plăcea dulceţul?

Mă uitai la el să văd dacă nu este un ironic, dar părea de bună-credinţă. Într-un picior, cu o ţigară spânzurată de buză, cu vorbe franţuzeşti intercalate displăcut, Coco făcuse caricatura grotescă a întregei mele sensibilităţi.

Îmi căzu capul pe umăr. Fără să-şi explice bine motivul, Coco pricepu că mă jignise. Vru s-o dreagă şi făcu o reflexie profundă pentru capul lui mic şi frizat:

— Eu nu te înţeleg. Pe de o parte te interesează chestiunile mari, ca moartea şi viaţa, iar pe de altă parte detailezi la infinit o biată fiinţă umană, fără importanţă. Numai cei care n-au curiozităţi metafizice găsesc pe oameni complicaţi.

O linişte, apoi adăugă:

— Eu, să-ţi spun drept, nu fac distincţii între suflete. În schimb, sunt foarte priceput la fizic. *Un grain de beauté* pus nepotrivit pe un obraz, fie el greşit numai cu un milimetru, îmi face insomnie.

N-am putut să ridic capul, a plecat fără să ştiu când şi cum. L-am văzut pe stradă şi a voit, cu un ton care nu trăda niciun gând ascuns, să-mi explice neapărat un nou pas de dans. Pe la mine n-a mai venit.

1 octombrie. Uneori era drăguţă Irina, ca atunci înainte de plecarea mea, la masa din Parcul Carol, cu Niki Mihail împreună. Lacul, negru şi moale, tremura sub vreo lopată singuratecă, iar în spate muzica restaurantului, cu lumea

colorată, cu o scenă ridicolă pe care dansau femei urâte. În fund, în clădire, dansuri moderne pe lângă care trecusem mai înainte. Când mi-am adus aminte că şi Irina are obiceiul să danseze... undeva, cu alţii (eu n-am văzut-o niciodată), m-a durut gândul. Ca s-o iscodesc, mă prefăceam că privesc cu interes.

Apoi, la masă, cu Niki înaintea noastră, Niki abia întors din străinătate, şi noi îl întrebam repede de toate, sărind şi apoi revenind la acelaşi subiect. Irina era vioaie, întreba mereu, râdea, se apleca peste masă, cu gesturi sprintene din mâini, cu mişcări repezi din cap: „Şi spune, Niki“..

Apoi am plecat, şi prin tot parcul a continuat vorba începută. Irina, între noi doi, îmi strângea din când în când braţul, ca să mă convingă că, în plină veselie, nu mă uitase. După ce am lăsat-o acasă, Niki mi-a zis: „S-a făcut frumoasă Irina! Păcat că e ocupată cu tine! Aş fi fost în stare să mă îndrăgostesc.”

Era rareori aşa: de obicei o cunoşteam aplecată, primind toate ocările mele, toate teoriile mele, mulţumită şi nemulţumită eu aceeşi potolire.

2 octombrie. Răscolind prin geamantan, o carte poştală: „*Scrie-mi repede ce ai de gând să faci şi mai ales unde să-ţi scriu“.* Acum, când de două săptămâni nu mai primesc nimic şi când mă întreb dacă nu m-a părăsit! Aş prefera-o moartă!

3 octombrie. Şi iarăşi o zi, şi iarăşi aceeaşi întrebare mă frământă: se mărită sau s-a omorât? Am examinat-o atât, şi acum nu ştiu de ce e în stare. Să se fi omorât repede, nemaifiind eu acolo ca s-o împiedic cu teoriile? Cum va fi fost moartă? Au văzut-o atâţia, şi eu să n-o fi văzut! Are genele mici şi probabil că ochii nu puteau fi închişi de tot şi s-o mai fi văzut vreo dâră de sticlă neacoperită. Părul trebuie să fi fost ţepos pe carnea galbenă, iar gura crispată. Avea dinţii lungi, şi vreun colţ va fi apărut peste buza strivită. Faţa veşnic mobilă, calitatea ei principală, s-o fi urâţit de imobilitate.

Trebuie să fi fost foarte urâtă. N-o pot închipui decât

culcată pe o parte, astfel nu pot vedea decât jumătatea din faţă. De încerc să-i schimb poziţia în minte, se turbură imaginea.

Nu s-a omorât. Fără un motiv nou, puternic, nu se putea. A trecut multă vreme de atunci de când era grăbită la moarte. Teoriile mele au convins-o pe deplin. Se mărită... pentru fericirea mea. Ştie că nu mi-e de folos şi, profitând de depărtare, când nu pot face nimic, nedându-mi veşti pentru mai multă siguranţă, se mărită. Cu toate că sunt încredinţat că face un sacrificiu, şi de-aş vrea, oricând m-ar prefera pe mine, poate că numai gelozia mă chinuie. Prea de multă vreme nu se mai gândeşte decât că trec anii şi că o fată nu trebuie să rămâie singură mereu. Mie mi-a spus-o, e drept, plângând, dar prea s-a gândit de câte ori prietenele îi dau părerea. Şi apoi alegea. Nu-i era indiferent cu cine face sacrificiul. Dragostea mea! Am crezut-o mare măcar uneori. Am văzut-o de atâtea ori repetată prin parcuri, pe drumuri, prin camere, şi totuşi am crezut-o mare! Am văzut-o pe Irina plângând, ascultând, aprobându-mă, făcând scene nebune, şi apoi îmblânzită, îndrăgostită. Şi atunci îi luam toate faptele şi le analizam. Nu eram mulţumit cu rezultatul analizei mele niciodată. Nu mă asculta decât de aproape. Puterea mea asupra ei se pierdea la depărtare şi după un timp mai îndelungat.

Izbucnirile ei prea erau pe neaşteptate ca să aibă o bază solidă, micile petreceri şi cunoştinţele ei cu care se simţea bine mă umileau. Dansuri, spirite ieftine, puţin intelect, uneori conversaţii interminabile şi multe slăbiciuni, care mă făceau să mă îndoiesc de trăinicia dragostei ei. Dar deprins cu viaţa familiei mele burgheze, nu trăgeam concluzii prea rele cu toate că, gelos din fire, cu gând iute spre toate supoziţiile, veşnic bănuitor, sunt atât de burghez că aş putea fi uşor înşelat. Sunt credul, indiferent de scenele ghimpoase pe care le fac.

Trebuie puţin talent spre a fi minţit! Toată lumea, de pildă, protesta împotriva vieţii mult prea vioaie pe care o

ducea Irina faţă de toţi. Toată lumea se gândea la rău, numai eu, cu toate că veşnic cercetător, nu credeam nimic. Şi am presupus dragostea ei mare!

De fapt, mă doare puţin supoziţia dragostei ei netrainice decât gelozia că va aparţine altuia. Că va fi îmbrăţişată pe gură, pe tot corpul gol, că va fi a lui, că ea, după câteva săptămâni (poate mai puţin) de primire servilă a mângâierilor – obligată faţă de amintirea de altădată – după câteva lacrimi de remuşcare, simţind că totuşi faptul brutal produce asupra simţurilor ei, acum învăţate, aceeaşi voluptate, va lăsa slobodă firea ei, se va încolăci, va tremura, va geme, va obosi.

Aşa de mult aş vrea să fi murit!...

4 octombrie. Prost amant am fost, fără îndoială! Nu eram niciodată mulţumit de nimic, spuneam toate gândurile rele fără cruţare, şi chiar îmi plăcea uneori să chinuiesc fără motiv. Voiam lacrimi din senin atunci când mă durea că nu mai plânsese de mult. Şi umilinţe la tot pasul. Mă roşeam când, cu dânsa, întâlneam pe cineva străin, pierdeam sau dam altora cadourile ei mici (mărturisindu-i apoi cu regret), o vorbeam de rău sau, şi mai grav, lăsam să se vorbească de rău, iar eu surâdeam.

Unul a făcut-o într-o zi „moacă“ şi eu am făcut haz. Dealtfel, ca s-o chinuiesc, eram uneori brutal cum nu e în firea mea, căutam cuvinte grosolane care alunecau anevoie pe limbă, râdeam sarcastic la vreo afirmaţie de a ei, o priveam îndelung cu dispreţ pentru făptura ei mică, ceea ce o făcea să se îngălbenească. Tot timpul, de la început, m-a chinuit dragostea ei arătată făţiş, lacrimile şi desperările, frământările care îmi împiedecau munca. Apoi, tot timpul de mai târziu, m-a durut că nu plânge destul, că nu se mai arată complect nenorocită, că nu se mai agaţă dureros de mine. Şi acum mă tem ca lipsa mea să n-o fi dezobicinuit de puterea mea asupra ei şi să nu se fi convins că nu se mai poate continua aşa, să nu fi luat vreo hotărâre şi, profitând de depărtare, să aibă curajul acţiunii. Mintea mea nu se gândeşte decât la răzbunarea

teribilă de la urmă, decât la vorba care ar putea fi definitivă. Ca un actor care se gândeşte în faţa oglinzii la toate posibilităţile de a interpreta o scenă puternică, aşa îmi strâmb gândul după o formă unică de pedeapsă. Neştiind întrucât va avea efectul dorit răutatea mea, imaginaţia mi se zbate în van. Cu vaga intenţie de a o face să se reîntoarcă, îmi schimonosesc figura ca să-i arăt cât sunt de nenorocit.

Sau arătându-mă indiferent va durea-o mai mult? Dar sentimentul acesta este prea fin ca să-l simtă cu tăria cu care vreau. Şi apoi, chinul meu are nevoie de o descărcare fizică. Indiferenţa presupune, dimpotrivă, un zâmbet patern faţă de ea şi faţă de acela care o strânge în fiecare noapte în braţe, şi chiar o aprobare tacită. Aş fi în stare!

5 octombrie. Îi doresc moartea, aşa am zis. Dacă vorba e sinceră, sunt un monstru, cu atât mai mult când faptele ei nu o merită. Irina a fost întotdeauna bună cu mine, m-a suferit, s-a umilit, mi-a ştiut toate slăbiciunile, şi acum orice ar face şi oricât de mâniat aş fi contra ei, în afară de a se aranja personal, se sacrifică puţin şi pentru mine se sacrifică poate, şi în orice caz o doare pasul pe care-l face. Dealtfel, nici durerea mea nu e atât de grozavă ca să cer o răzbunare aşa de cumplită. N-am făcut niciun gest niciodată pentru a o lega sigur de mine şi nu-l fac nici acum. Aş putea să-i scriu şi să-i făgăduiesc c-o iau eu, să-i spun surorii mele Vana să se ducă la dânsa, sau să iau primul tren şi să mă întorc.

Nu voi face nimic din toate acestea. Chiar dacă faţă de mine recunoscându-mi suferinţa, mă umilesc, nu vreau să mă umilesc faţă de alţii! Scena din copilărie când plângeam şi ceream iertare unei fete care voia să mă părăsească, săturată de răutăţile mele, nu vreau să se mai repete. N-aş fi în stare s-o omor. Sunt laş şi mi-e frică pentru mine sau mi-e frică de sângele care-l voi vedea curgând.

Dealtminteri, chiar de se va întoarce la mine sau se va

dovedi că la mijloc n-a fost decât o nelămurire, bucuria şi potolirea sufletului meu încordat nu mă vor îndemna să fac pasul pe care-l aşteaptă mereu. Voi continua viaţa de la început, fără nicio convingere în viitor nemulţumit de prezent, supărat că voi renunţa din pricina ei la multe succese, roşind de prima glumă sau ocară a altuia asupra legăturii noastre. Totuşi, sunt incapabil să-mi dau seama de durerea pe care o voi avea aflând vreo veste rea. N-am presentimentul gradului de supărare. În aceeaşi zi, la diferite momente, mi se pare că m-ar durea în diferite feluri, sau uneori că nu m-ar durea deloc. Mai ales, aci, de departe. De aproape, putinţa de a mă duce s-o văd desfigurată, înspăimântându-mă de mâna galbenă (mâna mai ales m-ar înspăimânta) văzând pe alţii ţipând, sau măcar văzând mormântul proaspăt, aducător de amintiri, înainte de a mă fi deprins cu ideea morţii – aş începe şi eu poate să ţip, să plâng, să mă cred fără de consolare. Nu trebuie să mă ponegresc, nu ştiu ce voi face de voi afla-o moartă...

Pentru că îmi arăt necazul cu mai puţin zgomot, mă cred mai puţin ridicol, iar mândria mea, printr-o sumă de complezenţe, se crede mai puţin atinsă. Azi-dimineaţă m-am surprins trimeţând Vanei o scrisoare, spunând că poate mă voi întoarce la Bucureşti. Aceasta e desigur o trecere până la o nouă scrisoare: mă voi întoarce imediat! Într-adevăr, ce rost ar avea întoarcerea mea? De sunt consecvent cu mine, moartea ei ar face prezenţa mea inutilă, iar măritişul, neîndeplinit încă, n-ar putea să schimbe nimic, deoarece nu vreau să opresc prin lacrimi şi zgomot ceea ce-mi fuge. Să mă umilesc faţă de cineva le care, la glumele altora, am roşit de atâtea ori. Şi totuşi, de judec limpede, scrisoarca mea nu are decât un singur rost; prilejul de a o vedea, de a mă arăta nenorocit, de a blestema sau de a-i face reproşuri cu glas molatec şi impresionant, de a o sili să se întoarcă plină de remuşcări, de a o simţi deznădăjduită, de a o chema fără

să mă simt umilit, chiar de nu voi şti să limpezesc dacă durerea ei sub ploaia vorbelor mele e tot aşa de mare ca şi aceea pe care o simte în lipsa mea, şi când se crede datoare să facă un gest tragic. De nu voi primi niciun răspuns la noile mele imprecaţii, mă voi întoarce, pretextând acasă, ca să nu fiu ridicol, că sunt bolnav. În definitiv, cu toată fruntea mea încruntată, cu toţi muşchii mei celebri, care mă fac să mă pot lupta cu uşurinţă cu trei oameni deodată, sunt laş, mic, nesigur de ce fac şi de ce simt, şi mai ales necăjit.

În ziua de toamnă, barca unde-mi scriu aceste note chinuite pluteşte lin pe Sena, vântul abia bate, soarele se aruncă furios în apă – o ultimă bucurie înainte de a începe ploile şi frigul…

Suresnes, în pădure. Dar poate – cine ştie? – se va fi omorât. Cu toate că n-o cred în stare, cum o credeam în stare odinioară (reflexie dureroasă, căci e dureros să ştii că dintre atâtea posibilităţi care pricinuiesc lipsa veştilor aceasta e cea mai puţin sigură), totuşi se va fi omorât. Lucru îngrozitor. Să facem atâtea planuri, să ne chinuim, să muncim împreună, atâtea amintiri de la vârsta noastră cea mai frumoasă, şi totul să se termine, totul să fie inutil. Şi atunci mă înfior: orice mai bine, orice se poate reface, chiar şi gândul că a fost a altuia se poate consola, însă asta nu…

În jurul meu copacii se întind aranjaţi cu artă, cu locuri goale, socotite măsurat, printre ei, melancolici, făcuţi să mă doară şi mai mult. Dar poate în cameră, pe o zi ploioasă, aş înnebuni, sau mai bine aş lua trenul îndată înapoi.

De i-aş şti adresa sigură, i-aş telegrafia să nu facă nimic rău, căci o iau eu…

Şi poate că mi-aş ţine cuvântul…

…În barcă, în noapte, şi acum, la Comedia Franceză, înaintea spectacolului *A quoi revent les jeunes filles?*

Ce-a făcut oare? Sunt sigur că în urma rândurilor mele a luat o hotărâre, dar care? Să scriu faptele ca să mă

lămuresc mai bine. În mijlocul scrisorilor ei toate bune, pline de planuri, o alta cam neexplicită: *„Familia şi-a pus un gând ridicol cu mine“.* Am înţeles o proiecţie de mariaj cu o partidă acceptabilă. Atunci, enervat, i-am trimis o scrisoare mică şi rea, în care îi reproşam că mă ofensează, că dă vecinice ocazii la astfel de întâmplări, că de n-are pesemne un alt scop, eu îmi dam consimţământul. După o zi, o nouă scrisoare de la ea (înainte de a fi primit răutăţile), în care-mi vorbeşte iarăşi amical de noi planuri împreună. Apoi nimic de 20 de zile. A luat, se vede, o hotărâre, în urma rândurilor mele. Care? Asta e întrebarea ce mă frământă. Prima ei înfăţişare este de a nu-mi mai scrie nimic.

Procedeu crud şi nedrept. E nedrept faţă de prietenia noastră veche, de faptele noastre laolaltă, de imposibilitatea de a întoarce în minte ultimii cinci ani fără să ne întâlnim, la orice moment, unul lângă altul. Şi noi întrebări mă iscodesc. După ce-mi spune de *„planurile ridicole ale familiei“,* adaugă: „Aş vrea să viu la tine imediat ca să mă sfătuiesc, şi aş face nebunia asta, chiar de n-aş avea decât bani de ducere până acolo departe“. Deci e un proiect. Un proiect care mă interesează. Are nevoie de sfatul meu, şi eu, netrebnicul, i l-am dat. „Îţi dau consimţământul!“

Totuşi, ce o fi făcând acum?

Spectacolul începe; după un act:

Teribil, să ai asupra unei femei toată puterea, să faci ce vrei cu ea, să o sileşti să facă orice ţi-ar trece prin cap, s-o faci nenorocită sau fericită aproape în aceeaşi clipă şi apoi să nu mai poţi nimic. Din cauza depărtării, să te simţi neputincios de a schimba cât de puţin mersul evenimentului. Şi impresia că orice sforţare e vană. Cu ajutorul aţei am mişcat paiaţa cum am vrut, în danţurile cele mai capricioase, şi acum, aţa rupându-se, paiaţa rămâne nemişcată, oricât m-aş strâmba, oricât aş întoarce în mână firul rupt sau oricâtă artă aş pune.

6 octombrie. Nu ştiu, poate neputinţa de a mă considera un altul în împrejurări şi mai rele, sau poate că de multă vreme n-am avut prilejul unei suferinţe aşa de lungi, dar mă simt foarte epuizat. În unele clipe sunt hotărât să plec imediat să văd ce s-a întâmplat acolo.

Ştiu că n-o să mai mă pot reîntoarce, că o să renunţ la planuri la care mă gândeam de atâta vreme, că hotărârea asta e inutilă sau prea târzie, că acolo, în faţa faptelor împlinite, durerea ar fi încă şi mai mare şi, mai ales, aş fi nevoit s-o port ridicol în faţa tuturor. Dar nu mai pot. De mai continuă starea asta, simt că nu voi mai fi stăpân pe mine, oricare ar fi regretul de mai târziu. De fapt, situaţia e foarte clară. E moartă – şi atunci n-am ce căuta acolo; e măritată sau se mărită – şi atunci sau e prea târziu, sau sunt ridicol de desfac ceva, şi, în încercarea de a desface, mândria rănită m-ar nenoroci şi mai mult; sau totul a fost o glumă – şi trebuie să am răbdare. Şi totuşi, când văd în fiecare dimineaţă cutia de scrisori goală, după ce o noapte întreagă m-am zbuciumat aşteptând; după ce, coborând scara, mă închin lui Dumnezeu, la care nu m-am gândit niciodată, cerându-i o veste – nu mai sunt stăpân pe mine. Dealtminteri, nu mai primesc nimic de la nimeni, au complotat cu toţii împotriva mea. Sentimentul care mă chinuie, oricare mi-ar fi judecata: teama de a fi a altuia, printr-o hotărâre în care intră nu numai un sacrificiu, dar şi grija de a-şi aranja o viaţă nesigură şi mai ales, faţă de mine, cumplită uitare.

Voi povesti o scenă dintre noi caracteristică şi din care s-ar putea vedea că multiplele interpretări ce dau tăcerii ei actuale nu sunt numai jocuri ale unei imaginaţii bolnave. Se mutase în orăşelul de provincie, deci era în ultima epocă a legăturii noastre, pe timpul când, din pricina distanţei şi a vieţii noi pe care o ducea, i se mai potolise dragostea, chiar dacă uneori declaraţiile ei izbucneau tot aşa de pasionat. A venit la Bucureşti anume să mă întâlnească, şi cum familia mea toată plecase la

ţară, am chemat-o la mine acasă. Eram curios s-o văd între obiectele mele familiare printre care trăiam, la care ţineam, de care îi vorbisem adeseori şi prevedeam cu emoţie propria ei emoţie, dar m-am înşelat (şi dureroasă a fost pentru mine constatarea!). Preocupată de intenţii străine, abia observă cum o aşteptaseră florile din glastră, cărţile, plăcile de patefon cu muzică aleasă, portretele şi focul voios din sobă. Acceptă îmbrăţişarea mea, străină, rece, ca pe o obligaţie, şi nu pricepeam în cel fel s-o refac, aşa cum era de obicei, şi cum mă părăsise cu o săptămână înainte.

Pregătisem cu multă artă tartine şi prăjituri, le alesesem numai pe cele care ştiam c-o să-i placă sau îi vor face mai mare efect, samovarul sclipitor nu aştepta decât să-i pun jăratic, iar ea stătea cu braţele moi, cu paltonul pe dânsa, ca gata de plecare, cu privirea absentă. Am încercat să fiu tandru, apoi m-am pornit pe o bucurie factice, cu spirite de diferite calibre, înşirate unele după altele ca mărgelele, cu gesturi brusce şi probabil caraghioase, şi zgomotul meu accentua şi mai mult liniştea ei. Hotărât, atmosfera dintre noi conţinea ceva impur, pe care nu-l puteam descoperi, făcând zadarnice şi ridicole truda mea de atunci şi toate preparativele dinainte. Am mai pus câteva lemne în soba de fier, am aşezat cărbuni în samovar, monologând prin cameră şi prefăcându-mă că nu observ răceala ei; m-a lăsat să mă ostenesc jumătate de oră şi, când i-am servit paharul cu ceai, a făcut un gest vag: „Nu beau, nu mi-e foame, mulţumesc”.

Am pornit o rugăminte impetuoasă, pe care puneam ultima mea speranţă de a-i destinde indiferenţa şi, în faţa tânguirilor mele, a adăugat: „Dacă vrei tu”, pe un ton lipsit de orice căldură, şi acceptarea nu putea să-mi producă nicio mulţumire. A muiat în apă un pesmete, l-a muşcat la un capăt, apoi l-a pus alături, a sorbit cîteva picături, şi iarăşi a rămas nemişcată. Am căutat s-o încălzesc, s-o îmbrăţişez cu putere, să-i sărut mâinile,

ochii, obrazul şi gura, m-a lăsat o bucată, apoi s-a degajat uşurel şi a spus:

— Stai, Sandu, liniştit şi ascultă-mă. Am să-ţi vorbesc.

Aveam să capăt, în sfârşit, explicaţia purtării ei şi-mi dam seama că acea explicaţie nu poate să-mi producă nicio bucurie. Mi-a pus întrebarea care, prin fermitate şi prin neobicinuinţă că venea din partea ei, a despicat aerul şi a izbit în ureche ca un ciocan.

— Ce ai de gând să faci cu mine?

Încercai o paranteză care ar fi diminuat înţelesul vorbelor rostite, ar fi lungit conversaţia şi ar fi creat atmosfera neprecisă ce nu i-ar fi explicat nimic, ar fi obosit-o şi ar fi făcut-o să redevină aşa cum o ştiam. „Când?“ Răspunsul sosi tot aşa de dârz: „De-acum înainte”.

Reluai teoriile vechi: „Vom fi cei mai buni prieteni, ne vom vedea cât mai mult, mândri de îmbogăţirile spirituale care vor spori zilnic, dispreţuind regulele moralei obicinuite”… „Şi e potrivit pentru mine asta?“

Într-adevăr, era potrivit pentru ea asta? Ce să-i răspund? O femeie, totdeauna fluidă în judecăţile ei, îşi are precise ideile pentru aranjarea vieţii (redusă la o singură formă: mariajul).

După o mică tăcere: „De ce nu mă iei tu?“ N-o luam pentru că nu puteam renunţa definitiv la toate planurile mele copilăreşti, pentru că o găseam prea neînsemnată pentru mine, şi în acelaşi timp, n-o părăseam căci mi-era milă de dânsa şi groază de singurătatea mea. Cerc vitios în care nicio hotărâre nu ştiam să iau, şi timpul curgea. Puteam să-i spun asta? Să-i înşir iarăşi ca de obicei: „Nu sunt ca toţi oamenii, ca să accept obligaţii”? La o întrebare răspicată, frazele acestea, broderie literară, ar fi sunat prea fals, şi deci am preferat să păstrez tăcere, aplecând capul puţin în jos. Tot ea a făcut diversiunea: „Ştii că m-a cerut un locotenent!“…

De data aceasta căpătasem posibilitatea să răspund, cu toate că suferinţa pe care mi-o pricinui vorba ei mă

împiedică să mai dau vreo importanţă faptului că întrebările erau, cel puţin pentru moment, înlăturate. Am mers pe singurul drum ce-mi sta la dispoziţie: sarcasmul.

— Tu cu un locotenent! Pentru asta m-am căznit să te învăţ, să te fac nepreţuită printre camaradele tale, să poţi descifra ideile cele mai subtile?! Nu ţi-ar fi milă de tine însăţi? Un locotenent, care ar spune în loc de Racine, *Racin!*

(Aluzie la o întâmplare anterioară de care râseserăm cu chef amândoi.)

— Ce are a face! Nu va exista! Are bani, rude la Florenţa, unde merge în fiecare an, acolo mă voi educa pe cont propriu!

Deci avea răspuns la toate exclamările mele, planul fusese bine cugetat. Ca şi cum ar fi vrut să-mi arate că o hotărâre posibilă n-ar fi fost rezultatul unei uşurinţe, îmi reaminti:

— Ştii bine că am fost deseori decisă să mor şi că m-ai împiedicat. Ar fi fost şi acela un mijloc. Acum nu mi-a mai rămas decât aceasta.

— Şi cu cine?

— Cu X.

— Imbecilul acela?!

— Dar e aşa de bun!

Răspunsurile veneau formidabile, grave sau uşuratice, aşa de caracteristice pentru ea, că lupta era zadarnică. Lupţi atâta timp cât eşti cu inamicul pe acelaşi plan, dar nu când te afli pe planuri paralele. Învins, nu mi-am mai ascuns deprimarea; încercai mai bine să mi-o exploatez, s-o înduioşez şi s-o fac să renunţe la gândurile străine. Prevăzuse, şi pentru a nu face vreo imprudenţă, şi-a reluat mutismul şi faţa imobilă. Văzând că nu eram în stare să încălzesc spaţiul mic dintre noi, m-am alipit de dânsa, am încercat s-o mângâi întâi numai pe obraz, apoi mâna, ca din întâmplare, pătrundea tot mai adânc sub bluză. Mi-a simţit imediat intenţiile (cu toate că era aşa de obişnuită cu îmbrăţişările mele, că ar fi putut să nu

observe îndată) şi a încercat să se desfacă. Atunci am riscat ultimul mijloc, neţinând seama de repulsia pe care o aveam pentru orice fel de brutalitate. I-am smucit hainele, i-am zvârlit ghetele şi ciorapii, în timp ce ea se înverşuna zadarnic să se apere, zbătându-se, încercând să bată şi să muşte, aruncând cuvintele cele mai dureroase pe care nu voiam să le aud:

— Te urăsc, brută! M-auzi? Te urăsc!

Am aruncat-o despuiată sub plapumă. Când m-am apropiat apoi, am găsit-o fără mişcare, rece, fără opunere, dar şi fără să se ofere ca altădată, indiferentă de ce se va întâmpla cu dânsa. Pricepând că împotrivirea ei nu putea să-i fie de folos, şi deci era inutil s-o mai continue, întrebuinţa un alt procedeu, care astfel avea să mă copleşească mai sigur. Dar contase prea puţin pe nevoi şi pe sânge: întâi doar câteva vagi tresăriri, apoi respiraţia tot mai apăsată şi mai inegală, şi la urmă zbuciumul complect. Ne-am regăsit abătuţi, stânjeniţi unul faţă de altul. Am spus ca să încep într-un fel:

— S-a făcut frig în odaie!

M-am dus să mai pun lemne pe foc, apoi am reîncălzit apa de ceai şi am reumplut paharul cu un capăt de pesmete rămas înăuntru, care, înmuindu-se, murdărea aspectul apei. I-am oferit din nou să bea şi m-a refuzat iarăşi. Când m-am apropiat, m-a întrebat cu aceeaşi voce aspră de mai înainte:

— De ce să nu iau pe locotenentul X?

Aşa a trecut toată noaptea ceea grozavă: cu succesive răciri şi, după câteva lemne, încălziri ale camerei, cu ceaiul de culoare murdară mereu repetat, cu îmbrăţişările noastre fierbinţi, şi apoi cu întrebările reci şi inchizitoriale.

Dimineaţa îi pleca trenul de cu vreme. S-a îmbrăcat în grabă şi am fugit, ca să nu întârziem, până la gară, prin troiene, amuzându-ne fără să vrem de echilibrul pe care trebuia să-l ţinem pe gheaţă, mână în mână, dezmorţiţi de goană şi de vântul sănătos ce ne plesnea peste faţă şi ne înroşea pielea.

Din ce în ce ne-a revenit dispoziţia de altă dată şi râsul fără constrângere; s-au îndepărtat gândurile neliniştitoare, iar la treapta trenului ne-am luat rămas bun, ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat (doar fără melancolia despărţirilor). Chiar în momentul plecării, Irina mi-a zis:

— Să nu crezi nimic din tot ce ţi-am spus astă-noapte. Totul n-a fost decât o stratagemă ca să te fac să mă iei tu!

Învinsesem, sau dezastrul meu era, în momentul acela, definitiv hotărât?

Mi-am simţit corpul şi mi-am zis apoi: sunt întreg, sănătos, şi orice s-ar fi întâmplat cu ceilalţi, eu n-am păţit nimic, şi orice tragedie aş avea, mă pot reface încă.

Slabă consolare şi scurtă…

În durerea mea, mi se pare că acum, pentru prima oară, s-a întâmplat ceva real în viaţa mea. Tot ce a fost timp de cinci ani – lacrimi, scene, veselie, conversaţii interminabile – erau numai la suprafaţă, fără nici e profunzime în suflet.

7 octombrie. Azi m-am frământat mai puţin. Am avut tăria – şi nu mă socoteam în stare de această tărie – să nu mă mai gândesc. Sau mai bine, să nu mai întorc în toate felurile frazele ei şi toate posibilităţile. Căci gândurile, printre rândurile cărţilor, printre replicele teatrului, se îndreptau numai acolo. Am început poate să mă obişnuiesc sau mă fortifică siguranţa că săptămână viitoare, de nu voi mai primi nicio explicaţie, mă voi întoarce. Din când în când, vag, îmi dau seama ce frumos e Parisul în zilele de toamnă calde şi moi.

Ca să treacă timpul, merg la toate spectacolele şi mă gândesc cu groază la ziua de mâine, când n-o să fie niciun matineu. Orice ar fi, e vinovată. Orice ar crede despre mine, nu e frumos să plece, după ani de zile împreună, fără să-mi spuie un cuvânt! Nu e frumos să ia o hotărâre, oricât de generoasă ar fi, fără să mi-o trimită şi

mie. Altminteri, gestul ei ar semăna – exterior – cu al oricărei femei care, părăsindu-şi amantul, fuge cu altul. Oricât de mult ar fi durut-o scrisoarea mea, nu trebuia să se răzbune, chiar dacă nu credea că aş putea suferi prea mult. Fără îndoială, a făcut multe sacrificii pentru mine timp cinci ani. A făcut toate nebuniile, şi fără nicio siguranţă că va fi răsplătită la urmă. Poate că a şi profitat de pe urma prieteniei mele. A învăţat, a văzut, a auzit. Chiar de nu va fi simţind valoarea acestor lucruri, n-ar trebui să le uite. Serviciile reciproce nu se compensează şi deci nu pot fi şterse perfect fără ca să mai rămână cineva dator. Orice s-ar fi întâmplat, rămân cinci ani de amintiri comune care nu trebuie să aibă un sfârşit aşa de brutal sau aşa de indiferent. Oricare ar fi scuza Irinei, procedeul este rău. Prin bănuieli pe care mi le produce, încrederea se va înlătura pentru totdeauna din conştiinţa mea. Personalitatea ei e simplă şi nu merită poate atâtea întrebări. A fost îndrăgostită de mine, nu aşa de teribil însă ca să nu se amuze cu alţii în lipsa mea, să nu flecărească, să nu facă planuri în care nu aveam rol, să-mi asculte poveţele, să nu se gândească că nu va putea rămâne fată bătrână, cu frica vecinică de a o părăsi. Desigur, despărţirea de un om pe care te-ai obicinuit să-l iubeşti e grea, dar profitând de lipsa lui, de un timp mai lung când n-ai mai fost mereu cu el şi de puţină sforţare, când e şi în binele lui... Mijloacele nu mai importă

Discut mijloacele când pe mine mă doare faptul în sine!

8 octombrie. Aseară puţin vin m-a făcut mai rezonabil, Mi-am zis cu toată convingerea: atâta pagubă! E cea mai bună ocazie să scap de ea, aşa cum aş fi vrut deseori. Ea mi-ar face numai încurcături: renunţări, clevetiri de ale publicului, greutatea de a mai continua sau de a mă ascunde. Şi chiar uneori plictiseală. Atâta pagubă! N-are nici bani, nici frumuseţe, inteligenţa ei este aşa de puţin personală că se mulţumeşte numai să-mi repete observaţiunile mele. E deseori comună şi găseşte plăcerea între cei comuni. Neîntreagă la minte, uită, se

încurcă, greşeşte, nu pricepe, cu toată că aprobă, n-are intuiţii...

Şi astăzi mă gândesc iar la ziua plecării, la un răspuns, la o veste, mă gândesc ce să fac ca să nu mă mai gândesc.

Ca să am impresia că nimic nu s-a întâmplat, să chibzuiesc ce dar îi voi duce la întoarcere.

În metropolitan, o fată drăguţă se uită la mine. Mi-am zis: iată scăparea! Să am numai curajul să încep vorba. Mi-ar răspunde. Ocupându-mă cu dânsa, voi uita pe cealaltă. Nu voi mai fi aşa de singur şi gândul întâlninlor va face să-mi treacă timpul.

Fără curaj, n-am început vorba. Fata a deschis o carte, iar eu am lăsat-o să plece mai departe. N-am avut îndrăzneala... şi apoi la ce bun?... Imediat ce voi izbuti, ce rost voi mai avea? Am nevoie de dragoste adevărată, şi asta nu vine decât încet, la ocazii mari, şi nu la ochiade fugare. Ce îi voi spune ei când Irinei îi făcusem educaţia intelectuală timp de cinci ani? Ce încredere aveam ca să încep munca mea de la început, când Irina, după atâtea lacrimi şi atâtea sacrificii, după atâta timp mai cu seamă, a ştiut să profite de primul moment de libertate după câteva luni de despărţire?

Zi mai calmă. Am ajuns uneori să-mi zic: ce puţin am suferit! Credeam că o să fie mai grav! Aşa de puţin am ţinut la ea? Şi mai cu seamă: sunt în stare să ţiu la cineva? Totuşi, mereu mintea mea face o imagine: Irina, lângă un om străin, care, cum nu-l cunosc, ia forme diferite. Irina dând explicaţii asupra nunţii, pregătindu-se, încercând rochii, făcând mici escapade în doi, sau mai mulţi, şi ei doi la o parte El vorbindu-i, făcând socoteli, şi ea ascultându-l. Pe urmă, ziua nunţii, felicitări, lumină, şi Irina repezită prin odăi, privind, vorbind, şi încordată lăuntric. Căci, oricum, nu va putea să nu se gândească şi la mine. Apoi seara, rămaşi singuri, el isteţ, ea puţin

nenorocită şi fără mişcare, el care o prinde în braţe, o strânge din ce în ce mai mult, îi spune c-o iartă de tot trecutul pe care-l bănuieşte. Ea rezistă uşor. Apoi se culcă încet, fără zgomot, în întuneric, scoţând lucrurile pe îndelete, iar el îşi repetă rugămintea, şi într-o seară, în sfârşit, ea va plânge, iar el o va strânge mereu. Şi cu o mişcare repede îşi va strecura mâna sub cămaşa ei. Fără gest, ea va primi dorinţa lui, apoi se va deprinde...

11 octombrie. Brusc, rana mi s-a deschis. I-am scris iar o scrisoare, în care fac toate concesiile. Nu mai am rost, nu cunosc pe nimeni ca să-mi treacă timpul. Acum, pe o bancă în Bois aştept să treacă ziua. De când mă ştiu am încercat să citesc în mine. Mi-am analizat durerile în mijlocul lor, şi acum, cu toate acestea, mă aflu în faţa mea ca în faţa unui străin. Nu ştiu cum sunt şi nu ştiu cât e de mare suferinţa mea. Cred uneori că n-o simt şi apoi mă cuprinde tot aşa de tare. Gândul la ea mă obsedează. Aceasta-i dragostea? Mai mult decât toate mă simt gelos. Aşa e dragostea? Sau gelozia este posibilă singură, fără dragoste?

De atâtea ori m-am gândit s-o termin cu ea, şi acum i-am scris să vie neapărat, că fac tot ce va spune. Şi dragostea ei? A plâns şi a vrut să se omoare. În orice caz, a fost convinsă că vrea să se omoare. De aş fi lăsat-o, ar fi avut curajul ultim în faţa armei grozave? A făcut sacrificii, dar acum a plecat, cu toate că nu eram acum mai rău decât atunci. M-a lăsat cu riscul de a mă nenoroci, fără o vorbă de părere de rău. Este o dovadă de curaj din partea ei sau un pretext de a termina fără zbucium?

Cinci ani am examinat-o. Credeam că-i cunosc toate resorturile sufleteşti, şi acum, după câteva săptămâni de despărţire, mă întreb de nu m-am înşelat cu desăvârşire. Tristă e experienţa pe care o fac. Am crezut că deoarece îmi dau seama de toate gesturile şi maniile unui personagiu, de tot ce are exterior, îl cunosc perfect; că deoarece plânge disperat, spunând vorbe tragice şi

jurăminte, adevărul din adâncuri este acelaşi. Şi acum văd că natura umană e mai complicată. Forţa, oricât de sinceră, nu garantează şi durata sentimentelor. Nu putem fi siguri de ce e înăuntrul nostru. Cunosc o doamnă care, la moartea bărbatului ei, a încercat de mai multe ori să se omoare. Împiedicată mereu, la urmă s-a remăritat. Acum râde şi are copii mari. Ce suflet va fi având, sau care e evoluţia lui, pe care n-o pricep eu şi n-o fi pricepând-o nici ea? Ce ştim noi de vom muri, cine are să ne plângă şi cât o să fim plânşi? Sufletul omului... În faţa lui, aproape de noi, mic de încape într-un corp şubred, stăm ca în faţa infinitului.

Când vezi o mulţime – ca acum, de şcolari care se joacă într-un luminiş din Bois – aşa de la fel cu toţii, îţi dai seama ce ingenios şi paradoxal a fost acela care s-a gândit la personalitatea fiecărui individ în parte. Trebuie să fi suferit enorm şi şi-o fi simţit enorm existenţa. Şi-a ţipat-o, şi atunci a fost nevoit să lase şi pe alţii să şi-o ţipe. Rezultate altruiste pornesc dintr-un temperament frământat de el, în el.

Copiii ţipă, sar după o minge care alunecă repede în toate ungherele, sfărâmând frunzele galbene. Culcat, într-un colţ, privesc şi scriu. Contemplu cu hârtia înainte, ca un pictor cu paleta. De ce în jurul meu nu se strânge lume? Care din ei ar fi în stare, din joacă, să mă privească şi să facă reflexia: uite unul care scrie uitându-se la noi...

Pe deasupra, mesteacănii îşi întind braţele săltându-le, graţioşi şi albi ca nişte baletiste...

12 octombrie. Urmăresc firul durerii mele, şi cu toate că mă simt amărât, totuşi mă întreb dacă puţin nu am minţit plângând o iubită pierdută timp de atâtea pagini. Intensitatea durerii scade, oricare ar fi omul, aşa e firea. E insuportabil să te vaieţi întruna. Sau poate numai durerea se transformă? E mai puţin zgomotoasă, mai interioară? Nu cred. Desigur, pierderea unui copil roade continuu pe o mamă. Totuşi, de nu înnebuneşte în primele zile, cu timpul îşi va ocupa trei sferturi din zi cu alte gânduri.

Între dragostea de mamă şi dragostea de iubită este o prăpastie, nu numai ca formă, dar şi ca trăinicie. Obligaţiile, la mamă, au săpat într-atâta cămările sufleteşti şi de atâta vreme, încât o trădare este rară. Iubita nu s-a dat decât din capriciu sentimental, convinsă, dealtfel, de adevărul dragostei. Este mai fără minte şi mai grăbită să se omoare decât o mamă. O spumă fierbinte în veşnică fierbere. Tinereţea, simţirile proaspete, curiozitatea o îmbie să încerce. Lanţurile cu care i-a plăcut la început să se lege i se par curând prea dure şi nu se mai simte datoare să le suporte. Îşi va găsi cu uşurinţă o scuză. Şi va iubi iarăşi cu aceeaşi patimă, tremur, nervi, pândiri perverse, ameninţări. Şi la o vreme, îmbrăţişată prea strâns, îşi va nega dragostea dintâi. Până când se va deprinde şi cu dragostea nouă, se va potoli, se va simţi prea încreţită la faţă ca să mai placă; săturată oarecum, nici nu va mai ţine aşa de mult să placă; în faţa copilului care creşte mereu frumos şi drept, se va transforma (transformarea prodigioasă ale cărei momente scapă cercetărilor) şi-şi va aţinti asupra lui privirea pentru prima dată constantă. De data aceasta nu va mai spune necontenit: „Te iubesc”, dar dragostea, cu mai puţine nuanţe, poate, va fi mai rezistentă.

Am văzut *L’ami des femmes* a lui Dumas. Ce nerozie! Ca şi cum studiul asupra femeilor ar fi posibil Ca şi cum ar avea – chiar în aceeaşi clasă socială – acelaşi resort. Ar trebui să le cunoşti pe toate, în cele mai variate exemplare. Şi eu n-am fost în stare, cu toată atenţia mea încordată, să cunosc una singură. Şi cu ce interes! Eu nu pot fi cinic. Cinismul denotă lenevie mintală. Că din rândurile mele se pot degaja generalităţi rezonabile asupra mea şi asupra Irinei se poate! Dar capriciile deconcertează şi pricinuiesc surprize. Şi noi nu suntem avizi decât de acele surprize. Atâta mişcare e în jocul lor nestatornic, încât bănuim în orice femeie nouă o excepţie.

În faţa lacrimilor ei grozave ne înduioşăm şi credem, noi, cei care nu putem plânge decât anevoie. Iar mai târziu deziluziile ne încovoaie. Cât timp, cum? Nu ştim nimic. Aştept să văd. Căci eu însumi mă surprind zilnic sub forme care mă miră.

Vor mai veni două dureri teribile. Vestea în sfârşit: se mărită în ziua de... Şi apoi ziua aceea... Şi apoi noaptea aceea... Şi apoi: s-a măritat! Şi mai târziu: un copil!

Copilul, idealul femeii care vrea să înceapă o viaţă, nouă. Scuza ei faţă de alţii şi faţă de ea, ca să primească pretenţiile noului-venit.

Noaptea am căutat o femeie străină, am întunecat odaia şi mi-am aţintit gândul la Irina, ca să-mi substitui vizitatoarea! Eu, care o preţuiam aşa de puţin odinioară!

14 octombrie. Cu capul greu. Simt o picătură de apă care curge din susul capului înăuntru, mereu, monoton, cu acelaşi debit şi zgomot.

Dragoste sau orgoliu? Ce-mi pasă?! Mă doare... Orice reflecţie asupra vreunei persoane o îndrept spre Irina şi mă întreb de era aşa. Încerc mereu s-o cunosc. Ieri am auzit: „e neînsemnată!“ (vorbindu-se de altcineva). Şi mă întreb dacă era neînsemnată. Mă gândesc la toate împrejurările, la tot ce spunea, la felul cum pricepea. Cu toate că mă înţelegea perfect, totuşi îmi dau seama că n-am fost niciodată surprins de vreo judecată dreaptă de a ei. Nu se interesa de chestiunile intelectuale decât ascultându-mă. Singură de o lăsam, vorbea de familie, de prieteni, de fapte cotidiane. Dar vorbea vioi. Mereu îi sclipeau ochii. Acum se zbat în mine toate micile observaţiuni dureroase care le făceam odinioară. Am priceput totdeauna că o făceam să meargă pe o cale care nu-i aparţinea. Se rătăcea imediat ce nu-mi simţea mâna alături. Era neînsemnată.

Dar eu, care mi-am pierdut cinci ani cu dânsa, care am ascultat-o tot timpul vorbei, care n-am putut gândi un rând fără să nu i-l spun, fără să nu-i cer părerea, mereu

aprobatoare, cum sunt?

O dată, pentru prima oară, după lectura unui roman al lui Mauriac, care nu-mi plăcuse, spusese: „Nu e chiar aşa de rău cum spui!“ Nu era o reflexie nouă, ci o concesie faţă de o părere străină de mine. La argumentele mele asupra romanului, dealtfel, nu a adus nicio împotrivire şi nicio interpretare nouă.

Cu toate că-i dădusem planul lecturilor, în una din ultimele scrisori, vestise: *„Pentru variaţie am început o carte de istorie foarte interesantă”*. În momentul acela mi-am presimţit toate nenorocirile. Am bănuit prezenţa unui nou-venit.

Sper uneori că totul e o glumă ca să mă facă să mă pronunţ, ca să-şi rişte la întâmplare dragostea. Nebună speranţă. Nu se încearcă un aşa joc la o aşa distanţă. Deci ultima mea speranţă e o situaţie în care m-aş simţi ridicol. Eu, care îmi bateam joc de bărbaţii care făceau concesii femeilor! Până unde merge umilinţa mândriei mele! Sunt totuşi lucruri pe care nu le-aş face... Poate... De aş şti că iubeşte pe altul sau se amuză cu altul, n-aş chema-o. Totuşi... m-aş duce la dânsa, aş lăcrima, aş spune vorbe tainice cu planul vag de a o redeştepta şi a o întoarce. Ştiu eu de tot ce aş fi în stare?

În armonia perfectă, o mică surpriză, imperceptibilă, care se întinde încet şi fără să bagi de seamă, a cuprins şi stricat totul.

În firea Irinei, într-o zi, am descoperit o mică undă neliniştitoare. „Nu e bine de rămas nemăritată toată viaţa!“ Vorbea în general. Altă dată a vorbit chiar de dânsa. Apoi s-a întrebat tare ce-ar putea face ca să mă uite. Iar altădată mi-a spus planuri matrimoniale: „Va fi mai bine pentru amândoi!“ Şi gândul pătrundea şi mai mult când, îndepărtaţi, se deprindea fără mine. Dar când mă întorceam se da toată, uita planurile infidele.

Dinard (după mai multă vreme).

Cum starea mea devenise intolerabilă, am sacrificat orice mândrie personală şi am trimes o scrisoare umilă, disperată, implorătoare.

Renunţasem la rolul meu dominator, pe care-l ţinusem, fără şovăire, atâţia ani. Mi-aduc aminte că nici chiar în momentul când scriam nu eram complect lipsit de luciditate. Plângeam şi am lăsat anume lacrimile să cadă pe scrisoare. Cum am terminat hârtia şi-mi venise o idee impresionantă, am adăugat-o pe un petec de hârtie rupt la întâmplare de la marginea unui ziar, şi am făcut reflexia, cu satisfacţie, că această hârtiuţă ar putea să convingă şi mai mult de dezordinea nervilor mei şi să provoace mila. Am scris atunci rău, murdar şi nu fără conştienţă.

Cum toate scrisorile mele rămaseră fără răspuns, ca şi cum le-aş fi adresat unui inexistent, am trimis scrisoarea aceasta unui amic sigur, ca să-i fie transmisă imediat în mână.

Şi, într-adevăr, de data aceasta izbutisem: după cinci zile, o telegramă: *„Attends lettres, baisers“.* Nervii mei se destinseră într-o clipă, cum ai desface corzile unei viori, am căzut pe pat şi am dormit profund 24 de ore în şir. Dar scrisoarea pe care am primit-o după alte trei zile nu era aşa de liniştitoare cum sperasem şi nu mă convingea că „totul nu fusese decât o mică glumă răutăcioasă“. Scrisoare ambiguă, care dădea loc la interpretări şi care mă făcu şi mai chinuit decât fusesem. Iată pagina primă, singura care mi-a mai rămas printre hârtiile mele:

„Dragul meu Sandu, disperarea ta m-a făcut nenorocită, dar în acelaşi timp m-a şi bucurat: aveam dovada că te mai gândeşti la mine. Şi eu, care credeam că s-a terminat cu viaţa mea! Hotărârea deznădăjduită pe care o luasem, împinsă mai ales de cei de primprejur, trebuia să puie capăt durerilor mele. Aveam, în sfârşit, prilejul să mă duc la Sinaia, unde am fost fericită şi unde îmi lăsasem viaţa toată, şi apoi, de pe vârful unei stânci

unde ne îmbrăţişasem odinioară, s-ar fi terminat totul. Tu însă, dragul meu, mă îndemni la viaţă. Dar mă vei primi din casa altuia? Scrie-mi tot ce crezi (pe adresa prietenei mele Loulou) şi voi face precum vrei. Aici va fi ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic cu mine, şi de îndată ce fac rost de bani, de vrei, voi veni la tine, sclavă umilă...”

Mai întâi, scrisoarea citită de un indiferent, cu un accent abia liric, poate produce efecte comice. Însă nu valoarea ei estetică mă interesează, ci adevărurile ce le-ar putea conţine.

Desigur, o reală părere de rău. Altfel nu mi-ar fi scris; dar „cei dimprejur” n-o putuseră sili la nimic, pe ea, fată de 22 de ani, totdeauna de capul ei. Apoi, ca să meargă la Sinaia, unde să se omoare (căci acesta era înţelesul aluziilor ei) nu era nevoie să se mărite. Însă nu trebuie să credem neapărat că ar fi din partea ei nişte minciuni ridicole şi că eram netot că le mai iau în consideraţie

Ideile îi erau aşa de vagi, lipsa de logică aşa de complectă, gândul faptului ascuns şi urât o tulburase în acelaşi timp, prezumţia în superioritatea ei intelectuală, cu care o deprinsesem, îi sugera ideea că e o „sacrificată”, încât era în stare de fapte pozitive, dar într-o atmosferă de tendinţe neprecise. Scrisoarea mai arată că, măcar în parte, şi lipsa banilor o hotărâse la pasul acesta. Banii, mai ales la urmă, nu-i ajungeau niciodată. Un lucru însă nu ştiam exact: se măritase sau numai era aproape? Ridicolul „pe adresa lui Loulou“ nu însemna neapărat ceva pozitiv. Spusese poate familiei ei că a rupt relaţiile „amicale” cu mine şi se jena să se dezmintă. Ceea ce mă făcea să cred că faptul nu se împlinise este că prea trecuse puţin timp. E drept, îmi spusese că un oarecare caraghios Marcu (originar din Sinaia) îi făcuse propuneri matrimoniale, dar ea îmi povestise faptul ca pe-o cerere ridicolă, şi eu nici nu ştiam dacă nu e numai o glumă de a Irinei. În orice caz, avea o reală părere de rău pentru necazul meu, ceea ce în limbajul obişnuit s-ar

putea traduce prin „avea inimă bună“.

Sau poate totul nu era decât un plan, ca să mă facă pe mine, în sfârşit, s-o accept oficial? Ceea ce iarăşi era posibil.

I-am scris (pe adresa lui Loulou!) toate aceste observaţii ale mele, juste. După o zi, m-am simţit incapabil ca să aştept răspunsul cel puţin 8 zile, şi într-o clipă m-am hotărât să mă întorc în ţară. Cum n-aveam bani de drum imediat, m-am dus să cer prietenilor, eu, care nu cerusem niciodată. Am fost refuzat politicos. Atunci am căutat Muntele de pietate, cu paltonul de iarnă subţioară. Mi-era ruşine să întreb sergenţii unde se află. După câteva ceasuri de ezitare, l-am găsit aproape vecin de hotelul meu. Am făcut coadă. Mai erau femei, numai femei, una cu linguriţe de argint, alta cu haine, alta cu lenjuri. Ce umilinţă! Cum aş putea să iert eu vreodată Irinei aceasta, chiar dacă ea nu era de vină! Ce monstru mă pregăteam să fiu la întoarcere! După vizele pe la legaţii, care, toate, erau în momentul de a se închide, m-am dus la prefectura poliţiei să-mi puie viza franceză. Acolo mi s-a spus: *„À demain!“* M-am plâns la ghişeu, m-am zbătut şi am spus o minciună: *„Mon père est mort!“* Mi-era scârbă de minciuna mea. Eram aşa de deprimat, că m-au crezut, dar nu erau de vină, nu era şeful care trebuia să iscălească. În orice caz, să aştept... Am aşteptat două ore, învârtindu-mă năuc împrejurul unei bănci rotunde din mijlocul sălii. Pe la ghişeuri, funcţionarele îşi şopteau între ele arătându-mă şi invitându-mă milos să stau. Mă aşezam pentru o clipă ca s-o pornesc iar. Şi şeful, acel personagiu misterios care nu venea şi pe care îl speram de câte ori se deschidea vreo uşă! O cucoană, şi ea cu necazuri, s-a dus să intervină pentru mine, ca să mi se dea drumul mai iute. Am lăsat-o şi am suportat ruşinea ca să se îngrijească străinii de mine!

Apoi a sunat clopotul de ieşire. Pe rând plecau funcţionarii. A venit atunci şi şeful de la conferinţa pe

care o avusese la etajul superior. M-am dus la el: *„À demain!“* I-am spus tremurând tot: *„Je dois partir ce soir! C’est mon père qui est mort!“ „Et qu’est ce que cela me fait?”*

Primisem răsplata minciunii mele scârboase. Faţă în faţă se aflau două excremente ale umanităţii!

S-a intervenit şi am căpătat paşaportul în câteva minute. Cu o jumătate de oră înainte de plecarea trenului eram la gară. M-am urcat în clasa treia, ca să-mi ajungă banii, şi m-am plasat între doi negustori de zarzavat. Curând am fost lăsat singur. Cum să descriu cele trei zile interminabile, învârtindu-mă în compartimentul meu ca un lup într-o cuşcă! Mă uitam la fiecare zece minute la ceasul meu de la mână. Mă clătinam la cea mai mică întârziere. Vecinii mă priveau curioşi. Elveţia, Austria, Ungaria, România... Întârzierile fatale din România, după ce venisem exact. Semnalele întreite de plecare de prin toate staţiile mici, din Ardeal, până ce trenul să se pună în mişcare greoi. Ce mizerie!

Am sosit la miezul nopţii. Am luat un automobil şi m-am dus la prietena mea Gina. Am găsit casa întunecată şi am sunat lung, de mai multe ori, până s-au aprins luminile. A apărut servitoarea somnoroasă, şi când i-am spus că vreau să vorbesc cu domnişoara, m-a crezut nebun. A trebuit s-o conving. Mă temeam să nu se scoale părinţii Ginei, pe care-i cunoşteam destul de puţin, dar am avut noroc. În sfârşit, a apărut la o fereastră la etaj, Gina, ţinându-şi o jachetă peste cămaşă. S-a uitat buimăcită la mine. I-am ţipat:

— Ce s-a întâmplat cu Irina?

— Păi s-a măritat cu Marcu. Sunt la Sinaia.

Am avut tăria să întreb:

— Şi s-a putut să nu-mi scrii nimic din vreme măcar tu?

— Credeam că nu te interesează!

M-am retras câţiva metri în noapte. Am mai auzit de câteva ori:

— Dar ce e cu tine, Sandule? Te-ai dus?

Apoi o fereastră s-a închis.

Eram sfărâmat. Şi totuşi mintea lucidă continua reflexiile asupra mea. Nu credea că mă interesează... Vrasăzică, nu-i făcusem impresia – nici ei, care trăise mai mult în preajma noastră – că Irina m-ar fi interesat câtuşi de puţin, atât fusesem de discret, atât părusem de indiferent şi atât părusem de surâzător faţă de toate fetele. Şi o idee nouă îmi fulgeră: cum să nu aibă dreptate, când eu însumi, cu o lună mai înainte, n-aş fi crezut că mă interesează! Când apropiam cele două imagini ale mele de la o distanţă aşa de scurtă, nu mai pricepeam nimic. Şi atunci mă întrebai şovăind: oare sunt normal?

Prăpastia din faţa mea era deci mult mai adâncă decât crezusem.

A doua zi, la 5 dimineaţa, soră-mea Vana pleca la Sinaia. În cinci minute îi spusesem tot ceea ce-i tăcusem ani de zile, şi în alte cinci minute minunate Vana hotărâse ce are de făcut. Am aşteptat două zile, făcând kilometri în jurul curţii noastre. Când ştiam că Vana trebuie să se întoarcă, i-am ieşit înainte cu trenul, la o staţie intermediară. Cum m-a văzut dintr-un colţ al vagonului, nedormit şi galben, Vana mi-a făcut semn: „N-ai nicio grijă”. Şi fără să mai aştept detalii, brusc liniştit, salutai o cunoştinţă din vagon, o domnişoară minunată de graţie şi căreia îi făcusem curte odinioară. Până la Bucureşti ne-am întrecut în glume, în complimente, în aluzii sentimentale, în înţelegeri subtile şi complice, iar eu păream (mi s-a spus mai pe urmă) extrem de nervos, dar extrem de fericit de succesul meu. Biata Vana nu ştia ce să mai creadă...

Abia a doua zi Vana mi-a dat desluşirile (căci am adormit acasă imediat).

— De la hotel i-am trimes o carte de vizită. A venit imediat singură. A venit la mine şi m-a sărutat. (Nu se cunoşteau decât din vedere.) E foarte dulce şi prietenoasă. Părea un puişor de găină plouat. Prima

întrebare i-a fost: „Unde e Sandu?“ Nu pricepeau cum erai întors şi n-ai venit s-o vezi. Parcă nu-şi da seama de tot ce i se întâmplase şi de obligaţiile ei noi. Mi s-a plâns că îi e urât printre străini şi că se preface bolnavă ca să fie lăsată în pace, că toată lumea o întreabă ce are şi că asta o enervează peste măsură. Când a auzit că trebuie să reiau trenul seara, a exclamat: „Eu plec cu mata!“ Mi-a repetat de mai multe ori fraza asta, cu toate că-i explicam de ce nu se poate. Era deznădăjduită când a trebuit s-o las. Peste o zi va găsi un pretext, va veni la Bucureşti, va vorbi cu tine şi veţi vedea ce e de făcut.

Peste două zile, tocmai când mă nelinişteam din nou neavând nicio veste, primii câteva rânduri scrise pe o foiţă de şocolată (fusese pusă în mijlocul altei scrisori adresate lui Loulou; era o precauţie ca să nu se observe nimic, deci acum era mai prevăzătoare decât se arătase în conversaţie cu Vana. Poate că Marcu bănuise ceva şi pusese unele întrebări.)

N-am putut să nu fac reflexia că hârtia de şocolată îi rămăsese de la nuntă.

„N-am venit căci acum sunt bolnavă cu adevărat. Te rog mult aşteaptă cu răbdare. Eu voi veni imediat ce voi putea. Nu mă gândesc decât la asta.“

După alte două zile, cum nu mai ştiam nimic, ca să treacă timpul mai uşor, m-am hotărât să fac o mică excursie la mare. M-a căutat în lipsă. Mă gândesc ce o fi crezut ea de plimbarea mea tocmai atunci? În orice caz, dacă rolurile erau inverse, ce concluzii complicate aş fi tras eu! Dar mie mi se părea firesc şi nu ştiam de ce Vana mă privea mirată. I-am trimes veste să vie pe la mine şi spre seară a sosit. Şi acum, dacă aş putea povesti scena exactă dintre noi, dacă mi-aş mai aduce aminte de tot ce constatasem atunci, în timp ce conversaţia evolua! Căci luam parte la scenă şi în acelaşi timp observam, eram în acelaşi timp, după obiceiul meu, actor şi public, actor

cuprins de pasiunea rolului, şi public prodigios de curios să audă toate vorbele, să vadă toate personagiile şi chiar decorul. Aş vrea să transcriu cu fidelitate tot ce gândeam atunci, cu toate că acum, când sunt calm, nu mai sunt absolut convins de perfecţia supoziţiilor mele de atunci. Să refac clipele acelea, chiar dacă ar trebui să le neg mai apoi în tot ceea ce au ele interior

Bineînţeles, am uitat multe lucruri, aşa că nu voi transcrie decât câteva momente care nu se leagă imediat, dar, care, în general, formează o atmosferă.

Mai întâi mi-am preparat intrarea. Când mă va vedea pe neaşteptate, orice izbucnire de a ei va fi mai sinceră. Contam pe surprindere. Am spus servitoarei, care trebuia s-o introducă în cameră, să-i spuie că nu voi veni decât mai târziu, cu toate că eram acolo de mai-nainte.

Cum se făcuse noapte şi lumina nu era aprinsă, nu m-ar fi văzut imediat. M-a găsit însă de îndată ce a intrat şi n-a avut nicio tresărire. Efectul meu fusese ratat. Am săruta-o ca pe o străină şi nu ştiam ce să ne spunem. O simţeam transformată. Cum prevăzusem altfel întâlnirea noastră, rămăsei deconcertat şi-mi simţii capul vâjâind. Totuşi, făceam reflexia cu oarecare dispreţ: „I-a făcut un palton nou, ridicol. Dar pălăria o cunosc.“

Voii să-mi spun gândul ca un început al pedepselor ce trebuiau să vină, dar atenţia îmi fu atrasă de altceva. Începu să-şi scoată mănuşile cu febrilitate, şi ştiam precis că şi le scoate ca să-mi arate că nu are verighetă. (O pusese probabil cu cinci minute înainte în poşeta de alături.) Atenţia asta faţă de mine, arătată cu aşa de puţină discreţie, adusă ca un plocon, mi se părea stângace şi stupidă, totuşi, m-am crezut dator să-i mulţumesc cu efuzie. Mi-a primit mulţumirile fără tresărirea pe care ţi-o pricinuieşte trecerea de la un gând la altul, probă că interpretasem bine gestul ei. La primele mele întrebări, a aprobat cu totul observaţiile mele făcute în marginea scrisorii ei trimise la Paris. „Ai dreptate, nu putea să mă oblige nimeni să fac pasul acesta, dar

trebuia să fac ceva cu mine. Acum e prea târziu.“ Repeta vorbele aspru, fără modulaţii, ca pe o lecţie pe care şi-o învăţase din vreme. Am certat-o, i-am adus aminte de trecut, dar ea repeta tot cu aceeaşi voce răstită: „Acum, nu, dar poate mai târziu!“

Nu recunoşteam aluatul moale căruia îi putusem da orice formă. Mai ales nu semăna deloc cu aceea pe care mi-o descrisese Vana. Se întâmplase ceva între timp, poate câteva argumente venite bine. Care, niciodată nu voi şti…

Şi atunci am ţipat în ajutor, ca cineva în faţa unui pericol. A sosit biata Vana, care veghea prin apropiere.

— Vana, nu vrea să rămână cu mine!

Ţipătul meu sună strident, şi Vana nu pricepea transformarea Irinei.

Am început să plâng nenorocit într-un colţ al camerei. Ştiu însă că în clipele acele groaznice îmi dam seama de mine şi de ceilalţi. Era perversitate. Dealtfel, luciditatea în astfel de clipe poartă numele de perversitate. Dar nu-mi caut scuze, vreau să mă cunosc întreg. Ştiu că gândeam atunci, în acelaşi timp, că aş fi putut să-mi reţin firea de aş fi voit, dar mă lăsam în voia nervilor ca să impresionez. Ştiu apoi că de nu-mi alesesem locul unde căzusem istovit, mi-am dat seama imediat că aşa, la o parte, singur, păream şi mai de plâns. Vocea mea dezolată, tot pentru efect s-a adresat Vanei, peste capul Irinei: „O să mă omor!“ Mulţi spun la necaz vorba asta ce nu angajează la nimic, nimeni nu are timpul însă, în momentul acela, să se întrebe de e adevărată. Eu am reflectat limpede: „Asta, desigur, n-o voi face-o!“ Căci eram mereu dublu. Şi nu numai atât. În acelaşi timp aveam remuşcări pentru această examinare continuă, care făcea ca emoţiile mele reale să fie oarecum falsificate. Nu-mi dam seama cum toate aceste puteau exista în mine deodată, dar împletitura lor era aşa de strânsă, că păreau suprapuse. Întocmai ca la o orchestră unde viorile trebuiesc să fie acompaniate de fagoţi şi de

contrabaşi.

Izbutisem. A venit nebună la mine, plângând în hohote, caldă, mângâindu-mă, îmbărbătându-mă, fără nicio jenă faţă de Vana. Dealtfel, Vana părăsi discret şi tragic camera.

— Nu fi supărat, căci stau cu tine! Mă auzi tu? Stau cu tine! Orice s-ar întâmpla, stau cu tine! Doar tu eşti toată dragostea mea!

Până a plecat, a rămas aşa. Am uitat ce-am mai vorbit. Mi-au rămas doar câteva cuvinte de ale ei şi gândurile mele cu care le întovărăşisem. Astfel, a izbucnit deodată disperată: „Ştii, n-am mai citit nimic interesant cu nimeni!“ Fusese mândră de lecţiile ce i le dasem şi acum se găsea sacrificată că trebuise să renunţe la ele. (Mă refer la părerea generală pe care şi-o făcuse, graţie mie, asupra ocupaţiilor intelectuale. În practică zăbovea pe cât putea la treburi mărunte şi n-avea curajul să se apuce singură de ceva serios.)

Am întrebat-o şovăind:

— Ai fost a lui?

— Nu, m-am prefăcut bolnavă. Acasă ceilalţi îi făceau aluzii, şi el, săracul, n-a spus nimic!…

Îmi închipuiam scena, regăseam conversaţiile „strada Dudeşti“ pentru care aveam repulsie. Acel „săracul“, spus nu ironic, ci cu reală compătimire, mi-arătă că Irina începuse să-şi examineze noul partener.

— Şi cum te-ai măritat cu el aşa? Ai făcut ceva?

Mi-a dat un răspuns artificial şi grăbit:

— Nu, n-am făcut nimic! N-am vrut să ştiu de nimic!

Nu ştiu de era adevărat. În orice caz, tonul ei demonstra că o preocupase gândul acesta. Ce departe eram, aşadar, de muntele de la Sinaia de pe care trebuia să se arunce în spaţiu!

Apoi, nenorocită:

— Dar în afară de aceasta, toată sunt murdară! Cum mă mai primeşti tu când toată sunt murdară!

— Cum ai putut să-ţi dai gura lui?

— Nu, asta nu, tu ştii că mie nu-mi place asta! (Aluzie la buza ei inferioară, care sângera imediat.)

De ce spunea asta? Voia, cu toate îmbrăţişările nebune ce-mi veneau acum, totuşi să mă hotărască s-o las? Sau clocoteau remuşcările şi voia să ispăşească?

— Şi cum ai putut tu la primărie spune „da“?

— Nu, eram pe altă lume, n-am spus nimic!

Iarăşi da impresia, pe care o dase de multe ori odinioară, că jucase rolul într-un anumit fel, ca să se vorbească de dânsa. S-ar fi spus cu maliţie şi curiozitate; „Se mai gândeşte la celalt“ şi, în acelaşi timp. Prin astfel de mici ezitări, îşi uşura conştiinţa.

— Şi la biserică, Irina? (Adică cu lămâiţă, cu flori şi bomboane.)

— Dacă ei au vrut!

În fine, era răspunsul ce o cuprindea întreagă! Aşa cred că era ea. Incapabilă să reziste unei rugăminţi din partea altora. În voia tuturor, întocmai cutiei de bomboane cu floricele albe pe care o arunc în mare. Şi apoi adăugă, ca şi cum ar fi simţit că e nevoie de o reparaţie faţă de mine.

— Dar a fost foarte simplu totul!

În credinţa că fraza asta m-ar fi putut consola nu se demonstrează toată uşurinţa ei? Dealtfel, în practică, cu resursele ei, nici n-ar fi putut face ceva complicat. Totuşi cu toate aceste gânduri, mă liniştisem. Nu mi se mai părea că prezenţa Irinei mi-e absolut indispensabilă, cel puţin deocamdată. Se făcuse de mult noapte şi voiam să se ducă la dânsa. Avea a doua zi să-şi spuie voinţa ei de a se despărţi. Dar din nou, desperată, mă rugă.

— Nu mă lăsa acolo! Ia-mă cu tine!

Şi în tonul ei nu era părerea de rău de a mă părăsi, pentru oricât de puţin timp, ci frica de a nu putea suporta discuţiile care o aşteptau. De-aş fi vrut atunci, aş fi putut face orice cu dânsa. Dar redevenisem acelaşi pe care-l cunoscuse ea odinioară, nesigur de sentimentele mele, ezitând voind să amân orice hotărâre definitivă. Încet, am coborât-o în stradă. Acolo i-am surprins o privire dosnică,

parcă frica să n-o vadă cineva. Încă de câteva ori: „Nu mă lăsa!“ Apoi a oprit un automobil.

— Acum cu automobilul!

Şi iarăşi un răspuns din acele care-i caracterizau toate slăbiciunile;

— Nu-i nimic. Acum el plăteşte!

...Sufleţel moale! Ca nisipul dimprejur, cu care mă joc în voie ca să-mi mângâi mâna. Dar cu toată observaţia mea, aveam o satisfacţie imensă. Irina făcuse caricatura întregii ei afecţii pentru acel Marcu. N-aveam să-l invidiez niciodată, chiar dacă, sărmanul, ar fi ignorat rolul pe care fusese silit să-l joace sau ar fi avut mai puţină perspicacitate ca mine, sau ar fi interpretat cu bunăvoinţă mici gesturi de ale Irinei neconvenabile pentru el, s-ar fi consolat filosofic zicând că aşa e lumea şi s-ar fi agăţat pentru mulţumirea lui proprie de mici gentileţe în care Irina ar fi fost sincer duioasă, dezinteresată, îndatoritoare sau gravă

La fel cu acel care, fericit de marea cu imensele ei bogăţii de culoare şi de sunete, şi-ar lungi trupul trândav pe nisip, după ce l-ar netezi şi ar îndepărta toate ierburile ude sau scoicile prea tari. Căci pe ce şi-ar clădi Marcu construcţia fidelităţii Irinei când ea a avut atâta uşurinţă faţă de mine, care-i fusesem o dragoste, şi nu un expedient? Şi ce fel de viaţă e aceea fără de nicio încredere? Ne-am despărţit stângaci. Mi-a aruncat Irina o ultimă privire piezişă şi eu mi-am fluturat mâna încetişor. Apoi a dispărut în noapte. A doua zi eram la Gina. Fiinţă încântătoare, dar lipsită complect de judecată precisă (dar avea să arate mai târziu, în dragoste, o voinţă uimitoare).

— Am fost la biserică.

Părea cam zăpăcită. Cum m-a văzut, a lăsat pe toţi şi a venit la mine. Nu voia să mă părăsească. Nu ştiau ceilalţi cum s-o întoarcă.

Desigur, faptele nu se petrecuseră fără oarecare tulburări nervoase pentru Irina. Va fi crezut şi ea că face

gestul imolării. Apoi Gina, prietena noastră comună, nu-i aducea o ultimă imagină a mea?

În ziua aceea, trimisă de mine, Gina s-a dus s-o vadă. I s-a povestit imediat unul din gesturile Irinei. Unul din ei critica o vorbă de a mea, într-adevăr urâtă, dar Irina mi-a luat apărarea. „E doar aşa de copil încă!“ Şi de aici concluzia. „Tot se mai gândeşte la el!“ Rămase singure, Irina i-a povestit multe, despre dragostea noastră, despre gelozia ei.

Vorbea duios şi şoptit, ca de un mort căruia i-ai încerca pentru ultima dată portretul fizic şi moral, în timp ce carnea i s-ar face, cu fiecare clipă, mai galbenă şi mai tare.

Cum nu mai ştiam nimic, am trimes-o pe Gina după veşti.

Şi atunci Gina a asistat la o scenă de un comic monstru şi, desigur, păcat că n-am văzut-o ca s-o descriu. Cred că era aşa de interesant, încât aş fi uitat că mă priveşte personal şi m-aş fi amuzat ca la teatru. Irina în mijloc şi toţi ceilalţi pe de lături. Secretul plesnise. Marcu întreba buimac: „S-a putut să ai un aşa mare secret *sufletesc* şi eu să nu ştiu nimic?“ Ceilalţi ţipau pe diferite tonuri: „Rămâi aici!“ Gina întreba: „Ce faci, vii cu mine?“ Şi Irina se zbătea: „Ce să fac?“ Scena a durat, se pare, mai multe ore. La urmă a rămas cu ei, după cum cu două zile înainte, la imprecaţiile mele, rămânea cu mine. Depindea deci de moment, E greu de ştiut dacă în toate întâmplările ei avea şi ea vreo hotârâre personală. Fiinţă uşuratecă şi iresponsabilă. După o zi, înainte de a pleca la Sinaia, a trecut pe la Gina. Remuşcările o frământau. Mi-a trimes veste că „se va gândi toată viaţa ei frumos la mine“ şi că, „mă roagă să nu fac nicio prostie” (să nu mă omor poate). Oamenii rămân greoi sau uşurateci orice s-ar întâmpla cu ei. Căci ce rost aveau vorbele ultime? Trebuiau să mă consoleze! Ca şi cum ea nu m-ar fi învăţat că vorbele cu toată siguranţa tonului, cu toate lacrimile şi promisiunile n-au decât o valoare momentană.

Asta era într-o vineri. Duminica plecam la Paris şi când Vana m-a rugat să mai întârzii ca să mă întremez:

— Imposibil, zisei, vreau să asist la deschiderea Salonului de toamnă!

Şi nu minţeam pe de-a-ntregul.

Porspoder, în Bretania, la ocean.

Ce va mai fi? Şi acum să-mi continui romanul? Sau să-mi încep altul? Încă unele momente de durere ascuţită? Şi altele de indiferenţă totală, când te îndoieşti că a existat ceva? Şi alteori numai reverii poetice în preajmă?... Gânduri care apar şi dispar sau numai se întrevăd, ca un înotător pe valuri... Folosind, ca şi înotătorul, doar ca un detaliu de curiozitate şi de variaţie în decorul multiplu...

Căci, sub soarele voalat, marea s-a unit perfect cu cerul. Şi în faţa imensităţii auguste, bietele mele gânduri sunt minuscule şi nepotrivite.

Totuşi, aventura mea va fi legată de mine, orice s-ar întâmpla. Mi-a luat o serie de prejudecăţi şi mi-a dat altele. O voi uita-o deseori, dar şi în momentele de uitare voi privi lumea altfel, numai din pricina ei. Lângă mine, pe nisip, s-a întins Colette. Colette e fragilă şi vaporoasă. Piciorul ei mititel abia atinge pământul, vorba ei sună ca cristalul lovit încetişor cu un cuţitaş de argint. A ieşit abia din mare, apa scânteie pe dânsa şi pare o naiadă obosită. Respiră uşurel, ca şi cum s-ar prelinge pe corpul ei o adiere, şi sânii mititei îi tremură ca două frunze gemene. Cu braţele pe şolduri, pare un vas grecesc în care sunt închise mirodenii. Acum, când se încolăţăceşte în jurul trupului meu, e o iederă pe care a plouat.

Ne cunoşteam de mult, dar n-o găseam de nicio însemnătate. Mă preocupau alte gânduri. Şi-a trimis un an de zile de peste drum de mine, sclipirile ochilor, ca doi pescăruşi, în zadar şi o dată, când am văzut-o în plin soare, am fost uimit de apariţia ei minunată. Am chemat-o şi a venit umilă, despuiată de orice pretenţie personală, fără niciun gând ascuns. O port acum pretutindeni cu

mine şi pun în ea sau iau din ea, ca dintr-o casetă, toate gusturile mele. Viaţa dintre noi i se pare un miragiu, cea mai mică despărţire un chin. Ştie tot ce-mi place şi ce-mi displace şi mă păzeşte fără odihnă să nu mi se întâmple ceva. Lângă mine, pe nisip, e amorţită de oboseală. Totuşi, de câte ori îmi fuge mâna în lungul corpului ei, îi tremură carnea. Şi ochii ei enormi, negri cu străluciri albăstrii, mă privesc necontenit. E în stare să adoarmă cu ei deschişi, numai să mă vadă. Dar eu n-am linişte. Aplecat deasupra lor, mi se pare că au adâncuri aşa de vaste, ignorate de noi amândoi, că mă cutremur. Asemenea călătorului care, pe vaporul cel mai sigur, se cutremură în faţa valurilor veşnic reîncepute.

Stau singur în seară, insulele s-au subţiat, au devenit transparente, au plutit pe valuri şi apoi au dispărut. Numai cerul şi apa, alburii şi ondulate, formând împreună o imensă scoică deschisă. Un om mărunt vina la mine şi aud nisipul scârţâind sub pasul lui. E factorul, care mă cunoaşte, îmi lasă o scrisoare, apoi pleacă după ce-mi aruncă amical?

— Toujours pensif, mon petit? Ça ne sert à rien!

Rup anvelopa în bucăţele mici, pe care le arunc una câte una, de câte ori un val se subţiază până la mine. Apoi citesc cu greu din pricina nopţii. E de la Gina.

„Ştii, dragul meu prieten, o veste mare: Irina a murit. Sărmana! Un accident. A căzut de pe vârjul unui munte, la Sinaia.“

Pentru un moment am rămas fără de niciun gând. Apoi, un tremur ciudat prin tot corpul. În sfârşit, înţelegeam. Nu mai era nicio îndoială asupra bietei nenorocite. Toate interpretările mele asupra uşurinţei ei au fost falşe. Sau aşa sunt oamenii. Pot să urmărească un scop mare şi să aibă momente de distracţii şi de mici plăceri inofensive. Acum înţelegeam totul. A fost convinsă că-mi este de prisos şi dispăruse. Şi, supremă abnegaţie, preferase să-mi pară uşuratecă, numai să n-am remuşcări. Nu-şi

închipuise că voi pricepe-o imediat. Bineînţeles, nu se putuse jertfi fără ezitări, dar la urmă învinsese. Aşa cum mi-o spunea ea odinioară, şi la supărare şi la bucurii. Aşa mică, a fost în stare de un gest mare! Ea, care se îndoia sub hotărârile tuturora, a fost în stare de o hotărâre proprie grandioasă. Poate că a fost ademenită de spaţiul de sub ea. Sau, dacă n-ar fi avut atunci ocazia, n-ar mai fi făcut nimic altă dată, s-ar fi obişnuit cu noua ei viaţă, cu vremea ar fi început chiar să-i placă şi să se mire de vechile ei disperări, numindu-le „nebunii de copil”. Dar, măcar pentru clipa aceea, a fost măreaţă. A stricat toată arhitectura presupunerilor mele.

A arătat că eu sunt cel uşuratec, căci n-am fost în stare decât să mă zbucium. Şi noua mea durere de acum, nemângâiată şi poate eternă, totuşi e limpede, netedă, ca a cuiva care nu mai are nicio nelămurire. Şi aceasta numai graţie ei.

Nu se mai vede nimic. Cerul s-a apropiat de mare, scoica uriaşă s-a închis, cuprinzându-mă. Şi dacă ar pune cineva urechea, ar auzi desigur accente elegiace, însă prinse în cadenţe măsurate după regulele clasice, ordonate şi cuminţi:

POATE A LUNECAT…

Paris, 1926

Porspoder, 1929

IOANA

ÎN SFÂRŞIT, AUTOMOBILUL DE curse părăsi centrul Bazargicului, coborî pe uliţe chinuite, o porni pe pământul galben, neted, printre lanurile de grâu tremurând şi schimbând culorile ca marea cea aşa de apropiată, şi, printre maci, urme de sânge ce duc la cine ştie ce crimă petrecută în vreun ungher dosnic al acestei pustietăţi. Apoi ne-am oprit pentru câteva clipe la o moară arsă, unde ne-au părăsit câţiva tovarăşi de drum.

Balcicul începea lângă noi, miraculos, fermecat, invizibil. Dar sugerându-ne aroma.

Automobilul meu, cu puţinii pasageri rămaşi, s-a îndepărtat de moară, alunecând spre Cavarna minusculă. Chiar la poarta casei, transfigurată de aşteptare, mă întâmpină Ioana.

E supranatural când vezi pe cineva complect în voia unui sentiment puternic. Îi priveşti faţa, şi, fără nicio ezitare, oricât de neîncrezător ţi-ar fi temperamentul, ai certitudinea că nu ţi se ascunde nimic, că pentru clipa aceea, măcar, nu există nicio minciună dedesubt.

Ioana apăruse, fără gesturi, căci se apropiau şi alţii de noi, cu ochii, cu gura, cu mâinile, cu toată carnea către mine. Mă întreb dacă eu aş fi în stare de o asemenea dăruire totală, fermecătoare, ce face fericit şi pe cel de unde porneşte şi pe cel către care porneşte. Întotdeauna, sub orice iniţiativă de a mea, cea mai spontană posibilă, surprind şi instinctul de a mă analiza. Nu ştiu cum mă prezentam în faţa Ioanei, dar ea era prea turburată de fericirea ei ca să mă mai examineze. Totuşi, luasem

trenul cel dintâi ca s-o revăd, aşteptasem cu nerăbdare fiecare minut să treacă şi să ajung mai repede. Aveam în valiză daruri bine alese ca să-i facă bucurii; am întors în minte, îndelung, toate aceste bucurii.

Acum eram în voia mai multor emoţii: încântat de primirea ce mi se făcea, de peisagiul gol din faţă, de marea de alături. Eram intimidat de atâţia oameni primindu-mă cu exclamaţii, cu toate că pe unii nici nu-i cunoşteam. Ioana, abia sosită şi ea la Cavarna, a şi luat aerul provincial: arsă de soare, pe frunte cu câţiva pistrui, îmbrăcată fără grijă, cu picioarele goale în pantofi. Rochia şi-a lucrat-o singură, fără gust, cu toate că a vrut să o facă pretenţioasă; parcă şi-a luat modelul nu de la o mare croitoreasă unde se îmbracă de obicei, ci din vitrina prăvăliei principale din Cavarna. Câteva zorzoane inutile, şi la spate chiar un început de trenă. Totul nepotrivit pentru atmosfera rustică de acolo, şi, dealtfel, praful a bătut stofa şi a făcut garniturile şi mai caraghioase. Dar această haină dădea un farmec nou Ioanei, o arăta sinceră, îi bănuiam toate gândurile ei pentru mine, căci voise să fie elegantă ca să-mi placă, gânduri naive şi delicioase de copiliţă zăpăcită, ori câte dezastre ar fi trecut peste dânsa, rămasă proaspătă orice ar fi învăţat-o viaţa. O priveam acum cu dragoste, cu duioşie, milă, dar şi cu reflecţia: „Ce rochie urâtă! E lipsită de logică după obicei, căci de atâtea ori a fost îmbrăcată cu gust.“

Aveam remuşcări de gândul meu ascuns lângă fata care mă primea cu tot sufletul…

E foarte frumoasă Ioana, dar numai când este fericită. Ochii îi scânteie, faţa se luminează, emoţia îi inundă toată fiinţa. Oamenii au chipul frumos sau urât, indiferent de proporţia perfectă, numai când oglindesc mistere venite din afund. Numai cei care au suferit sunt frumoşi…

Tovărăşia noastră fu iute întreruptă: gazdele, doamna şi domnul Axente. Amândoi spre 50 de ani. Doamna Zoe Axente, rotundă, galbenă, cu gropiţe în obraz, cu gesturi mărunte, cu vocea subţire şi vorbele îngrămădite.

Domnul Costică Axente, mărunt, întunecat, cu mustăţile atârnate. Şi unul şi altul în clipa aceea numai preocupaţi să se arate gazde perfecte, să pară imediat că mă cunoşteau şi că-mi erau prieteni. Îmi puneau o mie de întrebări, cu toate că nu m-au văzut niciodată, şi aprobau orice părere aş fi avut despre lucruri ce le-au fost lor familiare, le-au discutat înainte zilnic, şi era natural ca să fie ei mai competenţi. Bineînţeles, păstrau şi pentru ei un mic colţ unde nu ai voie să intri, când eram ascultat numai cu bunăvoinţă, căci acolo domnul e specialist şi a fost motivul de admiraţie al doamnei din prima zi a menajului. Astfel, domnul e cunoscător mare în agricultură. A trebuit să spun şi eu câteva vorbe despre grâu şi despre ovăz şi să ascult cu atenţie toate explicaţiile primite.

Dialogul a început cu inevitabilul:

— Te vei mulţumi cu târgul nostru mic, cu obiceiurile noastre vechi?

— Da, desigur, mie îmi place singurătatea, şi apoi, nu departe e marea.

Singurul răspuns pe care poţi să-l dai, şi mă simţeam umilit, căci aceste vorbe corespundeau unor adevăruri profunde ale temperamentului meu, pe care le port tot timpul cu tragedie şi cu voluptate, şi mă supără că trebuie să fac în clipele neserioase, unor oameni străini şi din altă lume, mărturisiri esenţiale (chiar dacă sunt sigur că ei nu pricep importanţa lor), cum te-ai simţi îndurerat să trebuiască să vorbeşti cuiva îndepărtat sau superficial despre o durere trăită îndelung.

Doamna şi domnul Axente au primit cu satisfacţie asigurarea mea, dar desigur că nu au priceput mare lucru. Un locuitor de lângă mare nu scoate din minunea ce se desfăşoară în faţa lui decât posibilitatea de a face plajă sau de a mânca peşte mai des şi mai ieftin.

Odată cu menajul Axente au apărut şi celelalte două nepoate ale lor, Viky şi Roza. Pe Viky, sora Ioanei, o cunoaştem mai de mult: graţioasă, descurcându-se uşor

printre oameni, plătind imediat băieţilor, întrebuinţând cu uşurinţă câteva cunoştinţe despre muzică sau literatură căpătate din conversaţiile mele cu Ioana şi impresionând chiar şi pe oamenii mai avertizaţi. Dealtfel bună, uşor influenţabilă, fără încăpăţânări, prietenă cu toată lumea, ştiind să invite, să primească şi să nu uite pe nimeni. Apă limpede pe care nu puteau să se întâmple furtuni, din cauza aceasta odihnitoare, dar nefiind în stare să te înveţe ceva neaşteptat.

Sunt oameni, şi Viky este printre ei, ce nu-ţi rezervă surprize, căci ştii cu siguranţă cum vor proceda, orice eveniment ai imagina pentru dânşii. Cu toate că Viky era expresia cea mai perfectă a fecioarei neprihănite, cu fruntea ei fără un creţ, cu ochii luminoşi, cu zâmbetul lilial, poate ar fi putut fi a unui bărbat (nu din senzualitate, ci numai fiindcă fusese cerută cu insistenţă şi nu avusese tăria să refuze), fără ca cea mai mică transformare să se observe în fiinţa ei. Pe vara fetelor, Roza (adoptată de soţii Axente, căci părinţii ei muriseră) o vedeam pentru prima oară. Fugea de lume şi nu se înţelegea nimeni cu ea, cu toate că nu începea nicio discuţie. Era mică, grasă, cu părul roşu, şi toată faţa acoperită cu pistrui. Avea o mulţime de umilinţe şi de terori şi o chinuia îndeosebi fizicul ei şi gândul că nu a avut ocazia să înveţe mai multă carte. Ioana caracterizase imediat: „Viky e dulce şi insuportabilă, Roza e singura profundă din toate fetele pe care le cunosc“. Viky a primit recomandaţia cu un surâs graţios, iar Roza cu un început de mânie. Ioana adăugă mai târziu numai pentru mine: „Să fii drăguţ cu Roza şi să nu te impresioneze aparenţele. Merită, săraca!“ După dejun, într-o trăsură, cu Ioana şi Viky, cu un pisoi mititel, numit în glumă pentru culoare locală Ahmed, am pornit spre mare.

Cavarna: o singură stradă, cu prăvălii neînsemnate ţinute de bulgari şi câteva cafenele umile.

Trăsura a întors spre stânga, şi după patru kilometri de mers pe un drum pustiu, uşor înclinat, în fund, de la un timp cu linia albastră a mării, o moară, şi apoi mititelul Cavarna-Port.

Câteva magazii, câteva bordeie locuite de pescari vara. O mică piaţă la mijloc, pe o latură cu o casă pătrată, restaurantul „Mihali“, şi el, cu toată neînsemnătatea lui, deschis numai vara. Pământ galben, case albe, marea în culori deschise. La dreapta, un munte mic, Ciracmanul. Două pontoane de lemn, puţin nisip, o vilă roz – stranie apariţie – pe o colină. Lângă un ponton, o clădire care ar putea fi numită casă: locuinţa şi biroul vameşului. În total, aspect de singurătate grandioasă.

Ne-am strecurat printre câteva magazii şi am ajuns la o cabană de pescari cu un etaj, locuinţa noastră. Într-una din cele două camere de jos locuiau fetele, cealaltă folosea drept bucătărie. În camera de sus trebuia să stau eu. Ioana se căznise mult timp să cureţe şi să împodobească pereţii goi şi scândurile putrede, căci încăperile folosiseră numai ca adăpost pentru sacii de făină. Şi izbutise admirabil. La mine pusese covoare pe jos şi perdele aduse de la Cavarna, iar într-un colţ alcătuise un pat moale. Fereastra da drept spre mare. Eram impresionat şi de grija ei, şi de deliciul vieţii ce aveam să duc departe de lume. Ioana a fost încântată de entuziasmul meu şi mi-a spus cu toată seriozitatea! „Mi-era teamă că n-o să-ţi placă“. Şi, alipindu-se de mine: „Să vezi ce fericiţi o să fim aici!“

În clipa aceea aşa credeam şi eu…

Feţele mării. Vocile ei. N-am cunoscut obsesie mai constantă. Dacă aş fi poet, aş face o epopee în care n-ar apare niciun om. Numai valurile. Dar ce prodigios poet ar trebui să fiu, şi, dealtfel, orice aş izbuti, s-ar dărâma la prima apariţie a apei. Aş înşira o mie de emoţii, şi aici sunt emoţii suprapuse. Orchestră gigantică cu nenumărate instrumente. Ar semăna construcţia mea

doar cât seamănă o păpuşă, având un mecanism izbutit, cu un om. Îmbinare fantastică de culoare, zgomot, mişcare, miros. Nemărginire, şi simţi mereu impresia măruntei tale fiinţe. Te porţi pios ca şi cum ai fi într-o biserică. Puţin îţi pasă de toată lumea şi ai iluzia că poţi să fii calm, că nicio nenorocire prea importantă nu se poate întâmpla. Nicio fantezie nu ţi se pare prea romanţioasă, poţi să spui de o sută de ori aceeaşi vorbă şi nu se miră nimeni.

— Ioana, ce ne pasă de ce a fost! Te simt fremătătoare lângă mine, ştiu cât m-ai iubit, şi tot dezastrul s-a întâmplat dintr-o dragoste exagerată. În clipa aceasta, nu suferim niciunul, şi dacă vom vedea că nu putem altfel, vom lua o barcă şi vom porni într-o noapte fermecată spre larg, vom da drumul lopeţilor şi vom pluti în voia valurilor, asemeni lui Tristan. Apoi ne vom arunca îmbrăţişaţi spre adâncuri. În pustiurile aceste nu va fi nimeni să ne scape.

Ioana se strânsese lângă mine, accepta.

Pe mulţi din oamenii din port nici nu i-ai observa în altă parte. N-au niciun pitoresc, oricât i-ai întreba, îţi răspund incolor, şi din înfăţişare nu le poţi scoate nicio caracteristică. Bulgari sau turci ursuzi, fără imaginaţie, fără chef. Nici măcar revolte reţinute, căci niciodată nu protestează şi se poartă la fel cu toată lumea. Aşa este Mihali, restauratorul, sau Cadâr, barcagiul, şi totuşi îi voi ţine minte toată viaţa, căci s-au legat fără voia lor de emoţiile mele, şi apoi, în deşertul acesta, fiecare capătă o importanţă mare.

La restaurantul lui Mihali nu se găseşte niciodată nimic, nici măcar peşte. Am încercat să-l conving să aducă de la Cavarna un pachet de şocolată, dar cum totdeauna la întrebările mele căuta câte un pretext, am renunţat, şi el nici măcar n-a băgat de seamă.

Duminica vin câţiva vizitatori de la Cavarna, consumă la el limonadă, vin şi sifon. Poate şi puţină brânză şi

măsline. Are pe tejghea câteva cutii cu sardele, care nu inspiră niciun fel de încredere; e şi ridicol să cumperi cutii cu sardele la mare. În faţa cârciumii lui sunt câteva mese. La una din ele văd uneori pe un civil cu fes, jucând şah cu multă răbdare, în ritmul peisagiului. Mi s-a spus că e un ofiţer în armata română şi că vila roz îi aparţine. Dar niciodată n-am avut ocazia să-l cercetez mai de aproape şi nici n-am voit să limpezesc misterul.

Prin faţa casei noastre trece un râuleţ destul de murdar, care se lărgeşte brusc şi se varsă în marea de aproape. Marea pe aici, strânsă bine în golf, este destul de cuminte, nu se înfurie niciodată, cel puţin în anotimpul acesta, aşa că râuleţul rămâne în fiecare zi identic. Pe dânsul se agită, fără să le oprească nimeni, gâşte şi raţe. Le privesc deseori de pe o înălţime de lângă casă; stau pe nişte pietre mari şi netede, aşezate parcă anume să formeze o bancă. Sunt extrem de multe observaţiile pe care le fac uitându-mă atent la aceste păsări, şi e fatal să le observ, căci intru şi ies mereu, şi astfel în fiecare clipă dau peste ele. În agitaţia gâştelor din faţă am constatat îndeosebi o imensă bucurie de a avea apă în preajmă. Ţipă, fac ocoluri, cufundă capul, marinari deplini, pentru care pământul nu contează. Câteodată mă amuz zvârlindu-le fărâmituri de pâine, şi apoi le privesc cum mă observă de la distanţă, cum se apropie cu băgare de seamă, iar se depărtează şi, în sfârşit, una mai curajoasă mănâncă. Reuşesc, tot aruncând pâinea mai aproape, să le aduc la doi paşi de mine. Câteodată nu mă remarcă; se găsesc chiar la începutul mării, şi albul penelor continuă albul spumelor. Am crezut că m-am obişnuit perfect cu obiceiurile lor, că cel puţin în peisagiul acela nu au niciun gust pe care să nu-l cunosc. Dar într-o zi s-a întâmplat ceva extraordinar, şi nici acum nu pot da explicaţii. O gâscă s-a depărtat de tovarăşe şi a început, tot timpul cu strigăte stridente, să plutească spre orizont. Celelalte o priveau cu capul ridicat, încremenite toate, pricepând se

vede că se petrece în mijlocul lor ceva neobişnuit. M-am uitat cu binoclul până ce n-am mai văzut-o.

— Parcă erai tu, Ioana…

Ioana plânge desperată lângă mine.

În pustiurile micului port, cu câteva magazii şi câţiva oameni primitivi, s-a găsit loc pentru o aventură: vameşul, domnul Jianu, cu doamna Pitpalac.

Vameşul e un flăcău bătrân, cu zâmbetul mereu pe buze, vorbind monosilabic şi incapabil să pună o întrebare, de o timiditate cumplită, vizibilă de la primul moment de când l-ai cunoscut. Te întrebi cum poate să-şi menţie un post în care uneori are anumite iniţiative de luat Dacă îl întâlnesc de multe ori, şi e fatal să fie aşa, căci la cea mai mică mişcare trec prin faţa vămii, şi am curajul să încep conversaţia, aflu că domnului Jianu îi place literatura, că în fiecare an se duce la Buzău la părinţi şi cumpără romane de vreo cinci sute de lei. Toate cărţile îl satisfac, pentru toţi autorii are stimă, dar poate că preferă pe autorii tandri, ca firea lui blajină să poată vagabonda fără cataclisme. Şi dacă, înspăimântat de singurătate (iarna, mai ales, trebuie să fie cumplită aici, căci atunci pleacă toată lumea la Cavarna, şi pescarii şi *madame* Pitpalac, iar Mihali închide restaurantul; şi astfel nu mai rămân decât vameşul şi câţiva soldaţi, păzind cu rândul, inutil – căci nu vine nicio corabie – pontonul), îl întrebi dacă cele câteva cărţi ajung pentru trecerea timpului, el îţi răspunde afirmativ, căci citeşte rând cu rând, meditează la fiecare pagină, şi după ce termină ia lectura de la început. De fapt, cum are panică de orice gest mai isteţ, are panică şi să cheltuiască bani. Viaţa lui necăjită l-a învăţat de mult astfel, iar Cavarna-Port nu-i oferă nicio tentaţie. Cărţile cumpărate constituie în viaţa lui un eveniment important, îndelung cumpănit şi savurat, o orgie ce-1 face mândru în sufletul lui, de care vrea să profite cât mai mult timp, în lungile nopţi de iarnă, când nu vine cu săptămânile nicio veste din altă parte. În

chipul acesta, orice erou al vreunui roman devine important, nu trebuie prea multă bătaie de cap din partea autorului ca pentru domnul Jianu el să trăiască ca un om veritabil, şi cel mai mic gest, cea mai mică vorbă – mai ales aici, căci e întovărăşită de vâjâitul valurilor – pentru sufletul lui potolit ia aspecte catastrofale. Despre amica lui, *madame* Pitpalac, am o impresie nelămurită. Cel puţin nu o poţi cântări de la prima vedere. Ioana mi-a reprezentat-o în două chipuri diferite. La Bucureşti îmi vorbise despre ea, când îmi enumerase pe toţi oamenii Cavarnei-Port, ca de o fiinţă umilă, dar plină de suflet, interesantă să o descoperi la capătul lumii. Însă poate că exagerase astfel numai ca să-mi facă localitatea cât mai plăcută şi să mă hotărască să vin aici, cu toată teroarea mea de rudele ce trebuia să le suport. Mai târziu, la Cavarna chiar, Ioana mi-a spus că *madame* Pitpalac este foarte rea de gură şi că acum, nemaiinvitând-o tot timpul ca mai înainte, o duşmăneşte, cu toate că odinioară fuseseră prietene. Nu pricep ce e adevărat, căci Ioana se contrazice uşor, şi ajunge vreo cauză neînsemnată pentru ca să-şi schimbe părerea, fără măcar să dea o scuză. Mie mi-a apărut *madame* Pitpalac ca o persoană subţire, albă, agitată. Forate săracă, căci bărbatul ei o lăsase după ce-i cheltuise toată zestrea, vrea să-şi ascundă sărăcia şi mizeriile (am aflat că lucrează toată ziua, în fundul unei magazii, covoare, ca să le vândă) şi pretinde să fie tratată cu tot respectul, de la egal la egal. Are păreri despre orice, a citit şi ea cărţile domnului Jianu şi lasă să se înţeleagă că asta nu e decât o parte din lecturile ei. Cunoaşte pe toţi cei mai importanţi de la Cavarna şi chiar din Bazargic şi vorbeşte despre toţi fără umilinţă, deseori judecându-i. O vezi de multe ori în tovărăşia domnului Jianu, dar nu se poate şti cât au mers lucrurile de departe, aşa e el de lipsit de iniţiativă şi ea fără răbdare şi tact.

Şi dacă consider totuşi tovărăşia lor drept idilă, o fac numai ca să repet clevetirea vecinilor şi pentru că devine de o importanţă considerabilă, în singurătatea locurilor,

conversaţia lor. Îi întâlnesc uneori spre seară, când vagabondez pe coline, şi e amuzant şi duios în acelaşi timp văzând perechea lor profilată pe mare.

De obicei stăm pe plajă toată dimineaşa. Acolo lâncezeşti sub soare, nu se pot începe discuţii.

Ioana şi Viky aduc umbrelele lor înflorite şi mă adăpostesc şi eu lângă ele. Iau câte o carte, creion şi hârtie, dar nu pot citi decât câteva rânduri fără importanţă. Curând, cartea, creionul şi caietul se pierd pe jos, se acoperă cu nisip.

Viky nu stă niciodată în tovărăşia noastră. E o înotătoare pasionată şi curând intră în apă. E foarte graţioasă, are corpul împlinit, graţie la râs şi la mers, pricepere cum să puie pe ea cea mai neînsemnată haină, în costumul ei de baie, *bleu-marin,* cu câteva desene roşii, cu o mică pelerină pe care o lasă lângă noi, cu o scufiţă amuzantă, e o apariţie fermecătoare. Ce plăcere să o priveşti pătrunzând încet, scufundându-se, făcând roate, pe o parte, pe spate, pe pântec, îndepărtându-se sau jucându-se în preajmă, multă vreme, neobosită, parcă desen desprins dintr-o revistă de mode franţuzească. Apoi, când iese, se trânteşte lângă noi, udă, cu câteva fire de nisip lipite de carne, care măresc aspectul ei senzual, cu soarele strălucind pe fiecare picătură, cu sânii care se ridică tineri, cu tricoul ce ia perfect forma trupului şi dezvăluie formele în cele mai mici amănunte. Şi atunci am chef, eu orice risc, să rup tricoul, să-mi desfăt ochii pe corpul gol aşa de proaspăt, să-i strâng sânii, să o posed, strivindu-i carnea. Dar zâmbetul ei fermecător mereu prezent şi acelaşi, îmi întăreşte convingerea că poate ar accepta strânsoare din indolenţă, din lipsa oricărui principiu bine stabilit, dar că niciun fior n-ar străbate-o.

Dimineaţa, ne strecurăm cu rândul la o cişmea să ne spălăm, cu prosopul, săpunul, peria de dinţi şi pasta. Trecem pe lângă câteva magazii, pe lângă cele două pontoane, coborâm câteva trepte şi, chiar la începutul

plajei femeilor, curge din stâncă de calcar un şipot limpede şi rece. Această apă, neaşteptată apariţie, curgând drept lângă mare, este una din minunile portului. Sorbi apa, după ce te-ai lăsat în voia razelor soarelui, cu deliciu. Îţi uzi faţa, mâinile, trupul gol, niciodată nu te saturi de ea şi nu încetezi să te miri de unde a venit.

La masa noastră e bucuria principală şi nimeni nu se gândeşte la vin, ca şi cum ai fi în vârful unui munte unde ai descoperit un izvor.

Puţin mai departe, la o sută de metri, drept în mijlocul plajei femeilor, curge o apă şi mai perfectă. De aici, pe rând, Ioana, Viky şi eu aducem în cană apă pentru prânz.

Aici putem fi dezmăţaţi în voie, orice ruşine a dispărut, umblăm cum se întâmplă şi ne simţim chiar încântaţi de neglijenţa noastră.

Suntem în tricou de plajă toată ziua şi în picioare purtăm papuci, cărora repede le-a dispărut culoarea şi şireturile.

Aşa îl ştiu pe Hacik, cu pantaloni de baie cu sandale, cu restul corpului gol, corp negru, dogorit de soare şi plin de păr. În cap poartă o pălărie specială de paie, mare cât o umbrelă, prinsă pe sub bărbie cu un elastic.

Stranie apariţie şi Hacik, aşa de străin şi totuşi atât de apropiat de peisagiu acesta, că nu l-aş putea închipui în alt loc. Un om ridicol: mic, subţire, păros, cu sprâncenile împreunate, fără vârstă. Limbaj amuzant, dar şi mai amuzant e timbrul vocii, pe care nu-l pot reda prin scris. O caracteristică are că te salută ori de câte ori te-ar întâlni, şi te întâlneşte de o sută de ori pe zi. Prima dată l-am descoperit pe o bicicletă, cu o cutie de pălării în mână. Era ţanţoş, drept, cu o mână abia sprijinind ghidonul. Ce rost o fi avut bicicleta între cele câteva magazii, sau cutia de pălării, rămâne inexplicabil. E gata să facă servicii, şi, dacă îl iscodeşti puţin, începe să-ti povestească despre dragostea lui fără speranţe pentru o fată tuberculoasă. Dacă l-ar accepta, ar lua-o de nevastă,

cu orice risc.

Hacik are un suflet admirabil, exprimat ridicol, dar în cazul lui ridicolul ţi-l face cu atât mai drag. Poartă pretutindeni vioara cu el, şi e suficient să-l surprinzi noaptea în vreun colţ de lângă mare cântându-şi deznădejdile ca să-ţi fie, măcar pentru clipa aceea, frate.

Ioana mi-a spus: „Când am fost la Cavarna, în timpul despărţirii noastre, numai cu Hacik mă simţeam mai bine, căci îmi amintea de tine“. De ce? Căci între mine şi Hacik nu e nicio asemănare. Poate că Hacik nu este decât eu, uşor caricaturizat sau simplificat, fără amănuntele care mă complică inutil? Sau poate că lângă fiinţa tragică şi ireală a lui Hacik orice deznădejde găseşte un teren prielnic?

Ce ciudate contradicţii în Ioana! Nu-i place decât literatura clasică, şi totuşi e victima celor mai romantice zbuciume. Pare neverosimil ca o fată să-şi petreacă timpul numai în lectura lui Racine sau La Fontaine, şi totuşi aşa este. Prin mine i-a cunoscut, e un gust pe care i l-am transmis eu. Când i-am fost recomandat, abia terminase şcoala secundară de provincie, cu o profesoară de franceză ce nu ştia bine nici să traducă. I-am interpretat cu toată subtilitatea de care eram capabil o fabulă de La Fontaine, *Les animaux malades de la peste,* se produsese odinioară atâta încântare în mine. Am trecut apoi la *Les deux pigeons.* Am lăsat-o mai târziu să interpreteze singură, şi eu numai îmi dam părerea, profesor şi elevă. Dar curând elucida perfect orice, fără ajutorul meu, şi vedeam cu stupefacţie că eu nu mai aveam niciun rol. Am trecut la Racine, i-am detailat cum din fiecare vers se desface o nouă definire psihologică, am căutat să reconstituiesc viaţa fiecărui personagiu. Curând toate piesele lui Racine îi erau familiare, şi eu nu mai puteam contribui cu nimic. Dealtfel, după *Andromaca* am lăsat-o singură să găsească explicaţii şi eram sigur că va reuşi perfect. Iar mai târziu multe înţelesuri mi le-a

clarificat ea mie. După ce analiza fiecare rând, ţinând seama numai de realităţi, găsind concordanţe imediate între eroi şi oameni, aşa cum făcusem şi eu, pornea la construcţii lirice, trădându-şi de-abia acum temperamentul feminin, dădea explicaţii neaşteptate conflictelor, sugera fatalităţile, şi, destăinuindu-şi propria ei fire, cu frenezie explica torturile dragostei. Ioana e foarte inteligentă, şi dacă i-o spun într-un moment de apropiere sufletească, se roşeşte de bucuria complimentului. Dar când există o mică distanţă între noi, se îngălbeneşte de disperare, ca şi cum complimentul implică lipsa dragostei mele, pentru care nu e nevoie de inteligenţă, şi chiar îl făcusem ca să-i dau ceva în schimb, să o consolez. Inteligenţa ei constă în spirit critic cu ocazia cărţilor, ceea ce n-am mai întâlnit niciodată la altă femeie, de obicei mai subtilă, dar prea personală, şi-şi traduce impresiile numai prin „îmi place“ sau „nu-mi place”. Întotdeauna părerea Ioanei, spusă cu ample detalii, foarte serioase, e exactă, şi n-am nicio ezitare când ea îmi recomandă o carte, explică pe eroi tot aşa de bine ca şi pe eroine, şi nu o dată m-a învăţat multe lucruri asupra lui Neron sau Mitridate ai lui Racine, personagii pentru mine aşa de familiare. Inteligenţă virilă, fără memoria facilă a femeilor. A învăţat limba franceză prin muncă şi nu a prins-o cu urechea; şi singura învăţătură ce i-am dat şi pentru care îi trebuise mult timp a fost să o deprind să nu mai facă greşeli de ortografie. Chiar şi în româneşte are unele incorectitudini repetate mereu, oricât aş corija-o, m-aş ruga sau aş ironiza. Când îmi scria, punea preocupări prea esenţiale, ca să-şi mai aducă aminte în clipa aceea învăţătura mea sau poate totul pornea din instinctul ei de a se împotrivi oricărei rugăminţi. Tot ca un bărbat, pentru a citi o carte serioasă, renunţă la lume, vreme îndelungată, la toaletă, şi nu e în stare să clevetească, nu din bunătate, ci pentru că vecinul nu o interesează decât atunci când poate scoate explicaţii pentru suferinţele ei. Am mare regret că,

vorbind de inteligenţa excepţională a Ioanei, o reduc, punând-o în funcţiune de a mea, o explic prin puterile judecăţii mele, când de fapt ea există în sine însăşi, are gustul pe care le-am ajutat să se dezvolte (căci fatal sunt mai mare şi am avut norocul să fiu învăţat mai bine de alţii), dar îmi preexistau mie şi s-ar fi dezvoltat în acelaşi chip dacă alte ocazii s-ar fi oferit, vreun profesor bătrân şi priceput, de exemplu. Influenţa mea asupra ei s-a făcut numai indirect, fără voinţa mea precisă, numai întrucât un sentiment iscat din conflictele noastre zilnice s-a putut transforma într-o idee. Cred că întâmplarea care m-a făcut să o cunosc pe Ioana este excepţională, şi n-am decât frica să nu mi se spuie că-mi supraevaluez prietena, căci numai după lungă cumpănire îmi aleg vorbele ca să o recomand. Cum toată omenirea n-a făcut nicio femeie critic de seamă, este drept ca să pricinuiesc neîncredere, sau asigurarea mea n-ar putea găsi decât o explicaţie: lipsa de feminitate. Ceea ce unui bărbat îi repugnă. Are însă temperamentul cel mai chinuit, bucuriile şi tristeţile se urmează neîncetat, obosind-o şi păstrându-i o siluetă transparentă. Câte o mică atingere cu realitatea ia proporţii catastrofale, şi atunci se întâmplă scene violente, nu lipsite de vulgaritate, şi în momentul acela o urăsc, mi se pare că sunt pierdut fiindcă nu am curajul să plec, regret timpul irosit, uit toate clipele în care am fost fericit. Cearta se termină epuizând pe Ioana, făcând-o să cadă istovită pe un scaun, fără viaţă, şi atunci ciuda mea se transformă în milă cumplită, căci, în definitiv, nenorocita se chinuise din dragoste şi din cine ştie ce deteriorări în interior, fizice sau morale. Oricât aş fi de nevinovat, trebuie să am remuşcări că am intrat în viaţa ei şi am pricinuit atâta dezordine. O mângâi, îi vorbesc cât mă pricep mai bine, în timp ce o tristeţă infinită mă învăluie pentru soarta noastră aşa de desperată sau dacă ne-am despărţi, sau dacă am rămâne împreună, şi nu văd nicio posibilitate de ameliorare.

Deseori, Viky face impresia că este o fiinţă uşoară, dar cunosc viaţa ei modestă, familia burgheză în care a crescut. Are o specialitate deosebită de a face imediat prietenii. Cei câţiva băieţi, adăpostiţi prin magazii, i-au devenit imediat cunoscuţi, şi o văd înconjurată de ei tot timpul, câte unul ales la întâmplare, sau mai mulţi deodată, prietenă cu toţi, la fel de cochetă şi de zâmbitoare. Şi cu fetele face la fel. Se tutuiesc, se joacă, fac escapade în mare.

Când era la şcoală – mi s-a povestit – avea obiceiul să aducă cu ea o serie de prietene bune cu care învăţa, vorbea, făcea şi desfăcea acelaşi lucru, căci totul dura timp mult, oricât au încercat, la început, să o certe cei de acasă.

Acum mă trezesc că aduce o mulţime de indivizi suspecţi, dar puşi la punct de surâsul ei egal, cu care nu ştiu ce să vorbesc şi mă indignez că, dimpotrivă, Viky se simte foarte bine cu ei, înşiră banalităţile fără nicio dificultate, omoară timpul fără nicio părere de rău şi fără să bănuiască plictiseala mea. Câte unul din companionii ei e şi urât şi imbecil, şi totuşi îl poartă după dânsa, îi vorbeşte cu acelaşi farmec şi nu-l părăseşte noaptea târziu înainte de a-şi fi luat angajamente pentru a doua zi.

Eu cu Ioana, fatal, mereu în preajma ei. Cum nu bănuie nimic din toate dezastrele noastre?

Cu Roza, în schimb, când cobor la mare, nu pot vorbi prea mult, căci, extrem de sensibilă, orice vorbă amabilă i-ai spune, o şi bănuieşte că-i convenţională, spusă numai ca să-i facă plăcere, ceea ce o face să sufere şi să se închidă în ea. Mă port cu Roza cu multă băgare de seamă, căci o consider un exemplar rar al umanităţii, dar am spaime şi nu pot să fac prea multe sacrificii; hotărât, nu-mi place deloc aspectul ei, părul roşu, pistruii, silueta fără graţii. Închid repede orice discuţie şi prefer să par superficial.

Dealtfel, are unele obiceiuri rustice, exasperante,

învăţate din mediul unde a trăit. E ciudat cum există în ea atâta sensibilitate, atâta jenă în faţa fiecărei vorbe pe care o spune, atâta frică de ridicol şi, în acelaşi timp, la masă, te serveşte cu uşurinţă cu furculiţa ei cu care mâncase.

Nu mă miră gestul acesta şi altele similare, căci aşa o crescuse unchii ei (cu care, dealtfel, nu se împăca), dar mă miră că e întotdeauna aşa de subtilă în nuanţele sufleteşti. Sau enervant (dar şi dubios) e obiceiul ei de a se îmbrăca imediat cu vreo rochie nouă a Ioanei şi a nu o mai schimba toată ziua.

Ioana mi-a spus părerea Rozei despre mine: „E singurul om întreg pe care l-am întâlnit“. Părerea aceasta denotă sau un fel de a-i face plăcere Ioanei, sau o părere grăbită asupra mea – căci de-abia îi vorbisem, şi niciodată serios – sau o slăbiciune pentru mine, când nu-ţi mai sunt controlate observaţiile, sau mai ales singurătatea în care trăise şi în care nu întâlnise decât oameni simpli. Totuşi, şi eu şi Ioana am fost mândri de părerea măgulitoare a Rozei, şi-mi pare rău că nu ştiu să mă plătesc în vreun fel.

Niciodată n-o să pricep exact ce se numeşte fericire, aşa aspectul ei variază după om şi după clipă. Parcă e valul superb care se întinde până la mine şi se destramă înainte de a detaila toate farmecile din el. Pot numi fericire aceste extaze şi torturi ce se succed mereu şi aceste potoliri, pentru un scurt timp, în faţa mării?!

Scot din toate aceste atâtea emoţii, atât orgoliu de a trăi intens, de a fi în mine un foc cu arşiţele şi palpitările lui! De a se descoperi atâtea lucruri noi, în mine, în vecini şi în natură, atâtea taine, nebănuite. De a avea intuiţii în orişice moment. Simt fiecare nerv întins ca să vibreze la cea mai mică atingere. Dar de o mie de ori îmi simt corpul prea firav ca să suporte aceste zbuciume, şi mă plâng că n-am avut noroc. Şi în ora când mă strecor printre cele câteva corăbii ce odihnesc pe plaja mică şi mă ascund după o cotitură unde nu vin oameni de obicei şi acolo mă

întind pe nisip, cu marea şi cerul în faţa mea, şi urlu de disperare şi singurătate, nu pierd conştiinţa de importanţa Cavarnei pentru mine în de-a lungul anilor, cum mă vor purta nostalgiile spre locurile aceste, şi suferinţa că n-o să pot reîncepe identic această viaţă. Iar dacă voi reveni, voi jelui de cel mai mic lucru pe care îl voi găsi schimbat.

Într-un timp, noaptea, marea era superbă. Am asistat cu adoraţie la toate prefacerile lunii, care lumina toată apa, şi fiecare părticică de val scânteia. Era o feerie, şi nu sunt cuvinte pentru a o descrie, nici culori pentru a o picta. Ce contează toate farmecile oferite de o creaţie omenească, o carte genială, un oraş fantastic faţă de minunea ce se desfăşura lângă umilul port...

Îmi simţeam tot sufletul în tresărire şi-mi deveneau puerile toate credinţele.

Uneori luam barca. Cadâr conducea şi îmi ghicea dorinţele pe tăcute. Lipsa lui de personalitate devenea de un mare folos, căci îl uitam imediat. Luam cu noi patefonul, iar Ioana învârtea arcul şi punea mult timp aceeaşi placă. Am folosit mai ales *Concertul al doilea pentru pian şi orchestră* al lui Brahms, pianul fiind susţinut de Rubinstein.

Când muzica te ameţeşte, când eşti unul din rarii fericiţi care are un astfel de narcotic preţios la dispoziţie pentru necazuri, când ai nevoie de sunete zilnic şi asculţi fără să observi trecerea orelor, atunci spiritul critic nu-ţi mai împovărează emoţiile. Cred că o bucată muzicală îşi are decorul ei (întotdeauna însă în singurătate), şi un concert public o despersonalizează, o abstractizează, o face să-şi piardă din esenţa magică. Poate din cauza aceasta concertele simfonice sau opera apar vulgare. În lume, măsori fragmentele, combini, critici, faci socoteli. Concertul lui Brahms e făcut să fie cântat pe mare, ritmul temelor imită valurile şi printre note se profilează luna. Reluat la Bucureşti, desigur că-şi va pierde farmecul, şi

voi constata chiar că e mediocru.

Cu Ioana alături, se desfăşurau împrejurul nostru miracole, şi, în acelaşi timp, simţeam palpitând în noi tot ce a fost, tot ce va fi.

Dar uneori luam şi pe Hacik, şi atunci lăsam patefonul acasă. În inimă i se chinuiau toate dorurile, şi de pe arcuşul lui acceptam toate romanţele.

Aşa, la lumina lunii, misterios, părea o apariţie fantomatică. În clipele acele orice aş fi crezut posibil.

Într-o seară am plecat cu barca fără să avem lună. Alte impresii, alte tristeţi, întunericul în straturi groase învăluia pământ şi apă. Seninul apărea sumbru, presărind frică. Pe ţărm toată lumea dormea, numai o luminiţă de la restaurantul lui Mihali mărea prin singurătatea ei spaima.

Barcagiu important, în afară de Cadâr, mai e şi Ali.

Ioana îmi vorbise de el cu mult înainte, cu entuziasm.

— Este uimitor ce viaţă profundă se găseşte în oamenii aceştia primitivi. Ali mă lua cu barca la prins peşte şi stam ceasuri întregi pe mare. Visam, uneori dormeam, mă gândeam la tine. Sau vorbeam. Putea să facă ce voia cu mine, eram în voia lui, n-aş fi avut de nicăieri niciun ajutor. N-a avut curajul, cu toate că i-am simţit tăria ochilor, îmi povestea scene din copilăria lui, planuri de dragoste, de moarte. Am vorbit ore întregi despre moarte cu el. La oraş nu are nimeni astfel de preocupări.

Când i-am făcut cunoştinţa, mie nu mi s-a părut un personaj grav. Poate pentru că prezenţa mea îl făcuse mai rezervat, sau pentru că mărturisirile nu se spun dintr-o dată. Părea un băietan şmecher; care ştie să se negustorească când îi cer să ne plimbe pe mare sau să ne vândă guvizi. Ioana nu minţise, dar transformase conversaţia lor după obiceiurile pe care le avusese cu mine, îl silise să vorbească într-un fel, şi sunt chestiuni despre care orice om, când îl întrebi insistent, are de sous ceva. Crease involuntar o atmosferă dintre acele pe care le pricinuiam eu de obicei, după cum la fel încercase să facă şi cu Hacik. Din moment ce erau oameni din alte

condiţii sociale, nu i se părea că, iscând astfel de vibraţii, pericolul era mare, şi ar putea să se opuie întregii ei sforţări ce făcea să mă uite. Dar viaţa pe care o ducea acolo pe mare cu un pescar, ore întregi, era exactă, căci aici nu sunt emoţii de interpretat, ci fapte. După ce m-am întors, a redevenit palidă, anemică, obosind iute, adormind imediat ce punea capul pe un căpătâi, mereu bolnavă, incapabilă de o trudă prea mare. Ce crispaţii s-au petrecut în ea în timpul despărţirii?!

— Cum ai putut să fii a lui?

— Iar începi aceleaşi întrebări.

— Sunt evenimente cu care parcă te-ai deprins şi apoi brusc reapar în minte cu aceeaşi intensitate. De pildă, acum îmi închipui cum ţi-ai scos rochia, ciorapii, cămaşa. În ce cameră, în ce stradă? Nu îndrăznesc să te întreb niciodată. Desigur, într-un colţ mai dosnic, căci pe străzile principale vă temeaţi să nu vă văd. Şi eu, care bănuiam totul, nu îndrăzneam să merg decât pe străzile principale, ca să nu vă întâlnesc. Dar când întâmplător mă aflam într-un loc mai singuratic, pe lângă gară îndeosebi, căci veneam săptămânal la Bucureşti, dacă nu găseam tramvai şi mă trezeam în faţa unui hotel misterios, încremeneam de groază să nu coborâţi de acolo tocmai atunci. Dacă era noapte târziu, îmi spuneam că aţi ales ora aceea ca să fiţi mai siguri, imediat după prânz iar mă temeam, căci poate anume alegeaţi această oră neobişnuită la amanţi. De era în timpul mesei, ziceam la fel. Închipuiri diferite, dar chinuri identice. Ce penibil îmi este să fac aceste mărturisiri. Un ungher din Bucureşti devenea pentru un timp oribil, şi apoi, pentru cine ştie ce motiv pueril, mă obseda alt ungher. Sau invers, excludeam fiecare stradă în parte, şi totuşi ştiam că undeva trebuie să se întâmple întâlnirea voastră. Îţi închipui ce tremur m-a cuprins când, pe neaşteptate, cineva examina lângă mine o hartă a oraşului. Poate erai îmbrăcată cu una din hainele pe care le porţi cu mine. E imposibil să fi aruncat toate cămăşile, toţi ciorapii de

atunci. Cu toate că hainele nu erau prea importante, azvârleai imediat totul ca să rămâi goală!

Ioana şi-a lăsat capul pe umărul meu, faţa i s-a tras, s-a îngălbenit. Marea ritmează funebru conversaţia.

— Nu ţi-am ascuns nimic. Trebuie să mă crezi, căci sunt incapabilă să mint: nici nu-mi dam seama ce se întâmplă cu mine, îmi era egal. Voiam să mă vindec de tine.

— Şi atunci de ce mergeai mereu? Te-a sărutat toată, ţi-a strâns sânii, te-a muşcat, mai este vreun colţ nemurdărit? Şi-i spuneai vorbe de dragoste.

— Ştia bine că nu-l iubesc.

— Şi atunci? Ce rost aveau acestea? Ai continuat până ce m-ai întâlnit din nou, şi acum îţi găseşti scuze! Ca şi cum nu sunt indiferente detaliile, dacă îl iubeai sau nu, şi singurul lucru important este că te dădeai lui. Mereu instinctul de a te scuza, chiar dacă nu poţi răspunde nimic bun la argumentele mele.

Ioana, care era fără suflare, deveni brusc rea, cu ochii lucioşi.

— Da! Ai rămas acelaşi. Ţi-era egal de-l iubeam sau mă iubea. Toată chestiunea este să nu mă fi dat altuia. Egoism bărbătesc, numai amor propriu.

— E omenesc să te doară profanarea cărnii, oricât ai cugeta că alterarea sufletească are singură o importanţă, că trupul este în voia cerinţelor fiziologice. Dar toţi ar proceda ca mine, indiferent dacă ar gândi că procedeul este caraghios.

— Numai un bărbat are toate drepturile?!

— Cum să-ţi explic asta?... La începutul unei legături de dragoste, bărbatul trebuie să găsească pe femeie fecioară, altfel încep chinurile şi la urmă, poate, despărţirea. În schimb, un bărbat pur e ridicol şi părăsit la prima ocazie...

— Stupid...

— Discutăm ca şi cum am face generalităţi, şi uiţi că fapta ta mă chinuie zi şi noapte. Tu poţi fi calmă, ai găsit câteva argumente...

— De n-aş găsi, măcar uneori, argumente, n-aş putea trăi mai departe.

Oh! Tristeţea cu care a spus aceste vorbe ce m-au înfiorat! Avalanşe de păreri de rău au curs în mine: e drept că rareori Ioana găseşte câte o explicaţie şi încearcă pentru un timp să se apere cu ea. Cu atât mai impresionant, căci ştie că încercarea e inutilă, parcă e cel din mijlocul oceanului ce se ţine de o scândură neînsemnată ca să se salveze.

Viky pleca la Cavarna; m-am decis să o întovărăşesc. Ioana nu putea merge pe jos cei patru kilometri sub căldură şi a rămas în port. La despărţire, era tristă, ca şi cum ar fi cutremurat-o o prevestire, ca şi cum făcea un mare sacrificiu rămânând singură. Mă simţeam prea dornic de a schimba atmosfera şi nu puteam renunţa la drum. I-am spus o ultimă vorbă, pe care am căutat să o fac cât mai afectuoasă posibil şi am plecat. La Cavarna am jucat cărţi cu soţii Axente, m-am plimbat pe uliţa principală, prin lumea multă de la ora şase seara, am băut o cafea la o cafenea pitorească şi la urmă, aducându-mi aminte de tristeţea Ioanei, i-am cumpărat prăjituri şi fructe. Când m-am întors în port se făcuse noapte. În întuneric, magaziile apăreau sumbre şi în tăcerea profundă aveai impresia că fantome foşnesc pe pietre. Ne grăbeam, căci abia acum ne dădeam seama cât întârziasem şi o lăsasem pe Ioana singură. Dar Ioana nu era acasă. Ne-am repezit pe plajă, pe pontoane, să o căutăm am întrebat pe Mihali de ea, pe Cadâr, mereu mai înfricoşaţi, chemând-o în toate părţile, însă întunericul oprea orice posibilitate de a ne descurca. Şi atunci, când Viky mi-a spus vorba aşa de paşnică: „N-avem ce face. Să o aşteptăm mai bine în casă“, am început să ţip la ea dezarticulat:

— Cum poţi să fii aşa de liniştită?! Ştii ce poate să însemne dispariţia Ioanei? Dar ştii ce se petrece în sufletul ei? Habar n-aveţi, cu toate că o cunoaşteţi de

totdeauna şi nu bănuiţi tragedia ce s-a întâmplat între noi doi? Şi că Ioana îmi vorbeşte foarte des de moarte?

Tot atunci, ca o stafie, a apărut Ioana. Am leşinat. Când m-am dezmeticit, Ioana a explicat:

— Am stat la mare mult timp, fără să-mi dau seama cum a trecut timpul. Nu v-am auzit strigătele din pricina valurilor.

Viky a început să povestească amuzată scena mea fără rost:

— Închipuieşte-ţi ce copil e!...

Ce-o fi gândit Ioana la marginea mării? Pe faţa ei nicio lumină.

Un măgăruş trist şi caraghios face toate treburile oamenilor de aici. Îl vezi de dimineaţa până seara la lucru. Câteodată un răcnet de al lui răscoleşte tot portul. E simpatizat de toţi şi e un veşnic motiv de distracţie. Se povesteşte în glumă că face şi alte servicii: răcneşte numai la anumite ore şi astfel poate fi întrebuinţat drept ceas. În orice caz, la miezul zilei, sunt sigur că o să-l aud şi că o să-mi întrerupă, pentru o clipă, amuzându-mă întotdeauna, mereu o altă stare sufletească, cu prilejul unei discuţii chinuite cu Ioana...

Ce caraghioasă servitoare avem! Bătrânică, îndesată, scurtă, cu picioarele întotdeauna goale, imense şi strâmbe. Dar, cu toate hainele vechi şi scârnave ce atârnă de ea, nu renunţă la cochetărie, orice s-ar întâmpla, şi nici aici, în micul port, unde e aproape pustiu, şi unde noi înşine nu mai avem nicio toaletă, îşi vopseşte şi pudrează obrazul. Bineînţeles, aspectul ei se arată cu atât mai ridicol, căci vopseala fusese pusă prost, nu ascunde nicio zbârcitură şi nu se potriveşte cu mâinile şi picioarele noduroase de muncă. O cheamă Ileana, şi în bătaie de joc o numesc, şi ceilalţi după mine, Hélène. A fost în viaţă foarte sentimentală, doamna şi domnul Axente povestesc de ea multe aventuri, căci au avut-o

servitoare 30 de ani în şir, şi când se găsea vreun regiment prin apropiere, soldaţii făceau cu rândul – cu amor mare – prin bucătărie, unde întotdeauna Hélène păstrase un rest gustos de la masă şi un pahar de vin. Într-o zi chiar, şi asta nu de mult, la bătrâneţe, domnul Axente a găsit ascuns sub pat un plutonier, şi când l-a întrebat ce căuta, a mărturisit şoptind: „Venisem la domnişoara Ileana“. Dar nici acum nu s-a cuminţit de tot şi întârzie deseori prin magazii la vorbă cu vreun turc. Turcul oferă guvizi, iar Hélène furnizează farfurii de ale noastre, şi masa se alcătuieşte elegant. Astfel, Hélène a fost servitoarea cea mai cuviincioasă, uitând cu lunile ce are de primit, căci e fără pretenţii, muncind de dimineaţa până seara ca un animal şi luând parte la toate necazurile sau bucuriile familiei.

Într-o zi, ca să mă amuz, am făcut cu Viky un plan: Viky a adus o căldare cu păcură caldă pe care o reîncălzea mereu. Urcat pe un scaun, cu un băţ având la capăt legată o cârpă, şi înmuind în căldare, am scris negru deasupra cabinei noastre, spre mândria servitoarei: „VILLA HÉLÈNE”.

M-am căznit mai mult decât aş fi crezut, dar la urmă literile păreau etern implântate pe zid. Cât timp vor dura? N-am încercat oare această glumă neînsemnată numai să prelungesc importanţa mea şi după plecare? Căci orgoliu pueril – am impresia că marea miraculoasă, colinele, cabanele, cerul nu sunt decât creaţii ale imaginaţiei mele, şi mă tem că se va dărâma totul după plecarea mea.

Am urcat cu Viky pe Ciracman. Ioana n-a venit cu noi, căci o oboseşte cel mai mic drum anevoios. Şi poate că-i era dor să rămâie măcar două ore singură sau poate că eu îmi închipuiam că îi era necesară această singurătate, căci mă atrăgea perspectiva din vârful Ciracmanului, sau posibilitatea de a face o plimbare numai cu Viky, fără nicio intenţie de flirt, numai cu satisfacţia unui bărbat însurat făcând o escapadă inofensivă (căci consideram legătura dintre mine şi Ioana ca ceva oficial). Ioana n-a

avut curajul să mă reţie. Urcatul l-am făcut fiecare după temperamentul său, eu agitat, prea în urmă sau prea înainte, cu momente de osteneală şi de ambiţii care învingeau osteneala, cu ochii lucioşi, faţa uscată, mâinile crispate. Viky, cu mersul egal, identic, orice piatră neaşteptată sau ridicătură i-ar fi ieşit în cale, pornită parcă să facă înconjurul lumii, pe un drum simplu care nici nu merita să fie băgat în seamă, rămânând mereu graţioasă, zâmbitoare, discutând cu acelaşi farmec şi uşurinţă, doar cu câteva broboane de transpiraţie pe frunte şi pe braţe. Ajunşi sus, se desfăşura înaintea noastră o magnifică panoramă asupra mării. Spaţiul cam strâns în port din pricina golfului, se deschidea acum fără margini. Am căutat să întreţin o conversaţie „burgheză” cu Viky, ca să demonstrez că-i sunt prieten bun, că nu sunt omul ciudat pe care îl bănuiesc ceilalţi, şi poate din instinctul meu de a voi să scot la suprafaţă, în omul care pare cel mai superficial şi mai preocupat da evenimentele neînsemnate ale zilei, câteva spaime. (Cât e de mare perversitatea?!).

— Şi ţi-e frică, Viky, de ce o să se întâmple cu tine mai târziu?

— Fără îndoială.

— Şi te gândeşti des la asta?

— Foarte des.

— Eşti aşa de zâmbitoare toată ziua, că n-ai bănui că ai şi frici. Iartă-mă că-ţi vorbesc fără înconjur, dar vreau să fiu sincer.

Nu trebuie să iai omul după aparenţe. Şi apoi, aici îmi place să fac cât mai mult baie în mare, şi orice tovarăş este bun. Dealtfel, sunt toţi foarte drăguţi cu mine. Altceva nu mă interesează.

— Într-adevăr, viitorul tău este neliniştitor. Nu văd de ce eşti studentă în drept. Dreptul e destul de greu pentru băieţi. Nu te sfătuiesc să-ţi faci nicio iluzie, nu eşti obişnuită să te lupţi prin tribunale.

— Închipuieşte-ţi! Ioana voia neapărat să mă fac doctor

veterinar, căci acolo s-ar putea pătrunde mai uşor!

Am râs amândoi. Ioana prindea deseori din aer câte o idee năstruşnică, fără nicio legătură cu realitatea, şi apoi voia să o transmită altcuiva, cu orice preţ, despotic. Vorbea atunci cu atâta flacără, aduna dintr-o dată cantităţi de argumente, o enerva orice replică, se chinuia, încât, din milă pentru frământarea ei, sau convins în clipa aceea prin convingerea ei, acceptai orice. (Şi faţă de tine însuţi nu voiai să admiţi că nu eşti în stare să-ţi trăieşti viaţa şi în salturi mai forţate, fără prudenţa burgheză şi logica măruntă a celor mediocri. În orice om se găseşte o veleitate de a porni în lume şi a descoperi un continent.) În cazul acesta planurile Ioanei luaseră o înfăţişare amuzantă, căci era comic să-ţi imaginezi pe graţioasa Viky, cu surâsul înflorit, cu hainele nostime de veritabilă pariziancă, cu silueta delicioasă, vindecând o vacă sau un cal. Noroc că Ioana nu-şi susţine planurile ei multă vreme, şi, dealtfel, dacă eşti, într-adevăr, înţelept şi ţi-e milă de sufletul ei, trebuie să o laşi să vorbească şi să o aprobi, căci dacă nu e vreo hotărâre de luat imediat, renunţă curând singură la ea şi uită chiar ce-a susţinut cu atâta tărie sau râde cu ceilalţi de ridicolul planurilor. Din toată discuţia rămăsese să o ironizăm pe Viky (cu atât mai mult, cu cât, nu prea personală, Viky se sugestionase cu adevărat la un moment dat), şi, cum la Bucureşti a rămas multă vreme neterminată Facultatea veterinară, să-i cerem mereu relaţii.

— În definitiv, e tristă soarta tuturor fetelor care cred într-o dragoste cinstită, educate în felul acesta. Când te gândeşti că viitorul tău bărbat, adică acela care va fi mai important în viaţa ta, în toate obiceiurile tale, se găseşte undeva... Acela care trebuie să te facă pe tine fericită! Iar tu nu ştii încotro să te îndrepţi, pe cine să alegi, şi se poate să te înşeli chiar dacă ai fi sfătuită de oameni pricepuţi. Căci cum poţi cunoaşte un om în amănunt când îi încredinţezi o fiinţă scumpă sau cum poţi să fii sigură de evoluţia lui viitoare?

— Aş vrea să găsesc un bărbat pe care să-l iubesc şi să mă iubească, să se îngrijească de mine şi să mă înveţe, să-i fiu soră, amantă şi soţie…

— Bravo, Viky! Şi un şirag de copii atunci…

Tonul serios se transformase într-un zâmbet.

— Nu m-am gândit chiar aşa de departe…

Aşa gândeşte Viky, căci aşa gândise mama, bunica şi străbunica ei. Dar, desigur, dacă viitorul va fi puţin variat, nu se va întâmpla nicio nenorocire.

Într-o zi, într-o magazie, şi-a făcut apariţia o nouă familie, compusă din mai mulţi tineri, care dimineaţa invadau plaja. Viky deveni curând prietenă cu ei. Dintre toţi, am desprins două fete, şi te întrebai ce caută împreună, atât era deosebirea de mare. Una gravă, întunecată la faţă, fără un surâs, cu un profil bărbătesc, cu haina lipsită de orice ornament, vorbind puţin, despărţindu-se tot timpul de ceilalţi; nici nu ştiu unde îşi petrece timpul, căci n-am văzut-o decât de două ori, noaptea, singură, la capătul unui ponton. Dau relaţii despre ea mai mult după explicaţiile lui Viky, subliniate de laudele Ioanei. Cealaltă are gura mărită de atâta râs, vorbele ei se aud în tot portul ca un clopoţel de cinematograf, şi vorbeşte mereu cu gesturi insuportabile de copil răsfăţat, dând impresia că e la dispoziţia oricui. Câteodată râsul ei strident şi vulgar străbate spaţiul ca o împuşcătură, e suficient să alunge toate emoţiile şi să anihileze puterile mării şi ale cerului. Are un nume de familie neobicinuit, inventat parcă anume pentru dânsa. O cheamă Ţurai!

Am primit o vizită de la Balcic, vărul fetelor, Charles. Foarte ciudat acest Charles, şi Ioana povestea despre el lucruri senzaţionale. Un om de vreo treizeci de ani, în care vezi mai ales sprâncenele îmbinate, ochii lucioşi şi dinţii mari, laţi, despărţiţi, apărând la cel mai uşor zâmbet. Fusese prin Rusia chiar după venirea bolşevicilor,

hoinărise prin Germania, avusese o mulţime de aventuri, încercase o mulţime de meserii, între măturător de stradă şi artist de varieteu. Ioana pretinde că Charles este de o sezualitate extraordinară şi că toate istoriile ce le povesteşte, inepuizabil, s-au întâmplat cu adevărat. Femeile, când voia el, nu-i puteau rezista; ştia să le decidă imediat şi să le lase apoi fără mari complicaţii. Era întotdeauna periculos să rămâie singur în tovărăşia unei fecioare, căci nu se putea conta pe el. Aceste lucruri puteau fi adevărate, dar puteau fi exagerate de Ioana, deoarece se potriveau perfect cu fantezia ei, ce ştie să mărească până la grandios un fapt puţin însemnat. O altă certitudine a Ioanei, pe care insista deseori, fără să admită îndoială, făcea din Charles un tuberculos. Nu se vedea deloc asta, trupul lui părea voinic, nu tuşea, nu se plângea de nimic. Dar îmi spuneam că Ioana trebuie să cunoască mai bine secretele familiei, şi acesta nu putea fi decât un adevăr transmis direct de unde îl aflase. Sau poate că şi acum brodase numai ca să explice acea senzualitate extremă. Bineînţeles, Ioana era de bună-credinţă în tot ce pretindea, căci n-a minţit niciodată şi nici nu se pricepe să mintă. E amuzant de văzut această femeie atât de inteligentă ce puerilă e când încearcă vreo minciună. Complică, se supără, argumentul ei pare tot mai neverosimil şi la urmă avem scandal. În orice caz, atâtea îmi povestise Ioana despre Charles, încât îl priveam cu curiozitatea cu care priveşti la iarmaroc un fenomen, vreun animal sălbatic, şi stăteam cu toţii în preajmă, îngrijaţi să nu se întâmple cine ştie ce nenorocire, cu toate că Charles povestea nevinovat, afabil, amestecând graţios, în tot timpul discuţiei, cuvinte franţuzeşti, ceea ce îl făcea să samene mai mult a artificial june de salon de provincie. Charles a adus cu el atmosfera mondenă, falsă, a Balcicului, fie că Balcicul pe timpul acesta, cu lume multă, cu ţipete, cu agitaţii, cu diverse distracţii, e artificial, fie că Charles, cu temperamentul lui uşuratec, nu ştia să desprindă decât

ce e frivol de acolo şi a împrumutat el însuşi frivolitate unui loc grav. La Balcic, la club, se dansa, şi veniseră câteva dudui care se pricepeau foarte bine să danseze; pe plajă se făceau tot felul de jocuri până noaptea târziu; „Vila reginei” era demnă de vizitat („Să am şi eu o astfel de vilă, *se serait une folie”), madame* Ionescu îi pune coarne bărbatului său şi el habar n-are… *c’est à se tordre…* a venit la Charles o fetiţă de 15 ani şi l-a rugat să-i ia fecioria… A avut câteva succese monstre… să vezi…

— Şi Arabella?

Arabella era metresa lui de multă vreme şi alcătuise cu dânsa aproape un menaj (dar cu despărţiri mari, semănând aproape definitive). Ioana povestea despre ea lucruri uimitoare şi, cu toată viaţa ei de câine al nimănui şi cu aparenţe uşuratece, o socotea drept cea mai serioasă femeie din câte a cunoscut.

— Arabella e drăguţă, ne mai certăm, ne mai împăcăm, poate o să ne despărţim până la urmă. E ciudată. I-am pierdut toţi banii pe care îi primeşte lunar, într-o seară, la cărţi, fără măcar să o întreb, şi n-a spus nimic. În schimb, îmi face scandal pentru chestiuni complect neînsemnate. De pildă, îmi place să mă scol dimineaţa de tot, să mă instalez la fereastră pentru câteva ore şi să mă uit la mare; ea turbează în pat, nu mai doarme şi începe o discuţie stupidă, care îmi alungă toată liniştea.

Ce concluzie va scoate Ioana mai târziu din vorbele acestea? Cu ce frenezie (reproş deghizat către mine) va face portretul femeii care acceptă orice sacrificiu pentru bărbatul iubit, dar îi este intolerabil să fie părăsită – şi în cazul acesta, din culcuşul cald unde ea se simţise atât de bine, când, prin somn, simţea corpul lui întins în lungul corpului ei, căldura pielii alăturate – şi nu putea să fie fericită când el se ducea, pentru oricât de scurt timp, oricât de aproape, şi pentru orice motiv inofensiv! Dar pe mine în clipa aceea mă preocupa altceva, în legătură cu obsesiile mele. Făceam remarce asupra ciudăţeniei

omeneşti, căci Charles era capabil în acelaşi timp să povestească scene picante, să se amuze la nesfârşit, să aibă o mie de întâmplări galante, să presare suferinţe fără niciun regret, şi totodată să simtă nevoia imperioasă de a privi îndelung, singur, odată cu răsăritul soarelui, neliniştele mării.

Când i-am spus mai târziu uimirea mea Ioanei, ea s-a revoltat.

— Îmi vezi şi tu tragedia! Mie mi-a sugerat imediat povestea lui viaţa noastră, şi tu te-ai gândit la preocupările tale, fără nicio legătură cu mine. Şi, cu o infinită tristeţe: Nu mă iubeşti.

— Mă chinui îngrozitor din pricina ta tot timpul, asta nu e dragoste?

Dar Ioana arăta în clipa aceea aşa de nenorocită, că n-am mai putut continua discuţia gravă, în care nu voiam atât s-o conving pe dânsa, cât să mă clarific pe mine. Am utilizat consolări facile, jurăminte copilăreşti, glume şi am izbutit, ca de obicei, să o calmez puţin, căci este în natura omenească instinctul de a te reface în orice chip, de a te consola de un motiv serios printr-un mijloc facil, de pildă, de a fi încântat că de mortul tău scump lumea vorbeşte de bine. Ştiam însă amândoi că discuţia nu fusese decât suspendată pentru puţin şi că, şi unul şi celălalt, împinşi de fatalităţi interioare, vom reîncepe-o la prima ocazie, cu aceeaşi crispaţie şi tot aşa de zadarnic.

Uneori Charles se arăta uimitor, erou de legendă, parte abia ruptă din natură. Impresia a fost mare când într-o noapte feerică, cu lumina lunii împrăştiată pe toată marea, cum nu aveam barcă la ţărm, s-a dezbrăcat şi a înotat până la barca lăsată de Cadâr la 2 km în larg, a desprins-o, a adus-o la pontonul unde îl aşteptam şi, aşa ud, cu toată răcoarea serii, cu toată boala care îl mâna, ne-a plimbat până la prima rază de soare. Apoi, după ce ne-a lăsat din nou pe ponton, a dus barca la locul ei, ancorând-o din nou, şi s-a reîntors înotând. În noaptea aceea, gol, strălucitor, sub razele lunii, Charles a apărut

superb.

Cineva, citind aceste note, ar putea reflecta, că, în definitiv, pustiul acestei localităţi este destul de relativ şi că eu însumi am înşirat, în afara celor două personagii principale, o serie de altele mai puţin însemnate, dar care înviorează singurătatea. Nu este adevărat. Aici sunt aşa de puţini oameni, încât fiecare pare important, şi cum, fatal, asişti la zilnicele lui ocupaţii şi necazuri, mă socot obligat să-l înregistrez. Cei câţiva oameni măresc pustiul, după cum lampa lui Mihali măreşte întunericul şi multiplică înfiorările.

Câteodată recurg la stratageme ca să aflu tot ce-a făcut Ioana. E ciudată această alegere de a afla anumite detalii şi de a înconjura, ca să nu aflu, pe altele, chiar dacă toate sunt la fel de chinuitoare. Poate pentru că nu vreau să-mi scape nimic, totul mă interesează şi deci nu schimb subiectul decât după ce-l epuizez. Pornesc a doua zi şi mai departe, utilizând materialul strâns, recapitulându-l, ca şi cum ar fi o serie de lecţii grele pe care trebuie să le înveţi bine, şi deseori rămânând la aceleaşi detalii, fie că mai găsesc noutăţi la care nu mă gândisem, fie că niciodată nu-mi sunt indiferente întâmplările acestea, oricât de bine ar fi ştiute, căci suferinţa mea, întovărăşindu-le, nu istoveşte să le împrospăteze. O singură vorbă schimbă totul, şi într-o conversaţie e fatal ca vorbele să nu fie aceleaşi – şi apar noi imagini. Amân şi din laşitate de a afla prea multe deodată. Dar temperamentul meu e incapabil să se apere, hotărându-se să nu mai reînceapă niciodată aceste chestiuni, căci numai aşa poate veni vindecarea. Am putea afla orice, dacă ne-am arăta o vreme că nu suntem geloşi. O stratagemă mai este să nu-i întrerup destăinuirile prin niciun reproş sau ironie, dimpotrivă să mă arăt prieten bun cu ea, să o compătimesc, să nu ştiu cum s-o mângâi (există şi asta în mine) şi să o las să vorbească, deoarece mărturisile uşurează. Întrebările

mele torturate avuseseră deci un efect asupra ei, chiar dacă păruseră inutile, făcute să o irite şi nu să producă remuşcări. Efectul fusese mai târziu vizibil în starea ei de veşnică tragedie în care se zbătea şi prin trecutul ce-i persista tot timpul în suflet. Desigur că numai eu sunt de vină că acel trecut o chinuie şi-i apare groaznic, căci în timp ce-l trăise, se obişnuise cu el, îl acceptase, indiferent de nostalgiile ei înspre mine şi de încercările ca să mă uite. Acum, numai văzând torturile mele, îi dă toată importanţa şi îl priveşte cu alti ochi. Dacă aş înceta toate iscodirile şi pedepsile, ea s-ar transforma imediat, ar redeveni liniştită, dar eu sunt bolnav de gelozie şi de dorinţa de răzbunare. Şi apoi imediat ce aş înceta, presupunându-mi o voinţă excepţională (căci judecata aşa mă învaţă: nimeni nu m-a obligat să-mi aleg viaţa aceasta, acum trebuie s-o suport), chinurile ar continua, căci eu aş rămâne în inferioritate şi Ioana ar începe să se jăluiască că n-am iubit-o niciodată. Mi-ar spune că gelozia şi dragostea nu se suprapun decât în parte, şi chiar din încetarea geloziei mele ar scoate un motiv în plus de a nega dragostea mea. Dar poate că aceste explicaţii nu sunt bune pentru durerile noastre prelungite, care sunt pricinuite, orice-aş face, aşa cum au fost întotdeauna, şi pe atunci când nu erau încă motive, de firile noastre mereu în contradicţie, cu toate că perfect asemănătoare, de complacere în această atmosferă şi de suportare a aceleiaşi fatalităţi.

Eşti bucuros uneori că oamenii îmbătrânesc, căci astfel sunt obligaţi la anumite transformări. Dacă n-ar fi aşa, ar rămâne identici, oricâte dezastre ar trece peste capul lor. Şi nici măcar nu văd exact în ei, nu-şi pot aplica logica cea mai simplă. O femeie are în acelaşi timp un amant, înşelând pe bărbat, pe copii, pe rude, se dă cu toţi nervii, acceptă îmbrăţişările cele mai intime, şi totul îi devine aşa de obicinuit, aşa de normal, încât continuă să aibă, fără nicio falsitate, aceleaşi percepte învăţate de acasă,

să judece cu ele, indignată, pe toată lumea. Dacă amantul lucid o surprinde într-o astfel de judecată şi-i atrage atenţia: „Dar cu mine ce faci?“, ea răspunde calm: „Cu tine e altceva”. Vorbă fără de niciun înţeles, dar caracterizând aşa de bine pe o femeie.

Încep eu:

— Într-adevăr, nu ştia nimic de ce se petrecea în jurul său. Inteligenţa lui mă covârşea de multe ori, constatam cu precizie, oricâte indulgenţe aş fi avut pentru mine, că are memorie mai bună, că sesizează mai uşor, logica e mai exactă. Lectura lui îmi apărea, oricât aş fi cetit şi eu, prodigioasă, şi totuşi cu deplină bucurie constatam în discuţiile noastre despre viaţă că-i conduc gândurile în voie, că-l pot minţi oricând, că eu ştiam în orice clipă exact tot ceea ce se petrecea într-însul (nu idei, ci sentimente), în timp ce îi rămâneam un străin. Deci aveam satisfacţia că-i produc unele nelinişti, pe cât putea el fi neliniştit, chiar dacă ele se cuminţeau iute. Slabă consolare, şi care nu-i făcea decât servicii (îl mai complica), dar nu puteam să mă opresc.

— De aceea nu-i de mirare că mi-a rămas un străin. Şi apoi, aveam aşa de puţin timp liber, tribunalul îmi lua tot timpul, câte douăsprezece ore din zi eram ocupată. Mâncam la prânz la ora două, trei, patru, în fiecare zi altfel, şi puteam susţine toată această oboseală! Trebuie să presupun că în mine sunt focuri excepţionale. Când am văzut că el nu mă poate calma, ca să-mi ocup timpul în mod obligatoriu – căci literatura îţi permite toate libertăţile, – am intrat la bancă. Se poate spune că am fost o funcţionară exemplară. Păstrez de acolo, până la mormânt, imaginea şefului meu, un bătrân cretin şi murdar, care mă tortura zilnic, pufăia tot timpul o ţigară proastă şi scuipa pe jos. Aveam un mijloc fericit ca ocupaţiile mele să mă scoată la aer: puneam sechestre. Nimeni nu va şti ce înseamnă a pune sechestre, cel puţin în primele timpuri fără să fii o brută, şi oricât ţi-aş explica

n-o să ai decât o imagine teribilă, dar văzută pe gaura cheii. Ţi-aduci aminte de trucul ingenios al lui Lesage în *Diable boiteux* ca să pătrundă în adâncul secretelor familiale? Eu mergeam şi mai adânc, în fiecare zi în altă parte, pe străzi de care nici nu auzisem, în case cu forme neînchipuite. Astfel, există în Bucureşti o casă în formă de vapor, locuită de un fost marinar. Este o grozăvie cum trebuie să porţi un om cu minciuni, în timp ce portărelul cercetează lucrurile. Dealtfel, faci progrese în psihologie. Mă pricepeam să profit de vanitatea fiecăruia, ca să sufere mai puţin, vorbind de lucruri cu totul fără legătură. La unul am găsit vizite şi gazda a întrebuinţat toate şireteniile ca să nu afle nimic musafirii de alături. Aiurea am găsit bolnavi şi în altă parte amor! Apoi obiectele pe care vor să le dosească, lacrimile ce curg ca să scape câte un obiect devenit deodată pentru ei de o importanţă extraordinară (poate că e o amintire scumpă, poate că numai îşi pierd orice raţiune în momentul acela). Desigur că mi-aş fi făcut capătul văzând acestea, dacă n-ar fi fost în mine un sentiment mai important decât mila: curiozitatea de a cunoaşte pe om. Veneam acasă şi găseam o bucăţică de friptură uscată de atâta aşteptare. Pe atunci venea şi el. Începeam conversaţia şi, cât mă mai ţineau puterile, voiam să profit. Aveam spaima mediocrităţii în care mă cufundam şi purtam chiar în servietă o carte. O citeam între două treburi, în tramvaie. El trebuia să-mi spuie ce citise, să-mi dea ample detalii despre ce nu mai aveam timpul ca să mă ocup personal. Îi plăcea să povestească şi-l ascultam ceasuri întregi. Şi dacă câteodată mă lăsam în voia lui, asta nu se cheamă dragoste: plăteam cinstit! Dar uneori, când eram obosită, adormeam brusc, cu toate că prin voinţă pricepusem dar tot ce mi se spusese până în momentul adormirii. Şi atunci, fără să-mi întrerupă somnul, pleca. Viky, din camera ei, nemaiauzind vorbă, venea, mă lua ca pe un copil şi mă punea în pat.

Şi atunci, în pat, începea pentru mine o existenţă

fantastică. Nu eram nici trează, nici adormită. Adică, aveam prezente în mine, în acelaşi timp, locul unde mă culcasem, mobilele, toate preocupările pentru a doua zi, dar şi imaginam aventurile cele mai extraordinare, lucidă totuşi că totul este ireal. Şi ziua chiar consideram momentele acestea drept singurele clipe de fericire. Totdeauna jucai un rol, şi dacă trează făceam tot ce puteam ca să te alung, noaptea te lăsam să soseşti şi să faci cu mine tot ce voiai. Dar nu tu întreg, aşa cum te-am cunoscut; acum nu mai exista nimic în tine din ceea ce am urât, egoismul, gândurile fără legătură cu mine. Păstrai numai ceea ce m-a subjugat, tandreţea, neputinţa ta de copil ce trebuieşte ocrotit (chiar dacă tot ceea ce îmi scăpa din tine mă legase mai mult) şi o imagine dureroasă obsedantă: slab, imaterial, cu ochii trişti, cu gura crispată. Atunci mintea mea te lăsa în voie să călătoreşti pe la ferestre, să te tângui, chemându-mă, să te culci lângă mine, să mă iei în braţe şi să mă duci spre lună!

— Scumpă Ioana, nicicând n-a fost un dezastru mai mare ca al nostru!

— El n-are niciun un contact cu realitatea, chiar dacă prin obiceiul de a-şi satisface imediat apetitul nu apare deloc imaterial sau dacă fizicul îl arată ca pe un om bine înfipt pe pământ: scurt şi bondoc, cu surâsul jovial, care marchează o eternă bună dispoziţie. Îţi închipui că nu puteam să iubesc un astfel de om, căci în dragoste fizicul joacă un rol important. Îl persecutau tot felul de probleme fantastice şi le povestea oricând cu un mare lux de amănunte. Avea o memorie admirabilă şi nu uita nimic. Deseori îmi vorbea despre nemurirea sufletului, de viaţa viitoare, de păcat şi ispăşire; în direcţia aceasta ne înţelegeam perfect, şi orice îmi spunea nu mi se părea imposibil. Scepticismul tău m-a îngheţat întotdeauna, puteam acum face construcţiile cele mai fenomenale. Credea în sfinţi şi în Dumnezeu, şi a fost un timp când

mergeam săptămânal la biserică.

— Erai foarte păcătoasă, mă torturai şi mergeai să te rogi! Ce ridicol! Şi nici măcar nu încetai păcatul, ci treceai de la biserică la hotel. Tu îţi poţi găsi scuze, dar el ştia precis că faţă de mine era vinovat!

În nevoia Ioanei de a merge la biserică se poate vedea ce uşor era influenţată, femeie prin excelenţă, şi toată cultura şi inteligenţa nu serviseră la nimic. Dar se pot vedea şi chinurile în care se zbătea şi căuta, oricum, o consolare. Din ziua întâia a revederii noastre, oricât de greu s-ar fi făcut împăcarea, nici nu i-a trecut prin minte să mai facă o rugăciune.

— Într-o zi, vorbind despre ce se va întâmpla cu noi după moarte, a spus de tine: „Sandu va deveni strigoi!“ Cu toate că până în clipa aceea fusesem liniştită, am început să ţip! Aşa lovise de exact – din greşeală sau înadins – în imaginea ta din subconştientul meu. Au venit cu toţii, m-au calmat, m-au întrebat ce am şi le-am dat o explicaţie oarecare. Apoi s-au dus, mai înainte de a avea curiozitatea să priceapă ceva. Iubitul meu era un strigoi!

— Să-l fi văzut cum mânca! Se obişnuise să rămână totdeauna la mine la masă, neinvitat. Dacă ne găseam în stradă, mă grăbea să nu pierdem mâncarea şi atunci nu mai băga de seamă de ceilalţi, lua bucata cea mai bună, porţia cea mai mare. Când mai era cineva la masă la noi, surprindeam ochi ironici privindu-l, şi el nu observa nimic, căci era ocupat să vorbească şi să mănânce. Ce ruşine pentru mine! Vorbea tot timpul numai el, despre toate năzbâtiile din copilăria lui, ca şi cum asta ar fi interesat pe cineva. Căldurică, mâncare, femeie, găsise de toate în casa noastră. Putea în voie să se îngraşe. Şi totuşi, pretindea că pentru el realitatea nu există, că este prin excelenţă dezinteresat. Dar se califica la întâmplare, totdeauna cu complezenţe, cu titluri luate de prin cărţi, şi mai ales se echivala cu vreun erou rusesc. De tine a spus că eşti prea socotit, fricos, comod şi-i faci impresia unui

munte graţios cu flori la poale, apoi cu fagi şi brazi spre capăt şi cu zăpadă, iar după ce ai urcat cu anevoie şi eşti fericit de izbândă, căci te simţi puternic şi singur, în timp ce înaintea ta se desfăşoară minunile perspectivelor, descoperi, construit foarte confortabil, un restaurant.

— Şi el este, în vârful Jungfrau, *un pissoir!*

— Era un personaj deştept, dar destul de vulgar.

— Când ai şti ce vulgar era! Mi se crâncenă carnea când mă gândesc ce descoperiri am făcut în primele noastre întâlniri. Poate dacă aş fi fost la prima cunoaştere, m-aş fi consolat cu gândui că aşa sunt oamenii, dar te ştiam pe tine delicat, cum procedai într-o scenă, ce altfel devine oribilă. (De fapt, explicaţia era mai ales: pe dânsul Ioana nu-l iubea şi o indignau toate gesturile, la mine orice i se părea perfect.) Ca un animal, credea că totul trebuie făcut simplu, un act de care trebuie să profiţi cât mai copios. Şi-a făcut cu mine educaţia, şi acum, cu altă ocazie, se va prezenta învăţat de mine!

Ce umilinţă pentru Ioana, aşa de mândră!

— Şi de ce n-ai plecat de la prima oară? (Aş fi suferit mai puţin?)

— Era prea târziu şi nu mai puteam da îndărăt; pornisem pe calea aceasta şi trebuia să o duc la capăt, altfel totul purta numele de aventură.

Şi, orgolioasă dar alături de plâns:

— Şi ştii că eu nu sunt în stare de aventuri!

— Voiam să mă vindec de tine cu orice preţ, am crezut că acesta este un mijloc. Tipul este inteligent şi am socotit că asta îmi ajunge. Dar îi lipseşte complect orice sensibilitate, habar n-are de ce se petrece în preajma lui. N-a priceput nimic din marea tragedie ce se desfăşura lângă el. Credea poate că sunt o midinetă care vrea să se dea. Într-o zi, la hotel, plănuind să se apropie de mine, m-a găsit îngheţată, fără putere să fac un gest să-l primesc. S-a indignat cu o ridicare din umeri şi a început să se

încalţe. Oh! ce groază a fost pentru mine atunci! M-am îmbrăcat în goană şi am pornit ca o nebună pe străzi, în timp ce el, transformat ca prin minune, se milogea după mine să-l iert. La urmă l-am iertat. Şi-a ţinut cuvântul să nu mai facă astfel de gesturi: după cum vezi, eram educatoare!

Conversaţii lungi, inutile şi care se termină cu epuizarea amândorora. Caut, ridicol, să descopăr un colţ din carnea ei neprofanat, căci ideea de „dragoste" e prea abstractă pentru chinurile mele, iar pe mine mă obsedează micile evenimente dintre ei şi, vizual, reconstitui scene în toate detaliile. Câteodată, sărutând-o într-un feî neobişnuit, o iscodesc dacă celălalt o sărutase la fel, şi răspunsurile ei evazive mă torturează. Dar nu poate să răspundă decât negând, căci în braţele mele uită tot ce s-a întâmplat cu celălalt sau îi e milă de întrebările ce nu pot fi consolate şi preferă să tacă. Totuşi, a încercat odată să-mi facă o bucurie: „Era groaznic de gelos că m-ai avut fată!" Această veste, în loc să mă bucure pentru o clipă, produse noi frământări, căci se presupunea că fuseseră scene între ei, discuţii aprinse, şi poate o consolare de a Ioanei spre el, inversă: „Dar asta n-are nicio importanţă". Deci, între ei, o legătură mult mai febrilă, de veritabili amanţi, decât voia să mărturisească acum Ioana. Poate că şi uitase. Şi din moment ce n-o mai interesa chestiunea, se mira că mai insist eu. Deseori reflecta: „Ce deosebire! După despărţire, el parcă nici n-ar fi fost, şi dacă n-ai fi tu, nici nu m-aş fi gândit la viaţa aceea. În timp ce în orice clipă toată am fost impregnată de tine."

Nu pot scoate satisfacţii din felul cum mi s-a dat prima oară. A fost o scenă grotescă, de care nu pot să am nicio mândrie. Am spus câteva minciuni, căci mă forţase prin firea ei dublă, ce se dăruia şi în acelaşi timp pedepsea teribil, şi apoi au început anumite mângâieri mai avansate. Dar, după ce permisese aproape tot, s-a retras

brusc şi a fugit, lăsându-mă ridicol. A doua zi m-a întâlnit pe stradă, a fost prietenoasă, ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat. O nouă încercare s-a terminat tot aşa de stupid. După o zi, am găsit-o culcată, în lacrimi. (Locuia, ca studentă, într-o cameră din Bucureşti, rudele fiindu-i în provincie. După un an, Viky, ajunsă şi ea studentă, a venit să locuiască cu dânsa.) I-am vorbit, am consolat-o, i-am explicat, până ce, într-un moment de desperare de a nu şti ce să fac şi din pricina nervilor încordaţi, am început să plâng; şi atunci s-a dat cu tot corpul, cu tot sufletul şi niciodată nu i-a mai părut rău de asta, oricâte lupte ar fi început între noi, oricâte reproşuri ne-am fi făcut. Transformarea ei se făcuse aşa de brusc, devenise deodată din rea bună, încât mă aşteptam ca nervii să reînceapă pe tema aceasta. Cum cunoştinţa noastră se întâmplase de-abia de o lună, deprinderile între noi nu se făcuseră încă şi posesia se îndeplinise înaintea atâtor alte familiarităţi mai puţin însemnate, dar necesare. Se întâmplase astfel între noi ce era mai grav şi continuam să ne jenăm pentru amănunte. Mi-aduc aminte de un detaliu fermecător şi amuzant totodată: exact peste drum de Ioana, fereastră în fereastră, locuiau alţii care puteau să vadă până în fundul camerei noastre, şi multă vreme întârziam să ne apropiem unul de celălalt – lungeam o discuţie ce nu ne interesa, când de fapt ne era dor să ne strângem – numai din pricină că niciunul din noi nu avea curajul să tragă storul.

Eu i l-am prezentat Ioanei. În ultimul timp scenele dintre noi deveniseră intolerabile. Urile, deznădejdile, patima se succedau neîntrerupt, fără nicio zi de linişte. Nu ştiam ce hotărâre să iau, prea slab ca să fug, prea nenorocit ca să rămân. Ca diversiune, i l-am prezentat, căci era inteligent, putea să o înveţe o mulţime de lucruri şi să aibă o înrâurire asupra ei, punând puţină ordine într-o minte aşa de chinuită. L-a preţuit imediat şi mi-a vorbit cu admiraţie de el. Îi dasem preocupări noi, dar dragostea

subzista întreagă. Îmi amintesc o dată când a venit Ioana să mă ia de la gară, cum făcea săptămânal. Era noapte frumoasă, şi am pornit spre Şoseaua Kiseleff. Acolo, pe o bancă, s-a strâns febril ca de obicei, şi, în mijlocul unei discuţii aprinse, când ne dam raportul de ceea ce făcusem, mi-a anunţat: „Ştii că prietenul tău m-a vizitat; e foarte drăguţ!“ Vorbe fără nicio însemnătate. Chiar acum, după ce s-a întâmplat, îmi dau seama că Ioana a depins mereu de mine. Mai târziu (dar totul s-a întâmplat foarte iute), a început să-i descopere o serie de calităţi, pe care nu le găsea în mine, după cum la urmă, când au fost împreună, avea să insiste tocmai pe ce era comun între noi. În special îi exagera virtuţile şi îl admira ca pe un om de onoare, căci el ştia să-şi vorbească răspicat intenţiile fără ezitările mele dubioase. (Deziluziile Ioanei trebuiau să fie cu atât mai mari.) într-o seară, ca să fie exactă la gară când plecam, a fugit într-o goană să se îmbrace, şi mi-a fost milă de inima ei, ce bătea ca a unei păsărici speriate. Cu un minut înainte de plecarea trenului i-am spus afectuos: „Ce bună esti cu mine uneori şi alteori ce rea! Poate ne vedem prea mult, am pierdut orice sfială şi destăinuim tot ce gândim. Ce ar fi să amânăm revederea noastră cu o săptămână?“ Ne-am înţeles. Totuşi, săptămână viitoare speram să-mi iasă în întâmpinare la gară, după obicei, şi cum, negăsind-o, am suferit, m-am dus, cu toată umilinţa, să o văd. Mi-a trimis prin Hélène câteva rânduri mânioase (după ce am sunat de mai multe ori). Mă izgonea. Scrisoarea se termina cu: „Pentru că eşti un om care nu se poate ţine de cuvânt, totul s-a terminat între noi“. Astfel de scene grozave s-au mai petrecut, dar acum am priceput că a vorbit adevărat. Aveam intuiţia de importanţa ce o căpătase celălalt, chiar dacă ştiam ce puţin el se potriveşte Ioanei şi că nu va fi în stare să o facă fericită în seara aceea teribilă m-am îndepărtat încet de casa ei, am trăit intens fiecare pas făcut, mi-am întors ochii de mai multe ori, am privit pe cei câţiva trecători şi luna turburătoare, la colţul străzii am întârziat mai mult,

şi numai după aceea am pornit definitiv, tragic, ca şi cum aş fi venit de la o înmormântare.

Spun:

— Am ştiut tot ce se petrecea între voi, căci mă vizita deseori. Puteam astfel şti ce se întâmplă. Nu-mi spunea nimic, dar mă pricepeam să-l descos, fără ca să aibă vreo bănuială. Îi pricinuiam nelinişti, imaginam evenimente, puteam să-l fac să creadă orice. Aveam imense bucurii ca să-l chinui, dar cine va şti febrilitatea mea bolnavă producându-mi astfel de satisfacţii? Eu rămâneam pe multă vreme distrus, în timp ce el se refăcea imediat, fie că – om sănătos – nu-l puteau multă vreme covârşi tristeţile, fie că tu, cu care se întâlnea curând, aveai să-i consolezi prin vorbe sau prin corpul ce-l îmbăta ca un vin. Discuţiile dintre noi evoluau în general asupra literaturii, dar fiecare ascundea alte emoţii, căci în fiecare vorbă sau gest ne cercetam, şi unul şi altul încântat de ce putea să-i ascundă celuilalt... El – bănuitor, gelos (căci ştia că succesul lui era aproximativ. Îi spusese Ioanei cu luciditate: „Dacă te-ar chema, te-ai duce la dânsul ca un câine!“), amical, deoarece se considera vinovat şi avea oareşicare remuşcări (ochii speriaţi, incapabili de a se preface, cu care primea anumite reflecţii ce puteau fi cu dublu înţeles, dar eu le atenuam imediat, de frică să nu priceapă ceva, şi apoi îşi produseseră efectul, nelinişindu-l), eu – crispat, gelos la culme, înfiorat în toată fiinţa, umilit, căci îmi închipuiam că celălalt mi se preferase fiindu-mi superior, dar satisfăcut că mă puteam juca în voie cu el, că în jocul acesta, cel puţin, nu era nicio îndoială de superioritatea mea, şi, în acelaşi timp, cu speranţă nebună că poate nimic nu e adevărat.

Sunt o mulţime de feluri de a putea primi muzica. Lui îi furnizează mai ales idei. Combătea cu vehemenţă pe Brahms, şi pentru a-l combate se găsesc teorii destule. Am cumpărat la patefon *Cocertul opus* 77, pentru vioară şi orchestră, ca să-l conving că nu are dreptate, şi că

primeşte prea iute păreri emise de alţii. Sau, mai ales, pentru a-l obliga faţă de mine şi a-i împiedica sau a-i întârzia, măcar, planurile perverse.

În curte, la miezul zilei, i-am spus o dată ca să-l încerc:

— Pentru mine, senzualitatea nu joacă rol prea mare.

— Ba eu sunt senzual!

Şi-l văd înfiorat, sclipind la soare, umflându-se: pe la începutul aventurii, pe când căpătase o femeie curată şi de familie bună, oricând la dispoziţie, după ce escapadele lui se făcuseră printre dame şi printre slugi.

— N-am noroc, îi spusei. Am avut o metresă care îmi făcea câte un copil la fiecare lună. Ce mai cheltuială!

— Drace!

Şi a plecat de la mine îngrijorat, probabil să o întrebe pe Ioana şi să ia măsuri.

A primit în faţa mea un rest de bani la care nu se aştepta. Ce bucurie în ochi! Ca să aibă de hotel chiar pentru ziua aceea? Sau poate ea plătea…

Avusese obiceiul să-şi spele lenjurile la servitoarea mea şi continua la fel, poate pentru că nu voia să-l bănuiesc, schimbând ceva sau – ceea ce i se potrivea perfect – nici nu se gândea să aibă astfel de scrupule. Drept lângă mine s-au aşezat, într-o zi, cămăşile lui cu dungi verzi, albastre, roşii şi mai păstrând o urmă din mirosul corpului.

La „Carul cu bere“ mi-am povestit toate durerile lui Radu. Radu este un adolescent, dar cu umerii destul de puternici ca să suporte o astfel de povestire. Tandru, fără întrebări iscoditoare, compătimitor. Căpătase obiceiul să mă caute săptămânal la gară, cum făcuse odinioară Ioana, şi venirea mea nu mi se mai arăta aşa de pustie, aveam pe cineva ca să mă sprijine. Cum îmi devenise imposibil să mai tac, confidenţele către el nu mi se păreau deloc ridicole. În timp ce, împrejur, chelnerii se agitau, clienţii se enervau aşteptând consumaţia sau

plata, se intercalau strigăte din care nu puteai desprinde nimic dar, cu toate că cuprindeau toată atmosfera, în faţa noastră, berea din pahare pierduse spuma şi orişice tentaţie. Cum voi fi arătat la chip în clipa aceea? Ştiu că zâmbeam tot timpul.

Iar după ce Ioana mi-a spus, el a certat-o: „De ce i-ai spus? Habar n-avea!“ Ce satisfacţie am avut pentru vorba aceea! Nici nu-mi închipuisem că poate să fie aşa de incapabil de a înţelege ceea ce se petrece în jurul lui! Liniştit, împăcat cu rolul lui, n-avea nicio grijă şi, dacă uneori se purta binevoitor cu mine, o făcea complect gratuit. Şi cum i se părea toţi oamenii făcuţi după acelaşi calapod, a avut impresia că m-am prefăcut faţă de Ioana că ştiu tot. Într-adevăr, Ioana i-a mai spus:

— Ştia perfect totul.

— Se laudă.

Mă tângui:

— În timpul celor trei ani de despărţire ai devenit parcă o fantomă prezentă oriunde aş fi fost, orice-aş fi făcut, dar destrămându-se la orice tentativă de a o prinde. După atâta vreme fără nicio veste, nu mi se părea imposibilă o surpriză şi, dacă primeam o scrisoare, îngălbeneam. N-aveam curajul să mă uit la scrisul adresei, o purtam cu mine multă vreme şi, la urmă, după emoţii prelungite, vedeam că scrisoarea era din altă parte; ceea ce ştiam de la început, dealtminteri. Dar niciodată n-am avut voinţa să privesc scrisoarea imediat şi să simplific atâtea presupuneri inutile. De ziua mea, când îmi venea un teanc de scrisori, telegrame, cărţi de vizită, iscodeam pe fiecare în parte, mă torturam pentru fiecare, şi apoi, după câteva zile, după ce parveneam să citesc pe ultima, redeveneam nenorocit, cu impresia că din nou va trebui să aştept un an. Sau pândeam la fiecare colţ de stradă, şi toate femeile semănau cu tine, de departe, dar apropiindu-se deveneau străine.

— Trebuia să fiu moartă pentru tine! De aceea nu ţi-am mai dat nicio veste.

— Totuşi, când ne-am întâlnit, erai chiar în centrul oraşului, şi nu te mai ascunseseşi.

— N-am mai putut lupta.

De ce atâţia ani voinţa ei n-a avut nicio ezitare, dar s-a destrămat deodată într-o zi – părându-i-se că orice luptă este de prisos – n-o să poată înţelege nimeni niciodată.

Am întâlnit-o chiar în centru, singură. Era firavă, cu obrazul supt, galben, cu pistrui mulţi: aşa o transformase munca istovitoare şi lupta din ea. Un pantof o strângea tare, şi ca să meargă îşi răsucea un picior, penibil. A început între noi o scenă artificială, căci vorbeam amândoi la întâmplare, în prada emoţiei, ne puneam întrebări neînsemnate, fără să înţelegem bine răspunsul, mergeam fără sens, spre Şosea. Distanţele deveniseră o jucărie de copil, căci nu aveam decât teamă să nu apară colţul de stradă unde o să ne despărţim. Singur îmi spusesem: dacă aş putea să o mai întreb numai dacă îşi aduce bine aminte de *Tristan şi Isolda* sau să o mai întreb dacă mai trăieşte căţelul ce-mi sta mereu în braţe! Şi atâtea alte curiozităţi neînsemnate, care în momentul suferinţii deveneau deodată esenţiale, se excludeau una pe alta, rămâneau singura mea preocupare pe care o extrăgeam din viaţă. Ceea ce era important, căci îmi cauza, de fapt, suferinţa, n-aş fi avut curajul s-o întreb. Nu ştiu cum ar fi primit întrebarea sau cum aş fi suportat eu răspunsul, dar neprevăzutul întâlnirii a simplificat, sau remuşcările ei au hotărât-o să-mi spuie la prima ocazie, chiar dacă după aceea spaţiul din nou s-ar redeschide între noi, şi de data aceasta până la moarte. Dealtfel, aşa cred că e întotdeauna, un secret trebuie să izbucnească odată. Şi după ce te-ai ascuns ani de zile, ai luat toate măsurile să nu bănuiască nimeni nimic, te-ai torturat fără să cauţi nicio consolare în afară, ai acoperit neobosit cu noi văluri negre, deodată, fără rost, în locul cel mai

nepotrivit, faci confidenţa totală. Aşa de mari şi de misterioase transformări se petrec în noi. Ioana a profitat de o vorbă inofensivă de a mea ca să spuie tot. Am întrebat-o:

— Şi dacă nu ai păreri rele despre mine, şi acum îţi pare bine că mă vezi, de ce ai rupt orice relaţii dintre noi, cât de rare, cât de oficiale?

— Vezi că s-a întâmplat cu mine ceva ce nu-mi da dreptul să te caut.

— Ce anume? (Cum n-am înconjurat după obicei, întârziind?)

— Ştii că spre despărţirea noastră ai adus pe cineva în casa mea

— Şi eşti metresa lui? (Încă nu fusese prea târziu ca să înconjur.)

— Da!

Un „da“ neînsemnat, neschimbându-mi poate cu nimic înfăţişarea, dar conţinând în el toate chinurile noastre de ani de zile.

Nu m-am prăbuşit, n-am plâns, n-am îndepărtat deloc mersul conversaţiei, n-am comentat, dar în mine s-a desfăcut deodată o depresiune în care nu mai exista nicio încercare de a te împotrivi, când în sfârşit ţi-e egal totul şi accepţi orice, cu alt aspect decât ceea ce simţeam zilnic, fără frământările cunoscute, semănând a calm, ca o rană ce devine în culmea durerii insensibilă, şi atunci am putut să mă întreb, în faţa straniei mele stări, biată epavă umană care totuşi pe stradă salută uneori un cunoscut sau, traversând, aşteaptă să treacă un automobil ca să nu fie călcat, dacă nu cumva nu ştiusem nimic.

Şi iarăşi discuţia continuă neînsemnată, vorbe ce nu pot fi reţinute şi, uneori, tăceri nesemnificative, aproape plictiseală. Ne-am despărţit fără să ne mai promitem o întâlnire, căci nu-i vedeam necesitatea. Curiozitatea mea şi scrupulele ei fuseseră satisfăcute, nu mai rămânea decât să mă deprind cu noua stare de lucruri. Când s-a depărtat, am putut s-o privesc iarăşi în întregime, căci în

conversaţie ochii nu o observaseră prea mult, şi mi-a apărut aceeaşi imagine cum o descoperisem pe stradă: slabă, tristă, obosită şi şchiopătând dizgraţios.

A doua zi m-am hotărât cu tot dinadinsul să mă vindec. Trăisem prea multă vreme singur, trebuia să ascult de sfaturile ce mi se dau şi să ies între oameni, oricât de prost aveam să mă simt. Mi-era teamă, căci nu puteam întreţine o conversaţie, sau, dacă mă căzneam, vorbele ieşeau nenaturale, şi oricâtă bunăvoinţă aş fi arătat, eram un om incomod. Această panică mi-a fost familiară întotdeauna şi, mai înainte şi mai târziu, un amestec de timiditate, de neîncredere asupra importanţei mele, şi un cuvânt spus greşit mă făcea incapabil să mai continui, năruia toate intenţiile, şi mulţi mă puteau taxa sumar de „prost“. Şi nu o dată părerea asta abia mascată venea din partea unui om neînsemnat, a unui funcţionar inferior, care îşi omoară anii făcând mereu acelaşi lucru la un birou, sau a unui comisar îngâmfat (citez un funcţionar şi un comisar fiindcă sunt exemple exacte din întâmplările mele nenumărate, înfipte în memorie pentru eternitate, să mă terorizeze). În momentele grave, această incapacitate de a evolua normal între oameni se accentuează. Trebuia să încep deci viaţa mea nouă printr-o luptă împotriva mea de alt ordin, care implica noi suferinţi, dar preferabile. Şi apoi, această luptă putea fi de folos, căci îmi distrăgea atenţia. În prima zi după întâlnirea cu Ioana m-am alipit de un grup de cunoscuţi care mergea să se amuze la Moşi. Mi s-au perindat în faţă turta dulce, roata norocului, animalele sălbatice, scrânciobul şi totodată chiotele, glumele, muzica stridentă şi conversaţia pe care trebuia s-o duc cu amicii mei, să fac haz de spiritele lor de oameni sănătoşi. Câte o secundă, îmi revenea chipul Ioanei trădătoare şi nefericită, dar mă forţam să-mi schimb gândul. Când m-am întors acasă, am găsit această scrisoare de la Ioana: *„Poate îţi închipui cu ce emoţii m-am hotărât să-ţi scriu.*

M-am convins că amândoi sunteţi puternici, fiecare în felul său, şi niciodată nu voi putea avea nicio preferinţă. Amândoi îmi sunteţi necesari. Vei voi să redevii prietenul meu? Bineînţeles, mă voi transforma, şi nimic urât nu va mai fi între mine şi voi“... Scrisoare ridicată. Am suferit mai puţin?

Misterul feminin... Nu este nevoie să asişti, cum am asistat, la întâmplări mari ca să te înfiori. În mijlocul conversaţiei celei mai tandre, când femeia este de perfect acord cu tine, şi aprobarea ei vine complect, fără să fii deloc vinovat, printr-o vorbă neprevăzută distruge construcţia tuturor planurilor. Nici măcar nu-ţi face vreun reproş, totul pare o întâmplare. Şi atunci, dacă eşti gelos, brodezi pe această vorbă şi te chinui. De la Ioana eram deprins să-mi vie ameninţările cele mai teribile. Mă înştiinţa deseori că se va da altuia. Nu trăgeam concluzii definitive, căci o clipă după aceea se alipea ca cea mai îndrăgostită dintre fete şi despre exploziile ei de mai înainte spunea: „Cum poţi să le iai în serios? Mi-era ciudă în clipa aceea pe tine!“ Se contrazicea mereu, căci depindea de cum îi apărusem în ultima clipă. Ar fi fost greu să-mi scot un portret din părerile ei, căci mă caracteriza nu prin mici nuanţe, deseori fără legătură între ele, dar întregind un om, ci prin însuşiri exact inverse, reduse la schema „eşti bun“ sau „eşti rău“, susţinută totdeauna cu aceeaşi violenţă. Apostrofa însă cu atâta convingere, încât deseori te întrebai dacă nu are dreptate, indiferent dacă observai contradicţia, mai ales că temperamentul meu nu este în stare de nicio certitudine, orice definire mi se pare în acelaşi timp posibilă şi imposibilă şi n-am încredere în mine. Ioana, extrem de inteligentă, găsea caracteristici precise când nu erau instinctele ei în joc; o judecată de felul acelora pe care le aplica asupra unei cărţi.

Păcatul ei n-a schimbat-o deloc. Are acum noi sentimente, remuşcări, umilinţă, tragedia celor

întâmplate, dar ele, deşi o complică, lasă să subziste ciuda ei pe mine, nu o îmbună. Reproşul pentru că nu o iubisem (singura cauză a tuturor celor întâmplate) a reînceput. Câteodată îşi aminteşte de câte o scenă nerezolvată odinioară, în care suferise mult, şi o continuă acum, vrând să pedepsească pe ceea ce fusese întrerupt atunci. Vorbe sau gesturi îndepărtate devin, în aprinderea ei, iarăşi vii, pe care trebuie să le explic şi să le scuz până la epuizare (pentru o zi, căci a doua zi totul reîncepe, până ce discuţia porneşte tot aşa de vehementă în altă parte). Şi despre viaţa noastră prezentă avem tot aşa de mari neînţelegeri, căci în clipe scurte de potolire a geloziei, când nu mă doare nimic şi mă cred vindecat, cu toate că experienţa m-a învăţat că totul nu se datoreşte decât unei ciudăţenii a naturii, unei acalmii trecătoare, şi chinul va trebui să reînceapă, redevin cel pe care îl cunoscuse odinioară Ioana, uşuratec în ceea ce o priveşte, plictisit, fără să-mi mărturisesc plictiseala, dar trădându-mă prin neastâmpăr şi prin planuri – cu aspect inofensiv – de a varia atmosfera portului şi de a vizita Cavarna. Alerg la tot felul de şiretenii ca să plec, îndelung pregătite, stângace, căci nu sunt naturale, şi vizibile perfect pentru firea bănuitoare a Ioanei. Atunci izbucnesc certuri puternice ca şi odinioară, constat că nimic nu s-a schimbat şi că păcatul n-a avut cel puţin meritul de a o potoli puţin. Cu infinită ciudă, îi simt despotismul, şi mi-e scârbă de mine că nu am avut curajul să mă degajez, să plec. Plimbarea pentru câteva ceasuri la Cavarna devine obligatorie, căci îmi permite să cred că mai am oarecare libertate (aşa de umilă, că-mi dam seama de asta), şi după o escapadă de câteva ceasuri pe uliţe umile, satisfăcut de curajul meu, neliniştea să nu se fi întâmplat ceva Ioanei mă invadează tot mai mult, şi o pornesc înapoi spre port, mai înainte de ora ce mi-o fixasem, grăbindu-mă tot mai mult pe drum, şi ultimii paşi făcându-i alergând. De obicei, în astfel de clipe o găsesc străină, fără să fie duşmănoasă, dar nici prietenă, ca şi

cum suferinţa ei devenise prea mare ca să mai aibă nevoie de agitatii.

În mânia împotriva mea, pierde orice control al vorbelor, mă pedepseşte cu orice simte instinctiv că m-ar îndurera mai mult, şi nu o dată, în plină vehemenţă, m-a comparat cu celălalt, cu toate că din pricina celuilalt fusese nenorocită o clipă mai înainte; ne găseşte la amândoi acelaşi egoism bărbătesc sau alte asemănări, atrage şi asupra mea unele cuvinte rele pe care de obicei le aplică numai lui, şi atunci izbuteşte să mă facă iarăşi nefericit, gelos, să-mi alunge tot calmul care i se păruse că mă îndepărtează de dânsa. Reîncep iscodirile mele, deznădejdea ei şi împăcarea de la urmă. Astfel, trecutul şi prezentul se suprapun în viaţa noastră, iar gândul la viitor vine foarte rar, căci suntem prea preocupaţi de ceea ce se întâmplă; viitorul nu apare decât ca să ne dea o crispaţie în plus, şi dacă uneori totuşi spunem: „când vor trece toate aceste şi vom fi fericiţi“, nu ne facem nicio iluzie că ar fi altceva decât o poveste irealizabilă de a adormi copiii şi că putem adăuga, în cazul acesta, planurile cele mai neverosimile. Dar ele nu par ridicole, căci se potrivesc cu fantastica noastră existenţă, cu atâtea întâmplări şi suferinţe pe care le desăvârşim, fără ca altcineva să poată pricepe logica lor.

Dacă aş fi pictor, aş picta – şi aş fi ocupat pentru toată viaţa – întregul port Cavarna, casă cu casă, fiecare ungher. Aş încerca să refac pe pânză întregul miragiu. Şi pe cei câţiva oameni de aici. Nimic nu mi se pare de prisos, orice detaliu îmi produce emoţii cu toată splendoarea soarelui răsfrânt pe mare, pe petricele, pe lut, totuşi, aş putea întrebuinţa cât de mult culorile sumbre. Fiecare tablou va trebui să plângă. La Balcic, graţie, capriciu, prea multe podoabe adunate. Aici numai câteva linii dure, ca şi cum adevărurile esenţiale se exprimă simplu, fără contorsiuni. Dar în timp ce la Balcic sesizezi în scurt timp toate frumuseţile, la Cavarna, în

primul moment, nu observi nimic, şi numai mai târziu începi să te impregnezi de atmosferă, să capeţi parcă un viţiu. Uneori, în mijlocul nopţii, am impresia că stau de vorbă cu Dumnezeu

Orice preocupare, cât de neînsemnată, este aici îndreptăţită. Mi-am pierdut o dimineaţă întreagă ca să culeg scoici; mă bucuram la orice descoperire mai însemnată şi mereu alegeam alt amic din Bucureşti căruia să i le duc. La urmă, am pus scoicile pe marginea ferestrei şi a dispărut farmecul care îl avuseseră în nisip. De câte ori închideam sau deschideam fereastra, pierdeam câteva, şi mă întreb până la urmă ce va mai rămâne din ele. În orice caz, e ridicol să le duc cuiva. Timp de câteva ore am crezut că ar fi normal să fac aşa.

Corăbiile cu mărfuri ne vizitează foarte rar, iar cele cu excursionişti niciodată. Vameşul n-are mai nimic de lucru. În portul acesta orice muncă stagnează, iar hambarele pline sunt de folos numai pentru şobolani. O dată a sosit o corabie mai mare, care câteva zile a rămas în faţa Cavarnei (corăbiile nu se pot apropia prea mult de ţărm) ca să încarce grâne, să le ducă la Constanţa. Hacik ne-a spus că cunoaşte bine pe comandant şi ne-a sugerat c-am putea face drumul până la Constanţa, să rămânem acolo o zi, şi cu aceeaşi corabie să ne întoarcem. Hacik era încântat că ne poate face un serviciu, iar pe comandant conta aproape sigur. Şi într-adevăr, curând, ne-a adus acceptarea comandantului. Trebuia să plecăm pe la zece seara, deci plecare de noapte misterioasă, şi cu atât mai atrăgătoare, iar în ziua ultimă n-am vorbit decât de călătorie, am scos hainele bune ascunse într-un geamandan, am cumpărat provizii, am făcut planuri pentru Constanţa, care, văzută din singurătatea Cavarnei-Port, face impresia unui oraş foarte important. Hacik se agita mai mult ca de obicei, ne vizita pentru o minută la fiecare ceas ca să ne aducă noi veşti bune, era fericit. Bineînţeles, Charles, care nu plecase încă, venea cu noi.

Charles găsise o ocazie şi venise la noi numai pentru o zi, probabil ca să aplice o mică lecţie Arabellei, cu care se certase. Dar îi plăcuse locurile noastre, găsise alte ocupaţii, şi chiar o fată de popă frumuşică, şi întârzia să se întoarcă. Pe Arabella părea că o uitase complet, şi numai Ioana îşi mai aducea aminte uneori de ea (se temea să nu i se întâmple la fel?) căci probabil că trebuie să se fi simţit, aşteptând zilnic, foarte nenorocită. Acum Charles era gata să plece mai departe, şi s-ar fi dus cu o ocazie până la capătul lumii, fără să-l reţie niciun scrupul. Dar nici noi nu-l grăbeam să se întoarcă. Fiind mai puternică dorinţa egoistă ca să avem un tovarăş agreabil în plus. La ora zece eram cu toţii pe ponton, felinarele abia se luminaseră, Hacik ne spuse că avem să aşteptăm pe comandant, care trebuia să sosească din Cavarna. Dar nu eram singuri. La uşa unei magazii mai apărură câţiva călători: erau cu toţii invitaţi de Viky, fără ca să ne anunţe şi pe noi şi fără să fi vorbit cu comandantul pentru ei. Şi când am certat-o pe Viky, explicându-i că nu avea dreptul să facă invitaţii unde era ea însăşi invitată, şi că aveam teroare văzând străini în tovărăşia noastră, a replicat:

— N-o să spuie nimeni nimic, lasă că vorbesc eu.

Erau două grupe distincte, şi Viky făcea naveta între ele, la fel de zâmbitoare. Hacik era încurcat simţindu-se responsabil, dar râdea ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Şi atunci începu o aşteptare enervantă, o curgere înceată a minutelor, o atenţie încordată, doar vom auzi vreun zgomot de automobil dinspre drumul de la Cavarna care să anunţe venirea comandantului, o discuţie în toate chipurile asupra cauzei întârzierii, uneori glume care nu exprimau decât nervi, în timp ce Hacik, nenorocit, nu-şi mai găsea loc, iar comandantul lua aspecte fantomatice, mereu alta îi era înfăţişarea. Pe la ora unu ne-am dus la noi, căci bătea vântul rece, şi a rămas Hacik să pândească şi să ne cheme. După alt timp, am adormit cu toţii pe câte un colţ al patului. Pe la patru dimineaţa m-am trezit, m-am dus la ponton şi am găsit pe

Hacik singur de veghe, tremurând în haina lui subţire. Nu puteam să-l hotărăsc să plece la culcare, cu toate că noi nu mai eram amatori de mers. Dar el a mai rămas să mai aştepte un ceas. A doua zi la opt, când ne-am trezit, corabia abia plecase, se mai vedea o umbră la orizont.

— Se poate, spune Ioana, să fi fost nedreaptă cu tine, să te fi chinuit, să-ţi fi distrus viaţa, dar un adevăr se desprinde sigur: eu te-am iubit, şi tu nu!

Cuvintele acestea sunt urmate în chipuri diferite, de acceptare sau de revoltă. Uneori adaugă: „În definitiv, tu ai făcut enorm de mult pentru mine, căci nu te obliga nimic să faci ceva, m-ai suportat, orice nervi aş fi avut“. Şi altă dată: „Îţi închipui ce deznădejde e mai mare decât a iubi fără să fii iubit?“ Şi atunci eu ripostez, refăcând astfel atmosfera din *Adolphe* (carte, care, împreună cu *L'Amoureuse* a lui Porto-Riche, se găsea deseori în discuţia noastră. Ioana afirma că ni se potrivesc.) „Dezastrul este şi mai mare pentru cel iubit!“

Dar, rămas singur, simt că vorba mea mai mult serveşte de pedeapsă, căci Ioana îmi tulburase calmul la care îmi făcusem iluzia că aş putea ajunge, cu toate că experienţa mă învăţase că orice s-ar întâmpla n-aş putea fi calm şi că pretexte voi găsi întodeauna, cele mai neînsemnate nemulţumiri se vor mări suficient ca să-mi devie insuportabile. Atunci mă întreb întrucât Ioana avusese dreptate. O iubisem sau o iubesc pe Ioana? Se poate da o definiţie a dragostei? Îmi fac socoteala la câte n-aş face sau n-aş renunţa pentru Ioana. Şi cu toate că frământările dintre noi îmi iau tot timpul, şi întrebuinţez toate şireteniile ca să aflu un detaliu pueril din viaţa ei trecută, totuşi, simt în mine nostalgii după altă lume şi alte locuri şi regretul de a-mi fărâmiţa timpul inutil. Am impresia că dacă ar sosi o corabie, oprită o clipă din voiajul ei la capătul lumii, şi m-ar chema şi pe mine, n-aş avea nicio ezitare să mă urc şi aş fi mai vindecat la fiecare kilometru de distanţă. Am un dor de ducă, o

frenezie după orizontul îndepărtat, care îmi îmbolnăveşte toate fibrele şi mă face să mă simt nenorocit, orice s-ar întâmpla cu mine. Dar ajuns departe, de unde pot să ştiu întrucât m-aş calma? Orgoliul meu e mai presus de dragoste, căci observam odinioară perfect îndepărtarea Ioanei, importanţa ce o căpăta celălalt în ochii ei şi nu făcusem niciun gest de apărare.

Reîmpăcaţi, constat acelaşi lucru: că dacă continui să nu am mai multă energie şi să fac toate nemulţumirile, să nu încerc să o clarific pe Ioana şi să o conduc ca pe un copil, dânsa va pleca din nou, fantezia ei va imagina noi posibilităţi de răzbunare şi încercarea unei noi existenţe în afară de mine.

Şi frica de ridicol e mai presus de dragoste. N-aş suporta nimic pentru Ioana, prin care să devin spectacol amuzant, cu toate că de atâtea ori mă simt ridicol şi ar trebui să mă deprind. Dar este înspăimântător când aş încerca să înşir tot ceea ce n-aş face pentru Ioana şi când o văd alipindu-se cu patimă de mine, fiind în stare de orice nebunie i-aş cere, mă torturează remuşcările şi găsesc că n-a avut noroc. Şi deoarece îmi pun atâtea întrebări, este un motiv suficient să mă conving că dragostea mea nu e extraordinară, dar aceste întrebări le-aş aplica oricărui eveniment ce s-ar întâmpla cu mine, pentru că este o caracteristică a minţii mele de a nu savura în voie o clipă de fericire, fără ca în acelaşi timp să o examinez, să-i precizez limitele, să mă doară încetarea ei fatală în viitor. Dar dacă în dragoste mă găsesc neînsemnat, depăşit de toată omenirea, în nefericirile din pricina dragostei mă consider unic, căci nu sunt în stare să mă refac, să lupt contra acelei stări, şi chiar mă complac astfel, îmi găsesc un motiv de orgoliu şi sunt mulţumit că îngrijorez pe toată lumea dimprejur, care se înspăimântă de atâta singurătate funebră. Despărţirea de Ioana a cauzat cea mai fantastică existenţă, în care conturul dintre realitate şi vis dispăruse cu desăvârşire, mintea creea fantome şi credeam în ele, cu toate că

ţineam minte că eu le-am născocit, şi după trei ani de zile nu se ameliorase nimic, căci numai întâlnirea mea ci Ioana pusese capăt acelei stări. Şi în portul Cavarna, din pricina Ioanei, mă chinui ziua şi noaptea, şi uneori când valurile mai puternice bat în ponton, îmi vine să urlu odată cu ele. Exclamaţia Ioanei, „nu m-ai iubit“, nu o voi putea rezolva niciodată.

Diferenţa între dânsa şi o femeie obişnuită este că, pe când aceasta se contrazice nuanţat, Ioana se contrazice cu violenţă. Mizeria şi orgoliul ei. Este rar să vezi o femeie apărându-şi o părere (artistică, sau literară, sau despre dragostea ei) cu atâta înverşunare. Dar câteodată contrazicerile sunt aşa de vădite, că te minunezi că pot să vie de la cineva inteligent. Într-o zi, un negustor ambulant i-a vândut un parfum admirabil. Deseori ne emoţionam de parfumul delicat şi ne felicitam de afacerea excelentă. După un timp însă, făcând din nou aluzie la calitatea parfumului, Ioana a protestat vehement: „Dar e oribil, ne-a înşelat negustorul”. Nu-şi schimbase singură părerea, ci fusese influenţată de vreo cunoştintă a cărei neînsemnătate era ridicol să influenţeze pe Ioana. Şi nici nu-i trebuise un argument. Fusese de ajuns ca acea cunoştinţă să strâmbe puţin din nas: „Nu miroase frumos parfumul!“ Şi dacă dintre o mie de contradicţii, uitate după ce mă supărau, păstram numai contradicţia cu parfumul şi făceam un simbol pentru ce era aşa de des pretext de discuţii, Ioana se enerva, găsea explicaţii şi mă făcea meschin să insist pe un fapt fără importantă. Şi, într-adevăr, era meschin să aleg dintr-atâtea motive grave pe unul pueril, dar nu mă pot controla în înlănţuirea pretextelor de chin, şi reîncepem acelaşi reproş.

Ioana este extrem de influenţabilă şi, dacă în gusturi asta nu are o prea mare importanţă, în părerea ei despre oameni, rezultatul e dezastruos. Fiecare om devine pe rând, pentru ea, admirabil sau nesuferit, totdeauna excesiv, şi nu-ţi permite să o contrazici. Cu toate că se

înşelase, tot nu are îndoieli. Câteodată acelaşi om suferă mai multe transformări. Aşa a fost extraordinar celălalt şi acum nu-l mai poate suferi, în timp ce cu mine s-a petrecut invers, ca şi cum am fi în două talere pe care Ioana le ridică şi le coboară pe rând. Şi când Ioana mă învinovăţeşte că nu am încredere în ea şi că i-am distrus orice fericire, înfiltrându-i îndoiala şi oprind-o de la orice decizie, fărâmiţându-i avântul, gândesc că are dreptate, căci, într-adevăr, aşa e firea mea pe care o aplic tuturora şi mie îndeosebi şi mă împiedecă să izbutesc ceva până la capăt. Dar mai gândesc cu ciudă că o credinţă a ei nealternată deloc de mine – căci eram prea orgolios să o fac – ne distrusese fericirea şi credinţa în virtuţile celuilalt.

Ioana mea deşteaptă... E uimitoare pasiunea pe care o pune pentru cine ştie ce lectură. Atunci nu mai există nicio altă distracţie, fuge de lume, nu o interesează nimeni, nu o importă hainele cu care se îmbracă. Creionul nu o părăseşte, căci adnotează fiecare rând, şi nu-şi permite nicio superficialitate. Discuţiile cele mai aprinse, chiar pentru motive sentimentale, sunt extrem de interesante, la fiecare moment face observaţii asupra vieţii şi asupra omului, care pot fi false, dar care îţi sugerează o mulţime de gânduri. Pentru susţinerea lor, Ioana îşi pune tot sufletul, se consumă, aşa că, privind-o, îmi spun că am avut norocul să mă iubească o femeie excepţională şi că graţie ei am învăţat enorm de multe lucruri, mi-am înmulţit aspectele pe care mi le oferă viaţa şi am descoperit sensuri adânci, care fără ea mi-ar fi rămas necunoscute. A lupta cu dânsa (căci se numeşte luptă îndelungatele noastre neînţelegeri şi veşnica veleitate de a învinge, a pleca dacă nu se poate învinge altfel, ca să te întorci în acelaşi timp învins şi învingător) e o supremă satisfacţie pentru orgoliu (dar lipsită de umanitate, căci ne distruge pe amândoi), o convingere nemărturisită că am un noroc rar în chiar necazul meu, că soarta mi-a făcut o mare cinste de a mă considera demn

de a-i fi Ioanei inamic, şi o schimbare de tactică, lăsând-o în voia ei, de pildă, ar semăna cu o laşitate, cu un semn că sunt un om mediocru, voind să-mi asigur o pace burgheză. Sunt multe cauzele că nu pot trăi fără Ioana. Dar cea mai mare: din orgoliul de a nu apărea în faţa mea bicisnic. Ioana a remarcat: „Ce ciudat! ne iubim aşa de mult şi totuşi suntem mereu în luptă unul cu celălalt. După atâtea grozăvii, am putea înceta lupta şi mai bine să fim veritabili prieteni. Suntem destul de firavi şi avem amândoi nevoie de pace.“

Gândesc: „Tot răul pe care mi l-ai făcut poate să rămâie nepedepsit? Această luptă e ultima satisfacţie ce mi-a mai rămas.“

Dar nu sunt numai eu vinovatul neînţelegerilor.

S-a petrecut o scenă între noi care mă face să mă gândesc dacă nu cumva trebuie să procedez altminteri cu Ioana. De obicei îşi susţine o idee cu violenţă, observaţiile mele o întărâtă, şi, când o văd din ce în ce mai istovită, mi-e milă, îi dau dreptate, îmi iau toate vinele asupra mea şi caut să o împac, îndurerat că mă umilesc, dar preferând orice chinului ei, pentru clipa aceea, căci mal târziu o să încerc să-mi răzbun umilinţa (fără rezultat, căci scena o să se repete identic). Mă tem să nu se întâmple o nenorocire, căci o cred în stare de orice. O dată n-am împăcat-o. Cu orice risc, am părăsit-o şi m-am dus la plajă. Eram aşa de nenorocit, că devenisem insensibil pentru ce s-ar întâmpla şi în aceeaşi clipă, lucid, eram încântat de această insensibilitate, căci îmi dădea o forţă pe care nu o avusesem până atunci. Jucau valurile înaintea mea şi le urmăream, ca şi cum jocul lor ar fi fost singura preocupare ce-mi mai rămăsese. Şi atunci am auzit lângă mine, fără să mă aştept, o voce emotionată spunând:

— Iartă-mă, Sandule, am fost rea!

Fără explicaţii, s-a lipit lângă mine, mi-am trecut mâna de-a lungul mijlocului, mi-am alăturat obrazul şi am

rămas acolo, în faţa mării, multă vreme, până noaptea târziu, fără să îndrăznim să întrerupem vraja ca vreun gest.

Dar n-am mai putut face la fel ca atunci, căci prima oară fusesem deplin sinceri, şi mai târziu ar fi părut că întrebuinţez un procedeu care îmi reuşise, şi n-aş mai fi cauzat nicio transformare în Ioana. Dealtfel, Ioana e prea complicată ca să întrebuinţez cu ea anumite procedee, cu reuşită sigură, iar dacă în paginile acestea apar unele repetiţii, le fac numai din sforţarea mea de a simplifica, de a explica, de a vedea de partea cui sunt cele mai multe greşeli, de a pricepe ceva din toată tragedia care s-a întâmplat cu mine, căci parcă destinul meu e să merg într-un palat fermecat, dar fără nicio lumină. Aceeaşi iluzie a mea, de totdeauna, că dacă aş clarifica, aş fi fericit.

Fuge de oameni, nu poate suporta pe proşti. O enervează bărbaţii făcuţi numai ca să fie cavaleri, şi, dealtfel, nimeni nu încearcă să fie curtenitor cu ea, căci ea ironizează la prima ocazie, şi apoi nici ironia nu o continuă prea mult, neinteresând-o deloc partenerul. Principial femeie adevărată, ar vrea să fie frumoasă, elegantă, să placă. Se gândeşte multă vreme la aranjamentul unei rochii, dar dacă se găteşte, e suficient ca un mic detaliu să nu-i placă şi să nu se mai intereseze. Un succes o încântă, dar mai mult ca să-l aflu eu, ca să mă convingă pe mine de valoarea ei de femeie. Viky se pricepe să farmece, să ducă o conversaţie cu mai multă lume deodată, să fie caldă în orice vorbă spusă şi atentă faţă de toţi. Cavalerii lui Viky, care fatal nu se găsesc prea departe de Ioana, se mulţumesc să fie politicoşi cu Ioana, dar numai cu ea nu s-ar putea înţelege. O femeie a cărei singură virtute este feminitatea nu mă interesează multă vreme. Viky rămâne tot timpul drăguţă, Ioana apare pe rând frumoasă şi urâtă, parcă fizicul ar fi o reflectare a caracterului ei instabil, evoluând între extreme. Totul

depinde de liniştea mai îndelungată sau de oboseala ce o face străvezie. În momentul supărării devine slabă de tot, capătă riduri pe faţă, vânăt împrejurul ochilor, pistrui mulţi, iar mişcările sunt fără graţii. Dar uneori apare minunată cu profilul ei perfect de statuie greacă, fruntea limpede şi mare sub arcurile sprâncenilor, ochii profunzi, dar potoliţi, fără nimic turbure în ei, gura tăiată de un mare artist, părul bogat, încadrând-o superb. Şi o siluetă elegantă, înaltă, subţire, pe care o prinde admirabil negrul, şi căreia i s-ar potrivi rochiile unei regine. Apariţiile Ioanei sunt uneori uimitoare (dar eu o prefer altminteri, căci de prima imagine, a Ioanei nenorocită, mi-e milă cumplită, iar de a doua mă simt umilit, îndepărtat: când o găsesc fără să se fi aşteptat, şi atunci se bucură toată, se grăbeşte spre mine, o incomodează amuzant vreun pachet pe care îl are în mână, mă sărută fără să-şi dea seama dacă e cineva de faţă, şi întreg sufletul ei e la suprafaţă, mică provincială, după moda veche, naivă şi fermecătoare, ca un obiect vechi păstrat bine în fundul unui scrin). Se entuziasmează pentru oamenii nefericiţi, cu un zbucium sufletesc în ei. Dar, până la urmă, constată că se entuziasmase prea iute, căci rar se găsesc nefericiri veritabile fără o mare doză de trişare în ele. Dealtfel, oricum s-ar fi prezentat noul ei favorit, nu are nevoie de prezenţa lui. E suficient ca să cunoască doar câteva date, şi apoi să brodeze singură pe ele. Şi aşa, oamenii îi devin nişte construcţii personale. A fost o bucată prietenă şi cu doamna Ghiga. Doamna Ghiga face parte din marea boierie (şi asta îi mângâia Ioanei vanitatea) şi e încă foarte frumoasă, cu toate că se apropie de cincizeci de ani. Rar am cunoscut o persoană mai artificială decât doamna Ghiga, mereu încercând să placă, suspinând şi împărţind mici răutăţi. Nu e veritabil rea, căci în loc să aibă aventuri, a purtat-o pe Ioana după ea tot timpul, la ceaiuri, la muzee. Mai mult o inconştientă. Îi place să vorbească mereu de frumuseţea ei sau să critice vreo cunoştinţă. Probabil că romanul dintre mine şi Ioana a

interesat-o enorm, a făcut tot felul de tentative ca să afle detalii, dar Ioana n-a fost prea vorbăreaţă, nu atât din grija de-a ţine un secret, cât din amuzamentul văzând-o pe cealaltă curioasă zadarnic. Am întâlnit-o pe doamna Ghiga în timpul cât eram despărţiţi; nu-şi mai putea ţine curiozitatea ca să afle noutăţi şi nici măcar nu şi-a mai început întrebarea cu o conversaţie piezişe după obicei, ca să-şi mascheze gândurile. Eram la Operă, şi ca să mă duc la locul meu trebuia să trec pe lângă ea. M-am prefăcut că nu o văd, dar m-a chemat dânsa, fără să bage de seamă că rolul ei de mare aristocrată nu se potrivea cu chemarea: „Nu mă mai cunoşti, domnule Sandu?“ Ştiam ce va veni imediat şi, fără să pot să o opresc, speram să înconjur conversaţia până ce va începe spectacolul, ceea ce trebuia să se întâmple în câteva clipe. Dar doamna Ghiga, care văzuse că nu are timp de pierdut, m-a şi întrebat: „Te-ai consolat de Ioana?“ Ce dureri a răscolit în mine întrebarea aceasta! N-am mai priceput nimic din *Parsifal.* Cum simţeam prezenţa doamnei Ghiga în apropierea mea, am plecat la mijlocul actului. Pe drum, mergând, în neştire, mi-am dat seama ce epavă omenească devenisem.

În lipsa mea, Ioana a fost de multe ori în tovărăşia acestei doamne superficiale şi insuportabile. Nu era nicio potrivire între ele. Ioana mi-a dat explicaţii:

— Îţi dai seama cât eram de nenorocită?

O distracţie a mea în portul Cavarna e să-mi ţin echilibrul pe una din şinele vagonetului (nu-l văd niciodată) ce duc până la capătul unui ponton. Încerc să fac cât mai mulţi paşi, dar după puţină vreme îmi alunecă piciorul. Câteodată Ioana se ia la întrecere pe cealaltă şină, şi numărăm paşii făcuţi de fiecare. Viky s-a distrat văzându-ne şi chiar a inventat un joc, la care au luat parte toţi cavalerii ei. L-a adus şi pe Hacik. A fost o întrecere generală. Am uitat complect, pentru ora aceea, prezenţa mării din faţă şi a necazurilor. Vindecarea

devenise posibilă. Atâtea argumente fuseseră inutile, şi părea îndestulător, măcar pentru acum, un joc inofensiv.

Muzica a jucat un mare rol între noi. Eram pasionat pentru sunete şi am voit să o învăţ pe Ioana tot ce ştiam şi tot ce mai aflam. Cum educaţia mea începuse de mult, ea a învăţat deodată numai operele bune, a cunoscut pe Debussy, înainte de a fi auzit pe Puccini. Acelaşi lucra s-a întâmplat şi în literatură, unde a gustat pe Racine înainte de a se fi emoţionat de Henri Bataille. Avusese norocul unui profesor bun, pe care nu-l avusesem odinioară eu, şi pierdusem mult timp ca să am curajul să cred că anumite opere sunt proaste, indiferent de admiraţia ce o au încă pentru ele unii critici cunoscuţi. O bucată de vreme, la începutul iniţierilor, cunoştea la întâmplare numai opere bune, aşa cum îmi sugerase cine ştie ce preferinţă sau întâmplare, căci n-aveam răbdare să-i fac un plan. Anumite bucăţi neînsemnate, dar esenţiale pentru început, i-au rămas totdeauna necunoscute, şi când a vrut totuşi să se apropie de ele, era prea târziu ca să le mai suporte. Aş vrea să conving pe toţi cum se pricepe de bine să judece o operă literară, fără influenţa nimănui, neputând să-i schimb părerile, şi ce patimă pune să-ţi demonstreze adevărurile descoperite de ea. Minunatele ceasuri petrecute cu ocazia unei discuţii asupra literaturii, muzicii, vieţii?

Ioana e cel mai priceput critic al meu, de la intuiţia căruia am învăţat atât de multe, egalul meu în atâtea preocupări subtile şi, când am eu dreptate, sunt mândru ca de o victorie, iar alteori trebuie să accept concluziile ei, cu teama de ceea ce crede despre mine. Sunt convins că a sta de vorbă cu o femeie ceasuri întregi ca să-i explici o nuanţă a unui personagiu racinian este cu totul excepţional şi, în orice caz, cred că nu se mai găsesc doi îndrăgostiţi având astfel de preocupări, susţinute cu atâta răbdare şi pasiune. Pentru cei mai inteligenţi, care pun mare entuziasm în chestiuni tot aşa de importante,

Racine rămâne un inactual, iar noi, preferând pe Racine, ne îndepărtăm şi mai mult de ceilalţi. Ioana explicându-se prin Hermiona, dând în mijlocul unei analize personale un argument luat din psihologia fecioarei imaculate, apare şi mai ireală pentru cineva care ar cunoaşte-o. Dar eu nu înţeleg decât viaţa aceasta. La primul spectacol al lui *Tristan şi Isolda* vibram unul lângă altul. Apoi, o lună, la pian, am descifrat partitura celebră, încercând să înţeleg sensul fiecărei note, în timp ce Ioana, lângă mine, asculta fără oboseală, fără nicio întrerupere. N-a fost o tânguire a eroilor lui Wagner ca să nu se suprapuie perfect emoţiei noastre celei mai intime. Excesul pe care îl făceam însă de muzică o obosea până la urmă. Nu-mi dam seama exact cât era de periculos pentru sănătatea ei, şi, mai târziu, când am devenit mai intimi, avea să mi-l reproşeze. Dar în aceste reproşuri era mai cu seamă gelozia de a-i prefera o fiinţă nouă, muzica, contra căreia nici nu putea să protesteze, iar eu profitam de muzică pentru că mă puteam retrage în mine, pentru a nu mi se mai părea că ceea ce-mi este mai intim a fost invadat de un străin. Şi avea dreptate să găsească atâtea pericole în muzică, căci în muzică îmi găsisem singurele consolări. În despărţirea noastră, Ioana, prin muzică, se simţea mai aproape de mine şi dacă din întâmplare (căci ocolea) îi apărea vreo temă, cum ţi-ar ieşi o fiinţă încântătoane pe neaşteptate, o floare într-un loc pustiu, atunci, uitând toate urile, raţionamentele, convingerile, ar fi pornit cu orice risc la mine.

Şi când gelozia mă face să pun mereu întrebări ca să aflu adevărul în toate amănuntele, mă întreb dacă instinctiv nu încerc să reduc acel adevăr, să transform aceste amănunte. Orice aş face, esenţialul rămâne intact. Ioana mi-a spus singură adevărul, numai pentru că firea ei era loială şi se socotea legată faţă de dragostea noatră veche să nu-mi ascundă nimic. Şi întârziase mărturisirea numai pentru că nu ştiuse procedeul prin care să mă anunţe. (O scrisoare deodată ar fi fost caraghioasă. Şi

apoi, se temea de efectul ei asupra mea de la distanţă, căci de la distanţă îţi închipui tot felul de grozăvii, pe când alături vezi că vecinul tău suportă, oricât ar arăta de nenorocit. Sau, în cel mai rău caz, când vezi că produce efecte dureroase, atenuezi adevărul. În acelaşi timp, celălalt o implorase să nu-mi spuie nimic, dând ca motiv că m-ar face prea nenorocit inutil. De fapt, acest motiv conta chiar pentru el, căci avea o oarecare milă, dar i se mai adăuga şi laşitatea celor ce aveau să se mai întâmple între noi, căci se deprinsese să mă viziteze şi să discutăm literatură. Literatura era doar un pretext pentru mine, iar torturile ce le sufeream şi încercam să i le transmit erau mascate prin analiza asupra vreunei cărţi.) Ioana îmi mărturisise totul printr-un simplu „da“, la întrebarea mea cauzată tot de ea. În clipa aceea ne întâlnisem, după trei ani de despărţire, şi probabil că nu aveam să ne mai vorbim niciodată; în orice caz, celălalt era în intimitatea ei, şi nu-şi închipuia că o să i se mai întâmple în viaţă o transformare. Atunci aş fi putut afla orice detaliu, dar nu i l-am cerut, căci nu m-aş fi priceput să aleg din mulţimea întrebărilor (pe care nu le-am epuizat încă, atâtea curiozităţi am) din laşitatea de a nu mă mai chinui sau pentru că acea clipă avea o solemnitate ce nu admitea curiozităţi puerile, după cum în momentul unei morţi e pueril să întrebi pe cel nefericit de felul în care s-a întâmplat această moarte. Dealtfel, nu aveam niciun drept, şi ceea ce mi se spusese fusese un dar gratuit şi o onoare ce mi se făcea, de care trebuia să fiu recunoscător, căci reconstituiam în parte încrederea în mine, aşa de distrusă, deoarece mi se prefesare un altul. Şi apoi, era inutil să cer amănunte, căci aveam să mă despart definitiv de Ioana şi să încerc să mă vindec spunându-mi: „A fost amanta lui, deci s-a petrecut între ei tot ce se poate imagina; să mă forţez să nu mă mai gândesc”. În timp ce, ştiind câteva amănunte, fatal aş limita, şi mi-aş închipui, ca să mă consolez stupid, că mai sunt multe care nu s-au petrecut între ei. Dar în clipa

aceea situaţia era cu totul alta decât mai târziu, şi nu ne închipuiam niciunul, nici altul că s-ar putea schimba ceva. În Ioana, în urma revederii, s-au făcut transformări imense, s-a împlinit într-o zi ceea ce-i dorea întreaga fiinţă fără să ştie, şi a terminat prin a-mi trimite scrisoarea care avea să întoarcă mersul vieţii noastre. De atunci în viaţa noastră comună, ştiind că totul s-a terminat cu celălalt, adică punând o limită păcatelor ei, am început să o iscodesc, să mă chinui, să interpretez. Şi abia la urmă, din pricina mea, Ioana, aşa de sinceră, a început să-mi atenueze adevărul, fie că mă vedea chinuindu-mă şi voia să mă consoleze, fie că ea însăşi îndrăgostită în braţele mele şi îngrozită de ceea ce făcuse, nu îndrăznea să privească acest adevăr în faţă şi căuta să şi-l facă mai acceptabil. Acest al doilea motiv contează mai ales, căci Ioana, când e nenorocită, nu mai are tăria să se îngrijească de mine, şi deseori văzând ce cataclisme produce asupra ei vreun reproş, rezultatul geloziei pe care numai ea îl cauzase, renunţ la orice, şi, ascunzând în fundul inimii disperarea, fac tot ce pot ca să o consolez. Dacă nu mi-aş arăta chinurile, aş putea afla orice, cu toate că punând multe întrebări, denot că sufăr, oricât de stăpân aş fi pe mine. Totodată îmi fac o imagine foarte neverosimilă de viaţa pe care o dusese în lipsa mea, cu toată truda mea de a fi cât mai exact, căci o plăsmuire a imaginaţiei (mai ales bolnave) nu poate să se suprapună unei realităţi, chiar dacă aş avea explicaţii precise de la care aş porni. Dar Ioana nu spusese totul cum se întâmplase, sau nu minţise tot timpul, după cum remuşcările sau sinceritatea o făcuseră să spuie adevărul, sau să mintă. Şi astfel, am o mulţime de adevăruri şi de presupuneri pe care nu le pot îmbina, sau îmbinându-le dau naştere la o construcţie arbitrară, ridicolă pentru orice om normal. Într-o zi, când, după ce-i luasem o mulţime de detalii îngrozitoare, Ioana a început o frază cu: „Când mă săruta”, iar eu am întrerupt-o: „Te săruta des?“. „În fiecare zi, cum s-ar fi putut altminteri?“ am

suferit îngrozitor ca şi cum aş fi aflat un adevăr cu totul nou, neînchipuit, şi m-am convins că toate presupunerile pe care le făcusem erau prea la suprafaţă în comparaţie cu realitatea.

Mai târziu, când i-am spus Arabellei tragedia noastră, fiind siguri de discreţia ei şi de seriozitatea cu care ne asculta, ea a întrebat pe Ioana: „De ce i-ai spus?“ Într-adevăr, aceasta a fost capătul întregii noastre tragedii. Ca să-şi liniştească remuşcările, Ioana putea să se comporte cu mine ca o vinovată, fără să se trădeze deloc, să-mi suporte capriciile, să nu mai aibă nicio intenţie de luptă. Dar aşa n-ar fi putut face, căci durerea ei de a nu se simţi iubită durează întreagă, la fel, şi izbucneşte cu toate că-şi mărturisise păcatul. Se simte tot aşa de îndreptăţită să mă pedepsească. La reflecţia Arabellei (rezultat al unei lungi experienţe a vieţii, ceea ce demonstrează că un om profund sau altul uşuratic nu au decât un singur sfat de dat, chiar dacă motivele sunt cu totul altele), Ioana spuse tragic: „Cum să nu-i mărturisesc totul? S-ar fi putut să păstrez de el un secret aşa de important când sunt obişnuită să-i spun cel mai mic gând al meu? L-aş fi simţit tot timpul inferior, un bicisnic pe care trebuie să-l menajez şi n-am vrut asta. Sandu e dragostea vieţii mele, îl iubesc cum am impresia că nimeni n-a mai iubit pe lume, orice s-ar fi întâmplat.”

Cuvinte pentru care îi sunt recunoscător, căci îmi mângâie toate neliniştile şi-mi dau o mare încredere în mine. Totuşi, la sfârşitul unei discuţii, când mă găsesc torturat, nenorocit până la moarte, reîncepând zădarnic aceleaşi întrebări, şi când, pe rând, mă simt gelos, rău, îndrăgostit şi neînsemnat, frunză pe care o bat toate vânturile, îi ţip, întâmplă-te orice s-ar întâmpla: „De ce mi-ai spus?“

Tot ce-a fost trebuie să rămâie un secret, şi deci toate aceste dureri trebuie să se petreacă în întuneric, iar în apropierea celorlalţi, a lui Viky, care e tot timpul lângă

noi, trebuie să jucăm pe oamenii fericiţi, sau să explicăm tristeţea pe care nu putem să o ascundem, prin cine ştie ce motiv pueril. Astfel, facem impresia de oameni ciudaţi. În definitiv, nici nu ştiu cât cunosc ceilalţi din tragedia noastră. Eu n-am spus decât Arabellei, căci nu mai puteam în clipa aceea, iar pe Arabella o văzusem numai o zi, şi deci nu schimba întru nimic situaţia ascunsă, şi tânărului Radu odinioară, dar acestuia, imediat după împăcarea cu Ioana, nu i-am mai făcut nicio mărturisire nouă, iar el, cu o minunată discreţie pentru vârsta lui, n-a mai încercat nicio aluzie. De aceea nu-i pot suferi pe cei dimprejur că fac mereu impresia că nu ştiu nimic. Au asistat la venirea celuilalt în viaţa Ioanei odată cu plecarea mea, la plecarea lui odată cu venirea mea, la sforţările ei nebune ca să mă uite odinioară, şi ei nu ştiu nimic. Oricât de superficiali ar fi, tot nu mi se pare posibil aşa ceva. E drept că sunt burghezi şi nu s-au întâmplat între ei astfel de cataclisme... Totuşi, îi urăsc şi dacă n-au ştiut şi dacă au ştiut, căci în primul caz au denotat atâta miopie sau indiferenţă pentru Ioana, încât prietenia cu ei devine inutilă, iar dacă au ştiut tot, şi mai târziu au păstrat cea mai perfectă discreţie, îi urăsc pentru că n-au făcut niciun gest, n-au spus nicio vorbă ca să împiedice acele fapte, iar acum procedează ca şi cum n-ar trebui să am niciun chin special. Şi-i văd că-şi închipuie că sunt un om curios. Sau poate că nu pricep cum nu mă pot deprinde cu nenorocirea mea, socotesc logic că, deoarece am acceptat să mă întorc la Ioana, e inutil să mai continui cu reproşurile, fie că ei nu sunt în stare de turmente prelungite, fie că nu pot înţelege decât vag ceea ce se petrece în afară de ei, după cum vag poţi înţelege pe cel căruia i-a murit cineva scump.

Câteodată mă duc în lungul mării, pe unde nu vine nimeni, şi strig să întrec zgomotul valurilor: „Ioana m-a înşelat! Fie-vă milă de mine!“ Secretul regelui Midas.

În mine, Ioana îşi pierde orice control al vorber, vrea să

pedepsească pentru toate nenorocirile ei şi atunci face imprudenţe. Aşa, uneori mă aseamănă cu celălalt. Ce ciudată evoluţie a stărilor sufleteşti! Pornind de la un reproş pentru viaţa ei trecută, gândul la omul pe care îl urăşte, după ce l-a admirat sau i-a fost indiferent, o înfioară. E deznădăjduită că nu poate repara nimic şi că păcatul rămâne până la moarte, orice am fi făcut. Şi din cauza asta caută să lupte, să găsească argumente mai mult pentru ea, chiar dacă depinde de întrebările mele. Şi sfârşeşte prin a se înfuria pe mine, principalul vinovat de tot ce s-a întâmplat. Iar ca răzbunare îmi aruncă inconştient: „Parcă eşti celălalt”. Adică apropie o imagine oribilă, o intercalează şi mai adânc între noi, cu toate că se silise atât să o îndepărteze. De fapt, îşi ţipă nenorocirea ce durează mereu, orice schimbări ar fi, şi vorbele n-au nicio importanţă. Dar pe mine mă lovesc, ca şi cum fiecare din ele ar avea stricta ei semnificaţie.

Penibilele complicaţii ca să nu mă întâlnesc cu celălalt, ocolirea anumitor străzi periculoase sau a unor prieteni comuni. Nimeni nu mai ştia cum să interpreteze dispariţia mea, şi acum mulţi mă consideră ca şi cum aş fi murit. Neînţelegerea mea cu oamenii s-a exagerat încă. Mi se pare că ghicesc intenţii răutăcioase, că mi se fac aluzii. Parcă m-aş simţi vinovat de o hoţie şi bănuiesc pe fiecare să nu fi aflat. Uneori urăsc pe toată lumea şi pe Ioana mai mult decât pe toţi, căci mă simt umilit de rolul pe care sunt obligat să-l joc. Va dura asta tot timpul? Un vis a venit ca un răspuns, şi cred în visuri, căci de multe ori ele mi-au arătat adevărul. E complect diferit de realitate, deci neinfluenţat de nimic, şi se formase singur. Parcă au venit în camera mea mai mulţi cunoscuţi, iar Ioana, Viky, soţii Axente îmi reproşau: „Îţi întinde mâna, de ce nu i-o dai?“ Eu voiam să-i dau mâna, dar nu-l vedeam. Ceilalţi mi-l arătau surprinşi: „Cum nu-l vezi, lângă tine, acum e în dreapta, a trecut în stânga, în faţă“. Şi eu mă zbăteam inutil: „În stânga e un scaun, nu văd decât un scaun... şi în dreapta, patul... În faţă, masa. Văd toate obiectele

camerei mele, dar pe el nu-l văd“…

Este acum exact părerea mea asupra celuilalt, dar nu fusese totdeauna aşa. Când am găsit-o, voia neapărat să-i descopere o valoare, şi avea obiceiul să susţină: „Amândoi sunteţi egali, tot aşa de puternici, unul prin sensibilitate, altul prin inteligenţă”. Instinctiv, nu am contrazis-o şi m-am prefăcut că sunt de părerea ei. Dealtfel, eu am toate neliniştile, şi îmi spuneam că poate are dreptate. Eram încântat cel puţin că sunt egal. Multă vreme, crezând că-l preferă, m-am socotit inferior, şi asta a fost o mare umilinţă. Ioana nici nu putea susţine altfel, căci numai aşa mai avea vreo salvare ca trecutul ei să nu apară monstruos. Când am aprobat vorba ei, mi-a fost recunoscătoare: „Niciodată n-am crezut că eşti atât de profund şi ai să mă înţelegi”. Dar, pe măsură ce redevenea îndrăgostită ca odinioară, îl săpam pe celălalt şi-mi era uşor, căci găseam destule pretexte ca să o dezgust. Şi apoi ea nu-l iubea, îi fusese numai un motiv. Accepta cu uşurinţă acum ca statuia ridicată cu atâta osteneală să se fărâmiţeze. Mi-a fost foarte simplu să distrug valoarea trecutului ei, şi nu mai rămăsese decât rareori, din nevoia ei de a fi dreaptă, să-i mai susţie vreo calitate, dar care, neavând nicio legătură cu dragostea, nu mă irita deloc. Conversaţia se schimba îndată, căci aveam ceva mai important de vorbit. În schimb, imaginea mea în absenţă n-a făcut decât să se înfrumuseţeze, Ioana n-a făcut decât o sforţare ascunsă să mă reabiliteze, reuşind anevoie, căci pornise de la cea mai mare ură, care întunecase orice. Şi cum nu era susţinută acea încercare de a mă reabilita nici de el – fatal – nici de ceilalţi, care văzuseră cât de chinuită a fost Ioana din pricina mea, şi acum erau bucuroşi că totul s-a sfârşit, le era egal în ce fel fusese adevărul. Cu timpul, el nu mai putea face un gest fără ca ea să se gândească la mine şi să-mi găsească superioritatea, să-l mai susţină numai prin gândul (ca să nu se simtă prea vinovată): „Ca om

este infect, dar inteligenţa lui imensă face să suport totul“. Evoluţia se făcuse încet în Ioana, dar, desigur, dacă eu nu i-aş fi ieşit în cale în ziua acea, ei tot s-ar fi despărţit. Şi nici măcar nu era rău. Avea mici socoteli, dar suportabile. Eu o făcusem să sufere pe Ioana, iar el numai întrucât îi aducea aminte de mine. Fiind complect detaşată, faptele lui îi erau indiferente, putea să mai aibă metrese, să vie sau nu (dar era foarte punctual), să scrie sau nu, îi era perfect egal totul. Nici nu observa mare lucru, în timp ce la mine observa cele mai mici intenţii, şi, numai când alţii îl ironizau prea pe faţă, sesiza şi se mânia mai mult de ruşine. Chiar dacă ajung la aceste constatări aşa de mulţumitoare pentru mine, totuşi, unul din reproşurile pe care i le îndrept mai ales, producând în mine imensă dezolare: „Să te fi despărţit de el cu un timp înainte de întâlnirea noastră, dacă este exact că-i cunoşteai toate cusururile! Dar ai trecut de la unul la celălalt”.

Ioana, iubita mea, m-a refăcut singură şi, la urmă, imaginea mea a căpătat proporţii fantastice, din pricina tuturor dorurilor, a prezenţei mele veşnice în sufletul ei şi, totuşi, a absenţei mele, care îmi dădea un chip de fiinţă supranaturală.

— Am venit la Cavarna numai cu Viky anul trecut de vacanţă. Tot timpul am citit numai din clasicii franeezi, mă sforţam să explic lui Viky pe Racine rând cu rând, şi, cum e ea bună, asculta. Cred că o şi amuzam: oricât de superficială ar fi o femeie, are instinctul emoţiilor.

Celuilalt nu-i plăceau clasicii, îi cunoştea pentru că era în curent cu orice, iar din Racine scotea câteva idei interesante şi nu explicarea vieţii. Cum viaţa îi era livrescă, nu-l sesizau apropieri cu cele ce i se întâmplau şi lui. Se considera uneori personagiul central din vreo carte care îl pasionase pentru cine ştie ce teorie ce putuse să extragă de acolo, dar apropierea era complect convenţională şi totdeauna complezentă. Tot ce explica Ioanei, şi o entuziasma, erau interpretări arbitrare ale

realităţii, totdeauna subtile, dar nu se pricepea să sufere fără să-şi mai discute suferinţa. Ioana îl asculta cu admiraţie, îi repeta deseori, ambiţioasă se forţa să înţeleagă cărţile lui grele, dar imediat ce râmânea singură, fără nimeni care să-i schimbe preocupările, revenea la Racine.

Mi-a repetat iarăşi rolul neînsemnat pe care l-a jucat dragostea între ei, căci aşa trebuie să mă consoleze şi să-şi potolească remuşcările. Pretinde că tot ce a fost important între ei erau numai discuţiile interminabile asupra unei cărţi. Dar încercările de potolire dau greş, atingând întotdeauna chestiuni chinuite. Iar dacă continuă numai pe teren literar şi vrea să reconstituie o teorie pe care au construit-o ei împreună, eu o las să vorbească, mai puţin din curiozitatea de a afla acea teorie (căci nu mă interesează. Teorii pot găsi oricând într-o carte, nu-i nevoie să utilizez cunoştinţa cu un om pentru aceasta. Un om nu poate fi interesant decât întrucât aduce o sensibilitate personală, care uneori îţi sugerează o mie de privelişti asupra vieţii, fără să spuie o vorbă), cât din a afla atmosfera în care au trăit, emoţiile ce au putut să străbată prin vorbele lor, gesturile ce au putut să întovărăşească unele conversaţii. Analiză subtilă, migăloasă, şi mai ales nesigură, căci sunt totdeauna nesigure constatările ce le faci asupra unei chestiuni ce te interesează prin toţi nervii, în timp ce în alte ocazii, la o analiză literară, de pildă, pentru care pui cea mai mare sârguinţă şi dorinţă de adevăr, tot ajungi la anumite convingeri. Într-o zi, când Ioana a insistat după obicei asupra vieţii lor comune de ordin intelectual, i-am replicat (cu o neînţelegere perfectă a vieţii, dar gelozia era de vină).

— Atunci de ce mai trăiaţi împreună?

— Oameni suntem!

Cuvinte făcute să mă străbată în întregime şi să apară deseori la mijlocul cine ştie cărui gând să-mi puncteze

toată existenţa.

Mai târziu, Ioana mi-a explicat amplu ciudăţeniile senzualităţii feminine, sentimentul care joacă la ele un rol aşa de mare, plăcerea răspândită în tot corpul, satisfacţia îndeplinindu-se rar. O mulţime de detalii pe care nu le ştiusem decât vag şi pe care şi ea le aflase între timp, fie că formau un subiect de discuţii între ei, fie că nu fusese mulţumită de viaţa ei, făcuse inutil trădarea şi avea nevoie de explicaţii. Îndeplinise tot ce-şi închipuise că-i poate linişti dorinţele şi nu izbutise nimic, ceea ce cu mine se făcuse fără să-şi pună nicio întrebare. Ioana credea că, spunându-mi aceasta, gelozia mea avea câteva consolări. E drept că găseam şi unele satisfacţii, dar odată cu ele veneau şi alte gânduri: însemna că pentru a se potoli întrebuinţase toate practicile imaginabile ale amorului, trecuse peste orişice repulsie, prelungise cât mai mult îmbrăţişările; şi apoi nu este de închipuit că continua fără să aibă nicio plăcere, numai din complezenţă pentru dânsul. Suporţi un soţ oricum, dar nu un amant numai pentru că te învaţă lucruri frumoase. Dorinţa de răzbunare împotriva mea se terminase, încercarea de a mă uita şi de a se deprinde cu altul era evident că nu reuşise. Şi dacă susţinea toate acestea, căuta mai mult să se mintă pe dânsa. În apropierea unui bărbat care o îmbrăţişează, o femeie uită toate plăcerile avute înainte cu altul, după cum în faţa unei prăjituri nu te interesează că ai mâncat cu un an mai înainte o prăjitură mai bună. Detaliile pe care eu le provocasem şi acum mă înnebuneau, aşa deveneau de vizibile scenele... „De fapt, n-aş fi ştiut cum să plec. Ca să împlinesc timpul, îl întrebam despre cine ştie ce carte.” Aceste limitări ale plăcerilor lor îmi fac suferinţa şi mai puternică, deoarece reconstitui şi mai bine ceea ce făcuseră. Câteodată îmi zic că e oribil să provoc astfel de destăinuiri, dar nu mai contează în clipa aceea nicio judecată, sunt în voia curiozităţii nebune de a afla cât mai multe. Ioana nu e în stare să mintă. Aşteaptă mai mult o consolare din partea

mea. O fată atât de inteligentă şi totuşi în voia tuturor capriciilor şi durerilor mele, ca şi cum ar trebui să le epuizăm pe toate ca să putem fi fericiţi odată! Dar eu nu descopăr nicio ameliorare. Combin la nesfârşit, întrucât a fost a lui, sau ce colţ din ea a mai rămas neatins numai pentru mine şi altă dată aş fi crezut că numai dacă ar fi primit o sărutare străină ne-am fi despărţit pentru totdeauna. Ioana pretinde în momente de mânie că totul s-a întâmplat numai din pricina mea, dar eu, scriind aceste lucruri, îmi dau seama că nu voi ierta-o niciodată că chinul va fi etern

S-au întâmplat multe în viaţa ei care îmi produc milă de câte ori îmi aduc aminte, cu toate că nu totdeauna pentru motive însemnate. Era, la începutul cunoaşterii noastre, un personagiu important, domnul X. El a invitat pe câţiva studenţi ca să se arate apropiat de tinereţe. Prin nu ştiu ce ciudăţenie, ne-am hotărât să mergem şi noi, necunoscuţi şi în acelaşi timp foarte orgolioşi, deci trebuind să ne supere cea mai mică neatenţie care ni s-ar arăta. Într-un salon mare au intrat vreo patruzeci de persoane. În sfârşit, a apărut şi gazda, grav, zâmbitor, dar distant, şi a început să dea pe rând mâna tinerilor musafiri, oprindu-se mai mult la cei pe care îi cunoştea. La Ioana s-a mărginit cu o strângere de mână şi cu o uşoară aplecare a capului. Ioana i-a răspuns cu un zâmbet, iar domnul X a trecut mai departe. Curând Ioana a schimbat locul, domnul X s-a găsit din nou în faţa ei şi, fără să o recunoască, i-a dat mâna din nou, iar Ioana a trebuit iarăşi să zâmbească. Am asistat de la distanţă la amândouă scenele (nu i-am spus Ioanei niciodată, chiar când am devenit intimi) şi am văzut-o la a doua prezentare, mică, încercând să zâmbească. Dar în fond lovită în orgoliul ei de femeie care se întreabă zilnic dacă este sau nu frumoasă. Am avut o durere imensă pentru Ioana din clipa aceea, durere ce a rămas identică de câte ori mi-am adus aminte de scenă, oricare ar fi fost relaţiile

dintre noi şi câte dezastre veritabile ar fi venit. Acum domnul X a murit, Ioana probabil că a uitat, iar eu transcriu cu aceeaşi emoţie. Pentru multe supărări de ale ei am fost necăjit, cu toate că, mai târziu, când am urât-o, m-am bucurat că s-a întâmplat aşa. Acum, când dragostea şi ura se succed cu repeziciune şi fiecare moment diferă de celălalt şi aceleaşi fapte de ale ei le văd în fiecare clipă altfel, totuşi, vizita la domnul X subzistă intactă. Mila este şi ea, ca orice sentiment, greu de delimitat, de gradat, începe, se transformă, se schimbă după legi misterioase. Cred încă că exemplul de mai sus e rău ales pentru ca să demonstreze generalitatea acestei legi. Se poate vedea numai bine ciudăţenia mecanismului meu interior. Şi atunci iarăşi mă întreb: cine a fost vinovat? Nimeni n-ar putea să răspundă precis nici măcar cine a fost MAI vinovat. Aceste rânduri sunt complect nedrepte. Ar trebui să-si scrie şi ea romanul ei, aşa cum îl vede ea şi nu cum îl transform eu, căci consider pe Ioana egală cu mine şi în stare să-şi noteze cele mai impalpabile stări sufleteşti. Din lectura celor scrise de amândoi un al treilea ar putea să-şi facă o convingere. Poate însă că ar găsi două pledoarii aşa de diferite, că orice comparaţie n-ar avea niciun rost. Dar de ce atunci eu şi cu Ioana depindem unul de altul? Nu s-ar putea spune că senzualitatea joacă un rol important. De ce ne torturăm clipă cu clipă, ca să ne împăcăm cu frenezie? De ce o urăsc şi o iubesc pe rând, cu aceeaşi intensitate? Nu se poate să nu fie între temperamentele noastre puncte de contact.

E precis că sentimentele nu sunt pure şi numai nevoia noastră de a simplifica ne face să vorbim de dragoste, gelozie, ură. Vorbesc deseori de „remuşcările Ioanei” şi mă întreb care e adevărata limită a acestor remuşcări. Ele s-au iscat dintr-o părere de rău pentru suferinţa mea? Dar de atâtea ori Ioana îmi pricinuieşte noi suferinţe sau mi le măreşte şi mi le întreţine pe cele vechi. Incapabilă

de un gând ascuns să mă vindece şi chiar dacă are o iniţiativă, n-o poate ţine multă vreme, izbucneşte mărturisind secretul ei şi făcându-ma astfel bănuitor. Iar la orice nouă tentativă o pot imediat descoperi. Acele remuşcări nu-mi fac decât rău, nu numai că-mi produc milă pentru fiinţa ei nenorocită, dar şi pentru că în clipa aceea destăinuieşte noi amănunte despre cele întâmplate. Milă pentru mine are numai uneori, căci temperamentul ei este ca şi al meu, tot aşa de bizar şi neprevăzut. La sfârşitul unei discuţii în care pedepsesc cu vorbe grele, ea se face rea, de obicei se depărtează de mine, răspunde. Dar alteori, brusc, o milă imensă o năpădeşte şi, apropiindu-se de mine şi îmbrăţişându-mă disperat, cu un hohot de plâns, spune: „Iartă-mă, iubitule, ai dreptate, fă ce vrei cu mine, goneşte-mă dacă nu poţi să mă ierţi; să ştii că toată viaţa te voi iubi“.

În femeile din romanele ruseşti găsesc, alături de intensitatea sentimentelor, şi capriciul cu care se produc ele. La francezi, agitaţia Hermionei depinde de Pirus, după un plan matematic. Agitaţia Ioanei n-are de multe ori nici un fel de explicaţie. Niciodată nu sunt sigur de ce o să producă în ea vreun gest de-al meu, aşa sunt surprizele de mari. Mă simt totuşi mândru că soarta m-a ales că trăiesc viaţa cu atâta intensitate, că am înţeles atâtea graţie Ioanei, şi câteodată reaprind o discuţie numai ca să îndepărtez o stare prea limpede, fără nicio semnificaţie, care durează de prea mult timp…

Dar, în definitiv, e pueril să asemăn pe un om cu un piano, care are un spaţiu bine calculat între sunetele clapelor.

În lipsa ei, am fost în excursie cu câţiva prieteni la acea minune care poartă numele de: Cheile Bicazului. Am mers cu automobilul până la Bicazul Ardelenesc şi acolo am luat un băieţaş de ţăran ca să ne conducă şi să ne poarte pachetele prin strâmtoarea miraculoasă, de-a lungul apei clare şi sprintene, până la lacul Ghilcoş, funebru, lac de

plimbare parcă pentru melancolici. Băieţaşul se identificase cu noi, împărţeam cu el mâncarea, îl întrebam, căci nu era pisc cât de înalt pe care el să nu fi fost. Două zile de emoţii puternice, trăite împreună, apropie distanţele dintre oameni. Când ne-am întors din nou la automobil, regretam că trebuie să părăsim pe băieţaşul deştept, drăguţ şi cuminte. El, fluturând mâna între eternitatea ce se aşeza din nou între noi şi el, ne-a strigat: „Mergeţi cu Dumnezeu!“

Este oribil felul cum se despart doi oameni care s-au iubit. Două rude îndepărtate, doi prieteni, două cunoştinţe vagi se pot revedea oricând, dar între doi îndrăgostiţi totul s-a terminat. Te-a interesat cel mai mic eveniment din viaţa celuilalt, ai suferit sau te-ai bucurat împreună, ţi-ai făcut o mie de planuri, şi deodată totul trebuie să-ţi devie egal. Atâtea emoţii împărtăşite trebuie acum să le acoperi, căci de au avut o valoare numai pentru că au vibrat amândoi, şi, singuri, fiecare s-ar fi emoţionat în alt chip. Trebuie să arunci cu totul anii aceia şi să nu mai păstrezi nimic, după cum la un cancer, dacă vrei să salvezi ceva, trebuie să tai carnea profund, de pe unde nu vezi niciun început de boală, în acelaşi timp, despărţirea se face meschin. Au avut atâtea momente admirabile împreună şi, totuşi, în ultima clipă, neagă totul, murdăresc totul, îşi spun cuvinte triviale, care nici nu le sunt obicinuite, se pedepsesc cât mai tare; şi aceste clipe, fiind ultimele din viaţa lor comună, vor fi mereu prezente în minte, oricât ai încerca să te gândeşti la ceva mai bun.

— Şi când eram nenorocit şi singur pe lume, dragă Ioana, un lucru mai ales nu-ţi iertam, mi se părea cea mai mare vină a ta, cu toate că nicio iubită n-ar fi făcut după pretenţia mea. Să-mi fi spus, ca băieţaşul din Bicaz, din toată inima: „Du-te cu Dumnezeu!“

În discuţiile noastre, de multe ori mă contrazic, regret ceva neînsemnat din cele ce au fost, faptele nu mai au

valoarea lor, ci le colorez după supărarea în fiecare clipă alta. Încep o conversaţie cu un „era mai bine dacă…“ şi susţin un lucru arbitrar, deseori prea complicat, fără să corespundă unei realităţi posibile. Am satisfacţii construind aceste închipuiri, mă simt deseori răzbunat prin ele şi mi-aduc aminte abia la urmă că am trăit aproape cu fericire o invenţie. Ioana încearcă întotdeauna să mă consoleze şi să se consoleze spunând că, dacă îi fusese profanat corpul – şi ca să mă vindec trebuia să renunţ a mai salva ceva din el – în schimb sufletul rămăsese întreg, tot al meu. Văd că aceasta poate fi o consolare de valoare şi că e umilitor ca eu, care am pretenţia că duc o viaţă strict intelectuală, păstrez prejudecăţi. E drept că joacă şi corpul un rol mare, căci îţi place să-ţi mângâi iubita, s-o priveşti, s-o păzeşti de cald şi de frig. Nu poţi renunţa la toate acestea. Altfel nici n-ai avea nevoie de o apropiere, te-ai mulţumi să-i ştii existenţa şi să fii cât de departe. Dar gelozia este un sentiment ciudat. Nu poţi fi gelos, de pildă, dacă iubeşti pe o femeie care a fost odată măritată, pe fostul ei bărbat, chiar când l-a iubit. (Dar poţi fi gelos pe ce va urma. Dragostea este o chestiune de prezent?) Fără nicio iluzie, pot spune că aş suporta ca Ioana să fi început să iubească pe altul (care a murit sau a părăsit-o) şi acum, cu mine, s-o simt mereu cu gândul la ceea ce ar fi putut să fie, dar corpul să-i fi rămas intact Sau poate fac numai supoziţii pe un caz ce-l închipui fără să-l fi trăit. Uneori sufăr nu din pricina că mi se pare că văd urmele păcatului pe carnea Ioanei, ci pentru că îl închipui pe celălalt. Am nenorocul ca el să fie o persoană cunoscută şi nu un anonim, pe care l-aş imagina mereu în alt fel, dar niciodată aşa de bine conturat. Cu ocazia aceasta îmi dau seama că orice fantezie, cât de oribilă, e mai suportabilă decât realitatea. Uneori discuţiile pe tema aceasta fie pornesc nelogic, puerile pentru un om calm, de le-ar examina, dar fiecare vorbă conţine o picătură de sânge.

— Nu poate să-şi facă cravata, i-o făceai tu când vă

îmbrăcaţi?

— I-o făceam eu.

— Şi băgai de seamă ca să-i fie cărarea drept la mijloc?

— Singur, şi-o făcea totdeauna strâmb.

— Purta bretele proaste şi-i cădeau pantalonii. Tu l-ai învăţat să-si cumpere bretele noi?

— Da!

— Tu l-ai învăţat să nu vorbească când are mâncarea în gură? Când am mâncat cu el ultima oară, spre mirarea mea, mânca frumos!

— Eu l-am învăţat.

— Vrasăzică, te interesai de el, voiai să-l transformi!

— Dar aceste erau defecte care săreau în ochi, aş fi făcut la fel şi cu un străin!

— Mereu scuze! Totdeauna găseşti o vorbă care să te consoleze.

— Altfel aş înnebuni!

În definitiv, ai făcut tot posibilul ca să-l faci acceptabil. Te-ai întors la mine, fiindcă te-ai înşelat. Dacă ar fi fost el om cinstit, nu l-ai mai fi părăsit.

— N-aş fi avut curajul s-o fac!

— Dar făcând socoteala, tot tu eşti mai vinovat faţă de el. L-ai luat şi l-ai părăsit când ai vrut, iar acum el suferă, atât cât este el în stare, în orice caz mai mult decât tine. Dacă nu ţi-aş aduce eu aminte, nici nu te-ai mai gândi.

— Pentru că te iubesc pe tine!

— Mă iubeşti pe mine, dar ai făcut tot posibilul ca să iubeşti pe celălalt. Aş prefera să te fi făcut cocotă, să fi fost prin viaţa ta o mie de bărbaţi; aş şti astfel că ai făcut-o să te răzbuni pe mine şi poate m-aş consola. Dar dacă ai ales pe unul singur, ai făcut-o cu gândul ca să te aranjezi. Ştii ce? Du-te şi te mai dă şi altora, corpul tău tot nu are nicio importanţă. În felul acesta nu vom mai avea discuţii.

Ioana plânge deznădăjduită, vorba mea m-a înfiorat. Dar văd îndată că Ioana nu m-ar asculta, căci nu mai pricepe nimic din ceea ce s-a întâmplat cu dânsa.

Cum pot să-i reproşez ceva Ioanei de acum, când între ea şi cea de odinioară, care a greşit, nu este, din punctul de vedere sufletesc, absolut nicio asemănare? Am de atâtea ori impresia că nu sunt un singur om, ci sunt în fiecare clipă altul, şi între ei nu există nicio legătură. Ce-mi pasă acum de o boală pe care am avut-o eu un an înainte? De un necaz vechi? Îmi aduc aminte de întâmplările de altădată ca şi cum ar fi ale altuia şi, pentru o durere de cap actuală, aş dărui toate bucuriile trecutului. Ce-mi pasă dacă cel ce mi-a fost mai scump a murit acum un an sau acum doi ani? Şi dacă ar fi să i se prelungească viaţa cu mulţi ani din trecut dar să moară chiar în clipa aceasta, aş accepta?

Ioana se înlănţuie de mine cu toate puterile ei interioare, neagă tot ce-a fost rău, trăieşte numai din prezenţa mea, şi eu nu pot să am nicio certitudine: şi prima oară tot aşa de îndrăgostită se arăta! Ioana răspunde invariabil: „Pentru că te-am iubit tot timpul şi am plecat ca să mă răzbun!“ N-am avut dreptate, altul este motivul meu: carnea de lângă mine a mai fost atinsă. E tot ce reţin din trecut, restul îmi este complect indiferent.

— Eterna scuză pentru cele ce-ai făcut: „Eu nu te-am iubit! «Într-adevăr, dacă socotesc lucid, sunt o mie de lucruri pe care nu le-aş face pentru tine, dar orişicine, cât de îndrăgostit ar fi, poate ajunge la aceleaşi constatări. Sau, după momente, ar face sau n-ar face. Pe timpul bănuielilor mele, aş fi primit să fac ceea ce înainte sau după mi se pare imposibil. Dealtminteri, aş prefera să mă omor decât să fiu ridicol şi de aceea, în momentele tragice, am luciditatea să mă ascund bine, să nu mă vadă nimeni. Cât am stat împreună, n-a fost gând pe care să nu ţi-l împărtăşesc, am împărţit cu tine toate bucuriile, ţi-am citit tot ce mi se părea important dintr-o carte, te-am făcut să auzi orice bucată muzicală mă entuziasmase, în

toate plimbările în mijlocul naturii te luam cu mine, cu toate că ştiam că mergi fără uşurinţă, oboseşti uşor şi deci mi se ratează excursia. Şi, pe cât m-am priceput, te-am păzit, am făcut tot ce am putut pentru sănătatea ta, am tremurat de câte ori nu mă ascultai.

— Mai puţine explicaţii m-ar face mai fericită. Aşa strici şi ce-ai făcut bun pentru mine, căci arăţi că n-a fost nimic spontan. Toate acestea lasă-mă să le observ eu, fără să-mi atragi tu atenţia.

— Dar n-ai observat niciodată nimic. Ai fost o ingrată, altfel nu comiteai atâtea grozăvii.

— Eram liberă să fac ce vreau. M-am despărţit într-un chip loial.

— Adică m-ai dat afară!

— Era singurul mijloc ca să pleci. Ştii de câtă vreme ţi-am spus să ne despărţim şi tu amânai mereu. Îmi plac situaţiile clare.

— Nu se poate spune că a fost ceva dar în cele ce s-au petrecut cu tine mai târziu.

— Din pricina voastră, nu din pricina mea!

— Vorbeşte de claritate cea mai confuză persoană din câte am cunoscut!

— Poate că tu nu pricepi decât ce e simplu.

— Vrasăzică, dacă ai fi fost măritată cu mine, te-ai fi socotit angajată şi n-ai fi făcut la fel?

— Da!

— Orice femeie, oricât de inteligentă ar fi, se gândeşte la măritiş.

— Acesta e un instinct tot atât de puternic ca gelozia sau dragostea. Îl constaţi, îl taxezi, dar îl admiţi.

— Şi chiar aşa, dacă ţi-ar fi venit o fantezie, dacă celălalt ar fi spus că sunt un bicisnic, l-ai fi crezut şi ai fi făcut la fel. Argumente ca să te scuzi se găsesc oricând.

— Dacă m-ai fi iubit, Sandule!

— Iar vorba asta! Ai dorit să dansez ca o paiaţă în faţa ta şi asta mi-a fost imposibil. Am făcut-o uneori, dar numai din laşitate, cu gândul ascuns de a mă reface la

prima ocazie. Nu pot suferi despotismul. La cea mai mică încercare de a ta de a mă convinge, regret că nu am curajul să fug şi asta mă face să te urăsc. Îmi place să am impresia că, după voie, mă pot duce, întoarce, rămâne singur sau sta cu tine, fără să-mi ceară nimeni socoteală. Am anumite secrete, preocupări, în care nu-mi place să intre nimeni.

— Egoism bărbătesc.

— Cu puţină şiretenie, ai fi izbutit orişice! Dar tu nu poţi să-ţi taci triumful tocmai în clipa când mă simt umilit.

— Eu nu pot să ascund nimic!

Imensul merit al Ioanei, care o face aşa de diferită de toate femeile, e în acelaşi timp motivul prim al dezastrelor noastre. Sunt extrem de bănuitor şi nu ştiu dacă as putea fi minţit. Sau ar fi destul să descopăr o minciună cât de mică, ceva turbure în privirea clară, minunată a Ioanei, ca să nu mai am încredere în nimic, să caut să explic fiecare gest, fiecare vorbă în toate chipurile posibile (chiar dacă nu ajung la realitate). Şi Ioana încearcă să mintă uneori. În urma discuţiilor chinuite în care vede ce rău îmi făcuse mărturisirea ei sau în urma sfaturilor unei amice care susţine că sunt unele minciuni inofensive, dar necesare pentru pacea dintre un bărbat şi o femeie, Ioana se hotărăşte să procedeze şi ea la fel. Dar spune minciuna cu atâta stângăcie, se contrazice aşa de uşor, încât încercarea ei numai mă amuză şi mă face să am şi mai multă încredere.

— Întotdeauna îţi găseşti scuze!

Într-adevăr este aşa? E drept că atunci când o învinovăţesc se scuză, găseşte la fiecare tânguire a mea o replică, o explicaţie. Dar au vorbele o importanţă aşa de mare? N-o văd în acelaşi timp cât e de nenorocită şi că totul n-a fost decât o încercare să lupte împotriva mea şi a vocilor din sufletul ei? Uneori aşa îmi spun, dar alteori ciuda îmi este mai mare şi atunci gândesc că în niciun caz între noi nimic nu poate dura şi nu voi ierta niciodată. În

multe situaţii dintre noi suntem la fel cum am fost odinioară, eu tot aşa de distrat, iar ea tot aşa îmi reproşează, se chinuie şi pedepseşte cu vorba această distracţie. Dar acum nu mai aminteşte niciodată că o să plece sau că o să încerce să-şi refacă viaţa în altă parte. Când o iscodesc asupra intenţiunilor ei ascunse: „Ştiu ce se întâmplă fără tine! Oricât de rău ar fi, continui viaţa aceasta.“ Spune aşa chiar dacă e mâniată pe mine, şi mă miră, căci ştiu că e incapabilă să profite de o experienţă şi că rămâne tot aşa de instinctivă în schimb, eu am planuri mari de a fugi. Altă dată mă simţeam prea slab ca să iau hotărârea, dar nici nu mă gândeam să-mi educ energia, cu toate că viaţa cu Ioana se rezolva într-o mulţime de scene. Acum, cu toate că sunt tot aşa de firav, şi pe deasupra ştiind ce-am suferit în lipsa Ioanei, fac socoteli ascunse cum m-aş putea vindeca. Par un hoţ ce plănuieşte la întuneric o mare prădăciune. Îmi spun că poate atunci eu am fost vinovat. Dar acum sunt absolvit de toate şi e nedrept să nu fiu cruţat. Toată povestea m-a umilit adânc, mi-a demonstrat ce nevolnic sunt şi ce puternică este Ioana. Aş vrea să mă răzbun măcar ca să priceapă că-i sunt egal şi că nu am acceptat totul numai din slăbiciune. Să nu mai gândească cum gândeşte: „Trebuie să-l admit aşa, căci îl iubesc. Dar ce mult aş fi vrut să fie mai puternic!“ Cred că Ioana ar fi trebuit dominată, şi, cu scrupulele mele, cu o mie de explicaţii pe care le sugerează fiecare întrebare, am părut slab. Să fiu destul de tare ca să plec, fără să mă reţie fiecare din vaietele ei!

— Când mă gândesc la ce a fost, nu-mi vine a crede. Cu mine s-au întâmplat toate grozăviile?

Aşa spune Ioana. Frază feminină prin excelenţă. Cu noi bărbaţii nu se pot petrece surprize, chiar dacă am trăi viaţa cea mai aventuroasă. Suntem conştienţi de ce am făcut sau, în orice caz, ne luăm răspunderea pentru tot ce a fost, pentru noi înşine. De aceea poate suntem mai

puţin proaspeţi, purtăm întotdeauna după noi întreg trecutul. Femeile trec prin toate transformările, renăscând de fiecare dată. Par, în momentul trăirii, că pun toată frenezia corpului şi a sufletului, şi totuşi, după un timp, constaţi că pentru ele n-a fost decât o închipuire. Nu mai recunosc nimic din propria lor viaţă trecută şi nici nu au ambiţia s-o salveze, pentru a avea o scuză. Ca valul fermecat care se apropie de mine, plin de sunete şi de scântei, dar curând se destramă, ca să încerce o nouă construcţie.

Se plânge: „Mai teribil decât orice în dragoste sunt aşteptările. Preferam să-ţi anunţi venirea după un timp mai lung decât să nu vii exact. Mă uitam mereu la ceas sau pe fereastră şi, în sfârşit, mă hotăram să ies până la poartă, dar nu te vedeam încă, oricât aş fi cercetat pe strada lungă ce se întindea în faţa mea. Încercam să citesc, să cânt la piano, dar renunţam, după câteva minute. Mă hotăram: «Nu mă voi mai uita pe fereastră până ce nu voi număra o sută. Apoi altă sută. Până ce nu voi număra toate franjurile de la perdea. Toate florile vopsite pe perete. Până ce nu voi prinde cinci muşte.» Şi iar la fereastră şi în stradă inutil. Şi, în acelaşi timp, toate posibilităţile trec prin cap. Poate ai fost călcat de nn automobil. Ori te amuzi în altă parte. Sau eu n-am observat bine ora întâlnirii. Sau poate tu n-ai fost atent la ea. Poate ai plecat pentru totdeauna. Ne-am despărţit ca de obicei, fără nicio ameninţare deosebită, dar poate că aveai planuri ascunse. Mi-aduceam aminte de o vorbă de a ta, care mă ameninţase în felul acesta. Ai spus: «Dacă aş avea curajul să plec!?» Poate ţi-ai ţinut ameninţarea. Sau poate te-ai omorât. Eşti aşa de trist, iubitule, uneori, că eventualitatea aceasta nu mi se pare exclusă. Eram pe rând mâniată pe tine, geloasă sau disperată să nu ţi se fi întâmplat ceva rău. Plănuiam cum să procedez în fiecare din posibilităţile închipuite. M-aş fi omorât; sau de ar fi trebuit să te pedepsesc, m-aş fi dat primului venit. Viky

mă vedea neliniştită şi încerca să mă potolească: «Eşti nebună, dragă, a întârziat poate pentru că a avut treabă». Vorbă plată, pentru că ea nu mă putea înţelege, pentru că nu iubea sau pentru că avea o fire mai potolită. Întotdeauna, la urmă, se vedea că ea avusese dreptate şi că toate bănuielile mele fuseseră nebunii. Realitatea era mult mai simplă. Viky făcea morală: «Ei, nu ţi-am spus eu?!» Ai întârziat pentru că mergea prost ceasul, pentru că n-ai găsit tramvaiul la timp, pentru că ai făcut înainte o plimbare pe Calea Victoriei. Mă găseai ostenită şi rea!“

Trăieşti clipe teribile şi apoi ele se aşează la întâmplare în memorie. Nu le mai retrăieşti cronologic şi nici nu le alegi pe cele mai importante. Deodată, o scenă neînsemnată prinde proporţii, te persecută, o analizezi cu toate puterile tale de interpretare. Ţi se pare că ea este vinovată de tot ce ţi s-a întâmplat. În clipa aceasta, Ioana e convinsă că m-a părăsit numai pentru că a trebuit să mă aştepte de câteva ori.

Îmi aduc aminte de multe situaţii în care am fost vinovat faţă de Ioana, şi nicio altă interpretare nu este posibilă (dealtminteri, nu interpretez în multe chipuri pentru a-mi găsi scuze, ci numai dintr-o necesitate organică). Nu totdeauna suferinţele ei erau proporţionale cu greşelile mele, de aceea, dacă îmi era milă după cum o vedeam de chinuită, remuşcările îmi depindeau de cum îmi cântăream greşeala. Sau, câteodată, dintr-o pricină mică, mă năpădesc tristeţile pentru tot ce-i făcusem la un loc, fără să mai disting bine fiecare detaliu; pentru faptul numai că nu izbutisem să o fac fericită. Pentru un motiv însă remuşcarea mea rămâne constantă, căci o trăsătură a caracterului meu observată de atâtea ori zilnic, pe care nu o pot atenua, oricât m-aş căzni, şi care, dealtfel, nu e numai un prilej veşnic de nelinişte pentru Ioana, dar mă împiedecă şi pe mine să fiu fericit. Esta un defect funest, căruia unii îi spun, ca să-i dea aparenţă suportabilă, luciditate. A asculta o bucată de muzică, a citi ceva subtil,

a fi în mijlocul celui mai superb aranjament al naturii şi totuşi a nu-ţi uita prezenţa, a nu fi în stare să exclami ceva fără sens numai din entuziasm, fără să te auzi şi să te găseşti caraghios, a-ţi urmări clipă cu clipă propria-ţi emoţie şi evoluţia ei, înseamnă să nu mai ai niciun sentiment pur, nealterat de o cercetare migăloasă şi inutilă.

Ioana e febrilă, grăbită să-şi satisfacă dragostea, fără nicio judecată a clipei care va veni, credulă în bucuria sau supărarea momentului şi nenorocită de ezitările mele, pe care le găseşte drept o dovadă a lipsei de dragoste, în clipele cele mai apropiate de Ioana nu-mi pierd pe tovarăşul meu interior, care controlează toate gesturile. Poate asta o face să spuie că „n-am iubit-o“, dar acest obicei intim îl aplic pe toate fenomenele înconjurătoare. Din el, acum, când am început să fiu sigur de traiectoria vieţii mele viitoare, nu-mi mai scot niciun orgoliu.

Poate că povestesc aceste gânduri sau scene din viaţa noastră comună în aşa fel, că nimeni n-ar extrage adevărul. Într-o viaţă de câţiva ani, s-au întâmplat fatal multe evenimente. Acum aleg la întâmplare, aşa cum îmi vin în memorie sau aşa cum le retrăiesc într-o discuţie cu Ioana, şi neînţelegerea începe să se zbată nu totdeauna pe un motiv important, căci chinurile noastre n-au nevoie de argumente însemnate. Un al treilea, citind aceste rânduri, ar putea, chiar fără să fie om simplu sau fără să simplifice o poveste care nu-l interesează, să tragă o concluzie imediată: „Ai fost vinovat, trebuia s-o iei cu tine şi, desigur, că nu te-ar fi înşelat. Acum, dacă ai puţină inimă, trebuie să ai şi destulă tărie şi să nu-i aduci aminte, inutil, de ceea ce a fost. Eşti convins că te iubeşte şi tot ce-a făcut e numai din dragoste nemulţumită. Are toate scuzele.” Sau poate ar spune: „A procedat ca orice femeie uşurică, când i se pare că găseşte un bărbat mai bun. Îndată ce s-a convins că se înşeală, s-a întors. Ai prea multă complezenţă pentru dânsa.“

Dar eu, dacă povestesc numai pe fragmente, ca să nu încerc răbdarea ascultătorului, sau pentru că nu-mi aduc aminte în momentul acesta de toate, am sufletul însă format de întreg trecutul din fiecare clipă. Şi cu Ioana nicio clipă n-a putut fi banală. Astfel, dar văd că, cunoscând aceste note, nimeni n-ar putea să ne cântărească greşelile, să explice care a fost motivul nepotrivirilor dintre noi. Iar eu numai pentru asta scriu.

E foarte vanitoasă, şi din cauza aceasta prevăd multe supărări viitoare. Tot ce-a fost m-a îndepărtat şi mai mult de oameni. Am panici în faţa oricărei întrebări, căci îmi pare a fi o indiscreţie deghizată. Aici, ascuns în portul acesta, mi se pare c-am scăpat de curiozitatea celorlalţi sau, în orice caz, nu mă interesează ce se vorbeşte la distanţă, atâta vreme cât sunt sigur că n-am să aud nicio aluzie. Întotdeauna m-am căznit să înţeleg cum se explică frenezia pe care o au oamenii de a afla un secret şi apoi de a-l transmite vecinului, când, de cele mai multe ori, nici nu se trage vreun profit. Putem să-l numim act cu totul dezinteresat dacă voim să compromitem actele dezinteresate. Nu interes psihologic, milă sau bucurie, ci numai anecdotă. Şi eşti încântat dacă o poţi anunţa cel dintâi. În orăşelul în care m-am născut era un domn care avea pasiunea să anunţe cel dintâi veştile, şi am asistat la o scenă admirabilă. A venit la mine cu o noutate şi i-am replicat cu maliţie: „Ştiam!“ Faţa pe care a arătat-o atunci a fost plină de savoare, şi mi-am dat seama că sunt multe aspecte esenţiale ale sufletului omenesc neexploatate, multe fizionomii nereprezentate de pictori. În spaima mea de a nu fi subiect de conversaţii e poate o laşitate de a nu trebui să-mi susţin cu tărie părerile şi a nu înfrunta opinia publică. Dacă cei dimprejurul meu sunt vinovaţi de flecăreală, eu sunt tot aşa de vinovat că dau importanţă acestei flecăreli. Obiceiul meu de a exagera cele mai mici neplăceri personale. (Orice faptă e complicată sau simplă, după cum o complică sau o simplifică temperamentul

tău.) La fel, unui fricos, dacă e singur noaptea într-o cameră, la cel mai mic zgomot al unei mobile i se pare că-şi fac apariţia din toate ungherile hoţi necruţători sau cine ştie ce fantome.

Ajunşi la Bucureşti, Ioana n-o să poată păstra un secret. Oricâte remuşcări ar avea, orice ar promite (dealtminteri, n-am niciodată curajul să-i cer astfel de promisiuni; mă mulţumesc să creez un obicei între noi, dar îmi dau seama ce şubred va fi în faţa primei ei mânii), imediat ce voi escamota ceva din viaţa noastră în faţa unui străin, vanitatea ei va fi mai puternică şi va trebui să izbucnească. Mereu aceeaşi concluzie, că tot ce s-a întâmplat n-a schimbat nimic, că suntem în aceeaşi luptă ca şi odinioară, egali în drepturi.

Am un teanc de scrisori de la Ioana; am încercat, în lipsa ei, să le recitesc, dar am renunţat îndată, căci nu mi-au folosit la nimic, nici rău, nici bun. Poate scrisorile, după multă vreme, la bătrâneţe, să aibă o valoare mai mult pentru aducere-aminte, dar deocamdată a le păstra înseamnă pură vanitate. Credeam că, recitindu-le, o să am prilej de melancolie, dar faptele transcrise acolo mi-erau indiferente şi de alt ordin ca preocupările torturante de acum. Apăreau ca o suferinţă veche, în momentul când te invadează o suferinţă nouă. O scrisoare n-are decât o valoare momentană, te bucuri când face pe drum cât mai scurt timp, căci înseamnă că-ţi aduce sufletul cel mai din urmă al iubitului, iar o scrisoare întârziată nu te consolează prea mult, dacă ai nelinişti că nu mai primeşti nimic altceva. Este ca şi cum o scrisoare datată vechi ţi-ar anunţa „sunt sănătos” şi, dacă nu mai ştii noutăţi, îl consideri pe acest „sunt sănătos” ca pe o prevestire rea. La fel un „te iubesc” apare tot aşa de repede învechit şi ai nevoie de noi asigurări. Citind ce-a scris Ioana, aveam impresia că citeam pe altcineva, altă poveste de dragoste, care nu mă putea interesa în clipa aceea. De acolo nu puteam extrage nimic ce să se potrivească

neliniştilor mele. Concluzii asupra sufletului feminin nu mă gândeam să fac. Poţi să ajungi la câteva observaţii perfecte, aplicate la nouăzeci şi nouă de femei dintr-o sută, dar era totuşi posibil ca Ioana să fie tocmai excepţia. N-am crezut niciodată că mi s-ar putea întâmpla ceva excepţional, dar în nenoroc am presupus cazul unic pentru mine. Şi apoi, cu toate neîncrederile mele, am fost convins întotdeauna că Ioana este deosebită de celelalte femei prin inteligenţa virilă, dar şi prin ravagiul care îi turbură tot timpul fiinţa, prin necesitatea de a fi nefericită. O scrisoare poate avea o valoare intrinsecă prin parantezele care se fac asupra epocii, a vieţii, a întâmplărilor. Din rândurile Ioanei se poate construi temperamentul ei: bănuielile, afirmaţiile grăbite, dar totdeauna pline de sugestii, patima în ură şi în dragoste, încercarea zădarnică de a fi înţeleaptă sau mărinimoasă, naivităţile încântătoare; apoi mâniile şi remuşcările. Dar acum nu mă interesa să o construiesc, ci voiam numai să ştiu: „Mă înşeală sau nu?“ Şi în urmă, când am început să o detailez şi să întrebuinţez pentru asta toate mijloacele mele de obiectivare, nu înseamnă aceasta o detaşare? O încercare de a mă reface, de a fi iarăşi întreg şi nu aruncat spre toate vânturile? Cu toate frământările zilnice, se întâmplă în mine o refacere? Şi din pricina aceasta, Ioana e neîncrezătoare la jurămintele mele?

Întotdeauna, toţi cei ce m-au cunoscut mai de aproape mi-au spus: eşti un exagerat. Cuvântul este exact, dar trebuie aplicat numai la necazuri. Bucuriile nu ştiu să le preţuiesc şi nici să le întreţiu. Dealtfel, nu sunt niciodată pure. Odată cu ele, păstrez şi conştiinţa neînsemnătăţii lor sau le alterez cu bănuieli că poate mă înşel. E greu să crezi într-un noroc special pentru un om. Dar nu se poate să nu te impresioneze un vecin căruia îi reuşesc toate, chiar ceea ce pare mai neverosimil. Eu n-am avut niciodată noroc. Ca să mă încurajeze, mama îmi găsea o mulţime de oameni mai nenorociţi decât mine, dar asta nu putea să mă consoleze, câci astfel de exemple se pot

găsi oricând. Nu mi s-a întâmplat niciodată o bucurie mare pe neaşteptate. Totul s-a îndeplinit în lungi etape, ca şi cum soarta a ezitat îndelung până să-mi facă vreun dar. Bineînţeles, la capătul atâtor îndoieli, nu poate fericirea să mai fie mare. Mă găseşte obosit, plictisit, hotărât să nu o mai aştept. Mă întreb întrucât toate aceste observaţii au o valoare obiectivă sau sunt rezultatul caracterului meu întunecat. În orice caz, toată lumea spune că orice neplăcere ia la mine proporţii. Toată povestea cu Ioana va fi fost numai rezultatul exagerărilor mele? Totul poate să pară neverosimil unui om normal? Durerea însă cu care construiesc este certă.

— Eu nu sunt gelos!

Stăm unul lângă altul pe nisip, în faţa mării, soarele pătrunde în noi, dar eu, cu această afirmare, am alungat brusc tot calmul. De ce am spus vorba care nu corespunde nici unei realităţi?

Ioana nu este în stare să descopere că am vorbit astfel numai pentru că un gând îmi venise şi mă umilea. Poate că în dragoste e imposibil să nu iai pe celălalt în serios. Şi apoi în momentul necazului, nu poţi să te consolezi cu adevăruri generale. Ioana, în loc să gândească: „Săracul! Dacă n-ar fi gelos, poate s-ar potoli continuă să discute ca şi cum afirmaţia mea ar fi exactă.

— Ce1 puţin n-ai delicateţa să nu mi-o spui.

— Nu-mi închipuiam că această mărturisire poate constitui o ofensă. (Nu ştiam? Cunoscând-o pe Ioana?!)

— Orice femeie ar fi ofensată.

— Credeam că pentru noi este un caz special. După atâtea experienţe putem să avem curajul să privim adevărul în faţă.

— Sunt adevăruri care nu trebuiesc agitate ca un drapel.

— Dar eu admit să examinez zilnic ceea ce e, într-adevăr, grav.

Un strop de apă cade neaşteptat pe pielea caldă. Ioana continuă:

— În definitiv, bărbaţilor nu le place să facă astfel de mărturisiri.

— Nu cred că ar fi un privilegiu pentru femei.

— Gelozia este cea mai complectă lecţie a vieţii. O experienţă vastă pe care o ai totdeauna la dispoziţie.

— Numai producătoare de nelinişti, dar nu ştiu dacă îţi dă vreo certitudine.

— Nu-i interesantă certitudinea, ci drumul spre ea. Numai oamenii lipsiţi de fantezie nu ştiu ce-i gelozia.

— Ce tirade, iubită Ioana, parcă ai declama din Victor Hugo!

— Ce ştii tu!

Şi iar după o pauză:

— Nici eu nu sunt geloasă.

Scene stridente, fără nicio corespondenţă cu sufletele noastre, pe care le continuăm însă îndelung, punem toată priceperea noastră de demonstraţie şi pasiune ca să le susţinem, să câştigăm parcă ceva important, şi rămânem la urmă epuizaţi şi amărâţi pe noi, căci se petrece atâta zbatere inutilă, stupidă, fără să ne intereseze măcar, şi nu putem să o înlăturăm.

Te jălui: suferinţa unui an! Dar nu există numai atmosferă sumbră. Câteva iluminări, oricât de scurte, îţi demonstrează că acest vaiet conţine în el şi o doză de farsă. Dacă eşti surprins de cineva tocmai atunci, acela va păstra din tine o siluetă cu totul opusă celei obişnuite. În timpul despărţirii noastre, un prieten m-a încunoştiinţat: „Am văzut pe Ioana cu o fată pe stradă, părea foarte veselă“. Am păstrat chipul unei Ioane vesele, am fost multă vreme convins că dânsa s-a vindecat de mine foarte simplu şi chiar acum, când îi văd toată transfigurarea din pricina mea, tot o bănuiesc, căci îmi amintesc vorba prietenului. Dealtfel, pentru suferinţă trebuie să ai timp. Când eşti prea ocupat, te refaci mai uşor. Sau e la fel dacă ai ocazia să călătoreşti. Am avut impresia că sunt mai indiferent pe măsură ce mă

îndepărtam, că există chiar o proporţie între durere şi kilometrii făcuţi. Probabil că este o complacere în trăirea întunecoasă, întreţinută de atmosfera aceleiaşi camere pe care o locuieşti, aceloraşi prieteni ce-i întâlneşti fatal, iar în voiaj n-ai timp de gânduri vechi, la fiecare cotitură apare un spectacol nou şi viu. (O carte în clipele grave n-o utilizezi căci ţi se pare moartă, oricât ar fi suprapusă pe realitate.) Apoi dificultatea ca să te înţelegi cu străinii, ca să te descurci în locuri necunoscute, te preocupă.

În absenţa Ioanei am fost pentru prima oară la Saint-Malo, şi, după ce am părăsit hotelul de lângă gară, mergeam pe istmul lung aproape de un kilometru, ce ducea la orăşelul-cetate. Eram emoţionat de priveliştea ce se desfăşura în faţă, căci zidurile trase capricios scânteiau sub soare, iar marea se întindea nesfârşită, legănând comori de pietre scumpe. Am avut o clipă în care emoţia mea a fost imensă şi am spus: „Dar bine că s-a terminat odată toată istoria aceea, îmi sacrificam viaţa inutil, dădeam atâta importanţă atâtor nimicuri. Îmi este egal ce se va întâmplă cu dânsa şi, dacă şi-a găsit un amant cu atât mai bine, scap de ultimele scrupule ce mi-au mai rămas. Viaţa e minunată, numai noi suntem de vină că o urâţim. Cât timp voi avea un copac verde şi parfumat în faţă voi putea fi fericit!“

Străbat uneori în noi astfel de extaze şi aşa ne turbură, încât credem că trebuie să dureze mereu, oricât experienţa ne-ar învăţa că ne vom regăsi curând exact ca mai înainte.

Oricine îţi dă aceeaşi povaţă: ca un menaj să dureze (şi se poate extinde asupra împerecherii în general), trebuie ca amândoi, să facă multe concesii. Adică să taci anumite preocupări, să minţi când este nevoie, să renunţi la orice gust personal dacă nu se potriveşte celuilalt. Dară cei doi nu sunt oameni proşti, îşi dau seama perfect de falsul în care trăiesc, dar preferă să nu-l discute, să lase o mulţime de chestiuni fără rezoluţie, să fie parcă încântaţi la capătul fiecărui an trecut că nu s-a stricat maşinăria. Şi

oamenii încurajează: „Cu vremea se aranjează totul”. Adică, apărând pericolul bătrâneţii şi al morţii, totul se simplifică, nemaiavând răgazul pentru a reîncepe. Toate aceste sunt exacte pentru un menaj fericit. Eu cu Ioana din pricina asta nu ne-am înţeles: n-am tăinuit nimic şi ni s-au părut monstruoase împăcările hipocrite ale celorlalţi.

În momentul marilor nelinişti eşti ridicol, căci ceri deslușiri oricui asupra vieţii sau consolări abia deghizate şi mânuieşti conversaţia aşa ca să ai un răspuns convenabil. Asta nu împiedecă să-ţi vezi ridicolul chiar atunci, să ştii precis că nu poţi să afli nimic de folos şi că faci numai mărturisiri compromiţătoare pentru amorul propriu, care va suferi mai târziu. Dacă cel ce te ascultă este un om fin, atunci nu-l interesează întrebările tale idioate, ci febrilitatea cu care le pui. Ştie că nu poate să extragă niciun adevăr din explicaţiile pe care i le dai, dar îl interesează spectacolul atât de rar al tresăririlor din faţa lui. Cu domnul Theodoriu, licenţiat în filosofie, sunt prieten vechi şi ne-a plăcut întotdeauna să discutăm îndelung, în plimbări nocturne. Mare asemănare nu este între noi, el inteligent, orice observaţie asupra unei cărţi sau unui om prefăcându-se într-o idee; eu având doar unele intuiţii. Prietenia noastră pare multora ciudată, căci domnul Theodoriu este recunoscut ca un om cu replica tăioasă, utilizează ironia şi nu-şi pierde capul în nicio împrejurare. Dar cu mine a fost întotdeauna extrem de cald şi, fără să-mi facă declaraţii, foarte prietenos, fie că pricepe că la cea mai mică ironie aş fugi, fie că îl interesează panicile care se petrec veşnic în mine. Poate că nici nu face prea multe socoteli, ci numai, după ce se războieşte cu toată lumea, se simte bine în tovărăşia unuia care se admite învins de mai înainte. Probabil că în lungile noastre conversaţii asupra vreunui adevăr general omenesc noi nu făceam decât să ne iscodim reciproc, eu ca să aflu anumite explicaţii asupra întâmplărilor mele tragice, iar el ca să asiste la ciudăţeniile vibraţiilor unui

om. Bineînţeles, numai el avea un profit, căci nu-l interesează un rezultat precis, ci numai jocul transformărilor, savura toate contradicţiile, luminile şi umbrele mereu în succesiune şi mereu lipsite de logică (şi eram destul de stăpân pe mine ca el să nu-mi considere disperarea prea mare şi să nu aibă remuşcări că mă examinează), în timp ce eu aş fi voit explicaţii precise. Îi puneam tot felul de întrebări generale ca să ştiu dacă Ioana, cu caracterul ei, m-ar putea înşela, îmi dam seama de ridicolul şi zădărnicia investigaţiilor, dar totuşi continuam. Domnul Theodoriu (ne spunem „domnule”, căci relaţiile noastre, deşi amicale, păstrează o distanţă, ceea ce nu se potriveşte cu nevoia mea de efuziune) trebuia să mă puie în curent cu Freud şi cu încercările lui de a descifra mecanismul omenesc, dar fatal nu putea să-mi dea decât generalităţi la cazul povestit de mine sau, mai bine zis, transfigurat de mine

Reîntâlnirea mea, după trei ani de despărţire, cu Ioana, s-a întâmplat în timpul plimbărilor noastre, şi atunci cu febrilitate am început să pun o serie de întrebări. Nu ştiu cum şi-a explicat el transformarea mea, căci neliniştea şi-a mărit intensitatea, şi apoi, înainte îi iscodeam cu şiretenie, intercalând în ceea ce voiam să aflu alte chestiuni, iar acum nu mai aveam timp să întrebuinţez niciun subterfugiu. Mărturisirile erau abia deghizate, şi uneori mă găseam aşa de nenorocit, încât n-aş mai fi păstrat niciun secret dacă domnul Theodoriu nu s-ar fi priceput să ţie distanţa. Dealtfel, el rostise la începutul cunoştinţei noastre o sentinţă care făcuse imposibilă orice familiaritate între noi: „Confesiunile sunt vulgare”. Principial avea dreptate, dar totul depinde de emoţia cu care faci acea mărturisire şi de clipa importantă şi rară pe care o alegi pentru ea. Şi poate că păstrez pentru domnul Theodoriu un reproş ascuns şi o bănuială, indiferent de prietenia care s-a menţinut intactă până la urmă, că părerea lui n-a fost decât egoism, instinctul de a se pune

la adăpost de efuziunile altuia, ca să nu-şi turbure liniştea sufletească.

Ioana adusese cu dânsa o mulţime de idei complicate, cu care nu eram deprins şi pe care nu puteam să le neg dintr-o dată, pentru că ea pusese toată viaţa în ele. Se mai adăugau şi alte motive. Înţelegând-o cât mai bine, era şi mijlocul cel mai sigur să mă insinuez din nou, s-o fac să se apropie iarăşi de mine, să mă preţuiască dintr-o dată, găsindu-mă de aceeaşi părere, pentru chestiuni care, credea ea, îmi erau complect străine. Mai târziu, după acest ocol, aveam să-i transmit credinţele mele, s-o recâştig în întregime. Şi un al treilea motiv: trăisem tot timpul cu credinţa neînsemnătăţii mele şi a superiorităţii celuilalt. Ioana se schimbase, lăsându-mă în voia tuturor îndoielilor. Încercarea de a o înţelege era încercarea tragică de a-i reda încrederea în inteligenţa mea. Semănăm cu elevul fără memorie, învăţând ca un nebun ca să fie egal cu unul cu memoria bună, în ascuns, căci e umilit să-şi arate inferioritatea. Printre alte păreri susţinute cu pasiune de Ioana, era: „Vă iubesc pe amândoi, sunteţi complect opuşi, dar egali“. Examinate aceste vorbe de un străin, ele par ridicole, ieşite din vreun roman de George Sand (niciodată Ioana n-a cetit vreo carte de George Sand). Era însă de ajuns să-i priveşti faţa, spunându-le, ca orice interpretare ironică să devină o faptă rea. Părea o flacără, aşa de fierbinte, de tremurătoare, de miraculoasă şi în acelaşi timp purtând misterul stingerii apropiate. Dar se poate explica resortul declaraţiei ei. Voia cu orice preţ să salveze ceva din dezolarea în care trăise şi pe care o înfăptuise singură, din atâtea iluzii în care pusese tot entuziasmul. Aceasta, ca să-şi ascundă remuşcările. Şi acum utiliza, mai ales ca să se potolească (întotdeauna, în nenumăratele noastre discuţii, a vorbit mai mult pentru dânsa decât ca să-mi răspundă mie. Deseori am avut impresia că fiecare monologăm. Replica nu e făcută decât ca să ne sugereze noi scuze sau învinovăţiri), tot felul de afirmaţii dubioase.

Pornită astfel, trebuia să întregească, printre o mulţime de detalii, calităţile lui şi calităţile mele, şi teoriile ei deveneau şi mai complicate şi mai fantastice. Încercare de a se calma, am zis. Un instinct de conservare, dar la un rezultat binecuvântat nu ajungea niciodată, astfel că situaţia ei îmi mărea încă mila. Semăna cu un animal sălbatic, închis într-o cuşcă şi căutând fără obosire, zadarnic – şi va căuta aşa, poate, până la sfârşituî vieţii – un loc liber pe unde să fugă.

Astfel de surprize omeneşti i le expuneam domnului Theodoriu. Desigur, el era prea inteligent ca să găsească vreo poveste omenească ridicolă, oricât de stridentă ar părea. Dar ce explicaţii ar fi putut să-mi dea?

Cred că, înainte de toate, spiritul ei de dominaţie şi, odată cu el incapacitatea mea de a fi constrâns, au creat toate tragediile dintre noi. În dragoste a avut toate pretenţiile. Aşa de distrată totdeauna de tot ce o înconjura, nu-i scăpa cea mai mică intenţie de a mea de eliberare, chiar când ea consta numai în gustul de a face singur o plimbare pe sub teii parfumaţi, gust pe care nu-l invocam ca să o ofensez, şi numai din pricina discuţiilor iscate de dânsa devenea o ofensă: apărea deodată ca ceva esenţial pentru firea mea şi-i reproşam că sunt împiedecat ca să-l îndeplinesc. Dacă Ioana ar fi avut neînsemnata şiretenie să-mi spuie simplu: „du-te“, poate nu m-aş fi dus. Dar la protestările ei, un eveniment fără importanţă de felul acesta devenea singura mea sursă de fericire, renunţând la el mi s-ar fi părut că fac o laşitate, cu toate că după ce-mi îndeplineam pretenţia şi o găseam pe Ioana distrusă, voiam să o împac cu orice preţ şi, fără să mai socotesc că ce făceam acum era tot laşitate, mă învinovăţeam singur, puneam cât mai multă convingere ca să-i găsesc ei dreptate. Spiritul ei de dominaţie era ceva de sine stătător, nu putea fi explicat simplu, numai prin dragostea prea mare. Îl aplica şi alteori, când dintr-o dată o părere de a ei trebuia să fie luată în seamă. În

general însă nu avea prea multe neînţelegeri cu familia (de străini se sfia), căci cu toţii renunţau să o contrazică chiar de la început, iar Ioana uita curând ceea ce pretinsese vehement. Cu mine, însă, îşi susţinea dorinţa până la sfârşit, iar eu întrebuinţam toate şireteniile ca să mă ascund de dânsa. Şi dacă îi arătam la urmă nedreptatea, găsea totdeauna un argument ca să se explice, convingându-mă că un om inteligent poate să demonstreze orice. Nu voiam să împrumute nimănui nicio placă de patefon şi cred că asta nu era încăpăţânare. Ţineam atât de mult la fiecare placă, trăisem atâtea emoţii la muzica ei, avea o poveste fiecare, încât puteam avea pretenţia asta. Şi totuşi, Ioana era incapabilă să-mi facă voia, de aş fi rugat-o sau i-aş fi poruncit, şi mereu descopeream câte-o lipsă printre discuri, deoarece fără să mă întrebe împrumutase cuiva „foarte amator de muzică“. Şi atunci, discuţiile începeau, întrecând în violenţă intenţiile noastre. Am observat lipsa din colecţie a unui *Coral* de Bach, piesă de mare importanţă. De multe ori l-am ascultat cu o puternică vibraţie şi brodând pe aceeaşi idee*:* „Ce stupizi sunt aceia care fac din Bach un abstract! Aici sunt cataclismele cele mai personale, ţipetele interioare n-au nicio discreţie.”

— Iarăşi n-ai ţinut seama de rugămintea mea!

— Nu ţiu seama când rugămintea nu e decât expresia celui mai feroce egoism!

— Crezusem că ne-am înţeles!

— Numai ca să închei discuţia…

— Şi cui i l-ai dat?

— L-am trimis prin Charles Arabellei.

— Tocmai la Balcic!

— N-avea grijă, am rugat să bage de seamă să nu strice placa şi, dacă ţi-o vor strica, îţi cumpăr eu alta.

— Dar de ce Arabellei? Te-a rugat ea?

— Arabella e o fiinţă profundă. Îmi închipui ce vibraţii o să extragă din Bach.

— Poate că n-o interesează muzica.

— O interesează, mi-a spus Charles.

— Ce superficială eşti uneori! Ştii că toţi se arată amatori de muzică şi, în practică, nu găseşti pe nimeni care să aibă răbdarea să asculte trei ore în şir.

— Arabella e nenorocită şi va avea toate răbdările.

— Ce ştii tu despre oameni! De câte ori nu te-ai înşelat şi ţi-ai schimbat părerea…

— Este lipsă de orice pătrundere psihologică, închipuindu-ţi că oamenii se pot prinde într-o formulă şi vor rămâne identici tot cursul vieţii.

— Pentru tine, Ioana, ei evoluează zilnic.

— De ce nu? Părerea mea e bună numai pentru clipa în care mi-o formulez!

— Ce fantastice afirmaţii! Îţi poţi scuza astfel toate erorile.

— La urma urmei, ce importanţă are dacă mă înşel?

— La fel te-ai înşelat şi asupra mea şi m-ai găsit, pe rând, bun şi rău, prost şi deştept.

— Pentru că ai fost, pe rând, bun şi rău cu mine.

— După cum ai socotit tu la diferite momente!

— Niciodată n-a fost o socoteală calmă, ci totdeauna rezultatul unei emoţii.

— Tocmai din pricina aceasta convingerile tale n-au o valoare obiectivă, ci sunt simple păreri momentane.

— În dragoste n-are ce căuta obiectivitatea.

— Parcă n-ai făcut la fel, în părerea ta despre celălalt!

Ce departe ne-a adus conversaţia cu ocazia unui disc de patefon! Am reîntors discuţia.

— Şi când o să avem *Coralul* înapoi?

— Se va găsi o ocazie. Tot îl ştiai pe de rost şi nu-l mai cântai.

— Indiferent dacă nu-l mai cântam, îmi era drag să-l ţiu în discotecă.

— Ce meschinărie! Să-l ţii închis, fără să se bucura nimeni de el!

— O fi meschin, dar e perfect uman; ia exemplu de la cei care au patima de a strânge cărţi, chiar dacă nu le

citesc decât o dată.

— Dealtfel, meschin este tot scandalul care mi-l faci acum!

— În definitiv, îmi este egal cum taxezi pretenţia mea, dar dacă nu vrei să-mi asculţi rugămintea, atunci să ştii un lucru mai simplu: sunt discurile mele, strânse cu multe sacrificii, şi nu permit nimănui să puie mâna pe ele fără voia mea.

— Eşti inconştient, nu-ţi dai seama ce spui. Astfel de ofense nu se uită.

— Eu am fost cel dintâi ofensat!

— Şi dacă-ţi sunt aşa de intime, de ce le-ai adus la mine acasă?

— Din generozitate, ştiind ce mult îţi place muzica.

— Nu cu preţul acesta!

— Şi din dorinţa de a împărţi cu tine ce am mai scump.

— Gesturile frumoase se fac pe ascuns, nu te lauzi mereu cu ele.

— Tu mă forţezi la astfel de mărturisiri, ingrată ai fost totdeauna.

— N-ai avut niciun merit ca să procedez altfel.

— Acum găseşti că tot ce-ai făcut a fost admirabil!

— Nu tu eşti acela care ar trebui să judeci!

— De ce s-au mai întâmplat, Doamne, atâtea grozăvii, dacă nu s-a schimbat nimic!

Discuţie stupidă, nedemnă de nişte oameni care pretind că-şi petrec aproape tot timpul în preajma vreunei cărţi celebre, dar se pare că e fatală în dragostea noastră. Renunţăm pentru clipa aceea la orice gânduri însemnate, ca să susţinem cu pasiune nişte idei fără valoare.

Oricine ar face remarca, de ne-ar asculta, că repetăm aceleaşi lucruri fără importanţă, că suntem lipsiţi de orice logică, şi s-ar mira că nu ne dăm seama că ne agităm inutil pentru motive puerile, uitând complect ceea ce este grav între noi şi aruncând astfel chiar bănuieli asupra posibilităţii noastre de a fi gravi. Poate însă că, dacă ar fi mai pătrunzător, observatorul ar sesiza că vorbele simple

ascund adevăruri profunde, fatalităţi ale temperamentelor noastre.

Odată am hotărât să facem o excursie în munţi şi, ca să nu atragem atenţia camarazilor clevetitori, am plecat eu mai întâi la Braşov, rămânând ca Ioana să vie peste trei zile. Am găsit cameră ca să o primesc şi m-am bucurat de fiecare copac pe care avea să-l admire şi ea în curând, am făcut o mie de planuri. I-am scris între timp şi o dată i-am vorbit chiar la telefon, spunându-i mereu cu ce nerăbdare o aştept şi cum toate frumuseţile naturii nu pot fremăta în mine fără ea, parcă ar fi un disc (aceeaşi manie) care străluceşte alături, îmbie cu o mie de emoţii, dar aşteaptă încă diafragma pentru a-şi spune întreg secretul.

Nu avusesem ocazia despărţirilor, dar oricum, totul nu era prea important, durase abia trei zile. Şi, dealtfel, întrevedeam pentru mai târziu despărţiri mai lungi, căci îmi plăcea să văd cât mai multe ţinuturi, iar Ioana obosea repede; şi ştiam că dragostea nu ţine tot timpul, ci, dimpotrivă, are nevoie de unele recreeri.

La ora fixată am venit la gară să o întâmpin, însă tocmai în clipa sosirii trenului un băieţaş cu ziare alerga pe peron ţipând: „Asasinarea preşedintelui Republicii franceze!“ A trebuit să mă opresc, să cumpăr ziarul, să-l desfac şi să citesc repede telegrama, îndreptându-mă înspre trenul care se oprise de două minute. Ioana se dase jos, probabil că fusese tocmai lângă uşa vagonului, căci nu coborâse încă toţi călătorii. Ştirea aflată a făcut să existe o uşoară ezitare în mersul meu spre dânsa. O preocupare nouă, care împărţise în două emoţia pentru venirea Ioanei. Dealtfel, chiar din pricina Ioanei, am trecut la un nou gând, însă fără legătură cu bucuria revederii, aşa cum pretindea ea: spre surpriza mea, Ioana nu se mai înfăţişa întocmai cum o lăsasem cu puţin înainte în traiul nostru comun, ci avea aerul provincial, aşa cum o cunoscusem la prima noastră prezentare, şi pe care îl mai

descopeream cu delicii, extrem de rar. Găseam o savoare nu din transformarea Ioanei, cât mai perfectă în persoana în curent cu civilizaţia, ceea ce mă străduiam totuşi să izbutesc în fiecare zi, ci când o revedeam întoarsă la felui ei prim, naiv şi prăfuit, cum ieşise din liceul de provincie. Chip pe care nu-l suportasem odinioară, făcusem tot posibilul să-l risipesc şi, în principiu, n-aş mai fi vrut să reapară în faţa altora, căci m-aş fi simţit umilit de a-mi fi ales o iubită de modă veche.

Această umilinţă aveam să o simt de multe ori, dacă nu din pricina aspectului, căci Ioana îşi făcuse cea mai pariziană siluetă, în schimb, din pricină că în lume nu se vedea tot ce ştia, felul cum se pricepea să judece o carte, fie din timiditate, fie din instinctul de a face împotriva dorinţii mele, din orgoliu de a se şti iubită numai pentru ea însăşi.

Ce ciudată transformare la o persoană pe care de-abia o părăsisem! Acum, Ioana apărea străină, deşi apropiată, mă simţeam invadat de emoţii ca şi cum n-am fi dus până acum viaţa cea mai familială şi de multe ori plictisitoare.

Odată cu aerul ei prim, observam şi transformările care se făcuseră în ea de atunci, la fiecare gest descopeream o schimbare nouă, ca şi cum în câteva minute, cel mult o jumătate de oră (după care Ioana trebuia să devină exact cea de la Bucureşti, doar cu decorul schimbat), aveam prilejul să asist la o repetiţie, prodigios de repede, ceea ce se petrecuse lângă mine în câţiva ani şi nu-mi dasem seama din pricina încetinelii schimbărilor.

Pe Ioana am descoperit-o adolescentă, cu mine crescuse şi se împlinise, şi din cauza dragostei pentru mine se făcuse femeie. Dacă cineva n-o văzuse de multă vreme, reflecta neapărat: „Cum te-ai schimbat, Ioana!“, înţelegând prin această vorbă, desigur, şi preocupările care se schimbaseră, şi obiceiurile, şi rochiile cu totul altele, dar mai ales transformările fizicului. Eu nu-mi dasem seama de nimic. Şi acum, la gară, după trei zile de despărţire (poate şi din cauză că Ioana retrăia emoţiile ca

la început), am reconstituit aerul ei provincial, care mă izbise la prima dată, şi apoi, pe rând, tot ceea ce i se întâmplase cu mine, căci se mărise, se îngrăşase uşor, avea o prestanţă de femeie (am reflectat: „Ce uimitor i-ar sta într-o rochie de bal!“), şi eram mândru, ca şi cum minunea mi se datoreşte numai mie.

Noutatea dublă a veştii politice şi a aspectului Ioanei ce simplu s-au aşezat în mine în câteva clipe şi ce complicată e detailarea lor, ce nedreaptă mai ales, căci prin prea multe amănunte distrug o emoţie. Şi ce reduse sunt mijloacele noastre de exprimare faţă de stările sufleteşti. De câte ori afirmăm ceva fără o mie de paranteze, escamotăm.

Ezitarea mea a apărut un cataclism pentru Ioana. Oricât i-aş fi explicat, îi distrusesem orice bucurie, şi acum, dacă i-aş vorbi din nou, ea ar suferi iarăşi, indiferent de câte s-au schimbat între noi, după cum un sensibil suferă după douăzeci de ani de observaţia pe care i-a făcut-o profesorul în clasă, pe când era copil.

— Dar a murit preşedintele Republicii franceze!

— Ce are a face!

Această vorbă ridicolă (după cum ridicol eram şi eu, căutând să demonstrez) nu putea să aibă replică. Apărea superbă, reprezentând pe orice femeie din toată lumea. Femeile, de obiceiul lor, mai ales la noi, nu sunt prea în curent cu evenimentele mondiale şi sunt rare acelea care au nevoie de ziar în fiecare zi. Ioana nu citea niciodată ziare. Dacă ironizam, găsea argumente destule să mă arate pe mine mediocru, legat de ceea ce e trecător.

Cu ocazia dragostei, femeilor le devine orice indiferent, poate ca lumea să se răstoarne şi să-şi schimbe forma continentele. Faptul că iubitul a întârziat cu cinci minute la o întâlnire devine mai important. Şi dacă încerc să vorbesc cu Ioana despre asta, în momentele ei calme, atunci dă ample amănunte asupra deosebirii între un bărbat şi o femeie: o femeie, în dragoste, uită totul, pe când un bărbat păstrează suvenirurile trecutului şi planuri

pentru viitor.

Când era deznădăjduită îşi începea lamentaţia obişnuită: „Nu mă iubeşti, Sandule”. Mă irita vorba aceasta, dar nu puteam să mă supăr când vedeam că ea crede – cu atâta tristeţă! – în ea. Când o observam mai potolită însă, exclamam şi puneam tot atâta vehemenţă ca să o conving, cât şi să mă conving. Ceea ce nu înseamnă că nu o iubeam, ci numai că aveam scrupule să dau o calificare unui sentiment căruia îi vedeam limitele. Limita vedeam chiar şi acolo unde nu mai exista nicio bănuială, în sacrificiul meu pentru corpul ei sau în viaţa a doi îndrăgostiţi din cine ştie ce carte celebră. Chiar şi în *Tristan şi Isolda,* simbolul dragostei până la moarte, aveam prilejul să fac observaţia: totuşi, Isolda l-a lăsat pe Tristan să plece şi apoi, fără să mai folosească stratagema prin Brangäne, a acceptat să se culce cu Mark. Cei mai sentimentali, chiar, pot admite adevărul acesta comun. Singura diferenţă este că, susţinând gândul acesta cu perseverenţă, demonstrez că marginile dragostei mele sunt bine socotite, bine marcate.

Mă indignam: m-am chinuit atâta pentru Ioana fără să mă întrerupă niciun amuzament. Am acceptat toate fanteziile ei şi acum suport cele întâmplate fără nici o încercare de a fugi. N-am gânduri pe care să nu i le spun, nu aflu nimic fără să o pun în curent, nu trăiesc decât pentru a-i face bucurii. Am convingerea bine socotită (eu nu sunt în stare de afirmări în vânt) că dacă ar muri ea, m-aş omorî. E insuportabilă viaţa fără Ioana, în absenţa ei nu m-a susţinut decât gândul că, orice s-ar întâmplă. Nu e nimic ireparabil atât timp cât mai trăieşti.

Şi totuşi, aceasta nu e de ajuns.

Accepta în feluri deosebite mărturisirea mea sinceră. Sau venea transfigurată în braţele mele: „Sunt fericită, iubitule, totul se va schimba, sunt nebună, nu lua în seamă vorbele mele“, dar alteori rămânea tot aşa de deznădăjduită: „Te cred, dar poţi să-mi demonstrezi ceva? Vorbeşti ca să te convingi singur. Sau se poate că

ai muri, dar motivul adevărat ar fi altul: tristeţile nevindecabile ale sufletului tău; eu n-aş fi decât un pretext!“

Pot reconstitui toată starea sufletească a Ioanei înainte de sosirea ei la Braşov, căci necazul care o cuprinse văzând ezitările mele îmi dă posibilitatea să o presupun. În cele trei zile n-a făcut decât tot felul de planuri pentru excursia noastră de îndrăgostiţi, n-a pus un obiect în geamantan fără să nu aibă o emoţie, a trăit clipă cu clipă trecerea zilelor şi apropierea de mine. Apoi dimineaţa ultimă, gara şi trenul, şi la fiecare staţie din lungul călătoriei şi-o fi spus: „Pe aici a mers el!” şi pe măsură ce se apropia: „Acum el se uită la ceas. Părăseşte hotelul, se îndreaptă spre gară să mă primească, acum trebuie să fie neapărat în gară. Poate că cu o floare, căci aşa îi este obiceiul. Sau cine ştie ce-a mai plănuit! Desigur că-mi va aduce o noutate. Ajungem (controlorul cere biletele pentru Braşov). Nu ajungem încă. Ce degrabă a luat controlorul biletele. Au început casele. Să-mi cobor geamantanul ca să nu întârzii... să stau drept lângă uşă... gara... peronul... unde este el?... trebuie să vie neapărat într-o minută... o secundă... s-a înşelat poate de linie... sau poate n-a venit... a păţit ceva... o nenorocire... Iată-l, vine citind un ziar!“ Poate că a fost astfel, cu o mie de detalii noi, căci eu aici nu pot decât să rezum. Niciodată n-am să îndrăznesc pe Ioana să o întreb ce s-a petrecut în fiecare minută în cele trei zile, căci aş umili-o.

Această scenă nu este o invenţie. Deseori se întâmplă ca să trăieşti îndelung cu un gând de bucurie pentru celălalt, şi dintr-un motiv oarecare, să fii primit fără căldură. Explicaţiile poţi să le găseşti cu uşurinţă, nu e nimeni vinovat totuşi, momentul rămâne în suflet, trist. Între mine şi Ioana s-a întâmplat deseori astfel, fie că totul se datora nenorocului, fie că instinctiv ne opuneam unei bucurii ce-ar fi adus, odată cu dânsa, un nou prilej de dominaţie. Comparam atunci dragostea noastră cu un mecanism admirabil, dar încă nu bine pus la punct.

Descriu această scenă cum fac întotdeauna când vreau să vorbesc de ceva din trecut, singur noaptea, în camera mea. Şi după ce toată ziua am petrecut-o cu Ioana (întrerupţi doar de venirile şi plecările graţioasei Viky, căreia îi e dor de noi pentru o clipă şi apoi se duce iar pe plajă, prin apă, impregnaţi de atmosfera miraculoasă ce ne împresoară, de marea în perpetue transformări), schimbând împreună, amestecat cu fericire sau desperare, momente din trecut şi prezent sau presupuneri pentru viitor, începe viaţa mea de om singur pe lume. Mai întâi merg cu Ioana la izvor să mai beau, pentru ultima oară pentru ziua aceea, apă proaspătă. Plimbare în noapte, de-a lungul mării, prin micul port în întunerec complect, afară de luminiţa lui Mihali. Apoi Ioana mă conduce până în camera mea, aprinde lumânarea sprijinită într-un pahar, trage perdeaua, mai mult în glumă, căci nu trece nimeni pe drum, aranjează aşternutul pus pe podea. Ioana a adus un covor de la Cavarna, el îmbracă toată camera, e singurul lux în pustiul acesta. O ultimă îmbrăţişare, apoi Ioana dispare după ce mă roagă: „Să te culci repede (îşi închipuie că citesc până târziu), căci aici ai venit să te odihneşti”. Încui uşa, intru în pat, trag paharul cu lumânarea drept lângă pernă şi, cu un creion pe un vraf de hârtii, încep să retrăiesc trecutul şi să desluşesc prezentul între mine şi Ioana. Abia acum pot să refac vechile scene dintre noi fără să le tulbur cu emoţiile prezentului. Trecutul, sub alte forme, continuă şi acum. Parcă noaptea şi liniştea dimprejur au pus o stavilă neliniştilor, sunt detaşat de realitate, ca şi cum, bătrân, m-aş gândi la întâmplări vechi, cu melancolie, dar fără zbucium. Parcă toate faptele trăite sunt la egală distanţă de mine, şi n-am decât să aleg între ele şi să mă las cuprins de vreo amintire. Şi astfel am ales la întâmplare excursia noastră la Braşov şi, încercând s-o refac în toate detaliile, ea a devenit importantă în viaţa trecută, cu toata că s-ar fi

putut să aleg o altă scenă şi să degajez tot atîtea vibraţii, căci viaţa între noi n-a fost niciodată banală, şi chiar şi clipele de plictiseală au avut un sens. O luptă neîncetată în care am întrebuinţat toate armele, răutate pe faţă, ironia, şiretenia, tortura. Doi oameni care nu pot trăi unul fără celălalt şi totuşi se chinuiesc. Ca să-mi replice, Ioana nu-i niciodată obosită, cu toata că ea oboseşte repede. Dar deseori face impresia de consumată. Marea se zbate fără istovire, ca şi sufletele noastre, drept lângă fereastră, şi în zgomotele ei variate pot să presupun orice, toate închipuirile, toate arătările supranaturale. Iar în podul meu, drept pe tavan, guzganii. Podul serveşte de hambar la fel ca şi toată casa noastră, pe care cu multă muncă Ioana a putut-o transforma în vilă, şi prin sacii cu făină guzganii trebuie să se creadă la un ospăţ. Trebuie să fie o mulţime, căci se aude mersul lor prin toate ungherele, şi sunt enormi, după zgomotul pe care îl fac. Ahmed, pisoiul, se ghemuieşte lângă mine de frică, dar desigur că tot aşa ar face un motan oricât de mare, fără să aibă curajul să pornească în escapade pe acoperişuri. În port, în afară de Ahmed, pe care l-a adus aici fantezia Ioanei, cred că nu mai există nicio pisică. Câteodată, zgomotele guzganilor sunt aşa de ciudate, încât mă întreb ce pot ei să facă. Mai departe, uşa unei magazii neînchisă bine se zbate împinsă de vânt. E miezul nopţii, mă culc.

La Braşov n-am fost fericiţi, nu numai din pricina primei impresii, care a planat tot timpul asupra noastră, în cele trei zile de singurătate am preparat venirea Ioanei, dar eram şi încântat de mica libertate ce mi-o îngăduiam. Cred că în singurătate şi în tăcere se pot trăi clipele într-adevăr profunde, dar nu cu astfel de intentii am venit la Braşov. Pentru o viaţă serioasă este nevoie de timp mult şi de lipsă de decor. Aici făceam mereu descoperiri, perspectivele erau tot altele, abia recunoşteam acelaşi om. Eram mulţumit fiind fără Ioana şi totuşi având siguranţa că Ioana va sosi în curând. Pe stradă am văzut

multe fete drăguţe, îmbrăcate de primăvară, cu bucuria circulându-le în tot corpul, şi îmi plăceau, cu fiecare aveam în gând o aventură, chiar dacă nu le-aş mai fi recunoscut. Detaşam un chip fără realitate, dar în care se îmbinau toate pe care le observasem, sau şi altele pe care le visasem altădată. La micul restaurant de desubtul hotelului unde trăsesem am remarcat pe fata care ne servea. N-avea deloc impresia de servitoare, poate fata patronului, blondă, zâmbitoare, abia împlinită, fără să fie deloc vulgară şi chiar odată seara am zărit-o într-o postură impresionantă, pe un scaun, în grădina mică din faţa hotelului, privea copacii dusă pe gânduri. O mică aventură cu dânsa mi-ar fi fost plăcută, dar n-am făcut niciun gest, n-am încercat nicio conversaţie Am avut. Ca de obicei, un gând care să-mi distrugă tot entuziasmul: „Sau e uşurică şi nu mă interesează, sau e serioasă şi atunci tentativa mea în timp de trei zile rămâne vană. Dar, în orice caz, sunt eu primul care am remarcat-o? Şi cum aş fi eu preferat? Vorbindu-i despre Proust? Ce ridicol!” Imediat ce a sosit Ioana, dânsa a şi observat prezenţa fetei, şi poate că şi fata abia atunci a observat existenţa mea, căci a interesat-o perechea misterioasă din preajma ei. (Acum a văzut că până atunci fusesem singur.) Am lăsat şi eu, faţă de Ioana, puţin să se înţeleagă că aş avea trecere la fată, numai dintr-o uşoară vanitate, şi să joc măcar o aventură pe care aş fi vrut să o trăiesc. (Ce probă de neputinţă!) Nu mă aşteptam la efectul teribil produs, căci n-aş fi glumit şi nu ar fi trebuit să mă umilesc mai târziu ca să explic de o sută de ori că totul n-a fost decât o glumă. Izbucnirea Ioanei a găsit o ocazie care a complicat încă: din pricina unei timidităţi stupide, am reţinut pentru iubita mea o cameră separată, n-am vrut să o culc la mine deocamdată, din jenă ca să nu explic hotelierului vizita şi să-i cer un nou aşternut, să întreb dacă preţul suferă o schimbare şi mai ales să nu fiu întrebat cine este Ioana.

Îmi repugna să mint şi, totodată, nu puteam spune

adevărul nici chiar unui străin, pe care n-aveam să-l mai văd, probabil, niciodată. Eu n-am putut să dau toate aceste motive stupide Ioanei şi nici n-am avut curajul s-o duc de-a dreptul la camera ei, ca ceva foarte simplu, ci am ezitat, am amânat, am întreţinut o atmosferă falsă, şi toate s-au adăugat la nemulţumirile pe care la avusese Ioana din pricina mea. Femeile nu se tem să facă nicio imprudenţă ca să ştie toată lumea, sunt în stare să mărturisească oricui amorul, să braveze pe oricine de e nevoie, în timp ce bărbatul – nu mă refer la secături – păstrează discreţie, nu ca să nu o compromită pe iubită, cât din timiditate, din oboseala de a da explicaţii tuturor, poate din ezitarea de a anunţa o hotărâre definitivă. Ioana şi-a închipuit imediat că fata hotelierului joacă un rol mai important decât las să se înţeleagă. Când, în sfârşit, m-am decis să-i spui despre camera ei (am ţinut-o de vorbă în camera mea, unde am intrat deodată, ca să o împiedec să se facă aci comodă, cum mereu voia, şi multă vreme după sosire Ioana avea pălăria pe cap), deodată i s-a ridicat în obraz tot sângele. Fără o vorbă, a plecat trântind uşa după ea. Am avut un moment de indignare, de încercare de a fi energic şi am zis: „N-are decât!“ Dar curând am fugit pe scări să o caut. Am strigat-o zadarnic. Am încuiat camera, ca nu cumva să-şi ia geamantanul lăsat aici, şi cu prima trăsură m-am dus la gară. Negăsind-o, am răsuflat uşurat, dar mereu am fost atent ca nu cumva să fie ascunsă, până ce va pleca primul tren. Am aşteptat trei ore în şir, ducându-mă de la un capăt la altul al peronului. M-am reîntors tot cu o trăsură la hotel şi, negăsind-o, m-am dus din nou la gară. După alte două ceasuri, când noaptea domnea peste tot oraşul, m-am întors iarăşi şi am găsit pe Ioana pe o bancă în fata hotelului. Liniştită oarecum, dar străină.

— Unde ai fost?

— M-am plimbat în pădure. Mi-e somn, mă duc să mă culc. Care e camera mea?

Sub sumbre auspicii începuse prima noastră călătorie

de dragoste.

Mai pe urmă, Ioana mi-a povestit: „Am mers vreo zece kilometri de-a lungul drumului, parcă nebună”. Zece kilometri nu se poate să fi fost. Persoanele cele mai serioase, ale căror frământări interioare sunt incontestabile, tot au obiceiul de a exagera, pentru ca să impresioneze. Eu, în acelaşi timp, am gândit: „N-a făcut aşa de mult” şi am spus: „Iubito, săraca de tine!“

Când, impresionat de farmecele mării, te încumeţi să găseşti cuvinte care să o sugereze, înşiri imagini. Încerci să găseşti echivalenţe pentru mişcarea neîntreruptă, scânteiele fiecărui val, jocul culorilor sau pentru tânguirile misterioase ce vin de la fund. Cu puţină sforţare, izbuteşti să imaginezi, pe apă, la diferite ore, orice fantezie. Joc de fete vesele, palate strălucitoare sau catedrale sumbre, armate pregătind război sau o înmormântare făcută cu tot alaiul şi cu toate vaietele. Ca să exprimi grandoarea mării, utilizezi bicisnice construcţii omeneşti!

Dintr-o scrisoare de a Ioanei: *„Îmi spui că mi-ai trimis trei scrisori şi n-am primit decât două; nu mai înţeleg nimic!“*

Ce minunate sunt unele naivităţi!

În singurătate, o pisică devine foarte importantă şi îţi reverşi asupra ei toate puterile tale de afecţie. În orice caz, Ahmed este un personagiu. L-am găsit la familia Axente, mic de tot, şi asist la transformarea lui de fiecare zi. Din primele zile l-am obişnuit să mănânce din farfurioară, ceea ce la Cavarna nu făcea decât rareori, când ceilalţi voiau să râdă. La început îl îmbiam inutil, se apropia cu ezitări de lapte şi se retrăgea cu frică. A trebuit să-l împingem de câteva ori cu capul, să se murdărească tot, şi, pornind să se cureţe cu vitejie, a descoperit că laptele din farfurie e bun. Tot timpul se linge, cred că a făcut meseria asta din prima zi când s-a

născut, cu pricepere, şi acum, dacă vrem să-i dăm o ocupaţie, îl stropim cu un pic de dulceaţă. Pentru mult timp pune atâta satisfacţie să se cureţe, că parcă îi facem un real serviciu. Şi formele mereu noi pe care le ia aşezându-se, închipuind cele mai graţioase poziţii... Se încolăţăceşte împrejurul lui de vreo două ori în aer şi apoi se odihneşte. Sau alteori lenea îl surprinde lăsat pe spate, într-o poziţie care pare incomodă, şi totuşi el se simte foarte bine aşa... Câte o lăbuţă pusă sub obraz ca un om sau în sus, rezemată de perete... Şi coada lui caraghioasă, care face volute ca un şarpe. Câteodată, când merge, şi-o aruncă în sus ca o rachetă. Noaptea doarme pe aşternutul meu, drept pe piept, şi de multe ori mă simt înţepenit, dar nu îndrăznesc să-mi schimb poziţia, căci mi-e milă să-l trezesc din somnul lui dulce de înger transformat în pisic. Oricât l-aş mângâia, niciodată nu se plictiseşte. Dacă mă opresc, întinde capul spre mine ca să-l mângâi mai departe şi palpită întreg de voluptate când mâna mea se prelinge de la cap, de-a lungul şirei spinării. Cred că, indiferent de unele trăsături comune, fiecare pisică îşi are caracterul ei, care evoluează şi el. Totul este să o priveşti mereu cu atenţie. Muzica nu face nicio impresie asupra lui Ahmed. Pot să pun în mijlocul somnului lui, la patefon, pe Wagner, care umple cu sunete toată casa, el nu face nicio mişcare, nici măcar nu deschide ochii. E de ajuns ca în mijlocul muzicii celei mai puternice, să scrijilez cu unghia în lemn, imitând un şoarece, ca să şi fie atent, să-şi aţintească privirea. Guzganii însă nu-l interesează, cu toate că se aud tot timpul: îşi cunoaşte puterile şi-i satisfăcut probabil că pericolul nu poate să vie până la el.

Doarme, se spală, se mângâie, se joacă, la atâta se reduce existenţa lui. Pe casă nu face nicio tentativă să se plimbe, cu toate că noaptea luna şi stelele încearcă toate farmecile ca să-l atragă. Perna pe care se instalează de obicei a strâns în ea, pentru el, toate miragiile. Poate că cele câteva flori desenate închipuie în capul lui mititel

întreg paradisul.

Eu şi cu Ioana îl considerăm ca pe un copil, îi facem joacă (Ioana a rugat-o chiar pe *madame* Pitpalac să-i aducă de la oraş o jucărie specială), îi observăm orele de mâncare, păzim să mănânce exact cât trebuie şi vorbim tot timpul cu el, schimonosind cuvintele, ca şi cum astfel am putea fi mai uşor înţeleşi. Atâta căldură degajează din fiinţa lui, şi totuşi siguranţa că, dacă am dispărea vreunul din noi, el nu va da niciun semn de nelinişte, ci va continua să-şi facă tabieturile! Şi la prima mână care l-ar mângâia, indiferent care, poate a CELUILALT, ar toarce din nou.

Toată lascivitatea lui Ahmed nu-l împiedecă să fie la orele când e treaz bine foarte vioi. Când vrea să prindă ghemul de aţă pe care eu sau Ioana îl trecem în toate chipurile pe dinaintea botului, face toate săriturile, utilizează toate şireteniile. Şi ochii lui minunaţi, mari, profunzi, bine deschişi, cu scântei în ei! Cu ce curiozitate ne privesc uneori, urmăresc toată ocupaţia noastră şi, dacă mâncăm, cu toate că până acum nu-i dăm decât lapte, parcă cere de pomană.

Nu sunt un om fericit, am spus. Din orice întâmplare, din orice lectură, găsesc prilejul să scot o interpretare funebră. Nicio bucurie nu rămâne nealterată de gândul destrămării fatale. Pe toţi cei care reuşesc să-şi găsească un adevăr de viaţă la mijloc, fără mari oscilaţii, îi învinuiesc de lipsă de sensibilitate. Entuziasmele mele se darmă imediat, n-am perseverenţă în nicio hotărâre şi, orice plan aş alcătui, am netă prezenţa timpului care se scurge fără pic de răgaz şi deci e ridicol să-l întrebuinţez, oricât de important ar fi scopul. Astfel, nu fac nimic, din frica de a-mi pierde timpul făcând ceva nu destul de însemnat ca să fie plătit cu zile de viaţă. Am impresia că lângă mine se găseşte un ceasornic mare cu nisip, aranjat exact pentru şaptezeci de ani, vârsta la care se poate ajunge. E pus în funcţiune din clipa naşterii mele şi de

atunci curge neîncetat. Privesc cum se apropie de jumătate şi nu mai pot face nimic tot privind la el. Asta nu împiedecă să invidiez chiar nisipul care mai rămâne de curs şi să am panică că totul se poate termina imediat. Şi alteori am impresia că chestiunea aceasta mi-e absolut indiferentă şi, dacă n-aş produce turburare şi n-aş fi învinovăţit de romanesc, m-aş arunca imediat în mare. Aş băga de seamă să fac gestul cel mai simplu, ca să nu par lipsit de simplicitate în gesturile mari. Cu toate că alte instincte din mine pretind să-mi fie indiferent ce-ar cugeta lumea, să iau o barcă la miezul nopţii, să merg până departe pe valuri şi să nu mă arunc decât după ce mă voi impregna cât mai mult de apă şi de cer. (Aş lua cu mine şi patefonul? Ce placă mi-aş alege pentru ultima ascultare?) Cu ocazia morţii, aş găsi un prilej de extaz.

Ideea morţii a devenit la mine un tic. Apare cu ocazia întâmplărilor celor mai diferite şi astfel o amestec printre chestiunile neînsemnate şi-i micşorez gravitatea. Unii surâd când eu pornesc mereu aceleaşi obsesii, ca şi cum aş da din cap tot timpul sau aş strâmba din ochi şi din nas. Am impresia că nu mă interesează nimic altceva. Nici nu sunt capabil să variez tema, ci doar clamez acelaşi fior care mă străbate, ca şi cum mi-aş fi pus mâna în foc, şi ţip, indiferent de cuvintele ce aleg. A da explicaţii mi se pare o impietate şi o cădere în banaL O emoţie n-are importanţă decât fiind susţinută de întreg temperamentul.

Într-o zi, pe timpul despărţirii noastre, eram mai nenorocit ca de obicei, şi tocmai atunci a venit în vizită celălalt. M-a găsit, înainte de a-mi fi putut lua un aspect mai calm, pe care el l-ar fi acceptat imediat, căci nu era un om pătrunzător în sufletul vecinului, sau instinctul de conservare îl îmbia să escamoteze realitatea pe cât posibil şi să nu-şi turbure sănătatea sufletească. M-a întrebat, îngrijat: „Dar ce-i cu tine?“ şi am răspuns cu toată disperarea: „Sunt un temperament aşa de nenorocit, încât mă gândesc cu toată seriozitatea să mă

sinucid!“

Vocea mea a sunat aşa de sincer, încât l-am impresionat. I-am făcut mărturisirea, cu toate că ştiam bine că nu către el se potriveşte să meargă mărturisirile. Dar fusesem descoperit pe neaşteptate, şi sunt clipe când ceri consolare din partea oricui şi-ţi sunt binefăcătoare cuvintele cele mai neînsemnate. Oricât de caraghios ar fi, cuvintele convenţionale pe care ţi le spun străinii când îţi moare cineva drag sunt binecuvântate, şi nu este numai o farsă faptul de a primi în salon pe toţi musafirii. M-am spovedit poate şi pentru că speram ca prin plângerea mea să împiedic legătura dintre ei sau să distrug tot ce se întâmplase până acum. Dar nu era acesta esenţialul. Ioana avusese dreptate: suferinţa din pricina ei a fost un motiv numai, explicaţia se găseşte în caracterul meu nenorocit. Întotdeauna i-am vorbit Ioanei despre moarte. Nu acesta este un subiect pentru doi îndrăgostiţi, oricât aş fi reuşit să o înfiorez pe Ioana şi s-o conving că e singura preocupare care are vreo importanţă.

La strigătul meu, celălalt s-a crezut obligat să mă reconforteze. A găsit la dispoziţie o mulţime de teorii, ca de obicei. Mi-aduc aminte de argumentul care plana: „Dar nu te gândeşti ce ridicol este? Aşa ceva nu fac decât croitoresele!“

Într-adevăr, vorba lui mi-a făcut bine, dar nu pentru motivele pe care le credea. Am reflectat cu satisfacţie: „Ce imbecil! Îşi închipuie că nu m-aş omorî, numai din cauză ca să nu seamăn cu croitoresele! Habar n-are ce se petrece împrejurul lui!“

Cu toate că, de fapt, ar fi trebuit să-l invidiez, căci demonstra că este fericit. Probabil că suferinţa aduce o voluptate şi un orgoliu, deoarece, oricât aş socoti, aş fi incapabil să schimb ceva cu el.

De la mine s-a dus direct la Ioana (care mi-a spus tot mai târziu) şi a ţinut-o în curent. (Din gelozie sau din bravare, o ţinea pe Ioana în curent cu tot ce mi se tntâmpla şi i se părea că mi se întâmplă, iar Ioana îl

iscodea tot timpul, astfel că ea a putut la urmă să-mi spuie: „Am ştiut tot! Când veneai, când plecai, ce voiai să lucrezi!“ „Dar ce se petrecea în mine?“ am reflectat. Căci nu spuneam nimic şi, chiar dacă aş fi spus, celălalt n-ar fi înţeles prea clar.)

I-a spus Ioanei:

— Închipuieşte-ţi, l-am găsit pe Sandu foarte nenorocit.

— Ştie tot, sunt sigură!

— Nici gând, aşa e firea lui chinuită, dar l-am calmat eu! I-am explicat ce ridicole sunt gesturile acestea!

Vasăzică, a crezut cu tot dinadinsul că m-a putut linişti astfel!

Ioana a observat, pretinde, toată naivitatea lui. Dar ce a făcut? Ce măsuri a luat? L-a îndepărtat măcar pentru o zi? E natural ca el să-şi închipuie astfel de lucruri. N-am nicio îndoială că acum, după ce Ioana l-a părăsit, este aproape consolat. Va fi găsit la dispoziţie o teorie binefăcătoare. Şi la dânsul e mai grav, căci ştie precis că a fost părăsit cu scârbă, deci amorul lui propriu e rănit. Probabil că acum spune cu aceeaşi inepuizare, altcuiva, istorii cu strigoi, evenimente amuzante din cine ştie care secol, sau cu jovialitate reface isprăvile lui de copil inventiv în obrăznicii. Să mă chinui atât pentru un motiv la care celălalt ar fi putut renunţa cu atâta uşurinţă!

Ca să-mi bat joc de Ahmed, l-am pus tocmai pe dulap. A mieunat puţin, s-a învârtit de câteva ori până la capetele dulapului şi apoi, luându-şi inima în dinţi, s-a lungit pe una din părţile verticale, cu ghearele bine pregătite la cele două labe dinainte, şi dintr-un salt a fost pe covor. Ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat, a început să alerge şi apoi a venit în braţele mele, ale criminalului, care, după ce-l pusese pe dulap, îl chema la dezmierdat.

— Îmi place Ahmed, spune Ioana, pentru că este curagios!

Mă urmăreşte în preocupările mele funebre. Când am un gând prea intim, rezultat direct al firii mele, şi deci

fără nicio putinţă de a se generaliza şi mă tem că n-o să fiu înţeles, Ioana mă încurajează: „Nu-mi sunt străine aceste preocupări! Ştii bine că nu sunt nici eu fericită!“ Prin vorba ultimă nu înţelege numai necazurile pricinuite de dragoste, ci se gândeşte şi la firea ei însetată de o mie de planuri, care nu au realitate.

Când am găsit-o la început, Ioana nu semăna deloc cu o fată de vârsta ei. Îi plăceau singurătăţile, nu se pricepea să flirteze, rareori şi pentru scurtă durată o interesa o rochie nouă. Fusese eleva cea mai inteligentă pe care o avusese vreodată şcoala ei, dar numai la anumite obiecte preferate şi, dealtminteri, şi acolo cu luminişuri şi cu umbre, cu intuiţii admirabile şi cu incapacitate de a pricepe unele lucruri simple, încăpăţânată faţă de orice constrângere şi surprinzător de neatentă. Avea mai presus de orice patima cetitului, şi niciun autor nu o sperria, oricât de dificil ar fi fost. Cum nu avea pe nimeni să o înveţe, prima educaţie literară trebuise să şi-o facă singură. A cunoscut, de vorbă numai cu ea însăşi, toate exasperările, melancoliile. Mila nu era ceva esenţial la ea, apărea numai uneori intensă, dar pentru scurt timp. Nu suporta pe oamenii proşti şi-i pedepsea cu cine ştie ce ironie atâta timp cât era obligată să-i suporte. Această viaţă închisă şi-a trăit-o cu deplină sinceritate, fără nicio poză, fără să-şi preţuiască cumva propriul ei temperament. Atunci când m-a găsit pe mine, transformarea nu i-a fost prea mare, n-a făcut decât să-şi examineze mai clar caracterul şi să extragă, sub influenţa mea, orgoliu. Firea ei mereu neliniştită nu o dusese la constante preocupări funebre, ca pe mine. Nu întorcea în toate chipurile ideea morţii şi a zădărniciei fiecărui gest, dar imediat ce i-am sugerat o mie de catastrofe, s-a simţit ca în elementul ei. Deseori i-am explicat o mulţime de vibraţii cu ocazia unui mort, fie că nu puteam scăpa de aceste obsesii şi le spuneam oricui avea răbdarea să mă asculte, fie că aveam perversitatea să-i transmit panica mea, după cum un viţios încearcă să transmită viţiul lui

celui mai bun prieten. Ioana se revolta uneori, dar nu mai putea să se dezobicinuiască. O fi acesta unul din motivele care au ţinut-o fidelă, cel puţin sufleteşte, în tot timpul despărţirii?

Probabil că vina mea mare este că i-am explicat, sau că am grăbit să-şi explice, că nu e fericită. Dar chiar dacă o viaţă mediocră de provincie ar fi împiedecat-o să-şi vadă nefericirea, mulţumită n-ar fi fost niciodată, şi deci nu sunt cu totul nimerite reproşurile pe care mi le face.

— Mi-ai distrus viaţa cu gândurile tale negre: nu se vorbeşte unei iubite despre moarte.

— Îmi sunt cele mai esenţiale preocupări, nu se putea să ţi le tac.

— Ce deznădejde că n-am putut să influenţez cu nimic temperamentul tău! Ai rămas exact acel pe care l-am cunoscut din prima zi. Singura diferenţă este că pe atunci cu un zâmbet mai îndepărtai vorbele tragice, lăsând să se înţeleagă că poate glumeşti: ţi-era frică de ridicol, ca de obicei, discutând astfel de chestiuni cu o fetiţă pe care o considerai complect neînsemnată. Tot pe atunci te apropiai de mine cu intenţia de a fi a ta şi nu s-a petrecut nimic în tine lipsit de luciditate. Ai exploatat puţin gândurile tale despre moarte, unde colecţionaseşi atâtea cazuri, pentru ca să mă zăpăceşti pe mine. Pe o femeie o zăpăceşte totdeauna cineva pe care îl simte trist, îşi face iluzia că l-ar putea vindeca.

— N-a fost o idee utilizată atunci pentru a te cuceri. Te-ai convins după atâţia ani petrecuţi împreună că aceasta este preocuparea mea constantă.

— Ce-are a face! În clipa aceea ai exploatat-o! (Este exact, dar toată lumea face la fel. Scriitorii cei mai disperaţi, din moment ce-au descris disperarea, nu înseamnă că şi-au exploatat-o?).

— Un om este mai complect decât îţi închipui. Pot subzista în acelaşi timp mai multe instincte, unele contrare chiar.

— Contradicţiile temperamentului lui André Gide…

Când te gândeşti că Gide a scris atâtea cărţi numai ca să-şi scuze viţiul. Subtilităţi se găsesc cu uşurinţă de un om inteligent, dar reiese o impresie de comod care îmi repugnă.

— Este, dragă Ioana, ceea ce susţin eu despre celălalt.

— Nu putem începe o discuţie generală fără să nu aduci aminte de ceea ce a fost.

— N-aveam impresia că discutăm o chestiune generală. Reflecţia ta semăna cu un reproş.

— Am spus că este oribil să vorbeşti iubitei despre moarte.

— Sunt convins că ai avea astfel de gânduri şi fără sugerările mele. Mi-am spus de atâtea ori că nu eşti fericită din pricina firii tale.

— Trebuia să încerci tu să mă faci fericită!

Desigur că mă consolez prea repede spunându-mi că Ioana ar fi fost nefericită chiar dacă nu m-ar fi cunoscut, că e fatalitatea ei să fie astfel. Eu aş trebui să încerc să o schimb, să lupt împotriva fatalităţii ei. Cum mă iubeşte, un ajutor imens am la dispoziţie. Niciodată nu simte nevoie de singurătate de când mă cunoaşte. Dar sunt incapabil să iau astfel de iniţiative, nu mă pricep ce să fac. Sunt prea egoist ca să-mi sacrific întreaga mea personalitate şi apoi, aş trebui să joc mereu un rol care nu-mi aparţine, să mint, să fac inepuizabil pe mulţumitul, să susţin ceea ce mi-e cu totul străin. Şi atunci, presupunând că aş izbuti, poate că Ioana s-ar detaşa de mine sau nu i-aş mai fi, ca acum, necesar pentru fiecare clipă.

Să nu încercăm nicio transformare zadarnică, să lăsăm totul în voia sorţii, fără împotriviri.

Este foarte mândră. Poate că acesta este motivul principal al neînţelegerilor. Ca să mă răzbun, o numesc uneori vanitoasă. Mândria la o femeie este un merit mare şi face impresia că e de origină aristocratică. Sunt insuportabile femeile ascultătoare faţă de bărbaţi,

aprobându-i orice ar spune, admirându-i din principiu şi fiind totdeauna de aceeaşi părere cu ei. În practică însă, cele mândre te obligă la o veşnică băgare de seamă ca să nu le ofensezi, şi deseori Ioana susţine ceva forţat, ceea ce inteligenţa ei ar putea vedea cu uşurinţă că nu-i adevărat numai ca să nu se simtă umilită. Dacă citesc o carte mai mult decât trebuie, fără s-o bag în seamă, sau întârzii, sau îmi fac un plan inofensiv numai pentru mine, e supărată. Îi găsesc pretenţia prea mare. Încep o discuţie umilitoare, căci e mai presus de puterile mândriei ei ca să tacă, şi astfel, la sfârşit, mândria se transformă într-un sentiment exact contrar, în umilinţă.

La Ioana sentimentele contrare se urmează foarte obişnuit. Persoană făcută numai din contraste, totdeauna bine colorate. La un loc egoism meschin şi apoi generozitatea cea mai neprevăzătoare. Mândria i se poate numi pe rând dragoste excesivă sau despotism şi mă face să am gânduri dornice de eliberare, dar sunt incapabil de a pleca.

Uneori îl luăm pe Ahmed pe plajă, căci nu ne îndurăm să-l lăsăm singur în cameră. Dar marea şi nisipul îl sperie. Se instalează cât mai lipit de noi, pe vreo haină de a noastră, şi o bucată priveşte curios împrejurul lui. La urmă însă închide ochii şi doarme după obicei. Într-o zi, ca să ne batem joc de el, l-am dus până unde ajungea apa şi, prima dată când i s-au muiat picioarele, a luat-o la fugă înapoi la culcuş. Apoi l-am dus tot mai aproape de mare, în fiecare zi apa îl cuprindea mai mult. Ioana pretinde că acum poate să înoate, iar eu, din dragoste pentru el, sunt gata să o cred. Noroc că ne-a văzut Viky şi ne-a adus la realitate.

— Nu vă e ruşine să chinuiţi animalul! Şi pretindeţi că-l iubiţi!

În momentul unei discuţii aprinse, în care eu, inchizitorial, vreau să aflu noi detalii şi întrebuinţez toate armele de care sunt în stare, violenţa, viclenia,

sinceritatea şi ipocrizia, judecător în faţa unui criminal, Ioana îmi aruncă: „În definitiv, nu e singura greşeală a trecutului meu!“

Un timp mi s-au oprit gândurile de prea multă învălmăşeală. A spus adevărat? Sau a fost o pedeapsă? Sau o simplă aluzie la unele greşeli de alt ordin, care prin comparaţie n-au nicio importanţă? Căci, dacă mi-ar mărturisi că a furat, a minţit, a cauzat moartea cuiva sau plănuieşte lucruri grozave, aş primi vestea cu imensă uşurinţă. Nu poţi să fii niciodată sigur de Ioana. Când ai început să te deprinzi cu un adevăr, oricât de trist, descoperi că misterul a rămas tot aşa de mare. O frază cu dublu înţeles îţi strică tot ceea ce clădiseşi mai sigur. Chiar şi aspectul greşelii ei, pe care o cunoşteam bine, e mereu altul, căci câte o vorbă neaşteptată aduce noi nelinişti şi mă convinge că aventura lor nu se potriveşte cu ce îmi închipuisem. Detaliile pe care le aflu la întâmplare, n-au valoarea lor relativă prin comparaţie unele faţă de celelalte, ci fiecare colorează pentru un timp trecutul, după cum mi se aduce la cunoştinţă. Dar ceea ce îmi spune acum Ioana amplifică încă imens cadrul neliniştilor. Alături de ce se întâmplase apare acum posibilitatea unor noi aventuri. Din sinceritatea mărturisirii ei prime nu pot scoate o concluzie optimistă, căci pot subzista la un loc o sinceritate şi o minciună. Insistase la început numai pe o aventură, deoarece i se păruse cea mai teribilă: se întâmplase cu prietenul nostru, şi credea că vina faţă de mine, e, mai ales, în ocazia aceasta, foarte mare şi acum, când greşeala e familiară, apar şi celelalte, cu dreptul lor de a fi spuse. Are poate şi scuza că voise să se vindece de mine şi nu mai păstrase nimic bun în ea, după cum un om care a furat ucide numai ca să nu mai aibă îndoielile unei refaceri posibile, care nu se mai poate îndeplini, oricâte sacrificii ar încerca mai târziu. Cu atât mai bine! Acum orice întrebări noi sunt de prisos, căci nu mai este nimic de limitat. A avut câţi amanţi i-au stat la dispoziţie, şi nu

conţine amorul o practică, fără să fi încercat să profite de ea. Trebuie deci sacrificat tot trecutul şi să pornim viaţa de la capăt, de când ne-am reîntâlnit, ca şi cum aş fi început dragostea cu o văduvă sau cu o fată cu trecutul dubios, fiindcă şi-a pierdut viaţa fără să întâlnească pe cel ce merita iubit. Va trebui să renunţ totodată şi la tot ce a fost între noi prima oară. E dureros să arunci ani din viaţă şi e imposibil.

Timpurile cele mai grele le păstrezi, căci ţi-au aparţinut numai ţie şi ţi-au dăruit o experienţă de care eşti mândru, iar eu trebuie să uit un timp când Ioana, fecioara, se emoţiona, roşindu-şi minunat obrazul de obicei palid, sau atâtea ore de comun acord între noi, când, tineri de tot, făceam la tot pasul descoperiri. (A face descoperiri în viaţă nu este decât un privilegiu care nu durează decât până ajungi la saturaţie.) Să fie murdar totul, ca un mijloc de simplificare. Orice gând, cât de rău, îţi devine acceptabil, dacă nu-l ştii decât în bloc şi nu poţi afla amănunte.

Ce susţin este o pregătire ca să pot suporta şi noul adevăr? Căci în loc să mă întristez că toată povestea cu Ioana, dându-se unui om din ciudă împotriva mea, s-a schimbat, în a preface pe Ioana în cocotă, găsesc argumente de consolare. Numai dacă aceste argumente nu demonstrează o crispare în plus, când numai din exasperare susţii ceva invers decât ceea ce te interesează.

Dar este adevărat ce a spus Ioana? Căci de la chipul ei chinuit, cu ochii în vag, nu pot desprinde nimic şi nici nu mă pricep cum să-i pun noi întrebări, din laşitata sau din teama de a fi prea umilit. Ce monstruoasă este Ioana aruncând o astfel de vorbă turbure! Poate a spus-o numai din instinctul de a se răzbuna, pentru pedepsile pe care i le dau zilnic prin întrebări intime. N-a mai avut timpul să facă socoteala că totul porneşte la mine nu din răutate gratuită, ci de la un chin pricinuit da ea, şi se răzbună imediat, chiar dacă mai târziu va regreta. Dar vorba ei

este cu dublu înţeles, şi, când vrei să te răzbuni, spui clar ceea ce trebuie să doară. Ioana e prea spontană pentru a cugeta o pedeapsă subtilă, acea care supără mai precis, cu toate că nu e sonoră şi, dealtfel, nu are izbucnirea decât în mijlocul unei discuţii înfierbântate, când n-ai răgaz să mai combini ceva.

După o zi am cerut Ioanei să mă lămurească, dar ea a negat că ar fi vrut să spuie ceva deosebit. Poate că aş fi crezut-o, însă la fiecare nouă întrebare găsea o altă explicaţie şi astfel îmi întreţinea bănuielile. A înşirat pe rând: „nu ştiu ce am vrut să spun, nu mai ţin minte“, „am vrut să mă răzbun pe tine“, „mă gândeam la ceva fără importanţă”, şi dacă aş fi acceptat unul dintre aceste motive, toate la un loc contrazicându-se, adăugau nelinişti. Se poate să scot o consolare, fiindcă ea însăşi nu mai ţine minte ce voise să spună; sau se poate că ea întârzie de a mă linişti spunându-mi adevărul neînsemnat dintr-un instinct al ei, deseori verificat, de a se opune oricărei voinţe străine ce o obligă la ceva. Dar, mai ales, concluzia la care ar ajunge orice judecată normală este: şi-a dat seama de ce dezastre produc în noi mărturisirile şi, după ce într-un moment de iritare scăpase o aluzie, acum încearcă să o nege. Şi neagă stângaci, contrazicându-se ca atunci când susţii o minciună.

Asistasem la fizionomia ei când spusese vorba chinuitoare, ştiam că totul era mai mult decât o simplă întâmplare Sunt secrete pe care nu le poţi niciodată afla cu certitudine, şi fiecare om este un sfinx (oricât ar avea mania confidenţelor) atunci când te interesezi de el. Ioana mea este o fiinţă complexă, deci cu atât mai greu de descifrat. De ce mă tot întreb, din moment ce se strânge lângă mine şi mă ascultă, şi mă priveşte, şi ameţeşte când o dezmierd?... Ioana frumoasă şi deşteaptă, cea mai frumoasă şi deşteaptă din toate fetele pe care le-am întâlnit vreodată. Ioana mea!

Ioana complexă? Repede spus.

În orice caz, nu din exemplul de odinioară se poate scoate această concluzie. În oricine găseşti un amănunt turbure. Nu poţi face din el o virtute în plus.

Marea se întinde cenuşie, iar soarele, acum spre seară, s-a acoperit de nouri care devin mereu mai întunecaţi, cu toate că vântul bate fără putere. Şi eu, singur pe plajă, mă gândesc care ar fi mijlocul să scap de Ioana. Să profit de clipa aceasta când sunt calm şi nimeni nu mă poate întrerupe. (Ioana şi Viky s-au dus în vizită la *madame* Pitpalac, deci pentru două ore n-am nicio nelinişte că i s-ar fi întâmplat ceva rău.) Să-mi fac exact socotelile. Oricine ar reflecta: „Nu trebuia să te mai întorci la ea. Acum e prea târziu, ai răspunderi; înseamnă că ai acceptat totul.” Invidiez temperamentul acelora ce pot lua hotărâri precise, dar bănuiesc că spun aşa de decis mai mult pentru că nu e vorba de cazul lor personal şi deci nu pot să înţeleagă mare lucru. M-am chinuit atroce trei ani şi nu vedeam în mine nicio ameliorare. N-am încercat nicio schimbare. Iar în clipa revederii n-am avut decât un scop: s-o recapăt. Îmi făceam iluzia că despărţind-o de celălalt, în acelaşi timp distrugeam şi tot ce fusese între ei. Sau poate mă hotărâsem să accept orice, căci starea mea tulbure fusese şi mai chinuitoare. Dragoste pentru Ioana, spaimă de singurătatea în care trăisem, amorul propriu ce pretindea să aibă din nou ceea ce pierduse, gelozia căutând o răzbunare împotriva celuilalt, toate la un loc – şi e imposibil de a face o discernare pentru a vedea partea fiecăruia dintre aceste instincte. În timpul reîntâlnirii eram halucinat. Disperarea cea mai cumplită, când nici nu te mai vaieţi, iar unui străin i-aş fi făcut impresia de cârpă răspunzând la vreo întrebare naiv, dispărând şi apărând fără niciun sens. Deci prea lipsit de voinţă ca să nu mă întorc la Ioana de îndată ce s-a ivit ocazia. Ce-ar fi trebuit să fac după părerea orişicărui om normal? Aceeaşi lipsă de voinţă face acum să se continue chinul, fără să iau nicio iniţiativă. Aş putea să nu mai fac nicio aluzie la trecut.

Decât să trec în minte pentru a mia oară aceleaşi detalii oribile, mai bine să învăţ să înot, să plec cu Viky şi cu Hacik în largul mării. Ar intra apa şi aerul sărat în mine, aş obosi şi n-aş mai avea timpul de gânduri rele. Să mă ocup cu ceva important, aşa cum voiau toate ambiţiile mele de adolescent, şi să am răbdare să duc munca până la capăt! Sau să plec, indiferent ce s-o întâmpla în urmă, în lume. Sunt incapabil să iau vreo decizie şi să mă dezmorţesc din starea mea. Ştiu bine că nu va schimba nimic din viaţa noastră tristă fără o hotărâre drastică. Şi cel mai bine pentru amândoi ar fi să mă duc (căci fiind împreună am avea totdeauna tentaţia de a ne iscodi). Care ar fi mijlocul? Să profit de o oră când Ioana şi Viky dorm, să-mi fac geamantanul? Ce oribil ar părea faptul că în fuga mea n-am uitat să-mi iau geamantanul! (Aud reflecţia Ioanei: „Şi eu, care îmi închipuisem că te-ai aruncat în mare!“)

Totuşi, am în valiză lucruri absolut necesare. Dar cum să las plăcile de patefon? Tovarăşile mele de deznădejde în orele cele mai intime. A fost o impietate că le-am folosit mai târziu, numai ca să o bucur pe Ioana (deci vecinica mea veleitate de pedagog), cu toate că Ioana, pe vremea când ele mă consolau, mă înşela. Având în ele căldura, inteligenţa, palpitarea fiinţelor veritabile... să le las ar fi o ingratitudine, un semn de neseriozitate a afecţiei ce pretindeam că o am pentru ele. Dar ce dezastru pentru Ioana când va observa că le-am luat! Şi ce mângâiere când va vedea că i-am lăsat ce aveam mai drag! E în stare însă, într-un moment de mânie (o cunosc de atâta vreme şi sunt incapabil să-mi închipui evoluţia sentimentelor ei aflând fuga mea) să le strice. Sau, simbolic şi sarcastic pentru mine, să le dea drumul în mare. Dacă va crede că am plecat pentru altă femeie, va spune: „Le-am dat sirenelor să facă ele muzică!”

Ar trebui să plec fără să am o explicaţie clară cu Ioana? Aş denota o laşitate de care mi-ar fi ruşine toată viaţa. Şi apoi trebuie să pun şi pe Viky în curent să păzească pe

Ioana, altfel ea ar putea să-şi facă ceva rău, marea îi sta oricând la indămână. Ce să-i spun lui Viky? Îmi repugnă să-i fac mărturisiri. Nu ştiu cât cunoaşte viaţa noastră, fie că a fost prea discretă, fie că n-a interesat-o nimic şi nici nu poate pricepe marile tragedii. Să încep să-i vorbesc despre ce i-am tăcut atâta vreme? Şi ce va pricepe dacă are alt temperament? O să puie aceeaşi întrebare: „Dar de ce pleci?“ Şi n-aş putea da niciun răspuns clar. Orice promisiune mi-ar da, nu pot conta că şi-o va ţine cu toată seriozitatea. Tot mai bine cu Ioana să mă înţeleg. Voi minţi-o că este o despărţire de scurtă durată (Ioana poate fi minţită în dragoste?), şi dacă voi vedea că nu mă pot vindeca singur, cu toate că de data aceasta voi fi sigur că Ioana mă aşteaptă fidelă, iar celălalt a dispărut definitiv din viaţa ei (prea îi e scârbă de el), mă voi întoarce din nou. De-abia atunci va trebui să suport toate consecinţele, căci, afară de moarte, nu va exista nicio putinţă de salvare. Toată greutatea este să nu-mi fie milă ca de obicei.

Orice discuţie îi produce atâta rău Ioanei, îi slăbeşte faţa, i se turbură ochii, încât trebuie să renunţ şi să-i dau toată dreptatea, ca s-o liniştesc. Dealtminteri, când vorbeşte, are totdeauna dreptate. Şi eu, ca şi toată familia ei sunt sugestionat de forţa cu care îşi susţine părerile. Numai rămas singur pot să descopăr că pentru fiecare părere aveam la dispoziţie o replică foarte bună. Într-un singur caz nu poate să mă atingă puterea ei: când o văd în minte în braţele celuilalt. Atunci am numai ură. Nicio pedeapsă nu mi se pare prea mică pentru ea. Aş suporta ca să fie flagelată ca în timpurile vechi, aş inventa eu însumi cele mai subtile mijloace de tortură. Aceasta e singura mea posibilitate de a avea curajul să plec. Să-i anunţ plecarea, gândindu-mă numai la păcatul ei. La una din multele forme pe care le ia păcatul în mintea mea bolnavă de gelozie… şi atunci mi-ar fi absolut indiferente şi argumentele, şi suferinţele Ioanei. Orice s-ar întâmplă, eu nu i-aş vedea decât corpul – de care m-am

bucurat atât în toate umbrele şi palpitările lui – în apropierea altuia...

Am simţit deodată, fără să fi auzit nimic înainte, două braţe calde ce se încolăcesc împrejurul gâtului. S-a întors Ioana! Cu mult înainte de a mă fi aşteptat! A făcut ce-a putut ca să scape mai iute de vizită şi a venit! I-a fost dor de mine! Poate că se gândea, deoarece mă văzuse îngândurat: „Ce chinuit este sărmanul din pricina mea! Şi singur pe lume! Trebuie cu orice chip să mă transform şi să mă fac bună, ca să nu-l mai irit!“

N-are nicio bănuială de ce unelteam. Crede, dimpotrivă, că făceam şi eu combinaţii de împăcare. Ce groaznice combinaţii! Dar nu mă mai gândesc, căci căldura corpului ei m-a calmat deodată. Iar gândurile rele au devenit ceva neverosimil, un vis rău fără nicio legătură cu realitatea. Credeam că logica mea precisă nu avansase nimic nesusţinut şi acum mi se pare că am fost în voia fantomelor, aduse odată cu noaptea, care în sfârşit a pus stăpânire deplină pe întreaga lume.

Câteodată abia îl ating pe Ahmed de frică să nu-i fac rău şi alteori îl apuc de ceafă, strângând cu putere, şi-l arunc de la distanţă pe aşternut.

Când Ioana este prea rea cu mine şi n-o mai pot opri şi când vreau ca starea de armonie să revie cât mai repede, utilizez un mijloc perfect întotdeauna: mă prefac că subit nu mi-e bine, exagerez nervii încordaţi cu ocazia discuţiei sau simulez o durere la inimă. Ioana are panică să nu fiu bolnav şi, oricât ar fi de mânioasă, se transformă instantaneu şi nu ştie cum să mă îngrijească. N-am fost niciodată bolnav mult timp, de când o cunosc, ca să ştiu toate sacrificiile pe care le poate face, cât îi permite să reziste oboseala sau dacă temperamentul inegal n-ar face-o să-şi piardă răbdarea. Nici nu ştiu dacă în clipa aceea ar putea să suporte capriciile mele de om bolnav. Dar totdeauna când mă prefac că mi-e rău câteva minute,

izbutesc să o împac. Mi-e ruşine de farsa jucată, dar numai aşa pot s-o liniştesc. Cu toate că nu are nicio bănuială, totuşi, poate şi din pricina acestor scene turburi, Ioana păstrează atâta neîncredere în mine.

Cocuţa, iubita mea de adolescent, n-avea sinceritatea Ioanei de a-şi arăta toate gusturile. Nu trebuie tras nicio concluzie din faptul că la urmă şi-a aranjat viaţa şi nu s-a mai întors. Totul s-a petrecut după ce s-a convins bine că eu voiam să mă sustrag, că-i mai bine pentru amândoi să se mărite. Ori de câte ori i-aş fi dat ceva, cât de neînsemnat, sau aş fi anunţat-o ceea ce credeam să-i producă bucurie, invariabi i se lumina faţa şi-şi exprima gratitudinea. Numai întâmplător aflam mai târziu că vestea sau darul meu nu o interesau. Nu puteam să nu admir caracterul acesta minunat, necesar pentru ca relaţiile dintre doi oameni să rămână bune.

Dar mă înspăimântam de acea mască constantă care ascundea perfect, oricât de atent aş fi fost, secrete de multe ori importante. Spontaneitatea Ioanei în a-şi exprima bucuriile şi tristeţile e pricina tuturor neînţelegerilor. Cocuţa nu mă supăra niciodată. Ce să prefer?

Ahmed îşi face deseori căpătâi din vreo carte. Acum doarme tolănit pe patefon, cu capul rezemat de *Albertine disparue!*

Ioana este foarte debilă. Trebuie să-i port mereu de grijă, şi cea mai mică oboseală i se vede pe faţă. La sfârşitul unei discuţii i se trage faţa, se fac umbre pe la ochi, parcă n-ar mai fi fata frumoasă cum e atunci când e odihnită şi voioasă. Nervii întinşi o fac să adoarmă oriunde s-ar găsi (cu ce voluptate se înveleşte cu vreo haină de a mea!), şi are nevoie de somn lung. Oricât o forţez să mănânce – atât pe cât izbutesc, căci Ioana nu suportă constrângerea – rămâne slabă, străvezie, delicată

şi, deşi înaltă, cu corpul de copil. Mereu mă preocupă debilitatea ei, dar nu pot să renunţ să-i vorbesc de trecut şi nu mă opresc decât prea târziu, dar mereu o implor să se învelească bine când seara e prea răcoroasă, să mănânce, să ia doctorii. Şi acum, când îi vorbesc de moarte, totuşi îi pui o haină să nu-i fie frig. Teama să nu facă vreo imprudenţă subzista chiar în timpul despărţirii, cu toate că în acelaşi timp doream să i se întâmple toate nenorocirile, ca să fiu răzbunat.

În astă seară, la Cavarna, o femeie vopsită şi cu pretenţii de a fi la modă mi-a făcut semn să o urmez. M-am dus după ea, cu toate că mi-era scârbă de scările strâmbe pe care am urmat-o, de încăperea murdară, unde nu voiam să mă uit la nimic mai precis, de frică să nu văd gângănii, şi mai ales să nu văd trupul dizgraţios şi impudic oferindu-se. De ce am intrat? Din perversitatea de a o înşela pe Ioana şi de a mă simţi, astfel, mai liber? N-aş fi avut curajul să-i spun ce am făcut. Vedeam că ea, aşa de bănuitoare şi geloasă, nu presupune nimic. (Nu sunt un om calm şi greu de ghicit.) Şi atunci: câte nu poate să facă sau să fi făcut Ioana fără ca eu să fi ştiut ceva! Chiar dacă uneori apare atât de sinceră...

De ce scriu această carte? De ce mă căznesc să refac atmosfera? Din manie de autor, care profită de experienţele lui intime ca să le dea în vileag şi să aştepte laude? Din nostalgie după vremuri care se duc? Dar mai ales e un ţipăt către oameni ca să mă consoleze şi să mă vindece. Să-mi desluşească ce s-a întâmplat cu mine şi de partea cui e greşeala. Cu toate că orice sentinţă ar da ei, nu m-ar mulţumi. Aş găsi-o prea simplă pentru crisparea din mine. Poate însă că numai ceva simplu, spus cu toată tăria şi convingerea, semănând cu o poruncă, m-ar putea calma. Aud interpretarea: doi îndrăgostiţi nenorociţi din cauză că femeia a avut un păcat. Aceasta e tot? Şi neînţelegerile noastre de mai înainte, pe alte motive? Sau

şi acum, atâtea alte motive care ne cauzează neînţelegerile... Sau atâtea sentimente contrarii, imposibil să le analizezi, dar întregind pe un om. Aud ironia omului sănătos, protestând că lipseşte o explicaţie limpede: „Ăştia se chinuie şi nici măcar nu ştiu de ce. Ce stupid!“ Aş vrea mai bine să se spună: „Doi oameni care nu pot trăi nici despărţiţi, nici împreună”.

Am aflat noutăţi despre Ahmed: că el poate nu e venit dintr-o mamă pisică, aşa cum se întâmplă cu rasa lui. Doamna Axente l-a găsit la malul mării. Poate că ieşise chiar atunci din spuma valurilor, şi, dacă ar fi avut alt sex, ar fi fost drept să i se spună Afrodita. Dar l-au botezat Ahmed, şi nu este cu totul nepotrivit numele în această ţară orientală.

Marea calmă, cenuşie, cu margini albe. De pe dealul unde stăm, parcă n-are niciun val. Câteva pete negre, altele roşii. Ioana îmi spune dintr-o dată, dar simţim în preajma noastră toate neînţelegerile trecute. „Ştii, Sandu, că nu este nimic adevărat din trecutul meu. Am imaginat o poveste ca să te fac să mă iubeşti!”

Cum aş putea transcrie starea mea ascultând aceste vorbe? Dacă ar fi o imensă bucurie, m-aş lămuri ce se petrece în mine. Ce dezastruos ar fi să învie morţii, căci am primi revenirea lor cu aceeaşi indiferenţă ca eu acum. Un mort pentru care te-ai tânguit timp îndelungat, i-ai fost fidel la mormânt, l-ai îngrijit, ai dat slujbe la biserică. Şi bucuria revederii, chiar dacă minunea ar fi unică, nu s-ar suprapune supărării de mai înainte. N-ar profita decât vanitatea de a se fi întâmplat aşa ceva lângă tine, după cum te-ar amuza să-ţi cadă un bolid în curte, numai să nu fie periculos. După câteva zile, înviatul ar reîntra normal în obiceiuri, după ce aranjezi câteva complicaţii. Eşti obligat însă să joci o comedie întreagă, să chiui, să baţi din palme, să alergi, să ţopăi, ca să minţi şi să te minţi că eşti transfigurat. Acum, lângă Ioana, cum n-am chef pentru astfel de scene, iau o înfăţişare obosită, ca şi cum

bucuria îmi vine prea târziu ca să mă mai poată dezmorţi.

Nici nu ştiu dacă e adevărat, şi aş părea naiv şi ridicol primind dintr-o dată noutatea. Trebuie să-mi aduc aminte încet de o mie de întâmplări, ca să văd dacă din toate se poate trage şi concluzia că Ioana a rămas curată. O revăd doar pentru o clipă: plângând disperată, la reproşurile mele. Deci nu se poate să nu fie adevărat păcatul ei. Nu pot s-o contrazic, să-i pun întrebări, căci ar însemna că am o vagă speranţă că nu s-a întâmplat nimic. Mă asemăn prostului, care, nepricepând bine dacă îi vorbeşti în serios sau îţi baţi joc de el, tace aşteptând ca vreo vorbă nouă să-l lămurească. De ce m-ar minţi acum Ioana? Deodată, în faţa mării liniştite, după o zi relativ calmă, monotonă, fără nicio însemnătate? Poate ca un rezultat al rândurilor ei ascunse. În vreo oră de singurătate, o fi reflectat că viaţa pe care o ducem împreună este imposibilă şi, curagioasă, o fi sperat să poată găsi un mijloc de vindecare. Există un singur mijloc: despărţirea. Ceea ce am încercat şi am dat greş, dar dacă am fi avut răbdare mai mult timp, în loc de trei ani, zece, sau şi mai mult, ne-am fi potolit. Am fi rămas cel mult cu un regret, cu o imensă nostalgie pentru ceea ce nu s-a putut îndeplini, dar fără variaţie de emoţii. Şi dacă aş fi avut norocul vreunui nou eveniment (o călătorie la capătul lumii sau o nouă dragoste), m-aş fi consolat mai iute.

Ioana încearcă o nouă stratagemă: se va preface că totul a fost o născocire ca să o iubesc. Minciuna, pentru un temperament sincer, va fi grea şi va dura la nesfârşire, va trebui să fie atentă ca să nu bănuiesc nimic. Va atrage după ea alte multe minciuni, căci va trebui să-mi explice tot ceea ce pare turbure, ce-am văzut sau am aflat. Şi, mai ales, Ioana va trebui să-şi ascundă propriile ei remuşcări, să pară tot timpul mulţumită, deci o muncă prodigioasă, asemănătoare cu aceea când un bolnav drag trebuie să moară după o boală lungă, şi tu îi zâmbeşti, te arăţi vesel, constaţi zilnic vindecarea şi faci planuri pentru

mai târziu. Şi eu sunt sănătos, adică în stare să întreb, să mă interesez, pe când de un bolnav apatic poţi dispune mai uşor. Desigur, când Ioana a făcut un asemenea plan, a arătat un imens spirit de sacrificiu, un suflet ales, dar şi stângăcie, căci şi-a închipuit că se poate face ceva în felul acesta. Sau poate că hotărârea nu-i vine la sfârşitul reflecţiilor, ci dintr-o dată, cum i se întâmplă deseori să hotărască în ocazii importante şi cum a decis despărţirea de odinioară. Ea explica: „Există un travaliu în inconştient şi într-o bună zi iese la suprafaţă, se desemnează brusc că trebuie să-ti faci alte socoteli de viaţă. Ca un butoi în care a curs apă multă vreme, şi la urmă o picătură o face să se verse.“ La orişice gând mai serios, ar fi înţeles că planul e imposibil de aplicat, dacă voinţa de a se sacrifica nu-i va fi dat iluzia că totuşi se poate îndeplini acest plan. Sau poate că vorbeşte aşa numai ca să mă scoată din amorţeala din ziua asta, să mă facă să redevin febril din cauza ei. Căci este exclus să fie adevărat! Dacă ar fi adevărat, ce bucurie! Sau cuvântul este prea neînsemnat, nu se găseşte nicio expresie care mi-ar putea exprima starea sufletească. Pentru o zi, pentru o oră... Mai pe urmă, ne vom găsi exact în starea de dinainte de despărţire. Eu neputând pleca, dar plictisit, avid să-mi câştig libertatea, ea torturată de indiferenţa mea, pe care o simte oricât aş nega-o. Aş avea, desigur, mai multă experienţă, mi-aş spune în momentul plictiselii: dacă m-ar părăsi sau m-ar înşela, aş suferi imens, deci trebuie să iau toate precauţiile şi să nu-mi fac iluzia că mi-aş putea reface viaţa altfel. Asta nu înseamnă că m-aş plictisi mai puţin. Aş face aceleaşi imprudenţe ca s-o pierd, după cum un bolnav, cu toată dieta strictă la care e obligat, cu orice risc, mănâncă totuşi ceva nepermis. Dacă ar fi adevărat că nimic rău nu s-a petrecut cu Ioana, poate ar înceta legătura dintre noi, ce pare a fi până la moarte. Sunt un temperament oribil, şi numai tristeţile mă leagă de oameni, de lucruri. Dacă aş fi mai sănătos, Ioana ar fi mai puţin nenorocită? Ioana mi-a fost fidelă! Ce invenţii

grozave spune Ioana uneori, ca şi cum vorbele n-ar avea nicio valoare, ca şi cum ar fi doar poveşti pe care le transformi în voie.

— Dacă tu ai fi fost credincioasă, aş avea curajul să mă arunc în mare!

Ce romanţios şi totuşi ce adevărat mi se pare!

După o zi discutăm cu aprindere despre celălalt. Am uitat complect ceea ce încercase să-mi sugereze, cu toate că pentru o clipă avusesem speranţa nebună…

Ahmed şi-a găsit o nouă joacă: sare după fluturi. Pe perete, în apropierea cuiului unde e atârnată lampa mică de gaz, se strâng fluturi mulţi, şi e o minune să priveşti formele şi culorile lor felurite. Parcă sunt stropi de mare. Şi umbrele lor, care traversează tot peretele… Mă amuz să-i cercetez şi câteodată mă instalez pe scaun, drept în faţa lor, şi încerc să-i prind, să-i examinez de aproape, să-i admir. Fug o clipă când îmi observă mâna, dar vin din nou imediat, ca şi cum ar fi hipnotizaţi de flacăra lămpii. Zboară capricios, pierd timpul în aer, fără altă ţintă decât frumuseţea zborului. Acum Ahmed mi-a luat locul. Este delicios cum urmăreşte atent, cu ochii sclipitori, pe câte un fluture. Încearcă să-l prindă, uneori schiţează o săritură, alteori sare chiar la înălţime şi, dacă prinde vreunul, îi dă drumul, ca să continue jocul. Un pisic între fluturi. Ce imagine poate fi mai armonioasă?

Ce uşurică este Ioana uneori! Preocupări grave, şi, deodată, pornită spre cochetării puerile, spre gust de a dansa, de a flirta. Mă dor mult aceste gusturi, destul de importante pentru a nu ne mai înţelege deloc. Oricât de excepţional ar fi construită, nu poate să uite că este femeie. *Madame* Pitpalac i-a spus: „Ce frumoasă eşti, Ioana! Păcat numai că pronunţi litera *r* franţuzeşte.“

I-a fost Ioanei de ajuns această vorbă ca să încerce cu frenezie să se corijeze. Numai timp de o zi sau două, căci Ioana începu cu entuziasm un nou plan, dar nu e în stare să-l continue. Scepticismul meu, cu toate că Ioana i se

împotriveşte şi promite să nu se mai lase influenţată, sfarmă pe drumuri ascunse noua ei dorinţă. În orice caz, astăzi toată discuţia, în clipele cele mai funeste, e întreruptă de acel *r,* spus câteodată sau de mai multe ori în şir, cu energie, semănând de atâtea ori a întrerupere ironică a celor ce spun. Cum îşi mai aduce aminte de el când îi vorbesc lucruri esenţiale? Când o cert sau închipui speranţe? Nici nu pricep uneori dacă *r* este spus numai ca să-l înveţe corect sau să mă întrerupă, să-mi deturneze argumentele perfecte, să mă pedepsească. Constatase poate ce exact mă loveşte în chipul acesta.

— Ai fost în stare să pleci pentru totdeauna.

— De ce nu? r, r, r…

— Să începi o viaţă nouă cu altul.

— Desigur! r, r…

— Şi nu ţi-a fost deloc milă de mine?

— Mila n-are ce căuta în dragoste, ţi-am mai spus-o.

— Dacă te-aş fi omorât?

— Eşti prea laş s-o faci! r, r… Dacă aş fi ştiut că eşti în stare s-o faci, nici n-aş fi plecat, nu din frică, ci din satisfacţia că mă iubeşti.

— Nici aşa n-aş fi demonstrat mare lucru…

— Măcar atâta! r, r, r…

— Eu nu glumesc deloc.

— Nici eu.

— Totuşi, te pricepi să ridiculizezi această discuţie.

— Ţi se pare.

— În orice caz, r mă enervează.

— Vreau să-l învăţ, şi, cum sunt tot timpul cu tine, e fatal să-l suporţi îndeosebi.

— Dar şi fără r spui numai uşurinţe. (Poate tocmai din pricina acestui r, care întrerupe şirul gândurilor, şi care colorează toată conversaţia.) Nu găsesc că ai vorbit ceva mai însemnat!

— Orice vorbă este ridicolă dacă insişti asupra ei şi-o analizezi. R… al meu e emoţie transformată în literă. Ascultă ce frumos sună: r… şi ce emoţionată sunt! r…

Acompaniază perfect tânguirile tale, o vioară şi un fagot.

— Voiam să discut cu tine despre ce vom aranja mai târziu.

— Iar planuri. Lasă să trăim fără să ne mai gândim la ziua de mâine. Sunt mereu atâtea surprize!

— Nu vreau decât să fii fericită.

— Atunci nu te-aş mai interesa.

— Totuşi, eşti fericită că suntem acum împreună. N-ai dorit toată viaţa decât să ne culcăm şi să ne sculăm unul lângă altul.

— R...

— Cum vom ajunge la Bucureşti, ne vom despărţi?

— Cum vei crede de cuviinţă. Eu am renunţat la orice pretenţie.

— Ca şi cum, cu toată experienţa, spiritul de dominaţie nu ţi-ar fi tot atât de excesiv.

— Am avut tot timpul pretenţia să mă iubeşti. Orice femeie ar face la fel.

Ioana deseori dă ca exemplu pe „orice femeie” dintr-un tic sau din dorinţa de a fi considerată ca o veritabilă femeie. Pentru tot ce s-a întâmplat se găsesc mai uşor scuze.

— R... r... r...

Spune o mulţime de r mai încet, ca şi cum n-ar mai vrea să mă supere. Pare o pisică torcând.

— Vom locui împreună...

— Ştii bine că nu se poate.

— Cu toate drepturile legale.

— După cele ce s-au întâmplat?

— Ce-are a face!

— Spui aşa ca să mă încerci!

— Îmi bănuieşti intenţiile mele cele mai bune...

— Tu m-ai învăţat aşa! r...

— În orice femeie, oricât de superioară, cu gândurile oricât de degajate de morala comună, se găseşte o burgheză.

— Nu prin astfel de reflecţii poţi demonstra intenţiile

bune.

— Ne vom aranja artistic o cameră. Vom pune în ea covoarele de preţ, piano, radio, patefonul cu plăcile, tablourile scumpe... Şi un divan imens pentru dragostea noastră.

— R...

— Şi toată viaţa vom citi, vom asculta muzică, vom scrie fără să ne pese de restul lumii. Vom fi o păreche unică, reuşind să realizeze cele mai romantice viziuni. Iar când vom fi bătrâni, ne vom retrage într-un colţ îndepărtat, ales bine în mijlocul naturii superbe, şi alăturaţi, mereu de acord, vom aştepta moartea. Dar cu solemnitate, aşa cum se cade la o astfel de oră.

— R...

— E tot ce găseşti să spui... Ironii oribile.

— Nici nu mă gândesc să fiu ironică; am pornit să învăţ pe r, l-am spus de o mie de ori, şi acum îmi scapă involuntar.

— Ai reuşit să-mi destrami orice entuziasm.

— Aşa de iute? Ce vei face atunci peste o lună la Bucureşti? Ce conversaţie ridicolă! R, r, r, r...

Acest r sună strident, anunţă furtunile apropiate. Dar clar nu pot să pricep ce se petrece îndărătul lui. Pe mine m-a exasperat. Am impresia că Ioana mă găseşte tot timpul caraghios. Şi altă dată, când îmi răspunde cu atâta seriozitate sau mă combate cu atâta îndârjire, spun lucruri mai importante?

— În definitiv, nici nu pot aştepta altceva din partea unei femei uşurele.

O mică tăcere; apoi: r...

— Căci femeie uşoară se numeşte aceea care a avut doi amanţi.

— Mă tentează să-ţi arăt exact ce este o femeie uşoară.

— Acum mi-ar fi egal!

— R, r...

— Cel mult, m-ar indispune să capăt din afacerea asta vreo boală.

— R...

— Când te gândeşti că i-ai mângâiat burticica plinuţă, de om care se pregăteşte să îmbătrânească cu voioşie... Deasupra şi dedesubtul ei, perişor mătăsos, creţ! Şi tot mecanismul în funcţiune!

— R!...

I-am dat o palmă. După o linişte lungă, Ioana rosteşte răspicat:

— Aşa ceva nu se uită niciodată!

Nici eu nu voi uita niciodată gestul meu. Îmi va fi scârbă de el, orice s-ar mai întâmplă în viitor, chiar dacă aş afla că Ioana este şi mai vinovată.

Abia acum remarc: Ioana şi-a făcut sprâncenile subţiri, artificiale. Desigur, tot *madame* Pitpalac a învăţat-o să şi le facă aşa!

Poate ca să-mi placă mie!

Prima carte citită de Ioana de la mine a fost *La femme et le pantin* a lui Pierre Louys. Aveam pentru ea multă admiraţie, parcă se suprapunea celor mai intime vibraţii, şi mi-e frică să o recitesc ca să nu fiu dezamăgit. Şi acum când mi se pare că sunt victima tuturor capriciilor Ioanei şi când văd că, oricât de vinovată ar fi, tot eu îi cer iertare, incapabil să prelungesc o supărare prea multă vreme, cred că acea carte a fost un simbol al existenţei noastre comune.

Pe Ioana am mai văzut-o şi înainte de întâlnirea care avea să ne apropie din nou. De trei ori, cu puţin înaintea reîmpăcării. În prima, Ioana era cu celălalt, şi asta mi-a înteţit gelozia şi mi-a întărit siguranţa de cele ce se petreceau. Stăteau în faţa unui cinematograf din Bulevardul Elisabeta şi se uitau la fotografiile filmului. Se juca *Potache şi Perimutter.* El îi explica probabil savoarea artiştilor. Ea asculta atentă, foarte interesată. Păreau de acord definitiv în toate, şi acum, când Ioana susţine că rămăsese cu celălalt o străină, eu din pricina scenei

văzute (ce a durat câteva minute) nu o cred. Am trecut drept pe lângă Ioana, la o jumătate de metru, şi ce emoţie aveam! Ce importanţă căpăta fiecare milimetru din carnea Ioanei, hainele, gesturile, din care trebuia să construiesc mai târziu o mie de presupuneri! Am văzut-o numai puţin şi n-am putut memora exact înfăţişarea ei, încât mai târziu interpretările mele se multiplicau încă. Şi acum o am pe Ioana întreagă, la dispoziţie, ca şi la început, şi ca şi atunci, de atâtea ori mă plictisesc cu ea! Îmi spuneam lângă ei: „Pot să-i vorbesc, dar ce să-i vorbesc?“ Aveam atâtea lucruri s-o întreb şi totuşi nu-mi venea în minte nici o singură chestiune. La fel ai face cu un mort care s-ar întoarce la viaţă pentru cinci minute: n-ai şti ce întrebare să-i pui. Mă împiedeca şi alt motiv ca să-i vorbesc; frica de a nu fi ridicol faţă de ei, a arăta că sufăr. După o bucată de drum m-am reîntors la cinematograf, când am socotit că trebuie să fi plecat, şi m-am uitat şi eu la fotografii, încercând să reconstituiesc conversaţia lor. Fiecare gest al interpreţilor căpăta o importanţă capitală, şi-mi storceam creierul ca să fac şi eu reflecţiile cele mai inteligente cu prilejul lor. Au admirat? Au ironizat? Au povestit o amintire cu ocazia imaginii? Ce nebun sunt! Dar ce nenorocit! M-am gândit mult la această scenă, ca şi cum toată fiinţa Ioanei s-a concentrat atunci. Când i-am povestit-o de curând, ea nu şi-a mai adus deloc aminte (nu se prefăcea, căci îşi găsea învinovăţiri mai mari) şi nu cunoştea existenţa celor doi comici americani. „Poate că le văzuse fotografia, dacă spun eu, dar îi uitase complect... În orice caz, era imposibil ca eu s-o fi surprins transfigurată, ascultând pe celălalt”... Ce proporţii imense căpătase pentru mine întâlnirea aceea!

Altă dată am zărit-o cu Viky la braţ, pe Calea Victoriei, pe la ora şase seara, când e lume multă pe stradă. Niciodată nu-i plăcea să treacă pe Calea Victoriei, O fi venit cu dorinţa ascunsă să mă întâlnească? Imaginea celor două fete la braţ m-a calmat pentru ziua aceea, ca

şi cum mi-aş fi închipuit că totuşi nu s-a întâmplat nimic.

Dar, desigur, fiind întâlniri scurte şi în aceste două dăţi nefiind nici măcar văzut de Ioana, n-au schimbat nimic între noi. (Şi Ioana mi-a povestit mai pe urmă că m-a văzut de câteva ori. O dată m-a surprins uitându-mă la ea, crezuse c-am recunoscut-o. N-am observat-o, căci eram absent şi indiferent pentru locul unde mi se îndreptau ochii. N-am observat-o, căci eram cu gândul în altă parte: la ea!).

A treia oară am schimbat împreună chiar câteva cuvinte. Mi-a ieşit în cale pe o stradă lăturalnică, am salutat-o şi am trecut înainte. După ce ne-am depărtat câţiva paşi, m-a strigat. Mai târziu mi-a spus că a visat în noaptea aceea că o să mă întâlnească şi înconjura pe cât putea străzile principale spre a mă evita. Am întrebat-o încotro se duce: „La biserică”. Ce ciudat, ce să caute Ioana la biserică, unde nu mergea niciodată? Purta însă acum cu ea o viaţă atât de străină, că orice mi-ar fi spus ar fi părut posibil. Acum, când ştiu că avusese cu celălalt o epocă de misticism, îmi explic drumul ei. Probabil că era chiar aşteptată la biserică, deci un *rendez-vous* deghizat. Poate de la biserică aveau să meargă direct la hotel. Dar în clipa aceea, febril, căutam să spun vorbele cele mai inteligente, reflecţiile cele mai surprinzătoare, înşiram în câteva minute tot ce gândisem mai de seamă atâta vreme lungă ca să o impresionez. La o teorie a mea s-a opus cu toată firea, aşa cum făcuse întotdeauna, şi m-am gândit, pierzând orice nădejde; „Nici acum nu se pricepe să fie mai bună şi să nu mă mai umilească!“

Şi unul din reproşurile cele mai vehemente pe care i le fac: „Cum ai putut să VEZI în ce hal de disperare eram (căci atunci apărusem pentru cel mai necunoscător în a citi fizionomii o zdreanţă) şi totuşi să te culci cu altul?“ Iar alteori, când îmi povesteşte nefericirea ei lângă celălalt.

— Ah! Dacă te-ai fi despărţit de el înainte de întâlnirea noastră. Dacă n-ai fi trecut din braţele lui în ale mele, am mai fi putut încerca să fim fericiţi!

Aşa mă agăţ de iluzii.

O! prima oară când am ţinut-o din nou în braţe, goală, după despărţire! Stângăcia mea unde s-o duc! Ca şi altădată? Pentru o clipă aşa de mare, acelaşi decor? Să-i aduc aminte astfel de o mulţime de neînţelegeri pe care le avusesem în locul acela? Cu atât mai mult cu cât noi nu voiam să refacem vechea noastră existenţă, ci să încercăm o viaţă nouă. Sau poate că şi ei şi-au ales acelaşi loc!

Şi, în sfârşit, împreună. Ce dor îmi era de trupul ei! Ca şi cum în lipsa ei nu s-ar mai fi întâmplat nimic cu mine. Aceeaşi impresie a avut şi ea. Era emoţionată, ca şi cum m-ar fi aşteptat tot timpul, fără să se apropie nimeni de dânsa. Dar n-am avut curajul să-i spun tot adevărul în ce mă priveşte. Cu mine, atâţia ani, nu s-a întâmplat, într-adevăr, NIMIC! În timp ce ea... poate săptămânal? Mi-a spus, ca să mă consoleze: „N-aveam timpul şi nici nu eram amatoare. Amânam pe cât puteam. Poate de vreo douăzeci de ori cu totul”... Numai atât? Dac-ar fi numai atât! Să spunem treizeci, mai bine mai mult decât prea puţin. Şi, între timp, îmbrăţişări ascunse şi sărutări când nu e nimeni de faţă. Ea încerca o nouă viaţă şi eu, bărbatul, aşteptam! Ce umilinţă! Cum aş putea uita? Corpul ei fermecător lângă mine, superb, virginal, ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic! Ce nefericit eram şi totodată ce poftă aveam de el! Şi cum voiam să mă conving că nu mă doare, amăgit de dorinţa puternică de atunci. Am spus la întâmplare: „Fapta noastră de acum e sfântă. Ea şterge toate profanările de mai înainte şi te reface, pură, aşa cum te-am cunoscut”.

Şi acum, în discuţii, când Ioana vrea să mă pedepsească, îmi aminteşte vorbele mele: „Fapta noastră sfântă închiriasem o cameră de hotel special pentru ea! Făceam acelaşi lucru, ca şi celălalt! Şi după împlinirea faptei sfinte toaleta de rigoare!

Ioana are dreptate: spusesem cuvinte de roman-

foileton, aşa cum se întâmplă totdeauna când eşti nenorocit, oricât de inteligent ai fi.

Lângă mine, Ioana mângâie pe Ahmed şi-i spune cu o nespusă dragoste: „Are mămica o bucăţică de pisică!“

Şi mă întreb: „Poate să fie Ioana rea vreodată?“

Cum azi a fost o zi plictisitoare, i-am sugerat Ioanei: „Ce-ar fi să facem o vizită Lidiei?“ (O vecină mereu invizibilă.)

— Ştii bine că s-a eschivat să ne invite!

— Avea o scuză foarte plauzibilă: scutura casa. Acum este totul aranjat, după spusele lui *madame* Pitpalac. În definitiv, o putem lua pe Lidia la plimbare, dacă îi face plăcere.

— Ce umilinţă, să depinzi de plăcerea acelei fete stupide.

— Nu ştiu de ce o numeşti stupidă. Nu poţi să o taxezi aşa după scurta noastră cunoştinţă.

— O să vie cu noi cu siguranţă, de-abia aşteaptă să o inviţi. Am văzut ce emoţionată este când îţi vorbeşte. Eu nici nu existam între voi.

— E normal ca noi să avem unele amintiri – inofensive – faţă de care tu să rămâi străină.

— Şi mai vorbeşti de sufletele noastre identice!

— Are vreo importanţă Lidia mai mult decât un mic amuzament şi ar putea schimba ceva dintre noi?

— Nu mă importă. Nu pot s-o sufăr!

— Poate că eşti geloasă.

— A ironiza gelozia cuiva este facil şi inuman.

— Aceasta echivalează cu o mărturisire.

— N-am toate drepturile?

Cu ce savoare m-am răzbunat! Parcă iscasem anume această discuţie ca să mă pot răzbuna:

— Nu mai ai niciun drept, ceea ce ai făcut m-a eliberat complect. Nu cumva ţi-ar conveni ca eu să-ţi fiu fidel? Şi să fiu imbecil până la sfârşitul vieţii? Pentru cine aş face

acest sacrificiu? Am de gând să nu renunţ la nicio fată frumoasă, dacă mă va accepta, şi să n-am niciun scrupul!

Eram încântat, aproape credeam că am şi făcut astfel, şi Ioana a plecat fruntea, parcă ar fi aflat despre mine fapte împlinite, pe care ţi-e imposibil să le mai schimbi.

Nu mai are dreptul să fie geloasă! Ce nerozie! Ca şi cum chinurile noastre depind de drepturi şi datorii!

Dar alteori, în momentele ei de remuşcare, Ioana pretinde:

— Dacă m-ai înşela, aş suferi îngrozitor, dar n-aş face niciun reproş. Atât de mare este instinctul meu de dreptate.

— Vezi tu, Sandule dragă, pe mine n-ar trebui să mă iei totdeauna în serios: sunt bolnavă.

Desigur, că-i bolnavă. Un doctor, dacă ar cerceta-o bine, i-ar găsi fără îndoială un defect. Un al treilea care ar citi rândurile acestea s-ar grăbi să reflecteze: „Nu mă interesează eroina, este un caz patologic”. Ca şi cum asta ar împiedeca pe Ioana ca să fie bună sau rea, să-i simt trupul cald cerând dreptul la existenţă, aşa cum nu pretind fetele obicinuite, drăguţe şi neînsemnate. Ioana este bolnavă, dar dacă examinezi de aproape, orice gest al nostru se poate explica printr-un secret organic şi ajung la concluzia că nu avem niciun liber arbitru, că suntem conduşi de fatalităţile structurii noastre. Îmi pot consola cu gândul acesta gelozia? În iubita mea se poate constata imediat că se găseşte ceva anormal. Însăşi inteligenţa ei, care pâlpâie parcă, nu este rezultatul unor raţionamente, ci al unor iluminări, intuiţii uimitoare, întretăiate cu stângăcii faţă de unele întâmplări simple ale vieţii. Pare un matematician care pe tablă face cine ştie ce socoteli complicate, e pe cale de a demonstra cine ştie ce secret al universului şi care se încurcă, din pricină că la un moment a înmulţit greşit pe 7 cu 8.

Atunci mă revolt: cum nu mi-am dat seama că Ioana avusese tot timpul febră şi că nu e capabilă să-mi suporte jeluirile? Nu pot însă să admit că ea depinde în întregime

de boala ce o minează. Pot explica aşa plecarea ei cu altul, dar nu şi reîntoarcerea la mine. Şi chiar în ziua când se încolăţăceşte împrejurul meu şi când tremură fierbinte, nu sunt în stare să mă gândesc că este ceva anormal, şi frenezia ce o pune îmi place s-o explic: „Aşa au făcut toate îndrăgostitele”. Şi, orgolios, îmi spun: „Am avut prilejul să fiu iubit în mod excepţional“. Este posibilă o dragoste veritabilă, în care să nu consideri tovarăşul egal cu tine capabil să te înţeleagă? Să te porţi ca şi cum el ar fi un copil? Adică să-l alinţi, să-i dai jucării, să te amuzi de toate capriciile lui, să-i intri în toate voile, să te mândreşti că-ţi aparţine? Dar de câte ori ai vreo supărare, nu o împărţi cu el, te retragi în locuri ascunse, ca să reflectezi, te îndrepţi la străini, ca să ceri o consolare. Iubita mea Ioana e numai o păpuşă?

— O să te vindecăm, Ioana, vom face tot ce va fi posibil ca să te vindecăm.

— Ce bun eşti! Tu eşti un sfânt!

Şi, fără să mă aştept, îmi sărută mâna. Ştiu că lauda ei nu mi se potriveşte, că nu e decât natural să doreşti vindecarea vecinului, oricine ar fi el, iar până acum nu contribuisem cu nimic la această vindecare. Vorba ei nu arată decât că se simte bine lângă mine în momentul acesta, că e îndrăgostită Ioana e deseori excesivă. Când e supărată, la fel îmi exagerează vina. Dar deocamdată mă las în voia ei, încântat că poate, măcar pentru o clipă, să-şi facă o imagine aşa de minunată despre mine. Adoraţia Ioanei se pretează la ridicol, dar e binefăcătoare.

Am fost la Balcic şi am luat pe Arabella cu noi, iar în barcă, fără jenă de ceilalţi, indiferentă la protestările mele, Ioana a ales pentru mine locul cel mai bun. A fost o noapte miraculoasă, pe ape, sub seninul complect, iar noi între vis şi viaţă, confundând mirajul visului cu al realităţii. Am ajuns la începutul dimineţii acasă. Portul Cavarnei era mai puţin pustiu de cum ne aşteptasem, căci aci oamenii se scoală devreme. Pe ponton, domnul Jianu sta de vorbă cu *madame* Pitpalac. Cum ne-a văzut,

domnul Jianu s-a retras timid la el, dar doamna ne-a venit în întâmpinare, ne-a întrebat, a avut păreri. A vrut să apară Arabellei drept o persoană cu distincţie. Pe Arabella o cunoşteam de multă vreme înaintea tuturor, şi uimirea mi-a fost mare când am descoperit-o (îi uitasem numele), după ce mi se vorbise mult timp de ea. Fusesem cu câţiva ani mai înainte, ca student la cursurile de vară din Dijon, şi acolo, printre alţi români, se găsea şi Arabella. Apăruse zglobie, vorbăreaţă, ironică, amuzantă, având corpul bine împlinit, ochii şireţi, obrazul roz, nasul în vânt, ciripind tot timpul franţuzeşte, cu rochie de voal *rose* cu buline negre. Prea de aproape n-am cunoscut-o, dar am păstrat o impresie de primăvară şi o revedeam acum galbenă ofilită, pământie, neglijentă în îmbrăcăminte, cu carnea ce nu mai păstrase nicio urmă de prospeţime. Iar în vorbe, exagerând acum un accent ţărănesc, pe care nu l-ar fi arătat pentru nimic în lume la Dijon, unde voise să fie cât mai exact franţuzoaică. Îşi luase acest accent poate fiindcă aşa se transformase gustul ei de răsfăţ de odinioară sau fiindcă aceasta o apropia mai mult de ţară – mama ei era ţărancă – către care o poartă uneori dorurile, dorind poate o viaţă mai simplă, dar mai curată. Multă vreme nici n-am recunoscut-o, căci nu mai făcea nicio aluzie la Dijon. Numai ochii ei, cu o strălucire ciudată, mi-au dat bănuieli. În faţa mea apăruseră două fiinţe complect diferite, la fel de caracteristice amândouă, şi anevoie le pot suprapune, între ele se răsturnase o prăpastie cumplită.

Ioana reflectează după obiceiul ei:

— Priveşte cum transformă dragostea pe un om. Această femeie care a fost deşteaptă, învăţată, frumoasă, cum e distrusă definitiv, în voia uşuratecului Charles. Cine ar mai putea să o mai readucă la viaţă? Cum să nu-i fie permise toate fanteziile? Şi n-avem dreptul să îndreptăm asupra ei nicio judecată burgheză. Fiecare vorbă spusă de ea, cea mai inofensivă, este un gemăt. Ce puteţi pricepe voi, bărbaţii, din toate aceste!

M-am dus pe plajă numai cu Arabella, căci ceilalţi aveau alte treburi şi acolo, fără nicio poză, ca unui vechi prieten, cu un ton de femeie nenorocită, care nu mai păstrează nimic din gluma amuzantă şi artificială de odinioară, mi-a spus amănunte din viaţa ei tristă, la întâmplare, bucurii şi mai ales necazuri, aşa cum îi veneau în minte şi aşa cum le trăise. Şi în clipele acele m-am simţit frate cu Arabella, tovarăş, mi-am adus aminte că noi ne cunoşteam cel mai de demult, că toţi ceilalţi erau veniţi mai pe urmă şi ne complicaseră existenţele începute aşa de suav, eu urmărind cu atenţie, ca ceva extrem de important pentru mine, pe profesorul de la Dijon explicând tablourile din Colmar şi Arabella râzând inepuizabil, în rochiţa roză cu buline negre.

Soarta creează uneori astfel de situaţii, încât oricât de serioşi am fi, trebuie să procedăm superficial. Viki s-a îmbolnăvit pe neaşteptate şi doctorul, chemat grabnic, nu poate da nicio părere. Domnul şi doamna Axente au sosit şi ei, iar Arabella pare de prisos. Toţi şi-au pierdut capul, dau o mulţime de sfaturi şi leacuri, dar temperatura lui Viky persistă. În sfârşit, s-au hotărât şi au dus pe Viky la Cavarna, unde poate fi mai bine îngrijită. Rămâne ca noi să facem zilnic naveta până la Cavarna ca să aflăm veşti. Arabella, stingheră, a plecat. La necazul celorlalţi ea nu prea avea rol, totuşi ne cunoaşte destul de bine şi nu putea fi indiferentă şi, în definitiv, a râs cu Viky, s-a distrat cu ea. Şi noi am păstrat totdeauna o ciudă că a plecat înainte de a şti ce e cu Viky, dar nu pot spune cum ar fi trebuit să facă altminteri. Ce ridicol este însă să exagerezi părerea de rău, să cauţi s-o faci egală cu a celorlalţi direct interesaţi! Uneori trebuie să te nelinişteşti pentru o simplă durere de cap, cu toate că bolnavul a putut în absenţă să aibă o mie de dureri de cap, de care, departe chiar de ai fi ştiut, nu ţi-ar fi păsat deloc.

Zilele în port deveniseră aşa de asemănătoare, încât, ca să nu ascund nimic, pot mărturisi că boala lui Viky mă

bucură. Avem să scăpăm pentru câteva zile de o persoană care ne turbura intimitatea, oricât de discretă ar fi fost şi mereu în tovărăşia altora. (Iar dacă mai trecea până la noi, o făcea numai din politeţe, căci cu noi nu putea să aibe nicio distracţie.) Trebuie să ne ducem la Cavarna până la vindecare, în fiecare zi, să schimbăm atmosfera, să ieşim puţin între oameni. Ioana, cu toate oboselile ei, e gata să mă întovărăşească şi, susţinută de alte preocupări, nici nu observă cei patru kilometri ce sunt trebuitori să-i facem de cele mai multe ori pe jos. Ajutăm s-o aranjeze pe Viky în automobil, şi apoi pornim la Cavarna, în urma automobilului în care Viky luase loc cu soţii Axente. Când sosim, găsim pe Viky în pat în salon, camera cea mai mare a casei. Curat, fiecare lucru la locul său şi peste tot un covor imens, cu o admirabilă îmbinare de culori. Viky pare obosită; după obrajii roşii, se vede că are o arşiţă mare, dar nu uita deloc să se arate politicoasă cu toată lumea. Surâde ca de obicei şi răspunde la toate întrebările noastre, ce nu mai contenesc. Ioana se aşează chiar lângă dânsa, ca să probeze desigur, cum se obişnuieşte la cazurile acestea, că nu-i este frică de boala surorii sale sau că e oricând gata chiar s-o împărtăşească. A venit şi un doctor al Cavarnei, bulgarul Petroff. Întunecat, rar la vorbă şi, deoarece chiar vorbele acelea rare nu le spune cu convingere, făcând o impresie proastă. Constată şi el temperatura lui Viky, pune câteva întrebări şi, ca recomandaţie, spune înainte de plecare: „Boala trebuie să-şi urmeze cursul. În orice caz, nu intră în camera bolnavei decât doamna Axente. Poate să fie o boală contagioasă”. Ioana încearcă să protesteze, să asigure că ea vrea să îngrijească pe Viky, dar i se demonstrează că ar fi o imprudenţă inutilă. Dealtfel, în cazul acesta n-ar mai şti ce se întâmplă cu mine, rămas singur în vila din Port. Observând nedumerirea doctorului (oricât de nepriceput ar fi), se prevede o boală care poate dura mai mult. Cu temperamentul meu de a exagera, de a trece de

la o limită la cealaltă, acum mă obsedează moartea posibilă a lui Viky. Colecţionez ultimele ei vorbe sau gesturi ca pe relicve de mare preţ. Mă simt la întretăierea misterelor supraterestre. Părăsesc camera cu ezitare, mă uit la toate obiectele ca să le înţepenesc în minte, să ştiu decorul unde Viky se va stinge în fiecare zi. Luându-mi rămas bun de la Viky, vocea îmi tremură de emoţie. În antreu îmi dau lacrimile, iar Ioana îmi spune cald: „Ce copil eşti!“ Uşa salonului se închide în urma mea, ca o uşă de temniţă, pe unde nu mai poţi pătrunde, pe unde pedepsitul nu va mai ieşi niciodată

Ce încântată este doamna Axente de rolul important care i s-a încredinţat! Să fie singură „în secretul salonului“! Intră şi iese de două ori mai mult decât trebuie, îşi găseşte treabă şi cel mai mic serviciu îl face în mai multe etape, ca să dureze mai mult şi să o ocupe. Ne spune la fiecare moment noutăţi noi („Viky încearcă să doarmă”, „Viky a închis ochii”, „lui Viky îi este sete”) cu vorbe grăbite şi ca şi cum n-ar avea timp mult de pierdut, dar aceste amănunte făcând-o mai mult să întârzie. De fapt, se plictiseşte numai cu Viky nemişcată, iar ajunsă între noi, prin povestirile ample pe care le începe totdeauna singură – căci nu ne mai pricepem ce să întrebăm – vrea să arate că nu şi-a uitat niciun moment datoria şi că se va întoarce cât mai curând la locul de pază, de unde s-a îndepărtat numai silită. Chiar dacă n-am fi noi, tot aşa s-ar agita, ca să-l ţie în curent pe domnul Axente, sau ca să schimbe pentru moment decorul, să ia în antreu linguriţele de pe o măsuţă şi să le puie pe cealaltă. Noi suntem tot timpul în antreu, ca şi cum am aştepta noutăţi mari în fiecare clipă, sau ca şi cum datoria noastră ne obligă să stăm tot timpul acolo, să putem fi astfel oricând de folos. Doamna Axente este destul de mărinimoasă ca să împartă osteneala cu noi, şi pe mine mă trimite uneori după vreo cumpărătură în oraş, iar Ioana trebuie să prepare vreun medicament. Ce

multe artificii întrebuinţează unele persoane ca să îndeplinească rolul cel mai serios! În definitiv, cu toate agitaţiile ei caraghioase, riscă în orice moment să ia boala.

Venim zilnic la Cavarna, de obicei pe la ora patru după amiază. Drumul îl facem într-un camion de ocazie, care a transportat sacii cu făină la port şi apoi, se întoarce să încarce din nou. De multe ori ne ducem chiar pe jos, şi soarele loveşte cu toată forţa în noi. Ioana, preocupată de ce o să afle, nu se plânge de drum. Dimineaţa rămânem în port, căci Ioana are treabă să aranjeze prin cameră (Hélène e zilnic la Cavarna ca să ajute pe doamna Axente) şi să facem plaja încercăm chiar de dimineaţă să aflăm veşti şi atunci, prin bunăvoinţa vameşului, telefonăm la poşta din Cavarna la ore anumite. Primim de obicei aceeaşi vorbă: „Tot aşa”. La ora patru, sosiţi la oraş, aflăm iarăşi multe amănunte de la doamna Axente, dar din care nu se pot extrage decât aceleaşi concluzii: că Viky este tot mai slăbită, dar nu şi-a pierdut delicateţa obişnuită şi, în clipele cele mai rele, tot „nu are nevoie de nimic”. Temperatura se menţine, la ora şase întrece de 39 grade, iar doctorul tot nu spune o vorbă hotărâtă.

Începem prin a face o mie de planuri pentru Viky, dar renunţăm pe rând la ele. Fiecare emite tot felul de presupuneri, ne iritǎm unul contra altuia şi câteodată ne supărăm chiar pe bolnavă, cu toţii în prada nervilor. Numai Viky, după cum ne spune doamna Axente, reuşeşte să rămână mereu calmă. Noaptea pornim înapoi. Ca să nu mergem prea pe întunerec pe un drum pustiu la oră târzie, ne promitem să plecăm devreme, dar totdeauna întârziem. Nu avem îndrăzneala să părăsim prea iute casa bolnavei, unde la fiecare minut ni se pare că se poate întâmplă ceva neprevăzut. Şi mai sunt zile când doctorul vine în întârziere (ce treabă are în Cavarna minusculă?), iar noi voim ultima lui părere sau aşteptăm efectul unei doctorii. Când voim să plecăm în sfârşit,

constatăm că noaptea a venit de mult, găsim inutil să ne mai grăbim. Ne aşezăm la o masă în faţa unei cafenele, luăm o bere şi câţiva mititei, iar un ţigan spintecă aerul cu o melodie tărăgănată. Cântecul lui, cu toate că e fals, căzând peste sufletele noastre în veşnică emoţie, în timp ce cerul se încovoaie miraculos cu stelele strălucitoare, pare plin de nostalgie. Obosiţi, spunem numai câte o vorbă, tot despre bolnavă, şi suntem cu toţii (Roza ne întovărăşeşte până la colţul de unde drumul o porneşte spre câmpie) pioşi, ca într-o biserică. După ce ne luăm rămas bun de la Roza, cu frica morţii lui Viky în noi şi a singurătăţii, sub stele şi lună, printre umbrele mişcătoare ale vreunui copac, abia vorbind, apropiaţi, coborâm spre mare.

Doctorul Petroff nu ne inspiră nicio încredere. De câte ori vine, aşteptăm cu emoţie decizia lui, dar totdeauna spune cuvinte nehotărâte, se arată încurcat, ca şi cum ar fi şi el un simplu om, fără cunoştinţe medicale. Asta nu-l împiedecă să-şi încaseze în fiecare zi taxa. Un tinerel, dar ursuz, încruntat, impresie de prost, cu nişte haine cenuşii care îl fac şi mai sumbru. Am chemat şi pe doctorul Abramoff, mai bătrân, gros, volubil, voind să fie spiritual, dar de fapt şi el tot aşa de evaziv. Viky are dureri la pântec şi-i trebuie neapărat gheaţă. Ceea ce este foarte greu de găsit în orăşelul acesta. De fiecare dată trebuie o pledoarie întreagă ca să convingem pa vreun cârciumar să ne vândă. A găsi gheaţă este aşa de complicat, punem atâta panică înainte şi atâta bucurie după ce o găsim, încât avem impresia că numai de ea depinde vindecarea lui Viky. În sfârşit, doctorul Petroff a spus un nume de boală: febră tifoidă. Cuvântul e înspăimântător, dar, în sfârşit, cunoşteam contra cui trebuie dusă lupta. Nesiguranţa medicilor fusese oribilă, cu atât mai mult cu cât ea se întâmplă în timp ce termometrul era mereu aproape de 40 de grade. Avusesem impresia că în târgul acesta Viky poate să moară cu zile.

Doctorul Petroff a luat sânge lui Viky şi l-a trimis la

analiză la Constanţa. În două zile, sau cel mult trei, vom afla adevărul. Avem un moment de optimism, ca şi cum am afla că Viky merge spre bine. Doamna Axente este mai elocventă ca niciodată. După ce doctorul Petroff şi-a dat sentinţa, ea s-a dus imediat la Viky să-i spună „vestea bună“. A găsit-o dormind şi a trezit-o din somn. i-a spus, cu cea mai blândă voce: „Ştii că a aflat doctorul ce ai: (aici probabil că a făcut o minută de suspensiune pentru efect)... tifos... De-acum ştim cum să te vindecăm.” Fără o vorbă, Viky a deschis ochii, a privit-o o clipă şi i-a închis din nou. Doamna Axente a adăugat, la povestirea ce ne-o făcea în antreu, ca şi cum ar fi voit să o scuze: „Sărăcuţa, nu-şi mai dă seama de nimic, aşa este de moleşită”.

La istorisirea ei am sezisat că bucuria noastră e deplasată, că fusese produsă mai mult de o stare nervoasă ce nu suporta la infinit aceeaşi nelinişte fără niciun moment de discordare, şi ne-am posomorât din nou.

Una din impresiile zilnice ale doamnei Axente, pe care ne-o transmite imediat, este că parcă Viky ar fi chemat-o. Atunci îşi întrerupe povestirea şi se duce imediat în camera bolnavei, deschizând şi închizând cu precauţie uşa. Noi rămânem fără suflare, aşteptăm să aflăm ce s-a întâmplat. Şi, în sfârşit, doamna Axente vine să ne anunţe că numai „i s-a părut“. Şi cu toate că Viky nu o strigă niciodată, fie că este prea bolnavă ca să facă un astfel de efort, fie că are răbdare să aştepte, totuşi, doamnei Axente continuă să i se pară că aude vocea lui Viky. Prin uşa o clipă deschisă izbutesc să văd interiorul camerei, dar parcă schimbat complect, căci misterul bolii ce se petrece acolo, cât şi toate doctoriile, sticluţele şi paharele, toate lucrurile care nu mai au ordinea de la început, au făcut transformări. Mirosul doctoriilor invadează toată casa.

Domnul Axente numai incomodează, dar, în definitiv, este în casa lui. Se mişcă de pe un scaun pe altul şi vrea

neapărat să-şi dea şi el părerea. Cu mine e ceremonios şi în faţa mea nu face nici cel mai mic gest de autoritate, dar Ioana mi-a povestit că a fost toată viaţa lui un despot, înspăimântă încă pe oamenii cu care are relaţii şi pe cei mai apropiaţi chiar îi terorizează. Roza sufere mult din pricina supărărilor lui. Însă am impresia că faţă de nevastă-sa e foarte supus, şi, în orice caz, că ea face din el orişice, cu puţină şiretenie. Pe faţa doamnei Axente nu se întrevăd de loc urmele unor îndelungi nemulţumiri, dar ai impresia că nimic n-ar putea să o întunece, iar o moarte cât de apropiată nu i-ar furniza decât un nou prilej de a istorisi cu o bogăţie de amănunte. Acum domnul Axente o cheamă tot timpul tânguitor, răsfăţându-se, şi-l auzi „cum uiţi tu pe micul tău“, „de mine nu vrei să ştii nimic”, şi e anost să auzi astfel de scâncete din partea unui om bătrân, cu faţa toată încreţită. Doamna Axente îl ascultă surâzătoare, cu înţelesuri către noi. Joc cu el tot timpul cărţi, reîncep pentru a suta oară „şasezeci şi şase“ ca să-i întreţin simpatia şi să-l răsplătesc oarecum că i-am pus stăpânire pe casă, dar poate şi de enervare ca să treacă timpul mai uşor în aşteptarea doctorului. Când Viky doarme, doamna Axente joacă panţarola cu noi şi se antrenează ca şi cum nu se întâmplă nimic în odaia alăturată, schimbă spirite cu bărbatul său – „lasă că o să te învăţ minte să nu mai ai curaj să joci cu mine“, „te-ai îngălbenit de frică“ „mă las bătută la început, dar să mă vezi tu mai târziu“ etc. – şi dacă aude vreun zgomot de la Viky, se întrerupe cu destulă neplăcere şi, înainte de a pleca, ne face un semn, cu înţelesul: „Mă întorc numaidecât!“ Iar noi aşteptăm. Cu nerăbdare. De ce n-aş mărturisi-o? În timpul acesta Roza stă cuminte într-un colţ al odăii ca să n-o vadă domnul Axente şi să nu-i dea vreo nouă poruncă, iar Ioana, fără rost, se plimbă prin antreu, iese afară, se întoarce iar. Gândeşte, desigur: „Ce oribil este să joci tot timpul cărţi!“ Dar nu spune nimic, din jenă pentru menajul Axente, faţă de care se simte obligată sau din pricina bolii lui Viky, care face penibilă orice ceartă,

iar când mai târziu plecăm, Ioana, este aşa de fericită găsindu-se cu mine pe drumul pustiu, încât nu se mai gândeşte să-mi facă reproşuri sau epuizează reproşurile în câteva cuvinte neînsemnate.

Dimineaţa parcă nu s-ar scurge tot viaţa mea, aşa diferă de ce se petrece seara. Nelinişstea e tot aşa de mare, dar nu asistăm la boala lui Viky decât de departe. Marea şi tot decorul portului continuă să aibă miragiu asupra noastră şi să se infiltreze în noi. Cum servitoarea pleacă de dimineaţă la Cavarna, suntem în cea mai strictă intimitate. Nicio frică de a fi surprinşi de cineva. *Madame* Pitpalac, care ne făcea vizite odinioară, acum nu mai vine, căci simte că ar deranja. Curiozitatea şi-o calmează de departe, sau acum a trecut la alte întrebări, deoarece despre noi ştie tot. Ioana aranjează în cameră, prepară ceva de mâncare, şi o face fără stângăcie, poate pentru că, având alte gânduri, nu se mai sinchiseşte de ceea ca face. Sau pentru că eu lăsând-o în pace, nemaiobservându-i fiecare mişcare ca apoi să-mi spun observaţiile răutăcioase, nu-i mai înteţesc instinctul ei de împotrivire. Dar nu putem să profităm de singurătate, emoţiile ne sunt mereu întrerupte de gândul sorţii lui Viky. Avem impresia că la fiecare clipă poate sosi vreo veste rea, şi ar fi oribil să ne surprindă fericiţi. Cavalerii lui Viky par fără rost pe plajă. Vin la noi să ia informaţii şi apoi se retrag, fără chef de amuzament. Nici domnişoara Ţurai, care probabil că ţipă la fel, nu ne enervează decât uneori, căci nu o auzim decât rar. Hacik stă mult de vorbă cu noi şi e deznădăjduit de boala lui Viky. N-am mai văzut un om de omenie mai perfect ca el, îndurerat de tot ce se întâmplă rău în jurul lui. Poţi să-i spui toate necazurile fără nicio jenă. Ai impresia, indiferent de fiinţa lui umilă, că eşti consolat. Ajungi la convingerea că oamenii se împart numai în două categorii: cei răi şi cei buni. Şi marea pare pustie de când nu mai văd printre valuri strecurându-se graţioasa înotătoare Viky. Iar noaptea ne înspăimântă orice zgomot, şi şobolanii fac tot felul de

zgomote ciudate în pod, marea vâjâie, parcă ar fi un om care trage să moară, şi toate uşile magaziilor se zbat la vânt. Ni se pare că se pregătesc dezastre şi toate spiritele ne vizitează.

Mă căznesc să fac o plăcere lui Viky şi nu reuşesc. Este prea bolnavă ca s-o mai intereseze ceva. I-am trimis un buchet de flori, mi-a mulţumit pentru ele, dar după scurt timp doamna Axente a trebuit să-l aducă înapoi, căci mirosul tare îi făcea rău. Mi-am spus că poate muzica ar distra-o puţin; Viky prinde cu uşurinţă toate temele, dar de obicei nu are curajul să refuze vreo plimbare, vreo escapadă în mare din pricina unei melodii. Acum a trebuit ca doamna Axente să ridice diafragma patefonului înainte de terminarea bucăţii. (Şi doamna Axente, care întredeschise uşa ca să anunţe după primele note: „Ce fericită este! Parcă s-a vindecat dintr-o dată!“)

Cum Viky e bolnavă, are toate drepturile, şi mă simt umilit de insuccesele mele. Ioana are uneori, dintr-o dată, remuşcări că nu ajută cu nimic pe Viky, şi atunci se osteneşte pentru vreo treabă neînsemnată.

Complică inutil. O persecută mereu gândul să intre la Viky, ca şi cum ar putea fi de folos, şi de fiecare dată trebuie să-i demonstrez inutilitatea imprudenţei ei. Discuţia se transformă, pe tema aceasta, în ceartă.

La un moment dat, când stam într-un colţ al antreului, am surprins-o ieşind pe furiş din camera lui Viky în lipsa doamnei Axente). Era atâta mulţumire pe faţa ei, i se părea că desăvârşeşte o faptă atât de valoroasă, încât n-am avut răutatea să-i spun că am văzut-o.

Sunt multe mistere între noi…

Atâta timp cât suntem la Cavarna, nu mai discut cu Ioana de trecut. La fiecare minut am putea fi întrerupţi, şi nu vreau să escamotez chestiunile importante. Temperamentul meu se împotriveşte ca să pun întrebările direct, imediat, am nevoie de îndelungi pregătiri.

Totodată, am laşitatea de a afla adevărul şi cuceresc pas cu pas acest adevăr. Îmi prelungesc o suferinţă care altfel ar fi puternică, dar epuizată dintr-o dată. Dimineaţa însă, pe plajă, suferinţele noastre au rămas aceleaşi. Scene puternice nu se mai petrec, căci le considerăm, instinctiv, ca o impietate. Parcă am fi bătrâni şi ne facem socoteala vârstei pierdute zădarnic, cu multă melancolie, dar fără revoltă. Sărutările între noi sunt rare, frăţeşti, fără perversitate. Ne simţim obosiţi. Zilele mai calde ca totdeauna şi marea cuminte, legănându-se în cadenţă, ne influenţează în această amorţeală. Câmpie care a fost odinioară plină de flori şi de iarbă proaspătă, pe unde a trecut un uragan.

Ioana spune tânguitoare:

— Cred că nimic nu s-ar mai putea întâmpla, că am ajuns la starea în care totul îmi este egal. Aşa am dorit întotdeauna: să nu mă mai impresioneze nimic şi să nu am nicio suferinţă prea mare. E drept că şi bucuriile au devenit în aceeaşi măsură neînsemnate.

— Cred că priveşti adevărul sub un singur aspect: al dragostei noastre. Urmăreşti starea lui Viky cu aceeaşi înfrigurare.

— Mă întreb dacă este aşa. Uite, îţi fac mărturisirea fără nicio remuşcare. Bineînţeles, aş vrea din toată inima să se facă Viky sănătoasă. N-ar fi sacrificiu pe care să nu-l îndeplinesc şi, fără ezitare, aş schimba soarta mea cu a ei. Nu mai am niciun optimism pentru viaţa mea, pe care o socotesc inutilă, nu sper în nimic, nu doresc nimic. S-a prăbuşit tot ce-am încercat să clădesc şi cred ca şi tine: deoarece m-am înşelat de atâtea ori şi aşa de funest, nu mai pot să mai am nicio siguranţă în vreo judecată de a mea. Şi în felul acesta poate cineva trăi? Viky îmi este dragă, am copilărit cu dânsa, îi admir sufletul curat, incapabil să supere pe cineva, dar n-avem nicio legătură amândouă. Să mai insist asupra deosebirilor noastre ar însemna să crezi că iarăşi sunt orgolioasă, nu pentru că ocupaţiile mele sunt de mai bună calitate ca ale ei, dar

pentru că tu nu preţuieşti decât ceea ce îmi e şi mie familiar: gust pentru viaţa artificială, închisă în bibliotecă, sau pentru turburările interioare. Şi dacă ar trăi Viky şi dacă ar muri, faţă de dânsa aş rămâne la aceeaşi depărtare.

Cu ce accent a pronunţat Ioana cuvintele „moartea lui Viky“, la care mă gândesc deseori cu spaimă, dar nu îndrăznesc să le aduc în conversaţie!

Ce disperată trebuie să fie Ioana ca să aibă un asemenea curaj!

— Şi eu nu mai am nicio însemnătate pentru tine? Ţi-a devenit indiferentă existenţa mea?

— Tu mi-ai fost tot ce-am avut mai scump pe lume, şi oricât nu ne-am înţeles, am fost perfect asemănători. Aceleaşi aptitudini am avut, aceleaşi preocupări şi aceleaşi defecte şi calităţi sufleteşti. Orgoliul ne-a fost egal şi, din pricina lui, n-am suportat niciunul nicio înjosire şi ne-am răzbunat pentru orice umilinţă. Asemănarea aceasta a făcut imposibilă o minciună între noi, care e esenţială între doi oameni ce vor să se împace şi poartă numele de „menajament”: am ghicit imediat tot ce unelteşte celălalt. Şi acum n-aş putea spune că ţin mai puţin la tine, îmi eşti tot atât de necesar, dar s-au schimbat multe. Aş fi incapabilă să mai am conflicte, gelozie, ură, patimă. Aş suporta chiar să pleci cu altă femeie şi te-aş aştepta cu acelaşi calm. Ţi-aş lucra flanele ca să nu răceşti sau aş băga de seamă ca să ai mâncare bună. Dragostea celei mai devotate mame... Căci am îmbătrânit.

— Îţi închipui că într-un timp atât de scurt s-a putut face o transformare atât de mare! N-au trecut decât câteva zile de când îmi replicai, cu vehemenţă, la orice părere.

— Întotdeauna schimbările în mine s-au petrecut brusc. Probabil că se petrece o lucrătură ascunsă, dar hotărârea apare deodată. Aşa te-am părăsit şi aşa m-am întors la tine. Am fost bolnavă de dragoste, acum m-am vindecat!

Noutăţi grave. Definitive? Sau numai convingeri de moment, aşa cum obicinuieşte Ioana? Sunt obosit şi mi-este indiferent.

Astăzi am venit mai devreme la Cavarna, imediat după prânz, ca să aflăm rezultatul vizitei doctorului Bogdan, venit special de la Bazargic, în toate amănuntele. Era un eveniment prea însemnat ca să ni se transmită numai prin telefon. Doctorul Bogdan fusese de dimineaţă şi, după o cercetare atentă, opinase tot pentru tifos. Nu avea mare lucru de ordonat, doar să continuăm cu gheaţa şi cearşafurile ude şi, pentru reconfortarea bolnavei, injecţii cu ulei camforat. A făcut chiar el prima injecţie, fără ca Viky să fi încercat cea mai mică împotrivire. Acum, când căpătăm siguranţa celor ce se întâmplă, ne calmăm puţin. Mi se pare insuportabil de petrecut atâta vreme la casa menajului Axente. Povestirile doamnei Axente au devenit de-a dreptul plictisitoare, iar tonul dezmierdat al domnului mă torturează. Am plecat cu Ioana şi cu Roza în orăşel şi, ca să găsesc un mijloc de distracţie, am intrat în cafenele, m-am amuzat la vitrinile sărăcăcioase. Am cumpărat tot ce mi s-a părut bun de mâncare, ca să avem provizii la mare. Am regretat lipsa oricărui mijloc de distracţie, a vreunei petreceri populare sau măcar a unui cinematograf. La urmă ne-am dus în grădina publică, mare dar neîngrijită. Ne-am instalat pe nişte fân şi am început să mâncăm cu poftă struguri cu pâine. Ca desert, şocolată. Eu am povestit istorii vechi şi am făcut planuri pentru viitorul Rozei. Bine dispuşi şi complect singuri în locurile acestea, ne-am jucat copilăreşte, chiar de-a prinselea. La întoarcere, în poartă, ne aştepta doamna Axente. Triumfătoare, îşi relua rolul mare pe care îl diminuasem zi cu zi şi chiar i-l desfiinţasem după vizita doctorului Bogdan.

— Ştiţi, copii, că a venit rezultatul de la Constanţa. Şi, după o mică tăcere calculată abil: N-are tifos!

Vestea s-a transmis printre toate cunoştinţele noastre din Cavarna imediat. Unii ne felicită şi vor să scoată din rezultatul acesta argumente de fericire. Cei mai mulţi, influenţaţi de figurile noastre, nu ştiu ce să spună. Am telefonat doctorului Bogdan, de data aceasta enervaţi şi pe el. Şi dânsul n-a găsit decât să exclame: „Fir-ar al dracului!“ Pe doctorul Petroff aproape l-am certat, şi a suportat cu o mutră imbecilă tot scandalul nostru. Apoi, tot aşa bâiguind: „Eu tot febră tifoidă cred că este. Am toată încrederea în analiza făcută la Constanţa, dar cine ştie ce s-a întâmplat, poate că nu s-a găsit nimic în momentul acela, căci am trimis noi prea degrabă sângele. Simptomele sunt ca la febră tifoidă: temperatură mare, stare generală de prostraţie, lipsă de poftă de mâncare.“

Suntem exasperaţi contra lui. Vrasăzică, iar încearcă să ne aducă bănuieli. Nici măcar să nu reuşim să avem certitudinea că tifosul este exclus! După ce pleacă, îl batjocorim între noi din toată inima: „Cine l-a mai făcut şi pe ăsta doctor! Habar n-are! (Parcă doctorul Bogdan ştiuse ceva!) Şi, pe deasupra, şi încăpăţânat!“

Ioana e tot aşa de indignată ca şi mine. Dar printr-un curios joc psihologic al ei, emite tocmai o pretenţie, şi ea vagă, de a doctorului Petroff.

— Trebuie să ne facem injecţii antitifice!

Cum protestez energic împotriva acestei idei, căci e inutil să mai suportăm nişte injecţii cu efecte dezagreabile pentru o boală inexistentă, şi pentru că mă irită contrazicerea Ioanei, ascultând pe doctorul Petroff, pe care îl găsisem până atunci imbecil, Ioana, ca de obicei, se încăpăţânează cu atât mai mult în gândul ei. Şi o bucată de timp uită complect de boala lui Viky, şi toată discuţia evoluează numai dacă trebuie să ne facem injecţii sau nu.

La plecare am întâlnit pe *madame* Pitpalac. Ea ne-a spus misterios:

— Doctorul Abramoff susţine că el a ştiut totdeauna că nu e tifos. Mai degrabă tuberculoza intestinelor.

Trăind aceste scene şi transcriindu-le, îmi dau seama ce ridicole sunt, ce amuzante chiar, parcă imitaţie după cine ştie ce pagină de satiră a lui Molière împotriva medicilor. Dar pe un pat zace de o săptămână Viky între viaţă şi moarte, fără măcar ca să ştim ce să facem ca să-i venim în ajutor. Putem glumi?

De-abia pe la 11 noaptea, sub un cer superb, ne reluăm drumul spre port. Încep:

— Nesiguranţa este oribilă. Poate că numai eu am nenorocul că orice mi se întâmplă, rău sau bine, să-l aflu în etape, să am în fiecare zi, de mai multe ori, speranţe şi apoi deznădejdi. Sau poate că alţii suportă mai uşor aceste stări. Eu am impresia că mi-e bolnav tot sufletul din pricina nesiguranţei, şi aceasta e cauza că orice se transformă pentru mine în cataclism. Chiar şi o scrisoare întârziată cu o zi mă distruge. Aş prefera certitudinea cea mai gravă, căci până la urmă te deprinzi cu ea.

— De aceea faci tot posibilul să escamotezi adevărul şi să îndepărtezi cât mai mult aflarea lui. Dar spui o teorie cu ocazia lui Viky, care-ţi este, oricâtă milă ai avea, o străină. Dacă ar fi ceva personal, altfel s-ar întâmpla. Acum vrei să termini în orice chip o chestiune ce nu te interesează decât vag şi care te împiedecă de la atâtea planuri: să priveşti marea în tihnă sau să pleci, căci a trecut data pe care o hotărâseşi pentru plecare.

— Aceste sunt răutăţi gratuite. Sau mai degrabă sunt observaţii valabile pentru orice om, dacă are curajul să se examineze fără menajamente. Poate că ai dreptate: aş vrea să pot privi marea în tihnă. Cred că privind marea sau ascultând muzică bună, parvin să ajung, numai atunci, la extaz, să nu mă mai întrerupă spiritul critic ce-mi distruge de obicei orice bucurie.

— Mă întreb uneori dacă eşti om. Am iubit o maşinărie. Oricât de subtilă ar fi, îi lipseşte singurul lucru care interesează în dragoste: umanitatea.

— Tragi concluzii prea grăbite, după obicei. Din

moment ce sunt în stare, şi încă cu vehemenţă, să mă entuziasmez şi să mă deprim, nu pot fi numit maşinărie. Dealtfel, cred că nu se potriveşte acest termen nici unui om. În fiecare se găseşte o altă structură a instinctelor, o altă combinare a lor. Deci, dacă mă iubeşti, trebuie să mă accepţi cum sunt, fără să mă numeşti maşinărie, oricâte contraziceri ai găsi. Aceste contraziceri există în orice om. De pildă, vezi pe unii foarte repezi în toate şi totuşi mâncând extrem de încet. Am avut din pricina ta trei ani la dispoziţie ca să-mi verific caracterul.

— Mereu revii la aceleaşi fapte.

— Pentru că mi-au fost esenţiale. Toată experienţa mea de viaţă porneşte de acolo. Nu vei vrea poate să iau argumente din grija mea de student, când voiam la vreun examen să iau bilă albă în loc de roşie!

— Dar devine intolerabilă tovărăşia dintre noi, dacă discutăm numai despre ce s-a întâmplat!

— Nu trebuia să se întâmple nimic!

— Totul a fost numai din pricina ta!

— Bine că te poţi consola aşa de iute!

— Şi, în definitiv, puteai să împiedeci de la început orice. Dimpotrivă, ai avut perversitatea să ne împingi unul spre celălalt. Cine îmi făcea mai multe elogii despre el?

— Sunt încântat, căci cu atât mai scârnavă apare fapta lui de mai târziu.

— Eşti prea bun observator al celor ce te interesează ca să nu fi observat că între mine şi el se făceau trăsături de care NOI pe atunci nu ne dădeam seama. (O! Acest plural „noi“, care îl leagă pe amândoi!)

— Nu-ţi dădeai seama… Se potriveşte asta pentru tine. Dreptul acesta ţi-l dau, dar nu se potriveşte deloc cu el, care s-a gândit de la început că trebuie să încerce. (Analizând fraza aceasta, îi descopăr mai multe motive: despărţeam pe pluralul „Noi“, care mă duruse ascuţit, în timp ce toată conversaţia mă doare numai molcom, cum, jucându-te cu un foc care numai te dogoreşte, ţi-ar sări

pe piele o scânteie chiar; în acelaşi timp, cred că aşa este obiceiul lui; avea însă şi scuza căci abia o cunoştea pe Ioana şi proceda cu ea cum procedează oricine cu o fată ce nu i se împotriveşte prea mult; mai este şi un al treilea motiv al vorbelor: vreau să o umilesc pe Ioana.)

— Un bărbat trebuie să conducă pe femeia lui, s-o povăţuiască. Întotdeauna ai fost lipsit de orice autoritate.

— Nu eşti o zdreanţă, te poţi administra singură! Poate că am privit dragostea noastră dintr-un punct de vedere romantic. Nu m-am deprins cu ideea că tu nu mă înşeli numai pentru că te împiedec eu să ai ocazia! De-acum înainte voi şti cum să procedez; nu voi aduce în casă pe nimeni, căci s-ar putea întâmplă o catastrofă!

— Cum mă pedepseşti!

— Dar cum mă doare!

Şi cum aş putea înregistra întunerecul ce ne împresoară, umbrele pomilor, cerul albastru cu stele şi cu luna pe jumătate, plutind ca o barcă, pornită poate de pe marea ce se zbate tot mai aproape! Atmosfera strecurându-se printre noi în toţi porii... Şi cum Ioana a tăcut, semn că e grozav de nenorocită (mai mult ca mine?), şi că picioarele o duc la întâmplare, spun, apăsând pe cuvinte, cu imensă tristeţă:

— Abia câteva zile au trecut de când pretindeai că ai ajuns la o stare sufletească definitivă şi că nimic nu te-ar mai turbura!

— Şi Viky, care ar putea să moară!

În noaptea următoare, după ce la Cavarna am văzut că n-a fost nicio schimbare, pe acelaşi drum, aproape la aceeaşi oră continuăm conversaţia. Ioana spune:

— Ce oribilă am fost ieri! Când Viky este aşa de bolnavă, noi am uitat-o perfect (nu mai era către ea niciun gând), ca să ne certăm pe neînsemnatele noastre neînţelegeri. Căci nu sunt neînsemnate, comparate cu moartea? Şi când te gândeşti că, indiferent de luciditatea noastră, am fi în stare să pornim aceeaşi discuţie!

— Nu trebuie să ne iritǎm, căci ce am făcut este profund omenesc. Nu poţi să susţii tot timpul o stare funebră fără să intercalezi preocupări puerile. Educaţia noastră tâmpită ne-a dat iluzia absolutului, şi de aceea suntem mereu nenorociţi, descoperind că orice sentiment nu este decât aproximativ.

— Aceasta nu-i decât o scuză deghizată, pentru a-ţi împăca conştiinţa. Deci nu mă poţi învinovăţi pe mine că mă scuz. Atât timp cât ai curajul să trăieşti, îţi aranjezi în folosul propriu tot ceea ce e convenabil. Cazul tău e curios: eşti mereu atent la tine şi la vecini, încerci să nu fii deloc binevoitor cu tine şi totuşi îţi scapă observaţii esenţiale, pe care le poate face din întâmplare omul cel mai puţin fin!

Sunt convins de nereuşita finală. Însemnează că nu fac observaţii cu un scop, ci dintr-un viciu temperamental. O fi având acum Ioana dreptate? Numai în cazul acesta? Sau şi în alte cazuri? În care? Există o trăsătură atât de esenţială în mine, pe care eu n-am examinat-o niciodată? Mereu alte perspective ale omului.

— Ce îngrozitoare este nesiguranţa în care ne ţine boala lui Viky!

— Exact subiectul de la care am pornit ieri. Ce savoare pentru tine, care extragi fiori din moartea altora!

— Ce inutile ofense, pornite într-o clipă când nu sunt vinovat cu nimic.

— Sunt convinsă că, cu ocazia lui Viky, de o mie de ori te-ai gândit la moarte, ai imaginat o mie de cortegii funebre, dar te-ai jenat ca să mi-o spui.

— Acelaşi lucru făceam şi când Viky era sănătoasă.

— Atunci gândul tău era inofensiv, pe când acum apare oribil.

— Am trăit cu aceeaşi intensitate şi atunci şi acum. N-am fost farsor niciodată.

— E uşor de imaginat dezastre pe socoteala altora!

— La fel imaginez şi pe seama mea.

— Totuşi, Viky este aproape să moară şi tu eşti sănătos

tun

— Tot sufletul meu este bolnav. Mă vezi în fiecare clipă chinuindu-mă.

— Când te gândeşti că dacă aş muri eu, în loc să ţipi sau să te arunci în mare, ai combina scene funebre şi apoi le-ai scrie, bineînţeles, pricepându-te să le gradezi cum trebuie, ca să ajungi la punctul culminant şi la efectul dorit.

— Orice scriitor, cât de sincer ar fi, îşi aranjează suferinţe reale.

— Şi apoi publici volumul, vezi cum se vinde, te bucuri dacă ai o presă bună.

— Exact.

— Ce mediocru este acest „exact“, care nu explică sau nu scuză nimic, şi care împacă totuşi conştiinţa.

— Nu pot împiedeca nimic din cele ce se petrec în mine, cel mult le pot observa şi taxa ce e bine şi ce e rău.

— Şi tu, care te crezi pedagog, adică având pretenţia de a ameliora!

Urmează o lungă tăcere şi ni se aud paşii sonori lovind pietrele. Apoi Ioana reîncepe:

— În definitiv, ai dreptate. Trebuie să ne închipuim şi moartea lui Viky. Vom suporta-o mai uşor dacă ne deprindem cu ea.

Ce dezastru ar fi! Moartea nu i se potriveşte deloc graţioasei Viky, care niciodată nu şi-a pus întrebări prea profunde. Cu silueta ei delicată, îmbrăcată cu cel mai bun gust, cu nasul puţin în vânt, cu râsul frumos, care îi luminează întreaga faţă, mereu în tovărăşia băieţilor, glumind cu toţii, dar ştiind cum să păstreze distanţele, aşa am ştiut-o pe Viky! Şi acum, deodată, s-o imaginez ţeapănă, galbenă, plecând în călătoria fără capăt, singură, descifrând taine sau strecurându-se, strigoi, printre umbrele nopţii. Acum altă Viky, şi la fiecare moment iarăşi o schimbare, aceeaşi fiinţă multiplicându-se la infinit şi noi încercând inutil să explicăm toate aceste aspecte.

Ce ciudate sunt capriciile sorţii sau ale lui Dumnezeu! De ce a ales-o tocmai pe mititica Viky să joace un rol atât de important? Şi eu, care mă crezusem predestinat pentru un astfel de rol şi care, alături de Viky, sunt un nevolnic, clovn într-un mic circ de provincie pretinzându-se actor!

— Ce bucurii ne propuneam pentru Cavarna şi ce sfârşit lugubru închipuim acum!

— În niciun caz n-a fost o bucurie! (Am simţit ochii Ioanei căutându-mă prin noapte, să ghicească ce gândesc. M-am simţit obligat să spun:) A fost totuşi singura posibilitate de a suporta viaţa!

— Cred că suntem identici! Şi alipindu-se de mine: Te iubesc, Sandule!

În noaptea aceea n-am adormit decât târziu, atâtea preocupări m-au obsedat şi aşa de puternic se zbătea marea drept sub fereastră.

Am întâlnit pe Hacik în uşa cafenelii lui Mihali. Are obiceiul să-mi puie ca primă întrebare: „Ce mai face duduia Viky?“ Azi, ca să mai variez programul, i-am vorbit eu mai întâi despre Viky: „Ştii că Viky a întrebat de dumneata. Spune că îi e dor să-i cânţi.“ Toată povestea era inventată numai ca să-i fac o mică plăcere. Am fost ruşinat de minciuna mea, aşa i s-a luminat faţa de bucurie, dar nu puteam să-mi mai schimb vorba. Pentru oamenii simpli orice cuvânt are o semnificaţie exactă, nu sunt în stare să bănuiască nimic îndărătul lui. Ce admirabili sunt aceşti oameni şi ce reconfortanţi! S-a oferit imediat să se ducă la Cavarna să-i cânte lui Viky la fereastră, şi n-am putut să-l opresc decât mai adăugând o minciună că la ora asta Viky doarme. De fapt, ea stă zi şi noapte în letargie şi nu mai poţi deosebi când e trează şi când doarme. Dar Hacik va veni neapărat după amiază… Trebuie deci să plecăm noi mai devreme, înaintea lui de e posibil, şi s-o anunţăm pe Viky prin doamna Axente să nu se mire când va auzi la fereastră sunet de vioară. Şi, dacă se poate, să-l suporte un sfert de oră. Deci trebuie să

pretindem lui Viky, aproape de moarte poate, să ia parte la combinaţiile noastre convenţionale de oameni teferi!

Seara, cu Ioana şi cu Hacik pe prispă, fac planuri pentru Viky, deoarece temperatura e scăzută. Ioana e preocupată dacă Viky trebuie să se mărite la vârsta asta sau e bine să mai aştepte. Şi apoi, ce fel de bărbat s-ar potrivi mai bine cu dânsa. Dar deocamdată o vom lua pe Viky din nou la port. O vom păzi, Hélène îi va face mâncare bună şi multă, vom ţine-o toată ziua pe plajă, şi prietenii ei desigur că o vor amuza cât mai bine. O singură frică are Ioana: ca nu cumva Viky, profitând de un moment de neatenţie, să intre în apă ca să înoate.

— Înotul este pasiunea ei! E o mică zăpăcită şi e în stare de o asemenea nebunie!

Plimbarea noastră de noapte înspre port e o plimbare de tineri îndrăgostiţi care nu au nicio experienţă, se amuză de toate naivităţile, cred în jurămintele eterne. Complectă refacere interioară, fără nicio spaimă pentru viitor.

S-a terminat tot chinul. Îmi este egal tot ce s-a întâmplat, căci ştiu că în clipa această Ioana tremură pentru mine şi ar fi în stare să facă tot ce i-aş propune, să fugă cu mine, să-şi renege familia, să trăiască cu mine nemăritată, în văzul tuturor, indiferentă la bârfeala lumii, să se arunce în mare fără de nicio ezitare. Starea care o cuprinde în întregime (o simt în toate fibrele vibrând) este extazul.

Ce magnifică noapte! Ce parfumat e aerul, stelele ce sclipitoare şi luna halucinantă, pe razele căreia coboară şi urcă fără oprire strigoii şi toate arătările. Ursitoarele torc firul vieţii noastre din raze de lună! Iar marea! Tot mai aproape se simte mirosul, i se aude neîncetata ei legănare, neobosita ei încercare de a construi miracole şi apoi destrămarea înainte de a porni din nou. Simbol al tuturor planurilor omeneşti, construcţii mereu reîncepute,

inutile poate, căci ştii perfect că nu vor ajunge la vreun rezultat, dar ce superbă lucrătură! Este admirabilă îndeosebi dezinteresarea acestor osteneli!

— Te iubesc, Ioana! Nu trebuie să crezi că vorbesc numai din pricina unui entuziasm momentan. Logica cea mai strictă îmi dă dreptate. Ai făcut o greşeală fără ca dragostea pentru mine să-ţi fie deloc alterată. Ai avut toate scuzele: m-ai văzut indiferent! Poate că nu corespundeam cu febrilitatea ta de îndrăgostită şi când îmi simt acum sufletul în aşa mişcare, obicinuită la tine, îmi dau seama ce bicisnic am fost, ce stupid, ce nevoie ai avut să te vindeci cu orice preţ. Ai încercat ceea ce ţi-a stat la dispoziţie. Îmi închipui cu ce amar! Ai o educaţie prea burgheză, prea cinstită, ca să nu ţi se pară gesturile acestea oribile, chiar dacă inteligenţa ta are toate curajurile. Te văd acum: suferi în orice moment, nu atât din milă pentru mine – ai dreptate, în dragoste n-are ce căuta mila – cât din scârba că ţi s-a putut ţie întâmplă aşa ceva. Eşti umilită în orgoliul tău. Iubita mea orgolioasă, mi-e dor de buzele tale fierbinţi („fierbinte” nu este pentru tine, pasionată, un cuvânt convenţional?) şi de toate principiile înrădăcinate în tine, orice teorii ai susţine. Şi poate că fericită ai fi nu având la dispoziţie biblioteca cea mai imensă, ci un şorţ şi cu picioarele fără ciorapi în papuci, cu părul în dezordine, în faţa unei căsuţe de ţară aruncând grăunţe la o mie de păsări. Am învăţat atâtea, am chibzuit atâtea, şi încă să nu fiu în stare să diferenţiez sufletul de corp! Sufletul, care a rămas tot aşa de intact ca şi în prima zi de cunoştinţă, căci ai rămas tot aşa de naivă în dragoste, pe rând deprimată şi entuziastă, interesată de orice aş face eu, iubita mea, care, după ce citeşte cinci ceasuri în şir o carte grea, găseşte extraordinar un spirit prost de al meu şi râde dacă mă strâmb!

Şi corpul a fost profanat? Când fiecare scenă era susţinută cu o voinţă încordată şi lăsa un gust amar, iar uneori un imens dezgust? Ce cunoaşte el din corpul tău?

Oricât l-ar fi examinat, oricât se va fi încercat să-l murdărească, să limpezească toate misterele lui? Ce ştie el de vibraţiile corpului tău, starea ta normală pentru mine? Ce interes poate avea corpul tău fără acele vibraţii? Putea să te înlocuiască, fără nicio diferenţă. Ţi-aduci aminte de Tristan şi Isolda. Isolda, ca să nu fie obligata să se culce cu Mark, a pretins ca împreunarea să se petreacă în întuneric, şi trimitea pe Brangäne în locul ei. Din această stratagemă, Mark n-a observat nimic. Desigur că Tristan ar fi observat imediat dacă într-o noapte n-ar fi fost Isolda în braţele lui numai după freamătul iubitei, acum absent!

Ce fericit sunt! Ce rar i se întâmplă unui om să aibă o astfel de superbă ocazie în viaţă! Să cântăm, să ajungă până la bolta cerului!

— Dacă ar dura tot timpul aşa!

— Dar ce ne pasă ce se va întâmpla mâine! Nu trebuie să aduci tocmai tu nelinişte în beţia noastră, aşa cum mă învinovăţeşti pe mine de atâtea ori. Se poate ca mâine să murim noi sau să moară Viky, să nu ne mai iubim, să ne despărţim iarăşi. Şi chiar avem siguranţa tragediilor viitoare! Este fatal ca emoţia noastră de oameni tineri să nu rămână identică şi ca, în cel mai bun caz, dragostea să se transforme în prietenie, aşa cum ştim că s-a întâmplat cu toţi oamenii, în toate timpurile. Apoi vom îmbătrâni, ne vom urâţi, ni se vor ofili feţele. Ce frumoasă eşti, Ioana, în seara aceasta! Şi la urmă, oricât de târziu, fatal, unul va părăsi pe celălalt, prin distrugerea totală, care este la capătul oricărei sforţări omeneşti! Poate că şi în lună au fost odată oameni şi se vor fi găsit şi acolo îndrăgostiţi tot aşa de febrili ca şi noi. Dar ce ne pasă! Ce contează ce a fost şi ce va fi în clipa aceasta de o aşa de intensă trăire!

— Ce transformări în tine!

— Probabil că totul a depins de boala lui Viky, s-au amestecat neliniştile geloziilor mele cu neliniştile morţii lui Viky, care la fiecare moment apărea ameninţătoare. Poate că teroarea, din pricina sorţii lui Viky, a grăbit

consumarea chinurilor din cauza trecutului. Şi dintr-o dată am descoperit că vindecarea mea depinsese de coborârea temperaturii lui Viky. Nici măcar n-a fost boala ta, ci a lui Viky, adică a unei persoane care mi-e foarte agreabilă, dar, în definitiv, destul de indiferentă, numai în funcţie de existenţa ta. Şi tot timpul cât am fost despărţiţi m-am gândit doar de câteva ori la ea şi atunci cu ciudă: aveam convingerea că ea continuă să surâdă spre toţi vecinii, să aibă ochii luminoşi şi fruntea fără nicio cută, ca cineva care nu cunoaşte ce e supărarea, continuând discuţiile ei neînsemnate cu tot soiul de cavaleri.

— Nici nu s-a vindecat complect, şi ai şi început s-o critici.

Ioana spune asta glumind, fără intenţii de a-mi face vreun reproş.

— Pentru că şi Viky redevine ceea ce a fost. N-am văzut-o, dar aş putea paria, căci în toate cazurile se petrece la fel. Boala şi apropierea morţii n-au învăţat-o nimic, natura s-a căznit cu dânsa dându-i o experienţă absolut inutil. Să vezi că mâine o să reînceapă să surâdă ca de obicei. (Dar oare cu mine nu se petrece acelaşi lucru, indiferent dacă mă consider mai profund decât Viky? Se va schimba ceva, aşa cum cred în momentul acesta? Nici acum, când mă simt invadat de bucurie, nu s-au potolit întrebările, semn că nu sunt complect vindecat.)

Ca să-mi înăbuş bănuielile care se ridică în mine, spun: „Te iubesc, Ioana! Pot să ţi-o afirm fără nicio ezitare. Ce să socotesc? Să precizez? La socoteală desigur că oricărei dragoste i-ai găsi limite. Trebuie să ai încredere în tot sufletul meu, ce freamătă pentru tine şi mă îndeamnă să-ţi fac această mărturisire.”

— Sunt fericită, Sandule!

Noaptea, îmbrăţişarea cu Ioana a fost frenetică, aşa cum nu mai fusese din primele timpuri.

A doua zi, doamna Axente ne-a anunţat că Viky îşi recăpătase temperatura mare. Chiar mai dinainte noi

redevenisem la starea noastră obicinuită.

Se lasă seara, copacii se subţiază şi, printre ramurile lor, cerul e aproape alb. Doctorul Petroff a trecut pe la noi şi a constatat pe Viky tot aşa de rău, ceea ce se putea constata fără nicio ştiinţă specială. Ne-am aşezat pe pridvorul casei, eu şi Ioana, în voia melancoliei orei, şi Hacik, venit să ia informaţii despre Viky, a acceptat invitaţia şi s-a insteiat lângă noi. Îl simţim aşa de apropiat, că nu mă sfiesc să-i spun:

— Tare suntem necăjiţi, Hacik!

Această vorbă cuprinde multe dureri fără legături între ele şi totuşi împletite aşa de bine, înlocuindu-se una pe alta, suprapunându-se.

— Şi eu sunt atât de supărat!

Are curajul, umilul Hacik, să se jeluiască, poate pentru că accentul meu arată că am răbdare să-l ascult puţin sau pentru că el vrea să ne încurajeze pe noi. Omul, în egoismul lui, îşi găseşte o consolare că se mai găsesc şi alţii în aceeaşi situaţie, sau chiar mai rău.

— Dar ce-ai păţit, Hacik?

— Câte n-am păţit!

Este atât de amuzant spunând aceasta, încât îmi vine să râd. Deseori nu ne interesează o durere adevărată numai pentru că se prezintă caraghios.

— Şi nu poţi să ne spui şi nouă necazurile?

— Maşinka ne-a făcut familia de râs.

Hacik are o mulţime de fraţi şi surori mai mici decât el, care foşnesc cu toţii pe drumurile portului. N-aş putea să recunosc pe niciunul, dar când văd vreun copil dezmăţat cu părul roşu şi cu pistrui (Hacik, singurul din familie, e negru ca un ţigan), sunt sigur că e un reprezentant al familiei prietenului nostru. Hacik nu-i iubeşte, cu toate că face sacrificii imense pentru ei, îşi împarte mica lui leafă ca să-i hrănească şi să-i dea la şcoală (ştim asta de la *madame* Pitpalac). Sau poate că-i iubeşte, căci el e tot numai nevoie de a iubi şi de a se sacrifica, dar nu

mărturiseşte, de ruşine, căci ştie ce impresie proastă ne face această droaie de copii obraznici şi fără de nicio delicateţă. Nu l-am văzut pe Hacik stând de vorbă cu vreunul din ei. El se strecura pe cărările portului ca şi cum ar fi fost singur pe lume, dar *madame* Pitpalac pretinde că în fundul unei magazii se petrec deseori sindrofii de familie. Pe Maşinka am remarcat-o, roşie şi pistruiată ca şi ceilalţi, însă domnişoară care nu umblă cu picioarele goale şi care-şi păstrează o ţinută de fată ce se crede frumoasă. Cu *madame* Pitpalac se salută, dintr-amândouă părţile o înclinare delicată din cap şi un zâmbet fin, şi cred că le-a persecutat mult timp chestiunea care trebuie să salute mai întâi, iar acum fac tot posibilul să dea din cap în aceeaşi clipă.

Şi iată că Maşinka păcătuise şi ea în misterul vreunei magazii sau poate chiar pe pământ, la jocul razelor de lună. Cu cine? Hacik n-a vrut să ne spună decât vag: „Cu un parşiv“.

Faptul se întâmplase de multă vreme, nu se mai putea face nimic să se împiedice venirea copilului, ce avea să aducă ruşinea familiei. De un mariaj care să acopere păcatul nici nu putea fi vorba. Tipul o ştersese şi nu aveai cum să-i dai de urmă. Şi apoi, cum să aduci în casă pe un derbedeu! „Câte planuri îmi făcusem eu pentru Maşinka! Îi cumpărasem o casă la Cavarna şi pusesem şi ceva bani deoparte. Ce s-a ales din toate acestea!”

Ce triste aceste mărturisiri! Dragostea lui Hacik pentru soră-sa spusă deodată! Dar cum putuse strânge aceşti bani din leafa lui neînsemnată? În cât timp şi cu ce sacrificii?

— Şi acum trebuie să stau aici să păzesc pe Maşinka să nu-şi facă seama şi să-i viu în ajutor la ceea ce se va întâmpla. Aş vrea s-o ascund undeva, să nu afle nimeni. Dar unde? Şi ce vom face cu copilul? Lumea e rea, bagă de seamă orice. *Madame* Pitpalac trebuie să şi fie în curent.

Ce prieteni trebuie să ne socoată Hacik că ne spune

astfel de lucruri! Şi mai ales ce singur trebuie să se simtă!

— Şi eu, care voiam să plec imediat. Niciodată n-am avut noroc!

— Unde să pleci? Aveai intenţia să ne părăseşti fără să ne spui nimic?

— Nici eu nu ştiam nimic până astăzi. Am primit o depeşă care m-a chemat la Ada.

Hacik ne spusese odinioară, la o oră tot aşa de melancolică, despre dragostea lui fără nădejde pentru o fată frumoasă, Ada. Când încercasem să-l consolez (cu ce argumente facile te mulţumeşti ca să consolezi pe alţii!), „de ce nu încerci s-o uiţi, căci nu te iubeşte“, mi-a ripostat: „ce-are a face, o iubesc eu!” Ada îl chinuise, căci făcuse dragoste cu diferiţi tineri, numai pe Hacik nu-l băgase niciodată în seamă.

— Acum te cheamă? Asta înseamnă că te iubeşte. S-a prefăcut numai că nu te observă. Un mijloc de cochetărie, la care a renunţat imediat ce a văzut că te retragi dumneata.

— M-a chemat pentru că acum e bolnavă greu şi are nevoie de mine. Dar ce-are a face? Are toate drepturile.

Hacik nu poate să fie iubit, dar e necesar în timpurile de deznădejde. Ada ştie să se folosească bine de generozitatea lui.

— Ce să fac?

Întrebare pe care mi-o pun şi eu adeseori. Am egoismul să cred că numai în mine se petrec cataclisme.

Uneori, la Cavarna, rămân singur în antreul de lângă bolnavă; doamna Axente nu poate părăsi pe Viky, domnul Axente citeşte vreun ziar şi fetele sunt duse după cumpărături. Şi atunci fac pasienţe şi sunt aşa de nenorocit şi încurcat în atâtea presupuneri, încât pun în reuşita pasienţei dovada vreunui mic amănunt din existenţa trecută a Ioanei (de pildă, dacă a dat celuilalt o anumită sărutare) de care n-am curajul să o întreb.

Întotdeauna sosim cu frică, după-amiaza, la Cavarna. Ne temem de o veste proastă. Ne e frică să schimbăm vreo vorbă ca să ne spunem temerile, dar discutăm, pe măsură ce ne apropiem, tot mai molcom, tot mai distrat, ca odată cu apariţia primelor case ale târgului să ne întrerupem de tot. Tremurăm amândoi. La colţul străzii de unde se poate vedea casa familiei Axente, ne înfiorăm să nu vedem doliu. Şi apoi, după ce scăpăm de această groază, îmi mai spun încă în restul drumului: „De fapt, nici n-ar fi avut timpul să puie doliu! Poate s-a întâmplat ceva de curând!“ Şi când, în sfârşit, doamna Axente, totdeauna prima la întâmpinare, ca şi cum ne-ar fi văzut că venim, ne anunţă spunându-ne: „Viky e la fel. Temperatura a fost 40 grade“, răsuflăm uşuraţi. Totuşi, moartea posibilă a lui Viky nu ne-ar apărea ca ceva cu totul neaşteptat. De la timpul când ne temeam să ne gândim la aşa ceva până acum, când facem chiar unele aluzii, a trecut mult. Când sunt numai cu Ioana, în călătoriile noastre nocturne spre port mai ales, dacă nu pronunţăm chiar numele lui Viky, vorbim de moarte în general, mereu ca şi altădată, dar acum se simte că avem în noi o panică imediată. În noaptea miraculoasă, numai noi pe drumul pustiu, printre umbre, în apropierea mării prezentă în noi tot timpul, chiar când n-o vedem, discuţiile grave par la locul lor, şi spunem multe gânduri pe care ziua le ascundem cât mai bine! Câteodată, aceste generalităţi triste pe care le vorbim mi se par o impietate dacă mă gândesc a doua zi la ele: am impresia că exploatez cazul lu Viky. Taina în care se săvârşesc ele îmi măreşte impresia că fac un lucru nepermis. Alteori îmi iau apărarea: găsesc o dovadă că soarta lui Viky mă impresionează mult, indiferent de anumite clipe în care am convingerea că totul mi-ar fi egal. În Ioana probabil că se petrece ceva similar, dar ne e penibil să ne facem mărturisiri.

Câteodată sunt cuprins de poftă de iniţiativă. Orice plan, cât de mare, nu mă înspăimântă. Clădesc o viaţă

fericită cu Ioana sau mă indignez împotriva atâtor trândăviri, pricina tuturor necazurilor, în timp ce o lume întreagă munceşte şi nu mai are timp să se tânguie.

Sunt convins că-mi voi susţine energia şi că-mi voi pune în aplicare proiectele, cu toate că experienţa ar trebui să-mi aducă aminte că nu e prima oară când sunt invadat de astfel de stări şi că freamăt inutil.

Discut cu Ioana despre trecut, pe pridvorul casei familiei Axente. Am luat temperatura la ora 6 – mare – a fost doctorul tot aşa de evaziv, şi, cum ştim că până mâine nu putem avea nicio noutate în ceea ce priveşte pe Viky, putem să ne ocupăm puţin şi de noi.

— Aş fi curios să ştiu cum s-au petrecut faptele în primele zile. A fost curând după despărţirea noastră?

— Vreo două luni jumătate.

— Mi-ai spus vreo trei luni.

Niciodată nu poate să-mi spuie ceva exact. E drept, nu ţii minte exact decât ceea ce te interesează. Dar cu patimă luptam cu Ioana ca să aflu că între ei intimitatea a durat cu o zi mai puţin.

— Reduci timpul ca să mă consolezi. Şi cum a fost? Tipul şi-a pledat mult timp cauza?

— Niciunul din noi nu bănuia nimic din ceea ce o să i se întâmple. Vorbeam literatură, artă. La un moment dat, a spus, tot cu ocazia unui subiect literar, cuvintele: „ei se doreau”. Deodată am tresărit amândoi, ne-am întrerupt şi am înţeles că se putea să ni se întâmple şi nouă la fel.

— Numai tu iai hotărârile dintr-o dată.

— Atunci am aflat numai că lucrurile ar fi posibile. Hotărârea definitivă am luat-o mai târziu,

— Când? După o lună?

— Cam o lună…

— A avut răbdarea să aştepte el atâta? Şi în timpul acesta ce făceaţi? Discutaţi tot literatură?

— Da… Dar mai stânjeniţi.

— Şi la urmă?

— La urmă m-a întrebat dacă vreau să mă dau lui.

— Te voia gratuit! Nici măcar nu ţi-a propus să te ia de nevastă! O femeie nu se dă gratuit decât în două cazuri: când iubeşte sau când este o cocotă.

— Probabil că există şi cazul meu, dar nu s-au priceput oamenii să-l puie în cazurile posibile. Nici n-am făcut observaţia c-ar fi trebuit să mă ceară de nevastă. Cum n-aş fi primit aşa ceva pentru nimic în lume, de aceea probabil că nu m-am gândit la procedeul lui.

— De ce nu te-ai fi măritat cu el?

— Ai fi auzit tu.

— Mi-ar fi fost egal dacă aş fi aflat că te-ai măritat cu el sau că trăieşti cu el. Sau chiar m-ar fi durut mai puţin dacă aş fi auzit că te-ai măritat cu el. Aş fi presupus atunci că m-ai părăsit numai pentru că nu-ţi oferisem căsătoria şi te-ai dus la altul imediat ce ţi s-a ivit ocazia. Deci ai fi semănat cu toate fetele ce vor să se aranjeze, şi nu m-aş fi chinuit din cauza ta sau n-aş fi fost invidios de norocul lui. Aflând numai că eşti metresa lui şi cunoscându-ţi temperamentul burghez, aş fi presupus că te-ai dat din dragoste. Ceva asemănător cu ce-ai făcut pentru mine odinioară. Şi aş fi auzit şi de asta, după cum aş fi auzit de căsătorie. Lumea e avidă să te ţie în curent. Tu însuţi căutai prilejul să-mi spui ce s-a întâmplat cu tine.

— Îţi închipui că vedeam în mine aşa de clar? E drept că voiam să-ţi spun ce se întâmplase şi să-ţi arăt că te stimez şi nu te mint, chiar dacă în acelaşi timp consideram că n-am nicio obligaţie faţă de tine.

— Dar n-o făceai şi pentru el? Îl vedeai ce puţine scrupule are, ştiai chiar că continuă să vie la mine ca şi altă dată, foarte amical, şi încercai să nu-ţi apară laş, să-l reabilitezi. O faptă e urâtă mai ales dacă n-ai curajul să ţi-o susţii. De fapt, cinismul de a-ţi susţine imoralităţile denotă un adânc instinct de moralitate.

— Poate şi pentru el. Nu-mi surâdea să-mi fie atât de apropiat un personagiu dubios. Totuşi, pot să afirm că el

mă interesa extrem de puţin. Mi-era ruşine să-ţi tăinuiesc hotărârile mele. Mărturisindu-ţi-le, mi se părea că fapta mea e mai puţin urâtă. Şi apoi, poate că de la distanţă continuam lupta cu tine şi voiam să mă consider învingătoare. În orice caz, voiam să afli. L-am rugat de o sută de ori pe el să-ţi spuie tot şi n-a vrut. A pretins că nu e în stare să-ţi facă inutil rău.

— Putea să nu mă fi înşelat de la început dacă nu voia să-mi facă rău.

— Aşa sunt toţi bărbaţii. Şi tu ai face la fel!

Gândesc: „Aş face la fel? Dar cum să reflectez la ceva ce-mi este complect străin în clipa aceasta?“

— Să-mi spuie el! Îţi dai seama ce oribil ar fi fost? Ce umilinţă! Din mărturisirea ta mă pot consola cu gânduî că totuşi mi-ai păstrat stimă. Dar altfel? Aş fi suferit îngrozitor! Şi mai ales, văzându-l ce cavaler se poartă, fiind sincer! Aş fi suferit şi dacă aş fi descoperit pe figura lui dispreţ (avea dreptul să se răzbune, căci îl supăra gândul că fuseşi odată a mea şi ştia că nu m-ai uitat încă) sau dacă ar fi arătat milă. Iar tu absentă, fără să ştiu intenţiile tale bune... Şi ce trebuia să fac? Să râd, să mă prefac că ştiu totul de mai înainte? Şi apoi să continuăm conversaţiile noastre despre literatură? Şi peste câteva zile să mă viziteze ca de obicei? Sau să primesc vestea ca pe o surpriză, să par un tont care habar n-avea de nimic? Sau să plâng? Să mă umilesc? Să-l rog să te lase în pace? Nu, hotărât, gândul tău demonstrează că eşti lipsită complect de orice umanitate. Instinctul singur, şi nu demonstraţia mea de acum te-ar fi putut învăţa că e hain acest procedeu.

— Ce mare rol joacă orgoliul la tine!

— Asta e tot ce găseşti să spui: vorbe, numai vorbe! Dar vezi că tot sufletul meu ţipă de durere. Dacă mă iubeşti, înduioşează-te. N-are nicio importanţă de partea cui e dreptatea.

Şi după o tăcere:

— Noroc că laşitatea lui m-a salvat. A fost mai blând el

cu mine decât tu!

— Nici eu n-am avut curajul să ţi-o spun în faţă!

— Fiindcă nu ai avut ocazia, dar mi-ai spus-o prima oară când m-ai întâlnit!

— Pretindeai că a fost cel mai frumos gest al meu şi că pe el se sprijină toată dragostea noastră viitoare!

De ce vorbele cauzate de suferinţe, deci cele mai autentice, se contrazic între ele? Orice logică le lipseşte. Poate că în momentul suferinţei vorbele ies la întâmplare, nu trebuie să pui mare valoare pe sensul lor. Uneori întrebuinţezi numai interjecţii. Eu o surprind deseori pe Ioana contrazicându-se cu toate că se chinuie veritabil. Ioana, dacă ar fi mai calmă, n-ar putea să facă aceleaşi constatări asupra mea?

— Am acceptat ca totul să se petreacă iute, să nu mai prelungesc o situaţie turbure.

— Şi până în ziua aceea nu te sărutase, nu te mângâiase, nu pătrunsese cât mai adânc sub hainele tale?

— Tu ştii cum se face întotdeauna. De ce mă chinui?

— Eu te chinui pe tine? Povestesc numai ceea ce tu ai înfăptuit!

— Poţi face unele lucruri, dar nu poţi vorbi despre ele!

— Asta e bun pentru cei mediocri.

— Cu o zi înainte, mi-aduc aminte, eram singură în toată casa. Ţi-am luat scrisorile şi le-am recitit încet pe toate. N-am găsit un rând care să-mi arate că mă iubeşti şi să mă oprească din drumul meu. Numai grabă, preocupări străine de mine sau câte o declaraţie convenţională, pusă acolo din jenă de a trimite o scrisoare prea rece. Una câte una le-am aruncat în foc. Aruncam în foc întreg trecutul meu de îndrăgostită. La urmă, ca o încheiere, ţi-am distrus fotografia.

Fotografia mea, care mă reprezenta „frumuşel, elegant, făcut să epatez pe domnişoare” (tot vorbele Ioanei) şi acum arzând până la scrum!

— A doua zi m-am dus cu el!

— Ai fost în stare să te duci cu el, special pentru act? Şi în momentele mele de speranţă nebună, îmi spuneam: „Poate că nu s-a întâmplat nimic, căci nu au avut unde“. În casa ta sunt rude, la el la fel, şi e imposibil să-ţi propună să mergeţi la hotel. La noi a fost norocul că locuiai singură pe atunci. Iar gesturile de la început sunt oribile dacă n-ai dragostea care să le susţie şi decorul, pentru clipa aceea, favorabil. Să nu trebuiască să pregăteşti nimic. Cu propuneri explicite nu se procedează decât cu fete versate în amor.

Ce copil am rămas! Ca să nu spun vorba care mi se potriveşte: ce naiv! Am ajuns aşa de mare şi aşa de complect lipsit de orice experienţă a vieţii!

— Şi în ziua aceea… (ce voi fi făcut eu în ziua aceea) s-a terminat tot?

— Nu încă. Mergeam amândoi pe stradă şi vedeam cu groază că mă duce tot spre hotelul unde ne întâlnisem şi noi. De la un colţ al străzii am început să plâng şi m-am întors spre casă, în goană. El se ţinea după mine şi tot cerea explicaţii. Ce uşor pricepea unele chestiuni dificile, din cărţile cele mai subtile, şi ce străină îi era o problemă de viaţă. A doua zi am pornit iarăşi. Ca în La Fontaine: *„Les voilà donc derechef en chemin“…* I-am pus condiţia să nu mă mai ducă tot acolo, şi el a fost încântat că nu i se strică socotelile, aşa cum crezuse un moment, şi că totul n-a fost decât un capriciu de femeie. Dar, după ce am plecat, a devenit foarte încurcat. Nu cunoştea decât locul acela, nu mai ştia unde să mă ducă. Este foarte timid – timiditatea la astfel de oameni apare grotescă, nu mai păstrează nimic din prospeţimea ei – cu toate laudele lui şi povestirile prin care pretinde că a făcut toate poznele din lume. (Ioana arătând că-i cunoaşte caracterul şi sugerându-mi intimitatea lor!) Mă ducea pe o mulţime de străzi necunoscute, pretinzând că cunoaşte o adresă sigură şi discretă, dar, de fapt, ca să mai amâne. Eram ostenită, disperată, iar el în faţa fiecărui hotel îmi spunea că: „Aici nu putem intra, dar mai avem puţin”. În sfârşit,

în faţa unui hotel nou i-am pus condiţia: „Acum ori niciodată!“

L-am văzut bicisnic, ezitând caraghios, încercând încă să râdă şi să glumească, şi am urcat eu scara ca să întreb, lăsându-l pe el să aştepte în stradă până ce l-am chemat. După o jumătate de oră plecam! Eram în sfârşit calmată, aproape fericită. Se îndeplinise fapta scârboasă, situaţia se clarificase, începeam în sfârşit viaţa mea nouă, cu toate riscurile ei. (Calm pe care ţi-l dă vreo rudă apropiată, care, după ce se zbate să moară îndelung, în sfârşit moare. Cu toate că în viaţă, oricât de bolnavă ar fi fost şi condamnată de medici, tot mai era o vagă speranţă de salvare.)

— Cred însă că chiar de atunci îţi dădeai seama perfect de toată persoana lui, indiferent dacă nu era încă cu nimic vinovat faţă de tine.

— Ştiam totul cu precizie, căci nu m-am înşelat niciodată asupra lui. Voiam numai să mă mint, ca să nu apară dezastrul meu în toată tristeţea. Poate că este la fel cu toţi, dar, neiubindu-l, nu-i găsesc nicio scuză, în timp ce spre tine trimeteam toate învinovăţirile şi scuzele. El îmi este complect indiferent şi n-aş mai vorbi de el dacă tu nu m-ai întreba. Şi mă doare ce s-a întâmplat numai pentru că te doare pe tine. În braţele tale uit complect tot ce-a fost urât. Ne-am regăsit, suntem siguri că ne înţelegem perfect. Suntem tineri, nu este prea târziu pentru a ne construi o nouă fericire. Marea, cea mai perfectă lucrare a naturii, ne este în preajmă, dându-ne mereu noi spectacole admirabile. Trebuie să voim să fim fericiţi. Oare Viky este într-adevăr aşa de bolnavă?

Am întârziat, toată Cavarna e în întuneric, numai de la fereastra bolnavei vine o lumină slabă, arătând că acolo se petrec ciudăţenii. Domnul Axente nu se mai vede în antreu făcând pasienţe, probabil s-a dus la culcare. Roza a dispărut în camera ei. Doamna Axente poata că a aţipit puţin lângă bolnavă. O iau pe Ioana de braţ, o strâng bine, şi încet, prin linişte şi umbre, fără să mai spunem

nicio vorbă, ne îndreptăm spre mare.

Ce încet trece timpul! Gestul meu de a mă uita mereu la ceasul de la mână a devenit un tic. Nu mai avem posibilitatea unei discuţii lăsată în voia ei căci mereu trebuie să ne aducem aminte că se apropie ora uneia din noile noastre îndatoriri. Dimineaţa, Ioana nu poate să stea fără grijă la plajă, căci e gospodină. După amiază, la patru, trebuie să plecăm. Apoi, la Cavarna, aşteptarea doctorului, care întârzie regulat, şi ora plecării îndărăt. Avem deci multe ocupaţii, dar, tot aşteptându-le pe fiecare să le vie rândul, suntem nerăbdători. Odinioară, când n-aveam nimic de făcut, lăsam să treacă ziua, lâncezind la soare. Acum împărţim fiecare clipă, şi cu uimire am observat că de la îmbolnăvirea lui Viky abia dacă au trecut două săptămâni. Parcă am avea un drum greu de mers şi, după o imensă oboseală, am constata că n-am ajuns încă la jumătate. Atmosfera portului nu mai este aşa de obsedantă pentru mine. Cunoscând prea bine fiecare ungher, nu mai pot să-mi dau seama de multe nuanţe, totul a devenit banal, şi uneori sunt aşa de plictisit, încât mi se pare că nici mai târziu, după ce mă voi despărţi de aceste locuri, n-o să mă gândesc cu nostalgie la ele, oricât aş şti că am avut dese momente de puternică emoţie. Preocupările noi cu ocazia bolii lui Viky au făcut imposibilă vreo meditaţie mai îndelungată asupra colinelor uscate sau a mării. Gelozia şi dragostea mea se integraseră perfect cu legănarea mării, se complectau parcă. Ce se petrece cu Viky nu are nicio legătură, şi deseori, când vin pe ponton cu intenţia să stau cât mai mult. Sunt întrerupt de gândul ca să nu uit să duc vreun pachet doamnei Axente, aşa cum fusesem rugat.

Aşteptăm cu încordare să treacă timpul, să scăpăm de situaţia asta turbure atât de obositoare Ce va aduce ziua de mâine? Moartea lui Viky sau vindecarea ei? Primul caz ar constitui un dezastru, în al doilea, Viky ar redeveni

graţioasă şi neînsemnată şi eu aş aştepta cu nerăbdare să mă descotorosesc de ea. Fiinţa ei n-ar mai putea să-mi furnizeze nicio reflecţie profundă. Oricum ar fi, mai târziu voi regreta clipele actuale de trăire intensă pe care fac toate sforţările să le alung.

Aştept să treacă timpul, căci aşa suntem predestinaţi. Şi la urmă, bătrâni, bolnavi, cu moartea alături, constatăm că nu mai putem opri timpul în loc.

Ce încet trec zilele şi ce repede trec anii!

Şi dacă ar muri Viky?

Gândul acesta îmi vine uneori, chiar dacă nu ia o formă netă şi n-am curajul să-l mărturisesc întotdeauna. Nu trebuie, când vrei să te reprezinţi în faţa oamenilor, să-ţi dăruieşti virtuţi, ca să capeţi elogii pe care nu le meriţi şi nu ţi se potrivesc. Ca şi cum ai înşela lumea într-o ţară străină că eşti autorul unei cărţi celebre din ţara ta sau că te tragi din vreo familie însemnată şi te-ai bucura tu singur de minciună Toată truda trebuie să-ţi fie să te cunoşti cât mai exact şi să nu porţi cu tine, toată viaţa, pe un străin. Eu surprind în mine în prima clipă, în fata unei nenorociri, o savoare. Şi numai mai pe urmă îmi pare rău. Fac această declaraţie cu riscul ca ea să fie o micime personală şi nu un joc psihologic obişnuit pentru cei mai mulţi oameni, care trec ca foarte de treabă. Nu mă îndoiesc că dacă ar muri Viky, aş avea în primul minut o bucurie şi la fel procedez şi când mi se întâmplă mie însumi ceva rău, când, de pildă, nenorocul îmi spulberă în mod stupid un plan la care lucrasem cu crispaţii timp îndelungat. Asta înseamnă că din pesimismul meu temperamental trag satisfacţii. Am uneori o stare sufletească asemănătoare cu a copilului care se amuză să omoare o muscă, îi rupe pe rând şi fără să se grăbească aripile, apoi picioarele şi la urmă capul. Cred că instincte similare se găsesc în orice om. La mine iau forme oribile. Şi acum îmi imaginez moartea lui Viky, prelungesc scena şi-mi multiplic detaliile, ca să nu-mi epuizez prea repede

spectacolul. Asta nu mă împiedecă să fiu terorizat zilnic de această posibilitate şi aş face tot ce e posibil ca să împiedic această moarte, aşa de adânci sunt scrupulele săpate în mine de educaţie. Dacă ar muri Viky? S-ar duce importanţa doamnei Axente! Ar căuta să se despăgubească din plin, în cele două zile până ce merge la mormânt. Ar face tot ceea ce se obicinuieşte, fără să uite un detaliu. Chiar ar inventa, ca să îmbogăţească decorul şi să-şi găsească ocupaţie. Ar reuşi să fie peste tot locul în acelaşi timp, şi lângă mort, şi lângă noi, să ne consoleze; prin camere dând ordine şi făcând mereu noi aranjări, iar în oraş după cumpărături. Ce haine de doliu ar purta! Ce voaluri! Sunt convins că indiferent de truda ei imensă de femeie de treabă, care vrea să salveze pe Viky, a întrezărit hainele negre pe care le va purta cu toată prestanţa (după cum ca fată, cosând de dimineaţă până seara pentru gospodăria grea întrezărea vreun prinţ din poveste venind să-i ceară mâna). Moarta va fi aşezată în antreul din mijlocul casei. E loc mai mare acolo, şi poate încăpea cât mai mult public. Viky va fi gătită cu rochiile cele mai elegante şi la faţă va apărea frumuşică, rozã, aşa cum o cunoscuse toată lumea.

Căci a îngrijit doamna Axente de toate şi e încântată de surpriza pe care a putut-o face tuturor, tăcând numai pentru ea mândria ei mare: tot ce-a lucrat ca să refacă pe Viky. Va reflecta la fiecare vizitator în parte: „Priviţi-o ce superbă este! Parcă n-a zăcut atâta vreme!“ Ca şi cum Viky de-acum s-a înţepenit pentru totdeauna în această frumuseţe, astfel va vizita spaţiile interplanetare, şi viermii nu vor începe travaliul lor de alterare. Împrejurul lui Viky, flori multe, toată Cavarna a fost epuizată de flori şi puse în valoare, pentru ca fiecare să fie văzută. La un capăt, loc pentru colive şi lumânări, iar în preajmă, cât mai mulţi musafiri. Să vie toţi cei ce au cunoscut pe Viky. Şi cunoştinţele ei mai vagi sau ale doamnei Axente. Şi chiar străinii. Toţi n-au decât de câştigat văzând o fată aşa de frumoasă, de care doamna Axente poate spune cu

mândrie: „Este nepoata mea!“ Ca să nu se întâmple încurcătură, oamenii să intre pe o parte şi să iasă pe alta. Şi doamna Axente se gândeşte cu emoţie că aşa a citit în ziare că s-a făcut la regele Carol I. O să avem lume multă, de asta nu trebuie să ducem grija. Moartea unei fete aşa de frumoase se întâmplă foarte rar la Cavarna. Gingaşă, bună, surâzând tuturor. Iar intimii vor avea o cameră alăturată, preparată special, unde vor putea sta mai multă vreme, comozi, fără să se amestece cu poporul. Domnul Axente va face onorurile. Va fi îmbrăcat în redingotă. Nu şi-a mai purtat redingota de la nuntă, adică de 30 de ani. Îi şedea foarte bine atunci. A fost strânsă în naftalină, desigur că-i tot aşa de perfectă, dar trebuie scoasă din vreme la aer. Numai dacă, cu reumatismele lui, n-ar fi prea bolnav în ziua aceea. Se va face cum va fi mai bine, nu te poţi împotrivi sorţii (şi doamna Axente, după ce asistase în gând la moartea lui Viky, abia acum, cu ocazia reumatismului domnului Axente, constată că nu te poţi împotrivi sorţii). Bineînţeles, printre primii vizitatori, *madame* Pitpalac pozând ca totdeauna în persoană remarcabilă, cu toate că probabil nu mănâncă decât o dată pe zi acasă. Domnul Jianu nu va veni decât o jumătate de oră mai târziu. Aşa cer convenienţele ca nu cumva lumea să bănuiască ce se petrece între ei. Ca şi cum lumea nu a văzut totul de la început. Ce diferenţă e între ei doi! Pe cât e *madame* Pitpalac de agitată, de bună de gură, de voluntară, pe atât domnul Jianu este moale, timid, incapabil să spuie o frază până la capăt. Fără îndoială, ea s-a agăţat de capul lui! L-o fi dezbrăcat ea, căci lui trebuie să-i fie ruşine să se dezbrace în faţa unei femei. Trebuie să-l fi găsit fecior. Poate că nici nu ştia bine ce se întâmplă între o femeie şi un bărbat! I-a explicat *madame* Pitpalac! La urma urmei, n-au decât să facă după pofta lor. Tot erau singuri pe lume, şi, dealtfel, domnul Jianu e mai îngrijit, mai periat. Orice se poate spune despre *madame* Pitpalac, dar e bună gospodină. N-ar putea veni la înmormântare şi domnişoara Lidia? Ar fi

chiar obligatoriu, oricât de mare boieroaică s-ar ţine. Trebuie să aibă recunoştinţă către Sandu, şi Sandu a fost intim cu Viky. De la moară până aici nu sunt decât doi kilometri. Trebuie să vie neapărat, chiar dacă n-a văzut-o încă nimeni ieşind din casă. Nu poate scăpa cu un bilet de condoleanţe. În momente grave se cunosc prietenii, şi Sandu şi Ioana au nevoie de prietenia ei. Hacik nu arată prea elegant, dar va fi nevoie de dânsul. Cunoaşte bine Cavarna şi va putea face multe servicii, fără să mă mai ostenesc eu. Ce-ar fi oare dacă ar cânta din vioară la căpătâiul lui Viky? Atunci, când se va aduna toată lumea? Ar fi un păcat? Dar ce impresionant!...

Îmi imaginez toate gândurile doamnei Axente. N-am nicio probă că în capul ei se petrece tocmai aşa, dar cunoscându-i firea romanţioasă şi rolul prim pe care îi place să-l joace în târguşorul ei (face parte din mai multe comitete, care n-au decât păcatul că nu sunt de niciun folos) e precis că în capul ei se petrece sau se va petrece aşa. Asta n-o împiedecă să fie o femeie foarte de treabă, să fi slăbit cu două kilograme de când o îngrijeşte pe Viky, să nu mai aibă oră de somn şi nici timp măcar ca să se spele cum trebuie, iar noaptea nu poate să se dezbrace complect ca să se odihnească în aşternut. În timp ce eu, cel care ironizez, nu sunt în stare de astfel de sacrificii şi în cazul morţii lui Viky, m-aş ascunde pe cât mi-ar fi posibil, ca să escamotez toată acea situaţie penibilă şi m-aş jena tot timpul de gesturile convenţionale ale celorlalţi. Şi dacă doamna Axente şi-ar arăta prea multă importanţă, poate că nu m-aş putea opri, cu toate că moarta ar fi alături, s-o pedepsesc cu vreo mică răutate. Dar numai imaginând acest spectacol şi descriind-o pe doamna Axente în toate transformările ei posibile la o ocazie gravă, chiar dacă aş imagina realităţi, nu dau dovadă de incapacitate de a simţi o durere mai multă vreme fără întrerupere? Cine va suferi mai mult de moartea lui Viky, eu sau doamna Axente? Multă vreme după aceea, doamna Axente va povesti la vecini, în toate

amănuntele, ceea ce s-a întâmplat, va reface boala lui Viky, şi apoi dispariţia şi punerea în mormânt, clipă cu clipă. Iar eu voi cugeta asupra morţii, a dezastrului iremediabil al tuturor planurilor şi la ceea ce mi se pregăteşte mie. Şi unul, şi celălalt vom exploata pe Viky.

Pe cer, un şirag de berze. *Madame* Pitpalac glumeşte! „A venit toamna, se duc sezoniştii!“

Preocupaţi cu boala lui Viky, care ne ţine jumătate din fiecare zi la Cavarna, Ahmed nu mai are pentru noi importanţa de odinioară. Noaptea ne întoarcem obosiţi, copleşiţi de soarta lui Viky şi de discuţiile noastre de pe drum, şi-l găsim adormit pe covor, în camera mea. Îl las acolo. Dimineaţa abia îl mângâi, căci mă grăbesc să mă duc la mare, în faţa căreia sunt la fel de artificial, căci nu mai am timpul de singurătate la marginea ei. Şi dimineaţa, când căldura e mereu mai puternică, n-ai gustul melancoliilor. Azi îl găsim pe Ahmed uşor amorţit, parcă bolnav, şi de-abia astfel ne aducem aminte de el. Ahmed fusese amator de toate trândăviile, dar la ocazii şi foarte vioi, cu ochii rotunzi privind tot ce se petrece în jurul lui cu curiozitate, jucându-se cu vreun canaf şi fugind cu coada în vânt prin ungherele camerei. Acum nu se mişcă de la locul lui (când mă îmbrăcam totdeauna mi se încurca printre picioare), nu toarce dacă îl mângâiem, nu atinge laptele pe care i-l întindem, ne priveşte nenorocit. Glumesc, dar numai pe jumătate:

— Trebuie să chemăm pe doctorul Petroff să-l examineze.

— Păţeşte ca şi Viky.

— Ce importanţă ar avea pentru noi boala lui dacă Viky ar fi sănătoasă! Şi acum de-abia avem timpul să-l observăm. Ce s-ar mai agita Viky pentru el! Chiar ar fi în stare să cheme doctorul, să-l examineze. Am fost nişte ingraţi cu Ahmed, nici nu l-am mai băgat în seamă. Ai observat ce mare s-a făcut? Cavaler adevărat! Nu trebuie să-l închidem în cameră, poate din cauza asta tânjeşte.

Îi luăm coada şi i-o întindem, ca să ne amuzăm puţin,

căci nici eu, nici Ioana nu credem prea mult în boala pisoiului.

În astă seară, întorcându-ne de la Cavarna, am vrut să mai întârziem pe ponton. Dar la capătul pontonului, pe neaşteptate, s-a ivit o umbră: domnişoara Ţurai. Prezenţa ei ne-a schimbat dintr-o dată toate gândurile.

În faţa casei, lângă râuleţ, Ioana îmi spune: „Ţi-aduci aminte cum dădeai de mâncare gâştilor?“ Uitasem gâştele! Mă amuzasem zilnic cu ele. Parcă istoria aceea s-a întâmplat în alt an. Şi câteodată, când îmi apare iarăşi în minte Ioana goală, căutând satisfacţii cu altul, mi se pare că nu s-a schimbat nimic.

În casă, Ahmed, şi mai jalnic decât îl lăsasem, ne aduce aminte de boala lui. Îl uitasem de tot şi eram pe punctul să mai întârziem vreme multă pe ponton, şi numai prezenţa domnişoarei Ţurai ne-a alungat. Laptele din farfurioară a rămas neatins. Când îl mângâiem, nu face nicio mişcare, dacă îl ridicăm puţin de labele de dinainte cade la loc. Numai ochii îi sunt tot aşa de mari. Nu mai are însă nicio bucurie în ei. Vrasăzică, Ahmed e bolnav cu adevărat! M-am revoltat şi am început să ţip, în timp ce lacrimile îmi veneau în ochi: „E oribil în aceste locuri păcătoase! Mori cu zile! Nu sunt decât doi doctori imbecili care să te îngrijească! Dar pentru un animal mititel nici nu poţi face nimic. Mi-a devenit viaţa aci insuportabilă. De-aş pleca odată!“

Luam instinctiv, ca pretext, boala unei pisici, ca să mă războiesc cu soarta pentru neliniştea în care trăim mereu din pricina lui Viky sau din pricina trecutului Ioanei. Poate că să plec e dorinţa mea cea mai intimă, fără să mi-o mărturisesc nici mie, poate că vorbeam astfel numai din exasperare. După ce suportasem situatii grave fără explozii (cuvintele, ca să lovească bine, trebuie să aibă şi sonorităţi), acum ţip din pricina unei pisici. Neg toată încântarea ce pretindeam că o am în Cavarna, în viaţa comună cu Ioana. Măcar ridicolul situaţiei ar fi putut să

mă oprească.

A trebuit să veghez toată noaptea pe Ioana, nenorocită ca să încerc să o consolez: „Nu trebuie să dai nici o importanţă vorbelor spuse într-un moment de exasperare, văzând atâta nenoroc!”

A doua zi, Ahmed puse capul pe o lăbuţă şi închise ochii. Dar încă respiră. Încercăm să-l dezmorţim puţin, să-i dăm lapte cu de-a sila, la urmă ne dăm seama că facem o barbarie gratuită. Aşa stă, până ce plecăm la Cavarna.

Parcă moartea a intrat în casă şi s-a oprit o clipă să se odihnească lângă culcuşul mic, înainte de a porni la lucru.

Sărman pisic, care poartă tot atâtea mistere cu el ca şi graţioasa Viky.

Cum îl vom găsi astă-seară?

Ajunşi la Cavarna, am aflat că Viky a avut 39 grade de dimineaţă chiar, ceea ce nu i se mai întâmplase. Seara la 6 termometrul s-a urcat până la 41 grade.

Şi aici moartea stă la căpătâi?

La înapoiere, vorbesc cu Ioana despre moartea lui Viky fără nicio sfială. Văzând că Ioana suportă discuţia cu destulă tărie, mă bucur, căci mă tem de mari disperări.

— Ce tragedie pentru toţi cei care o cunosc pe Viky! Minunată fată... Niciodată nu ne-a supărat. Şi rămâne aci pentru totdeauna, în acest pustiu! Tocmai ea, căreia îi plăcea societatea! Ce amuzant se strecura printre tineri! Ce trebuie să fie iarna aici!

Apoi ne aducem aminte deodată de Ahmed.

— Şi pisicul? Ce se va fi întâmplat cu el? O fi murit? Ce să facem cu el? Să-l zvârlim? Unde? Cum să punem mâna pe el? Să aducem un străin să-l ducă? Atâta laşitate pentru Ahmed, al cărui suflet mi se păruse uneori apropiat de al nostru! Să-i facem înmormântarea mâine? Cum să dorm cu un pisic mort în cameră? Dar cum să dorm, chiar dacă îl ia cineva, numai cu gândul că a stat mai multe ore mort în cameră? Sau, indiferent ce s-ar face, numai cu gândul că a murit? N-am văzut niciodată

un pisic mort. Ce să fac, Doamne!

Întârziem cât mai mult pe drum, pe treptele casei, în faţa uşii. Şi imediat ce ne uităm pe deschizătura uşii, înţelegem: Ahmed a murit!

Pricepem că este o imensă diferenţă în a presupune moartea, oricât de serios ţi-ar fi temperamentul, şi între a asista la ea. Şi pricepem că orice presupuneri, oricât de cumplite, facem despre moartea lui Viky, ele rămân la suprafaţă, şi nu ştim nimic ce o să se întâmple cu noi, cu Ioana mai ales, în cazul unui deznodământ tragic.

Ahmed, poate emisar al lui Viky în tinuturile sumbre... Ahmed! Viky!

Ce păcat că n-am introdus religia şi printre animale! Nu pentru a asigura un loc în paradis sufletului lui Ahmed, căci sunt sigur că, dacă există vreun aranjament după moarte, pisicile, păsărelele şi alte gângănii vor fi instalate înaintea tuturor oamenilor. Dar aş fi dorit o înmormântare pentru Ahmed făcută cu tot dichisul. Dacă aş fi trăit în Franţa, în secolul al 17-lea, aş fi rugat pe La Fontaine să scrie o fabulă tristă, în care toate animalele ar conduce la groapă un pisic. Ar fi îndurerate foarte toate lighioanele pământului, şi chiar şi leul s-ar fi crezut obligat să nu lipsească.

Aşa, la miezul nopţii, eu singur a trebuit să organizez ceremonia. L-am găsit pe Hacik şi apoi, împreună, am trezit pe Cadâr. Într-un şervet am luat pe Ahmed şi ne-am urcat în barcă, eu, Ioana, Hacik şi Cadâr. Barca a lunecat uşurel pe ape, iar lumina lunii se revărsase pe toate ţinuturile. Hacik a început un cântec de jale şi era aşa de transfigurat, că ai fi crezut că este în legătură directă cu tainele cerului şi ale mării. L-am aruncat pe Ahmed în apă. O imagine groaznică a apărut atunci, la care nu mă gândisem, arătând calitatea dubioasă a întregii scene, gusturile mele romanţioase şi farsa care se desprinde din emoţiile cele mai sincere: la lumina lunii, am văzut pe Ahmed plutind în voia valurilor, ca o mustrare de a fi

organizat un spectacol din tragedia lui. Am spus lui Cadâr să lopăteze spre mal, să fugim de imaginea grozavă. Toată noaptea n-am putut să dorm, căci mi se părea că fiecare val care se zbătea sub fereastră ar putea să-l aducă pe Ahmed înapoi. Şi dimineaţa mi-era frică, păşind pe plajă, ca nu cumva să-l fi aruncat marea pe nisip...

A doua zi m-am înţeles dintr-o vorbă cu Ioana, fără să mai fie nevoie de discuţiile obicinuite: mergem la Bucureşti! Pregătirile au trebuit să se facă foarte repede, ca să nu pierdem trenul de la Bazargic, astfel că am făcut cu automobilul de mai multe ori naveta între port şi Cavarna. Am plecat întâi la Cavarna, ca să spunem ce-am hotărât şi ca să fim siguri că nu există nicio împotrivire din partea familiei Axente. Nu s-a opus nimeni, numai au imaginat altă combinaţie, eu cu Ioana vom pleca îndată, şi la Bucureşti vom alege spitalul, vom vedea pe doctor, vom tocmi pe cei ce-aveau să ia pe bolnavă din gară. După o zi, aveau să aducă soţii Axente pe Viky şi vor găsi totul aranjat. Cu toate că Viky continuă să aibă temperatură, ne-a înviorat decizia noastră. Ne-am reîntors în port ca să facem în fugă bagajele, şi noroc că vestea plecării noastre s-a răspândit imediat, şi toţi cunoscuţii au venit să ne ureze drum bun, altfel n-am fi avut timpul să-i vizităm, cu toate distantele mici de aici. *Madame* Pitpalac s-a înfiinţat cea dintâi, şi chiar ne-a ajutat la împachetat. Domnul Jianu asista şi el mai la o parte, cu un zâmbet plin de încurajare. Am descoperit lipsa lui Hacik, dar *madame* Pitpalac, cu o privire şireată, ne-a spus misterios: „Lăsati-l în pace, s-a dus la Ada. Vine el îndărăt.“

De ce să vie îndărăt? Din cauza Maşinkei sau pentru că-l expediază Ada?

În schimb, Mihali, cafegiul, personagiu ursuz, s-a prezentat şi a dorit toată sănătatea pentru Viky. Cum nu poţi cunoaşte pe oameni! Ce anost ni se păruse!

Speram să-mi iau rămas bun încet de la fiecare loc familiar Numai întâmplător m-am uitat la mare. Până la

şipotele ce făceau deliciile noastre nu ne-am adus aminte să ne ducem. Nici la ponton, nici pe plajă, nici printre magazii. Şi acum repede, în fuga automobilului, spre oraş, pe un drum pe care vibrasem la fiecare casă în călătoriile noastre nocturne. Măgăruşii, prietenii, acum ne indispun dacă împiedică drumul. Şi împrejurul nostru geamantane prost făcute, patefonul cu plăcile şi mulţime de cutioare fără rost. Câteva minute la familia Axente şi mai departe, spre Bazargic. În sfârşit, putem fi siguri că nu vom pierde trenul, căci mai avem la dispoziţie tot timpul necesar. Lăsăm pe şofer să conducă în voia lui, şi eu mă alipesc de Ioana. Ioana, pe care a obosit-o enervarea plecării, se odihneşte, a închis ochii, doarme pe jumătate. În poziţia aceasta, rezemată de umărul meu, e fermecătoare. O fericire imensă mă invadează şi vorbesc Ioanei, însă numai cu ochii, căci nu vreau s-o trezesc şi mi-e frică să-mi aud vorbele.

— Ioana, frumoasa mea iubită, s-au terminat toate necazurile, de acum vom începe o viaţă nouă. Vom aranja astfel existenţa ca să fim oameni întregi, vom risipi atmosfera artificială în care trăim. La Bucureşti vom face pe Viky sănătoasă şi apoi ne vom îngriji de dragostea noastră. Singuri pe lume, alăturaţi, cu atât mai puternici.

Ioana scânceşte, îşi întrerupe somnul:

— Am visat pe Ahmed.

SFÂRŞIT